

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

SAMUELIS PUFENDORFII
ERIS
SCANDICA,

Qua

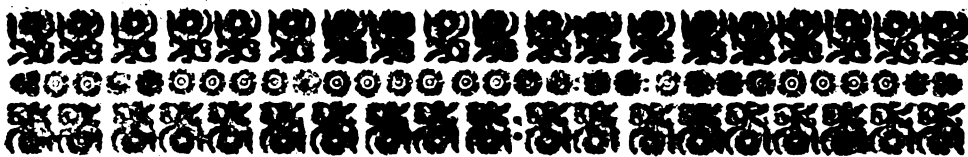
ADVERSUS LIBROS
DE JURE NATURALI
ET GENTIUM OBJECTA
DILUUNTUR.

FRACOFURTI *ad* MOENUM.
Sumptibus FRIDERICI KNOCHII.

Anno M DCC VI.

SAMUELIS PUFENDORFII
 ERIS
 SCANDICA,

Qua
 ADVERSUS LIBROS DE JURE NATURALI ET GENTIUM OBJECTA
 DILUUNTUR.

Julius Rondinus
 LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

T alienæ fabulæ prologum agerem , amicitia in causa est , quæ mihi cum editore horum Scriptorum intercedit ; cui cum placeret ista denuo publicæ luci tradere , à me rogavit nonnulla præmitti , quæ aliquid lucis hisce controversiis adferre queant . Ipse enim Autor aliis negotiis intentus satis habuit adversariorum calumnias depulisse , ac sententiarum suarum veritatem atque innocentiam adstruxisse , inglorium de cætero atque indecorum existimans cum hominibus rixosis ulterius , quam necessum fuit , contentionis ferram reciprocare . Cui cum id semper fuerit propositum , ut pro modulo ingenii aliquid in commune conferret , quo quo se non inutilem reipubl. literariæ civem fuisse testaretur ; repente à malevolisco se redactum deprehendit , ut tantum non de vita & fama certandum sibi foret . Origo ipsi molestiarum ab invidia , quod in Academia Carolina recens tunc instituta lautiore quam cæteri salario frueretur , ac magnam partem nobilis juventutis à se haberet pendentem . Ea res cum-

primis

Primis male habebat *Nicolaum Beckmannum*, hominem fatuum juxta ac rudem, sed cui immensos spiritus dabat vocabulum Doctōris in Schola Aurelianensi triginta scutatis emtum; & quia collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Professore exceptum in Gallia sumtibus suis publicasset titulo *Medulla Justinianæ*. Is cum nullo se numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum subruendum omnes cogitationes intendit. Iis destinatis perficiendis idoneam sibi occasionem oblatam putavit, quando istius Libri de Jure Naturæ & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia subinde inspectos, cum supra stuporem suum sentiret, novitatis crimine arguere instituit, eo securius, quod ipse Pufendorfius non inficias eat, se nunquam in verba Magistrorum nostrorum jurasse. Sed cum, quæ Anser iste notaverat, nusquam cohærent, nec aliam idem rationem adferre nosset, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo solertior assumitur calumniæ architectus *Josua Schvartzius*, qui expeditissimam sibi viam invenisse visus est ad Pufendorfius perdendum, si Theologos isti negotio immiscere posset. Igitur scelesto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexit, nefario modo detortis, aut interpolatis sententiis innoxiiis, & ad Theologiam nihil plane spectantibus. Instigabatur Scaniz tunc Episcopus, senio jam in puerilitatem vergens, ut à Rectoribus Regni postulare auderet, sibi censuram scripti Pufendorfiani committi. Eo foro constituto nil præter rogum manebat Pufendorfius, actore juxta ac judice Schvartzio: qui & eo facilius à reliquo Clero applausum sibi speraverat, quo pauciores ex illo sunt, qui operæ quid posuerunt in eo studiorum genere, quod Pufendorfius excolendum sibi sumserat. Sed cum improbum ausum Rectores Sueciæ non sine indignatione damnassent, ac silentium turbulentis hominibus imposuissent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schvartziano, nondum à furore quietem sibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania isto Indice, diffamandi Pufendorfii gratia, & quia crediderat, præcipientes aliquos, rixosos aut malevolos homines ibi inventum iri, qui bellum isti movere non sint dubitaturi. Quo præjudicio armati in Suecia denuo impetum in Pufendorfius daturi erant. Enimvero sceleris convictus iste præmium accepit, quale merebatur, infamem è Regno Sueciæ relegationem; ex qua tamen id boni affectus videbatur, ut deletæ jam semel existimationis nullam amplius rationem habendam sibi duceret, eoque postea libellos famosos publicare ausus est, quibus stolidiores juxta atque impudentiores seculum hoc non vidit. Et quia è Protestantibus nemo homini infami & insulto panem gratis præbiturus erat, ejuratis, quibus in nutritus erat, Sacris, Ecclesiam Romanam uno morione fecit auctiorem. Diversa Josuæ Schvartzii in non dispari scelere fortuna fuit. Silere quantumvis à Superioribus jussus, missitavit tamen, & cum primis dignum sacerdote facinus

cinus patrafse sibi visus est, si è cathedra sacra velut è plauastro convitia jactaret, & ibi latraret, ubi à fustibus cautum sibi credebat. Post bello inter vicinos Reges exorto, cum Pufendorsius in tuta se subduxisset, jam plenam calumniandi libertatem nactum se judicavit. Itaque coram auribus & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis scilicet talium rerum arbitris, impudentissimas conciones eructavit, quas post typis divulgavit, quod eruditio ipsius non ulterius assurgat, quam ad compilandam miseram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad graviora descendit, & publica itidem concione cives à legitimo suo Rege in hostium partes pertrahere instituit; prorsus quasi civis fide sua exsolveretur hoste ingruente, ubi adhuc præcipua munitionum præsidio regio tenebatur; & ipse Rex cum exercitu indies expectabatur, cum hoste manum conserturus. Unde mox hoste victo perjurii & rebellionis pœnam formidans in pedes se dedit, & transfugam egit, apud hostem sola flagitii commendatione, & odio in nationem Suevicam panem primo, mox & novam functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariæ infulæ insigne reportasse dicitur; eodem, ut videtur, fato cum meretricibus Londinensibus gavisus, quas in patria quidem hærentes mox ergastulum aut nosocomium, vel etiam fustigatio manebat; ubi in Jamaicam, aut alias partes Novi Orbis delatæ sunt, matrimonii vocabulo veteres sordes obumbrante, post honestas se matronas ferunt. Cæterum Index iste Schvartzianus, Beckmanno obstetricante in lucem editus, uti autoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi satis prodidit; ita primò intuitu, & antequam Pufendorfii strigilem idem expertus esset, in erubescendum errorem induxerat grave alias Collegium, quod ex illo sinistrum de libris Pufendorfii judicium ferre non dubitaverat. Cujus dignitati nisi Pufendorsius pepercisset, in proclivi fuisset ipsi ostendere, quam turpe sit ejusmodi viris, ex solo libelli famosi testimonio judicium ferre de scripto, quod ipsi nunquam se inspexisse fatebantur. Post & alii quidam in controversiæ hujus partem venerunt, sed diverso fine, nec eodem modo. Nam non multum à furore Beckmanniano abiere *Fridericus Gesenius*, *Garlææ Præsul*, & *Valentinus Vêlthemius*, barbariei apud Jenenses columnen non infimum. Cæteri pro hypothesibus suis à Pufendorfiana discrepantibus pugnare videri voluerunt. Occursum est utrisque ad eum fere modum, quem laceffendi impudentia, aut disceptandi modestia merebatur; nec puto ullum fore, qui jure queri possit, Pufendorfium in ære ipsius esse. Unicus, *Valentinus Albertus Lipsiensis* Theologus nondum adquirefcere videret, velut turpe sibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etsi in eo vehementer laudandum sit viri ingenium, quod cum utique extremam personam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defensionem adversus Julium Rondinum adornavit, ut nemo cordatus nœnias istas responso dignaturus sit: quod adversarii silentium ipse post vel-

lut concessionem victoriæ interpretaturus sit. Sane enim eum nihil præter crambem bis coctam apponat, rancidis quibusdam distinctiunculis, & pedantico plane pipere conditam, primo statim intuitu lectorem nausea opplet, nedum ut quis in eam se obfirmare patientiam queat, ut commentis istis operose destruendis horam impendere possit. Et si ut verbo præcipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, si forte istum permovere possimus, ne suis sibi naniis tantopere placeat. Sic quam putidum est, quod post tam perspicue deductam status naturalis indolem, nondum desinat coccyllare Albertus, à Pufendorffio *pro primario haberi principio statum hominis miserum, fictum illum atque commentitium, in quo hominem, tanquam projectum utcumque aut undecumque in hunc mundum imaginatur sibi.* Nuspiam quippe à Pufendorffio hæc hypothesis assumitur, hominem undecumque aut utcumque in terram projectum: sed cum vellet demonstrare, quantum boni ex societate in hominem redundet, & quam miser sit homo sibi soli relictus, etiam à parentibus fuit abstrahendum, seu ab illo auxilio, quod nati homines à parentibus suis experiuntur, nisi hoc per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. An hæc est hypothesis, aut principium, si alicujus rei usum demonstrarem ex ejusdem remotione? Aut an tali modo demonstrandi admittitur aliquid homini Christiano indecorum? sed & nasi parum sibi esse Albertus ostendit, quod non sine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipse commentus est, cum illis comparari, quæ de inventionem medii termini in Logicis jactantur; cum utraq; istæ regulæ vanitatis arguantur. Sane si quis vel millies regulas istas Logicas volvat revolvatque, nihil sibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam thesin, ni aliunde ejusdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum quidem regulæ Albertinæ ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro autor rixæ & ille habendus est, qui alterum etiam intra privatos parietes multis arbitris vellit. Et quomodo alias Pufendorffio de ista Philosophia Christiana, quam Albertus meditabatur, innotescere potuisset? Per miracula concedit Albertus Physicam haud fieri locupletiozem, quia illa sint res plane supernaturales. Et tamen per propositiones personales atque sacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica est Disciplina rationalis, & quæ indolem ratiocinii nostri naturalis tradit. Circa dictas autem propositiones oportet captivare rationem sub obsequium fidei. Nec ideo ista Logici, ut ita dicam, sunt commercii, qui constant subjecto & prædicato, sunt categoricæ & affirmativæ. Hæc enim etiam dici possunt de hac propositione: Homo est lapis. Et eo ipso, quod inusitatæ dicuntur, sphæram Logices transcendunt, & ad sublimiorem disciplinam unice spectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto positum, quod dicit: *Agnas supracælestes, quas scæva interpretatio voculæ Hebraicæ meal peperit, quomodocumque locentur aut ordinantur, tanquam supracælestes esse altiores, ut perinde sit, quodcumque mundi systema*

presup-

præsupponatur. Nam si quis ex illis, qui vortices Cartesianos statuunt, querat utrum aquæ istæ singulis vorticibus sint circumfusæ, an vero non nisi universis; & hoc posito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil auræ æthereæ illis superius sit, plus difficultatum Albertus inveniet, quam ut tam imperioso responso defungi queat. Sicuti & magnam gratiam à curiosis rerum naturalium scrutatoribus inibit, si v.g. fontes Albi, aut Rheini, per continuam aquarum particularium progressionem vel reptionem in materia terrestri ad loca vicina fonti exsurgere demonstraverit. Sed nimirum ad phænomena physica explicanda liquidiore demonstratione opus est, quam conglomeratione quorundam vocabulorum sensu carentium, & à natura rerum abhorrentium. Ad eundem gustum reliqua sunt miscellæ defensionis, quorum vanitatem quilibet deprehendere ultro potest, qui isthæc Pufendorffii scripta legit, quæ heic conjuncta damus. Et tantum sibi de æquitate juxta atque ingenio Lectorum pollicetur Pufendorffius, ut ad liquidum istis super controversiis judicium ferendum nullas amplius apologias desideraturi sint. Quin sæpe malæ causæ suspicionem præbet, circa defensionem suam nimis trepide saragere. Nec minus in eo facilem Benevoli Lectoris æquitatem sperat Pufendorffius, quod salem paulo asperiores quandoque adhibuerit, defricandis adversariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et uti circa quæstiones mere literarias valde stomachari impotentis est animi; ita salutem atque existimationem nostram improba ratione impugnantem acriter repulisse, apud æquos rerum arbitros vel applausum strenuæ defensionis, vel veniam justii doloris habet. B.V.

Post scriptum.

Ista cum jam in chartam conjecissem, allatus est Viri Illustris Dr. Viti Ludovici à Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit *Christenstaat*: in quo super controversia inter Pufendorffium & Albertum agitata sic pronunciat ipsi placet; *Addit: p. 315. de Jure Naturali, prout id ex Verbo Dei solidius docendum, è D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iisdem rationibus, inquit, quibus professionem Moralem in Academiis emendari optarim, ut nempe loco Ethicæ Aristotelicæ Theologia Moralis tradatur, id quoque suasirim, ut Jus publicum universale, sive id naturale, sive Gentium vocitetur, è principiis Christianismi deducatur, aut saltem, quæ è lumine rationis promanant, ad ista exigantur & attemperentur; uti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingenioso*

ingenioso Compendio Juris Naturalis Orthodoxa Theologia conformato, & Anno 1678. Lipsia edito facit. In quo etiam multos egregios autores & suffragatores habet; quos inter merito honoris gratia nomino Jo. Henricum Baeclerum p.m. cujus excelsa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentoratipr.ceptore usus sum; uti & solidè doctum atque eximium JCum D. Casparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Pufendorfius à principiis revelatis abstrahendo secutus est, in se rejicere nolim, nec ipsius hypothese in eandem cum Hobbesiana judicare, multo minus aculeatis disceptationibus, qua inde surrexere, me ingerere cupiam: promodico tamen ingenio meo tantam utilitatem è separatione principiorum naturalium à jure divino revelato, seu quod eodem fere recidit, à Decalogo quaritur, perspicere non possum, quanta prima fronte videtur. Et si enim verum sit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex sola ratione, & illo lumine, quod saltem apud plerasque & cultissimas nationes agnoscitur, informandus sit: Tali tamen modo in Christiano Orbe scribere, & fundamentum juris divini revelati postponere aut negligere non adeo necessarium est. Turca atque Ethnici libros nostros Latinos aut alia lingua conscriptos non legunt; cum illis efficacius disceptatur machinis & gladiis; aut si quid cum iisdem super commerciis & similibus negotiis tractetur, principia jam nota sunt; & horum praeipuum, nempe utilitas mutua subtili disceptatione haud constat. Hac ubi claudicat aut cessat, frustra ratiocinari instituas. Enimvero è recentibus hypotheseibus (contra mentem quidem & scopum Autorum) proterva nostra, & verbum Dei quotidie magis fastidians juvenus ansam arripit, ut veteres regulas, qua apud ipsos tanquam Christianos merito valere debebant, non amplius magni aestimet, recentibus autem haud constanter fidem adhibeat, & non ulterius, quam quatenus expedit. Unde & hodie plures quam unquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerum publicarum destinatis quilibuscunque è laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile assentiri, coloremque allinere possunt. Non dubium est, quin ex hoc judicio Viri inter suos non exiguae autoritatis Alberto non modici Spiritus accesserint. Sed quia in istum, quantum mihi constat, à partibus non fuit compromissum, ac in rei publica Literaria lex ea vigeat, ut si quis ultro circa controversiam quampiam sententiam pronunciare aggrediatur, ubi supersit qui respondere velit, huic quoque è tribunali descendendum, ac æquo animo ferendum sit, ut judicium suum judicio subiciatur: igitur nihil iniqui fecisse

vide.

videbimur, si parem libertatem, quam in alios sibi sumsit Seckendorffius, in ipsum quoque exerceamus. Pufendorffii igitur mens est, Jus Universale deducendum esse è principiis lumini rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foveant, quo idem idoneum sit ad dirigendas omnium inter se hominum actiones nullo religionis discrimine. Isthoc autem Jure universali rite adornato & stabilito licebit ad specialia progredi, & disquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidvé eidem superaddantur religio Judaica vetus, & Christiana, tum singularum civitatum statuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, ut generalia præmittantur, sequantur specialia. Et uti Medicus dicitur incipere, ubi desinit Physicus, ita Theologus Moralis, & certæ Civitatis Jctus incipit, ubi Juris Universalis Doctor desinit. Unde intelligi nequit, quid religionis Christianæ intersit, ut disciplina sua natura prior eadem religione, nec ei adversa aut repugnans, sed amice potius conspirans, præter nativam suam indolem alteretur, aut particularis reddatur per assumptas è religione Christiana hypotheses, quæ alii non Christiani ignorant aut non agnoscunt, imo ex ipsis Christianis aliqui in dubium revocant, quibus tamen universali jure utique opus est. Utque adeo pro limpidis & & homogeneis fontibus substituatur mixtura Albertina, quæ neque pro compendio Theologiæ moralis haberi potest, neque vicem sustinere disciplinæ juris universalis, quæ juri civili substerni queat; quem posteriorem usum inter alios potissimum Pufendorffius respexit. Et si cura promovendi Christianismi utique eo extendenda est, ut Philosophia Moralis è solo rationis lumine deducta è Christianorum Scholis plane proscribatur, (ad quod majore autoritate quam Seckendorffii opus est,) inque ejus locum Theologia Moralis subrogetur; in diversam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiæ moralis subsistit, Enimvero hoc modo existet duntaxat disciplina juris particularis, quam plusquam dimidia pars generis humani repudiabit, quæ religionem Christianam non amplectitur. Ac valde dubito, an Jcti disciplinam suam regulis Albertinis superstruere possint aut velint. Ne nunc multis arguam, quod Seckendorffius non rectè hypothesin Albertinam eandem judicet cum sententia illorum, qui Decalogum juri naturali substernendum judicant. Nam Decalogus, quin tota religio tam Christiana quam Judaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & statum hominis corru-

ptum

ptum præsupponunt. Quæ ipsa res Albertum subegit ad absurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, si Deus placet, bellum nunc ad analogiam status integri gerendum est, & carnifex Lipsiensis jam non quidem formaliter, normaliter tamen ad statum Paradisicum meretrices virginis cedere jubetur. Caterum ubi Jus Universale genuinis è principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus ejusdem scita in Theologia Morali ad dogmata religionis Christianæ examinentur, & si quid ad regendas hominum actiones quolibet in calu deesse videatur, inde suppleatur. Alia attemperacione opus non est. Videamus nunc rationes, ob quas Albertinum commentum Pufendorfianæ hypothesi præferat Seckendorffius. Negat igitur insignem usum se perspicere ejus instituti, ut nempe decreta Juris Universalis deducantur è principiis per naturalem rationem suggestis, abstrahendo ab illis, quæ revelatio divina suppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via procedendum; in Orbe autem Christiano ea methodo uti necessum non esse, postposito aut neglecto fundamento juris divini revelati. Enimvero finis & scopus S. Scripturæ tum Veteris, tum imprimis Novi Instrumenti non est tradere principia, aut disciplinam Juris Universalis. Et quanquam eadem passim præcepta morum ingerat; non minus tamen disciplinam ista ex professo tradentem præsupponit, aut saltem non impedit, quo minus hæc ad leges genuinæ methodi constituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur voluisse se per vitia luminirationis repugnantia, habuisse legem inscriptam cordibus, non agnovisse Deum, qualem poterant, & debebant è contemplatione naturæ rerum. I. *Corinth.* V. accusatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem ista, & infinita ejus generis alia divinæ literæ ex professo, & ad formam disciplinæ aut artis non deducant, non repugnant, quo minus ejusmodi disciplina adornetur, ubi ista è lumine rationis explicentur; quin non obscure eandem præsupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violasse argui possent, si hæc ad methodum Albertinam utique formanda foret, cujus regulæ cordibus hominū inscriptæ non sunt. Deinde Jus civile Romanum, cujus jam usus in magna parte Orbis Christiani est, ab Ethnicis primo conditum est. Ad ejusdem solidam cognitionem multum conducit discrimen nosse inter ea, quæ sunt juris naturalis seu perpetui, & quæ juris positivi. Ad hunc finem plus conducere hypothesin Pufendorffii, quam Alberti nemo inficiabitur, nisi cui invidia mentem plane corrumpit. Unde

vel

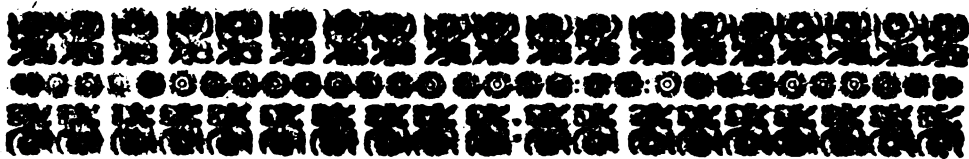
vel hic usus sufficere possit, ut jus universale ad Pufendorfianam formam
 adornatum in scholis Christianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti sit,
 ope istius disciplinæ judicare posse de legibus quarumvis civitatum, sanæ
 rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an
 damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum juris divini re-
 velati, qui ex hocce quæ promanant peculiari disciplina, universali Juri con-
 tradistincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quæ quod respectu
 ordinis & nativæ methodi hoc sequatur, non magis contemptum aut negle-
 ctum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philosophiæ stu-
 dio Theologico præmittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohæret; quia
 Turcæ & Ethnici nostros libros non legunt, igitur jus universale non est
 aptandum ad caprum omnium gentium, sed superstruendum est hypothe-
 si, quæ à magna parte generis humani non agnoscitur. Sane artes ac scientiæ
 formandæ sunt, prout indoles ipsarum requirit, paucos an multos Lectores
 inveniant. Medici non eo minus scita sua formant ad captum omnium ho-
 minum, seu ut omnium gentium morbis inservire queant, utut Moscis alli-
 um fere panacæ loco habeatur. Quin si vel maximè illiteratis gentibus ne
 vocabulum quidem Juris Universalis auditum sit, non minus, quæ cum istis
 à Christianis exercentur actiones ad normam istius juris moderandæ sunt.
 Nec ideo populis Christianis pauca negotia cum Muhammedanis & Genti-
 libus intercedunt, si vel maximè inter Sudetes montes ac saltus Thuringi-
 cos tractus à solis Christianis habitetur. Præterquam autem quod & bello
 sua sunt jura, falsum est, solis armis adversus Turcas & infideles opus esse,
 nisi quando indictum cum ipsis est bellum. Nam pacis tempore utique com-
 munita humanitatis jura adversus istos sunt exercenda. Et hominem ideo ho-
 stili modo habere, quia circa sacra diversam à nobis, falsamque fovet opi-
 nionem, & religioni Christianæ, & sanæ rationi repugnat. Sic v.g. Germaniæ
 non minus armis opus est adversus Regem Christianissimum, quam Tur-
 cas; nec ideo tamen nullus Juris naturalis usus adversus Gallos est. Ista
 quoque se non consequuntur; si quis cum Turcis & Ethnicis super commer-
 ciis & similibus negotiis tractet, principia jam nota sunt; igitur supervacu-
 um est disciplinam Juris Universalis adornare ad captum omnium homi-
 num. Sicuti non sequitur; etiam rustici norunt, quid sit emere & vendere;
 igitur supervacuum est in disciplina juris de istis contractibus tradere. Sic
 haud ideo Euclides & subtilia Mathematicorum tradita proscribenda sunt,

b

quia

quia fabri dimensiones suas ad instrumenta sua parum operosa exegisse satis habent. Quin plerarumque artium principia sunt planissima; nec eo minus inde deducuntur propositiones haud quibusvis obviae. Denique utilitas mutua, quæ haud subtili disquisitione constare dicitur, non est regula actionum inter diversas nationes susceptarum, sed causa, quæ has ad negotia inter se contrahenda impellit; quæ ubi cessat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non est, frustra quid suscipere. Sed quid inde adversus necessitatem atque utilitatem Juris Universalis concludi potest? Querela autem, quæ subnectitur, de fastidio juventutis circa Verbum Dei, disciplinam Juris Universalis ad ductum sanæ rationis adornatam non tangit. Qui enim jus istud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo mirus pietati operetur juvenus. Quin potius pietatis studium commendatur, si demonstretur, ordini in ipsa rerum natura constituto repugnare, qui vitius immergitur. Quod hypotheses in se innoxia in alium ab Autorum mente sensum trahantur, culpa penes calumniatores est, qui alios morficando famam sibi qualemcunque quæsitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorffius, haud satis assequi possum. Veteres aliàs regulæ, si falsæ & inutiles sint, merito non amplius æstimantur: si veræ sint, nimirum valde stupidos oportet Doctores esse, qui earundem autoritatem sartam testam conservare nequeant. Recentibus autem regulis, ubi idonea demonstratione nitantur qui constanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare censendus est. Iaxa denique & per probabilitatem corrupta principia quænam sint, distinctius debebat exprimi. Sane ejusmodi principia Pufendorffii scripta superstructa non sunt. Igitur longe solidioribus rationibus opus est, ut credamus, rem Christianam libello Albertino magnopere promoveri, aut Jus naturale ad solius rationis humanæ captum adornatum è Christianorum scholis proscribendum esse.

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII A P O L O G I A

Pro se & suo Libro, adversus Autorem Libelli Famosi, cui titulus, Index quarundam Novitatum, quas Dn. Samuel Pufendorf libro suo de Jure Natura & Gentium contra orthodoxa fundamenta Londini edidit.

Q. D. B. V.

Difficilis & anceps sane habetur disceptatio, quid cordato viro sit faciendum, ubi existimatio ipsius ab impuris nebulonibus per disseminatos in publicum famosos libellos laceratur; silentione & contemptu adversus eos sit utendum, an vero eorundem vanitas, autorumq; improbitas stylo in justam indignationem laxato sit ulciscenda. Qui enim ejusmodi scripta pari cum latratu canum dignatione habenda consent, differere solent; supervacuum esse circa ista discutienda laborare, quæ ipse scribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtivis tramitibus grassetur. Dignationem ultro istis furciferis addere, qui iisdem respondere aggreditur.

Convicia spreta exolescere; si irascere, agnita videri. Esse pusilli animi, ad cujusvis malevoli gannitum commoveri. Conscientiæ suæ securo famæ mendacia ridenda esse. Falsum crimen in castam vitam jactum perire, sicut ignis in aquam coniectus continuo restinguitur. Præsertim ubi non in obscuro aliquo angulo, sed in luce & celebritate vixeris, innocentiaque tuæ infinitos testes excitare queas. Ex adverso constat, non semper famæ nostræ satis caveri tacito calumniarum contemptu, quæ aliqua probabilitatis specie adornatæ vestigia fere relinquunt, nisi curiose abstergantur. Quæ & ipsa causa improbos homines ad audacter calumniandū impellit, quod vulnere curato cicatricem remansuram sperent. Canes quamdiu latratu tantum personant, negligi possunt: ubi dentes

quoque eruribus imprimere instituant, fustis utique est expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti sumus, ut per se liquido discernere norint, quid falso in nos jactetur. Multis non vacat, ex nostris scriptis malitiam calumniantium investigare. Plerisque non ea talium rerum peritia est, ut proprio Marte æra lupinis dignoscere queant. Quo si accedat, ut his velut cuniculis ad subruendam nostram fortunam aditus quærat; nimirum non amplius tacendum est, sed in hostem, sædum licet, arma vibranda. Neque verò summis ducibus in latrones, piratas, aut fugitivos pugnasse inglorium fuit. Atque istæ rationes me quoque jam subigunt, ut stylum in nefarium illum *Indicem* ipse stringam; utut fortasse non defuturi sint alii, qui nebulonis istius ruditatem & improbitatem sint castigaturi. Nam nemo mentem meam incipso accuratius nosse & interpretari potest; & multa ad hujus negotii illustrationem insigniter faciunt, quæ extranei alicujus notitiam fugiunt, utpote heic locorum inter paucos gesta. Licet etiam velut embryo hujus *Indicis* jam dudum à me stricturis confossus, & à Superioribus improbatus sit: tamen cum, qui hætenus erucæ instar tacite circumrepsit, nunc nescio quo interpolante & fovente alas sumpserit, & tanquam papilio longe lateque circumvolitet, non abs re fuerit alas isti amburere, ut in stercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Serenissimo & Potentissimo Regi*, Domino meo Clementissimo, qui existimationis & fortunæ meæ summus heic post

Deum est arbiter, satis de innocentia mea constet; nemo quoque ex Illustrissimis Regni Proceribus non agnoverit, injuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio munitus facile possum impuri alicujus scurræ maledicta despiciere: videtur tamen ex dignitate gloriosissimæ Nationis, ut ne quis ab Ipsa probatus sibi impune insultari patiatur, utque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quosvis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* à Sacra Regia Majestate jam suppressum interpolare & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipso ejusdem supremam auctoritatem enormiter violaverit, nec minus existimationem eorum, qui primum librum meum adprobaverant, proterve suggillaverit; officii mei est, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* incidit, ostendere, utrisque judicii sui rationem constare. Quid de cætero præmii tam sædi facinoris autoribus debeatur, publica Nemesis prospiciet. Illud igitur hoc scripto nobis agatur, ut & pudendam Autoris inscitiam, quam passim in hoc *Indice* prodit, paulo distinctius omnium oculis representemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos jacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, à cordatissimo quoque *Indicem* istum, tanquam Idiotæ & nebulonis alicujus foetum contemni: tamen quia ex adverso constat, invidos aliquos & malevolos se hoc *Indice* delectare, nonnullos complura sibi exemplaria afferri curasse, quibus credo parietes suos sunt exornaturi

in vicem pictarum tabularum, aut uti rustici in Germania prodigia januis hypocaustorum attingere solent: efficiendum est, ne isthæc voluptas hinc sit nimium diuturna; simulque specimen aliquod exhibendum, non impune mihi viventi barbam quantumvis minutam vellicari. De cætero hoc in medio relinquemus, benevolæ lectoris arbitrio decidendum, ruditati an improbitati in *Afinio Tenebrione* (hoc enim vocabulo calumniatorem insignire tantisper placet.) prior debeat locus. Nam ut hæc quoque disquisitio me exerceat, operæ pretium vix videtur.

§. 2. Antequam autem ad ipsum *Endicem* castigandum accedam, obiter heic visum fuit, querelam movere super injuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua ut publice constet, itidem existimationis meæ non parum interest. Et circa priorem quidem ita se res habet: Triennium abhinc est, cum Holmiæ Epistolam super divortio conscripsit *Dn. D. Balbasar Menzerus*; quam postea hoc incio turbidus quidam sacerdos impressam divulgavit. Aliquanto post prodiit Dialogus de Polygamia, epistolæ illi oppositus, sub ficto nomine *Sinceri Wahrenberg*. Ejus dialogi Pufendorhium esse autorem per non pauca Germaniæ loca disseminavit Vir quidam non obturæ aliàs famæ, & non infimi subtelii: cujus nomen heic adponere per modestiam, & in respectu certi cujusdam Principis parco. Quo ipso gravis mihi ab illo injuria fuit illata, dum apud multos eæ res cre-

data non parum sinistra de me opinionis excitavit. Quamobrem existimationis meæ tuendæ necessitas, quæ optimo cuique maxime curæ est, subigit, ut heic publice contester, Virum istum, dum me autorem prædicti dialogi sparsit, turpiter fuisse mentitum. Nec excusabitur à calumniæ crimine, si dixerit, se ab aliis id accepisse. Nam facile fuerat viro erudito judicare, scriptum istud neutiquam ab ingenio meo promanasse, utpote ab indole cæterorum scriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero sum judicio adeo infelici, ut negotio ad me nihil spectanti me immiscerem adversus virum, quem amicum mihi credebam; aut famam antea eruditorum favore quæsitam ejusmodi libello ultro destructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et sane si quis cordatus scriptum istud penitus expenderit, facile ibi deprehendet genium viri haut quidquam literas professi, sed naturali judicio fere subnixi. Quod si autem iste reponere velit, sibi non de me, sed de Fratre meo sermonem fuisse; tunc ipsius nomine itidem mentionem eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus suum impendat. Et si libris scribendis ille voluisset inclarescere, splendidior & plausibilior materia defutura non erat.

§. 3. Altera injuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde musteus scriptor, qui sibi fictum *Christiani Vigilus Germani* vocabulum indidit, in *Dissertatione super Polygamia simultanea Sincero Wah-*

renbergio opposita, aperte me sub isto *Wahrenbergio* latitare arguit. Qui licet forte rumore à priori dissemminatum causari velit, non eo minus tamen calumniæ & mendacii est reus; cum haut quicquam fas sit, ut cunque audita chartis illinere, & publice pro suis asserere. Et eo gravior est scripto publico, quam privato sermone mendacia de aliquo spargere, quo plurimum in manus ista perveniunt. Accedit præter supra adductas rationes, quæ ipsum ab hac calumnia mihi impingenda revocare debent, quod in opere meo de *Jure Naturæ & Gentium* l. VI. c. 1. §. 19. clare perspicere poterat, me polygamix neutiquam esse fautorem. Quæ ergo ratio movere me posset, ut alio scripto ejus me propugnatores ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cavillari aggredere? Præsertim cum mihi semper visum fuerit, ubicunque potius, quam circa oracula divina, ingenium exercere. Equidem iste *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum invidiosis me encomiis onerat; sed quæ facile ipsi potuissent remittere. Pessimum inimicorum genus laudantes, qui palpium obtrudunt, ut eo acrius mordeant. Apage istas viperino velle adspersas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem invenire possis, qui abs te ad errorem suum revocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *Wahrenbergio* nihil mihi quidem cum *Wahrenbergio* nihil commercii est. Et hoc meæ humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi constat, dissimulaverim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire

cogaris. Quod si excipere velis, non mihi, sed Fratri meo *Wahrenbergium* abs te adscribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque hæc isto loco inferere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior jam occasio eadem publicandi occurreret.

§. 4. His obiter expeditis, ad *Indicem* evolvendum accingimur; qui in ipso frontispicio non obscure præ se fert, qua classe ejusdem Autor centeat, dum *Novitates* libri mei notare instituit. Quod vocabulum familiare valde est hominibus indoctis & stupidis, quorum omnis scientia uno & altero compendio memoriæ mandato absolvitur; abs quo quicquid discesserit, hoc solo nomine damnatur, quod ignorantiam ipsorum arguit. Sicut isti hominum generi *novitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, sed in ipsis ruditatis confessionem notet. Hoc ubi insonuit, statim velut ad commune incendium restinguendum concurrunt univèrsa semidoctorum turba, ludimagistrorum colluvies, & ex sacerdotum ordine, qui post illas rantum evolvere callent. Et sane si quævis nova doctrina ab ipsorum compendiis & tabellis discrepans invaluerit, ad idiotarum classem redigi ipsos manifestum est, qui hætenus magno cum fastu definitiones & regulas suas crepaverant. Judicant quoque isti homines, vocabulo *novitatis* magna cum invidia jactato subtile inesse stratagemata pedanticum, sequestrandæ rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta respondendi; simulque ut postquam vani-

vanitatis convicti sunt, aliquid saltem causæ proferre queant, quare tumultum moverint. Enimvero novitius in vera religione, verbo DEI nixa, nihil esse novandum. Crimen quoque est in republ. res novare. Ast in disciplinis, quæ rationi subiectæ sunt, eo amplioem ingenii ac industriæ laudem merentur scriptores, quo plus novitatum invenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauseam fuit inculcatum, is relegandus est ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Est quoque circa titulum famosi libelli non *in*super habendum, quod istæ novitates *contra fundamenta orthodoxa* editæ ferantur. Cur non apertius loquebaris, A sinu Tenebrio; contra Scripturam Sacram, & symbola Suecanæ Ecclesiæ? Scilicet olent & ista *fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire solet, quidquid communiter à Theologis traditur circa quæstiones philosophicas passim systematibus Theologicis admisceri solitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui sana ratione æque ac ipsi possunt uti, sacramento suo adegerint; non novitatis aut heterodoxiæ maledictum, sed rationem opponere debent, si quis à tralantius ipsorum dogmatibus discesserit.

§. 5. In universum autem circa modum, quo in consarcinando isthoc famoso libello autor usus est, observandum; A sinium utur protitillime eruditionis, ab artibus tamen tycephantarum uberrime in-

struatum deprehendi, ac imperitorum animis sat solenter adrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere instituit, ei primo statuenda est certa thesis, extra dubium utrinque posita, vel ab ipso immotis rationibus abstruenda. Tum ostendendum est, alterum huic thesi directe contradicere; simulque si quas idem rationes affert, solide destruendæ. Ast nihil horum à tycephanta isto fit. Tantummodo Sociniani, aut Calviniani, aut Pontificii scriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quasi immota foret hæc consequentia. A sinius Tenebrio dicit Pusendorfium hoc statuere: Igitur hoc falsum est. Atqui præterquam quod nostra tradita toto cœlo à Socinianorum, Calvinianorum ac Pontificiorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus insidiosa ista heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex judicio inter rectum & pravum discernere nequit, quodque odium erga certos scriptores, sectasque ex auditione duntaxat hausit, statim, ubi ejusmodi invisum nomen insonuit, exhorrescunt, ac de Ecclesia jam conelamatum arbitrantur. Nec mora, autor liberque inclementi censura notatur, præeunte calumnia primarii cujusdam tycephantæ, cujus ob reverendum sçhema ab istis omnia, quæ hic per inconsultos affectus, aut inscitiam eruçta-verit, velut oracula inclinatio in terram capite adorantur. Ast quis tam imperitus est, qui nesciat, scriptores extra Ecclesiæ nostræ communione constitutos non undiquaque

ab

ab orthodoxæ religionis scitis diffidere, in multis amice conspirare; quæstiones autem extra fidem, ac reliquas disciplinas non minus feliciter quam nostros tractare; in non paucis nostratibus palmam præripere. Si quis igitur Pontificii alicujus Logicam magis, quam manuale Scharfii, aut tabellas Stirii cujusdam sequatur, num ideo orthodoxiæ ipsius aliquid decedere judicandum est? An & jam in philosophiam, medicinam, & jurisprudentiam inferentur odia, quibus Christiani ob discrepantiam religionis inter se flagrant? Quin potius hanc viam insistimus, ut dogmata fidei à nostra orthodoxia abeuntia damnemus: circa cætera, quæ isti præterea in re literaria elaborarunt, saltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita resonant. Illud autem improbum & inficetum habeatur, si cum aliquo heterodoxo in quæstione extra fidem convenias, argui, quasi & ejusdem errores circa articulos fidei adprobes. Sice. g. in nuperrimo *commentario ad prima juris fundamenta* ab Amplissimo Autore Nicolao Beckmanno p. 673. quæstio sane lepidissima, & rarissima *ingenii acendi causa ventilatur, utrum mulieres sint homines, vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium solvit hoc modo: *quamquam mulier quidem non est καὶ ἄνθρωπος homo, sicut mas, est tamen homo, cum anima rationali sit prædita.* Atqui eodem ratiō effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca.* Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciaverit, aut præputium ejus

in dubium revocaverit? Enim vero ad hæc nobis confugere non est necessum, quod dogmata nostra à Socinianorum, aliorumque placitis plane diversa sint, uti ad singulos articulos clare ostendemus.

§. 6. Examinemus nunc singulos errores, quorum me reum peragit Asinius Tenebrio. I. *Scitis, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, qua cum sine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, que est circa cultum Dei. Sic enim pag. 910. Inde expedit, ut publicè &c. confer. p. 911. Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum et si non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Christiani, bonique civitates eandem mecum foveant sententiam; vel ideo tamen quædam erunt monenda, ut eo liquidius in apicum protrahatur, quid veneni monstrum istud intra præcordia sua alat. Ac illud initio manifestum est, me de civitate, ejusque natura, deque summo imperio civili non alia tradere, quam quæ ex dictamine rectæ rationis, ipsaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo usu summi imperii civilis sermo mihi sit, caput ultimum libri VII. de officio summorum imperantium satis arguit. Cum ejusdem abusu, pravisque imperantium artibus nihil mihi negotii est. Deinde usque adeo à me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & sinceram, doctrinæque & praxi Servatoris nostri & Apostolorum conformem religionem Christianam adseritur, ut potius d. p. 1013. non obscure in-*
nuam;

nam; nullam religionem tam perfectam continere præcepta moralia, & quæ magis ad tranquillitatem & decus civitatum adaptata sint, quam Christianam. Præterea & hoc mihi persuasum est, ideo Servatorem nostrum, Apostolosque nihil novorum scitorum circa politicam architectonicam doctrinæ suæ admiscuisse; quod isthanc satis liquido ex rationis lumine mortales eruere possent, ita ut si illud heic rite sequerentur, voluntati Numinis nihil adversi sint facturi. Quo spectat quoque Augustinæ Confessionis effatum: *Evangelium non abolet politias.* Ex quibus omnibus tuto videor concludere posse; officia boni civis, politicique, ac boni Christiani haut quidquam sibi invicem repugnare. Qualem porro finem, usumque civitatum statutam, perspicue satis exposui l. VII. c. 1. §. 7. ut nempe præsidia sibi homines circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminet. Ad hunc finem obtinendum unionem & imperium necessarium esse demonstravi l. VII. c. II. & IV. Hanc unionem quæ destruit aut perturbat dogmata, & quæ jus naturale, & sancta politica sic ita convellunt, adeoque existabiles morbos in republ. producere apta sunt, è civitate proscribenda censeo, sive sub specie religionis, sive alio modo obtrudantur. Ubi prope notandum, non esse hanc meam thesin; cultum Dei ad usum civitatum aut regulas politicas formandum, uti Asinius Tenebrio ianuere viderur. Nam cultus Dei pressè consideratus ex altiore principio est derivandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia, qualia

omnem fere religionem comitantur, contra jus naturale & sanam politicam pugnantia, sub specie religionis obtrusa, in civitate esse toleranda. Qualia sane pestilentissima sub religionis larva alicubi irrepsisse nemo rerum humanarum peritior est, qui ignorat. Ex eo genere sunt isthæ dogmata: dari potestatem extranei alicujus sacerdotis, quibus summi imperantes civiles sint subjecti, quique ipsos folio dejicere, ac cives obligatione adversus eosdem absolvere queat: omnibus sacerdotibus cujuscunque reip. Christianæ necessario dependendum ad sacerdote aliquo extraneo: in sacerdotes summo imperio civili nullam esse potestatem: sacerdotibus necessario competere immunitatem ab oneribus reip. ut tamen ipsis in infinitum suas opes cumulare liceat: quemlibet civem actiones suas exteriores, & ad statum civitatis spectantes juxta propriæ conscientiæ dictamen posse regere, etiam contra leges publicas & jussa summorum imperantium: non dependere abs cujusque arbitrio actiones, super quibus in foro humano solet ratio exigi: illicitos esse homini Christiano aliquos actus ad conservationem civitatum in isthac mortalium conditione necessarios; aut dari aliquod vitæ genus civitati necessarium, quod per se vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis divinitus inspiratis; & si quæ sunt ejus farinae alia. Cum igitur Asinius Tenebrio meam sententiam hæcenus expositam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem damnet; necessum

sum est, ut ipse hunc articulum fidei fundamentalem statuatur: *debere civitatem ejusmodi doctrinis personare, quae cum sine Usu civitatum non congruunt, animosque civium à puero istis imbuedos, etiam talibus, quae sive sub specie religionis, sive alio modo oberuduntur, jus naturale ac principia sana politica convellunt, adeoque existabiles morbos in civitate producere apta sunt.* Hoc tam egregio fundamento substrato superest, ut novus ille doctor pro sublimi ingenio suo integrum systema ejusmodi dogmatum adornet, ut homines turbulenti, inter quos ipse non obscurum nomen decusque gerit, in promptu semper habeant prætextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam præclarum opus cuicumque Principi obtulerit, quam parvus ille sit, præmii tamen loco laqueum scriptori offerret. Cæterum ne sine ratione meam doctrinam damnasse, suamque pro articulo fidei venditasse videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium & dixit sequitur; quippe quae etiam usitati publicae respondere debebat.* Heic primo exorandus est Asinius Tenebrio, ut explicet nobis, quænam sit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromptam ex principio illo, quo cultus divinus traditur, (sicut Theologia moralis inter Christianos est doctrina de formandis moribus & vita hominis Christiani, prout superiis divinæ literæ docent: velim scire ubinam extent ejusmodi vel ut biblia gentilium, ex quibus præter doctrinam de cultu deorum peti-

queant officia hominis Ethnicus ut talis; seu quomodo idolorum cultor sese debeat gerere, ut professione idololatriæ suæ dignus habeatur. Equidem id tralatitium est, Romanis quondam non nisi inter instrumenta status adhibitam, cujus ope animos vulgi per lætitiâ, metum, spem, confidentiam, timorem, similesque affectus versare possent, prout præsentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob causam quoque sacerdotes ibi non constituebant peculiarem ordinem, à politicis separatam; sed qui amplissimis in rep. muneribus, iidem & sacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel superstitionem potius à commodis reip. aberraretur. An tamen super hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, adparebit, quando Asinius Tenebrio Catechesin Pompilii Numæ, qui liber diu in bibliotheca ejus rarissimis instructa codicibus latitavit, publici juris fecerit. De cætero dubito, an hæc rite consequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. sed potius ad ejusdem utilitatem promovendam adhibuerunt, ideo fas esse sacerdoti Christiano cornua imperio civili obvertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem sibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro foedissimo vitio habuerunt, ideo jam hominem Christianum deest Indices novitatum in aliorum libros conscribere. Videmus jam, quomodo impurissimus nebulo ex isthoc articulo antam

arripuerit dirissimam in me calumniam evomendi. *Corrupta hac doctrina*, inquit, *luculenter innuit, sicut sibi proficuum fuit Heidelbergæ agere Calvinistam, ita in Suecia sub specie pietatis Lutheranum sibi proficitur.* Male percas, infame caput; ita ambiguum est, utrum oratio tua sit vitiosior, an calumnia detestabilior. Ego Heidelbergæ Calvinistam egi? Atqui impudentiam hujus mendacii norunt non solum omnes ejus urbis incolæ; sed & maximus numerus egregiæ juventutis ex omnibus partibus Germaniæ, ac imprimis Illustres, nobiles, ac præstantissimi juvenes, ex Suecica natione, qui per septennium, quo ego professoris ibi munereungebar, magno numero Heidelbergæ debebant; quorum aliqui contubernio ac menia, plurimi informatione mea utebantur. Neque vero is est locus Heidelbergæ, ut ulla quempiam causa subigat hypocritam agere, suamque religionem dissimulare. Imo ultro irrideretur, & pro vanissimo homine haberetur, qui simulationem reformatæ religionis ad fortunas suas ibi stabilendas aut augendas adhibere institueret. Extruxerant sibi cives nostræ religioni additi novam ibi ædem sacram, cui primum lapidem ipse SERENISSIMUS PRINCEPS ELECTOR sua manu posuerat. Heic pari nos libertate nostram religionem exercebamus, atque reliqui suam. Nisi quod hoc vehementer conscientias nostras angere, quod sonitu Calvinianarum campanarum ad nostra sacra evocemur. De cætero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientissi-

um Principem florebamus, cuius tra discrimen religionis acceptus erat, quisquis recte faceret. Id tamen non abnuerim, me aliosque Lutheranos cum Reformatis amicè & jucundè conversatos fuisse. Nullæ in congressibus nostris fervidæ disceptationes super religione audiebantur; non maledictis nos & conviciis conomine interdebamur; non invicem nos diaboli filios in contestationem Christianæ caritatis salubabamus. Tali modo me Heidelbergæ vixisse nec cæteros pœnituit, & ineipsum nunquam pœnitebit. Et vero valde dubito, an maior laus illi debeat, qui obtentu singularis ejusdam zeli ejusmodi turbas dat, ut ni patria sua profugiat, vita sub carnifice sit ipsi ponenda; aut qui moribus est ita tetris, ut ubicunque pedem posuerit, rixas Furis alicujus ad instar serat, societatemque, inquam malo sidere conjectus est, continuis turbis exercitam teneat. Quod superest ego uti in religione Lutherana natus educatusque sum; ita eandem & Heidelbergæ, & in Suecia non *siste*, sed sincerè & ex animo profiteor, & ad vitæ finem profitebor. Fictam pietatem illis occine, mi Asini Tenebrio, qui schema Pharisaicum præ se ferunt, qui irreprehensibiles sese undiquaque crepant, qui precum suarum horam æris campani pulsu divulgant; & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, invidia, aliorumque horridorum affectuum sentina turgidum gerunt, quæ quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hætenus SERENISSIMI

AC POTENTISSIMI REGIS SUECICÆ gratia, ac gloriosissimæ nationis Suevicæ favor mihi allubuit, & in posterum quoque de se sperare jubet, ut non opus futurum mihi sit in *Muschovia benigniorem fortuna auram* captare; in cujus extremas partes potius autor famosi Indicis deportari meretur, ut cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in præmium bellorum, quæ nullos sane habitura triumphos gerit. Cæterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigra schola primipilus, nigri magistri niger discipulus, nigra schole tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum*; quo elogio luculento sane id genus homines maculat. Generosissimus atque Reverendissimus Dominus, Dominus PETRUS VVINSTRÛPIUS, Dominus Aulae Lundensis & VVerpingæ, Theol. Doctor, Episcopus Scaniæ, Academiæ Carolinæ Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Præses, undiquaque eminentissimus &c. &c. Poëta & Orator sine æmulo, cum multis aliis nominibus, tum imprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumptibus & citra ullam lucri spem editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua oratione *Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita; cujus alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Auctoris fieri posset; quia pleraque ibi contenta ad præsens hocce nego-

tium levi facta immutatione adplicari apta sunt.

§. 7. Circa secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *Lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturæ non congruat, ut vivat exlex; Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abjecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti nesciam libertatem cadere asseritur, quæ & ipsa cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, v.g. quod non plures Lunas circa terram, uti circa Jovem & Saturnum creavit, aut quod non omnia semper agit, v.g. quod quotidie nova corpora mundana, aut novas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quæstiones reddere simplicius, & in majestatem divinam reverentius duco, quam subtilia commenta curiosè adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quædam non posse agere dicitur, v.g. mentiri, aut promissâ sua destituere; id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, i.e. illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra DEUM constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quoquam constingat; sicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei facultas quoquo versus sese movendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipsum constituto obligatio quædam

dam ei sit injuncta, ejus vi à certo actionum genere abstinere sit eidem necessum. Nam qui naturale vinculum alteri injicit, robustior, aut dexterior & altitior est illo, cui vinculum injicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre potest, superior est illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum asserere, ponit aliquid DEO potentius, aut superius, ipsamque adeo omnipotentiam & summam Dei majestatem destruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non est summus, Deus non est. Add. lib. l. c. VI. §. 4. 8. Quæ cum ita sint, nil aliud relinquitur, quam ut dicamus, ex proprio beneplacito Dei provenire, quod is quædam agere non posse dicatur; quod beneplacitum ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus. Quæ verba A sinius Tenebrio omisit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipsa ansam calumniandi sibi præripi animadverteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non solum id reverenter faciendum, & citra omnem petulantem curiositatem, ac dictatoriæ definiendi insolentiam: sed etiam locutiones, quas à rebus humanis commodatæ velut summas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas, Deo adplicamus ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum angustiis, queis humana natura circumscripta est, includere velle videamur. Inde quando de homine sermo est, solemus ejus voluntatem, potentiam, & agendi necessitatem seu obligationem sæpe sibi invicem opponere. Sic

sæpe dicimus, homo vult aliquid supra vires seu potentiam suam positum; vult quod est contra ipsius obligationem: agit quod est contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non est ejusmodi perfecta unio, ut omnes semper amice conspirent; sed illæ sæpissime in diversa abire, sibiq; invicem repugnare deprehenduntur. Ast in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sicut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, & consequenter voluntas DEI nunquam ejusdem bonitati, sanctitati aut justitiæ sit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non potest mentiri, quia non vult; non hic est sensus, quasi Deus mentiri quidem posset, modo vellet, aut quasi hoc agendi objectum ab ipsius magnitudine non abhorreret, modo voluntas versus illud se moveret; (sicuti hominibus sæpe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adest, in quod tamen voluntas ipsorum heic & nunc non fertur:) sed quia voluntas Dei nunquam ejus magnitudini & perfectioni adversatur. Sic ut ista assertio plane conspiceret cum hac thesi: Deus non potest fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat ejus veracitati & justitiæ. Eodem inquam redeunt hæc duæ assertiones, quando Deo adplicantur: quæ tamen si de hominibus enunciarentur, diversæ sunt, & aliquando una earum falsa. Perinde inquam est, sive dicam; mentiri repugnat

gnat justitiæ Dei essentiali : sive dicam, idem repugnat ejus voluntati, quæ ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata concipitur. Ubi autem de libertate Dei sermo est, convenientius meo quidem judicio ejusdē perfectioni exprimendæ videtur, voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, vel principium ipsius actionum assignare, quam justitiam; quod hoc vocabulum simplicioribus facile insinuare possit, quasi in Deo existeret obligatio extrinsecus accedens, quæ prohiberet certas ipsum obire actiones, abs quibus alias, ipsius natura & voluntas per se non abhorreret. Ex quibus ita explicatis ejusmodi resultat interpretatio tralatitii illius; *Deus sibi ipse est lex*: hominū quidem voluntas legibus est circūscribenda, ne ad ea patranda aberret, quæ ipsis indigna sunt; Enimvero Deo lege aliqua extrinsecus accedente opus non est, sed voluntas ejus ita sancta, ita perfecta est, ut in omnibus exactissime, prout divina magnitudine & perfectione dignum est, sese velut moveat, non secus ac si exquisitissima quadam lege regeretur. De cætero manifestum est, siquidem istud dicterium proprie accipiarur; inde secuturum maximum hocce absurdum; Deum seipso esse superiorem, cum lex decretum superioris sit. Conferamus cum hisce articulum II. Indicis. *Deum, eo quod agens liberrimum est, natura sua legibus ita non teneri docet, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p.*

133. §. 3. *Quod autem & p. 166. §. 6. sicut & valde àxipat. ibid. Sed nos citra animadversionem &c.* Hunc articulum si considero, sane mediocri mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturæ dicto unum & alterum vocabulum insidiosè reticebat; ita ut si comparatur cum detorsionibus heic adhibitis, vix pro specimine primæ laureæ in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Asinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem se in eadem facultate jam exhibet, ad cuius pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam discipulus sedere, & biennium suum absolvere debebat, si cum honore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipsi nomen est inditum. Primo enim hæc verba, *Deum legibus suis non ita teneri, ut peccata agere non possit*, à deterrimo tyco-phanta ita sunt concepta, ac si docerem; Deum per leges suæ naturæ non impediri, quo minus peccare possit, adeoque Deum revera posse peccare. Quæ blasphemia tantum à verbis & mente mea abest, quantus ad ætherium coeli suspectus Olympum. Neque dd. II. neque alibi in meo libro hæc extat thesis: *Deus natura sua legibus ita non tenetur, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit. Sed hæc sunt mea verba; Quod DEUS quædam non posse agere dicitur, est ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Sed nec illa mea est thesis: *OMNIA illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Verum ita se habent verba mea: *Quod Deus QUÆDAM non posse*

posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali. Quid discriminis inter hæc theses intercedat, cæcus sit qui non videat. Quod si a. aliquis quærat, quare ego thesin meam particularem poluerim; causa est, quia cætera peccata, quæ in homines cadunt, quæque nos animo concipere possumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo; Dei a. essentia est spiritualis: partim quia patrantur ad versus superiorem. Deus a. superiorem non habet; adeoque quia objectum ejusmodi actionum in Deo citra contradictionem fingi non potest. Et sic Deus peccare non potest, quia quædam peccata sanctissimæ, justissimæ, & perfectissimæ ejus voluntati adversantur, reliqua contradictionem involvunt. Denique nec hæc thesis uspiam in libro meo extat: *Deum sibi ipsi legem non nisi explicato esse.* Quæ & ipsa tam absurda, nulloque plane sentu est, ut non nisi in cerebro Atinii Tenebrionis nasci potuerit. Neque vero consequitur; si homo legibus naturæ tenetur, Deum quoque suæ naturæ legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectæ rationis leges sint, causa est, quia Creator O. M. homini præcepta sua per ista insinuat, sic ut iisdem imperium Dei vim legum tribuat; uti ostendimus *lib. II. c. III. §. 20.* Sed si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, an hæc eandem

deceat, vel non: tamen illud ipsum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, utpote quæ necessario à superiore proficisci debet. Nec ad rem faciunt, quæ Afinius deinceps blaterat; (*Ex quo posteriori loco nempe p. 166. §. 6. ubi dixi intolerabile esse homuncionem oggannire suo Creatori, Deus debet necessario aliquid facere*) intelligitur *fundamentum erroris esse, quod existimat, legibus naturæ adstritum esse, majestatis omnipotentia incongruum esse: cum tantum quidem absit, ut vel omnipotentia vel beatitudini divini hoc quidquam deroget, ut etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet.* Equidem majestatem terreni alicujus Principis non dedecet, legibus, quæ alias per fastigium suum exemptus videri poterat, ultro se subjectum profiteri; quia omne regnum humanum sub graviore regno est. At hoc utique majestati divinæ derogat, legibus propriè dictis obnoxium esse; quia si Deus legibus propriè dictis tenetur, habet superiorem; si superiorem habet, Deus non est. Claudid demum lycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Præfendorius in errore hoc Zvinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo dicent, quia libere cum creaturis agere licet.* Atqui ego nequaquam assertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etsi mihi jam non vacat inquirere, quid illi, quos iste Zvinglianos vocat, super jure Dei in creaturas statuunt: hoc tamen mihi persuadeo, neminem eorum tam stupidum esse, ut ita ratiocinetur:

Numen

Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet. Cum potius inverso ordine dicendum fuerat: ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Cæterum non obscurum est, quo fine nequam calumniator isthanc clausulam addiderit. Vult quippe aliis persuadere, me errore isto, tantopere à nostratibus exagitato, teneri, quasi Deus citra ullam velut reflexionem magnam partem hominum ad æternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, ut illud manifestam in se contradictionem involvere judicem: ex absoluto placito aliquem ad æternas poenas damnare. Quia omnis poena iusta demeritum præsupponit: nec bonum dixeris creatorem, si hoc fine creat, ut creaturæ infinities pejus sit, quam si creata non fuisset.

§. 8. Articulus III. paucis verbis expediri potest. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel essentiali impedimento provenire, quod Deus quadam agere non posse dicatur; voluntatem utique & essentialiam Dei non unum idemque, sed distincta esse cum Vorstio T. de Deo docet.* Heic verba mea mutilata adduci adparet; quæ ita sese d. l. habent: quod Deus quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus. Ubi manifestum est, furciferum omittere verba hæc, *extrinsecus accedente, & pro morali substituere essentiali,*

quasi inter duo hæc nihil interesset. Et res ipsa loquitur, me voluntatem DEI opponere coactioni validioris, & imperio superioris; nequaquam autem vel essentiali, vel sanctitati, bonitati, aut iustitiæ divinæ. Eat igitur, & alium quærat, quem cum Vorstio heic consensisse mentiatur.

§. 9. Circa articulum IV. prius nostra sententia liquido erit representanda, ut eo clarius omnibus adparere queat, qua fide in meo libro Asinius Tenebrio sit verlatus. Verba mea hæc sunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur iustitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut jus in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissima sua natura congruere ipse operibus & per revelationes ostendit: inde eisdem mortales id vocabulum adplicamus, quo que recte à nobis adversus alios aguntur exprimimus.* Adstruitur eo loco hæc thesis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumscribatur. Objici heic poterat, Deum utiq; esse justum. Jam autem iustitiam tam personæ, quam actionis involvere respectum ad legem; ad quod reponitur; iustitiam Dei, & iustitiam humanam disparis esse indolis. Nam iustitia humana respicit obligationem, quæ legem & superiorem ponit: jus autem, si perfectum sit, notat facultatem alterum cogendi ad præstandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut ubi imperfectum sit, saltem probabilem rationem super alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quæ Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia DEO superior non datur; & nemo jus adversus Deum va-

litorum

liturum jactare potest. Quis enim vel vi adversus Deum contendet, vel in quo foro actionem adversus eundem instituat, vel qua fronte creatura super inhumanitate creatoris expostulabit? Quia autem Deus constantissimè sua promissà servat, & & supremi legum latoris & assertoris, atque judicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectissima ipsius natura congruit, qui cum & voluntas ejusdè perpetuo conspirat: inde istud attributum divinum solet exprimi vocabulo justitiæ, quia & justitiæ humanæ non postrema pars est promissà servare, & jus ἀποσωπλήτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam justitiam Dei, & justitiam hominum non eodem modulo esse metiendam. Nam justitia commutativa & distributiva magnam humanæ justitiæ partem absolvit. Atqui justitia distributiva versatur circa contractum societatis; commutativa circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. Vid. lib. 1. c. VII. §. 9. 10. Quis vero mortalium cum DEO contractum inivit societatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis DEO quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipsi credidit. Vid. Psalm. L. 10. 11. 12. Roman. XI. 35. Add. quoque p. 164. 165. Audiamus jam Asinum Tenebrionem, qui heic utique dat sine mente sonum. Bellua visa loqui, rudere visus homo. Et sanè monstri similis est in eodem animali astutia plusquam diabolica, & stupor lesquiasininus tam mire invi-

cem mixtus & confusus. Scatinis, inquit, justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum qualis est in hominibus, ad DEUM adplicari, Deoque ἀκύως, imò etiam minus DEO quam hominibus competere p. 134. Hinc & quando Sc. inter homines sumtum. p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. Istis locis Sc. Heic patet, priora verba mutilate esse adducta, & prout heic ponuntur, nullum planè exprimere sensum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego scripserim, DEO justitiam ἀκύως competere: quod dictum nullibi in meo libro extat. Ego doceo, DEUM eminentissimè esse justum in servandis promissis, & exercendo velut munere judiciario: alios actus justitiæ humanæ in Deum propter perfectissimam ejus naturam non cadere. An qui ita de justitia Dei docet, ἀκύως seu impropriè, Deum esse justum docet? Par mendacium est, quod addit, me statuerè, justitiam minus Deo quam hominibus competere. Ubi ista verba in libro meo legisti, furcifer? An, si dicam, in Deum non cadit justitia, quæ contractus onerosos regit, quippe qui inventi sunt ad sublevandam indigentiam humanam; ideo dico, Deo minus competere justitiam, quam hominibus? Perinde ac si velles inferre; Dei scientia non paratur per discursus humano ratiocinio similes, à notioribus ad ignotiora procedendo; igitur Deo scientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus constat, nihil meam sententiam commune habere cum Socinianorum commentis; quos passim nebulo in famoso

suo libello ad fucum simplicioribus faciendum, velut illi mecum conspirarent, adducit.

§. 10. Articulus V. inauditam novitatem continet. *Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli.* Ubi miseret me Brochmanni, & aliorum, qui hæcenus orthodoxi crediti, nunc ab Asinio Tenebrione in Socinianorum classem compinguntur. Ita enim ille artic. de *Prædestinat. cap. 3. quæst. 7. Omne jus, quod Deus sibi vindicat in creaturas veluti aq̄uitate temperatum est, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura esset, quod per actionem nullam divinam esset id, quod est, nullo cerse jure illud Deo subditum dici posset, eo quod à Deo non dependeret, ac ea propter sui juris esset.* Et sanè ita clarè à me ea res d. p. 91. 92. est exposita, ut non nisi asinus eam non capere, non nisi fycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, utrum hæc sola ratio sufficiat imperio in alterum sibi arrogando, quod quis natura præstantiore, quam alter, sit præditus? id quod à nobis negatur; quia præstantior gradus essentiae per se non involvit necessàrio dependentiam minus præstantis gradus. Additur, etsi impia sit Epicuræorum thesis, Deos felicitati suæ immersos, humana non curare probandam tamen eorum ratiocinationem, illa thesi posita religionem inanem fore. Nobilitatem enim essentiae admirationem excitare posse, cultum non posse. Sunt enim divini præcipuè partes fuit ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum sperare, eidem parere.

Ast quomodo diligere eum possimus, qui nihil boni nobis fecit, aut qui nullo modo ad nos quid spectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut potest: quomodo in eum sperare, qui nulla nostra cura tangitur? quomodo ei obsequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara est, ut putidum sit, verbum amplius addere. Et qui contrarium asserunt, horrendis sese absurditatibus involvunt. Statuendum quippe illis est; Deum propter solam essentiae suæ præstantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem dependent. Atqui isti, quos citra ulum à Deo acceptum beneficium sola ejus essentiae nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel æquales, vel inæquales. Si æquales, sequetur, plures esse Deos, æquales & invicem independentes: sequetur, cultum ab æquali in æqualem proficisci posse; cum tamen omnis cultus involvat agnitionem eminentiae in eo, qui colitur. Sin inæquales, sequetur, Deum non esse conditorem omnium substantiarum; & existete aliquid in hoc universo non-summum, quod tamen à Deo non dependeat; darique entia finita, quæ vel ab alio quopiam Deo præter eum, qui est creator cœli & terræ, sint condita, vel à seipsis originem suam duxerint. Quæ sunt theoremata digna Asinii Tenebrionis theologia, abs cujus singulari ingenio orbis eruditus curiosissimum jam opus expectare incipit, *Systema Theologiae eorum hominum, quorum Deus non est creator.* Sed nec citra animadversionem transmittendum est, quod

vocabu-

vocabulum *voluntatis* thesi suæ infercit. Neque enim in meo libro d. l. aliquid de voluntate extat; & nullum sensum hæc propositio habet; *Deus est colendus propter voluntatem*, Solennis tamen hæc ipsi ars est, verba mea suis assumentis interpolare, ut demum thesi calumniæ capax procudiqueat. Velim quoque considerari ea verba, quæ in Indice sequuntur: *Idque primum implicite his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis.* Jubeo, ut omnes aciem mentis suæ intendant, an possint capere hanc consequentiam: legibus non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis obeditur; Ergo Deus est colendus non principaliter propter essentiam, sed propter beneficia.

§. 11. Sequuntur errores circa hominem in statu integritatis, qui in Asinii Tenebrionis male temperato cerebro sunt enati. Quos ultro evanescere deprehendet, qui consideraverit, mihi propositum fuisse, disciplinam juris naturæ & gentium non ad mores unius aut alterius populi, aut ad genium certe religionis accommodare; sed ita universaliter eam concipere, ut sit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem foveant, modo locum aliquem sane rationi apud se relinquunt. Quæ causa etiam fuit ut ejusmodi fundamenta & principia forent assumenda & constituenda, quæ apud omnes populos citra ullum religionis discrimen admitterentur, aut saltem ad quæ admittenda isti ope

solius rationis naturalis adigi possent. Nisi enim in principio conveniamus, frustra omnis opera circa persuadendas alicui conclusiones impenditur. Atque hoc ipsum satis clarè professus sum in præfatione ad Lectorem circa finem hisce verbis: *Cum hæc disciplina non solos Christianos, sed universum mortalium genus spectat; tale sane principium constituere convenientius fuerit, quod nemo, modo rationis sit compos, abnere queat.* Inde quando nobis de statu hominum naturali sermo est, i. e. quando consideramus, qualis futura esset hominum vita, si nihil auxilii, nihil communicationis ab aliis hominibus accederet; fingimus nobis animo conditionem alicujus hominis solitarii, undecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuum projecti; ut eo clarius constet, quantum auxilii & solatii homini ab alio homine cedat. Nequam autem loquimur de statu Adami, quem Scriptura sacra nobis felicissimum describit, de quo hisce quidem temporibus liquido constare non potest, nisi ex sacris literis; postquam quæ super eodem traditio in genere humano primis seculis viguisse videtur, lapsu temporum apud plurimos plane exolevit, apud reliquos tenuia quædam, multisque fabulis admixtis confusa vestigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quæ Sociniani de statu Adami tradunt, & inter ea, quæ nos super conditione cujuspiam planè solitarii meditamur, tantum interesse, quantum verus homo à fictitio distat. His præmissis excutiamus articulum VI. *Docet illum statum, in quo homo absque ulla cura*

vel ope ab alio homine accedente consideratur, longemisserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore præditus fuit, quam primum existere cœpisset, h. e. statum Adami ante Evam creatam. p. 140. §. 2. Conferamus cum hisce nostra verba; & desinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. Per statum hominis naturalem intelligimus heic illam conditionem, in qua homo per ipsam nativitatem constitutus **CONCIPITUR**, prout **ABSTRACTA INTELLIGUNTUR** inventa atque instituta humana, quibus aliam velut faciem vita mortalium induit. Hunc statum ita conceptum & abstrahendo intellectum dicimus miserrimum fuisse futurum. Si igitur **CONCIPIAMUS**, (sunt verba nostra d. l.) hominem in hunc mundum projectum, si, inquam, fingamus nobis aliquem hominem undecunque demum in hunc mundum delapsum, & non præditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines nascuntur; non autem Adamum à Deo in Paradiso collocatum, ubi vestibus non erat opus, & ubi delicatissimos cibos arbores ultro velut porrigebant: Si inquam fictum istum nostrum hominem concipiamus citra illam curam operamque ab alio homine accedentem, & prout plurima partes natura rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant exculta ac disposita; tunc de ejusdem statu pronunciamus eum fore miserrimum. Idque non solum si ponamus istum hominem esse infantem, cui sine dubio pereundum fuerit; sed etiam si ponamus eum vel maxime iam iusta præ-

ditum statura ac robore, quam primum, ita nempe in mundum projectus existere cœpisset. Id si Asinius Tenebrio capere non potest, age, exuamus eum omnibus vestibus, adimamus ei omnia instrumenta, cibi potusque nihil relinquamus, & in desertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam insulam deportemus; ibique solum destituamus. Ni intra annum fassus fuerit, à se miseram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Asinius multarum in ea solitudine rerum notitiam habebit, quæ isti quem fingimus, homini deest. Vid. quæ de Petro Scarano tradit Ynea Garcilafus de Vega Comment. Regii l. l. c. 8. Ex hisce omnibus manifestum est, quomodo foedissimum scyphanta verba mea in talem sensum detorserit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim hæc sit mea thesis; si fingatur homo solitarius in mundum incultum projectus, etiam si ponatur jam iusta statura & robore esse, cum tali modo existere cœpisset, ejus status erit miserrimus; ex hac talem ille concinnat propositionem: status illius hominis, qui iusta statura erat præditus, quam primum existere cœpisset, erat longè miserrimus. Quæ profecto major est transmutatio, quam cum ex asino fit Doctor.

§. 12. Quantum articulo VII. sit ponendum pretium, patebit, si sententiam meam declaravero. Postquam igitur d. p. 140. ostenderam, statum hominis alicujus solitarii in mundo inculto destituti fore miserr-

ferri-

ferrimum, inde ulterius infero; si aliquis sacrarum literarum cognitione carens, & solo naturali lumine subnixus consideraverit mortalium primævam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles sint, quam indigomnium rerum, ubi nascuntur; cum is urique rationis ductu colligere possit, aliquando genus humanum initium cepisse: non aliter sibi persuadere potest, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum stirpem intervenisse, quousque ipsi usu & meditatione, ac conjunctis inter se operis necessitatibus suis prospicere didicissent. Atque hoc ipsum etiam autoritate sacrarum literarum confirmatur. Postquam enim Adamus in eam conditionem fuerat reductus, in qua jam genus humanum est constitutum, (nam hanc conditionem semper præsupponimus, quando ex solo rationis lumine describimus, cui status hominis in Paradiso est incognitus,) sane legitur, Deum ipsi confecisse vestimenta ex pelibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitaverit, quin Deus docuerit ipsum naturam seminum, tempora sementis, quo modo, quibusque instrumentis terra semini accipiendo præparanda foret. Quarum rerum scientiam utique ex Paradiso efferre non poterat, ubi hortus ultro ad victum necessaria proferebat. Et si propria demum meditatione & experientia hoc debuisset addicere, dudum fame suerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat jam cum suo articulo Asinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, h. e. Adamum, ser-*

vari non potuisse, nisi Deus ipsum necessuria etiam vita media adhibere peculiariter docuisset. p. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c. Nam de conditione Adami in paradiso planè mihi sermo non fuit.

§. 13. In articulo VIII. repræsentatur horridum quodpiam somnium cerebri gravi interperie laborantis, quo ex variè velut discriptis ac mixtis speciebus male cohærens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societatem existit, sine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis inferior ac pravior fuerit, qua causa, quamobrem lex illi superaddita sit. Hoc sibi vult pag. 3. Nobis illud §. 3. Exinde p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8.* Vah mi Asini Tenebrio, quam multitudine & malitiam tuam ignorare poterant, ni malè consulta mens, pœnæque suæ imminens, ad Indicem Novitatum compilandum te stimulasset. Nunc quia hac potissimum via inclarescere voluisti, age efficiam, ut voti tui compos fias. Cum igitur Asiniolibrum meum legenti somnus obrepisset, visus est sibi videre speciem hominis primitus quantum ad substantiam suam creati perfecti, qui tamen foret exlex planè, & horridus, pravisque cupidinibus scærens, sic ut brutis miserior & pravior existeret: donec ea conditio hominis Deo displiceret, qui ad ipsam dispellendam legem ei superaddidit. Credo ad eundem modum, uti qui parietes ex rudi lapide extruxit, postea eorum asperitate offensus tectorio eosdem inducit. Mox cum somnus placidè discussus esset, putavit

tavit se id in libro meo legisse. At-
qui antequam tua somnia chartæ il-
lineret, debueras denuo librum me-
um legere, ut constaret, num Mor-
pheus fortè tibi illuserit. Sane enim
à me nuspiam scriptum est, *hominem
physicè perfectum sine lege, ordine & deco-
re unquam extitisse.* Contrarium à me
docetur p. 6. & p. 312. 314. Nuspi-
am à me scriptum fuit, *hominem ab
ipsa creatione reluctantem rationi habuisse
voluntatem, brutisque ipsis miserio-
rem ac praviorem fuisse.* Contrarium potius
insinuo p. 136. ubi rationes, quare
exlex vita hominem non decuerit,
petuntur ex conditione hominis
primigenia, aut post superveniente. Qua-
re primigeniæ hominis conditioni
non convenerit vita exlex, exponi-
tur d. l. §. 5. Quare eadem non con-
venerit conditioni hominis post su-
pervenienti, docetur d. l. §. 6. 7. 8.
Quando autem necessitatem legis ex
conditione subjecti demonstratum
eo, non statim suppono, subjectum
illud aliquando à lege immune fuisse.
Sicuti v. g. si dicam, congruum
valdè esse & utile homini pedes ha-
bere, nè tanquam vermis humi re-
pere cogatur; non statim præsup-
pono, hominem aliquandiu pedibus
caruisse, & deprehensa reptionis de-
formitate pedes ipsi superadditos.
Quo sensu autem entia moralia re-
bus & motibus physicis superaddita
dicantur, sequenti §. tradetur. Inde &
adparet, quam ridiculum sit, quod
addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbesii
principia securus docet: cum satis constet
de illis, quæ Tenebrio heic commi-
nificitur, nemini mortalium unquam
in mentem venisse.*

§. 14. Articulus IX. ita se habet:
*Attributa vel Entia moralia originitus ho-
mini physicè perfectò, super addita saltem .
non concreata esse, p. 3. §. 3. & 4. Vi-
deo isti homini parum cum entibus
moralibus convenire; tentabo, an
possim illum cum hisce in gratiam
reducere. Quod si aliquis dicat, me o-
peram ludere, dum asinum docere
aggredior; excusabit me ille nescio
quis ex Sanctis minorum gentium,
qui anseribus concionatus memora-
tur. Trado igitur d. p. 4. §. 4. modum
originitus producendi entia moralia
vocari *impositionem*; sicuti modus ori-
ginarius producendi substantias phy-
licas ex usu Theologorum vocatur
creatio; licet Latini autores vocabu-
lum creationis productioni persona-
rum moralium frequentissimè adhi-
beant. Causa autem, quare imposi-
tionis vocabulum nobis heic potissi-
mum arriserit, est, quia non solum il-
lud à Philosophis in simili materia
adhiberi cœpit; sed & quia magis ap-
positum nondum dispicere potui-
mus. Cum enim entia moralia sint
modi, seu si ita mavis accidentia, quæ
utique subjectum aliquod prærequi-
runt; & vero accidentia physica
ipsam substantiam rerum physicam
perficiant, alterent, aut alio modo
disponant & afficiant, eamque velut
ingrediantur; entia moralia contra
rebus quoad substantiam physicam
perfectis velut superaddita intelli-
guntur. Exemplum proponemus,
ex quo illa impositio, in omni classe
entium moralium, (quarum quat-
or potissimum nos facimus, statum,
moralem personam, quantitatem &
qualitatem,) liquido perspici queat.*

Est

Est igitur aliquis studiosus, Nicolaus Beckmannus, non quidem auream, sed plumbeam in literis, mediocritatem sectatus, qui ad munus aliquod involandum non parum sibi doctoris titulum profuturum sperat. Is abir in Galliam, pecuniam Professoribus offert. In cathedram ducitur; per ses qui horam silet & erubescit, quod disputationis inauguralis loco habetur. Post mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari jubetur. Heic, ne comœdiam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipsi fuit superimpositum. In novum *statum* seu ordinem jam protruditur, in quo antea non erat. Nova quoque *persona* ipsi imponitur. Qui enim antea simpliciter Dominus Nicolaus, erat, jam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Utrisque Juris factus est. Ex classe *quantitativum* moralium nova quoque existimatio ei superadditur. Qui enim antea frater ignorantiae habebatur, jam ubi nomen Doctoris insonuit, à rusticis creditur herniam posse curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos intestinis elicere. Ex classe *qualitativum* moralium superadditur eidem novus titulus, ut Doctor audiat, qui Asinus est. Confertur potestas publicè docendi, si vocationem nanciscatur; salarium eo nomine accipiendi, si detur; de jure respondendi, si quis consulere ipsum velit. Denique obligatio ei injungitur, ut quando de jure consultitur, in principia juris ne impingat. Tanta moles enti-

um moralium imponitur & superadditur homini, qui jam physicè erat perfectus, i. e. qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & jecur habebat. *Superadditur*, dico, quia substantiam & qualitates ejus physicas per se entia moralia non afficiunt, aut alterant. Postquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut crassior, nec accipit novum membrum corporis; si antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum; non fit quoque vel pilo melior & doctior, non saltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non levius ineptit. Ex accidenti tamen fieri potest, ut entia moralia occasionem præbeant qualitates physicas augendi aut depravandi. Nam quibusdam titulus incitamento est ad eruditionem parandam, ut fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani sonitu adquiescunt. Nonnullis gravitas & modestia, aliis fastus & stolidi jaçantia accedit. Movet aures meus auditor, credo quod jam aliquid de entibus moralibus quasi per nebulam sibi cernere videatur. Et quia jam aliquod vestigium docilitatis in eo animadverto, scrupulum, qui ipsum urgere videtur, eidem adimam; num igitur nulladantur entia moralia concreata? Quippini, mi Asini? Nam ego nusquam *superadditum* esse, & *concreatum* esse opposui; nec nostræ sententiæ repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, i. e. in ipsa creatione superaddita dixerit. Imo & ego de statu naturali p. 6. & de obligatio-

ibus

nibus congenitis p. 312. trado. Quod autem substantia modo vel accidente, subjectum adjuncto, ut ut tempore simul, natura tamen prius sit, etiam tirones philosophiæ norunt. Sic ut nihil repugnet, statum aliquem aut obligationem homini esse concreatam aut congenitam; & tamen eidem physicè perfecto velut superadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probè intellexerit Asinius Tenebrio. *Intelligit autem, inquit, per entia moralia illos etiam modos, (ut loqui amat,) quibus homo creatura esse debet, autorem sui agnoscens, colensque, quibusq; diversa plane à brutis ratione vita eidem exigenda est. (h. e. legem naturæ.) Sic enim entia moralia ipse explicat pag. 5. & 6. §. 6. & 7.* Tu qui in meum librum nefariam tibi censuram arrogabas, tantopere cocutiebatur, ut non animadverteres, me nuspiam legem in genere, aut legem naturæ inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium eam nuncupo l. 1. c. VI.* Ast ut norma cum normato ejusdem naturæ sit, necessarium non est. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De cætero quid planius est meis verbis p. 6. §. 7. dum doceo, statum naturalem absolute consideratum vocari illam conditionem, in qua homo constitutus esse intelligitur, dum eximium præ aliis animantibus eum esse voluit Creator, i. e. dum legi eum naturali obnoxium fecit, à qua bruta sunt immunia. Ex quo statu fluit, (i. e. quia Deus hominem constituit in tali statu, in quo lex naturalis ipsi foret observanda, & ejusmodi dotibus orna-

vit, quibus bruta carent, consequitur,) quod homo debeat esse creatura autorem sui agnoscens, colensque, & cui diversa plane ratione à brutis vita sit exigenda. Pergit Asinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus superaddita saltem, non antem concreata homini sunt, quando docet, cum Papisis maxime facit. Et hic enim Bellarminus cap. 6. de gratia primi hominis eundem in modum scribit. Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad superaddita dona. Et mox. Innocentia autem ad illius vestem non-naturalem.* Atqui virtutes illæ, & innocentia primi hominis, de quibus inter nostrates, & Pontificos disceptatur, non sunt entia moralia: Imo ne ipsa quidem virtus moralis ens morale est, sed pertinet ad classem qualitatum physicarum; quod Asinio paradoxum videri non miror. Quod autem Bellarminus dona primi hominis vocat superaddita, & ego entia moralia homini superaddita doceo, exinde non magis ego cum isto conspiro, quam hæc consequentia est bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus est thorax. Subjungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, sed furciferianum. *Ue multa paucis exprimantur, inquit, si quis penitus inspexerit Pufendorfi opus, non dissitebitur, Pufendorfi non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obscure tractare, ut ipse vix intelligat, quid infirmis suis novitatibus sibi velit, nisi ut eas imprudenti juventuti sub terminis metaphysicis & scholasticis venales indigne exponat.* Ast mihi nimium stolidè furcifer, si revera paucis

quod vit, quibus brun
 tur,) quod homo
 rura autorem
 que, & cui diuina
 brutis vita lit
 nius: dicitur, non
 illa origi
 tem con
 cum Papi
 Bellarmin
 ris conuen
 ferunt ad
 ad, sperat
 ita autem
 Arqui virtutes
 primi hominis,
 itrates, & Pontificatus
 non sunt enim
 ipia quidem
 rale est, sed
 litatum phy
 paradoxum
 autem Be
 nis vocat
 moralia homi
 exinde non
 ipiro, quam
 bona: calcus
 dantur, ergo
 uirgatur
 biema ali
 manum, sed
 multa pauci
 quia pernici
 non a
 erit in
 ip e
 cacat
 m
 m

paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Pufendorffii librum allatrarunt, fuisse afinos ad lyram. Et quis cogebat te tuosque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum provolare, si præ obscuritate ipsum non intelligebatis? Quod alias obscuritatem attinet, cum illa duplex sit, dictionis, & rerum; de illa sane nemo queri potest, qui Latine novit. Hanc autem amoliri non semper est penes scriptores. Et quid afinis satisclarum esse possit? Quod si quæ in genere super entibus moralibus traduntur, obscuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philosophos est, qui vix levi brachio ista attigerunt. Ac decedet obscuritas, si ista usu trita fieri incipiant. Imo desinent & tibi entia moralia obscura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos assidere velis; qui te eo libentius in coetu suo ferent, quod dum longas tuas aures subinde motitas, eadem opera mufcas à vicinis sis depulsurus, aut lenem ventulum factururus.

§. 15. Articulus X. est. *Primos homines, prout in origine ac statu suo primo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut sine peculiari cura servari non potuissent. Mortalitatē etiam causa genus humanum diversitate sexus, propagandique sese facultate creatum esse,* p. 140. §. 2. *Indelicet, pag. 750.* Hujus articuli priori membro supra §. 11. satisfactum fuit; ubi satis patet, nos primos homines in statu integritatis haut quidquam mortalium vocabulo insignire; cum de istis eo lo-

co sermo non sit. In posteriore membro calumniator pro more suo verba mea fœde corrumpit, quæ p. 750. §. 2. ita se habent. *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creando esset sufficiens, aut tam nobilis speciei duratio unum eui spacio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturalifacultate indita commixtis corporibus sese propagandi.* Heic animadvertere debebat lycophanta, non frustra verbum plusquam perfecti temporis, fuerat, prospexerat, esse positum, ad significandum, genus humanum non ab initio fuisse morti obnoxium, sed postea ad eam conditionem devolutum: & in hunc eventum, quem Deus utique præviderat, velut provisionaliter diversitatem sexus, & facultatem se propagandi humano generi inditam eo quoque fine, ut idem morti obnoxium factum citra novam creationem durare posset. Idem alio modo efferri potest. Ab initio par hominum diverso sexu creatum fuit, ut stirpem ex se propagare possent morti non obnoxiam. Postquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi se facultas huic quoque fini inferviebat, ut non subinde novi homines essent à Deo immediate creandi, neve intra spatium unius ætatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei sapientissimus Creator quasi eventualiter prospexerat per diversitatem sexus, quæ tam in statu integritatis, quam corruptionis usum haberet. Non credo esse, qui luculentiorē heic declarationem desideret.

§. 16. Articulus XI. ex prioribus jugulatur. *Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, hoc e. consternatum fuisse*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non est Adamus, sed quem fingimus, animoque concipimus in mundum undecunque projectum. Quem si ponamus ita repente solū in orbe inculto destitutum, quis negaverit subita rerum imagine confusum, & attonitum fuisse circumspēcturum vastam mundi machinam, corporum cœlestium splendorem; nec non anxie meditaturum, quid sibi inter omnia ignota & nova agendum foret. Hoc si capere non potest Asinius Tenebrio, per me in Morboniam abeat.

§. 17. Articulus XII. non firmiore, quam prior, stat talo. *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore miserrimus fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum. Præfat. fol. 3. fac. 1. Caterum &c. Inprimis vero p. 138. §. 8. Igitur quod homo non miserrimam, &c. Tædet me toties repetere, d. l. non esse mihi sermonē de Adamo in statu primævæ felicitatis. Sed quando p. 36. §. 6. seqq. adduco rationes, quare homini non conveniat, ut vivat exlex, earum aliquas de fumo ex conditione natura humana post superveniente, quæ verba extant, d. pag. 136. lin. 9. 10. Inter has rationes p. 138. §. 8. adducitur quoque hominis imbecillitas, quæ miserrimum ab omni aliorum auxilio & societate destitutum effectura erat. Quem locum hisce verbis claudio: Igitur quod homo, ex conditione scilicet post superve-*

niente, non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, à conjunctione sui similium habet. Non est bonum, hominem esse solum, non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet. Quis non videt, istam sententiam à nativa sua sede & intentione ad aliam materiam transferri & adplicari; qualis adplicatio ne à sacris quidem literis aliena est. Sicuti fas mihi est plerasque sententias Psalmi LII. & CXX. ad conditionem meam, qua heic inter malevolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus sum, adplicare. Quæ cum ita sint, planè præter rem Asinius Tenebrio tanto cum supercilio heic febriculofam suam philosophiam expromit. *Quasi vero, inquit, externa illa socialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & essentialis hominis deficeret felicitas. Quasi vero non ipse Deus declarasset, felicitatem primi hominis etiam in paradiso non futuram fuisse omnibus numeris perfectam citra societatem: Quasi vero, inquam, pergit coaxare rana, bonis fortuna deficientibus bona statim animi & corporis deficerent. Quasi vero, inquam, aliquis magnopere gavifurus sit animi & corporis sui bonis, ab omni humana ope in solitudine destitutus. Alicnjus, non autem omnis humana felicitatis causa est socialitas; augmentum, non fundamentum. Argutè dictum, & supra Asinii captum. Quasi vero ego alicubi asseruerim, omnis felicitatis humanæ causam esse socialitatem. Nam non statim cujus absentia me miserum reddit, ejus præsentia omnem mihi felicitatem*

conciliat. Si tua uxor in capillum tibi involat, miser es: si eadem blando tibi arridet vultu, non ideo albæ gallinæ filius es.

§. 18. Sequitur Locus *de homine in statu corruptionis*. Nam tanta fuit nebulonis istius circa calumniam mihi instruendam sollicitudo, ut etiam quos ipse somniaverat errores, velut sub locos Theologicos redigeret, ad fucum simplicioribus faciendam, quasi ego integrum systema novæ cujusdam & inauditæ Theologiæ procudere instituissem. Heic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originis etiam considerata amitti, vel deleri pro lubitu posse, sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, pag. 4. §. 4. Ac per eadem, p. 19. §. 23.* Credit heic Asinius, hac assertione negari labem illam, quæ ex amissa imagine Dei per lapsum in genere humano consecuta est. Sed uno verbo illi somnium hoc excutiam. Quæ per lapsum Adami amissa sunt, haut quidquam erant entia moralia, sed longe sublimioris indolis. Qui amisso rationis usu in delirium incidit, qui amissa valetudine horridis morbis corripitur, qui amisso visu excæcatus est; in eo haut quidquam ens aliquod morale perisse aut mutatum esse dicimus. Quod si tamen stupor Asinii capere non possit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri posse, nulla mutatione physica in re, cui erant superaddita, proveniente, seu ut ipsa rerum substantia physica haut quidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Asinius Tenebrio manibus palpate queat. Fingamus

Asinium Tenebrionem, si diis placeat, professorio munere fungi. Fingamus eundem ob quædam scelera, puta, ob famosos libellos editos, munere dimoveri & infamem fieri. Quot heic entia moralia perierunt? Perit ipsi status, in quo hætenus egit, perit persona, quam gessit, perit obligatio ad legendum & disputandum; perit denique titulus, ut deinceps audire cogatur Dominus Ex-professor. Et tamen ejusdem jam intra nebulonum classem conjecti substantia physica nullam sentit mutationem. Statura ejus non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; stolidum manet caput antiquo loco positum, manent aures, (nam præsupponimus illas per carnificem non abscindi,) manet facies lurida & cicatricosa; manent qualitates physicæ, manet eruditio, si quam habuit, manet vox graculis æmula, manet libido saltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis lanistis non concedens. I nunc Asini Tenebrio, & de entium moralium obscuritate querelam move.

§. 19. In articulo XIV. extremum proponitur, quousque aut brutalis stupor, aut dirissima calumniandi libido progredi possit. Sic enim sacerrimus index: *Negat quadam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, incestum, adulterium, blasphemiam &c. natura sua actiones esse indifferentes. pag. 25. 26.* NB. 27. *Hoc enim modo, conf. pag. 47. §. 14. pag. 167. §. 4.* Ad hanc calumniam dispellendam, etsi nihil amplius necessarium sit, quam ut quis

loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, ut eo manifestius constet, A sinium Tenebrionem omnibus sycophantis & nebulonibus palmam præripere. Quando igitur à Scholasticis inquirebatur, quodnam discriminis esset inter ea, quæ naturali, & quæ positiva lege vetantur aut præcipiuntur; id demum ab uno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma invaluit, ut quæ lege naturæ præcipiuntur, aut vetantur, in se & sua natura honesta aut turpia esse; quæ vero positiva, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admisisse ut hæc fortasse commodam explicationem, modo certum constituisset *γυναικισμῶν*, ex quo liquido constaret, an & cur aliquid in se esset honestum vel turpe. Id dum non fecerunt, necessum fuit provenire definitionem legis naturalis, quæ non posset non in circulum revolvi, & petere id, quod est in principio. Si enim quæras ex istis hominibus, de quibusnam lege naturæ disponatur? respondent; de iis, quæ per se sua natura honesta & turpia sunt. Sin ulterius quæras, quænam autem sunt illa; per se & sua natura honesta vel turpia? nihil aliud habent, quod respondeant, quam ea, de quibus lege naturæ disponitur. Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur; si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admitendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut cœternum, formas rerum quasi deter-

minans & specificans, cui ne DEUS quidem contravenire debeat, aut possit. Quo cum nihil stolidius fingi posse videatur, sæpe miratus sum non Grotium solum, sed & plerosque ex nostratibus Theologis istam assertionem citra ullam dubitationem passim assumere. Contra id mihi fixum sedet, discrimen honesti & turpis utique à Deo, ejusque definitione esse petendum, nec idem ab alio extra ipsum principio dependens fingendum esse. Quo posito consequitur, necessitatem illam, quæ actionibus ad honestatem & turpitudinem tribuitur, non esse absolutam, sed hypotheticam, supponentem nimirum, creationem animantis rationalis, quæ nemo est, quin liberrimæ Dei voluntati adscribat. Id est; quod quædam dicantur necessario honesta aut turpia homini, hoc semper est intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & socialis; & consequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui uti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima sua voluntate creavit. Cui conjunctum est, ut si consideremus actiones hominum, prout sunt nudi motus facultatis alicujus physicæ, aut ejusdem negatio, antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege circa eum motu aliquid disponente, esse indifferentes, i.e. neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quæ in illis deprehenditur, oriri à convenientiâ & disconvenientiâ cum lege. Et an non ipsa Scriptura sacra peccatum seu actionem malam definit per *ἀνομιαν*, seu discrepantiâ à lege? Ac

nullus

nullus rusticus est tam stupidus, quin intelligat & adplicare norit tritum illud: Ubi non est lex, ibi non est transgressio. Enimvero heic probe observandum, quid sit notus motus physicus; & quod haut quaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum physicum, sed quod pleraque expriment actiones cum relatione ad legem. Toto quippe cœlo differentes propositiones sunt; actio, prout consideratur tanquam nudus motus physicus, citra & ante omnem respectum ad quamcunque legem, est indifferens. i. e. nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum physicum, seu actionem in se indifferentem nec bonam, nec malam. Prior propositio mea est, quam ut arbitror invictis rationibus stabilivi. Altera nulli mortalium, præter A sinium Tenebrionem, in mentem unquam venit. Quis enim est tam stupidus, qui nesciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum physicum, à respectu ad legem abstractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum respectu ad legem, seu actionem bonam aut malam, v. g. loqui, scribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, expriment meros & simplices motus physicos, qui citra respectum ad legem, & ullam designationem objecti, aut alterius circumstantiæ considerati, utique indifferentes, i. e. neque boni neque mali sunt. Sed mentiri, blasphemare, calu-

niari, Indices Novitatum scribere, lapide vulnerare, armis lædere innocentem, homicidium committere, scortari, mœchari, incestum committere, furari, incendiariū agere, & infinita alia, non notant nudum motum physicum & indifferentem, sed motum aliquem lege vetitum. Pari se modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, sperare, probare, gaudere, dolere, & similia, citra respectum ad legem utique indifferentia sunt. Prout autem illi motus versantur circa objectum legibus probatum aut improbatum, boni vel mali fiunt, v. g. Amare Deum, honorare Deum, sperare in Deo, probare bonum, gaudere bonis eventibus bonorum, dolere ob peccata, sunt bonæ actiones. Contra amare vitia, honorare idola, sperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, sunt actiones malæ. Impossibile autem foret, ut v. g. amare pro diversitate objecti fieret bonum aut malum, ni illud extra objecti aut legis considerationem esset indifferens. Et quid clarius verbis meis p. 26. *Hæc ipsa vocabula, nempe malevolentia, impudentia, invidia, adulterium, furtum, homicidium, non notant nudos & simplices motus actusve physicos, sed tales, qui legibus repugnant.* Sic & nuda intermissio motus aliquis! physici citra respectum ad legem utique est indifferens; v. g. non dare, non facere, quiescere, non moveri. Ast eadem cum respectu ad legem, objectum, tempus, locum, modum determinante, mala fit; v. g. non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, deposti-

tum, opus sibi injunctum non facere, quiescere quando laborandum erat, non obedire seu non facere, quod à legitimo imperante jubebaris. Judicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis infit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata statuere indifferentia, seu (ut horridum vocabulum fœdæ calumniæ conveniens fingerent) me indifferentissimum velle introducere. Coeterum quali impudentiæ nondum satis foret litatum, allegatur quoque contra me disputatio quædam Ultrajectina. *Qui Hobbesii error Ultrajecti nuper publica disputatione refutatus est.* Extat ea disputatione subjuncta libello Gisperti Cocquii, cui titulus: *Hobbes ἐλαττομένως, sive Vindicia pro Lege, Imperio, & religione; editus Ultrajecti anno 1668.* Ne tædeat, quæso, disputationem illam penitus inspicere. Illa igitur p. 12. proponit sententiam *Becani, statuentis actus quosdam, ut Deum colere, proximum diligere, parentes honorare, esse ex se & natura sua bonos, eosque præcipi lege naturali, & contra furtum, falsum juramentum, homicidium &c. esse actus ex se & natura sua malos, ac proinde lege naturali prohiberi.* Hanc sententiam dicit magis esse solerandam, quam quæ Hobbesio traduntur *de cive cap. 14. artic. 9.* Sed mox sequenti p. 14. addit: *Nec tamen Becani sententia simpliciter probanda est. Quare ut intelligatur, quid in hac materia statuendum sit, notare juvat, dupliciter tantum se habere posse actiones humanas, 1. in statu possibilitatis, prout sunt in potentia objectiva, 2. in statu actualis existentia, prout scilicet subjective, vel potius effective sunt à Petro vel Paulo. At vero*

neutro modo sunt actiones per se & natura sua bonæ vel malæ: non primo quidem; quia ne sic quidem entia realia sunt proprie, sed tantum ex hypothese. & κατὰ ἁποχρισίαν; eodem igitur modo neque bonæ aut malæ proprie dici possunt, non posteriori modo quia ut sic pluraquam manifestum est, habere eas suam bonitatem & malissimam moralem à lege; quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in disformitate ab ea formaliter consistit. Non ergo hi actus, Deum colere, diligere proximum, parentes honorare, sunt boni ex se & sua natura; sed fluit eorum bonitas, ut jam dixi, ex imperio & voluntate Dei, qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creatura rationalis impressit. Atque hæcenus in thesi verum est, quod Hobbes dicit c. 12. art. 1. omnem actionem natura sua esse adiaphoram, & quod actio aliqua justa vel justa sit, à injure imperātis provenire. Sed in hypothese hoc falsum est. nimirum ante leges civiles injurum & injustum non extitisse. Quem errorem Hobbesii & ego confutavi lib. 8. c. 1. §. 5. Locum quantumvis prolixiorum huc transtuli, non quod mea interesse putem, quid Cocquius Ultrajecti disputet; sed ut hoc specimen manifestum exhiberem, æque in aliorum scriptis, quam in meo libro Asinium Tenebrionem cæcutisse. Etsi in eo Cocquius ille graviter erret, quod actus illos, Deum colere, parentes honorare, putet in se indifferentes; cum illi non sint nudi motus physici, sed involvant respectum ad legem. Nam colere, honorare, sunt tantum motus physici in se indifferentes; sed dum objectum additur, statim simul insinuatur actus lege præceptus. Cum igitur disputa-

putatio illa Ultrajectina contra Afinium Tenebrionem faciat, neque utur contra me esset, magnopere ego Cocquii autoritate terreretur: non aliam causam dispicere possum, quare ea heic jam sit adducta, quam quod Cocquii vocabulum verus ipsi gentilitium nomen Coquinorum è Gallia oriundorum peripicua allusione repræsentat. Nam in Afiniorum familiam adoptione transiit. Sub finem magnus ille vir sollicitudinem suam pro salute reip. testatur.

Quantum mali, inquit, ex tam impiis novitatibus in rem. redundare, incauteque juvenentis animos opinione citius corrumpere possit, norunt Theologi. Atqui mi nimium caute Aline, illas impias novitates non liber meus continet; sed tu istas somnasti, & incaute juvenutis animos inani terrore agitas, ut etiam in clarissima luce spectra sese cernere arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid interesse putet, quid ex dogmate aliquo mali in rem. publ. redundare queat, cui in articulo 1. ethnica opinio videbatur, civitatem personare debere doctrinis cum sine & usu civitatum congruentibus. Nec illud satis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quæ dogmata reip. noxia sint. Nisi hoc fortasse dicere vis, Illustrissimos viros, qui nomine S. Regiæ Majestatis librum meum adprobarunt, minus perspicaces fuisse, quam illos eruditissimos viros, qui Londini in Scania Indicem Novitarum in eundem moliti sunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§. 20. Articulus XV. *Peccatum alienum exsequi, peccatum non esse*, p. 1028.

1029. non sine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac si in omni casu cuilibet citra ullam considerationem liceret alteri ministerium suum ad peccatum exsequendum exhibere. Cum tamen sermo mihi sit de peculiaribus tantum casibus, ac quibus rigidissimæ limitationes adduntur; puta, ut imperans se solum autorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem injungat; ut quis ministerium quantum potest, deprecetur; utique eo præfracte denegato gravissimum sibi periculum vitæ immincat. Neque vero habet Afinius, quod contra solidissimas rationes opponat; nisi quod, ne nihil plane dixisse videatur, gannit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc casu, amplam fovet conscientiam, & novitatis cum piorum offensione est studiosissimus.* Sceletum caput! De conscientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoso libello, si quid scientiæ, aut conscientiæ forte habueras, prodegisti? Aut quinam sunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum institor, qui compendiosam valde viam invenit quævis dogmata proscribendi; *sepe hac propositione offends, hoc sibi novum videri.* Ne tamen forte quis objiciat, frustra esse quæstiones nulli futuras usui anxie disceptare; paucis monere lubet, quæstionem isthanc tanti esse momenti, ut ni ea rite decidatur, convulsio disciplinæ militaris, & obsequii civilis inde secutura sit. Id quod uno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum est, bello alium sine justa causa invadere. Peccatum etiam est, cum com-
modio-

modiorem via controversiam componi posset, ad arma provolare, tanto malorum proventu exuberare solita. Denique & hoc peccatum est, fiducia suorum armorum alteri denegare, quæ ipsi debentur. Hæc ergo, si nullo casu quis alienum peccatum citra suum peccatum exsequi posset, necessario sequeretur, vel salva conscientia nullum civem posse arma ferre, vel civi obtentu suæ conscientia licere operam militarem reip. denegare. Scilicet est non levis disquisitio, num aliqua causa sit justa, & ad movendum bellum, quod infinitam post se malorum segetem trahit, sufficiens. Longe altioris indaginis est illa disceptatio, an hæc & nunc reip. nostræ necessaria & utilissima sit via, controversiam cum altero armis exsequi; quæ etiam summos viros, & usu rerum præstantissimos anxios solet habere. Circa tantæ molis disceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare nescia, gravissima dubitatione involvi; & quia id, de quo dubitas, non est faciendum, obtentu conscientia omnem operam bello denegabit; cæteri ex timiditate aut tædio belli scrupulos fingent. Quam facile demum foret civibus ad militiam vocatis obtendere; se vereri, ne fiducia exercitus sui rex abutatur ad injuriam alteri inferendam; se nolle oblato suo ministerio efficere, ut Rex animum peccandi concipiat: si nemo civis militare velit, necessario Regi quiescendum! & ab injuriis inferendis abstinendum esse. Add. l. VIII. c. l. §. 8. Hoc novum Evangelium si quis rusticis nostratibus an-

nunciare velit, maximam sine dubio gratiam ab iisdem inibit, qui ad cœlum usque tam piæ, tam angustæ conscientia doctorem efferent, cuius concionibus nixi molestiam militiæ plane subterfugere possint. Alio quoque exemplo ostendemus, quid absurdi secuturum sit, nostra thesi non admittenda. Sine dubio peccatum est, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis sit, ante causæ cognitionem sciri nequit. Ex doctrina igitur Asinii Tenebriosis, meæ utique thesi opposita, necessum erit, ut quando magistratus aliquid comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipsorum sententiam exquirat, num sufficiens ipsis causa videatur adesse ad istum hominem comprehendendum. Ast ut de hoc solidi quid pronuntiare queant, necessum fuerit, ut non solum prima juris fundamenta delibaverint, sed & ut ipsam Justiniani medullam exsorbuerint. Et quid aliquid relictum erit, quæ ut deinceps ex ipso Jctorum ordine lictores petantur? Cui fini aptissimus sane erit, non tam prout quisque subtili legum peritia, aut insigni docendi, disputandique facultate præ cæteris fuerit instructus, quam prout proceritate corporis, virium vastitate, ac cum primis artis gladiatoria dexteritate reliquos sui ordinis eminerit, ut si forte resistere velit reus, manum cum ipso conferere, aut si idem fugæ se dederit, cursu superare eundem queat. Quibus omnibus si accedat horrida ad terrorem incutiendum apta facies, perfectissimi instar lictoris inde resultabit. Sic ut Asinii Tenebriosis

brionis dogma non leve argumen-
tum ad illustrandam Jurisconsulti in
republ. necessitatem afferre possit. A-
damus tertium exemplum, si forte
priora nimis obscura fuerint visa.
peccatum utique maximum est de
innocente supplicium sumere. Quod
si igitur nemo posset ullo casu meram
alieni peccati executionem facere,
non sufficeret carnifici, ne conscientiam
nimis laxam videatur fovere, &
piorum animos offendat, sententiam
à iudicibus pronunciatam au-
dire. Sed quia iudicis iniquam sen-
tentiam ex ignorantia juris, aut per
affectum pronunciare possunt, ne-
um plane fuerit, viros illos, quibus
tum facile est hominem jugulare,
quam vulpes pirum comest in omni-
bus tribunalibus, ubi de rebus capi-
talibus agitur, assessores facere,
saltem supernumerarios aut honora-
rios, quo ipsi certo intelligant, ab ini-
tio ad finem causam rite fuisse disce-
ptatam. Ne autem velut *καὶ πρῶτον*
isti hominum mactatores assideant,
& inani tantum tituli sonitu super-
bi circumvolitent, non paulo pleni-
us, quam lictores. Justiniani medul-
las ligurisse debent. Sic tandem eo-
res redibit, ut aut carnifices debeant
fieri Jure consulti, aut Jure con-
sulti carnificum munus exercere.
Quod dogma si in rempubl. introdu-
cendum sit, gratulor sane mihi de ju-
dicio illius viri, qui sub finem libelli
famosi allegatur, cujus autoritate fre-
to, iater philosophos latitare licebit.

§. 21. Jam se se novus iterum locus
aperit errorem circa liberum arbitrium;
ubi articulus Indicis XVI. ita habet: *in*
ipsa facultate apprehensiva & in judi-
cio naturalem inesse rectitudinem, vel in-

tellectum hominis naturaliter esse rectum, p.
37. §. 3. p. 72. Si Afinius Tenebrio inte-
gra excerptisse verba mea, tuto pote-
ram omni responsione heic superse-
dere. Primo enim protestatus sum,
non esse mihi sermonem de viribus
intellectus circa res à peculiari divi-
na revolatione dependentes, sed de
illis viribus, quæ sufficere possunt a-
ctionibus legi naturali attemperan-
dis, quantum fori humani usus, & ra-
tio vitæ humanæ jam fert. Heic assero
intellectum hominis naturaliter, (i. e.
non accedente peculiari depravatione
& corruptione ex mala educatio-
ne & assuetudine,) esse rectum (i. e.
recte apprehendere posse, & judica-
re, quid honestum, quid turpe sit; ne-
que tam facultatem apprehensivam,
quam iudicium ita depravatum esse,
ut invincibilis error aut ignorantia
circa dictas actiones semper verse-
tur. Addo tamen, debita adhibita assen-
tatione, & pramissa debita inquisitione;
ne quis etiam circa hæc plenam per-
fectionem intellectui à me tribui ar-
bitretur. In aliqua autem facul-
tate inesse rectitudinem, cui tamen
cultura etiam laboriosa sit adhiben-
da, nihil repugnat. Cæterum intel-
lectui humano tantum rectitudinis,
quantum ad hunc finem sufficit, et-
iam post lapsum esse tribuendum,
manifestissime inde colligitur; quod
alias necessum foret, ethnicos con-
tra legem naturalem ex ignorantia
invincibili peccasse, & sic non po-
tuisse illis adversus eandem admissa
imputari. Quod non solum sacris li-
teris repugnat, ubi sæpe numero eth-
nici propter ejusmodi peccata gra-
viter reprehenduntur; sed etiam res
ipsa

ipsa loquitur, ethnicos utique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fovisse sententias, quas magno numero passim invenire est. Atqui si naturalis in ista facultate esset detorsio & obliquitas, non magis recte homines talia, adprehendere & judicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum rectæ rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores adparent. Allegatur dictum ex articulo Schmalcaldicis loco de peccato. Verum istud explicandum est ex *Apologia Augustana Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Ubi ita traditur: *Neque vero adimimus humane voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere justitiam civilem, &c. Cum enim reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subjectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficienda justitia civilis. Redditur dein ratio additæ restrictionis aliquo modo. Quanquam tanta est vis concupiscentia, ut malis affectibus sapius obtemperant homines, quam RECTO iudicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecilem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo justitiam civilem imperfectionis argui, quod pravi affectus rectæ rationi tam sæpe & valide oblucentur, ut videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, A sinio Tenebrioni constare rationem, quare recto iudicio intellectus tantopere inensum sese ferat. Nam si vel mica cæti iudicii honestatisque, qualis

etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam ad ejusmodi Indicem Novitatum compilandum animum adplicuisset.

§. 22. Sequens articulus XVII. pariter cum priori notæ est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ne in actionem erumpant, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit, pag. 55. Illud instituto nostro &c.* Quousque ego homini imperium in affectus suos asseruerim, satis explico, l. VIII. c. III. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam poena fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges evolva- mus, nullibi reperietur illa delicta plane excusari, quæ ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores præsupponere, penes hominem esse affectus sistere. Quanquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & uti *Cartesius* quoque innuit, multum industriæ adhibendum ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio est, quod mihi sanè noti sint homines, non juvenia fervidi, sed pro- vecta ætate, magnoque sapientiæ & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis præire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, ut ætatem, & dignitatem, & munus suum sæpe turpissime prostituunt; & non magis se amabiles, quam ursos, aliasve mordaces bel- lina reddant.

§. 32. Nunc in ipsa fundamenta nostri libri invadit A sinio Tenebrioni,

Reatini

Reatini, Arcadicque agri grandissima bestia, & *Errores circa legem natura* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in præfatione libri mei occinebam; ne sutor ultra crepidam. Est igitur articulus XVIII. *Genuinum, sufficiens, & adequatum principium cognoscendi legem natura esse socialitatem*, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 9. Atqui hoc ipsum ita me demonstrasse arbitrator, ut nemini cordato amplius super ea re dubium superesse queat. Quod si autem aliquis ita ingenio polleat, ut ex sola ratione investigare possit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum evidentiæ rationum adigi possint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didicisse profitebor. Neque vero erat, quare Phylagnathus tanto cum fastu suum illud quasi vero crepare inciperet. *Quasi vero, inquit, Paulus Rom. 1. ex professo juris naturalis principia enumerans ignorasset ac omisset principium maxime genuinum, manifestum, sufficiens & adequatum.* Quid audio? An igitur ex professo Paulus juris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium jam repente factus est doctor juris gentium? O hebetes tot eruditos viros, qui principia ejus disciplinæ tam clare ibidem exposita perspicere nondum potuerunt! Sed nimirum reservabatur inventi hujus gloria Asinio Tenebrioni, abs cujus illustri ingenio eruditi propediem expectant novum juris naturalis Systema, ex solo capite 1. ad Romanos deductum; quod sine dubio reliquo-

rum omnium, qui hæc tenus circa eam disciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obstruet. Equidem d. l. Apostolus ostendit, gentiles invisibilem Dei majestatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuisse colligere, ut facile iisdem fuerit animadvertere, indignum esse Deum sub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut hæc in Dei velut locum substitui. Inde Deum quoque ex justo judicio eos tradidisse cupidinibus suis, ut infandis se flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium solum assume, & ex eo omnia officia hominum inter se perspicue deduc, & ita quidem, ut non solum ipsa præcepta, sed & præceptorum rationes liquido adpareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. 24. Articulus XIX. est: *Legem natura insitum quendam vel conatum habitum esse negat.* Uti adparet, magnopere nobis sudandum erit, ut ostendamus, infantes non nasci Jureconsultos. Videamus primum verba nostra: *Quam adrem (ut nempe ex lumine rationis leges naturales investigentur,) vix necessarium arbitramur præfracte contendere, animis hominum ab ipsa nativitate congenita & velut impressa esse juris naturalis saltem generalia præcepta, ad modum distinctarum & actualium propositionum, quæ statim atque usus sermonis accessit, citra ulteriorem informationem aut meditationem abs homine possint exprimi.* Hæc adparet, thesin meam esse hanc; posse ex lumine rationis demonstrari legem naturalem, etsi actuales & distinctæ propositiones circa illam animis infantum ab ipsa

nativitate non inhæreant. Sic ut per me nemini sit interdictum quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Asinius Tenebrio pro imperio jubet me statuere, quod ipsi aliquam calumniandi ansam præbere queat, age ostendamus pectori isti, non ita facile esse in infantibus aliquos habitus intellectuales asserere. Per habitum igitur legis naturæ nihil aliud intelligi potest, quam systema aliquod propositionum, officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhærens. Illum quippe habitu, v.g. Theologiæ præditum dicimus, in cujus animo hærent propositiones dogmata theologiæ exprimentes. Ast quomodo quis demonstraverit, in animo infantis hære propositiones actuales? Omnis enim propositio constat nomine & verbo; affirmando vel negando inter se combinatis. Atqui infantes nascentes neque nomina neque verba sciunt, multo minus hæc per affirmationem aut negationem conjungere norunt. Quod si autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quæ agenda aut fugienda repræsentent, non tamen ad modum propositionum nomine & verbo constantium; is optime sese captui lectori accommodabit, si id genus imaginum schemate aliquo repræsentaverit. Et sane manifestum est, quibus incrementis scientiæ infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti audicione addiscunt nomina rerum, quæ quotidie in oculos ipsorum incurunt. Inde progressus fit ad verba,

communissimas actiones exprimentia, sed quæ primo in infinitivo modo, tanquam simplicissimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitivi modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliæque particulae pederentim addiscuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quæ per propositiones exprimentur, procedere videntur. Cum porro præcepta legis naturalis sint, v.g. homicidium non est patrandum, non moechandum, non furandum, non mentiendum; scire velim, quomodo in animo infantis existere possint imagines homicidii, furti, falsi testimonii; quæ etiam à majusculis demum pueris intelliguntur. Neque vero satis hisce difficultatibus sese extricare videntur, qui habitus istos connatos *imperfectos* jactant. Arbitror enim tanta eisdem imperfectione laborare, qua laborant propositiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula adparet. Quin ergo satius fuerit, minus monstrose philosophari, & juxta receptam plurimorum veterum & recentiorum sententiam statuere; intellectum hominis nascentis esse tabulæ nudæ similem, cui quidvis possit inscribi; seu habere nativam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quæ per sensus sese insinuant; ex quarum tam collatione inter se idem aptus sit novas quasdam imagines formare, & quam ope sensuum recepit cognitionem in se ipso multiplicare. Cæterum habituum connatorum assertores patet velut arcem causæ suæ collocasse in phrasi illa *Roman II, 18.*
inscri-

inscriptum esse cordibus. Sed cum illa phrasis sine dubio sit metaphorica, ex aliis S. Scripturæ locis cæterarumque linguarum usu videndum, quid eadem significet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3. *Proverb.* III, 3. VII, 3. *Jerem.* XXXI. 33. conf. XXIV, 7. *Hebr.* VIII, 10. X. 16. *Jerem.* XVII, 1. *Æschylus Prometheo vincito:* σοι πολυδαμον πλάην φράσαι ἢ ἐγγράφου σὺ μνήμοσ, δίδοις φρενῶν. *Tibi ediffertam multiplicem errorem, tu inscribas tabulis firmis mentis.* Quibus omnibus probe perpensis hic demum dicti loci ad Rom. II. sensus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis hausitam ita firmiter animis gentilium impressam, eosdemque tam evidenter de ejus certitudine fuisse convictos, ut nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiæ vellicationes illas plane animo ejicere conati essent. Igitur à me quidem dictum illud nequaquam *in falsam sententiam detorqueatur*, uti Asinius Tenebrio mentitur; sed genuino suo sentium vindicatur. Neque obstat, quod fortasse Sociniani istis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipsum faciunt multi ex Theologis & Philosophis orthodoxæ religioni addictis. Et quid aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esaiæ* VII, 15. 16. inter dextrum & sinistrum *Jona.* IV, v. ult.

§. 25. Et si articulo XX. in superioribus satisfactum fuit; tamen, quia ita vult Asinius Tenebrio propter eandem crambem bis adpositam; bis quoque vapulabit. *Essentia. em Dei, justitiam proscryptam juris natura-*

lus esse negat, p. 163. & 164. Si aures paupers vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicujus prototypi ἐκτύπωμα vocari potest, non solum omnes ejus partes, & veram similitudinem repræsentare; sed & revera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; utut de cætero prototypus nobilior aut amplior sit, quam ἐκτύπωμα. Hoc posito, dico, *difficile probatur fore*, legem naturalem esse ἐκτύπωμα justitiæ Dei essentialis, i. e. præcepta legis naturalis, queis officia hominum inter se præscribuntur, expressa esse ex justitia Dei essentiali, omnesque ejus partes accurate repræsentare. Justitiam vocamus illud Dei attributum, juxta quod promissa sua firmiter servat, ac munere supremi judicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea justitia essentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua à superiore injuncta compellitur, neque disciplina ad id alluefactus est; sed quia perfectio essentiæ divinæ non alium heic agendi modum fert; quippe cum diverso modo velle & posse agere cum imperfectione sit conjunctum. Atqui præterquam homini officium suum à superiore sit injunctum, sane justitia humana longe pluribus partibus absolvitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta jurisdictione. Accedit, quod justitia divina exerceatur à supremo domino in creaturas; justitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt æquales. Unde patet, quanta absurditate se se invol-

involvant, qui nostram sententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc asserendum est: Justitiam Dei, & justitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes invicem respondere; Deoque eadem, quæ hominibus officia incumbere. Addidi præterea d.l. non videri mihi firmam hanc consequentiam: homo est creatus ad imaginem Dei; ergo justitia hominibus invicem exercenda est expressa ad justitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto; quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Hisce argumentis, an ego *justitiam Dei cum ejus imagine, vel eo, quod ei conforme est confuderim*, uti Asinius Tenebrio nugatur, eruditi judicent. Gannit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis juris universi, esseque gravissimum, quippe quo fides Christiana de imagine Dei ex ipso fundamento evertitur*. Id priusquam Asinius ex doctrina mea exculpserit probandum ipsi est, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut homini Deus per omnia sit similis, ut omnia attributa Dei in homine sint expressa, ut denique Deus iisdem quibus homo officiis obstrictus teneatur. Carpit porro, quod scripseram; *imaginem Dei amissam, cum tamen sensus legis naturalis remanserit*. Gratis à me hoc addi dicit: *quandoquidem ita simpliciter amissam esse imaginem Dei non credimus, ut nulla ejus supersint reliquia, qua nunc lex natura sunt*. Neque præterea valet consequentia hac, *Imago essentialis Dei justitia est amissa*. Ergo lex

natura non potest esse ἐκτύπωμα Dei justitia. Nam simpliciter illam quoad spiritalia amissam esse credimus, nihilominus tamen spiritalia illa, quibus ad imaginem Dei renovamur, ἐκτύπωμα essentialis Dei sapientia, justitia & sanctitatis sunt. Heic non pauca sunt, quæ fustem merentur. Inepte dicitur; lex naturæ est pars imaginis diviniæ. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturæ pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus Juris non est pars Juris consulti, sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone sequens sub brachio gestat. Deinde liquido probandum est imagine Dei amissa revera aliquas ejus particulas remansisse, & quænam sint illæ particulae, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Asinius Tenebrio, quod quævis imago, quævis similitudo, etiam inadæquata & imperfecta, sit ἐκτύπωμα, quale supra descripsimus, ex amissim prototypo respondens; seu quod homines per regenerationem & renovationem fiant ἐκτυπώματα seu imagines adæquatæ & expressæ ex sapientia, justitia & sanctitate Dei, i.e. homines fide Christi imputata justificatos, & paululum quid in divinis vel ut per speculum in ænigmate cernentes, & mores suos utcunque emendare conantes, esse ἐκτυπώματα seu imagines sapientiam, justitiam & sanctitatem Dei undiquaque representantes. Quæ dogmata an Ecclesiæ orthodoxæ probentur, mihi nondum constat.

VFENDORUM

*Natura non potest esse eterna
Nam simpliciter sua natura
an sit esse credendum, ut
spiritualia illa, quae in
recreantur, ut, tota
pientia, iustitia & alia
non pauca sunt, quae
rentur. Inepre dicitur, quod
pars imaginis divinae, ut
que imago Dei ad legem
tunc pertinet, ita dicitur
liquida & perfecta cogitatio
turalis erat pars imaginis
uti corpus juris non est
contulit, sed Doctores
ambulante famulus
quens sub brachio gentis
quido probandum est
amissa revera aliquis
remanisse, & quantum
ticulæ, & quod inter
tas fuerit sentius & cogitatio
turalis. Denique demum
Tenebrio, quod quare
vis similitudo, etiam
imperfecta, sit an
descriptissimus, ex am
reipondens; seu quare
regenerationem &
stant in rebus
quæ & exprimitur
tia & sanctitate Dei
Christi imputata
lum quid in divinis
culum in argenti
mores suos ut
nantes, esse an
nes sapientiam
tem Dei
tes. Cur
thodous probandum*

§. 26. Articulus XXI. est: *Negat legem naturæ esse æternam*, p. 25. §. 6. *Et sane*, p. 28. *Ex quibus apparet.* Circa æternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui primi legem naturæ æternam dixere, eidem opposuerunt legum civilium recentem originem ac mutabilitatem, q. d. lex naturalis non à Solone, aut Minoe cœpit, sed ipsis civitatibus antiquior & generi humano cœva est. Nece mutationibus est obnoxia, sicut leges civiles, quæ obmutatam reipubl. utilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed una & eadem perpetuo durat, quousque genus humanum supererit. Hanc æternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 28. Ut autem lex naturæ Deo cœterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, uti supra ostendimus, sed humano generi divinitus data sit: quid opus est, fingere istam legem actu extitisse, antequam homines, quibus ferretur, existerent. Quod si autem quis cavillari velit, ejus legis ideam ab æterno in præscientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturæ nihil peculiare præ cæteris rebus tribuit.

§. 27. Articulus XXII. verbo potest expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturæ) mutabilia esse docet*, q. 19. §. 23. Nusquam enim leges à me inter entia moralia referri supra dictum est. Et immutabilitas legis naturalis à me satis adstructa est p. 163. §. 5. Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum præ se fert mixturam, dum primo quidem turgidum livore pe-

ctus pro more in calumniam despurmat; mox sublimiori & velut prophetico spiritu inflatur, & incipit loqui ore non suo. *Hac nova*, inquit, *plus veneni, quam commodi juvenibus afferunt.* Atqui in meo libro venenum non invenit A sinius, sed pestilentissimo suo pectore depromptum intulit, dum circa res, quas stupor ipsius non capiebat, stolidi sibi somnia finxit. Miror quoque, cur tantam ubique ostendet juventutis sollicitudinem. Mitte quæso hanc de pectore curam. Nam pro speciminibus, quæ tu edidisti, ne bubulcus quidem filium suum tuæ disciplinæ est commissurus. Cæterum repente in aliam se formam mutat turgida mens, & os sacrum in oracula solvere incipit. Ubi tamen illud minus ex decore, quod lectorem citra præparationem, & ita incompositum ad ista mysteria admisisti. Exclamandum prius fuerat: procul ô procul este profani; aut quod magis pietatem tuam decebat, sursum corda! aut Dominus vobiscum. *Beati*, inquit sanctissimus vir, *qui simplici via jura naturæ & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabilitatem Pufendorf soli volvenda ac revolvenda relinquunt!* Eat nunc aliquis & hisce temporibus vates, somnia atque miracula deesse queratur. Heic enim, ni fallor, oraculum adparet Davidico compar, aut sublimius. Beatus qui non ambulavit in consilio impiorum, obsoletum prope jam est. Heic novus sese pandit *παλαισμός*, & augustior quædam via ad perfectionem Evangelicam emergendi. Et quia protrita jam dudum sunt illa consilia Evangelica, ex quibus veterum

rum ambitiosa pietas nova sibi vitæ genera comminifcebatur; igitur jam ut adpareret, auspice Asinio Tenebrione (quod felix faustumque sit,) super isthoc oraculo fundandus erit novus ordo Equitum sanctæ simplicitatis, qui præter tria usitata vota Ruditatis, Stultitiæ & Invidiæ, hoc quarto loco velut summam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (sicuti equites Melitenses infideles) persequi, & non nisi simplici via jus naturæ & decalogum tractare. Et sane videtur hic ordo brevi tempore futurus numerosissimus, quo minus laboris est, non in naturæ solum jure, sed in omni scientiarum genere rudem, & plus quam simplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumq; Principū & privatorum liberalitas in pias causas refrixit, valde metuendū, ne novus iste ordo patrimonio fruatur satis tenui, sic ut plerique sine stipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique donationes suas videntur suspensuri, quousque constiterit, quem eventum prima Asinij Tenebrionis in entia moralia expeditio sortita fuerit, in qua nisi aliquot millia eorundem trucidaverit, aut ad remum dederit, parum gloriæ novo suo ordini erit circumpositurus. Interea dum Equitum S. simplicitatis insignia, (& quæ alia, quam crux nigra in campo griseo, quam notam asinis natura impressit) habitus & leges publicantur, & quoad de successu novæ hujus militiæ liquidius constiterit, licebit mihi in Asinium Tenebrionem μακαρισμῶν illum retorquere, haut

paulo verius: *Beati, qui non scribunt Indices Novitatum, quia non confundetur facies eorum in conspectu omnis populi.*

§. 28. In articulo XXIII. singulari studio eruditionem suam ostentare conatur Asinius Tenebrio. *Principium essendi, inquit, vel fundamentum legis natura non naturam hominis ponit, quantenus integræ & incorruptæ ad imaginem justitiæ & sanctitatis Dei essentialis velut prototypi creata erat, (quod recte qui sentiunt cum Mavii Prodroromo secundum Scripturas & Formulam Concordiæ de tertio usu legis, thesi 1. Etenim ne primi Sc. faciunt) sed legis naturæ fundamentum, quantenus a Creatore socialis facta est, adeoque ipsam socialitatem cum duce suo Hobbesio Hæretico ponit esse, idque statim in prefat. fol. ult. Caterum id quoque monere visum, ibidem: quid porro planius est, quam hoc Sc. Addep. 167. Sic quod Sc. Heic moneo, me nuspiam in ista materia terminum illum, principium essendi adhibuisse, & cum non nisi ineptissime idem heic adplicari queat, me nolle quid cum ipso habere negotii. Deinde ego nuspiam socialitatem opposui naturæ humanæ, prout à Deo integræ fuit creata. Quis enim dubitaverit, quin homines in statu quoque integritatis persistentes futuri fuerint sociabiles. Ergo opponit Asinius, quæ non erant opponenda, seu ut magis ad captum tanti Philosophi loquar, committit elenchum oppositorum. Quare autem à statu integritatis abstraxerim, & consideraverim hominem prout aunc est, non attendendo an primitus aliter se habuerit; rationem attuli satis gravem; quia propositum mihi fuit hanc disciplinam ita generaliter tra-*

tractare, ut & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui utrique statum integritatis ignorant, quem ex solis divinis scripturis licet addiscere. Socialitatem autem omnes agnoscunt, aut ad eandem agnoscendam evidentibus argumentis adigi possunt. Displicet hæc ratio Asinio Tenebrioni, ut tantopere sibi adamatam quasi vero eruclandi iterum habeat occasionem. (Ratio ipsius est, inquit, quod nostrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Christianis admittunt, qui peccatum Originis agnoscunt, non autem universum mortalium genus. Quasi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem ejus descendendum sit; præsertim cum ista sit ignorantia non facti, sed juris universalissimi, quod scire omnes & debent, & possunt, secundum verbum Apostoli Roman. 10. v. 16. 18. Multi qui evangelio inobedientes sunt. Ego v. dicoannon audiverunt, &c. Hæc primo querere lubet, quo in concilio, aut quo Symbolo definitum sit, quod omnes orthodoxi circa deducendam disciplinam juris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco substinere; hominis naturam ab initio integram fuisse creatam? Sed nec video, quare Hobbesius, si nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Hæreticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis socialitatem constituit. Nisi si ea Asinio Tenebrioni in socialitatem odiorum causa est, quod ipse revera animal in sociabile videatur, omnibus vitis scatens, quæ societatem perturbare apta sunt, vera Aleæus soboles, paci infesta, turbis moven-

dis unice occupata. Deinde non impugno ego illud Asinio dictum nostrum orthodoxorum fundamentum; sed tantum dico illud non idoneum esse attemperaturo se enim ethnicis; quia nisi principia utrinque confessa constituentur, frustra omnis disceptatio sumitur. Atqui ethnici debebant scire hoc Principium & poterant; adeoque versantur in ignorantia non facti, sed juris universalissimi. Quid audio? Hæcenus credideram Alinium Tenebrionem nil nisi Theologastrum esse, & quidem uti isthoc specimine ostendit, ab ortu in istius ordinis opprobrium & dedecus elisum. Nunc etiam video eum in titulo de ignorantia juris & facti non mediocriter versatum; nisi forte cum aliquo JCo societatem coiverit, quo suggerente hæc mysteria hausit. Enimvero mi Asini, sit ignorantia juris, sit facti, quod ethnici statum primæ integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipsi divinas literas agnoverint, ex hoc fundamento officia hominis apud eosdem deducere aggrediatur. Addit denique: *quanquam fundamentum illud nostrum materialiter etiam gentes ex parte admittunt, quando principia connata, quæ nihil aliud sunt, quam reliquia imaginis divina, nobiscum agnoscunt.* At ego te cum materiali & partiali tua admissione in malam rem abire jubeo; ita non materialiter & ex parte, sed formaliter & in totum rudissimum juxta & ad vitiligandum projectissimum monstrum es.

§. 29. In articulo XXIV. sollicitus esse videtur Asinius Tenebrionem, ne forte aliquando pro meritis suis

poenæ loco duas domum ducere simul uxores cogatur. *Plures uxores quam unam*, inquit, *domum duxisse contra sui naturæ (vel desalogum) non esse implicite docet p. 776. §. 16. ubi dicit 2. Sam. 12. v. 8. Denm Davidi tanquam in signe beneficium imputasse, quod ei complures uxores dederit. Nam singulare Dei beneficium si fuit aliquando polygamia, nunquam contra sui naturæ, quod æternum & immutabile est, esse poterit, add. pag. 778. §. 17. pag. 782. §. 19.* Hec repono, me à pag. 776. ad 782. §. 16. 17. 18. tantum referre, quæ ab aliis in utramque partem dilceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi super polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etsi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondùm potuerit eandem directè legi naturali repugnare; sicuti cædes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis novitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex sola ratione perspicui, *optimum & maximè decorum simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum.* Quid amplius postulas ab eo, qui disciplinam juris naturæ non aliter tractat, quam quatenus ratio sola jam pertingere potest? Intende ergo tu nervos tui ingenii, quod sentio, quam sit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione ulterius possis progredi. Attingo præterea sub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam tam pravæ, ut licet illa omnibus divinis legibus absolute & semper fuisset permixta; tamen legibus civilibus tanquam plerisque

civitatibus exitiosa prostrari debeat. Cæterum illud circa hanc quæstionem de polygamia cordati facile vident, postquam animadversum est, multos ex sacerdotibus ad eandem tantopere commoveri, non paucos in privatis sermonibus paulo liberius heic Philosophari cœpisse, ut istis hominibus ægre faciant. Nam quod fæminæ ad hanc quæstionem statim incalescant, id inde est, quod nunquam digerere queant illud Hesiodum: dimidium plus toto. Ast profectò uti aliquos nonnullam divortiorum licentiam serio optare non abnuerim; ita paucissimos ex Christianis dari crediderim, qui duas pluresvè justas habere simul uxores cupiant. Et valde simplex est, cui persuaderi potest, ullum esse principem Christianum, qui polygamiam in temp. introducere velit; aut serio velle possit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potissimum polygamix, uti aliqui arbitrantur, atheismus aditum sibi sternere moliantur. Nam ad mendicitatem ea quidem certissima via est; & si ad excitandam pietatem aliquid calamitates domesticæ faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa sumptura per introductam polygamiam, dum miseri mariti in remedium tantorum malorum beatam analysin ardentissimis precibus indelinerenter sunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Jurisprudentiæ universalis circa hanc quæstionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. Joh. Adamo Osiandro, qui in *Observat. ad Gros. p. 748.* eandem propugnans sententiam.

In quem itidem Indicem Novitarum adornare licbit Afinio Tenebrioni, si nondum heic fati vapulat.

§. 30. Sequuntur jam errores circa Decalogum, ex quibus miror quare peculiariem voluerit locum formare Afinius Tenebrio, cum tamen ipsi jus naturæ cum decalogo idem videatur. Sub isto loco articulus XXV. Indicis est: *Demum præcepta, prout duabus tabulis insculpta, & per Moſen populo Iſraelitico promulgata fuerunt, civiles (vel forenſes) leges ejusdem populi fuiffe, p. 1015. §. 4.* Heic fati adparet, Afinium Tenebrionem non legiſſe, aut percepiſſe ejus, capitis §. 1. p. 1018. ubi *lex civilis dici traditur duplici modo, vel reſpectu auctoritatis, vel reſpectu originis. Priori ſenſu civiles leges vocari poſſunt omnes leges, juxta quas in foro civilijus dicitur, ex quacunque demum origine promanens.* In §. 4. autem d. c. proponitur & rejicitur ſententia Hobbeſii, qui ideo præcepta decalogi civilia, non naturalia vocat, quod ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitū. Hæc inquam Hobbeſii ſententia à me reſellit. Addo autem alio ſenſu præcepta decalogi leges civiles poſſe vocari; nempe reſpectu auctoritatis, quam in republ. Iſraelitica obtinuerunt, dum juxta iſtas in foro ejus populi jus dictum fuit, eademque ſanctionibus pænalibus, in foro ejus populi valiturus, fuerunt munitæ. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inſpexit. Poterat autem facile animadvertere Afinius Tenebrio, leges civiles & forenſes mihi non eſſe unum & idem; adeoque me non attendere heic diſiſionem legis, Theologis

uſitatam, qua illam intuitu materiæ dividunt in moralem, ceremonialem & forenſem. Deuiſſet igitur prius diſcere Afinius quid à me lex civilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipſo loco *in tantum ſequi me Hobbeſium addit, à quo tamen perraro diſcedere ſoleo.* Quid ais carnificis victima? Ego perraro ab Hobbeſio diſcedo? Oſtende ergo aliquem, qui errores Hobbeſii in politicis, (nam Theologiam, quam iſte ſibi finxit, aliorum eſt deſtruire) magis ex fundamento everterit, quàm ego in libro meo feci. Nam ex illis qui ita in univerſum eundem damnaverunt, plerique ejus mentem non ſunt aſſecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti conſtat, unum ex illis non imi ſubſellii, qui negotium mihi heic faſſerunt, cum primum de Hobbeſianismo mihi impingendo inter ſocios agitaretur, tunc prima vice Hobbeſii nomen audiviſſe, & ejus librum de Cive velut novum ex Africa monſtrum adſpexiſſe.

§. 31. Articulus XXVI. eſt: *Nuda illam & univerſalem cognationem, qua ex ſimilitudine naturæ reſultat, cauſam & fundamentum eſſe propter quam homo hominem diligit, p. 6. §. 7. In ordine autem, p. 187. §. 18. Nam revera. Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 7. ibi verba noſtra hæc ſunt. In ordine ad alios homines conſideratus naturalis ſtatu ille dicitur, prout inſolliguntur homines ſeſe invicem habere ex nuda illa & univerſali cognatione, qua ex ſimilitudine naturæ reſultat, ante ſuſcitum aliquod aut pactum humanum, quod peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxium, i. e. Illi homines in ſtatu na-*

turali invicem vivere dicuntur, qui nullo alio vinculo præter communem illam cognationem juncti sunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Afini Tenebrio? In altero autem loco, p. 187. hæc verba extant: *nam revera ad communem istum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo sit. Natura quippe ob causas supra dictas (p. 183. §. 15.) revera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines constituit. Ubi sane patet, rationem illam communis dilectionis, quod quis homo sit, plura complecti, præter nudam illam naturæ similitudinem. Et si vel maxime solam naturæ similitudinem causam communis dilectionis statueremus, quid absurdum inde sequeretur? Annon Adamus causam dilectionis erga Evam allegabat, quod esset caro de carne, & os de osibus ipsius? Nam quod additur, (ita vero sentit contra illud Genes. IX, 6, ubi imago Dei fundamentum mutua charitatis esse ponitur) ad hoc rehero; soli rationi, ex qua ego hanc disciplinam deduco, ignotam esse doctrinam de imagine Dei, quæ articulum Theologiæ Christianæ constituit. Deinde d. l. Genes. 9. non dicitur, causam dilectionis esse, quod homo sit conditus ad imaginem Dei; sed hoc esse causam abstinentiæ à eadē humana. Quæ duo non sunt idem, nec ex se necessario consequuntur. Non, inquam, necessario sequitur quæ causa est, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam causa est, quare ego hominem debeam diligere.*

§. 32. Articulus XXVII. est: *De Deo Salvatoris, quo jubemur proximum*

*nostrum diligere sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam ejusdem sinceritate, p. 226. Ad hoc respondeo; disputari à me dicto loco, defensionis licentiæ non posse opponi notissimam sententiam Salvatoris. Nam certe, si illa consueveret, ut in pari casu periculi ego potius, quam alter periri debeat, utique juberemur proximum magis diligere, quam nosmetipsos. Ac generale est illud Salvatoris effatum, ex quo peti non potest decisio casus alicujus particularis, singularibus circumstantiis vestiti; quid nempe faciendum, si ego meipsum & alterum simul diligere nequeam. Nam cæteris paribus proximum cedere nobis ipsis expressè traditur 2. Corinth. VIII, 13. Quid ergo aliud inde sequitur quam quod in illis casibus, ubi meipsum recte præferrealis possum, et sicut teipsum de gradu dilectionis intelligi nequeat; adeoque illud sicut in genere de dilectionis sinceritate interpretandum; sed quid in collisione salutis nostræ cum aliis sit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam uti casus dantur, ubi ego meipsum rectè præfero aliis; ita vice versa casus dantur, ubi mea incolumitas aliis postponi debeat. Hos casus tam diversos quomodo quis ex solo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum sicut teipsum? Add. *Oflander ad Grosium, p. 615.**

§. 33. Articulus XXVIII. est: *Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servum est, pag. 86. Et Præfas. fol. ult. fac. 1. dantur hæc. Hic patet*

Afinium Tenebrionem pro more suo affingere mihi thesin, quæ mea non est. Hæc enim sunt verba mea, d. p. 86. *hactenus homo seipsum conservare tenetur quatenus Dei servus, & societatis humana pars est, cui sese utilem jussu Dei prestare debet. Quæ verba ab Indice multum discrepant. Neque in præfatione hæc thesis extat; homo respectu socialitatis servus Dei est. Sed hoc tantum dicitur: cum religio, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra spheram hujus visa terminetur; eo quoque intus ad socialitatem referri potest, quatenus illa societatis hominum efficacissimum vinculum præbet. Quæ assertio nequaquam repugnat illi thesi, quod causa obsequii, Deo ab homine debiti, sit creatio, & alia beneficia, quæ à Deo in hominem conferuntur. Cæterum illud obiter observandum, dum in hoc & quibusdam aliis articulis Afinius Tenebrio nihil causæ allegat, quare assertionem meam rejiciat; non obscure ipsum hoc sibi autoritatis arrogare, quasi quod ipse non capit, aut quod etiam absque ratione ei displicet, aut quod in obsoletis suis compendiis non reperit, citra ulteriorem inquisitionem damnari debeat. An tanta autoritas Afinio Tenebrioni sit tribuenda, si nullum aliud præter hunc Indicem Novitatum specimen ediderit, vehementer dubito.*

§. 34. *Articulus XXIX. est: Nullam esse morum honestatem & innocentiam ubique & extra societatem servandam, seu citra reflexionem ad alios homines in præf. fol. ult. fac. 1. Est vir constans Afinius Tenebrio; ad finem usque*

Indicis retinet morem meas theses detorquendi. Nam nusquam à me dicitur: nulla morum honestatem ubique & extra societatem esse servandam. Sed ita dico: *Quanam sit illa morum honestas & innocentia, ubique & extra societatem servanda, seu cura & reflexionem ad alios homines, nondum dispicere potui. Si ergo quid voluisset agere, debebat exemplum ejusmodi morum honestatis afferre. Et tunc meum fuisset ultro tam ingenioso viro pro communicata sua sapientia gratias agere.*

§. 35. *Postquam Afinius Tenebrio dudum omnem pudorem confuserat, circa finem nihil interesse putavit, quid infelicibus chartis illineret. In naturali statu, est articulus XXX. neminem altero superiore esse, cujus arbitrio voluntatem suam, summamque judicium submittit, p. 143. & 763. Sic pater filium, & maritus uxorem non regeant, nec iis dignitate, judicio, robore corporis, animo, & astate prævalerent. Quis liquido jurare potest, ista ab homine pronunciata esse? An oblitus es, stipes, te paulo ante allegasse paginam 6. ubi status naturalis in ordine ad alios describitur, prout homines sese invicem habere intelliguntur ex nuda illa & universali cognitione, quæ ex similitudine naturæ resultat, aut factum aliquod aut patrum humanum, quo peculiariter unus alteri redditis fueris obnoxius. Aut si hæc obscura tibi videbantur, an non legisti p. 146. §. 9. illos à me dici in naturali statu vivere, qui neque communem dominum habent, neque unus alteri pareat, aut imperat. An nondum adhuc capis, inter maritum & uxorem, inter patrem*

patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod unus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo conjunctus, quam communis illa cognatio, ex similitudine naturæ resultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum uxore, patrem cum liberis non vivere invicem in statu naturali; quia maritus uxori, & pater liberis imperat. An forte hæc ideo nova tibi videntur, quia quid sit uxori suæ imperare ignoras?

§. 36. Opinione citius destituit nos Asinius Tenebrio. Expectabamus integrum systema Theologiæ novæ, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius ingenti errore circa magistratum politicum. Principi (absoluto puta) injurias subditis inferenti, si evitandi locus non sit, vi occurrere posse, p. 1004. 1006. & 1007, contra illud 1. Petri II, 18. Ubi primo notandum, in hac quidem quæstione à me Principes absolutos & limitatos, seu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo suo convenerunt, non distingvi, modo revera habeant summum imperium. Ergo ex Asinii Tenebrionis doctrina nihil obstat, quo minus principibus limitatis à subditis resistatur. Deinde falsum est, quod ego definitive aut positive asseram, Principibus injuriam inferentibus vi occurrere posse. Verba mea hæc sunt, p. 1004. *Dum hostem pro Principe induit, civi quoque obligationem, qua is ei devinctus tenebatur, remississe intelligitur, Est si fuga hæc, quantum potest, sit arripienda, ac*

tertis alicujus patrociniū querendum, cui nulla adversus Principem istum obligatio. Quin & si fuga via non datur, moriendum potius, quam occidendum est, non tam propter ipsius Principis personam, quam propter totam rempublicam, qua tali occasione gravibus fere turbis solet involvi. Sic & verba paulo post sequentia satis ostendunt, me nihil heic positivè definire. Est insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur, interdum alicujus civi nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas injurias superioris defendere, &c. Pagina 1006. rejicio perniciosum illud dogma politicæ Græcicæ de tyrannorum cædelicita: Illi sane ferendi non sunt, qui ita crude jactant, regem, ubi tyrannum degeneraverit, posse à populo exui imperia & puniri. Pagina 1007. §. 7. recenetur à me Grossii mens super hac quæstione, ubi isthæc potissimum sententia à me probatur; nulli Principi competere potestatem ex mera libidine innocentem occidendi, ut huic nullo modo resistere liceat; seu, quod eodem redit; nullus Princeps, quando innocenti civi ultimum exitium insentat, suo jure postulare potest, ut innocens ille sibi non resistat. Ex qua assertione tamen non arbitramur sequi hanc, aut eidem æquipollere: subditus principi extremam injuriam intetanti recte potest vi resistere. Non inquam sequitur; ille suo jure postulare nequit, ut ipsi non resistam; ergo ego eidem recte possum resistere. Nam ex alia ratione, præterquam ex jure injuriam inferentis, illa resistentia fieri potest illicita. Probatur autem ista assertio duplici argumento; tum quia ejusmodi potestas ad salutem

salutem civitatis nihil facit, ex qua sane amplitudo imperii civilis est metienda; tum quia illa à civibus imperanti collata intelligi nequit. An autem sacræ literæ in hac quæstione peculiare quid disponant, aliorum est inquirere. De cætero ea mihi doctrina civitatibus utilissima videtur, ut civibus quidem inculcetur, personam Principum esse sacræ sanctam; eorumque ingenia ferenda; Principibus contra diligentissime imprimatur, non solum homines se esse, sed & hominibus imperare, quorum ea indoles, ut atroces & continuatæ injuriæ eos demum ad desperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quæstione recte allegetur dictum 1. Petri II, 18. Sane enim Apostolus in genere ibi docet, etiam *σκολιούς*, asperis dominis parendum esse, qui colaphis & flagellis per mortificationem plus quam par est in servos sæviant: nequaquam autem eam quæstionem definit, an servus jugulum quoque præbere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et nescio quam indignum videtur, conditionem liberi a licijus populi mancipiorum conditioni æquare; parique modulo metiri servum exiguo ære emtum, quem pro lubitu Dominus vendere iterum possit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortissimorum constante; qui ex singulari affectu, aut ob merita majorum, propriæque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem ultro contulit. Denique qui citatur ab Añnio *Gerhardus* plane mecum

facit, *Articulo de Magistratu politico*, imprimi ss. 488. circa finem.

§. 37. Destructo Indice superest, ut etiam conclusionem tanto opere dignam consideremus. Ex qua sole meridiano clarius patebit, quem scopum sibi perditissimus furcifer propositum habuerit. Quanquam enim fortasse alius articulorum istorum sit autor, alius autem appendices maledicentissimas addiderit, opusque tam nobile in lucem protraxerit: tamen ista jam ita curiose mihi discernere non vacat, & tantisper Añnius Tenebrio universi libelli famosi autor habebitur. Ille calido mihi sanguine, aut pulverulento potius tergo pœnas dabit. Ille erudito orbi prostituetur tanquam monstrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex invidia furore mixta tam nefario modo, probisque omnibus detestando famam meam maculare, & ad fortunas meas subruendas viam sibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum novissimum prurientem præpostere instigas contra juris naturam & divini solida fundamenta, is unicum omnium instar sibi commendatum habens Pufendorfium, à quo unius anni spatium tantum immensum novarum opinionum cumulum sibi comparabis, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei admovere non valebunt.* Quin desinis larrare novitates nebulo? quo ipso aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut industriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis aliquando novum fuit? Quod si eo solo nomine fuisset proscribendum, univerto generi humano intra barbariam erat hærec-

hærendum. Cum porro hoc seculo tanta bonorum juxta ac malorum sit librorum copia, nil nisi ludibrium eruditus debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane novi occurrat, aut saltem ubi quæ ab aliis minus exacte traduntur, curiosius non discutiantur & expoliuntur. An credis, si quis ex quatuor aut quinque libris sextum compilaverit, aut ex quadraginta codicibus in machinam versatilem dispositis, quam ipse in sella versatili sedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiæ orbis cælestes rotant, farraginem aliquam sine judicio congresserit: illum aliud agere, quam ut tabernas aromatariorum cucullis instruat? Cæterum quod istæ, quæ à me tradi arguuntur novitates aut corruptæ sint, aut solidis juris naturæ & divini fundamentis repugnent, ex Indice isto expurgatorio hætenus nondum adparuit. Et si quis alius sit eruditus, qui honesto modo quædam à me tradita in disquisitionem vocare velit, sentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Ejusmodi enim stolidorum Indicium confectores, ac famosorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam asinos inter citharædos: quibus displicere bonis & cordatis placere est. Abite fues, nihil vobis oleo. Illa vero furiosi plane & mente mori vox est, intra unius anni spatium tam immensum novarum opinionum cumulum à me posse addisci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam allicui adimere non valebunt. Quæ enim exte, totius Arcadiæ auritissi-

ma bestia, illæ novitates, quæ ex me intra spatium hauriuntur, suntne veræ, an falsæ? Si veræ sunt, quid circa illas orthodoxi Theologis negotii est? Aut cur illi circa eas convellendas aliquid operæ sumant? Nisi forte Theologorum esse credis, barbariæ sese defensores præbere, obsoletis naniis scholas occupatas tenere, bona ingenia opprimere, importunissimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falsæ sunt meæ novitates, tunc tu vero nescio quam miseros & stupidos homines mihi narras, qui universi per tantum temporis spatium non possint subvertere falsa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi sibi vindicantis, neque somniorum suorum præsagia, neque doctrinæ suæ papalem infallibilitatem jactantis, & quod maximum est, qui nunquam per somnum carmina fecerit. Post tam stolidam sententiam Asinius Tenebrio jam demum intima pectoris sui recludit, & quid ad famam meam infestandam ipsum compulerit, non obscure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea usi sunt, & adhuc utuntur Asinium, ejusque complices tanta invidia adversus me impleverunt, ut crepandum ipsis fuisset, nisi hac via virus suum ex parte evomere licuisset. Hos ut abs me averterent; non alia potior aut magis compendiosa via fuit visa, quam de novis dogmatibus religionem tangentibus rumorem spargere. Quo

audito quis amplius suos filios mihi commendaret: Præsertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum solcant exhorrescere; & trepidæ pressere ad pectora natos. Et spes erat, plerosque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres descenduros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, si ipsorum salutem amas. Ille Heidelbergæ vixit, ubi Lutherani æque ac Calviniani vinum libentius quam cerevisiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in sanctissima decem prædicamenta. Ab isthoc viro liberi tui ita corrumpentur, ut compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto solebas gaudio perfundi, deinceps nauci sint facturi. Et habet entia moralia, quibus conspectis asini in rabiem aguntur. An non audisti, quod Monzambanum legit, qui tamen Jesuitis tantopere est, in visus, & Hobbesium, qui librum de diabolo scripsit. Imo credit ille, horresco referens: multos asinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & simplici, qui ab antiqua pedanteria nec latum unguem discedit, qui juxta suam in re literaria simplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis discipulos suos pascit, sicut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni herocæs proveniunt, qui Trojam vel biduo expugnare queant. Ac qui insuper recreationis causâ cum filiis tuis lectiones

saltatorias repetere poterit, circa quas ipsi subtilissimum judicium, non minus quam circa generosissimas species aquæ vitæ. Quis jam dubitaverit, quin confestim quicquid est nobilis juventutis Pufendorfio vale sit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem. Equitum S. simplicitatis Commendatorem magnum, stipaturum, ejusque crumenam inaniis turgentem auro operpleturum? Ast mi nimium odiose obtreçtator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Moschovia, uti tu auguraris, Kneisius factus fuero, tu tamen perfectio Asinius Tenebrio manebis. Ergo brutalibus tandem tuis affectibus frænum impone, & si quid in caduca hac mortalitate curas, id unum cura, ut ne deinceps unquam Indices Novitatum edas. Et ut videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repræsentò. *Multos quidem, (non obstantibus istis novitatibus) Magnatum, & Nobilium filios Heidelbergæ olim habuit discipulos, (quo nomine etiam nemo, qui arces suas extra lunam possidebat, ibi me ode rat,) & jam Londini in Succorum Universitate habet, (ut fama fertur.) Atamen eorum nominem ex abortu suo Monzambano & damnato Hobbese, quos ipsis continuo inculcare studet, quidquam præclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, splendide inanes domum remisit, sic sua crumena, & non ingenio eorum consulit. O tempora ô mores ! Ubi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinæ meæ efficaciam tribuisset, ut ab omnibus Theologis*

per totam vitam extirpari nequeant, quæ à me uno anno hauriuntur; jam omnes à me discipulos splendide inanes dimitti ganniat. Sed talis est Afinius, ut sua mendacia ipse destruat. Discipulos meos quod artinet, eorum duas possum facere classes; alii publicas tantum & privatas meas frequentarunt lectiones; alii insuper peculiari meæ commendati fuerunt curæ. Circa priores nos, qui publice in Academiis docemus, paricum concionatoribus jure fruimur, ut si quod nostri est officii fecimus, de profectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare possum, qui honorificam adhuc meam memoriam retinent. Ex iis qui privata mea disciplina usi sunt, quidam ad insignem eruditionis gradum pervenerunt, amplisque muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti sunt; qui summum in me amorem quavis occasione testari non intermittunt. Qualem si Afinius Tenebrio unum haberet, dudum ejus effigiem in domus suæ insigne publice suspendisset. Fuit unus & alter, qui minores profectus fecit. Et quis unquam fuit doctus, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos præstare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum unquam culpam in me collaturum. Imo ut videas, Afini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis movear, jam publice denuncio, si quis tales meæ informationi commendare velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum à literis plane aversum gerunt, nil nisi arma

& venationem spirantes, aut qui superioribus præceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & intra annum abs me universam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam heic in Academia consumere volunt, aut qui formosarum amore puellarum flagrantes maximam diem partem dulcissimis confabulationibus absumunt, per reliquum tempus domi mellitorum laborum & selibrium mammaram memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me susque deque habere, an tales mihi commendentur vel non, præsertim ubi culpam deinde in me conferre velint. Quis & hoc insuper addo, si quis semicrudam adhuc studia abruperit, & præmatuturise peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, ubi domum reversus fuerit, adparitura. Inprimis autem arguit Afinius, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil præclari doceam. Ergo sufficit, quod ex cæteris libris, quos ipsis præterea inculco, aliquid præclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque discipulis meis commendem, Afinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa à religione nostra abeuntia suis operibus immiscuerunt, ne amplius juventuti prælegere cogeret, librum meum præcipue edidisse me professus sum; in quibus non omnia à me probata fuisse, ille ipse ævus liber satis testari potest.

potest. Quod autem furcifer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono, me nunquam id scriptum pro meo agnovisse, utur nolentem volentem publica me fama ejus autorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Asinio iste liber abortus vocetur. Id tamen dicere non verear, non erubescere autorem, quisquis is est, eo foetu debere, qui tanto cum applausu per cultissimam Europæ partem à cordatissimis quibusque sit receptus; & cujus impugnatore non multo amplio rem gloriam reportarint, quam confectorem Indicis Novitarum manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suafurus, ut, ne Asinio Tenebrioni præ invidia illa rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorundam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, si non temper eventu, tamē fide æstimandam prosecuti sunt; præsertim cum tam raro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Asinium tantopere mea crumena angeret; quippe cum hanc præcipuam mearum divitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui reitamē non parum contulisse judico, tum quod uxor mihi contigit parum sumtuosa, tum quod nullos libros proprius sumtibus edidi. Cæterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod invidia sibi ipsa supplicium est; quæ tunc demum asperissima tormenta admovere est censenda, quando ad confessionem doloris sui invidios cogit. Et quanto pere istum nebulonem excruciarī arbitramur, qui continere sese amplius

nequit, quin exclamet; *ô tempora! ô mores!* Quid enim heic clamor aliud arguit, quam dirissimos morsus, quibus iste proprium sibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, se non nisi Asinium Tenebrionem videt. Perge igitur invidia æstuarē, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum istud pectus, palleſce, exareſce, à laqueo demum velanæ tuæ remedium pete, ut ista impura anima per dignam se portam triumphalem exitum inveniat.

§. 38. Restat ut etiam excutiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Asinius Tenebrio adversus me testes excitat, quibus & ego & liber meus vehementer displicuit; ne forte solus Asinius ex invidia aut ruditate nos allatrare videatur. Gravissimum sane præjudicium, vel doctrinæ valde irregularis, vel morum plane difficilium, cætera dissentientes in me improbando conspirare. Eo curatius horum testimonia discutienda mihi erunt, ut quatenus Asinii causa per ista sublevetur adpareat. Primo igitur loco prodeant Professores Londinenses. *Nobis insuper à fide dignis nuperrime relatum est, ipsos Professores Londinenses, præsertim Theologos Lutheri animositate Pufendorffium jamdudum multorum errorum accusasse, quem tamen Procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conservavit, &c. Relatum est, inquit, nobis nuperrime. Ubi credamus Asinium Tenebrionem aulam suam habere? Nam illam longe abhinc sitam esse arguit, quod nuperrime demum audivit rem, quæ jam ante annum non*

sine strepitu gesta est; cum tamen istum nebulonem plus satis curiosum circa rumusculos de me captandos fuisse adpareat. Et tamen dum dicit, illos *jam dudum* me errorum accusasse, cum mihi demum paulo ante editum superiore anno librum meum innotuerit, illos nescio quid in me machinari; suspicionem excitat Asinius, quasi dudum arcana quædam commercia ei cum istis intercesserint, ut quid iidem adversus me parturirent, longe ante ipsi innotuerit. *Relatum est nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Asini Tenebrio*, tibi non potius hæc fuisse verba adhibenda; quæque ipse miserrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te scire possumus, quinam sint isti *virri fide digni*; num fortasse mendacio tibi illuserint? Nam si neminem habent præter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam istorum verbis fidem est adhibiturus. Cur etiam aut tu fuisti tam incuriosus; ut quinam forent isti errores non inquirereres? aut si de istis intellexisti, quare erudito orbi tantorum virorum observationes invideres, quæ magnum lumen Indici tuo potuissent afferre? Sed quid multis ambagibus utor? Mi *Asini Tenebrio*, affatim quidem est tibi improbitatis, ut sis nebalio; sed ad id parum tibi esse astutiæ patet, ut scelera tua paulo tectius possis expromere. Nam hic ipse Index à Theologo quopiam Londinensi confectus est, qui jam dirissimis sese execrationibus devoveret, illum sibi ab *Asinio Tenebrione* furto subductum, ac quibusdam in locis interpolatum, seque in scio typis exscriptum. Sic ut iste

quidem satis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animositate ei tribuisti; cum ipse vice versa palam jactet, te ut furem & nebulonem egisse. Verum super hac re in judicio videbimus. Cæterum postquam ad hunc locum pervectus sum, solenniter prius protestandum est, me, quæ mox narraturus sum, non referre animo injuriandi; sed ex inevitabili necessitate famam meam ab omni sinistra suspitione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iste sacerrimus pervenit; ad quod plurimum facit, si ipsi intelligant, quodnam heic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum dissimulem, quæ ad tuendam meam existimationem faciunt. Concessit mihi Deus, ut quantulumcunque nomen inter eruditos nactus sum, ac largitus est stationem, ultra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam hæc diu stare nequeat, si talis sum, qualem *Asinius Tenebrio* mentitur; indignus sane & divina illa gratia forem, & tanto summorum juxta ac mediocrium hominum favore, si unius vel alterius invidi calumniis opprimi me per silentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin universis meis popularibus merito crubescendus haberer, ni tantum mihi inesset facultatis, ut rudissimi hominis deliria dissipare possem. Seponatur ergo paulisper respectus aliorum, quoad meæ famæ & quæ inde dependet fortune consultum sit. Jacturam alii faciant existimationis suæ merito suo, qui im-

merentem fœdissima labe adspargere non erubuerunt. Frustra quis dignitatem suam mihi occinit, quando ipse ferrum jugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Professorum ex natione Suecica huic sese negotio immiscuerit, ut ne mihi necessum foret, quædam parum honorifica memorare de ullo ex ea natione, cujus favorem in me meosque semper sum expertus pronissimum. Quod si illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, sua facta propalari; habent quod Asinio Tenebrioni indignentur, qui scrinia ipsorum expilavit, & jam obelo confossum Indicem in lucem protulit. Istum nebulonem, istum plagiarium, istum calumniatorem, istum famosorum libellorum architectum mecum execrentur. Duas tamen vias videre videor, quæ excusari possint ea, quæ in me isti egerunt, sane à communi jure, & modo inter honestos viros agendi non parum abeuntia. Una est, si heroico sese spiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo jura nata non sint. Atque hoc ipsum non obscure insinuat Asinius Tenebrio, dum *animositatem Lutheri* illis tribuit; quem sane virum animosum supra communem sortem gessisse nemo est ex nostratibus, quin agnoscat. Dicant ergo, se habuisse heroicum Lutheri spiritum, sed qui per diuturnitatem temporis vehementer degeneraverit, aut qui in impura vasa infusus ex generosissimo velut vino in mordacissimum acetum abierit. Ni malint uti dicto Poëta: *ætas Parentum peior avis tulit nos*

nequiores, mox duros progeniem vitiosorem. Accedit & hoc, quod unus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad constandum hocce negotium contulit, pronunciaverit istud dictum; Deum, si insigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica: (ita *Winstrupius de Nicol. Beckmanno.*) Id quod in vulgus heic notum est. Imo & unus eorum (*Josua Schvvarzius*) cum proximo anno ipsi mitra doctoralis inter tubarum clangores imponeretur, à quopiam studioso, qui in ejus culina diu ossa arroserat, inter enormia alia elogia *pretiosus Des filius* (*Gottes wehiter Sohn*) nuncupatus fuit; quod nomen soli Servatori nostro in lingua Teutonica tribui omnes linguæ ejus peritiorunt. Et sane, quicquid est Judæorum per orbem terrarum dispersum, huc velut ad novum Messiam confluxisset, ni istis Sueciæ regno interdictum foret. Talis tantusque quare non heroem se ferre possit? Altera autem via paulo simplicior videtur, si nempe pertinaciter hærescos arguere pergant articulum XVII. Indicis, supra excussum: se affectibus suis imperare non potuisse, nec debuisse; se pro orthodoxis Theologis non fuisse habendos, ni affectibus fræna laxarent: iis sese adeo occæcatos fuisse, ut Pufendorffii libræ damnaverint, antequam intelligerent, ut neque Christiani hominis officium, neque ætas aut dignitas, gravitasque; muneris, nec respectus censuræ & ad probationis regis, neque amicitia mecum quondam culta, neque officia quædam illis à me exhibitæ, vel paululum ipsos retinere potuerint,

quo minus tanquam deterrimum me hæreticum diffamarent; aut saltem damnationem suam coulsque suspenderent, quoad meam mentem & explicationem super istis articulis audivissent. Sed dum isti deliberrant, ultra via sese excusandi ipsis magis sit ad palatum; ego interea rem, prout eadem heic notoria est, fideliter referam; non eo sine quidem, ut aliquem velim infamare, sed ut famam meam contra Asinii Tenebrionis calumnias asseram, qui isto velut præjudicio me premere instituit. Cum igitur ad finem jam properaret libri mei impressio, animadvertere licuit, tres potissimum, inter quos hætenus simulas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente syncretismum velut coivisse; concurrere, trepidare, crebra inter se conventicula agitare; (*Beckmannum Schwartzium & Christianum Fossium.*) Cui fundamento nova ista amicitia innixa sit, sequentia ostendunt. Ut factioni robur & auctoritas accederet, adsciscitur aliquis (*Petrus Winstrupius*) cujus canitie cæteri abuterentur, ut, velut post Ajacis clypeum Teucer latitans, sagittas suas eo tutius in me emittere possent. Plures sollicitantur, sed qui tamen parum gloriosum hujus rei finem augurantes, sacramento jungi recusarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura invehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, causis diversis. Ardebat unus & alter pædagogicam quandam dictaturam in nos sibi struere; cujus quietam possessionem sibi me heic salvo desperabant, utpote

apud quem ejusmodi vana arrogantiarum ritum potius, quam venerationem excitare solet; & qui ideo à legibus cuique muneri suos limites præscriptos arbitratur, ne quis pro sua libidine aliis insultare præsumat. Alius hancce compendiosissimam judicabat viam inclarescendi, si me subvertisset; qui perfectissimæ cujusdam, & ad quintam usque essentiam sublimate Theologiæ specimen credebat, Indicem Novitatum in Pufendorffii librum congestisse. Alius denique me sepulto & summam eruditionis famam, & lautissimam fortunam sibi sperabat accessuram; qui me vivum suis luminibus, ut ut toto vertice supra sit, officere putabat. Et commendatione digna est unius (*Schwartzii*) ex isto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc sibi intentionem fuisse, ut ego ab hac Academia dimoverer. Id tamen se nunquam quæsisse, ut fortunæ meæ ruinam procuraret. Esse enim S. Regiæ Majestati longe plurimas stationes, in quibus opera mea uti possit; quibus non obstet, si vel maxime ego quasdam erroneas opiniones foveam. Cui ego quidem pro singulari sua benevolentia, ex qua pro mea promotione tam sollicitum sese exhibuit, dignas gratias ago; vicissimque opto, ut ille aliquando Martyrum corona potiatur, quæ jam capiti ejus quondam imminebat, ni fuga sibi consulisset; quo ipsius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario stet. Simulque rogo, velit ejusmodi commendatione mei ad

splen-

splendidus officium deinceps superledere. Cum ergo & cæteris sociis mea promotio tantopere cordi esset, ut finem suum obtinerent, nullam faciliorem viam sibi relictam judicant, quam ut calumniam mihi intenterent, cui semper apud semidoctorum fecem eruditissimus quisque patuit, me nova habere principia, me juventutem ita corrupturum, ut non amplius antiquum Donatum sit veneratura. Accendebat ista unus ex sociis, qui subinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro sua simplicitate, quam ille tantopere in jure naturali commendare solet, non caperet, mire eadem traducebat. Augerebat suspicionem, quod ego prohibuissem, ne antequam opus perfectum foret, singulæ paginæ hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monstruosum esse, quod tam sollicitè à me occultaretur. Quid multis? Indicitur concilium solenne Cerviæ, Pontificiæ ditionis oppido, missâ Spiritus sancti cantatur, & post aliquot sessiones unanimi Patrum consensu statuitur, Pufendorfium hæreticum esse faciendum. Offerretur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam ut ipse Conciliis inter sit, recentiores doctores ejus maiestate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piscatoris obsignat. Hoc facto duo quidem ex sociis in latibula sua se recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiscentur, ex eventuanimos sumturi, aut si secus res cadat, extra periculum subducti. Reliqui duo negotii executionem in se recipiunt; somniaturi hæreses, si non

invenirent. Nova tamen spes oritur, fore ut si diligenter inquirerent, magnam vim novitatum sint deprehensuri, quod certus homo duo folia de præfatione, digitis forte fortuna adherentia, è typographico attulisset; in quibus occurrebant ea verba, quæ concilio isti expresse opposueram; quibus tritum illud, ne sutor ultra crepidam, occinebam iis, quos ad sumendam in ejusmodi scripta censuram fastus, ignorantia, aut petulans *παλιπρωμοσύνη* impellit. Interea liber absolvitur, ego Holmiam proficiscor. Et jam in publicum emergere incipiunt, quæ hæctenus in me causa fuerant consilia. Primo in prologi vicem epistola Holmiam scribitur, hoc fere argumento, insignem gravitatem præferente: Prodiere jam in publicum Pufendorffii librum, quem ipsi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenkam nasum suum in eo exercere, priusquam S. Regiæ Majestati, cui inscriptus est, offerretur. Quia tamen sibi ejus libri censura non fuisset oblata, se excusatos haberi velle, si quid iste orthodoxæ religioni, quæ ipsorum humeris, tanquam Atlante cælum, potissimum niteretur, contrarium contineret. Petebant præterea, ut sibi denuo liber iste censendus committeretur; in quo negotio ipsi magna cum circumspèctione essent progressuri, & nullam mihi injuriam illaturi. Nam illos Illustrissimos Regni Senatores, qui jussu S. R. Majestatis librum meum adprobassent, tam profunda non instructos fuisse sapientia, ut de jure gentium judicium ferre potuerint; cum politicorum nemo

tam demens unquam fuerit, ut privilegium infallibilitatis sibi arrogaret. Adduntur & quædam de Monzambano, quem ego auderem privatim heic legere. Eum in Germania publico Cæsaris edicto proscriptum, (quod sibi solis sit conspectum.) Cum autem hoc regnum provincias possideat in Germania, metuendum esse, ne hæc belli causa arripiatur, & Croatis, milite ferocissimo, Septentrio inundetur. Respondebatur ad has literas à superioribus leniter & humaniter quiescerent, & rerum suarum satagerent. Librum meum esse politicum, nec ad Theologos quidquam spectare. Jam S. Ræ. Majestatis censuram & adprobationem accepisse. Neminem in ipsos ob eum librum culpæ quid collaturum; nec rationem ejus rei ab illis reddendam, quæ nunquam ipsis foret commissa. Tanta lenitas istorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii sui decreta eludi debere arbitrantur; præsertim cum jam dirissima quæque de libro meo in vulgus spargere cœpissent, quæ ita repente vana deprehendi auctoritati suæ parum conducere censebant. Interea ne ipsi in me ex invidia rapi aut consueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliæ literæ scribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiæ agentem, in quibus aliqua loca libri mei quasi errorem foventia annotantur, ac iste rogatur, ut pro eo fervore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illustrissimos Regni Proceres diligenter insinuet, & quantum ex meo libro veræ religioni periculum imminet, sollicite

demonstret. Easque literas iste uni & alteri ex præcipuis regni officialibus recitavit; qui facile infami fraude animadversa, autorem earundem, & foedas calumniandi artes graviter sunt detestati. Nullam enim aliam subscriptionem illæ literæ præferabant quam hanc: *Hafnia, Tuus quem ex fama nosti.* Qua epistola etiam Theologis Hafniensibus, viris sane cordatissimis, non levis injuria fuit illata, quasi ipsi, ubi quid in libro meo desiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuissent monituri, sed per tramites non nisi nebulonibus usurpatos forent grassaturi. Enim verone quis aliquem Hafniensem in suspicionem vocet, istæ literæ Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reversum viderunt, sese manum probe agnovisse. Nec difficile erit; cum scriptorem obscurarum epistolarum in lucem protrahere, si quidem in eam rem serio inquiratur. Ubi miror inficetam plane astutiam illius scriptoris, quod speraret sese tam prudentibus viris ita facile illudere posse; cum potius vel sola hæc fraus istos conatus plane redderet suspectos. Jam tertius à publicatione mei libri mensis labeatur, & Index in formam embryonis coalescere videbatur, ac non obscura vitæ signa dabat; cum alius ab istis insultus (ut Asinii Tenebrionis vocabulo utar,) tentatur. Obstabat quippe adhuc censura & adprobatio regia, quæ non sine specioso aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inveniri poterat

terat ab hominibus, queis conscientia qualitercunque informata regum iussis longe potior est. Neque enim ignotum est, maxima scelera sub larva conscientie, & inter allegata passim seu profane potius detorta dicta sacra expromi. Scribit ergo epistolam senior ad professores Theologos hujus Academie; adjungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adjurat ipsos per omnia sacra, per tremendum ultimi judicii diem, velint super istis articulis ingenue & libere suam confessionem edere; prout id ipsorum munus, & communis Christianorum obligatio requirit, qua ab Apostolo parati esse jubentur ad respondendum cuilibet petenti rationem ejus spei, quae ipsis est. Isthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis surdis auribus accipiebant, certi alieno sese furori socios non addere. Tertius autem, in cujus utero Index ille conceptus erat, magna cum pietatis & conscientie contestatione profiteretur; se utique illis articulis gravissime offendi, seque adeo posse, & debere, & velle confessionem suam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipsium eo nomine sint mansura. O inauditam animositatem! O genuinam Lutheri sobolem, Asinio Tenebrione encomiasta dignam! Ubi nescio an magis miranda sit subtilitas commenti, per quod obtinuisse sese arbitrabantur, ut in eodem negotio ipsi actorum, judicum, ac testium loco esse possent; an vero argutissima ratio per compendium de errore aliquem convincendi, dum *offendi* ali-

qua se doctrina jaectant. Labet tamen quærere, cum fieri possit, ut quis ejusmodi offensam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, renenam ejus conscientiam revera lædi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in gravitatem composita, & dejectiones multis velandæ nequitie inservire, etiam in vulgus notum est. Deinde non dispicio, an satis dignum sit viro, per quem Servatori nostro titulum suum non amplius retinere licet, profiteri, doctrina se aliqua *offendi*. Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare sibi quid displiceat, allegare queunt, quam inciriam & stuporem suum. Magni isti & animosi Lutheri, qui clavam scientie ronchis dissipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, super offensione queri solent. Denique nescio an ad rei literarie incrementa multum faciat, si bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, ut ne quid in disciplinis rationi subiectis eruere, aut olim tradita limæ subicere laborent, ne fortasse aliqui ista novitate offendantur, aut porius, ne in pudorē dentur antiquæ pedanteriæ consulti, dum vident sua compendia, ex quibus ipsi aliquot regulas & definitiones memorie mandarunt, inter quisquilias deinceps habenda. Si tamen hæc ratio superioribus placet, age & nos mentum mentemque sylvescere patiamur, proscribamus bonos libros, insipidas nœnias per toram vitam cantillemus, denique ordini equitum S. simplicitatis nomina demus, & sub

auspi-

auspiciis Asinii Tenebrionis interne-
cinum bellum in entia moralia gera-
mus. Cæterum cum confessio uni-
us, (*Ios. Schwartzii*,) qui & antea tur-
bulenti ac vani ingenii non pauca
specimina ediderat, parum ponde-
ris habitura videretur, à seniore con-
ventus Theologorum indicitur, an
tunc forasfæ cæteri, ut offendi se
quoque faterentur, permoveri pos-
sent. Tunc enim conclamatus plane
erat meus liber, si abs tota Facultate,
(quæ cur non pari jure atque Con-
cilium Tridentinum immuniratem
ab erroribus sibi arrogare possit?)
fuisset damnatus. Conveniunt; consi-
detur. In mensa expositus erat meus
liber, & protocollum magnæ molis
recens compactum, cui nihil adhuc
inscriptum erat. Postquam à senio-
re causa conventus exposita fuit,
prima erat quæstio, quis secretarii
vices obire deberet; quia protocol-
lum seipsum conscribillare non di-
dicerat. A senioris dignitate id ali-
enum erat. Duo priores Theologi
nullam ejus negotii partem attinge-
re volebant. Ultimus ob imperiti-
am linguæ Danicæ ei scriptioni in-
habilis judicabatur. Sic protocolium
tunc quidem virginitatem suam
immaculatam retinuit. Quanquam
autem hoc modo nulla futura erant
acta Confessionis Lundensis; hor-
tatur tamen senior, ut nihilominus
annotatos in scheda articulos ordi-
ne excutiant, & ubi singuli istorum
in libro meo extarent, inspiciant.
Enim vero alter eorum negat, se ju-
dicium ferre posse de libro, quem
nondum legisset. Alter causaba-
tur, se se unum vel alterum locum in-

spexisse, nec deprehendere potuisse,
meam esse sententiam, quam ipsi
mihi vellent impingere. Heic statim
senior non sine ronchis fremere;
tu ea non intelligis; ille tertius, qui
istos articulos non sine labore eni-
xus est, hæc optime intelligit. Ad quæ
& iste incalescebat; ergo solus, in-
quiens, iste intelligat. Et sic irrita-
tis animis sellæ crepant, confurgitur,
& confessui finis imponitur. Inter-
ea regiæ advenerant, hoc argu-
mento; si quis utique jus sibi com-
petere crederet aliquid circa librum
meum monendi; ut mecum priva-
tim conferret, sententiamque & de-
clarationem meam audiret. Si non-
dum adquietescere veller, ad Consisto-
rium Academicum referret; quod
cognosceret an digna res foret, quæ
ad Illustrissimum Academiæ Can-
cellarium remitteretur. Omnia ra-
men placide & modeste perageren-
tur, citra turbas, & infestas concerta-
tiones. Et mox quoque adest Illustris-
vicinæ provinciæ Præses, ad negoti-
um illud cominus inspiciendum. Au-
ditque primo autorem Indicis, hunc-
que scripto sibi exhiberi postulat. In-
de & me audit, ac ut iridem scripto
responsum meum ad Indicem pau-
cis verbis concipiam, jubet. Utrum-
que scriptum in aulam transmitti-
tur. Ex quo cum facile vanitas accu-
sationis intellecta fuisset, aliæ literæ
à S. R. Majestate huc veniunt, quæ
silentium adversariis meis injungi-
tur, & ne quis super libro meo dein-
ceps quid movere audeat, severe in-
terdicitur, præter gravem commina-
tionem addito & hoc; S. R. Majesta-
ti alias curæ fore, ut si utique iste liber

nova censura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec unquam id censendi munus illis deferendum, qui tam præpostere hætenus circa id hæc versati essent. Cum ne istæ quidem literæ ferociam Indicificis compefcere valuissent, tertiæ demum literæ Regiæ mense Januario hujus anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum cum esse, ut severe in ipsum animadvertatur, hac tamen vice adhuc ipsi veniam dari; caveat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque ut actioe adversus eundem superseam injungitur. Ac sane pessimum sortita esset exitum spuria ista Lutheri animositas, ni singularis quædam S. R. Majestatis clementia meritis poenis subtraxisset virum, nescio an per mollia remedianda. Sane divino jure calumniatorem manebat eadem poena, quam proximo suo intentaverat. Igitur cum ipse fateatur sibi propositum fuisse ab Academia hac me dimovere, deprecari non poterat, quin ipse abhinc in patriam suam relegaretur. Petebantur porro per meum latus Illustrissimi Regni Senatores, quibus libri mei censura commissâ fuerat, quos iste vel crassissimæ inscitæ, vel fædæ negligentæ proterve accusabat; proculcabatur privilegium Regium, ac sæpius repetitæ literæ Regiæ vix tandem contumaciam hominis utcunque frangebant. Quibus omnibus quæ poena debeat, leges hujus regni non obscure definiunt. Adparet igitur Asinium Tenebrionem parum sublevari autoritate

Theologorum Lundenfium. Nec credo magnam ab ipsis eundem ini-
viffe gratiam, ut ut alias decempeda-
libus elogiis immane quantum vide-
antur titillari, quod necessitatem
mihi attulerit animosa eorum facta
publice jam exponendi. Præsertim
cum ipse Asinius Tenebrio sui ob-
litus stupenda mentis vertigine mox
meam causam agere incipiat. *Quem
tamen, inquit, Procerum gratia pe-
nus Regem contra omnium insultus adhuc
conservavit. Contra insultus dicit.*
Atqui solenne est Theologis diabo-
li in pios molimina insultuum vo-
cabulo nuncupare. Sicuti profecto
ex eo genere fuerunt insultus, quos
animosi isti viri in me sunt mo-
liti. Quos cum Proceres Illustris-
simi tam gratiosè depulerint, ac in-
nocentiam meam adversus malevo-
lorum improbas calumnias protexe-
rint, immortales iisdem e nomine
gratias ago. Et sane cum isti viri me
probest, parum puto referre, quid
Asinius Tenebrio, & reliqua invi-
dorum turba, qui famam meam al-
latrant, de me sentiat. Spes quoque
est insultatorum istorum impor-
tunitatem, quæ hætenus molli tan-
tum ratione repulsa fuit, aliquando
ita castigatum iri, ut mihi & probis
omnibus negotium deinceps faceffe-
re sint desituri.

§. 39. Ultimo loco producun-
tur quoque adversus me Professo-
res Heidelbergenses. *Nec mirum,*
inquit, periculosus & inauditus Pufen-
dorsii novitates Theologiæ orthodoxis ve-
hementer esse invasus. Periculosus dicit
novitates, quia si quis illas eo modo
attigerit, quo Asinius Tenebrio,

ei maximum infamiae periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis autor mihi affinxit errores, obsoleti sunt, & ab Ecclesia Orthodoxa dudum proscripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit *κατ' ἐξοχὴν* compilatorem Lundensis Indicis, quem jam jam repræsentabimus, hominem nomine suo obscuriorem, & qui quid probet aut improbet, nemo sanus cicum interdicit; & alterum illum, cui specimen senilis puerilitatis visum, damanare, quæ non legerat aut intellexerat, ac negotio tam insulso barbitii sui auctoritatem, velut tutelare aliquid nomen, accommodare. Nam quod ullus præterea Theologus periculosas in meo libro somniaverit novitates, nondum audivi; & ne ullas cuiquam deinceps somniare in mentem veniat, hoc scripto efficiam. *Cum jam ante multos annos*, pergit *furcifer*, *ipsis etiam Calvinianis Professoribus Heidelbergensibus*, tam *Theologis*, quam *Jureconsultis*, ut *et Cancellario Blumio* propter novas rerum formas, *fictitios terminos*, *monstruosa entia moralia* &c. *valde displicerit*, quem ut *Philosophum* *et Philosophiam Professore* magis in studio *historico*, quam in *Theologico* vel *Juridico* versatum *autumarunt*. Usque adeo, bellua, omnem tibi memoriam consumpsit mentiendi libido, ut propria tua commenta ipse destrueres? Supra enim Heidelbergæ me Calvinistam egisse ganniebas, id est, talem, qui Theologis istis maxime placere laboravit: nunc iisdem me valde displicuisse nugaris. Et si revera heic lupum auribus teneam. Si e-

nim dicam, me istis viris non displicuisse, Calvinistam oportebit me esse apud illos, qui summam hanc orthodoxiæ perfectionem arbitrantur, coelum nolle introire, si Calvinistis quoque eodem aditus pateat. Sin autem agnoscere velim, quæ fu rcifer blaterat, indignum sane foret candore præstantissimorum virorum amicitiam unquam abnuere. Sed ea de re supra jam dictum. Fui ego plerisque ibi carus; fuerim uni vel alteri invisus. Quid tum? An cuiquam contigit, omnes pariter habere amicos? An non ubique unum vel alterum *piporis granulum* occurrit? Id tamen certum est, neminem toto, quo ibi fui, septennio ullum verbum super ea displicentia ad me fecisse. Nul- lumne mihi amicum aut inimicum ibi fuisse, qui tanto temporis spatio super tam horribilibus rebus aut me moneret, aut easdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia sunt ista, ob quæ Heidelbergensibus displicuisse arguor? *Nova rerum forma*, seu irregulares rerum. formæ, ingratum valde pedantibus palatis ferculum, *fictitii termini*, quia nupero Imperii recessu prohibitum est, nullos amplius novos terminos procudere, & *monstruosa entia moralia*, Equitibus S. Simpli- citatis tantam triumphorum materiam præbitura. Nec isthoc fatis *Autumarunt etiam*, eam ut *Philosophum*, (ut ignominiam ejus vocabuli declaret *A sinius Tenebrio*, sanz rationi bellum indixit:) *et Philosophiam Professore*, (atqui etiam ipsi justitiæ sacerdotes *Ulpiano* veram, non simulatam *Philosophiam* affectare dicuntur:) *magis versatum in studio histo-*

rico: (quia jam magno cuiquam] Cto gloriosum scripsisse ad prima juris fundamenta; *Aegyptii reges suos partim Ptolomaeos, partim Pharaones, partim ARSACIDAS nominarunt:*) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docendum me Heidelbergenses evocaverant;) *vel Juridico.* (Quid in hoc studio praestiterim, vel non praestiterim, scripra mea ostendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660. à Serenissimo Electore Palatino professio institutionum juris mihi clementissime oblata fuisset, me eam recusasse; quod judicarem, non adeo splendidum exferendi ingenii campum esse, si post nongentos nonaginta novem Institutionum Commentarios, ego millesimum adderem.) De Cancellario Blumio nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix credo agnoscere tale suum de me judicium. Quicquid tamen ille de me judicaverit, sane uti ego cuique suam in judicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas est, & de istis iudicibus, & de eorundem iudicio judicare. Neque enim heic quæsitur Minos urnam movet. Audiamus demum conclusionem tam lepidi scripti. *De hisce novitatibus*, inquit (sane in meo libro non natis) *quas unico obolo vendas nimis care vendis etique credimus*, (ingenue agit Asinius, qui merci suæ non enorme pretium statuit;) *suo tempore prolixius agam*, (nimirum quando à carnifice tergum tibi pro navata hac opera virgine publice fuerit conscribillatum.)

§. 40. Coronidis loco addere necessum judicavi illos ipsos articulos Ludentes, de quibus supra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre possunt; simulque multos, qui in Germania ob istum libellum famosum immerito in suspensionem vocantur, liberabunt. Eorum compiler est *Josua Schwartz*, *Theologiae Doctor & Professor in hac Academia.* Qui tamen publico programme d. 17. Kal. Jul. heic publice circa mutationem Rectoratus affixo testatur, illos per Asinium Tenebrionem plagio sibi subducos, & aliquot in locis interpolatos, seque inscio typis exscriptos. Verba ad isthanc rem ex dicto programme hæc sunt: *Homo rudis quidam & pravus illa non solum, de quibus esse aliqua dissensio cepit, per aperitissimum plagium, tantumque non salumniandi nocendisque studio typis nuper divulgare, sed ineptis etiam suis & improbis commentationibus adpersis, infamare omnia sustinuerit; quando ita mecum, ut bonorum omnium de isto, est verum illud Pauli ad Galatas, ὀφελον καὶ ἀποκρίσθητε οὐκ ἀναστάντες ὑμᾶς!* Representabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori ætate Illustri vicinæ provinciæ Præsidi fuerunt ab Autore exhibitæ. Ex quo adparebit, quid polituræ illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innocuum antea & eruditum scriptum in seditissimum libellum famosum abierit. Ut hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile

ejusmodi Harpyiæ, quæ contactu suo omnia fædant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asini Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index præcipuarum Novitatum, quas Dn. Prof. Pufendorfius libro suo de Jure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

De Theologia in genere.

I. Docet, quod in articulos fidei non abeant, quæ proprie ad Jus Naturæ pertinent, idque in præfatione fol. 2. fac. 2. Neque enim si qui ex illis &c. (Ad hunc articulum ego in stricturis extemporaneis ita reposueram: *Per articulos fidei Autor intelligit capita religionis salvifica, ex revelationis divina profluentia, & ad salutem æternam spectantia. Jus autem Naturæ, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem hujus vite pro sine habet. Igitur demonstrandum Schwartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturæ demonstrari possunt, & non ad salutem æternam, sed ad tranquillitatem hujus vite ultimo tendunt, adeoque universam Philosophiam moralem & Jurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falsum mittunt in alienam messem.* Adparet puto ratio, quare primogenitum suum jugulaverit ipse Indicis pater. Sicuti primogenito asini, quod ove redimere dominus nolebat, cervices frangebantur, Exodi XIII, 13.

II. Statuit, Civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & ulu civitatum congruat; ex-

plicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei. Sic enim p. 910. Inde expedit ut publice &c.

De Scriptura Sacra.

I. Quæstionem facti hoc esse docet, de quo non nisi ex divinarum literarum autoritate constare potest: utpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In præfat. fol. ult. fac. 2. Enimvero præterquam &c.

(Ego reposueram; *Heic nulla esset novitas, si Schwartzius intelligeret, quid sit questio facti.* Quo audito patrem sua proles parum decere visa fuit, coque illam exposuit.)

De DEO.

I. Negat Deum naturæ suæ legibus teneri, ut hoc vel illud agere non possit; affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, ex placito non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133. §. 3. Quod autem idem quædam &c. confer p. 166. §. 6.

II. Justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, applicari, Deoque *aniquus*, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere, pag. 134. Hinc & quando &c. p. 166. §. 6. pag. 177. §. 12. istis locis argumentum à minori ad majus ductum videtur, conf. p. 164.

III. Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite p. 79. his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipsam,

psam, sed propter voluntatem præcipientis. Deinde explicite pag. 92. Inde etsi impia sit Epicureorum, &c.

De Homine in statu Integritatis.

I. Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse, ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore præditus fuit, quum primum existere cœpisset, h. e. statum Adami ante Evam, aliosque homines creatos existentis, p. 140 §. 2. Si igitur, &c. (Ad ultima verba hujus articuli ego monueram: *Obiter petit, ut Schubarzium sibi ostendat, quinam sint illi alii homines, præter Adamum & Evam à Deo creati. Ne igitur Præadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.*)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, h. e. Adamum, servari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria vitæ media adhibere peculiariter docuisset, p. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Quod homo prout ex creatione physice perfectus existit, sine ordine & decore, reluctanter habuerit voluntatem, brutisque ipsis prævior fuerit, quæ causa, quare lex illi superaddita sit, pag. 4. §. 4. Nobis illud jam &c. p. 3. §. 3. Exinde &c. p. 136. §. 5. 6.

IV. Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfectio superaddita saltem, non concreata esse, p. 3. §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & statu suo primævo se habuerunt, non mortalium tantum no-

mine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut sine peculiari cura servari non potuissent. Mortalitates etiam causa genus humanum diversitate sexus, propagandique facultate creatum esse, p. 140. §. 2. Inde licet &c. p. 750. §. 2. Postquam &c.

VI. Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, h. e. consternatum iterissè.

(Ad ultimum vocabulum hujus articuli reposueram: *Probes Schwarzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirandus adspiciobat, steterit, non vel jacuerit vel sederit. Hinc illud steterit mutatum in fuisse.*)

De Peccato Originis.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine ulla mutatione vel corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, p. 4. §. 4. Ac per eadem ipsis & p. 19. §. 25.

II. Non posse nobis imputari, quæ ex causis extra directionem nostram positis proveniunt, vel vires nostras excedunt, p. 64. porro ut aliqua actio &c. p. 66. §. 8. p. 37. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Alinii Tenebrosionis non incidit.)

De Peccatis Actualibus.

I. Negat quædam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones

actiones indifferentes esse, p. 25. 26.
NB. 27. Hoc enim modo &c. conf.
p. 47. p. 14. p. 161. §. 4.

II. Quod coeli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat, p. 53. Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Autor non dicit coeli solique genium disporre homines ad peccata, sed ad certum genus actionis: Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur.* Hæc causa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schyvartzius per integrum octiduum Parisiis fuit; & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. Peccatum alienum exsequi peccatum non esse, p. 1028. 1029.

Delibere Arbitrio.

I. In ipsa facultate apprehensiva & iudicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum p. 37. §. 3. p. 72. Nam id utique &c.

II. Omnibus suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit, p. 55. Illud instituto nostro &c.

De lege Natura.

I. Genuinum, sufficiens & adequatum principium cognoscendi legem Naturæ esse socialitatem, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 19.

II. Legem naturæ insitum quandam vel connatū habitum esse negat, primum quidem implicite; toties, quoties entia moralia naturæ perfectæ superaddita saltem vel superimposita

esse statuit, item quoties discrimen honestorum aut turpium ex informatione, assuetudine & discursu esse docet, id quod potissimum p. 179. 180. 190. facit. Deinde explicite p. 178. §. 13. Quam ad rem &c. adde p. 19. Nunquam enim.

III. Essentialem Dei iustitiam prototypum vel fundamentum Juris naturalis esse negat, p. 163. §. 5.

IV. Negat igitur Legem naturæ esse æternam, p. 25. §. 6. & sane p. 28. Ex quibus adparet.

V. Entia moralia omnia, adeoque etiam leges naturæ, mutabilia esse docet, p. 19. §. 23.

VI. Principium essendi vel fundamentum Legis Naturæ socialitatem esse docet, vel Naturam, quatenus à Creatore socialis facta est, idque statim in præfat. fol. ult. Caterum id quoque monere visum, &c. Quid porro planius est, quam hoc.

VII. Plures uxores quam unam domum duxisse, contra jus naturæ, quod materialiter decalogus est, non esse. p. 776. §. 16. Sic 2. Samuel. XII, 8. Add. p. 778. §. 17. 782. §. 19.

De Decalogo.

I. Decem præcepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Moysen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges ejus populi fuisse, p. 1025. §. 4. Quando tamen.

II. Nudam illam & universalem cognationem, quæ ex similitudine naturæ resultat, causam vel fundamentum esse, propter quod homo hominem diligit, p. 6. §. 7. In ordine autem &c. p. 187. §. 18. Nam re- vera.

III. Dictum Salvatoris, quo jube-

mur

mur proximum nostrum diligere, sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam de hujus sinceritate, p. 226.

IV. Valde dubium esse, an invalor aliquis sub proximi nomine venire possit, ibid. p. 226.

(Hic regefferam: Si Schvvarzium probaveris ex Luca X, 36. 37. latrones viatoris istius semineci proximos fuisse: Auctor quoque credit, ipsum & socios bonorum virorum officio functos, dum eum tanquam hereticum infamare instituerit. Credo posthæc matrem suam conterruit infans.)

V. Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servus, p. 86. & præfat. fol. ult. fac. 1. Dantur sane &c.

VI. Nullam esse morum honestatem & innocentiam ubique & extra societatem servandam, seu citra reflexionem ad alios homines in præf. fol. ult. fac. 1.

VII. In naturali statu neminem altero superiorem esse, cujus arbitrio suam voluntatem, suumque iudicium submittat, p. 143. 763:

De Matrimonio.

I. Quicquid juris habet mas in familiam, ex ipsius consensu habere, p. 763.

(Ego regefferam: Adde tanquam ex causa secunda & proxima, quæ restrictio extat, p. 770. l. 15. Et sic iste embryo vitalis esse desit.)

De Magistratu Politico.

I. Imperium Magistratus in sub-

ditose pactis, Deumque causam saltem adprobantem, h. e. moralem esse, p. 897. 898. 899. 900. 902.

(Hic reposueram: Sine dubio ad finem properantis Schvvarzium somnum obrepserit, quando istum articulum fidei exerpserit. Nam expresse Auctor pag. 899. sententiam Grotii rejicit, quasi Deus ex postfacto tantum civile imperium adprobaverit: & antecedenter Deum id introduci voluisse asserit. Præterea eo loco de causa proxima & secunda imperii civilis agit. Inde probabile est, somno discusso à matre proli manus illatas; ne per Afinium Tenebrionem pars libelli famosi fieret.)

II. Principi injuriam inferenti, si evitandi locus non sit, vi occurrere posse, p. 1004. 1006. 1007.

De Ministerio Ecclesiastico.

I. Si minister suo jure, seorsim sibi competente, h. e. ita ut hoc jus non dependeat à magistratu, agat, dominium mundanum contra magistratum sibi sumere, p. 913. Denique penes &c.

(Ego reponeram: Cautius ut animam suam in Principes Schvvarzium obtegeat, suadet Auctor. Inserim ubi Schvvarzium distincte explicaverit, quoniam illud jus ministris seorsim competens extendat, Auctor ab illis, qui ipsius librum adprobant, percunctabitur, quid ad hunc articulum sit respondendum. Hoc audito Schvvarzium abortum fecit. Et inde est, quod Index iste, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarium manus inciderit.)

Hactenus Lundenfis Index Novitatum.

Ut puto ita depexum dedit Afinum Tenebrionem, ut cuius in proclivi fit futurum judicare. quo loco & Index Novitatum, & ejus autor editorque fit habendus. Sed & illud quivis cordatus agnofcet, ex inevitabili neceffitate ad exiftimationis meae defenfionem ifthæc mihi fuiffe

publicanda. De cætero quid præmii mercantur, qui tam fædo exemplo graffantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam fortiti funt, ornare laborant, magiftratu curæ erit; cujus autoritas ne à civibus fuis ludibrio habeatur, ipfius quam maxime intereft.

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA

AD

*Plur. Reverendum atque Celeberrimum Virum DN.
D. JOH. ADAMUM SCHERZERUM, Theologum apud Lipfienfes Primarium, fuper cenfura quapiam in librum
fuum inique lata.*

Plurimum Reverende, atque Celeberrime Vir,

Ntiqua eft ifta eruditum fors, qui prius inventis aliquid addere, aut polituram adhibere funt aggregi, ut primum fere hunc laboris fui fructum percipiant, varia variorum judicia incurere; ac fæpe malevolorum aut fciorum dentem laffare. Scholaftica cum primis ingenia quibus morbis agiten-

tur, quis eft qui ignoret? Invidere alterius fama, arreptam femel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis autoritatem fibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitias inclarefcere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica ifti ordini labe femper fuit. Quid ergo mirum, fi & mea fcripta unius vel alterius fupercillio non omni ex parte fe potuerunt adprobare. Et qua

fronte postulare velim; ut omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur; cum ipse nunquam circa res rationi subjectas in ullius magistri verba jurandum mihi duxerim? Aut cur ægre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumsi, eandem alios in me quoque exerce? Enim vero quæ in me tentata sunt, postquam illustrandæ disciplinæ juris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Ut enim inter officia heroicæ pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas distortas que hæresium vocabulo diffamare; tamen libellos famosos publice edere, in duellum provocare, de sicariis immittendis minas jactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, ut *Vigilis* alicujus vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abstam gravi Collegio apud populares meos liber meus tam atroci notatus sit censura, id plane præter omnem meam opinionem accidisse fateor; cum potius insistis non leve mihi præsidium positum adversus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et sane cum viderem, tantos viros ex libello famoso de me sententiam tulisse, non poteram non graviter commoveri, non tam quod apud intelligentes ea res existimationem meam læsura esset; quippe cum facere injuriam, non pati, turpe sit: sed quod necessitas mihi foret imposta secus sentiendi de illis, quos sincero affectu prosequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam injuriam tacite concoquere, eamque natali

solo, quod me ac mea studia quondam tam benigne fovit, condonare; imprimis quod spes esset, oblivione eandem paulatim sepeliendam, dicemque temere præcipitata judicia emendaturam. Ast id non amplius integrum est per importunitatem *Christiani Vigilis*, sub quo vocabulo *Dn. Fridericum Gesenium Superintendentem Garlebiensem* latitare fama publica & amicorum literæ indicant; qui in impudenti suo scripto tam odiose Saxonicæ censuræ mentionem injicit, ut in me, meosque injurius sim, si ejusdem iniquitatem ulterius dissimulem. Præsertim cum apud imperitos tam speciosa nomina à malevolis magna cum ambitione jactentur, velut quibus ipsorum causa immane quantum sublevetur. Quod autem illud hoc scriptiois ad Te potissimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, ejus ratio inferius satis adparebit. Visum est enim jam una fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quædam reponere; ut agnoscas quam turpe Tibi sit futurum, si ab istorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.

Præter Sycophantias igitur & maledicta; quæ impuro scripto passim spargit *Vigil*, tria sibi præcipue agenda sumit; unum est, ut *iniquitatem in sui natura* me admisisse arguat, quod retorsionem ipsi impegim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri Warenbergii de divortio dialogum*. Hæc si quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id scripti à se nobis non fuisse tributum, vel vere tributum. Horum cum

neutrum præstare possit, nugas tamen agere mavult, quam delictum suum agnoscere. Ac sane nulla erat causa, quæ *Vigili* necessitatem imponebat jejunum illud scriptum emittendi. Horribile mendacium est, in *Suecia controversiam* agitari super cælesti monogamias præcepto; triviales ibi discursus in congressibus publicis ac convivis solemnioribus ea super re frequentari. Sane illis qui in *Suecia* habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D. Menzeri* epistola tale quid tradit. Non enim, si unus vir super epulis, incertum serio, an ingenii exercendi, vel informationis petendæ causa cum erudito viro quid differuerit, id statim trivialis & publica erit controversia, ut non solum fato hujus Regni sit indolecendum, sed & vicinis à contagio periculum imminet. Et quidem ut *Vigil* potissimum ingruenti malo obviam ire debuerit; cui potius incumberebatur auditores suos monere, ut probæ notæ cerevisiam coquant. Sane enim si quid heic in moribus aut dogmatibus labet, non decerunt idonei emendandi autores: nec unquam eo nobiscum res redibit, ut Præfulis *Gardelebiensis* opera Ecclesiæ nostræ indigeant. Ut ut non sine fastu crepet; se à DEO non ita anni Ecclesiæ destinatum, ut non totius etiam salutem querere debeat. Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Præfulum *Garlebiensem* æquo animo collegam sit admissurus. Quid porro opus erat *Vigilis* scripto, cum jam dialogus iste à *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius spectabat, abunde esset confutatus? Cujus tamen æmulum se ferre per

modestiam abnuit, dum ait: *ab initio se sibi potius quam aliis scripsisse*. Credas graves stimulos carnis fensisse hominem, ut ægrè à pluribus uxoribus ducendis abstinere se potuerit, nisi demum emphasin phraseos, & erunt duo in carne una, sibi ad nauseam inculcaret, ardoribusque suis ab aquis diluvii, & igne Sodomorum, syllogismisq; in forma propositis medicinā peteret. Sed si tanta scribendi libidine miser ægrescebat, cur *Pufendorfium* nomen vellicandum sibi sumebat? Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipsam tractasse contentus, de autore parum sollicitus est? *Fama publica*, inquit, susurrabat, *Pufendorfium* esse autorem trivialis discursus in *Suecia* de polygamia divinitus non interdicta. Ast antequam susurris fidem adhiberet præful, evoluisse debuerat illud *Siracidiæ* XIX, 15. Quin ipse *Vigil* agnoscit, à me non potuisse *Holmiæ* discursus disseminari, qui in *Scania* dego, inquam eo tempore vix biennium erat cum adpulsem. Fratrem autem meum ejus opinionis autorem & professorem fuisse, effrons plane commentum erat: quem constat proximis novem annis apud externos perpetuis legationibus detentum, hoc spatio non nisi semel paucos per mentes *Holmiam* invisisse. Quod ipsum æque facile nosci poterat, quam quomunere is quondam in *Suecia* functus esset. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, si ad famam nostram vindicandam retorsione in ipsum usus sum. Cur enim remedium juris communis nobis solis non pateat? Neque vero in ea retorsione dictum quid

quid est, quod leges non permittunt. Nam ad ipsum solus §. 3. *Apologia* spectat. Et quod *Vigil* in Asinii Tenebrionis elogia involare velle videtur, id si vel maxime ego non invidiam, ipse tamen Asinius intercedet, qui per ista martyrurum se coronam meritum arbitrat. Frustra porro ad famam *Vigil* provocat, cujus falsitas facillime deprehendi poterat; & quæ nondum inveterata, aut longo meo silentio confirmata erat. Frequens autem est; ut ubi plures de aliquo sinistri quid sparserint, ut ille talitrum accipiat, qui primus id publice spargere ausus est. Ergo caveat deinceps *Vigil* nasum suum ante primum, agmen protendere. Ridiculum autem est, quod scribit, me debuisse scandalum, quod *Warenbergii scripto Ecclesia obvenerat, tollere*. Nimirum quia jam scandalum dat is, de quo mendacia sparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas sua *Vigilem* tutum præstabat, quominus retorsionem audiret. Non enim credit *Pufendorfius*, Præsulatum *Garlebiensem* id habere fastigii, ut injurias inde profectas tacite deglutire debeat. Intentio pia, quam jactat, excusare *Vigilem* potuisset, si privatim scripta epistola me monuisset. Sed ubi publice fama nostra læditur, defensio nobis patet etiam adverius stolidè credulum, aut inconsultæ pietatis specimen edere parantem. Quin si *Vigil* aliquem ex suis cerevitiæ coactoribus, famæ mendacio deceptus, gravis cujusdam facinoris pro suggestu nominetenus arguisset, injuriarum postulari poterat. Et mihi vitio vertetur, si in conspectu Orbis eru-

diti scriptum uti vocat *athenum veneratum* & perniciosum falso impingenti retorsionem opposuero; Nisi forte negare velit, se unquam id scriptum mihi attribuisse; sed tantum illi qui mihi alter ego sit. Atqui ipse fatetur, in sua *scriptione ex publica fama Pufendorffiorum nomen mensi observasse*, (quæ ipsius est latinitas.) & suum scriptum forte *Bessiavium fortunam habuisse*. Ergo vel meo nomine, vel ejus, qui mihi alter idem est retorsionem cape. Quis denique credat, sensum communem illi homini inesse, qui me jubet *illam calumniam, illudque mendacium ea, qua par est, evidentiâ probare*? Adparet *Garlebiæ* incognitum esse, quod actori probatio incumbat. Quanto satius ergo fuerat *Vigili* ægrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes revolvunt, sed confestim deglutiunt. Nam hærebit jure impacta ipsi retorsio, quousque ingenuè injuriam suam agnovcrit.

Alteram partem scripti defensio Asinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice sperare possumus; quod ipse clientem suum ignorat. *Plurima dixit in levum conversus; ac illi dextra jacebat Bellua*. Sane enim quem tam suavi fratris & socii vocabulo compellat Asinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: sed *Virique Juris Doctor* est. Jctus inquam est, qui *Indicem Novitatum* ipse veterator jam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edidit curavit. Hoc igitur parente iste factus, à primis suis genitoribus abdicatus,

catus, deinceps censetur. Nec ullum unquam san simplicitatis Theologum tam absurda ambitio vexabit, ut isthanc deformem prolem sibi velit vindicare. Et quia tanta rerum novarum prurigne laborat Præsul Garlebientis, quædam circa hoc negotium ipsi antehac ignota pandam. Clientis igitur ipsius vocatur Nicolaus Beckmannus *Heida Holstus* J. U. D. & in *Academia Carolina Ex-professor*; qui & antea edita *medulla Justiniana*, & *Commentario ad prima Juris fundamenta* suam in exscribendis libris solertiam satis ostendit. Huic viro regnitum Indicem Novitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis insumsit. Nam & ipse judiciali sententia infami relegatione est damnatus, & *Index Novitatum* manu carnificis comburendus infigne lumen auctori fænerabit. Dignum ergo jam adparet patella operculum Asiæ clientis patronus *Vigil*. Quem quod asinum subinde & furciferum salutaverim, mitius irascetur *Vigil*, si ingenii mei simplicitatem cogitare velit, quod scapham scapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali advocati specimen exhibet *Vigil*, quod si vel maxime daremus, ipsius clientem ex sacro esse ordine, ejus causam turpi prævaricatione destituar. Si enim agere quid volebat, macilentus iste Judex in justum systema inauditæ cujusdam Theologiæ erat redigendus. Aut si hoc specimen calumniæ ingenium ipsius superabat, saltem ab impudentia subsidium erat petendum, & importune clamandum; illos errores utiq; in meo libro adstrui. Quorum cum neutrum faci-

at, sed nil nisi *Atlantem ipsi incumbentem*, ac intemperiem Zeli crepet, & paulas propositiones philosophicas imperite vellicet; videri potest virum istum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut præcipitantiam circa horrendos errores tumultum moverit, qui nusquam nunc adparent. Sed & videtur novus iste causidicus quasdam sententias ponere, quas nescio an omnes citra granum salis sint admitturi. Veluti quod de censura Theologorum in disciplinas rationi subjectas jactat. Sane enim peculiaris disciplina est Theologia, tum ab aliis scientiis, tum ab ipso quoque jure naturali distincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet præcepta, quæ & ipsa jus naturale tradit: hujus tamen, non illius, disciplinæ est, eorundem necessitatem ex ratione demonstrare. Unde sane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Christianæ gnarum, sed qui in aliis scientiis sit plane hospes. Hinc sane impudenter censuram sibi arrogabit in ea, quæ non didicit. Quod si autem quis cum Theologia alias quoque disciplinas se conjunxisse gloriatur, illi tamen nec alia via in hæc addiscendis, quam cæteri, progressus est, nec ideo quod Theologus audit, peculiare quasdam inspirationes sensit; cum & ipsa Theologia non alia jam ratione quam cæteræ disciplinæ addiscantur. Unde si circa alias disciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, sed rationibus rem geret, & ex principiis cuique disciplinæ peculiaribus; nisi ea principia falsa esse demonstrare possit. Tum si quid à recentioribus

bus tradatur, quod in ipsius dictatis & collegiis manuscriptis non invenitur, non statim hæresin & atheismum proclamet; sed num illud revera ita se habeat examinet. Denique si imperite procedat, non minus eruditus ludibrium se credat debere, quam si alium ratio fugiat, præsertim si cum ignorantia factum aut pertinaciam conjunxerit. Ubi porro summis civitatum Rectoribus ipsorum Theologorum scripta sub suam censuram revocandi jus est, quo obtentu isti in aliarum scientiarum doctores dictaturam exercebunt, nisi quatenus sibi ab istis peculiariter sit delegatum? Præterea nisi Theologos supra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, si cujuscumque sacerdotis injuria & vesania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum sacerdotibus vitare monent. Sed si ipsi ultro in nos irruant, num cervicibus nostris pedibus eorum calcandas prosterneamus? Aut si unus vel alter Ecclesiæ minister hostili in nos animo feratur, num ideo cæteris minus amicis uti nobis licebit? Sane enim ut & ipsi inter se capitalibus odiis dissideant, nihil novi est. Quæ insuper *Vigil* de persecutione philosophiæ Cartesianæ gannit, me non tangunt. Non enim, quia sacerdotes in *manifesta* Helvetia eam ex scholis suis exturbarunt, ideo acui rem tetigerunt, qui Judicem Novitatum architectati sunt. Et dubito an quicquid ubique est eruditorum, Helvetiis sit assuræcturum. Sane mea sententia præstabat inquirere, num ea Philoso-

phia cum rerum natura congrueret, quam quousque illa à vulgatis scholarum dogmatibus discedat. Novum quod si dogma, an vetus, modo verum, nihil interest. Et si veritas nova fuerit eruta, non difficile erit eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro usus, tollatur abusus; abs quo ne vulgata quidè philosophia immunis est. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne nova philosophia introducatur ipsi in tironum classem rejiciantur. Sed, quid Cartesio fiat, ejus sectatores viderint. Denique nec id operæ, quod ego in falsis Hobbesii sententiis destruendis collocavi, ideo minoris est, quia *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diversa regione in eundem arma movit. Ergo hæctenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis sui causa sublevaretur; nisi forte in eo sibi vehementer placet, quod sacra dicta tam profane adplicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide jactet, quod nunquam non velando sacerdotum furori inserviit.

Ad extremum tamen non vulgaris caudicis specimen exhibet *Vigil*, dum saltem sibi comparatum Alinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et tunc si considero, quæ via *Vigil* suam in eruendo naturali jure felicitatem voluerit ostentare, jam Asinius sublimi vertice sidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod socialitatem (non ad peritiam socialitatis) constituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propositionem in disciplina

sciplina juris naturalis, extractam ex observationibus à natura rerum & hominum petitis, sub qua cæteræ propositiones facile possint subsumi & in eandē resolvi. Eodem sensu, quo in Sacris Literis dilectio summa legis dicitur. Sicuti & ea sententia Platonis, Aristoteli, ac cum primis Stoicis est familiarissima; ac fundamento *Hobbessii* de conservatione sui ipsius præcipue opponitur, quod & ipse *Cumberlandus* mecum oppugnat. Unde neque socialitas natura humana prior constituitur, neque ab hac via jus naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini post lapsum adhuc superest, excluditur; uti *Vigil* sibi persuadet. Ea porro socialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiscum societate juncti sunt, sed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges universalis istius socialitatis quarumvis particularium societatis leges antecedunt, iisque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei p. 185. 186. & L. III. c. I. ac passim adparet. Ut nullus plane locus sit *pejoribus* illis consequentiis, quas *Vigil* necit; quibus jam à me occursum est. L. 2. c. 3. §. 10. 11. Quin & iisdem consequentiis Salvatoris nostri sententia de dilectione proximi obnoxia est, si Garlebiensis ratiocinatio valet. Sic illud quantum malitiam arguit, quod *Vigil* hæcce verba nostra calumniatur: *religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra spheram hujus vite terminatur; quæ latius explicantur in libello nostro de Officiis* l. I. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiæ nova jam religio surgit, quæ citra operam Salva-

toris nostri ex sola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditioe ex rationis lumine haurimus, salutē æternam confert. Habent *Garlææ* coctores, quod sibi de tali præfule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, jam *Asinii* supercilio notatum: *Expedire ut publice civitas ejusmodi doctrinis personet, quæ cum sine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium à puero istis imbuantur.* Quæ sententia ex l. 7. c. 4. §. 8. desumpta de directione duntaxat doctrinarum, quæ ex lumine rationis profluunt, ac præcipue moralis philosophiæ & juris naturalis, agit. Nam de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana tractare consulto abstinui, nec id ratio operis mei ferebat. Cæterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Jesuitæ, neque Anabaptistæ, neque *Millenarii*, neque *Quackeri*, neque *universa* Fanaticorum cohors, neque *Asinius* Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes heic amice conspirant, & facultatem turbas in republ. movendi hoc dogmate subtrahi indignantur. Nam quod aliqui afferunt dictum *Matth. x. 34 35.* id quale sit, etiam pueri vident. Nisi forte isti homines in Sacra Biblia Indicē Expurgatorium moliantur, in quo primo omnium Salvatoris nostri elogium, *Princeps pacis*, expungatur; tū præterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, facilitatis, ad condonandas offensas, & similes, quæ ad pacem alegendam faciunt, longe exesse jubeantur; & in eorum locum Christianis commendetur odium proximi, superbia,

perbia, morositas, turbulentia, ardor vindictæ, pertinacia, libido calumniandi, & similes, quæ fini & usui civitatum, *Vigili* & sociis tantopere invisæ, quam maxime repugnant. Nec dubium est, quin tunc *Vigil* cum suo cliente illustre Christiani orbis lumen sit futurus.

Denique circa quæstionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil nisi nugas & virus eructat *Vigil*. Eum moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere absque sensu dicitur. Cum enim Deus liberima voluntate creavit hominem, id est, animal rationale ac sociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio observandi legem naturalem sit injuncta? Si ad totum subjectum producendum voluntas Dei concurrat, cur eadem à præcipua istius affectione removeretur? Sic quando dicitur: ea de quibus lex naturæ disponit, per se sunt honesta aut turpia: istud per se opponendum est dispositioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel dispositioni Creatoris, qui legis naturæ autor est, vel congruentiæ aut aberrationi istorum actuum à natura hominis rationali ac sociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor me non ita esse perspicacem, ut videam, quod periculum rebus humanis imminet, si dicatur; Deum eo ipso dum hominem creat, animamque eidem inspirat, simul eidem legem naturalem tulisse & insinuasse; cui qui congruunt actus honesti, qui non congruunt turpes sint. Sic & (ut obiter hoc addam,) ille *Professor Ienenfis*, qui nuper eandem quæ-

stionem ventilandam sibi sumsit, non multum à *Vigile* abijt; dum absurdas aliquot propositiones mihi de suo affingit, & mox postquam propria figmenta operose destruxit, vacuo sibi ipse plausus theatro dat, v.g. Hæc erant mea verba: *Postquam DEUS destinasset creare hominem animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim IS* (in hac vocula mirifice se jactat,) *ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feræ & horridi speciei animalis fuisset producta. Ex hitce verbis iste fingit, me respondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. ut DEUS eum destinavit creare animal rationale ac sociale; 2. ut DEUS eum potuisset ferum & horridum animal producere. Item: postquam DEUS decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feræ. Item: DEUS potuit creare hominem & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feræ & horridi. Felicia ingenia, quæ tonniare possunt, quod volunt: Quid istis faciemus, qui ex tam plana sententia ejusmodi monstra comminiscuntur? Sane enim uno eodemque decreto Deus constituit cæteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac sociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decrevit creare hominem, & post interpositam deliberationem*

de forma ipsi assignanda constituit. Unde postquam Deus isti animali hanc formam attribuit, non potest non eadem isti competere, hoc quippe sensu essentia rebus necessario convenire, & æternæ dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non possunt non habere; & si quis diversam formam rei alicui velit assignare, non illam ipsam rem, sed diversam concipiet. Unde si quis per superfluum curiositatem quærat: Quid si Deus creasset animal, forma externa hominem, qualis nunc est, referens, quod & ipsum tantisper hominem vocabimus; sed ut idem non foret rationale ac sociale? Ei respondemus, istud animal non futurum verum hominem, qui animal sociabile est, sed aliud ferum & horridum animal, non obstante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocabula IS d. l. non notat mihi verum hominem, quales nos sumus, sed id animal, quod superflua quæstionis gratia tantisper fingitur. Neque vero ejusmodi locutio plane insolita, aut inaudita est; sed ubicunque similes quæstiones proponuntur, responsio aliter concipi nequit. Sufficiat unum exemplum

adduxisse. Ponamus constare de diversa natura scarabæi, & grylli campestris seu cicadæ. Ponamus moveri hanc quæstionem; num ex gryllo campestri potuerit fieri scarabæus? Respondeo, minime; quia si IS, qui jam ita petulca & obstrepera est indole, tetricam & inficetam scarabæi naturam fortitus fuisset, non amplius gryllus campestris foret, sed purus putus scarabæus, pomis volvendis unice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operosam responsionem istæ naniæ merentur. Sed nec *Vigilem*, qui in furias plane abit, amplius morabor, postquã hoc duntaxat addidero; ne si clamando rumpatur, ipsum heic vesaniæ suæ socios inventurum. Nam & ejus similes heic Anticyras navigare jubentur; neque moris apud nos est, innocentes viros rabiosorum hominum seditiosis clamoribus ad supplicium dedere. Hoc unicum tamen *Vigil* sua scriptione est consecutus, quod nemo unquam ipsum *canem mentem* sit appellaturus, (à quo convicio mirum quantum abhorret.) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obscurum est.

* * *

A P P E N D I X.

QUoniam animadverto nonnullis circa doctrinam nostram de *Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus solis disquirere nobis propositum fuit scriptum hæere, nonnemi-

nem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatam iri; visum est hoc loco mentem denuo quanta fieri potest perspicuitate exponere, si forte quibusdam hominibus pudor incuti possit. Primo omnium igitur

igitur distinguimus inter id, quod in actione humana est physicum, & quod in eadem est morale. Physicum istud, seu actionem hominis quatenus præcise consideratur ut motus alicujus facultatis naturalis, abstrahendo à rectitudine & pravitate, dicimus esse moraliter indifferentem, id est, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoscunt, quando circa peccatum distinguunt inter motum physicum, & *araziar*, & hanc soli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conservatorem naturæ influere docent; quod citra blasphemiam asseri non posset, ni motus iste physicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifesta est, ut nemini sano dubium heic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus physicus plane unus est & idem, quæ tamen moraliter sunt diversissimæ, & una in bonarum aut licitarum, altera in malarum classe locum sortitur; necessarium sane est, ut motus ille physicus sese ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendæ adversus vim suæ vitæ. Latronis actio scelus est; cæterorum factum bonum, aut saltem licitum. Igitur actus physicus in cæde est utique aliquid indifferens. Et sic in cæteris.

Deinde distinguimus inter vocabula & phrasas, quæ nudum motum physicum notant, & quæ integram actionem moralem, seu motum physicum moralitate junctum exprimunt. Ad priorem classem perti-

net v.g. colere, honorare, opus facere seu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco movere, loqui, cupere, edere, bibere, & similia. Eorum autem, quæ ad alteram classem pertinent, plenum indicem texere operosum juxta foret, atque super vacuum, cum nemo sit tam stupidus, quin intelligat, actiones morales bonas aut licitas esse, v.g. Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere suæ vocationis & recto tempore, fontes punire, fortiter se gerere in bello iusto, uxori suæ cohabitare rem tuam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas esse, colere diabolum, aut idola, tæragere circa aliena, opus facere diei tabbati, homicidium, latrocinium committere, scortari, adulterium, incestum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere uxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quæ cum ita plana & perspicua sint, mirum est, tantam vel calumniandi rabiem in ullum mortalium posse cadere, ut clamare non erubescat; *adulterium, homicidium, furtum à me pro actionibus indifferentibus haberi.*

Quod si autem ulterius investigemus, in quonam consistat actionis humanæ moralitas, seu quidnam sit illud, per quod motus physicus indolem actionis morales induat; deprehendimus id nihil aliud esse, quam quod ista à principio libero ut tali procedat, cui tamen insit necessitas quædam intrinseca seu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio ubi ab agente debito modo facta fuerit,

fuerit, sicut actio examuffim ad normam congruat, ea bona & honesta vocatur; ubi à norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim peccatum seu mala actio est *ἀνομία*; etiam bona actio erit aliquid legi seu normæ congruens.

Cum porro in homine præter obligationes, quæ ex imperio aliorum hominum proveniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas actiones suscipiendas aut omitterendas deprehendatur; circa investigandam hujus originem ultimo demum ad DEUM O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immensa sua bonitate & sapientia placuisset hunc orbem terrarum non à solis brutis incolis, sed etiam abs tali creatura, quæ ipsum agnosceret, coleretque ac certo inter se more viveret; inde istam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus instruxit, regendisque actionibus obligationem legemque præscripsit. Neque enim ullo modo nobis videtur congruere, ut hæc obligatio ex alio fonte, quam ipse homo, deriveretur. Sed qui conditor est humani generis, autor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad sidera vultus gerere jussit, idem quoque data ipsi lege effecit, ut non omnes actiones huic forent indifferentes. Ubi tamen non est cogitandum, distincta per decreta Deum constituisse primo creare hominem, ac velut ex intervallo, & præmissa nova deliberatione, idem

irrationalis ac insociabilis sit futurus, socialem esse demum jussisse, ut tamen eundem insociabilem quoque potuerit creare & ex legem. Nam hoc modo per summam absurditatem Deus sibi ipsi repugnare fingeretur. Cæterum uti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Universum hoc condidisse; ita & eidem acceptum refert homo, quod à Deo conditus sit. Et quia nullum principium extra Deum statui potest, quod ipsi formas rerum suggererit: inde uti quælibet creatura à Deo habet quod sit, ita & ab eodem habet, quod talis condita sit. Adeoq; in homine obligatio ad observandam legem, & ipsa lex, & quod istius actiones certas inde affectiones possunt sortiri, non ex diverso principio debent derivari, quam ex beneplacito Dei, cum sapientia & bonitate summa conjuncto. Sic ut quicquid est necessitatis in homine ad moderandas certo modo suas actiones & quicquid in ipsis actionibus est habitudinis. Juxta quam ad legem componi queat, ultra creationem non sit retrahendum, abs qua divina voluntas, nequaquam excludi potest. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcussa stat firmitas. Non enim Dei voluntas ita vaga & desultoria cogitanda est, sicut hominum in diversa & sæpe sibi repugnantia volubilis animus; sed ad quem finem semel eadem sese determinavit, ad eum assequendum pro ipsius sapientia & bonitate constituta media non minore quam ipse finis, firmitate gaudent. Istam ergo sententiam, scriptis nostris sat perspicue

propo-

propositam, oppugnare aperta via instituit *Valentinus Velthemius* Professor Jenensis. Cui quidem si ad hanc disceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel saltem candorem attulisset viro honesto dignum, ultro gratias agerem, quod occasionem præberet tam nobili quæstioni illustrandæ. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meæ famæ insultare, non mirabitur, si talis à me habeatur, qualem sese exhibet; qui scilicet in sola stentorea voce, & impudentia omne suum præsidium collocat, securus existimationis, quam nullam habet. Ilte igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis humanæ, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc sententiam; *dantur actus PER SE honesti ac turpes.*

Ut igitur hæc lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuiam rei ista opponatur. Si enim hæc propositio accipitur ex mente Aristotelis, qui τὸ δίκαιον φυσικὸν opponit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæque ex impositione humana, conventionem, aut opinionem oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τὸ *per se* nostræ sententiæ opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum sapientia & bonitate conjuncta, ejusque beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo & mente

Velthemii Deus quidem dedit homini ut sit; sed ut talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi invito obruderet, eique nil nisi materiæ adaptationem relinqueret? Aut actus illicitra ullam operam legislatoris seipsos determinant? Aut ut quis sit subditus, legique obnoxius, non amplius legislatore opus est?

Deinde revera inepte propositio hæc concipitur sine mentione subjecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dantur actus, qui pecori per se, aut alio modo sint honesti vel turpes. Sed addito subjecto habili omnis controversia tollitur. Nam ambabus manibus largimur hanc propositionem; dantur actus, qui per se Deo non conveniant, seu qui salva ipsius perfectione, & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Amplectimur etiam hanc; dantur actus per se honesti & turpes homini, i.e. quæ posita hac conditione & natura hominis non possint non eidem congruere vel non congruere. Et revera qui istam propositionem ita nude enunciant, non animadvertunt, sese tacite istorum actuum honestatem & turpitudinem ad naturam hominis referre, ac eandem judicio humano, utique sensu legis naturalis imbuto, metiri. Imò id ipsum aperte profitentur, dum huic propositiōni probandæ ad rectæ rationis iudicium provocant; quod sane non aliunde, quam ex

collatione certi actus cum conditione humana promanat. Quoniam autem conditio hominis primæva beneplacito Creatoris ipsi assignata est, quicum comparati actus humani honesti aut turpes dicuntur, frustra principium mortalitatis in actibus humanis fingitur, quod voluntatem Dei antevertat. Imo cum ipse Velthemius *dissertat sua*. §. 28. & 29. jus naturale dividat in *creatum & increatum*, quomodo ab isto voluntas Creatoris excludi possit; nisi Stoica necessitate ipsum ad creandum coactum dicas?

Ratio autem, quare tanto ardore isti homines ab origine moralitatis voluntatem Dei exclusum eant, non alia est, quam quia isthanc ad humanæ voluntatis modulum exigunt, quæ rectæ rationi crebro solet oblectari. Inde metus est, ne forte absurda aliqua mutatio in lege naturali existat, Deo voluntatem suam mutante; eoque aliqui consequentias, juris naturalis firmitatem destruentes, stolidè admiserant; quidam ab aliis sibi tales per calumniam obtrudi sunt questi. Enimvero mihi non est dubium, quin sapientia, bonitas & perfectio divina divinis placitis sat firmitatis addat. Ac si à libertate voluntatis divinæ mali quid mortalibus immineret, non jussisset nos Salvator orare; *fiat voluntas tua*. Nisi forte Velthemio pro illa clausula substituere placet; fiant quæ per se & sua natura sunt necessaria. Sicuti quondam in Anglia Cromvelli tempore nonnullos tantum odium gubernationis regiæ ceperat, ut nol-

lent amplius dicere *adveniat regnum tuum*; sed potius videbatur; *adveniat respublica tua*. Et sane quantum hoc velaniam arguit, quod Velthemius dissertatione quadam *de justo dolore* non exhorruit dicere; *scite differi à Grotio in prolegomenis*, fore ut jus naturale stringat gentes, etiam si daremus, DEUM non esse, aut non curari ab eo negotia humana. Ergo & hoc scitum dogma Velthemio videbitur; huic universo integritatem & ordinem constare posse, si vel maxime Deus hoc universum non creasset, aut si idem plane extra mundum relegeretur. Eo absurditatis demum devolvuntur, qui circa calumnias alius intentandas tantopere laborant!

Videamus nunc, quid Velthemius in *priori dissertatione super hac questione* nobis opponat. In cujus proœmio monet, maxime appetitam sibi viam videri ad investigandum jus naturale, *contemplari naturæ actum*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Ast nisi actus illos compares cum conditione humanæ naturæ, nihil ages. Nec obligatio in actibus, sed in jussu legislatoris fundatur. In §. 2. explicat terminos quæstionis. Ac circa vocabulum *actus* in fausto omine eadem se fraude illigat, ob quam alius jam non mediocriter vapularat, dum exempli loco subjicit, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium*. Si enim hanc thesin oppugnat Velthemius, quod motus physicus sit indifferens; per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum quam maxime moralium. Sin vero id

displicer, quod ab origine moralitatis in actionibus humanis voluntatem Dei non excluderimus, tunc ex Velthemio scire velim, an non lumen intellectus requiratur in eo, qui cultum & honorem alteri exhibiturus est. Sane enim inter bruta neque cultus divinus, neque honor parentum reperitur. Num ergo citra voluntatem Dei homo lumen intellectus nactus est, cultui divino subterviturum? Aut num usus iltius luminis citra beneplacitum divinum per se provenit? Sed & propriam causam destruit Nolter, dum §. 3. *honestum* dicit id, quod *recte rationi ut talis convenit*. Nam quando ad rectam rationem provocatur, præsupponitur, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ legis naturalis dictata, adeoque justum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Unde etiam si indifferentia motus physici oppugnatur, contradictorie status questionis formatur. Sin beneplacitum divinum ab origine moralitatis removeretur, nimirum invito Numine rationem suam possidet Velthemius. Vocabulum *debiti & moraliter necessarii*, ubi de homine sermo est, principium utique velut debitionis & necessitatis involvit; quod sane non est vocabula *per se*, sed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

Porro circa statum controversiæ, qui proponitur in §. 4. & 5. notandum, questionem restringendam esse ad hominum actiones, de quibus

folis mihi sermo est. Unde male Velthemius ita indefinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, qua ratione sui citra impositionem convenienti restarationi*. Nam si actiones Dei & hominum eadem classe vult censere, & in majestatem divinam injurius est, & improbe dicta nostra cavillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impositionis* non ita strictè, ut à plerisque, à nobis accipi pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex solo lubitu imponentis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quæ exposita voluntate ac dispositione autoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi constare debet, v.g. Ponamus architectum constituisse domum extruere inhabitationi hominum servitutam. Heic necessum utique est, ut ejus ædificii partes aliter disponantur, quam hæc ant ovilis. Quis negaverit tamen, istam constructionem esse ex impositione architecti? Qui si haram aut ovile ex mera sua impositione prætorium esse velit, delirare censebitur. Unde alia nobis impositio est, quæ nil nisi merum placitum imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessitate hypothetica, sive per consecutionem necessariam eorum, quæ prius ab eodem determinata sunt. Quarum hæc in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus, illa in legibus & institutis positivis cernitur. Sic ut Velthemium ratio vehementer fugit, dum putat; si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam,

æque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii usum aut bombardæ dispersionem in urbe vetare aut permittere potest. Unde satius erat quæstionem ita formari : Num natura hominis ita sit à Deo formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certus actus suscipiendi aut omittendi ? Sic enim nulla futura erat controversia, cum hoc ipsum nos passim inculcemus.

Cæterum jam copias suas contra nos in aciem producit Velthemius, & in §. 8. recoquit objectionem in meo opere propositam, l. 2. c. 3. §. 4. p. 162. ad quam dum ego d. l. respondeo putat me contradictione involvi hisce verbis : *Postquam Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim IS (in hac vocula Nostra omnis spes victoriæ reposita est,) ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feræ & horridi species animantis fuisset producta. Inde Velthemius §. 12. exclamat; mererespondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. ut Deus eum destinaret creare animal rationale ac sociale. 2. ut Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere. Ast mi Velthemii, injuriam tibi non facio, si dubitem, num non modo rationis vox & sensus, sed & probitatis quid ac frontis tibi adsit, quousque liquido ostenderis, ubinam locorum in meis scriptis ista duplex hominis consideratio occurrat. Ibidem po-*

nitur & hæc assertio: Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feræ. Item; Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feræ & horridi. Quæ asserta quod Velthemius vanissima ac falsissima pronunciet, magnopere proba; cum mea non mea sint, sed ab ipso conficta. Ac mirum est, quam universa lycophantarum natio in hoc amice conspirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falsam thesin concinnent, quam dein magis clamoribus impetant, revera propriis cum larvis luctati. Et quantum vel stuporis vel malitiæ in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potuit, vel ita foede detorque non erubuit. Sane postquam Deo placuit post cætera animantia eminentius hisce creare; uno eodemque decreto, & ut esset, & ut talis esset, constituit. Nequaquam autem decrevit prius creare hominem, & ex intervallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo hæsisset, demum decrevit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, ut priori loco genericam alicujus rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere divinæ essentiæ perfectioni repugnant; & in se absurdum est duo hæc decreta comminisci, cum tunc rationale

tionale ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Parva* aut alius absurdi quid heic admittit, eoque nomine quod vitis fuit proficillius, id me quidem profecto non tangit aut angit; quin jure optimo maximo isto elogio Velthemius sibi vindicare potest. Ceterum si quis nolit adquiescere, quod sciat; ideo legem naturalem honesti & turpis, necessario in hominem cadere, quia Deus ipsum creaverit rationalem & sociabilem; sed ex supervacua curiositate quærat: quid si Deus creasset hominem adstrictum ad ejusmodi legem naturalem, quæ ei, quam nunc habemus, contraria præcepta contineret? ei respondemus, hanc quæstionem absurdam & condictionem esse. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuisse adstrictum, non is homo, qui ex destinatione Creatoris animal sociale est, sed aliud horridum ac ferum animal esset. In qua responsione vocula IS neque notat, neque notare potest verum hominem, qui utriusque rationalis ac socialis est, sed fictum aliquid, quod absurdæ quæstionis ergo rantisper supponitur, hoc sensu: si vel maxime ponas animal membris & forma homini, qualis nunc est, simile; is non verus homo erit, sed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illustrabimus, si forte quis ingenio sit ita stupidus, ut hæc capere nequeat. Ponamus sigulum constituisse amphoram effingere. Si quæras, utrum is amphoræ possit formam urcei tribuere; negamus id fieri posse: quia si ista urcei formam haberet, amphora non es-

set. Quis heic dixerit, amphoram duplici modo considerari; vel ut habet figuram amphoræ, vel ut potuerit habere figuram urcei? Afferamus aliud exemplum, quod fortasse magis sit ad caprum Velthemii. Ut Velthemius Jenæ Professor Moralium esset, necessarium non erat. Postquam tamen ex isto ligno Professorem sculpere Collatoribus placuit, danda ipsi utique fuit instructio, impacto muneri conveniens. Ponamus jam superfluam quæstionem moveri; num Velthemio inter partes officii Professorii potuerit injungi, ut cum histrionibus per Germaniam circumvagaretur, & in comœdiis morionis personam ageret? Respondeo, minime. Quia si ad hoc exercitii adstringeretur, IS non amplius Professor esset, qui impudenti clamore Jenæ doctorum virorum famam laceraret; sed non minus histrio esset, quam frater ipsius, qui lauream Magistralem Lipsiæ obtentam per publica theatra non sine vocis stentoræ gloria circumfert, ac versatili jam pileo non minus quam olim Iripipio sibi placet. Quis jam dixerit, Velthemium heic dupliciter considerari, 1. prout factus est Professor Jenensis; 2. prout idem simul cum professione potuit histrioniam facere? Aut postquam Collatores professorium munus in ipsum conferre decreverant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuisse, utrum auditorium Jenense, an theatra vociferationibus ab ipso oppleri vellens?

Quemadmodum autem error ab histrionibus in primo actu commissus

missus totam fabulam refrigerat ; ita destructo primo Velthemii commento , tota ejus dissertatio ultro corrui. Atque secundum argumentum itidem ex nostro opere l. c. desumfit : *si non dantur actus per se honesti aut turpes , sequitur Deum si voluisset potuisse ita constituere , ut inter officia hominis esset Deum blasphemare , inter vicia Deum colere.* Ego reposueram , hoc ratiocinium contradictionem implicare. Heic nihil habet quod regerat Velthemius , nisi ut cantilenam jam explosam instauret , ac suas sycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nusquam enim mea hæc est assertio , sed Velthemianum formium ; *Deum ita potuisse creare hominem , ut idem non esset animal rationale ac sociale.* Ergo quo magis de absurditate hujus dogmatis declamat , eo magis propriam stultitiam flagellat. Neque opus est repetere , *colere Deum non esse motum mere physicum & indifferentem , sed actionem quam maxime moralem ; quippe quæ supponat subjectum rationale creatum , & involvat respectum ad dependentiam creaturæ à Creatore.* Nam data creatura rationali , necessarium ipsi est Deum colere. Sicut posito , Deum post cætera animalia voluisse creare hominem , necessarium erat ipsi legem naturalem congruere. Quod genus necessitatis ut mihi quidem tantisper hypotheticum vocare liceat , si qui sunt terminorum scholasticorum dictatores *divini divini* , supplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creasset , non erat necessarium Eundem ab homine coli. Ergo neces-

sitas cultus divini ab homine præstandi actum creationis præsupponit.

Circa tertium argumentum strategema jocosæ hiftrionis Velthemius expressit , qui repente in aliam se personam transire arbitratur , & pileum versatilem & palliolum inverterit. Sic & primum argumentum levi sub mutatione iterum in orchestram prodit. *Si non dantur actus per se honesti aut turpes , sequitur , quod inter hominis debita possit esse seipsam perdere , seipsam odisse , gustus elementa per omnia querere , &c.* Sed velut de sibilo præfagiret , ita repente post siparium sese hoc ratiocinium recondit.

Quarto loco metuit Velthemius , ne posita nostra sententia nullum amplius sit discrimen inter legem naturalem & positivam. Istum metum demere poterant , quæ à nobis traduntur l. 1. c. 6. §. 18. & l. 2. c. 3. §. 23. Sed quia hic actus valde jejunos erat futurus , ideo interscenii loco duas sententias promulgat valde infectas. Prior occurrit §. 20. *Ut libera voluntas hominis , penes quem majestas est , legem voluntariam ferre & mutare potest : Quidam divina majestas , cum voluntas Dei sit summe libera , aque , imo multo magis , ac in legibus positivis fieri solet , legem naturæ mutare , imo contrarium ejus præcipere possit ?* Adparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem injicere , aut moderamine rerum dimovere ipsam laborat , ne forte in licentiam degeneret , & absurdas leges hominibus promulget. Quales opiniones istud ani-

mal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicæ novit. Per posteriorum autem sententiam nihil fibrarionis & frontis esse Velthemius restatur. Nam in §. 22. scribit; *me non probuisse statuerere, ac si Deus ad contraria officia hominem permisisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia ferri & horridi species animantis fuisset producta.* Quid ais Velthemi? Ego qui statuo, si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat; ideo statuo, quod homo poterit fieri bellua, i. e. quod animal, de cujus essentia est rationalitas, poterit esse irrationale? Optionem tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum an rabiem calumniandi accusari malis.

Quinto argumento ita *insurgit* Velthemi, ut & quinquies cadat. *Si Deus sua natura justus est, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes ac ex sua natura illiciti.* Atqui ego non puto hæc consequi: Si summus legislator natura justus est, igitur actus creaturæ rationalis ut motus physicus spectari, sunt honesti aut turpes ante omnem respectum ad legem à Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem justitiæ humanæ à qua divinam multis modis differre alibi ostensum. *In natura in Deo* illis sapientiæ Atlantibus definiendum relinquo, qui caput in-

ter nubila condunt. Quæ Velthemius ex mysteriis prædicamentorum *de relatione ejusque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil nisi obstrepera vocabula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque etiam illa, quæ se non parum jactat, *obligatio ex ipsa rei natura, contradistincta obligationi ex lege proveniente*, satis adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, à Velthemi *sanctitatem & justitiam in Deo vocari morales perfectiones.* Nam hæcenus credidimus moralem perfectionem esse, quæ disciplina, usus, aduetudine comparatur, ad modum habitus acquisiti animo inhzentem. Porro quando de imagine Dei mentionem injeci, unice præ oculis habui proximam ejus & specialem significationem, quæ notat eam hominis perfectionem, quæ per lapsum amissa est, & in cujus locum corruptio illa, quæ jam sentitur, successit. Quibus præterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquisitum non fuit. Denique quantum velit Velthemi distinguat inter *conceptum formalem & materialem*; ac sapientiam, justitiam, virtutes, & jus Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc diversa asserat. Nam licet ista vera esse ponas; ratio tamen mihi constat, quare jus naturale isthac via investigare non placuerit.

Illud autem minus ex legibus artis comicæ, quod fabulam nobis det Velthemi quinto actu productionem. Nam sexto loco quætionem movet: *Num Deus ullo modo possit velle, ac inobedientia erga Deum formaliter*

Et in se spectata non sit peccatum? Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, ni simul ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali, negamus Deum hoc velle posse, ni cum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali, Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint? Sint, quibus imperet.

Denique ut sacro numero paralogismos suos terminet Velthemius, septimo loco argumentatur: *si nullus actus per se honestus ac suapte natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter à se distinctum, nullamque in genere natura in Deo importans imperfectionem.* Hujus ratiocinii vanitas planior fiet, si idem pressius ad præsentem quæstionem formaveris, hoc modo: si motus physicus in actionibus humanis citra respectum ad legem est indifferens, aut si voluntas divina concurrat ad hoc, ut homo legi sit obnoxius; sequitur, quod Deus possit mentiri. Id enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam imperfectionem importat, à Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri posse* in genere naturæ maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadam ignavia conjunctæ; vel non audent sensa animi sui palam aperire, quod robustiorem metuentis est; vel plura promissit, quam

præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Inde patet ratio, quare divinx scripturæ negent, Deum posse fallere, aut mentiri, quia id repugnat perfectissimæ ipsius essentia. Ex quo tamen nihil, nostræ sententiæ repugnans, concludi potest. De cætero uti fœdum est mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scriptura sacra in alienum prorsus sensum detorquere*; ita nihil impudentius, quam dicere; propositi-
onem, *Impossibile est Deum mentiri*, hunc habere sensum, *Deus non vult mentiri.* Cur enim tantopere arri-
dent Velthemio sycophantarum artes, ut verba mea mutilate adduceret? Quæ integra hæc sunt: *Quod Deus mentiri non posse dicatur, est ex beneplacito istius, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Id perinde est, ac si dicerem: Mentiri adversatur perfectioni divinx, à qua nunquam divina voluntas discedit, sed cum ea temper amice conspirat. Sic igitur mimum huncce calumniarum egit Velthemius, ut vel iudice Gelenio proplausu sibilum sit meritis. Altera dissertatione minatur se innumeras legiones *Gentium, Legumlatorum, ICtorum, Theologorum, Philosophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem educturum, quæ solo adspectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, ut illud illustre ingenii Velthemiani monumentum conspiciere liceret. Interim circa auctoritates, quæ jactantur, observandum, earum multitudinem nihil efficere, nisi rationibus suam sententiam ad-

struxerint, meam refutarint, & quatenus nemini eorum, ut ab omni errore sit immunis, cavetur, piaculum non esse rationem potius, quam numerum errantium sequi. Sic quam multæ in rebus philosophicis erroneæ opiniones per complura secula & scholas & populum occupaverunt, quas tamen posteriorum temporum accuratior inquisitio explosit? Heic si testium numerus momenti quid habuisset, in hunc usque diem antipodes in cælum delaberentur, harmonia orbium cælestium aures nostras obtunderet, intelligentiæ istis orbibus rotandis insudarent, ignis sphaera proximam Lunam ambureret, denique barbaries integro adhuc regno suo gauderet. Sic sane non difficile erit multas myriades invenire eorum, qui pro sanctitate numeri denarii in prædicamentis mortem æquo animo subire velint; quæ tamen cæteris puerilis superstitio videtur. Deinde ex testibus illis integræ legiones deficient, si consideretur, plerisque nunquam in mentem venisse vocabulo *per se* Deum ab origine juris naturalis excludere. Denique omnia ista testimonia demum in auctoritatem unius ex antesignanis barbarici, puta Thomæ, aut Scoti resolvuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata evaluerunt, postquam cæteri ista sine debita inquisitione in sua scripta transfulerunt; & uno anserere bibente reliquos omnes sitis corripuit. Præsertim cum notitia juris naturalis valde confusa & jejuna fuerit, antequam hoc demum seculo de isto in formam artis redigendo

à quibusdam eruditis labor susciperetur. Id tamen retulit unus & alter, qui recens ex istis oris advenientes heic me salutarunt, in publico conflictu ejus disputationis Velthemium clamore Martem Homericum superasse, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furiam aliquam egregie expressisse. Quin non erubuisse in tam frequenti cœtu vel decies exclamare; *me nulla agnoscere officia hominibus erga Deum & seipsum.* Ergo vel scripta mea non legit Velthemius, vel impudentissimus est mortalium, qui sunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuisse ingeminarum; *adulterium penes me hæcenus saltem turpe haberi, qua supponeres creationem animalis rationalis & socialis; adeoque secundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boves vel inter caseum & butyrum;* qui sunt flosculi Velthemiani. Quid est furere, si hoc non est? Ergo cum neget Velthemius, adulterium supponere creaturam rationalem & socialem, ex ipsius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla est diversitas sexus, & ad se multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quæ fidem conjugalem neque intelligunt neque dant. Quin & deinceps homicidium non turpe erit, si felis murem occiderit. Quid porro erat opus, ut Velthemius tanta contentione asseveraret, adulterium in se & sua natura turpe esse; cum idem à me adstruatur l. i. c. 2. §. 6. p. 26. & in *Apologia* p. 38. Quo tamen non obstante certissimū manet; non dato homine, adulterium non dari; sicut non dato homine, Velthemius

Jenense auditorium rugitu suo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum unus opponentium urgeret, cum actiones hominum per circumstantias, i. e. res extra ipsam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in se & sua natura moralis esse possit; Velthemius respondebat; Præcellens Dn. Magister, adjuro conscientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis nostris Theologis dari actus per se honestos. Quod ille Magister præmissa contestatione observantiæ suæ erga *Maxime Spectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et sic argumento erat plenissime satisfactum. Quid hac disputandi via compendiosius? Quæ tamen alteram istam dissertationem invidit fortuna, alio me ingenii Velthemiani specimine beavit, dum donante amico dilectissimo obtinere licuit *synopsin Institutionum juris naturalis* manuscriptam, quam is auditoribus suis ad calamum dictavit. Cui ipse autor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum juris naturalis* indigitat. Quo scripto etsi nihil indoctius aut inficetius vidisse memini; veritatem tamen adhuc constare deprehendi *Plinianus* illi: *nullum librum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prodesset.* Ingens quippe operæ pretium fuit didicisse flosculum illum Latinitatis Velthemianæ; in *Analytices studio non magis versati sunt quam rana viridis in nucis arbore.* Nec minoris fuit definitionem legis cognovisse, qua immane quantum eum sibi placere audio. *Lex est, inquit, dictamen practicum in materia universalis, quo necessitas actionis exprimitur*

in genere morum. In qua quid mysterii latitet, patebit, si aliis eam vocabulis extulerimus. Si igitur *dictamen practicum* enunciatio, quæ non cognosci solum, sed & in actum deduci debeat, in materia universalis, i. e. quæ omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; quo necessitas actionis exprimitur in genere morum, i. e. quo significatur quid agendum, quid omittendum ut actiones bonæ vel malæ, laude vel vituperio dignæ haberi queant. Heic primo necessum erat exprimi subjectum, abs quo dictamen illud promanaret; num id intellectus sit divinus, an humanus, an uterque. Dein ad cuiusnam actiones dirigendas id dictamen spectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique unde ea necessitas proveniret. Quam ex ipsa actione resultare absurdum dictu videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diversum ab actione, quodque adeo in ipsam actionem operetur. An & quatenus illud, quod mortales dictamen intellectus divini concipimus, Deo lex dici possit, alibi à nobis expositum fuit. Deum omnia quæ agit optime agere & per essentiæ suæ perfectionem non posse non optime agere, & quæ cum ista non congruunt non posse non omittere constat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinsecus necessitatem adferens certo modo actiones dirigendi; inde si quis velit Deum legi subicere, faciat id suo periculo. Quod si igitur ad legem, quæ in homines cadit, ea definitio restringatur, vitiosum est, quod ea legibus positivis adplicari

plicari nequit. Quando autem lex naturæ dictamen rectæ rationis aut intellectus dicitur nihil aliud innuitur quam medium, quo ista lex investigatur. Atque ea ratio ut recta sit, & talem sese intelligat, oportet ut firmo fundamento ratiocinia sua superstruat. Quod nullum aliud inveniri potest, quam conditio humani generis; nisi quis cuilibet persuasiones, sæpe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali vel venditare: sicut stolidum sit, ultimum hoc habere argumentum demonstrandi aliquid juris naturalis esse; quod recta ratio aliter de hoc vel illo actu judicare nequeat. Sed & illud constat, si definitio illa adplicetur juri humano, inepte à Velthemio §. 11. tradi, *dictamen intellectus esse aliquid prius, quam normam seu regulam iusti*, nisi dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid posse, antequam objectum adsit. Sane ponenda est lex naturalis tantquam norma iusti, antequam intellectus humani dictamina practica possint existere. Id autem nimis quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias à novitatibus abhorrens, juris naturalis novam denominationem comminiscatur, quasi quod primo ac per se fundatur in natura actus, quam precipit aut prohibet, ita ut propterea jus sit, quia hunc actum precipit, aut prohibet, quia è sua natura debitus aut illicitus est. Quo commento uti nihil vanius, & per quod juri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita

obiter scire velim, quomodo à contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *precipit aut vetari à lege naturali dicit, quæ jam in sua natura erant debita aut illicita*? Quid enim præcepto opus est, si ista alias fieri utiq; debebant? Aut ergo lex naturæ supervacua est; aut si cum effectu præcipit ac vetat, utique actus debitos aut illicitos facit.

Sed tædet quisquiliis Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid in demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritiam Analyticis crepat; ut tandem discamus nostra ratiocinia in circum, (quæ figura præfectissima utique est,) disponere, & præfultore Velthemio in perpetuam vertiginem circumvolvi. Si enim quæras ex isto, quare v.g. adulterium juri naturali repugnet, respondebit; quia in se & sua natura est turpe. Si quæras, quid sit in se turpe, respondebit; quod rectæ rationi ut tali non convenit. Atqui rectæ rationi quæ tali non convenire est juri naturali repugnare. Igitur juxta Velthemium adulterium juri naturali repugnat, quia juri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in principio rationis prius esse, quam juri naturali repugnare*. Sed & par erat, eum qui viam præcepta juris naturalis deducendi nobis placitam ita importunè impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatus dignum trifaux iste profert? *Principium primo primum, inquit, est; honesta per se sunt experienda; turpia per se sunt fugienda*. Atqui tane, ne nunc dicam, quod stolide sit omissa mentio

mentio subiecti, cui aliqua honesta aut turpia sint; circa hoc principium quærere licet non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconvenientia cum recta ratione definiri à Velthemio solet: sed etiam eousque non potest adquiescere intellectus noster, ut rationem omnino nosse velit, quare & unde vel in perfeitate, vel in dictamine rationis necessitas inest. Eoque Velthemio vel iterum circulus suus erit persultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostræ methodo insistendum; ex qua ista propositio à priori demonstrari potest. Sicuti & illud nemo sanus abnuet, imperium Dei esse, quod hominem ad adpetendum honestum & turpe fugiendum primo movet aut movere debet, non autem perfeitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonstrandi artificem decebat, pro *principiis secundo primis* venditare sententias, v.g. *neminem ledere, suum cuique tribuere*, veras quidem, sed multis determinationibus adaptandas, priusquam ex iis distincta & liquida scientia haberi possit. Sed & nimis quam iracundum, fustes statim intentare, si quis dictata Velthemiana in oraculorum vicem arripere detrectet. Quid enim si Reges, ac integri populi istorum veritatem in dubium vocent? Quid fustibus suis heic efficit Velthemius? An clamoribus suis eosdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum esse quam maxime vocale? Quibus porro argumentis hosce convincet Velthemius, si nihil præter dictamen suæ rationis crepare possit apud tales,

qui suam rationem diversa distantem non minoris æstimant, & legiones Scholasticorum à Velthemio in subsidium evocatas ad unco nato suspendunt? Plura occurrunt in eo scripto emblemata, veluti quod §. 57. juris naturalis *causam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tandem vivere in statu animalis, non item in statu hominis, quamdiu usus rationis se nondum exserat, aut ad annos discretionis homo pervenisse dicatur*. Cui adjungi debet inauditum hætenus dogma à Velthemii discipulo publica disputatione Jenæ promulgatum: quod *majestatem sit non-Ens*. Nimirum quia ad majestatem sufficit superiorem non habere, nec requiritur potestas gubernandi civitatem; & quia statim majestate Velthemiana præfulget, qui in regionem desertam eiectus nec dominum habet, nec subditum. Quæ monstra errorum aliis exagitanda commendamus.

Restat adhuc *Gesenium* Garlæ Præsul; de quo tamen eloquar, an sileam dubito. Nam ea est hominis ruditas, impudentia, & vesania, ut merito quisvis cordatus tam tetrici monstri contactum refugere debeat. Qui cum nil nisi obscenam virulenti pectoris saniem eructet, passim impio abusu dictis sacris interpolatam, *benedictionem tamen Christianam* emittere videri vult. Profrus uti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, sacro instinctu agitari sese clamat. Verum, uti peculiare scriptum isti opponere supervacuum erat: ita poterit heic obiter cæteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauspi-

inauspicato captarunt, subjungi Gesenius tanquam vilis appendix, & in quem jactari queat illud tritum; *ultimum occupet extremum scabies*. Saltem ne in posterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnovisse. Ex decoro igitur Gesenium à mendaciosa descriptionis suæ exordium capit, quasi ego in *suprema Regni curia enixe contra ipsum & famam ejusdem egerim*; qua super re monitum se dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene cupiebat*. Dignus hoc Oreste Pylades; qui circa veritatem non nimis curiosum se ostendit. Equidem si ejusdem reip. civis essemus, comes ivisset Gesenius editorum Indicis. Nunc quid contra exterrum incuria hujus Regni agerem? Præsertim cum ejus scripta tantum ruditatis ac vesaniæ præ se ferant, ut famæ suæ neminem infestiorum, quam se ipsum, hostem experiat. In eo autem nihil à me peccatum est in reverentiam, quam *Serenissimo Electori Saxonia* debeo, quod modeste, & Gesenii demum, aliorumque malevolorum importunitate coactus, super nimis præcipiti Ministrorum Ipsius judicio questus sum. Nam de isthoc negotio nihil ad Ipsum relatum constat; & si Optimus Princeps consultus fuisset, haut quidquam decorum judicasset, inaudita partis alterius defensione sententiam superstruere libello famoso, per carnificem flammis dando. Quod si autem iniqui aliquid mea querela habet, sane is, quem publice provocavi, suam existimationem non destituit, nec *Censura* istius *sanctim oniam Velthemio* alicui aut Gesenio asserendam committet. Ac vel ideo istum omnibus ingenii

sui copiis explicatis in aciem, prodire cupiebam, ut cum adversario non erubescendo congredi liceret, ac tandem Gesenio similium hominum ruditus obticesceret. Quid porro ad rem præsentem, quod Gesenius de Monzambano gannit? Sanè publicam famam extinguere penes me non est; & cui non sufficit, quod publice ejusdem me autorem abnuerim, qua ratione isti os obturem? *Ejusdem caput VI. exercitii* gratia à me defensum adversus eos, qui id impugnarunt. Quid præstiterim judicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac præjudiciis vacui. Cætera quæ carpuntur defensorem accipiant, an minus, mea parum interest. Præsertim cum quæ liberius ibi quibusdam scripta videntur, auctoris, quisquis demum is sit, religioni aut pietati nihil præjudicare queant; si cogitemus, quam ille sibi personam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui nescit, quam multum intersit, Davusne loquatur an herus; is quæso abstinere de ejusmodi scriptis judicium ferre, nî inter Midæ socios censerit velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui à me contradictum fuit, non obstat, quo minus adhuc Pufendorfius, quam Gesenius esse malim.

Sed ne solis convitiis foedas chartas maculasse videatur, circa rem ipsam quoque aliquid nugari conatur Gesenius. Ac primo queritur, me ipsius demonstrationibus non respondisse modo tam scholastico, quam ipse proposuerat. Cujus quidem rei nulla alia fuit ratio, quam

quia inficeti hominis vestigia legere nolui. *Iniquum me injus nascera* arguebat, quod *atrocem ipsi injuriam intulissent, mendacium & calumniam exprobando*. Ego reponebam, me legitima *retorsione* usum fuisse. Adparet puto, me ad minorem respondisse. Tantum enim abest, mihi unquam in animo fuisse Gesenium laedere, ut quid hominis ille esset, & quamnam inter fumos *Garlæ deliria* cum agitant, perpetuo ignoraturus fuerim, nisi me epistola illa insipida ultro lacessivisset. Puto autem satis gravem injuriam esse, alicui falso tribuere scriptum venenatum, ut ipse vocat, & *asheum*. Eam injuriam ut in me hæere paterer, nullum jus obligabat. Repellendi non expeditior via, quam ut mentitum esse dicerem, qui hæc de me assereret. Præsertim cum nondum auditum foret de aliquo privilegio, per quod Gesenio impune sit honestorum virorum famæ insultare. Atqui in ea accusatione ipse mihi non consto. Modo enim à Gesenio scriptum *Warenbergii aperte* mihi, modo *Fratri meo* tribui queror. Nimirum quia Gesenius sibi non constabat, & aliquando *VWarenbergium* ita delineabat, ut facile adpareret, me peti; aliquando talia ipsi tribuebat, quæ non in me, sed in Fratrem meum cadere poterant. Ea causa fuit, cur retorsio alternative conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui scripto publico id facit. Et licet hæc verba non expresse sint posita; ru *Pufendorfi* ejus scripti es autor; extreme tamen stupidum fuisse oportet, qui non viderit, nostrum nomen abs Gesenio velli-

cari, quod & ipse menti suæ *obversasse*, dum ista scriberet, fatetur. Et statim atque illa epistola prodibat, passim amici de injuria nobis illata monebant. Id autem frequense est, ut & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum est Gesenium titubantere scriber de viris, quos tam parum noverat; cum solenne ipsi sit ad furiosi instar discrepantia sibi blaterare. Sicut *benedictio Christiana* eadem vocatur, qui spurcissimus libellus famosus est. Et qui modo nisi dicta sacra crepat, & schema hypocriticum ostentat, mox obscænitare convitiorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quæ cum ita sint, satis puto manifesta est injuria, qua retorsionem meruit Gesenius. Ac supervacuum est istius verba heic producere, quæ *vel xal à τὸ πῆξον, vel per equipollentiam, vel per consequentiam planam, facile & apodicticam id quod volo arguant*. Ista enim quibusvis exposita sunt; & vehementer dissuadent Medici; ne istud scriptum de novo attingam; quod gravissima nausea, stomachique languor inde sit proventurus. Recte porro ego à Gesenio postulavi, ut, si retorsionem meam abs se amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum autorem esse dialogi *VWarenbergiani*, vel nusquam se id scriptum nobis tribuisse. Nunquam autem credebam eo usque impudentiæ processurum Gesenium, ut posterius negare auderet, quod in clara luce est positum; & postquam nostrum nomen scripto publico in conspectu orbis eruditi infestasset, ultro postulaturum, ut ego

hoc ab ipso factum probem. Et inde dubitaveram, num sensus communis illi inesset, qui probari adhuc sibi postulet mendacium & calumniam, quam scripto publico evomuerat. Quod si autem altera via re torsionem declinare volebat, tunc utique probandum ipsi incumbere, vere eum dialogum nobis tribui; mihi autem simpliciter id negasse sufficiebat. Quid ergo mea verba cavillaris, Geleni, nisi ut complusculas paginas numis & calumniis implere possis? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua æque ac famæ mendacia proprio vocabulo à me fuerint designata?

Secundo loco negat Gelenius, Asinium Tenebrionem abs se defensum. Quod ergo aliud non modica parte sui scripti agit? Magnam vero vim *Christiani amoris*; per quam *contemptum sentire non potest* Gelenius de Nicolao Beckmanno, quem *Regia Majestas tanto munere dignata est*, ut ut Eadem Regia Majestas istum munere dimotum propter *Indicem editum cum infamia relegaverit*. Nisi forte arcana quædam genii conspiratio ista illustria ingenia Tenebrionem & Vigilem jungit; quorum scripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Gelenius tam odiose altera jam vice cuculat iudicium Sarmatiæ de meis Elementis Jurisprudentiæ, eo tempore latum, quo iste in Parnasso somniabat? Cum alii jam dudum injuriam mihi factam publicis scriptis ostenderint, & ipse auctor, uti amici retulerunt, aliam plane mentem postea induerit. Unde mihi nunquam curæ fuit injuriam istam persequi; & non degenerem

animi duxi; qui errorem suum emendare potuit. Ergo quod nunc Gelenius ista dudum sepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, si nova plaga in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum a Lapide* & ejus scripta novit, non multum referre agnosceret, quid ipse de aliis scribat aut judicet. Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi. Quanquam & deformes buccæ suos basiatores quandoque inveniant, & similes labra lactucas adpetant. Præterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturæ reum arguit Gelenius, quod *contemptum ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite super periculosis novitatibus monuerint*. Ubi primo quidem miramur, quare ardellio Garlebiensis tam importune sollicitus sit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum injuria afficiat, sunt iudices, sunt tribunalia; nec unquam ea cognitio Gardelebiæ remittetur; ut plane cuculus iste non opus habeat tam rædiote ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid secus gestum fuerit. De cætero nunquam ego debitum honorem sacerdotibus detraxi, inter muneris sui limites versantibus, iisque ut in conversatione civili amicis uterer, operam dedi; ac si unum vel alterum excipiam, neminem eorum novi, quem non amici loco habere possim. Id tamen firmiter mihi persuadeo, Deo propitio posse gaudere illum, quem unus aut alter sacerdotum iniquis odiis persequitur. Nec minus fas esse, salutem famamque suam contra sacerdotem, quam

quam alium quemvis, defendere. Sed & hoc statuo, censuram librorum ad eos pertinere, qui summum in civitate imperium habent, & quibus eandem hi delegaverint, Eam si quis alius proprio ausu involaverit, non magis ipsius ratio habenda est, quam pratoris, si extra limites jurisdictionis suæ jus dicere aggrediatur. **Quin** & ubi in ea re malitiose aut imperite versatus sit, injuriam non accipit, si digna facto suo vocabula audiat; præsertim cum ipse Gesenius, velut qui post longum delirium repente ad se redit, non absurde addat; *quamvis humana illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & sentari facile poterint: nec enim humani quidquam à se alienum putabunt.* Denique nec id saltem in dilucido isto intervallo negabis, Geseni, si quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitate Christiana alterum super errore omnino monendum sibi duxerit, illi esse obferendum, ut revera in altero hæreat, de quo ipsum moniturus est; ut alterius errorem idoneis argumentis convincat; ut denique amice eundem hortetur errorem suum exuere. Ubi nihil horum præcesserit, quid faciendum mihi suaseris tu, qui ob impactam retorsionem in furias abiisti? An censes, cum silentio gladium jugulo fuisse excipiendum? Puto igitur ad demonstrationes Gesenii sic esse responsum, ut etiam acutissimis disputatoribus, qui *Gardelobia habitant*, satis fieri queat; quorum peritiam expressit supremus eorum choragus Gesenius, dum dicit; *quod Professor in publicis disputationibus illos, qui Theses tuis opponunt, jubere soles; re-*

sponde ad Syllogismum, &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque respondentem ingeritur, opponenti nunquam.

Enimvero uti in convitiis spargendis nemo Gesenium facundia superaverit; ita ubi ad seria tandem deveniendum erat, nihil ipso est aridius, sic ut non amplius latret, sed mustitet. Eo breviori responsione amolieremur hominem rudissimum. Quam late ego socialitatem extendam, tradidi l. 1. c. 3. §. 13. *de Officiis.* Eam in constituendo juris naturalis fundamento rationalitati opponere, stolidum est. Mox ne ob calumniam suam erubesceret, simulat se meum responsum non capere. Dixi, *religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra spheram hujus vite terminatur*; i. e. ex sola religione naturali jam nemo salvatur. Rationem attuli in libello *de Officiis* l. 1. c. 4. §. 8. Hoc si quis negare velit, admittere cogetur, dari viam salutis æternæ extra Christum. Move aures, Geseni, ut sciam, an hæc jam intelligas, simulque fatere, nequissimum te calumniatorem esse, qui illud, quod ego de religione *quatenus ad jus naturale spectat* enunciavi, malitiose detorques ad religionem salvificam, quæ ad juris naturalis disciplinam nequaquam pertinet; quasi nempe etiam salvifica religio à me pro nudo vinculo reipublicæ haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* desinat Gesenius, hoc ratiocinium, ingenii & candoris sui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, ut publice civitas personet doctrinis cum sine civitatum congruentibus, i. e. quia,*

uti ego explicavi, solida & bona ethica & politica in civitate doceri debet; igitur ex mente Gesenii *parum interest turpis sit sive honesta, sive vera sive falsa religio, modo hinc civitatem fini apta sit & congruens*. Quid hoc argumento solidius? Ne nunc multis ostendam, quod neque vera religio fini civitatum, quem ego designavi, quidquam obsit, neque falsa prosit. Cæterum ut bona fide rationi renunciassent Gesenium credamus, ecce obsoletum suum carmen de polygamia recinit, quasi ego istam *velut remedium promovenda pietatis* commendaverim. Sane nunquam credidi aliquem fore tam stupidum, quin intelligeret, id me dixisse; non esse, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Christiano in primis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Unde frustra tanta cum consternatione ad arma conclamari, ubi hostis non adparet. Præsertim cum nulla major calamitas maritis obvenire possit, quam si plures simul habere uxores cogantur, in cujus mali remedium mortem sint optaturi.

Sed nimirum pauca hæc à Gesenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipsi fuit specimen ostendere, in quantus furias homines fanatici possint ire. Cujus non minima pars est, illis, quos sibi insectandos sumere, gratia divina velle interdiceret. Verum mi Gesenii, postquam semel terrorem digessimus, quem quondam fulmina Vaticano emissa vertici solebant generare, non facile adducimur ut creda-

mus, Præsuli Garlææ claves cæli eribique commissas. Sed nec ea, quæ inter nos agitur, Ministerium Ecclesiæ, ejusque sanctimoniam ullo modo spectat. Tu venenatum scriptum mihi falso tribuis: ego injuriam mihi fieri, addita retorsione, testor. Tu ex candescis, & maledictorum atque calumniarum plaustra evomis: ego quantum ad meam defensionem, ac retundendæ tuæ impudentiæ sufficere judicatur, repono. An & in hoc casu qui sacerdotis furorem abs se repulerit, unctos domini violasse judicabitur? Quin potius si cui ex tuo ordine omnino placeat virus suum in alterum evomere, tutius cathedra sacra abutetur, ubi intemperies animi & affectuum malignitas speciosiore sub prætextu delavire potest. Ast ubi ad scriptionem publicam idem provolaverit, non est quod eximæ quid sortis præ reliquis sibi polliceatur. Si enim falsi quid asserit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum existimatione detrahere instituat, mendax & calumniator audiet. Si inepta scripta edat, eruditus ludibrium debeat. Si rationem eiecerit, stolidus judicabitur. Si quæ convitia eructet, nihil pensi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, judicium ferre instituat. Midæ fraterculus nuncupabitur. Porro uti cum Præsulatu Garlæano nihil mihi negotii est; ita quæ pro salute mea cura vigilias tibi, mi Gesenii, imperat, plane supervacua est. Neque enim tali nobis sacerdotum genere heic opus est, qui sub imagine precum foedam

animi inflammata rabiem exhalant. Dira quoque ista carmina tuo potius capiti cane. Et si qui precando vales, ora, ut tuam tibi ruditatem & vesaniam agnoscere detur. De cetero uti hautquaquam timidum aut imparatum me offendent, si quibus forte deinceps calamum in me stringere placeat, modo incitiam, ira-

cundiam, & fœdas calumniandi artes procul habeant: ita Gesenio id honoris sufficere debet, quod mea opera ad qualemcunque nominis celebritatem protractus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlæam bibebat. Si in posterum furere pergat, optimum responsigenus fuerit, contemnere & silere.

SAMUELIS PUFENDORFII

EPISTOLA

A D

AMICOS SVOS PER GERMANIAM,

Super

Libello famoso, quem NICOLAUS BECKMANNUS, quondam Professor in Academia Carolina, nunc vero cum infamia inde relegatus, mentito nomine Veridici Constantis superiori anno disseminavit.

Non dubium est, *Viri amici* quotquot vel collegio quondam, vel conversatione, vel literarum commercio, vel benevolentia ex scriptis meis concepta, vel alia ratione mihi conjuncti estis, quin gravem dolorem atque indignationem conceperitis,

prorepente in conspectum vestrum execrabili libello famoso, quo fœdiorem quidem orcus nunquam in opprobrium seculi evomuit. Quamquam enim & ipsa dictio hominem asinino stupore ac ruditate arguat, & tota nefarii scripti facies nil nisi professam mentiendi rabiem præ se ferat: dolendum tamen videbatur, adversus me potissimum fuisse extendendum;

rendum; quousque furor, infernali
 agitatus œstro, procedere, & quid
 extremum in mentiendo atque cal-
 umniando foret. Sane multi in vi-
 cem mercedis pro utilissimo labore
 suo maleferitorum importunita-
 tem sunt experti; in plurimos quo-
 que innocentes viros foeda & absur-
 da multa sæpe numero jactata sunt:
 tamen quantum mihi ex historia lite-
 rariæ notum est, hoc certe sæculo ex-
 emplum non extat viri eruditi, cujus
 vera & innoxia sententiæ per insci-
 tiam aut pravitatem malevolorum
 malignius detortæ sint, vel qui ob-
 scœnioribus mendaciis, modoque
 magis scelestis adpersus sit. Quin &
 cum hætenus creditum fuerit, penes
 monachos & missiices palmam im-
 pudentiæ extitisse circa adversarios
 suos foedis mendaciis & criminatio-
 nibus onerandos; jam tandem reper-
 tus est novus Alastor, qui calumniato-
 rum ante signans omnem ruborem
 possit abstergere. Quorum & hoc in-
 signe est artificium, plaustra men-
 daciorum in alios jactare, ac dein pos-
 tulare, ut ista falsa esse ostendantur;
 perinde quasi accusasse & convitia
 sparsisse ad criminis probationem
 sufficiat. Cæterum eo iniquius fors
 mea comparata est, quod nec plane
 silere ad mendacia ista liceat, nec al-
 lius detur, qui horum vanitatem ita
 perspicue demonstrare queat & ta-
 men honesto viro cum infami isto
 Alastore congregari erubescendum
 sit, cui jam amisso honore & existi-
 matione ea novissima voluptas peti-
 tur, quam magnitudo infamiæ apud
 desperatos gignere suevit. Equidem
 apud eos, qui me norunt, defensione

nulla opus est quibus de absurditate
 horum mendaciorum abunde con-
 stat. Honesti autem & cordati
 viri ultro ejusmodi sputecas char-
 tas detestantur; improbumque ju-
 dicant de viris integre semper famæ
 sinistri quid suspicari ex tali scriptio-
 nis genere, quod apud omnes popu-
 los moratiores infamiam & grave
 supplicium meretur. Et si eo res hu-
 manæ redierunt, ut ejusmodi chartis
 aliqua fides habeatur, jam omnium
 atrocissimorum scelerum reus est,
 cui impudens & nequam inimicus
 obrigit. Est tamen non quibusvis
 tam candidus animus, nec id probita-
 tis in plurimos mortales cadit, ut quæ
 aliis inferitur injuria, eam abs se quo-
 que non plane alienam judicent. Alii
 utur pleraque conficta agnoscant, ta-
 men non omnia plane de nihilo esse
 suspicantur. Denique qui odio aut
 invidias in nos flagrant, aut
 qui ex scriptis nostris oppugnatis
 laureolam aucupantur, saltem in si-
 nu gaudent, quacunque via mole-
 stiam mihi creari, si non aperte ejus-
 modi scelus adprobare audent, quod
 non detestari impuri animi argu-
 mentum est. Visum igitur fuit hanc
 scriptiorem publicare, non ut me ab
 objectis criminibus purgem, quo-
 rum vanitatem DEUS, cujus noti-
 tiam nihil fugit & multi honesti viri,
 quies vita moresque mei penitus
 perspecti sunt, norunt; aut quod cum
 tetrico cadavere hominis jam civi-
 liter mortui luctari velim: sed ut Ger-
 maniæ ob oculos ponam exemplum
 inusitati cujusdam & humanam ma-
 litiæ supergressi furoris, qui inter
 prodigia & ostensa hujus seculi re-
 ferri

ferri mereatur. Simul & hæc inde proveniet utilitas, quod adversarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere instituerunt, non magnopere cristas erecturi sint, in lucem protracto suo antesignano, qui primus inventor fuit omnium turbarum, quæ in me, meumque librum sub signis Inficitæ, Livoris & Calumniæ surrexerunt. Plurimum autem ad illustrationem totius negotii faciet, si Cerberum istum ex antri sui tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum destituam. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in notitia omnium eorum inter quos isthæc scribo, versatur, & quod si opus sit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari possit. Neque enim ut Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus est, qui dum vixit, hoc unicum omni studio egit, ut stoliditas & pravitas sua in obscuro ne latitaret.

Nicolaus igitur *Beckmannus* Heida apud Dithmarfos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Suecicum in Polonia & Borussia deflagrabat, Regio monte egisset, ubi miros profectus in Salrationibus Polonicis fecit, nescio qua occasione in familiam certi cujusdam Comitatus Suecici se contulit, ut ejusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam post finitum bellum delatus nulla alia re, quam stoliditate potuit inclarescere, quæ in faciem ipsi solebat exprorari. Post sexennium in familia Comitatus absumtum Marpurgum abiit, juris studio se adplicaturus

Ubi dicitur *Medullam* suam *Justinianam* ex privato collegio MSio Professoris cujusdam compilasse, vel potius id paucis in locis interpolatum præfixo suo nomine Parisiis post edidisse. Certe vix triennium est, cum Nobilis quidam Suecus, qui Marpurgialiquandiu hæserat, præsentibus quibusdam studiosis, & Professore uno heic loci diceret; Marpurgensem illum Professore Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certe patet, eam *Medullam* alium præferre genium à *Commentario ab Instituta* aliquot post annos scripto; nec eam ispirare ruditatem & vesaniam, qua hic scætet; cum tamen alias intra tantum temporis spatium in melius ire debuissent studia hominis. Quicquid hujus sit, saltem descriptio ejus libri non exiguo labore ipsi constitit, cujus intemperantia ictus Parisiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini spiritus dabat, præsentia pecunia emit. Commendatione Comitatus, cui per sexennium inservierat, professionem juris Romani in Academia Carolina tunc recens instituta nanciscitur. In qua qualem personam acturus esset, ipso inaugurationis die luculento specimine prælusit, dum processione ad ædem sacram cœpta super præcedentia cum Schvyartzio, qui tunc extraordinarii Professoris Theologiæ titulum gerebat, ita acriter contendit, ut ad manus res jam jam deventura videretur, ni cæteri se interposuissent. Et hæc ratio est, quare in libello famoso, dum viros *Magni Nominis* recitat, meos heic loci adversarios, se ipsum anteponat Schvyartzio

tzio, ut vel nunc saltem dignitatem suam adversus istum vindicet. Quid posthæc auspicia turbarum apud nos dederit, memorare supervacuum est. Quæ me tangunt paucis recensuisse suffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum se mihi simulabat, & cum sub adventum meum forte in Fionia abesset, cujus ædibus tantisper uti constitueram, ipse in domo sua conclave unum atque alterum per sex puto hebomadas mihi concedebat, donec proprias mihi ædes emissem. Pro quo officio plus ipsi discedens donavi, quam quanti totius antipensio esse posset. Quamquam autem stoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo statim congressu deprehendebam, eo minus tamen collisionis ab eo mihi metuebam, quod & curtæ suæ supellectilis conscius eum crederem, & cum in diverso studiorum genere versaremur, vel Cujacium peritia juris superare posset, ut luminibus meis nequidquam obstrueret. Paulatim tamen deprehendere cœpi, quam profunda invidiæ flamma istius petus adureret; & quod omnes fortunæ suæ rationes heic loci in eo sitas crederit, ut ego hinc abessem. Cum nondum huc adpulissem, (quod postea mihi cognitum est,) non dubitavit ab Illustrissimo Academia Cancellario per literas petere; efficeret, ut ego Heidelbergæ manerem; se enim cum collega suo facile partes meas suppleturum. Etsi responsum accepit, quo non magnopere gavisus fuit. Primis temporibus, dum amicum se adhuc simulat, subinde aures meas obtun-

debat, laborarē, ut in aula splendidiore munere potirer. Quod quo consilio caneret, facile adparebat, postquam non obscure ægrescere ipsum animadverti, cum videret domum meam à nobilibus adolescentibus magis ac magis frequentari. Apertius se-licet livor caput extere, cum intellexisset, librum meum jam ad umbilicū deduci, & mox loco debito censuræ subiiciendum. Ipse enim mire ardebat primus huic loco scriptis suis famam conciliare. Igitur statim quatuor aut quinque commentarios ad Instituta in mensa sua disponit; ex illis novum, si diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis ut- cunq; conscribillatis, ejus imprimendi licentiam Holmiæ per literas petit. Mox & bibliopolam sollicitat, ut eidem imprimendo sumtus suppeditet, spe præsentissimi lucri facta. Nam confirmabat fore, ut ita cupide iste liber emeretur, sicut calentes à fornacem simillæ solent; quæ ipsius verba erant: *Es würde abgehen / wie warme Semmeln.*) Cum isti persuadere non posset, ut pecunias suas perdere vellet, propriis sumtibus tam nobile ingenii sui foetum in lucem protrahere constituit. Ut tamen omnino me præverteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam susciperet, antequam opus suum esset absolutum. Hoc quoque conatu depulsa miserima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi postea injungeretur commentarium ipsius revidere, ne quid legibus hujus regni adversum eo contineretur. Nam ruditatem & stultitiam suo periculo apricari concessum

cessum ipsi erat. Interea cum per triennium hominis vesania & pravitas ex variis litigiis ab ipso motis perspecta, patientiam superiorum consumsisset, initio anni 1671. salario privatus est, quo insinuabatur, sedem furoris exserendi alibi esse ipsi quarendam. Heic igitur iudicabat, unicam sibi superesse viam heic locorum subsistendi, si qua me evertere valuisset. Ersi ego pro palato jam ejus in me livore aperte jactarem; si vel maxime dudum sepultus ego forem, ipsum tamen Beckmannum mansurum. Exinde hoc potissimum parario conspiratio illa adversus me cœpit, de qua in Apologia mea satis expositum fuit. Et ipse, dum in typographiam subinde graditur, aliquot articulos, cerebro suo non quadrantes, annotaverat; sed quos ceteri socii tanquam ad rhombum nihil plane facientes rejiciebant. Ac Schvvartzius illibatam gloriam ex confecto Indice Novitatum sibi vindicatum ibat. Spes autem erat fore, ut *si tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) supercilio me suo notassent, & universus Sueciæ Clerus in me insurgeret, & ego inauditus, indefensusq; contemnerer. Sane tam certam victoriam animo præceperant, ut is, penes quem præcipua factionis auctoritas, (*Winstrupius*) cuiquam amico his ipsis verbis diceret; *ne Regem quidem servare me posse*. Et idem publice in Academiæ Consistorio, me absente, pronunciaverat; omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me extricaret. Credo equidem, si Beckmanno iudice causa esset disceptanda. Postea cum adversariis meis

silentium foret impositum, Beckmannus nondum sibi, quiescendum putavit; sed Indicem istum, absce quibusdam in locis interpolatum, Gießæ Hassorum typis excudendum curavit, opera ad hanc rem usus cujusdam bibliopolæ Holmiensis; qui cum interrogaret quare non nomen suum scripto adponeret? respondit exiguum id esse, nec dignum, cui nomen præfigatur; eoque duntaxat sine id conceptum, ut Pufendorfius intelligat, alios quoque homines præter ipsum quid sapere. Ita homini persuasit tam turpem operam sibi navare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curavit tamen, ut Beckmanni MStum sibi remitteretur, quo autorem suum convincere posset, si forte post eam in rem inquireretur. Caterum an istud scelus solo Beckmanno autore susceptum sit, an vero cuiuspiam alterius iussu, consilio, aut ad probationem, liquido asserere nondum possum. Et facile patior, ut Beckmannus solus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec si quis particeps fuit ideo poenam divinam effugiet, ut ut humani fori severitatem declinaverit. Causa autem istius flagitii suscepti manifeste adparet. Spes quippe erat fore in Germania aliquem præcipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conspectis istis chartis, nulla disquisitione instituta, statim ad arma clamaret. Ex quo novum prostratæ causæ fulcrum accessurum iudicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius statuisset, quæ ipsi in mentem nunquam vene-

runt, si doctor aliquis in Germania libellum famosum velut Apostolicum monumentum adorasset, aut Pufendorffii tradita in tabellis suis & dictatis non reperiri assereret. Enimvero uti in eo Beckmannum sua spes non plane fefellit, quod utique infami suo scripto effecit, ut unus & alter tam turpiter se prostituerit; utque adeo juxta Teutonicum adagium unus stultus multos stultos faceret: ita in eo falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret unius vel alterius viri cœcum judicium; aut suum se scelus ita occulte instruxisse crederet, ut ejus nunquam convinci posset. Nam cum rescivisset, quis Francofurti id scriptum distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceleris penetrare. Noster autem Beckmannus, cum sentiret me jam jam ad finem inquisitionis pervenisse, repente Holmiam versus iter arripit, & ex itinere ad uxorem rescribit, ut supellectilem suam quantum posset venderet. In aulam delatus missionem suam petere cepit; sed prævertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiæ MStum ipsius coram magistratu prolatum esset, & jam lictores mandatum accepissent, ut postera die hominem in carcerem raperent, ipse rem subodoratus, an conscientia vecors, nocte concubia Holmia profugit, & accelerandæ veredariorum promittidini, an occultandæ fugæ comitem sese per hospitia edidit. Et quanquam ad portus hujus provinciæ mandatum erat, ut sisteretur; tamen pro conniventia militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam eva-

lit. Hafnia mense decembri anno 1673. epistolam ad me scribit, in qua primo me Hamburgum in duellum provocat, eo certio rem sibi de me victoriam pollicitus, quod ipse dexteritatis suæ in arte gladiatoria non obscurum specimen dederat, heic loci cum Lanista quodam circumforaneo, qui licentiam artis suæ exercendæ petebat, in magna studioforum corona tantus Doctor & Professor congressus, ut ostenderet, Beckmannianam vesaniam non legibus solum armatam, sed & armis decoratam esse. Sed quia suspicabatur, ægre me adduci posse tempore hiberno iter Hamburgum suscipere, ut cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epistola minatus est, ni ab ipso persequendo desisterem, se mediate & immediate me aggressurum, etiam cum dispendio salutis suæ æternæ, & illa ipsa mendacia, quæ jam in recenti ejusdem libello famoso exponuntur, mihi publice objecturum. Quam epistolam ego in Consistorio Academiæ protuli, & quasdam ex ea sententias protocollo interi curavi. Sic ut isthoc scelus, & universus mendaciorum adparatus mihi dudum sit perspectus, qui ex illa ipsa epistola fere ad verbum est expressus. Etsi dolendum sit, obscura dumtaxat vestigia adparere tam arguta sententiæ, quam in epistola posuerat: se jam me provocare, *quia nunc in statu naturali absque entibus moralibus constitutus esset.* Quo ipso candide in bestiam se degenerasse profitebatur. Nam in disciplina juris naturalis bestia non aliter consideratur, quam

quam animal in statu quasi naturali absque entibus moralibus constitutum. Ego tamen minas istius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Beckmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem adversus ipsum persequer. Demum sententia à Consistorio Academico pronunciata, & in aulam transmissa à S. R. Majestate quidem ratihabetur, ut tamen clementiam suam testaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, si deprecatione, qua ego contentus esse possem, me placaret. Sed tantum aberrat, ut ille tam insignem Regiam gratiam amplecteretur, ut potius impudentissimas literas, & quales non nisi à Beckmanno conscribi possunt, ad Consistorium Academicum daret; in quibus post prolixos furoris vomitus demum concludit, se propter evitandam damnationem æternam precibus uxoris hoc dare, ut lis illa utrinque silentio sopiatur. De injuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minæ tandem repetebantur, & quantum incendium adversus me esset excitaturus. Subjecit tamen, fore ut uterque nostrum parum honoris inde sit reportaturus. Quod de ipso quidem verissimum est. Nam licet & mihi parum gloriosum sit tam tetra bellæ furorem excipere; tamen apud superiores meos, & omnes honestos atque cordatos viros non magis existimationi meæ detrimentum aliquod ex scelesto illo scripto metuo, quam si me furiosus aliquis luto adpersisset. Nam molestum quidem est circa ejusmodi

sordes abstergendas occupari; sed quo minus alter insaniat, præstare metum non est. Compositione amica hoc modo abrupta, executionem sententiæ omnibus modis impedire nitentur, qui Indicem Novitarum heic enixi erant; quod metuerent, ne aliqua scintilla ex istius infami rogo in ipsorum barbas transvolaret; quorum unus (*Schvartzius*) per vulnera *Jesu Christi* obsecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in utramque partem disceptaretur, S. R. Majestatis effatum dubitationi finem imposuit; *Pufendorf* petenti justitiam denegari non posse. Igitur mense Aprili anno 1675. sententia in Beckmannum heic publice in foro promulgata, & *Index novitatum* per carnificem igni perquam luculento datus est; ex cuius cineribus novus jam libellus famosus ad phœnicis instar surrexit. Et inde tutum jam est Beckmanno libellos famosos edere & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem induruit, ut seipso proficiente malit jacturam salutis æternæ facere, quam adversus me non insanire. Et honore jam omni exutus nihil novæ infamiæ amplius capit. Nam ne fustigationem subear, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat.

Cæterum ut eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitus non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age unum & alterum ipsius factum proferamus heic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur.

batur. Ac ne quid jam repetam de scelestâ illâ epistola, sine subscriptione Holmiam missâ, de qua mentio fit Apologia nostra p. 75. cujus Beckmannus autor laudatur; anno 1669. honorato cuiusdam Viro, (cujus nomen, cum nesciam an hoc gratum ipsi sit futurum, heic adponere supersedeo) furti crimen obijciebat. Causa coram Commissariis, magnæ dignationis viris, heic loci cognita, mendacii & calumniæ convincebatur noster Beckmannus, ut ut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore poenam magis, quam infamiam declinavit, tantam injuriam interposito amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem injuriæ suæ adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud ejus factum non paulo foedius. Per longum satis tempus domi suæ mola manuarum instructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtivo molitori multa centū thalerorum simplicium dicitur. Hic ut telonam ulcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina atrociora objecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua ubique hæret. Quid heic tanti nominis Jctus ageret? qui ut unius delicti poenam effugeret, pluribus se per vesaniam malitiam induerat. Nihil jam restat, quâ ut pudoris & existimationis jactu-

ra, ipsi vilissima, graviolem poenam declinet. Interventu amicorum Sueno Jonæ fil. (id telonæ nomen est,) utcunque placatur, postquam egregias Doctor literas reversales scripserat in hanc sententiam: se crimina illa, quæ longo ordine enumerantur, ipsi objecisse non quidem animo ea probandi, sed ut suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit injuria. Sed cum jam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam multam prodesse non posse; igitur se ista retractare, & telonam ab omnibus objectionibus immunem declarare. Telona vicissim injuriam ipsi condonat, salvo tamen superiorum jure. Quomodo tantus Jctus malitosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illæ litteræ Beckmanni manu subscriptæ, & exempla earundem in multorum manibus versantur. Quam facile ergo fuerat post hæc specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, homini desperato, infami atque intestabili, cui unicum hoc vitæ precium restabat, quacunque via ardorem vindictæ in me expromere? Nec est quod aliquem moveat temeraria illa asseveratio, qua mendaciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis post præmissam de poena perjurii admonitionem juranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, juxta leges hujus Regni fides haberi non deberet; illius execrationi aliquod pondus

dus tribuetur ex infamibus suis tenebris crocicandi in tali actu, qui meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de pietate alicujus furis sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum invocat.

Quamquam autem æqui rerum arbitri ex dictis facile judicaturi sunt, quo numero habendum sit ovum abs ejusmodi corvo exclusum: ne tamen Alastor voto suo ulla ex parte potiat, neve ex mendaciis ipsius vel minima suspicio hæreat, quædam ad libellum famosum annotare placet, quæ ad impudentiam calumniæ illustrandam aliquid videbuntur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia prætereo, quibus tamen Alastor putavit sese animo meo ægerrime facere; quod tam sollicitè *magistrum me, & philosophum*, ac *philosophia professorem* vocaret. Ea enim erat non minima invidiæ causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetivissem, nec me purum putum Legistam tulissem. Quasi omnem eruditionem titulis scholasticis metiri necessum esset; aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid præter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridicule *risus* meus notatur à gravissimo scilicet viro, qui repente jam tertius è cælo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu jam invaserit homo, qui per totam vitam risui aliorum præbuit materiam, nisi quod bona fide Porcius sit. Et si quod risui tam infestus sit, minus mirum

videri jam debeat, utpote qui vesania se sua eo redigit, ut ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque jam, si Diis placet, nobis comminiscitur novam *Academiam Cætonianam*, cui ipse in Apollinis vicem præsideat, non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quo ipso collabuntur amicorum ejus magnificæ fabulæ; heic magna asseveratione sparsæ; eundem ejurata vita literaria Fulcæ Cancellarii munere potitum; postea Marti se consecrassè, & tribunum militum, mox præfectum equitum factum; quasi ad utrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut à lanista circumforaneo vapulasse. Sed isthæc leviora mittamus. *Athei & atheismi* convitium & in libello famoso, & in epistola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Alastori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia objecisset, in præmtu causa est; ut nempe ejus vocabuli atrocitate sacerdotes in me irritaret. Enimvero improbe plane de sacro ordine sentit Alastor, si credit, apud eundem vesani hominis maledictum in libello famoso eructatum ponderis aliquid habiturum adversus virum bonæ semper famæ, ipsumque statim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumspeditione istius ordinis: nec facile spero ullum cordatum tam prodigum fore existimationis

mationis suæ, ut sub auspiciis Beckmanni tam infami militiæ nomen sit daturus, in qua nihil aliud quæretur, quam ut innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alastor probare instituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens à professione & vita mea, & à præsumptione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gavisus sum. Arguuntur primo *pestifera, nova & inaudita principia*: quæ scilicet, ex consideratione rerum & hominum, operum utique divinorum, hausta, quam proxime ad sana tradita Stoicorum, ad religionem autem Christianam examussim quadrant. Circa quæ excolenda laborem à me susceptum profiteor eo sine, ut quantum in me quibusdam Protestantium scholis exturbarem jejunam illam Aristotelis Ethicam, circa evolventa undecim virtutum vocabula satagentem; & politicam ejusdem inutilem, ac quædam dogmata reip. perniciose continentem integritati & sanitati restituerem: utque nostrates ex sana ratione, quam lacunis Moralistarum, quod justum & injustum sit eruere mallet. Quem meum laborem & scopum rei literariæ & publicæ salutarem existere vel hoc argumento non parum confirmor, quod sentiam Satanam per primum suum satellitem tantum furorem in me effundere; utpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipse non alio modo usus est in persequendis puræ religionis instauratoribus, quam ut doctrinam ipsorum juxta & vitam pesti-

mis calumniis oneraret. Et sane si Dei & veritatis causâ ageret Alastor, ejusmodi artibus, quales in me sunt usurpatæ, haud quidquam opus erat. Jubentur quoque ab Alastore signum atheismi esse *ensia Moralia*; quæ utique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non sunt digesta, nec ipsorum indoles curatius tradita, philosophorum incuria in culpa est. Quæ & ipsa jam à Viro ingeniosissimo D. Erhardo VVeigelio, Mathematicum apud Jenenses Professore, lingua Teutonica ita perspicue sunt exposita, ut ne à rusticis quidem obscuritatis amplius accusari possint. *indifferentiam omnium actionum humanarum* à me traditam foedum est mendacium, ut crediderim, ipsum diabolum eo prolato erubescere posse, quippe quod plane belluinum stuporem arguit. Quid enim rationis illi inesse queat, qui discernere nesciat actionem humanam & moralem à nudo motu physico à lege abstracto. Inprimis velut sedes novi atheismi in epistola insimulatur *liber primus*; quem cum Beckmannus à se non intelligi ipse fateatur, quo atrocius contra istum exclamat, eo gravius furere est censendus. Per *novitates meas* nihil in jure naturali immutatum est, cujus præcepta perpetuo sunt & fuerunt eadem: sed disciplina ejus juris, modusque tractandi & demonstrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac naniis ejusdem facies exsplendescit. Sed nec illud ad atheismum pertinet, si quis contra ignorantiam, malitiam & invidiam apud superiores suos præ-

fidium petat & inveniatur; aut si cordati Principes suorum hominum maleconsultum fervorem temperent, ne per inania litigia existimationem suam prostituunt. Id porro commentum non minus scelestum, quam absurdum est, quod odium, quo *Hobbesii* nomen apud multos laborat, in me transfundere studet *Beckmannus*, & cæteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quæ iste in religione novavit, expressè à me improbentur; sed & meum fundamentum, ex quo ego juris naturalis præcepta deduco, *Hobbesianæ* hypothese directe contrarietur. Ego enim Stoicorum sanæ sententiæ proxime accedo; *Hobbesius* autem Epicureorum hypothesein recoquit. Et si quis *Richardi Cumberlandi* scriptum, eodem anno in Anglia, quo meum opus in Suecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quæ iste in *Hobbesio* reprehendit à me quoque fuisse notata; cum tamen idem ex professo hoc egerit, ut *Hobbesii* hypothesein destrueret, ego autem in accessorii duntaxat loco habuerim ejusdem errores notasse. Id tamen non diffiteor, me quædam *Hobbesii* loca conatum explicare, & dextra interpretatione emollire; multa, quæ cum recta ratione congruunt, retinuisse. Quod cur mihi non licet, nondum adparet; nisi forte illud vehementer ad rem facit, quod *Alastor* istum religionem *Calvinianam* (quem mox *asbenum* designat,) & nationem *Anglum* tam sollicitè inculcat. Quasi non infinita Christianorum multitudo tantum non in verba *Aristotelis* ju-

raret, qui & religione ethnicus, & natione Græcus fuit. Id tamen valde argutum; quod *Beckmannus*, ut eruditus orbis jam tandem quid de *Hobbesio* sentiendum intelligat, ad præfationem commentarii sui ad *Instituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, ut tanti nominis vir, quem seipsum vocat, propria commendatione scripto suo auctoritatem conciliet; sed & hac ratione unius vel alterius curiositatem irritaturum se sperat, ut cum librum emant, *Beckmanni* sumptibus impressum. Sed videre, quam non videam homini extremum famis remedium. Ipse ego quantum possum suadeo, hortor, oro obsecroque omnes, qui *Asinii Tenebrionis* sectam sequuntur, emant sibi istum Patriarchæ sui foetum, & sacrosanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo nostra ætas videre potest, quid ultimum sit in stoliditate. Ne scio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum Studiosorum, mirandum specimen acuminis *Beckmanniani*: in qua illud eleganter ex ingenio *Beckmanni* est expressum, quod ea disputatio inter pocula feratur suscepra. Nam id habet noster. Post tertium poculum Syllogismi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & mensam turbine perflant; ac totum textum nil nisi *Quicunq;* Atqui, Ergo resonat. Sed id valde præter decorum, quod illi, qui à meis partibus steterat, victoriam tribuit, non sine scavo omine pro *Beckmanno* & cæteris, qui ipsius novæ militiæ nomen dederunt. Circa *Monzambanum*,

banum, de quomagnam vim mendaciorum cumulat Alastor, quæ alio loco à me dicta sunt repetere tædet. Quem usque adeo non capit stupor Beckmannianus, ut audere non erubescat, eo libello *everfionem statum publici per Germaniam queri*: cum tamen Severinus fundamenti loco substernat; statum Germaniæ, pace VVestphalica constitutum; esse conservandum, nec contra eam quidquam novandum. Quo ipso & libertatem Ordinum Germaniæ, & securitatem religionis Protestantium inniti, cæcus sit qui non videat. Ut mirari satis non possim, illos potissimum id scripti impugnasse, qui hisce partibus favere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me istius libelli autorem convincere instituit. Ait, in tota Suecia *juxta propriam confessionem à Magnatibus me autorem haberi*. Ast ea confessio nusquam extat. Eum *Magnatibus in Suecia & aliis in fidei & amicitie tesseram à me datum esse*, impudentissimum est mendacium. Nulli mortalium unquam libellus iste à me dono datus fuit. Imo ille ipse codex, quo ego utor, ab ornatissimo viro Antonio Christiani Rigenfi, tunc meo Heidelbergæ contubernali, ex nundinis Francofurtensibus dono mihi afferebatur. Quam hæc ulneum porro est ratiocinium inde desumptum, quod ego *enigma* illud politicum de republica irregulari, ad statum Germaniæ adplicatum, exercitii causâ defenderim? De stylo nemo minus quam Beckmannus judicare potest, quo nemo unquam stolidius scripsit. De *Sphæra cælesti* Seve-

rino & Apologiæ meæ præfixa ridiculum est; quasi nulli alii libri hoc insigne præferant. Apologia mea Lipliæ impressa est. Interroget Alastor, num & Monzambanus ibidem impressus sit. Par cæteris mendacium est, *me ambitiose eo nomine gloriatum, quod Monzambanum scripserim*. Quis audivit? Denique ad duorum Virorum testimonia provocare nulla alia occasione Alastori in mentem venit, quam quia norat, Perillustrem quondam Baronem Boineburgium insignem fuisse studiorum meorum fautorem; & cum altero me olim Francofurti frequenter conversatum. Sed mittamus Monzambanum, cui utique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Protestantium ibi firmo stabit talo. Pergit seipsum mentiendo superare Alastor, dum scribit, *me nullam Religionem cum Platone*, (agnoscas hominem in omni antiquitate versatissimum,) *aut planè gentilem Romanam fovere*. Quippini? Nam inter alia in opere meo publice scripsi, *religionem statui reipubl. esse accommodandam, & quasi pro instrumento ad conservandum statum publicum habendam*. Quid impudentius unquam orbis audivit? In manibus multorum versatur liber meus, versatur Apologia; postquam peculiaris adhuc differtatio à me conscripta est eradicandæ penitus isti calumniæ: ubi ad oculum monstratur, id à me tantum doceri: providendum esse rectoribus civitatum, ne sub specie & obtentu religionis falsæ & perniciosæ dogmata politica disseminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium revo-

mere Alastor, cuius falsitatem deprehendere possunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium est, à me *resurrectionem, mortuorum non credi*. Si Beckmannus producere possit ul- lum mortalium, qui DEO teste asse- rere possit, se publice aut priva- tim audivisse, me ullo verbo articu- lum istum in dubium revocasse, tunc optimus & veracissimus virorum Beckmannus à me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui e- jusdem satellitem tanta rabie in me favire sentio? Nam quæ Beckman- nus in me patravit, humanam mali- tiam longe excedunt. Sed quod *Speltra* peculiarem articulum fidei consti- tuant, nondum audiui. Super quibus si quis ad Inquisitionem me trahat, ita respondebo: me nunquam spe- ctum vidisse, nec ut videam cupere: Ab imperitis hominibus multa no- cturno metu & errore caliginis, aut illusionibus aliorum fingi putare. Om- nibus promiscue fidem detrakere temerariū censere. De *aternitate mun- di* nemo me vel disserendī causa pro Aristotele loquentem unquam audi- vit; & in libello meo *de Officio* eadem à me expresse damnatur. Porro ut ego plura fabbata celebrem, quam lex di- vina & antiqua Ecclesiæ contuetudo jubet, ratio muneris & studiorum meorū non patitur. Quod si autem in eodē templo duo Sacerdotes alternis dieb⁹ dominicis concionentur, quo- rum alter cathedra sacra abutatur ad evomendum in me succum nigre lo- liginis, ac omnes occasiones aucupe- tur me vellicandi & traducendi; num ullo jure teneor istius hominis virus, quod de suggestu in me vomit, hi-

anti ore præfens excipere? Aut quis me prohibebit tantisper in alio tem- plo concionem audire? Crassissimum porro est mendacium, quod ego un- quam *duos delegatos meo nomine* ad ul- lum heic sacerdotem miserim. Om- nes si opus sit, vel jurato falsum id esse testabuntur. Sed circa *Secretarium Academiae* ita se res habet: Quando pri- mum heic loci bellum contra me movebatur, ut etiam fex fulgi, quæ alia non capiebat, materiam garrien- di acciperet, spargebatur, à me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Istas nugas ad aures Concio- natoris primarii M. Johannis Ernesti pervenisse ex quibusdam verbis ipsi- us colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore hæreret, Secretari- um Academiae, qui tunc domo meæ utebatur, ad eum misi, ut ex meo li- bro illi ostenderet, mihi eam senten- tiam à malevolis falso affingi. Quod uti amico animo à me fiebat; ita & in bonam partem id iste accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *sanctio- ne missarum* sine dubio per somnum Alastori in mentem venit. Nam quid istæ nugæ sibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendacio- rum seriem orditur Satanæ satelles. De quorum falsitate etsi Deo omni- scio, & plurimis honestis viris, qui adhuc vivunt, & decursum vitæ meæ norunt, constet: pauca tamen, ad- dam ingratiam eorum, quibus nul- la propior mei est notitia. Ac de abominabili crimine primum vi- deamus, quod *anno 1657. & 1658. Soræ* à me patratum scribit. Annum 1657. ego à principio ad finem Jenæ in

ædibus D. Weigeliæ exegi. Anno 1658. ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia, ubi tunc mensa D. Joannis Bornii Jcti urebar, evocatus fui, ut studiis filiorum ipsius præessem. Nam quod ego nunquam isti viro *ut scriba inservierim*, ipse Alastor optime novit. Ad memoratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Legati munereungebatur, labente mense Aprili. Cum negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretur, Hafniæ subsistendum mihi erat usque ad mensem Augustum. Quo mense cum repente bellum recrudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Sueciæ Thesaurario, (nam Dn. Coyetus paucos ante dies ad Regem Sueciæ excurrerat, me Hafniæ relicto) ac omni Legatorum comitatu ac familia in custodiam datus, inque ea per octo menses detentus fui. Ergo quo tempore ista Soræ a me patrata mentitur Alastor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimissus Helsingoram perveni viribus valde afflictis, quod me nondum à febris petechiali recreassem; quæ paulo ante Hafniæ me morti prope admoverat, in qua Valentinus Caspar Rupitius Magdeburgensis, tunc Medicinæ studiosus, fidelissime mihi Medicinam fecerat. Festo Pentecostes imminente Frater recreationis causâ, & præcipue ut D. Henricum Ernstium salutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die Saturni, quæ festum proxime præcedit. Diversabamur in publico hospicio, in quo tunc temporis quoque agebat

Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanensis Medicinæ Doctor. Prima feria Pentecostes cenabamus apud Præfectum quondam Soranum D. Georgium Rosencrantz, altera apud D. Georgium Vitzleben Theologum; tertio die Abraham Vonchter pictor prandium nobis adparaverat. Quarto die iterum Helsingoram versus tendebamus, & in transitu D. Thomam Bartholinum Rotchildæ salutabamus, qui tempore obsidionis Hafniensis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum consortio triduum mihi Soræ exactum; quæ ex eo tempore nunquam mihi visâ. Ex quibus & quid de carmine in puellam scripto, & de novellis concinnatis sentiendum sit, adparet. Et satis novi, nemini mortalium Soræ tale quid de me ne per somnium quidem in mentem venisse, nedum ut unquam constans aliqua fama ea dere fuerit. Sed ista portenta, ut & cætera omnia, diaboli instinctu Alastor finxit, ut illi cui se devovit, improbitatem suam raro quopiam specimine adprobaret, ac ne perjurium suum vulgari cuiquam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergæ exacta testes excitare possum tum, qui instar omnium est, Serenissimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentissimos juvenes, qui eo tempore studiis ibi operabantur, tum omnes ejus urbis incolas. Quibus vitam meam adeo adprobasse confido, ut nihil magis optem, quam Alastorem ibidem deprehendi posse, ubi in mei gratiam virgis publice cædendus, & cauterio signandus sit. Et sane usque

adeo vita mihi eo loco non dissolute agebatur, ut citra vanitatem asseverare auisim, præter laborem publice privatimque docendi; plus bonorum librorum Heidelbergæ uno anno mihi fuisse evolutum, quam Beckmannus per totum vitæ suæ spatium inspexit. Quin & ea, quæ vir quondam longe eruditissimus *Bæclerus in epistola dedicatoria Notis ad Grossii librum* 11. præfixa, de me in vicina Argentina scripsit, longe diversa ratione, atque Alastor mentitur, ætatem à me Heidelbergæ exactam insinuant. Sed nimirum præcipuum fontem omnium calumniarum dissimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem juventutem contubernio meo tunc usam à me corruptam gannit. Illa enim nobilis juvenus tantam mihi invidiam peperit, & eidem à me alienandæ conspiratio ista in me imita est; de qua satis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles discipulos & contubernales heic loci habuissem, ex ipsius Beckmanni judicio, sanctitate, devotione, innocentia nemo superior me existeret. Quod ulterius mentitur Alastor, *Serenissimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis salutem & jus divinum male informatum* à me esse; ea calumnia in ipsos quoque Optimos Principes redundat. De qua ut omnibus constet, pauca hæc sufficere possunt. Anno 1667. cum jam decretum esset de me in Sueciam evocando, Serenissimus Elector Palatinus Serenissimo itidem suo Filio iussit me certum aliquod pensum extra ordinem explicare; (nam habebat alias ordinarios suos informatores.)

Id quod intra tres menses æstivos absolutum fuit. Ac nemo ulterius inquirendum judicabit, ubi intellexerit, id ab Ipso Serenissimo Electore, Principe divinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi injunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, ut *sine præmio* mihi fuerit exactus, ut ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo præter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dnn. Blumium & Bœckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum æquo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Bœckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cujus directio D. Jo. Ludovico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit Alastor: *voluisse Seren. Electorem ignominiose me Heidelbergæ dimittere*. Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum ægre tulisse; noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quæ in Suecia quærebam, impedire. Quin post discessum meum eadem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & re ipsa una plus vice testatus est. Eiusdem generis est, quod Alastor pergit; *precario me professionem philosophicam juris naturalis in Scania adeptum*.

Sane extant adhuc literæ Illustris. Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quidus ab eo requirit, ut mihi persuadeat, ne vocationem Suecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium, & locus mihi assignatus primarius, cujus invidia Alastorem non parum adussit. Ejus quippe stupor digrere non poterat, leges DEI majore dignatione quam Justiniani haberi, & in istis evolvendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto jam satis à me ostensum fuisse, abs nullo homine, cui ulla mica honestatis & bonæ mentis restat, tantam *varaginem*, ut Beckmanniana latinitate utar, foedissimorum & absurdissimorum mendaciorum potuisse confarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui ut eo firmiter se pignoraret Alastor, perjurio tandem in conspectu Germaniæ sese adstringit. Ergo vivit profecto Deus, qui impium hominem, cui salutem animæ suæ immanibus odiis & vindictæ libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciiis mactabit; postquam quæ hætenus pro sceleribus inflata est castigatio, malitiam nefarii capitis tantum induravit.

Post eructatum perjurium cætera mendacia securius & languidiore asseveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam invehitur, facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Alinii Tenebrionis vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hætenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conversati sunt, ex-

hibuit, jam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto, à fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Garlebiensi non nulla mutuo sumit, & solcite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*, inter quos ipse proximum à primo locum sibi assignat, quæ à me violata jactat. Ubi illud ex arte caluminandi, quod plures huic negotio immiscere conatur, qui idem ad se nihil spectare aperte profitentur, Illustris juvenes meos discipulos Dn. Fossium, Cervinum, & Papke. Deinde uti ample nimis officia mea erga istos, quibus cum mihi revera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnosco: ita male Beckmannus omisit illa officia, quæ vicissim ab istis mihi debebantur, simulque quales iidem adversus me sese gesserint. De hoc enim nisi fesele, durius an mollius justo illi à me habiti sint, judicari non potest. Nec amplius quid dici jam opus est, nisi hoc, ut Deus retribuatur illis, sicut de me sunt meriti. Id tantum addo; inauditum hætenus mihi fuisse, me *ab Episcopo Winstrupio*, aut alio quopiam *publico atheismo accusatum*. Et quanquam alias ab ipso nihil omissum est, quo mihi nocere possit: tamen non eo delirii processisse eundem crediderim, ut Beckmanno tam detestabili maledicti formula præire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem se effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice se jactat, ac subinde ingenii sui stricturas spargit; velut quod decollusione mea cum diabolo ructat, oblitus, se paulo ante scripsisse, diabolum à me non credi; item de

Caligula Christianorum persecutore, & communionem uxorum Platonica, quæ si diis placet, à me asseritur l. VI. c. 5. §. 15. 775. Qua declamatione fauces sibi præparat ad evomendum obicæntissimum mendacium, quo vel ipse Beckmanni choragus erubescit, qui ne mendacia autores tantum suos maculent, aliquam probabilitatis speciem illis circumdare inter arcana artis suæ habet. Heidelbergæ id factum scribit cum totius urbis scandalo. An per horam mihi subsistere ibi, & in honesto munere versari licebat talia paranti? Fingit quoque de uxoris meæ senectute, quæ æqualis mecum est ætatis, & duos menses, antequam Heidelbergam discederem, pulchra me prole parentem faciebat. Ex cujus ore nemo mortalium unquam verbum paulo liberius, nedum tam foedæ rei narrationem audivit. Et quam plane mente moti hominis est fingere, *me ipsam coram multis honestis viris & matronis ad hanc confessionem adegisse?* Nam flagitia utique ut taceantur, autores operam dant. Ut tamen Lectori adpareat, qua occasione Alastori in mentem potuerit venire tam foedam fabulam fingere, narrabo leviculum quid omnibus heic loci notissimum. Quando in convivii, uti jam supra innui, syllogismis suis jam prope nos enecarat, ego restinguendo disputandi ardori, & quia alias in omni congressu hilariori Beckmannus deridiculo esse sueverat, in sterilitatem matrimonii ipsius joculari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis sufficere videbatur, si corporis molem spectares, posse. Cæteris inde pariter cum risu in eum ca-

villantibus, ita paulatim à syllogismis ipsius, respirabamus. Istas faciastam inficere modo nunc ultum it Alastor. Dialogum *Sinceri Warenbergii* à me non fuisse conscriptum non modo ipse Beckmannus novit; sed & probe ipsi cognitum est, quis revera ejus scripti autor sit, quippe qui in Suecia notorius est. Verum isthoc mendacio fraterculus ipsius Gesenius Garlæanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur explosa dudum calumnia de religione ad statum reip. accommodanda; cui fulciendæ advocatur Monzambanus, qui utique dogmata theologica ad rationes politicas examinare instituit. De quo etsi meum non sit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non cœcurentibus perspicuum esse, *scriptorem istum præsupponere; religionem Christianam genuinam & sinceram, prout à Salvatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere veræ politicæ adversum.* Sed quia pleræque Christianorum sectæ systematibus suis Theologicis, ex quibus singulæ viam salutis æternæ unice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiscuerunt; igitur uti sapientibus fas est discernere, quid in religione divinum sit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorsiones articulorum fidei, & quicquid est assumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepsit, sub disquisitionem vocare, quatenus continent aliquid politicæ adversum, postquam Theologi circa demonstrandam talium

falsitatem ex Sacris Literis fatagunt. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit scribere, id & ipse ægre fero; & dudum operavi, ut vir quispiam cordatus atque eruditus eam accusationem ex hiltoria Ecclesiastica & civili rerump. Christianarum, tum ex praxi communis vitæ, ipsaque experientia solide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis ejus ordinis advocatum se ferre velit, id oppido quam indignum est. Tandem ut sibi per totum scriptum constaret Alastor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo ad huj^o MSto monitu amicorum & precibus uxoris, (quæ nimirum studia mea moderatur,) delevisse, ne cum Theologis mihi controversia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manu scriptum evolvit, antequam Holmiæ censuræ offerretur; imo nec post eandem, antequam impressus divulgaretur. Ac eam ansam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in suspensionem vocandi, qui tunc temporis heic loci præcipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi muscitasse dicebantur, me post censuram quædam addidisse. Sed utramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asservatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potissimum laborat eadem fere ratione, qua ipsius frater Pontifex Garleanus inter Scabios classicum in me canebat. Quo

rum auspiciis qui militiam in me suscepturi sunt, successum sibi, prædamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi polliceri Lipsiæ, VVittebergæ, Jenæ, & Garlebiæ. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solum ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Jenenses, & VVittebergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Hujus epistolæ autographa duo, quæ VVittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operæ pretium esse duxi memorare. Commendaverat eas epistolas Beckmannus Francofurti ad Moenum in nundinis aurum-nalibus civi cuiquam Salfeldensi, cui nomen Michael Gurtvasser, ad præscripta loca curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipsienses erat profecturus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Jenam transiret, epistolam unam famulo communi Academiæ tradidit; cujus custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri invigilaturus, ut hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret. Nec dubito, quin idem jam Jubilæum sit promulgaturus, plenariam bonæ mentis remissionem pollicitus omnibus Asinii Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationem

nem susceperint. Nam reliqui Ornatiſſimi Viri ejus Academiae Professores magnopere tantum flagitium deſtantur. Quin ipsis bibliopolis Jenensibus tam ingenuus est animus, ut dicant; nebulonem esse istius scripti autorem, & qui eundem impreſſit. Inde dum Lipsiam tendit lator epistolae encyclicae, forte fortuna in eodem pilento vehabatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi conjunctiſſimus. Ibi ex improviso iste Mercurius non nimis astutus interrogabat; num Garlebiae Academiae esset? Cum amicus meus quareret, quid ipsi negotii cum Garlebiensibus esset; iste statim de commissis sibi epistolis effutiit. Heic amicus meus, qui jam de Jenensi epistola intellexerat, suspicari coepit monstri quid subesse; eoque ut rem expiscaretur, multa jaclabat de amicitia, quae sibi cum Pontifice Garleano intercederet. Iste laetus se nactum esse, qui literas Galebiam curaret, illas amico meo tradidit, adjunctis etiam iis, quae Wittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis sceleris quid subesse colligeret, eas resignavit, & ad me transmisit. Utraque manu Beckmanni scripta est, sed quam omni studio dissimulare laboravit, ut primo obtutu aegre agnosceres. Nec Beckmanni sigillo sed affinis, ejusdemque famuli Marci Klinck obsignata est. Quae ad Lipsienses destinabatur, alia via pervenit. Haec ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adjutum istas literas interceptisse. Ubi illud primo stultitiae Beckmannianae luculentum est argu-

mentum, quod tribus tam splendidis Academiae quartum velut pari gradu adjungat Gesennium Garlebiensem, vaniſſimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Graecorum ad Trojam Therſitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Gesenius apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquod ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & iste pro more suo in deliria effundi coepisset. Lipsiensis isti per servulum suum, qui spurius erat, responderi curavit, praefixa quoque hujus legitimatione. Quaedem contumelia loquacissimam ranam ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiae concepit opinionem, quasi apud eas potissimum inventurus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausuri, & apud quos libelli famosi tam pronam inveniant fidem, ut citra ullam amplius disquisitionem ad maculandam famam viri honesti & innocentis duce infami nebulone sint incubituri. Enimvero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione istorum virorum est persuasio, saltem quod judicium suum eo usque suspensuri sint, donec quid vera in controversia sit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint aversaturi. Sane ulla Wittebergensem haecenus aliquam tam foedae fabulae partem attigisse nondum mihi fuit auditum. Nec uni-

versis Jenensibus imputari potest, quod Velthemius deliret; cujus velaniam plerosque Collegarum ipsius ægerrime ferre novi. Qui & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academicas* responsum ad cavillationes suas accepit, quo non magnopere gavisurus sit. * * Sic & maxima mihi injuria fieret, si universus sacer ordo in se trahere vellet ea, quæ ego solius ranæ Garlebiensis coaxationibus opposui. Sane si unus impudenter pertendat; sacerdotibus competere censuram censura Regia eminentiorem in quævis scripta, eosdem ab omni errore immunes esse, & eruditionem suam ex peculiari inspiratione divina habere, quoslibet ad injurias ipsorum obmutescere debere, & modo zeli & conscientiæ vocabulum crepent, tela eorumdem à jugulo suo nemini avertere licere; alter autem tam enormia postulata neget: uter in istum ordinem injurius fuisse censebitur? * Quæ res ut eo clarior fiat, observari velim, duplicem esse de lege naturali tractationem; quarum una ad Theologiam spectat, quæ ex Scripturis Sacris hauritur, nec ulterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in catena velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur jus naturale, quatenus peculiarem disciplinam constituit, cujus principium cognoscendi unicum est lumen rationis, ac finis & usus intra terminos hujus vitæ coercetur, postquam per eam probitatem, quæ ex solis naturæ nostræ viribus jam promanare potest, salute æternæ potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi,

qui solus meus est campus, quando agitur de fundamentali aliqua propositione (aut quocunque vocabulo adpellare velis,) constituenda, ex qua præcepta legis naturalis liquido deduci queant; quæstio oritur: Num illa thesis Theologica, quod *essentialis DEI justitia sit archetypa legis naturalis humanae*, idonea sit, ut subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina juris naturalis, soli rationi superstructa, & accommodata ad caprum universi generis humani, qua id ratione utitur, quamcunque peculiarem religionem foveat? Hanc quæstionem nos negamus, & nostræ negationis invictas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hæ propositiones ex sola ratione naturali innotescunt; quod Deus sit justus essentialiter, quod nemini injuriam faciat, quod promissa sua firmiter servet, quod verax sit, quodque munus velut judicarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimvero quod justitia DEI essentialis sit archetypa legis naturalis humanæ, propositio est soli rationi humanæ incognita. Et si vel maxime eam rantisper à Theologia commodato sumere velis; tamen rationi humanæ impossibile est capere vim consequentiæ, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si inquam ita velim argumentari: Justitia Dei essentialis est archetypa juris naturalis: Ergo ad alterum non est committendum: impossibile est rationi humanæ vim & evidentiam hujus consequentiæ capere, aut investigare propositiones velut interje-

tas, quibus eadem stabiliatur. Sicut contra si ex nostra hypothefi argumenter; homo debet esse sociabilis; Ergo non est mœchandum; plana est consequentia, & interjectæ propositiones facile per solam rationem investigari possunt. Quo accedunt difficultates jam expositæ; puta, quod justitia humana respiciat legem & superiorem, & ponat in altero jus ad exigendum; id quod in justitiam divinam non quadrat. Item, quod quædam partes justitiæ humanæ in Deum non cadant, quæ nempe præsupponunt indigentiam humanam; uti est justitia, qua contractus reguntur. Item quod justitia Dei vindicativa longe ridigior & exactior sit, quam justitia humana, quæ sæpe delictorum veniam facit citra ullam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut soli clementiæ ostentandæ: id quod in justitia divina secusest, quæ citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapsio non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanæ sibi soli relicta attributa divina colligenda sint ex perfectionibus, quæ in creaturis, ipsoque homine conspiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut materia corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando; quodque adeo notitiæ humanæ, ex solo rationis lumine haustæ, prius cognita sit justitia humana, quam justitia divina; & consequenter in disciplina soli rationi superstructa præpostere justitia divina archetypa juris naturalis & justitiæ humanæ supponatur. Quod ipsum etiam agnovit Richar-

du Cumberland de Legibus natura, prolegom. §. 6. & cap. V. §. 13. cui quo minus genuinam jus naturæ tranctandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiæ Anglicanæ profiteatur; quæ duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo jam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo hujus controversiæ volvatur; & ei, qui nobis velit contradicere, hæc difficultates ex sola ratione esse removendas, & liquido ostendendum, utiq; ex illa essentiali justitia divina ope folius rationis humanæ omnia & singula præcepta legis naturalis deduci posse, ita ut propositiones intermedias & evidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium præstare potest,
* * Legem Natura cordibus hominum inscriptam esse. Ast quis hoc unquam negavit, cum totidem verbis id ab Apostolo asseratur? Sed quæstio est de genuino sensu Phræses hujus metaphoricæ; quæ sane, si omnia S. Scripturæ loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam firmam, stabilem penitissimæ menti infixam, & plane indelebilem. Neque in emphasi istius dictionis peculiaris aliquis modus ejus notitiæ comparandæ insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturæ dictis eadem extra controversiam notitiam acquisitam exprimat. Et quis clarius emphasin illam evolverit, quam ipse Apostolus verbis immediate subsequens? Ipsa quippe conscientia eos, qui in legem naturæ peccaverant, convincit. Et cogitationes

zationes sese accusantes & excusantes, sic ut neque ignorantiam ejus juris obtendere possint, neque ejus sensum unquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo unquam actualis & distinctus propositiones, de quibus expresse mihi sermo est, exculperit; quas nemo hæcenus in animis infantum recens naturarum observare potuit. Et quid me potissimum mordet Scherzerus, cum tamen D. Joannes Musæus Theologus Jenensis, Schertzero nihilo inferior, *Introducit. in Theologiam* c. 2. §. 19. anno 1673. edita, dilerte asserat: *noticius natura intellectui inficis esse non in actu secundo aut primo, sed tantum in potentia propinqua.* Quo ipsi utique distinctus & actualis propositiones natura inficitas negat. Et hæc, ni fallor, communis Jenensium est sententia. Quare ergo mihi soli tam obscæna dica scribitur? Deinde per summam injuriam mihi hæc thesis affingitur: *natura nihile esse turpe, quæ nulpam à me ponitur, nec de ea asserenda unquam in mentem mihi venit.* Sed triplex potissimum thesis à me l. r. c. 2. §. 6. adstruitur. Prima est, *honestatem & turpitudinem esse affectiones aut qualitates morales actionum humanarum ortus ex convenientia aut disconvenientia cum lege.* Hanc thesin si quis impugnaverit, haruspices prodigium nunciabunt, bovem esse locutum. Altera est, *motum physicum in actione humana absque omni respectu ad legem consideratum, esse moraliter indifferentem.* Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De solo isto motu phy-

sico me agere ita crebro inculcavi, ut metuam, ne Lectorem stuporis infimulaverim. Hoc dogma cum inter Theologos hæcenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato phylicum & materiale est, Deum tanquam conservatorem naturæ concurrere unanimitè docuerunt, v.g. ad extentionem manus in furto: (quod citra blasphemiam dici non posset, ni motus ille physicus esset res moraliter indifferens; nunc nescio qua maligna mentis febrè à quibusdam tanquam monstruosus indifferentiſſimus moralis distametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed ejusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem præter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem: Unde qui indifferentiam motus phylici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica nullum inter corpora discrimen agnoscere velint, ideo quia materia prima indifferenter se ad quamvis formam habeat. In primis autem ** cavillari instituit illa verba mea, quæ extant p. 27. *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi agre concipere queant, inde est; quod à teneris istorum visitorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse.* Ubi primo observandum est, quam malitiosè* de suo parenthesis verbis meis inserat, (eorum quæ turpia habentur)

habentur.) Nam verba immediate præcedentia utique manifesta inculcant, naturalem indifferentiam prædicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; sed *de actu physico citra respectum ad legem.* Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter esse indifferens: sed hoc dico, motus physicus, qui ad materiale istorum vitiorum constituendum concurrat, est naturaliter indifferens; quia ad illum motum physicum auctor & conservator naturæ DEUS influit. Puto autem ignominiosum fore * si operose ipsum docere aggrediar, quid in actione morali sit motus physicus, & quid illi ex lege accedat, quæ vel qualitate aut dispositionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumstantias determinat, vid. l. 1. c. 7. §. 4. De cætero verba mea planissimum habent sensum apud illos, quorum iudicium libelli famosi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis à pueritia detestatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipsis affectibus & sensibus quædam istorum averfatio imprimatur, sic ut velut ex naturali quodam horrore ista videantur refugere; quemadmodum objecta sensibus ingrata naturaliter averfamur; utque adeo aduetudo illa & disciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem subit originem istius averfationis ab interdito legis accessere, aut de motu physici, qui istis actionibus subest, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis jam fuit observatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fra-

trum & sororum usitata fuerint; tamen ea post apud plerasque gentes usque adeo non lege tantum, sed & communi averfatione exolevisse, ut apud probe educatos ipsi sensus velut obtorpuisse videantur. Inde & juvenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine ulla prava cogitatione aut tentatione; quæ tamen sese mox circa alias exserat. Tertia mea Thesis est, DEUM esse autorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impositionem referendam esse originem moralitatis, quæ in actionibus humanis existat. Quæ thesis eo minus scrupuli movebit, quod is utique legem æternam in Deo agnoscit. Jam igitur quæro, utrum illa moralitas, antea de se habeat ad legem æternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum asserere velit, habebimus jam Theologum, qui Deum primam esse causam neget. Postremum à me asseritur. Verum hæc omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Veltheimii clamoribus opposita, ita perspicue deducta sunt, ut sperem, cordatos viros, & à vitiligando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Ast ego dico, inter statum purorum naturalium, quem Scholastici fingunt, & inter statum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum esse, discriminis; quantum inter ea quæ Theologi de poenitentia seu conversione hominis, & Jureconsulti de poenitentia in contractibus docent.

Quod

Quod qui deprehendere non possit, bardum & blennum, ac politices ignarissimum esse oportet. Sicuti & istud spectrum heic loci jam plane disparuit, post publicatam meam dissertationem de statu hominum naturali. Quæ ubi cum cæteris junctim impressis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de sagacitate sua multum gloriabitur. Ist hæc obiter hoc loco addere visum est, ut omnes cordati judicare possint, siquidem qui ad me diffamandum hæctenus incubuerunt, citra præjudicium & affectus sententiam meam penitus agnoscere, atque explicationem æqua mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipsis, saltem circa quæstiones Theologicas, superesse controversiam. Sin autem id agitur, ut judicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famosis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis sententiis consarcinati sunt; neque ulla protestatio, interpretatio, & planior deductio locum inveniat: amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori sit opponendum.

Sed ut ad Beckmannum revertar,

confido jam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, post lectam epistolam liquido agnitureos; hoc seculo non extitisse exemplum foedioris calumniæ, quam quomæ ista orci progenies adpergere instituit: infinitos quoque plus in literaria præstitisse: neminem autem quam me, ob labores suos pejoris exempli insectationes esse perpeffum. Si quis tamen adhuc innocentiaæ favor, si quæ adversus calumnias detestatio, invenientur sane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicæ, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbant, quo magis bonorum omnium interest, talia exempla non frequentari. Et Deus justissimus iudex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardorem animam suam exitio pignorare publico perjurio non horruit, ejusmodi tandem supplicii, quæ frangendo tanto furori sufficiant, coërcebit.

*Propter cognationem materia visum est subnectere
tria sequentia scripta.*

PETRI DUNÆI

p. t. in Academia Carolina Pedelli
secundariū

EPISTOLA

AD

*Virum Famosisimum, NICOLAVM BECK-
MANNVM, totius Germania Convitiatorem & Calumnia-
torem longe impudentissimum,*

Super novissimis ipsius scriptis.

Uanquam alias non ita frequens sit, ut Pedelli ad tam ingentes viros scribant: tamen si quis æqua lance expenderit rationes, quæ me ad scribendum impulerunt, agnosceret, à me nihil præter decorum fuisse susceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum ejus collegii, quo antea jungebamur, videreris; tamen quoties cernebam, te in quovis congressu pro deridiculo haberi, sæpe me non usque adeo despiciebam, ut non mallem sani capitis

Pedellus esse, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligis sentiebam, quando blandissimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & haustulum vini adusti ex Sacro-sancta lagenotheca depromti propinabas, cujus dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leve vinculum duco, quod & ipse mihi jure oprimo maximo titulum *Antecessoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego secundus Pedellus, tu *secundus Rector* fuisti. Denique cum cæteros collegas tuos, postquam à nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitie adultimum memor diploma re-
lega-

legationis tuæ hisce manibus loco solito quam accuratissimè affixi, ut e-logium tuum ab omnibus legi posset. Quin & cum canes nostri adeo impudentes essent, ut in cineres *Indicis* tui medio foro mæjere non erubescerent, ego illos ab ancilla mea in urnam fictilem colligi curavi, ut in Mausoleo, quod *Indici* Novitatum b. m. *Garlebia* communibus sumtibus tuæ sectæ extruitur, aurea urna reponerentur. Quo pieratis officio immortalē gratiam ab universis *Asinii Tenebrionis* sectatoribus inisse me confido. Facit & hoc spem, scriptionem meam tibi gratam fore, quod in te haut quaquam cadere animadvertam illud tritum; honores mutant mores. Nam non minore nunc vesania agitaris, postquam *Cardinalis Consularius Jucosus* es factus, quam cum inter Professores moraris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama jam tua nihil amplius detrimenti possit capere.

Caterum etsi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inveneris, qui nebuloni panem dare velit: tamen quia materiam istam carmine aliquo *Dielherri Noribergensis* celebrari splendidius fuerit, omnia quæ speciem adulationis habent, seponam, & nonnulla duntaxat pro jure veteris conjunctionis paulo familiaris monebo circa scripta tua novissima, quibus non singulis modo viris, sed & integris nationibus insultas. Nam generosè

tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, ut carnifex aliquando ex te literam longam faciat; indignum tamen est, in tantum te ab ingenio & memoria defici, ut nec unum mendacium ita speciosè adornare valueris, quin statim ejus falsitas manifestè deprehendi posset.

Nec minus cum tam anxie eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miserandum videtur veteribus tuis amicis ita inep̄tè id abste agi, ut ne rideri quidem amplius tua stultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, si strictim duntaxat quædam annotavero circa ea, quæ velut pro te, aut in *Pufendorfium* aliosque scribis. Nam omnia ad unguem exigere, quæ ab homine professi furoris proficiscuntur, non multum à stultitia abfuerit.

Jactas igitur, te nunquam amasse abundantia poculum. Nam quæ aliis vix siti restinguendæ sufficiebat portio, tibi cerebrum ita turbabat, ut clamoris primo syllogismis omnes enecares, inde saltationibus quicquid erat fæminarum delassares, & reliquis diffugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An in arenam cum inimicis disgladiaturus descendis nescio. Vidimus tamen te in aulam Episcopi ascendere, & à circumforaneo lanista non mediocriter vapulare. Plus æquo se studiis invigilasse dicis, ut aliquo colore nativam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia studiorum delires. *Opas ut à Pufendorfo esses liberatus.* Cur igitur libellos famosos in ipsum edebas, & eidem necessitatem imponebas fa-

ziora tua publicandi? *Fama* te nunc cura tangi serum est, postquam sententia judiciali infamis declaratus es: insaniam, per novos libellos famosos amissam famam recuperare vel: blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi provocate. *Inter studiosos olim non primum, sed medium saltem locum occupabas*, eadem qua medius digitus inter ceteros dignatione; & quia in medium protrudi solent, qui in circulis exagitantur. Recte quoque *primarius studiosi annulus quoad victum* fuisti, quia gladiatores non tenui cibo alendi sunt. *Dicis te ebrietatem semper ut venenum cano pejus & angue natura aversatum esse.* Id quidem ut faceres uxorem tuam subinde tibi ingerentem audiebam, quando in conviviis ita te deridendum propinaveras. *Quid* porro sanos homines cogitare credimus, quando legunt te scribentem; te quia *horas subcisivas exercitii gloriose tribuisti, inde Pufendorfio harum rerum experto usque adeo esse infensum: & quia ars non habet osorem, nisi ignorantem, pro hisce corporis dotibus enim ridere & cachinnari artificiose scire ac prædicari.* Sufficere isthæc possunt, ut iudicemus, quid sapientiæ atque elegantiarum generosus discipulus abs te præceptore dicere potuerit. Et si non adeo gloriola res sit prima litterarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *famulas faventes experiri*, qui omnibus est deridiculo. Sic ut licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus *Ælii discipulo prælegisse*, & verbis tuis sæpe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen

adpareat, quare ea res ullum mortaliū *miserrimè angere, torquere, excruciare* queat. Commensales porro tui cur non pro lauto convivio, quo discessurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatum, quibus vanitatem tuam tantopere capi animadverterant? *Ex Medulla Justinianea nihil tuum est præter lacinosum titulum, & præfationem ad lectorem.* Dedicationem amicus quidam composuit; ipsum opus plagio subductum: quod cuivis ex stylo patere potest. Et mirum tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros invenerit emtores, ut gratis tibi pleraque exemplaria fuerint distributa. *Primus literas vocationis accepisti, ut secundus ordine esses: primus etiam ordine motus es, ut infamis fieres.* Ridiculum est quod iactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo.* Id Rex curat scilicet, præcipue adhuc minorennis. Suffragia facile obtinentur, ubi ordo succedendi legibus præscribitur; & primo absente, secundus in eius locum succedit. *Prudentiam tuam non extolleret, si micam prudentiæ haberet.* Hoc faciunt stulti; nosticætera. Non diffiteor tamen *Studiosos tibi perpetuum rectoratum optasse;* quia sub fatuo rectore plurimum illis licentiæ est. Ne tamen nimis tenellam tuam conscientiam excruciet, quod Pufendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hostis, sub Receptoratu tuo professionem suam Lundini auspiciatus sit. Nam eo in negotio tu nihil amplius præstabas, quam ego, qui sceptrum præferrebam; & ipsum programma ab alio

Pro-

Professore, tuo tum domestico, con-
scriptum est; quod stylus satis arguit.
Inhumanum enim videbatur, dictio-
nis tuæ gangræna nondum talium
adfecto nauicam excitare. Credis
porro tu, fuisse in Suecia, qui episto-
lam Commentario tuo ad Instituta
præfixam, quam *in lucem edere, Regi-
que dedicare curasti*, præ factore, quem
exhalat, perlegere potuerit? ne-
dum ut quis curaret, quid tu ibi de
Hobbessio & Monzambano gannires,
qui ne grammaticam quidem calles.
Quæ circa librum Pufendorpii in Sue-
cia gesta sunt, ipse ita exactè in Apo-
logia retulit, ut malevoli ne mini-
mam quidem circumstantiarum in-
ficiari potuerint. Ut nihil impuden-
tius excogitari possit hoc tuo men-
dacio; *omnes in Suecia Episcopos, Docto-
res & Professores isti libro se opposuisse,
eumque damnasse*. Id enim Deus aver-
tat, ut quod unicus Schvartzius de-
liravit, universus Sueciæ Clerus
pro suo habere velit. Is solus te
chorago in Suecia fabulæ hujus actor
fuit. Winstrupius mutam ferè per-
sonam egit, & quæ à Schvartzio
asserebantur, cæca fide amplexus
est. Quicquid machinarum adhibe-
reris, duos Theologos Schvartzii
collegas permovere non poteratis,
ut Indici subscribere vellent. Et cum
Schvartzius ad nuper defunctum
Archiepiscopum Upsaliensem pro-
lixam eo nomine dedisset epistolam,
& quantum posset in Pufendorpium
classicum cecinisset; iste statim ag-
novit, ex mera malignitate animi,
& calumniandi libidine omnia pro-
venire, ac responsio illum nunquam
est dignatus. *Negas te eo tempore li-*

*tem illam voluisse facere tuam, ne aures
tuæ satyrico sale perfricarentur, etsi
conscientia tua tergo elephanti tene-
rior, & Professio Juris reclamaret. At-
qui te earum turbarum primum au-
torem fuisse, & aliquot paria calceo-
rum circumcursitando contrivisse,
ut furori tuo socios quæreres, apud
nos notorium est. Et ut aliquam ra-
tionem allegares, in Consistorio ad
protocollum dictabas; tibi querendi
causam esse, quod Pufendorpius
tuam Professionem (Juris Romani)
indignam pronunciaisset. Scilicet quia Pu-
fendorpius in dedicatione libri sui
scripserat: *Indignum videri, Ulpiani
decretis omnia pulpita resonare; Creatoris
leges incultum obsolescere*. Et cum iste
juxta assidens sensu communi te
gaudere negaret, & ruditatem tuam
in os tibi exprobraret, quod reponere
nihil habebas. Denique usque
adeo litem illam fecisti tuam, ut cum
Schvartzio silentium fuisset im-
positum, tu illum Indicem, proprio au-
su an alieno instinctu necio, libel-
li famosi schemate adornatum typis
excudi curaveris, ob quod tacinus
relegationis infamis poena affectus
es, cum graviorem castigationem
fuga declinasses. Metus ergo carnifi-
cis Sueciæ te expulit, non defectus pœca-
tus, cum ob frustum panis, & ut
mentiendi theatrum haberes, religi-
onem abjuraveris; nec defectus justiti-
æ, quam mox tergo fueras leniturus.
*Professionem te æquo animo relinquere
potuisse non mirabitur, qui nove-
rit jam Anno 1671. te ob turbas hic
moras salario privatum; ut tunc de-
mum Inimicum Sueciæ tibi displiceret,
cum ipse esurire iaciperes. Solenniter
quoque**

quoque *valedixisti Regi & Proceribus*,
 nti fures solent domo expilata. De-
 bebās Holmiæ expectasse, quoad di-
 luceſceret, & mox vidiffes te in car-
 cerem à liſtoribus rapi, & poſt tergo
 earmen propemticum à carnifice
 inſcribi. Sic ergo rebus in Suecia ge-
 ſtis deinceps Cardinalis *lateri tan-*
quam conſiliarium jocoſus *adheſiſti*; qui
 tamen & ipſe, ubi elogia tua peni-
 tus intellexerit, mox foras te ire ju-
 bebbit. Inepte quoque & impuden-
 ter contra ſententiam adverſus te la-
 tam diſputas. Statim atque *Index*
 Londini comparuit, nemo erat, quin
 te ejus autorem agnoſceret, cum
 aliis indiſiis, tum floſculis illis tuis
 paſſim aſperſis. Nolebat tamen Pu-
 fendorfius actionem prius in te inſti-
 tuere, quam talia argumenta depre-
 hendiffet, quibus tu nihil plane con-
 tradicere poſſes. Ubi demum ipſum
 & omnes impreſſionis miniſtros, &
 manuſcriptum tuum inveniffiſſe co-
 gnoveras, & craſtina luce Holmiæ in
 carcerem te trahendum præſenſeras,
 nocte aufugiebas. Quanquam autem
 ſatis hoc modo te nebulonem de-
 claraffes, expedire tamen viſum Pu-
 fendorfio, ut cauſa in foro compe-
 tenti decideretur; neque apud Regi-
 am Majeſtatem, uti tu mentiris, ſed
 apud Conſiſtorium Academicum ab
 initio ad finem eadem acta, & ab
 hoc pronunciata ſententia demum
 à Regia Majeſtate confirmata eſt:
 quæ ſub novo imperio clementiæ
 oſtentandæ veniam tibi, ſi Pufendor-
 fio idonea deprecatione ſatisfacere
 velles, offerebat; cum id abnueres,
 executioni illam dari mandabat.
 Neque verò opus erat, ut muneri-

bus & aliis artibus Proceres Pufen-
 dorſio conciliarentur, cum delictum
 tuum eſſet manifeſtum, & omnibus
 intolerandum videretur, interditi
 Regii autoritatem ita peculanter
 abs te proculcatam. Et ſane Illuſtriſ-
 ſimi illi proceres, quos tu nominete-
 nus ſædis calumniis, & mendaciis
 adſpergiſ, id eo quod, ut flagitiis & fu-
 rori tuo patrocinaſentur, inducere
 ipſos non poſſes, fortasſe aliquando
 tibi erurifragium parabant, ſi modo
 non indignum ſaſtigio ſuo judica-
 bunt, ad latratum ſcabioſi & rabidi
 canis commoveri. Sic & falſiſſima
 ſunt, quæ de Pufendorſii genero gan-
 nis. Nam Senatoris Regni Succiz
 præſectum aulæ fuiſſe, & inde ſena-
 torem urbis Holmiensis factum, in ſe
 nihil plane ignominiz aut ſordium
 habet. Et quid nuptiæ iſtæ ad eam
 rem facere potuerunt, cum jam men-
 ſe Septembri An. 1672. vitiligatori-
 bus Lundenſibus ſilentium foret in-
 junctum; privigna autem Pufendor-
 ſii menſe demum Novembri Anno
 1673. ambiri cæpiſſet? Inde dum ar-
 guere conaris, injuſtè te in Suecia in-
 juriarum damnatum, impudentiæ
 & ruditatis illuſtre edis documen-
 tum. Negas Indicem primitus à
 Schvartzio conceptum, abs te in-
 terpolatum atque editum? Atqui
 propria tua manu, & teſtimonio il-
 lorum, quorum opera in eo impri-
 mendo uſus es, convincebaris; &
 cum ſocii tui omnia pro te tentarent,
 nemo tamen adeo effrons erat, ut ne-
 gare id auderet. Libellum famoſum
 fuiſſe negas? Atqui ſententia jurato-
 rum: judicum pro tali declaratus &
 combuſtus fuit. Et credo ſatis jam à
 Pufen-

Pufendorffio ostensum, quale scripti genus is Index sit. Nunquam *confessus es te autorem ejus Indicis?* Atqui pro te & manus tua & fuga, & testes, & *Stylus* confitebantur. Nisi forte in vocabulo *authoris* pro acumine tuo ingeniose cavillaris. Nam **Schvartzius** eum primus concepit; tu à Regia Majestate damnatum interpolasti & edidisti. *Non es accusatus; publicè eo nomine ante abitum tuum è Suecia?* Nimirum mense Junio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur. Antequam inquisitio Giesæ, Hamburgi & Holmiæ locis tam ditius absolvi posset, November aderat, quo te quantum poteris in pedes dabas. Mox & publicè per legitima intervalla citabaris, & exemplum citationis uxori tuæ à me ipso in manus tradebatur; quod te accepisse ipse literis ad Consistorium scriptis fatebaris. Sed quod scriberes, te malle æternæ salutis jacturam facere, quam Pufendorffio deprecari, addebas: te curaturum, ne ista infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inventurus eras. Forum fuisse competens, quo damnatus fuisti, negas? Atqui juramento, quo Regi & Academiæ eras devinctus, nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ipse conscientia vecors clam aufugerat; domicilium quoque adhuc Londini, Uxoremque & familiam habebas. Et an numquam, qui Parisiis Aurelias peregrinasti, desertorum nomina patibulo affigi vidisti? Et sane si apud *Regem Hispania natione Danu*, qui Sacramentum ipsi dixit

set, scelere patrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Suecia, jure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifestius indicium furoris, quam quod causam rerum adversarum, quas Sueci experti sunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum veniæ duorum Tenebrionum dederent noluerunt? Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi sunt?

Hactenus famam tuam mendacius & calumniis defendisti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstruisti. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse sapientissimum? Nam sera tibi nunc stoliditatis parsimonia, & inglorium nimis est, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & juris Doctores* (tui consimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari inter pocula erubuit.* Et facile crediderim, *Pufendorffium nunquam ratiocinando se hesitantem reddidisse, aut tacentem;* nam illi absurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter disputandum ad angustias redegeris; cum tu scabiosum syllogismum trepidus & pallidus vix multà cum hæitatione posses excreare, quod nondum poculis incaluisse? Nec sane honoris tui gratia Pufendorffius & in Apologia, & in Epistola ad amicos te depexum dedit, aut *scriptis tecum certare voluit;* nec te unquam velut justum adversarium, sed ut infamem nebulonem & rudissimum asinum tractavit. Circa 14. *rusti-*

cas, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Instituta accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses Holmiæ circumcurstaveras, & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras, forte fortuna accidebat, ut Vicariatus aliquis morte prioris professoris ad Academiam devolveretur. Cui cum eo anno de rebus jam esset prospectum, Proceres quidam efficiebant, ut tibi de isto vicariatu proventus ejus anni daretur, quo mercedem bibliopecto exsolvere posses, & ut importunum hospitem mensis suis aliquando amolirentur. De cætero nihil ad te spectasse istos rusticos vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum satis nosti. Nam hic 14. alibi 12. fuisse scribis; eosque circa urbem Christianostadium locas, cum supra quatuor milliaria ista prædia inde distent. Quos fabularis te circa tuum discessum à Suecica Regi obtulisse sub spe compensationis, eodem scilicet modo, quo Professorium munus offerebas. Nam per carnificem non stabat, quo minus quam merebaris paratissimam solutionem tergo exciperes. Malè verò sit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare nosti. Dicis te octo annis existisse Professore Juris. Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumniarum, & privatæ molestinæ furta honoris gratia salario privabar. Per triennium sterile id tamen operæ pretium feceras, ut An. 1673. nocte in tempesta tibi foret aufugiendum. Arrige jam digitos, & numera; &

ubi ad discessum tuum perveneris, noli nimis gloriari, te Professore fuisse. Sed nimirum *Doctrina Juris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuæ, & te non minus utilia opera elaborare quam alios *Jocos*, paræ pretii cum Syndici Goerlicensis abortu, vix grano cassæ avena digno. In qua, si removeas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Suevicam & Pusendorfium, quid tuum est? Nisi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen isti operi non parum splendoris conciliari tua imagine æri incisa: quæ uti torvitæ tuam sic satis repræsentat, ita miror nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vastitas non parum terroris Gallis videtur incussura, quibus tam infensus es. Agnosco quoque vestem holoticam, quam apud nos gestabas, valde jam detritam, & formæ antiquioris; & latius fuerat novam commodato sumere tantisper, dum à pictore delineatis. Carmen quoque subjunctum planè est ex tua vena. Nec minus mirum acumen spirat emblemata titulo præfixum, cæius & studia tua non obscure exprimens. *Concussus furca*; id est, ex Suecica relegatus religionem muto, ut panem apud Monachos inveniam. *Scribis in marmore læsus*, id est, quos calumniis & maledictis appetisti, perpetuum furoris & sceleris tui monumentum statuent. Tandem ipte in terribilem deformatus draconem, assultantibus ventri sectatoribus suis, eructas; *Ingratis servire nefas*: malum credo minitatus Monachis tuis, ni esuriam tuam affatim exa-

exfatiaverint, quod usum Rosarii ipsos docuisti. Carmen versificis Noribergensis ipsi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliaverit. Denique de torque à Cæsare donato fortasse mentiris; & mirum foret tantam jam Viennæ auri vilitatem esse. Suaferim tamen, ut ab aurifabro ad obrusam eum examinari cures. Nam frequens est, ut morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multæ tuæ lectionis, quod unum librum plagio subductum, & duos *multo cum sudore* (ideo hircum olent,) ex aliis descriptos *in lucem edere curasti?* Sane quotiescunque te accedebamus, eosdem semper codices in menta tua expositos cernebamus tres, quatuorve, ex quibus miseris tuas rhapsodias confarcinabas. Negas te scripsisse, te *mediate & immediate* Pusendorfium aggressurum *etiam cum dispendio salutis tuae aeternae?* At qui loquebantur id literæ tuæ mense Decembri Anno 1675. Hafnia scriptæ, multis apud nos vitæ, ex quib⁹ illa ipsa verba Protocollo Academiæ inserta adhuc extant. Et quis cui salutis cura est, avitam religionem ejurat, ut panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inveniat? negas quoque, addita execratione, te *litteras propria manu scriptas misisse Wittebergam, Lipsiam, Jenam & Garlebam?* Fortasse jam à Jesuitis mentali restrictione perjurio diverticulum quærere didicisti. Nam non eosolum, sed & Giessam, & Altorfium, & ad alios fortasse programma illud Asinii Tenebrionis misisti. Ex quibus quæ Wittebergam &

Garlebam destinabantur, ab amico Pusendorffii interceptæ sunt. Lipsienses & Giessenses quas acceperant, ultro Pusendorffio transmissere. Altorffini in malam rem factas chartas abjecerunt. Jenæ Velthemius apud affinem suum tunc Rectorem obtinuit, ut Patriarchæ sui scriptum, sudorem adhuc ipsius redolens, in loco Sacrosancto asservaretur. Et ne quis ea de re dubitare possit, en exemplum earum literarum, genuinæ Beckmanni sobolis. Nam inter mille solocistas sribligo tua facillime dignosci potest. Sunt autem illæ, quæ ad Fridericū Gesenium destinabantur, quæ in paucis admodum à cæteris discrepant. *Reverendissime, Praclarissime ac Doctissime Domine Superintendens, Frater in Christo dilectissime, ac aetatem venerande. Tibi, Vir optime, pietatis studio dedisset, partim ex publica fama, partim ex ipsis verum argumentis satis notum est, qualis & quantum sis Ad. Samuel Pusendorff, Professor Londinensis in Schania, in quantum hic perversi cerebri homo verum jus naturæ & morale, & per consequens decalogum, Deique leges novo excogitato suo jure naturæ & fictis entibus moralibus malitiosè ac impie evertere studeat; & in quantum is vulpis instar laudabilem omnium Eruditorum conatum, inordinata Magnatum intercessione, & autoritate à se suoque scriptis avertere conetur. Ea propter sibi, ut Viro animoso ac Religioso inclusa præ aliis pie transmittere voluit, ut inde quasi per indicem primo statim intuitu percipere possis, quantum mali in tota Europa & universo Christianismo notum atheismi novi Magister Samuel Pusendorff fraudulenti ac diabolicis suis novis entibus moralibus, actionum humanarum indiffe-*

rentia, Religione statui Reip. accommodanda, & sexcentis aliis in statu suo naturali (quem convenientius bestialem voco) pessime disseminavit, inque juvenum novitatis avidorum animis jam dolose implantare cœperit, quo totum jus natura, Dei leges, & præcepta decalogi pro viribus clandestine evertere machinatur. Per DEUM & conscientiam te rogo, & exhortor, exulet in te animarum Pastore omnis metus, personarumque respectus, ne diaboli regnum per has clandestinas machinas magis magisque extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheismi principia ex Hobbesio Anglo hausta, ut contra hujus pestiferi hominis principia amore Christianismi conservandi heroico animo mascule insurgas, juventutem studiosam aliosque probos & incantatos publice ac privatim serio admoneas, ne Pufendorfii jus natura in sui perniciem legant. Rem sane Deo gratissimam, Reip. literaria utilisissimam, ac Christianismo quam maxime necessariam, juxta tuum officium præstabis. Si tibi forsitan non vacaverit totum lubrici Pufendorfii jus natura & gentium vere gentile relegere, attente saltem legas librum primum, in quo adeo obscurus, & obscure ac lubricè omnia ad fallendos incantatos tractat, ut nullus Eruditum eum percipere possit, nisi quod velis atheismum sub aliquo pietatis colore vulpium instar indirecto introducere, sequè cum Mahomede per fallacia & ficta sua entia moralia immortalem reddere. Plura non addam, sed ea exquisito tuo judicio, prudentia ac pietati amice examinanda relinquo, qui sum & ero Reverendissimi ac præclarissimi Domini ad aras devotissimus Veridicus Constans in Academia Catoniana, sitis mecum Catones probi ac veri rerum Censores, Valete. Judicet nunc quilibet, an non hæc literæ Nicol. Beck-

mannum, eundemque nebulonem prodant autorem. Damneris ergo voti tui, & ita malefias tibi, sicuti hæc literæ abs te primum conscriptæ sunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum convenire censeant, quos ipsi tanquam hæreticos & seductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Christo indigitare; neve mox agnoscant, te non religionis amore ad eos accessisse, sed quia nemo ex Protestantibus tam scabioso molosso pabulum & locum impune latrandi concessurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipse de impotentia suspectus sis, tam effuse in laudem uxoris tuæ declamites, immemor inter Monachos te degere, nimis quam facile prurientes. Quin plane barbarum erat maledicentiam tuam ab honestis matronis sibi temperare non potuisse, ut adversario tuo necessitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quæ Holmiæ memoriam tui reliquit valde inquinatam. Sed infra generositatem iræ virilis est istam camarinam movere; & miserandum alias fatum est mulieris tot proci expetitæ, te maritum accepisse. Atque hæc ferè sunt, quæ velut in defensionem tui delirare voluisti. Sed cum non pauca præterea facinora tibi sint objecta, simulque plurimorum mendaciorum, quæ in Pufendorfium priore libello famoso jactaveras, fueris convictus, de quibus ne verbum jam amplius mutire audeas; non obscure silentio tuo ista agnoscere videris. Præsertim cum id brevitatæ causa factum dicere nequeas,

queas, utpote qui easdem nœnias cuculi instar centies relones.

Videamus nunc paucis, quid con-
vitiatorum ac mendaciorum in Pu-
fendorffium eruētēs. Ac primo qui-
dem rabiem tuam excipit *familia*,
ex qua oriundus est, quam tu vac-
cimulgorum progenies fœdis male-
dictis adspergis, nullo alio argumen-
to, quam quod te & sub Afini Te-
nebrionis schemate in Apologia, &
post in Epistola detracta larva pro
merito depexum dedit. Sane nullus
mortalium capere potest vim hu-
jus ratiocinii: Pufendorffius Afinium
suis coloribus depinxit, igitur ipse
ex sordida familia ortum ducit. De
cætero nec te ipsum bubulcige-
nam, nec quenquam Londinensem
Professorem latebat, Pufendorffium
in Misnia & Patrem, & avum, & pa-
truos, & avunculos habuisse Verbi
Divini Ministros, viros honestissi-
mos. Quali profapia ortum esse ne-
mo cordatus erubescendum duxerit.
Quæ ergo Alecō te in mortuos fæ-
vire adegit? In Pufendorffii porro fa-
miliari sermone cæteri, qui ejus con-
suetudine usi sunt, nihil adeo indeco-
ri observare potuerunt. Etsi alias mi-
rū non sit, tecum versanti de sterco-
re in mentem venisse. Eruditionem
Pufendorffii ut contemneres gravissi-
mas utique causas habebas. Nam ne-
que is unquam paucula verba Galli-
ca & Italica Latino scripto perstul-
tam ostentationem, sicuti tu, immi-
scuit; nec eos in Theologia sub Hül-
semanno præceptore fecit profectus,
ut Tractatum *De salutari usu sancti
Rosarii* nosset conscribere, qualem
nuperus Catalogus Francofurtensis

sub nomine Nicolai Beckmanni re-
fert. Cujus si tu sator es, procul
dubio te aliquando inter Divos pro-
ximus à S. Marculfo manet locus.
Alias Pufendorffius neque Theolo-
giam, neque doctos & cordatos
Theologos unquam sprevit; fas ta-
men sibi credit esse, Schvartzium &
Gesenum, & si qui sunt alii calu-
mniarum architecti, pretio suo æsti-
mare. Jurisprudenciam usque adeo
non neglexit, ut non parum operæ
posuerit, quo ipsa solidis nixa radici-
bus exsurgeret. Soles tamen Goerlicii
resplendentes pro ignibus fatuis ha-
bet, ac dolet tui, similes asinos pro tri-
ginta uncialibus titulum sibi Docto-
rum posse emere. Id plane festivum,
quod nugis tuis aliquid autoritatis
conciliare voluisti ex effato *viri il-
lius eruditi, ex Indice Novitatum*.
Male tibi sit, qui vetus nobis prover-
bium corrupisti; mutuam muli sca-
bunt, nam tu jam te ipsum scabis. Tu
quippe es iste vir si Diis placet eru-
ditus; tua est ista gemma, qua fuligi-
nem Schvartzianam interstingue-
re voluisti. Loca Biblica à Pufen-
dorffio sæpè quidem in rebus seriis
adduci, nunquam in pravum detor-
queri sensum audivimus. Sed ut in
frigidum & maleficiatum Docto-
rem regula juris Canonici per cavil-
lum adplicaretur, non adeo grande
piaculum fuerit. Dum Pufendorffio
contemtum *Aristotelis* objicis, mi-
ser prodis Aristotelem tibi nunquam
inspectum. Alias enim libros ad
Nicomachum Magnis Moralibus
non postposuisses. *Novus atheismus*,
quem singulis prope lineis cuculi ad-
instar importune ingemias, cum
vetere

vetere illo & vero atheismo nihil cognationis habet; sed est peculiare maledicti genus, in improbo tuo oronatum, furoris & malitiæ tuæ luculentum argumentum præbens. Iste inauditus atheismus ex tua definitione duobus capitibus absolvitur: quorum primum est, ut quis accuratius quam vulgo factum, moralia à physicis distinguere norit? alterum, ut quædam ipsius sententiæ non intellectæ aut malitiose detortæ ab aliquo Tenebrione calumniis impetita sint. Huc enim omnia, quæ super atheismo cuculas, redeunt. Quid entia moralia sint, te non capere ipse in epistola tua cyclica fateris. Num igitur ideo atheismus sub istis latitat? Græcam linguam Beckmanus non intelligit, igitur qui Græcè novit atheus est. *Religionem pro frano tantum populi ac fructuoso Politicorum sigmento in gratiam Principum Pufendorffium censuisse, aut Religionem statui Reipubl. esse accommodandam, eo impudentius est mendacium, quod ejus falsitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi possit. Aut si vir es, ostende paginam & lineam, ubi illud dogma extet, postquam tam importune crocitas; litera scripta manet.* Obiter aliud mendacium adspergis, quando scribis, quod Pufendorffius in Schvartzii disputatione inaugurali Anno 1672. d. 22. Maji habita in auditorio personatum se stetit. Nam An. 1672. Pufendorffius mense Aprili Holmiam proficiscebatur, & sub finem demum Junii Lundinum redibat; quod hic loci notorium est, & ex Protocollo Academiæ demonstrari potest. Ubi nunc artificium tu-

um mentiendi? Sic & inficeta est calumnia *de indifferencia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, cominus te intelligere, quid in controversiam proprie venerit, testaris. De cætero Pufendorffii vita, pietas, moresque cum aliis quibusvis, tum præcipuè sacerdotibus, quorum ministerio diversis in locis, ubi ætatem exegit, probati sunt probanturque. Nam Schvartzii malignitatem etiam vulgus apud nos detestabatur, quod cum Pufendorffii hæctenus Collega & amicus fuisset, ac pridie quam Anno 1672. iste iter Holmiam ingrederetur, Confessionarii munere circa ipsum functus eundemque quando currum conscendebat proluxa benedictione profecutus esset; mox tamen tuo furore imprægnari pateretur, ut tam deformem factum abortiret, prodigiū averruncandi causa flammis ustulandum. Ex eo tempore quomodo Pufendorffius Schvartzium pro bono viro habere potuit? cum præsertim hic in malitia sua ita obduruisset, ut licet Consistorium Academicum semel atque iterum ipsum in gratiam cum Pufendorffio reducere studuerit, & hic ad omnem injuriam ei condonandam facilem se præbuerit, & nihil aliud satisfactionis postulaverit, quam ut uterque profiteretur, ipsos sententias suas mutuo non satis percepisse, (*es sey ein Mißverständnis unter ihnen gewesen*) præfractæ reconciliationem abnuerit. Hinc cum postea Pufendorffius Laurenbergium alterius templi pastorem sibi confessionarium adscisceret, & hic ejus rei veniam ab Episcopo Winstrupio peteret, quod alias Pu-

Pufendorfius extra ipsius parochiam habitaret, Episcopus non solum libenter id indulfit, sed & expresse dixit; non congruere, ut Pufendorfius Schvartzii ministerio utatur. Et cum Laurenbergius postea Malmogiam evocaretur, Pufendorfius M. Joh. Ernestum in ejus locum adscivit, quousque Holmiam ipse migraret. Puto hæc sufficere ad ostendendum, quæ de sacerdotibus in Scania & Suecia gannis, mera esse mendacia, & non nisi duos in Scania ex tuo contagio scabie Tenebrionistica infectos fuisse, qui eam ob rem jam puto sat ludibrii debuerunt. Mirum tamen est, quare de religione aut pietate mutire ausus sis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, ejurasti, ut ventrem latrantem placares, & latibulum invenires, unde in alios saniem pectoris tui evomeres. Nam quare ad Principem aliquem Protestantem te non conferebas, si tam splendidis animi corporisque dotibus polles, quales in te jactas? An quia neminem concessurum prævidebas, ut apud se maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Rosarii sanctimoniam ad Monachos te contulisti, quare more ad eò meretricio illis adularis, quos ex nostratibus lues Tenebrionistica afflavit: Cum cæteromnes, qui à nobis ad Monachorum offas transfugiunt, priores suos sacerdotes tanquam animarum seductores detestari soleant; nec alio ferè Sacramento Monachi novos istos combibones æstimant. Igitur crede mihi, ne Gesenius quidem, quem undecim parochiarum rurestrium In-

spectorem tu *Reverendissimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum sensum habent, nemo apud nos unquam audivit, nisi quod Asinii Tenebrionis vocabulum tibi jure impositum omnes novimus; ac si ex illis, quæ fingis, quintum quoque & sextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa se mutuo destruant, quod cum antea Pufendorfius semper ridentem dixisses, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de studioso illo longè aliter se res habebat, ac tu fingis. Iste à Pufendorfiio super aspera nimis tractatione discipuli sui admonebatur; qua re importunus juvenis offensus tota die poculis se ingurgitabat, & sub vesperam domum reversus furenti similis multa in hospitem & bene meritum per vinolentiam jactabat. Nox furori illius indulgebatur; sed postera luce orta accusante Pufendorfiio ego tanquam secundus pedellus jussu Rectoris cum præfecto Vigilum ingratum hominem ædibus Pufendorfiï extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum intercessioni iste indulgens deprecatione scripto concepta & Rectori Cervino tradita adquievisset; cujus autographum adhuc superest. Quid ergo jam fiet de fabula tua, quam insuper loci & temporis conditio plane destruit? Pariter anile commentum est de ancilla. Nam Pufendorfiio nunquam curæ fuit, quid in sua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminisci, quam quod de sagis blateras. Nam præsaltore illis opus est,

qui saltandi peritia se jactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Pufendorffii patronis, aliquid affingere erubesceres, cum mox subjungere non dubites; Pufendorffium in præloquio Apologiae confiteri; *sibi à Magnatibus Suecia esse suatum, ne controversiam hanc amplius moveret, sed eam tacito pede silentio præseriret.* Sane nec vola nec vestigium ejus sententiae d.l. extat. Tandem quoque non immunis debuit discedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafniensis, qui arguitur operam navasse in Monzambano imprimendo, qui jam biennio antequam Pufendorffius in Scaniam veniret, diversis locis impressus extabat; & in epistola ad amicos, quæ An. 1676. lucem adspexit, cum jam dudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia essent. Causa autem quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes duplex est; una, quod ex ipso Pufendorffius primum rescivit, quis Indicem Novitatum Francofurti distribuisset; ex quo initio ad fontem sceleris penetratum fuit: altera, quod cum tu multa exemplaria *Medulla, & Commentaris ad In-*

stitutum obrudere ipsi velles, is negaret illa emptorem invenire. Quod timore piandum tibi videretur. Sed quare Pufendorffio ista dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, si quis belli tempora cogitat. Ast perit tibi fructus mendacii: Pufendorffius Holmiæ est, & te plorare jubet. Nec est quod Deo gratias agas ob unum atque alterum vesaniæ tuæ socium inventum, qui sub auspiciis tuis ludibrio se cordatorum exponere voluerit. Nam & quo isti defricentur sal non deerit; & tu si verbum addideris, ita accipieris, ut ad restim demum tibi sit confugiendum; quo factò pessimus nebulo à fædissimo carnifice suspensus dicetur.

Hæc ferè sunt, quæ pro jure veteris conjunctionis amicè monenda judicavi, ne in tanto fortunæ famæque splendore veteris clientuli oblivio te plane subeat. Interim vale ut mereris, & si quid novæ scriptiois à Dn. Rolletto acceperis, communicare nobis ne gravare. Dabam Londini Scanorum è Mulco meo, ne in stabulo me scribere arbitreris, prid. Kalend. Octobr. Anno 1677.

JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI,

Palatini,

DISCUSSIO CALUMNIARUM,

Quas absurdissimas

DE

Illustri Viro SAMUELE PVFENDORFIO, Relegatus è Suecia nequam NICOLAUS BECKMANNVS per causam defendenda fama non ita pridem in vulgus sparsit.

Ad genuinum exemplar Manheimense.

I malevolorum fabulæ oracula essent, aut mendacia pondus aliquod, ullamque probandi vim haberent, non facile inveniretur vir eruditus & publicè utilis, quin locum in perditissimis obtineat. Et enim id usu venire solet, ut quo quis doctior ac meritis in publicum major est, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; stimulante invidiâ, vel quia Satanas non meliorem modum novit suspectos reddendi, qui progressus ejusdem sistere, & regni tenebrarum auctus morari possunt. Cujus fundamenta ultrò corruunt, exultâ ratione, sique nullo deinceps numero sint scriptores, quorum somnia prodigiosam orbi barbariem pepererunt, quâ postmodum ipsâ

etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haud quicquam tamen usque ad eò suppressâ videtur, ut omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Evangelii restitutâ, Academiarum, quæ tum erant, pristino in statu, mansere, reliquæ ad illarum exemplum erectæ sunt. Eò felicius autem hæc Zizania è quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod adversarii arte illorum proventum juvant; quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam, quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum suarum tricas urgent, quid aliud agere censendi sunt, quam ut nostrates in op-

positum delapsi ; Erasmi & Lutheri arma exuant ? Ultra quorum victorias nihil hæcenus promovimus. Quo astutissimo stratagemate deceptos esse manifestum est , qui exemplo suo juventuti ad barbariem præeunt , eo prætextu , quod alioquin nemo cum adversariis congre- di posset. Quasi aliqua obligatio sit , cur eodem , quo hostes telorum genere pugnari oporteat ; & nunquam Erasmo cum Scotistis negotium fuerit : è quibus illi omnibus Scholasticorum machinis adhibitis nondum aliquem in castra sua pertraxerunt. Et si quod nascente ex iisdem nugis pertinacia Ecclesia nostra propemodum in partesivit , non omninò nullum eorum adversus nos meritum est. Cæterum ut maximè hæc & plura nos indicia deficerent , illud tamen abunde testari potest , omnino semina quædam veteris barbariei in plerisque locis superesse , quod prodeunte in publicum scriptore , abs quo , ne barbaries detrimenti quid capiat , periculum sit , vel ut ex composito integræ stultorum legiones clamorem tollunt ; planè exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium , quos ad extremum satyra & consutus ex eorum stoliculis libellus compescuit. Ubi observare licet , longe majori zelo & contentione negotium geri , si religionis velum simplicioribus obtendi potest , aut res ad illos præterea spectat , quorum interest , cum alios , tum præcipue vulgus eruditorum quam minimum ex se sapere. Eoque quòd culturam *Juris Naturalis* utrumque hominum genus tantis vociferationi-

bus petit , nemo cordatus mirabitur : quippe quo luci suæ restituto nec conscientia à sacerdotum libidine suspenditur , & formulariorum mysteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed ut in Papatu quidem sic satis felices sunt , qui hanc disciplinam æternis sepulcrum tenebris optant : ita per seculum inter nos multum ipsa splendoris nata est , nuper adhuc felicissimo successu manum eidem admovente Viro illustri SAMUELE PUFENDORFIO ; in quem jam Satanas , quicquid calumniarum orcus habet , per juratos quosdam sycophantas evomuit , non alia de causa , quam quod ipse latentis barbariei sententiam movit. Quæ contumelia tantum abest , ut Eiusdem animum dejiciat , ut potius hoc ipso confirmetur , personam impostoribus illis detractam esse , quorum illusionibus Satanas ad reducendam barbariem utitur. Præsertim cum omine non careat , quod penes plerosque dolor dissimulationem vicit ; & illi optiones , ab auxiliis destituti latibula jam circumspiciant , postquam nihil aliud , quam ludibrium pro navata mendaciorum patri opera sperare licet. Sane enim niger ille còrvus , quo crocitate tot inauspicatæ aves advolarunt , cum risu orbis inter Sanctos , aut quemadmodum consecrationis formula habet , *gementes pro Ecclesia columbas* reponitur. Et cæteri etiam miscelli focii , quos nondum mores sui ulciscuntur , stultitiæ suæ præmium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno* , cuius auspiciis ventres quidam per Germaniam clamare cœperunt , non

opus est, per quem stultitiæ moneatur, quam forti exorcista, quando hominem revera complures cacodæmonum manipuli obsessum tenent. Abs quo jacta nuper in vulgus *Defensio* stolidæ, absurda, aut si mollius loqui velimus, miseranda, quanquam soli Asinio nocere queat, quippe quæ suum ipse nidum prodidit; nemo quoque futurus sit stomachi tam patientis, qui ad eandem non nauseet: visa tamen nobis digna est, quam paululum depexam demus, non sane in gratiam Beckmanni, qui ter injuriarum convictus, spurcis etiam, quas olim sparserat, chartis per carnificem crematis frustra cuiquam fidem le facturum credit; neque quod Pufendorfius nobis hyperaspistis indigeat: Sed quia hostis humani generis Alastore parario studia viri omni calumniarum genere turbare tentat, quæ regno ipsius, si quicquam aliud, mirum in modum nocere possunt, efficiemus, ut & in hoc voto suo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox sit, non quidem, quia habet imperium in belluas, sed quod interclusis itineribus scelerum ejus documenta è Suecia transmitti nequeunt, & ipse interim persuasus est, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos esse; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum scriptis suis qualescunque nostros in literis profectus juvit, multis nominibus devincti sumus: levi & festinato saltem specimine ostendemus, utique ad futuros in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quosque hæc victima carnificis ab ara profugiens percussoribus

cervicem subdet. Neque enim id tutum præstabit nebulonem, quod postquam orcus eundem recipere noluit, in monasterium concessit; videlicet præ desperatione, quæ vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non desunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hæc & effrontem maledicentiam ex animo detestabuntur. Præsertim cum jam illi ipsi, in quorum casses ea bestia primum incidit, venatione sua paulatim erubescant; quod votis suis damnati Diestynæ non leonis, sed asini duntaxat exuvias suspendere possunt.

Illud igitur manifestum est, Beckmannum tamdiu nebulonem & infamem calumniatorem mansurum esse, donec non carminibus per ludibrium, & ut ipse stultitiam adolescentes etiam flagellarent, diu ante hoc negotium fusis, sed rationibus ac testimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Novitatum* edito in Suecia convictus fuit. Quæ argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipsius confessioni superstructa effecerunt, ut jussu *S. Reg. Majestatis* facerrimus ille Index Londini à carnifice flammis datus sit, Beckmanno in præmium laboris pro infami declarato, postquam ipsum nebulonis MStum publice in Senatu Regni productum esset. Atqui tantum abest, ut ista ratione Beckmannus se purget, ut potius de scelere isto contra seipsum nulla re, quam defensione sua manifestus

festius & majori cum pondere testari posset. Præterquam enim quod totus liber prorsus iisdem flosculis vernat, quibus & Index novitatum & alter libellus famosus refertus est, ut vel ex cantu aviculam agnoscere queas; etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus suis nulla cum specie veritatis mentitus erat. Etsi atrocita illa, quæ in posteriori libello famoso perjurio confirmabat, in hoc carmine omissa sunt: quod ipse nebulo remittente paululum furore mendacijs suis erubuit, nec male, minimum uxorem monente, opinatus est, neminem tam stolidum fore, qui tot scelera, quæ gentiles etiam detestantur, in republ. Christiana à viro integræ semper famæ palam & citra pœnam patrata credat. Quo ipso & his mendacijs omne pondus detractum est: cum Beckmannus se fatente perjurus, & semel in mentiando impudentissimus fuerit. Sed & expressius scelus istud insuecia se commississe agnoscit, dum initio defensionis suæ cirtra figuram eloquitur, quod Pufendorfium *arctissima censura iterum perstringere velit*. Ergo Pufendorfium censura sua nuper, opinor, perstrinxit, & tibi, nisi in Indice novitatum & altero libello famoso, qui à Pufendorffio posteriorem epistolam elicit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis autorem ostendit, quod etsi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illustre monumentum sine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit sine certo autore Index Novitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo autore, inquit.*

Atqui is autor omnium confessione est vir scelere & infamia nobilissimus *Afinius Tenebrio*. Oculos valde claros efficiens, dicit. Nimirum ut quidam sycophantæ *indifferentissimum* moralem inter spectra reliqua prodeambulantem viderent; *Velehemis* autem aliquot modii squamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem suum dissimulet Beckmannus, arguunt tamen universa, quam ægerrimè ipse patris prolis suæ ustulationem tulerit. Cætera quæ toto opere non sine tragica verborum atrocitate solita sibi eloquentia deblaterat, omnino à defensione aliena sunt. Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, autorem Indicis infamiam commertum esse; (nam alioquin cur tam impudenter negaret, ejus confessionem jure sibi impactam?) & verò illa argumenta, quibus se de eodem edito convictum novit, ab ipso met hac scriptione adstructa sint, manifestum est, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamsi nondum in pueritia ex tali scelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo privabitur, si maximè ponamus Pufendorfium tota ætate sua aliqua in re lapsum fuisse. Ergo si citra pertinacem vesaniam Beckmanni foret, jam hæc causa nobis perorata erat: Placet tamen & aliena illa, quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Pufendorffio constituunt, paulo plenius excutere, saltem eum in finem, ne forte Beckmannus semel in vita sapuisse se putet, cui Holmiæ viventi ad morionem nihil, præter tintinnabula decrant.

Primo itaque ut à vitiis mundanis immunem se probet, (*mundana vitia* dicit in oppositione ad vitia cœlestia) amissa existimatione cum omnium bonorum applausu laudum suarum testimonia ab emendicatis quibusdam carminibus petit. Quasi verò ignotum foret, tanto meliorem esse Poëtam, quo plura singat. Et qualem *applausum* esse credimus, si quis ex una Academia in aliam abeat? Imo verò cui abeunti applaudunt commensales ideo duntaxat, quia abit, eo præsentem non admodum gavisi fuerint, oportet. Sed & ipsa illa carmina indicio sunt, Beckmannum jam tum in Academiis ludibrio fuisse habitum. Sane enim in Germanico *mutilatè* saltem adducto hyperbolæ nimis quam evidentes sunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgensis enixus est, *Nicolaus Beckmannus* comparatur S. Nicolao, quem Moscovitæ nautis patronum ad sociant. *Ibis profunda navita gloria Nicolæ!* Atqui dum bonus noster Nicolaus scelere ad gloriam navigat, non prohibente S. Nicolao, famæ & fortunarum naufragium fecit. In Gallia autem uti neminem usque adeo simplicem fuisse putamus, ut eidem Beckmanni eruditio probata sit, ita si maxime aliqui de *Medulla Justiniana*, quam vocat, benigne senserunt, id vero Beckmannum nihil juvat. Quippe medulla illa à Professore quodam Marpurgensi est, cui eandem plagio subduxit Beckmannus. Imo alter Antecessorum Aurelianensium satis animadvertit, abs qua virtute id pecus commendari oporteat. *Cui sic Romani furis suis ore*

medulla; i. e. qui tantis læcertis est, & simul juri Romano operam navans, in tam stolidū legulejum abicit, uti Beckmannus; Olli Romanis viribus ossa vigent, id est: ille non abfimilis est rudi lanistæ & robusto cuiquam pugili Romano. Judicium porrò, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quodvis compendiolū juris, quadrat. Etsi satis stulte Beckmannus, quod ita postmodum de opere suo loquitur, quasi Rex Christianissimus intuitu illius iudicii ultro & proprio motu bibliopola Parisiensi diploma aliquod obtulisset. Nam id saltem egit bibliopola, ut in scio Beckmanno id privilegium impetraret, eo facilius quod qui isti curæ Regia autoritate præerant, animadvertent, periculum non esse, ne quis in hoc libro medullam Justinianilatem putet, pridem situ & putredine ablumtam. Mirum verò, Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, ut filio suo primogenito, quam primum præter lac & mollem cibum aliud quid digerere posset, singulis diebus eadem medulla jentaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratensem qui noverit, non mirabitur ipsum Beckmanni objectionibus gavissimum fuisse. Cujus rei fidem facere ignotis potest censura programmatis Argentoratensis *Bæcleri*. Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* jactat; quem sibi maxime digno collatum ait, postquam & examen *rigorosum* sustinuisse, & *magnam* de iudiciis disputatorem conscripisset. Atqui ut ab ejusmodi fociis multis ex libris magnum volumen compilectur,

lectur, nihil noviest, & Galli his examinibus non admodum rigorosi esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus asinum in patriam.* Cæterum hunc titulum nemo unquam *Beckmanno* adimere voluit, (etsi quid hætenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* sollicitus fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmina illa & testimonia poetica *miserrimè livore corripere, angere, torquere, imò macerare & excruciare Pufendorffium*; per quem licebat *Beckmanno* eadem vel nundinarum tempore peculiari in theatro rusticis canere, adsumtâ in auxilium uxore, quæ plures spectatores allicere poterat, quam simia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine *Beckmanni* periculosa arrulatio oriri potest. Nihilominus noster *Beckmannus* jam velut triumphans verbis Teutonicis præana canit. Quod nulla alia de causa fecisse censendus est, quam quia cachinnum se provocaturum animadvertibat, si Latinè loqueretur, cum ipse tragicum quid spirare vellet. Sane enim ut ut & Germanica sic satis faceta sunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis patheticè furit, nihil aliud, quam risum movet. Præsertim si quis attendat ad epitheta illa sanè in loco adhibita: *malè, impie, scelestè, pie, gloriose, laboriose, v. g.* Ubi flagitium aliquod commissum mentitur, plerumque id *impie* commissum ait. Quemadmodum quicquid ipse boni fecit, *piè* videlicet. Quasi aliquis *pie & gloriose* malus aut *impie* bonus esse posset. Ut

sic mediocriter adhuc profecerit *Beckmannus* in Schola *Velthemii* circa doctrinam de vocabulis, quæ in se ac sua natura actum vel honestum vel turpem, exprimunt. Et si pius ille mendax jam admittit *mendacium piuum*, de quo non ita pridem disputatio ejus auspiciis prodiit, ab amico nobis missa. Quo & illæ *Beckmanni* blandissimæ preces spectant, ut epistolam *Pufendorffii*, priusquam de sua defensione iudicium ferant remotis omnibus corruptis affectibus *pie* perlegant Germani. Ergo si *Pufendorffii* epistolam remotis omnibus corruptis adfectibus *pie* legere possumus, *Beckmanni* defensionem impie legamus oportet; quippe quæ illi opposita est. Denique ne lectoribus ignotum sit, quo fatorum ludibrio è Suecia in Germaniam venerit, illud quoque, dum vitam suam deducit in sui dispendium præteriri noluit, se professionem juris reliquisse ob maximum pietatis & iustitiæ in Suecia defectum, summumque luxum & latentem amorem Germaniæ cenæ nativi soli. Jam nemo mortalium de pietate *Beckmanni* dubitat. Addit, quod *Fulda* eminentissimum Cardialem *Badensem* accesserit, ut declaratus *Consiliarius*, postquam *Regi Regniqûe Proceribus* solenniter valedixisset. Nimiram quia hodie in Germaniam consiliarii vocantur nebulones, bis terve injuriarum convicti, & illa solennis valedictio nocte concubia idco fortasse facta est, ne ob discessum tanti viri juvenes pariter & senes nimia effusione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hic nullum carmen recitat; quod viro

tam

tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & solenniter valedicenti omnino à clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem absurditas est, quâ anno 1671. ante hos furores in Pufendorium, cum ob turbas & scelera quædam salario privaretur, persuadere nobis volebat. se *Professorem honorarium* esse factum. Et si lippis & tonforibus tum notum erat, Illustrissimos Regni Proceres id egisse, ut dæmonem hunc per jejunium ejicerent. Quod genus multa alia commemorare possemus, si quidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, se non esse, *Tulliana puritate puriorem*. Cujus sane rei vel in hac defensione luculentissima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, absurdum istud ingenium deinde non erubescere gloriatione ista; *ipsas leges doctrinam suam juris ob lingua latina puritatem & elegantiam varissimam venerari & adorare*. Quod si Dietherus ita serio sensit, fortasse eadem Venus in utriusque labris sessitat. Quanquam potius est, ut dicamus, Poëtam simulasse Dietherum, ut citrà ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam suam finit, *Indici novitatum etiam præfigere poterat, à carnifice in rogam coniecto. Flammam perpetuam mox dabit iste liber*. In verbis autem carmini subscriptis profitetur, *se purpura canci auctoris pannum suum adsuere voluisse, & rogatum debuisse, ut id opus tanto magis niteret (fulgore panni adfuti) & in Aula Casarea imprimis exsplendesceret*. Utique sane

operi Beckmanniano à Dietherro nonnihil splendoris mutuo sumendum erat, minimum ob dedicationem stolidissimam; cujus revera hic sensus est: S. Cæsarem Majestatem isthuc bello contra Regem Christianissimū se immiscuisse, ut defenderet Corpus Juris. Quanquam alias Phœbus Goerlicensis, cujus facula *resplendescens* nuper in æthere se stirit, plus radiorum in Beckmanni lucubrations proicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni præfert, moriar, ni idem à Beckmanno confictum est. Minutiora persequi supervacuum fuerit. Sanè enim, ut demus, Beckmannum ex honestis parentibus natum aliquantisper in Academiis vixisse, dedisse se præterea peregrinationi seu decursationi potius, Doctorem etiam fuisse creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique scriptis editis professioni Juris meritissimo admotum esse; tamen per hæc omnia, velut supra diximus, Beckmannus à scelere postea commisso nequaquam excusabitur. Et cui ignotum est, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis republ. JCrus eruditione & meritis suis Beckmanno infinitis partibus major Satanz suggestionibus seductus eodem crimine se alligaverit. Abs quo septuagenario licet, & cujus canities ipsis judicibus miserationem incutere poterat, magistratus supplicium, quod Beckmannus jam meretur; sumpsit. Ut omnino ridendi sint & qui Doctorem juris cuiquam tam enormem fecisse injuriam credere nequeunt.

Videamus igitur quæ Sycophanta iterum de Pufendorffio mentiri voluerit; de quibus in universum difficile est pronunciare, malitia an stultitia in iisdem prævaleat. Cujus nomini quod tam sollicitè titulum *Magistri* apponit, ideo potissimum factum videtur, ut Pufendorffius vicissim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem autoritate Magistri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius est Doctores vocare nebulones à carnifice mandandos. *Entia autem moralia*, quæ bestia toties *bestialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur ista appellatio manere posse, non obstante Commentario Velthemiano ad Grotium, quamdiu res & ens synonyma erunt. Neque metuendum est, ne Pufendorffius eadem in lucem prolatura, ut Solæcista loquitur, defendere non possit. Cæterum primo omnium tristissimus noster, *Porcum risum* Pufendorffii notat; quem eundem tamen in fine earminis sui *tygride severiorem* facit. Verba suo cum flore adscribemus: *Pufendorffius cachinnari ac ridere artificiose practicitur.* Cur non potius *practicas*? Aut quodnam est illud *artificium ridendi*? Cujus plenariam descriptionem fortasse à Beckmanno nobis polliceri possumus, quippe qui tot annis stultitiam suam Holmiæ rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo esse crimen est? Pergit accusator, quod *loca biblica, canonica & juridica in pravum sensum detorqueat.* De locis Biblicis more suo mentitur Beckmannus. Illud verò nequam est canones in malum sensum

detorquere, si quis Beckmannum alioquin scripturientem roget, ut ad titulum decretalium de *impotentia coeundi* commentariolum edat. Longè denique à rabularum malitia abest, aliquid ex jure civili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & ut alterum levi joco adspargere possis. *Jctos anserum instar idem semper canere*, verum est de Jctis Beckmanni geminis germanis. De universo ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* scripta Pufendorffii satis refurant; quæ cerebrum hominis vinosi non redolent. Cæterum si qui Norimbergæ stultitiæ Beckmannianæ documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comœdiam videbunt. Quid verò dicemus de illa exprobratione Beckmanni? *Nec exercitia corporis nobiliora deducisti, nec peregrinasti.* (Hic sine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adorabunt.) Quasi necessum sit Professore saltationes Polonicas nosse, aut à lanista circumforaneo vapulare. Nam Beckmannus olim usque adeo non *gloriosè* digladiationibus *tempus tribuit*, ut potius cum Londini Professor specimen profectuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra testam se contraxerit. Verba interim hunc flosculum proximè sequentia indicant, penes Beckmannum ejusdem turpitudinis vitia esse, *inter libros & inter scorta sedere.* Nam hæc ille conjungit. De *Aristotele* aliquid addere nihil ipse impugnat, impetum in sociorum cohortes; & præcipue dex-

tram Velthemii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philosophum vidisse; nimirum ob *morosus Themidis Camanus*, ut ipsius encomiasta loquitur. Et nuper adhuc in frontispicio operis sui imberbis, terribili saltem cum machæra sculpti voluit; videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & ut Pufendorfius solo adspectu exanimatus duelum recusare pergeret, in quod illum peculiari epistola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba ornatus, quali vix Cratippum fuisse putamus. Felicem hoc ipso Aristotelem, qui Politicæ suæ patronum natus sit, cujus non calamum modo, sed & gladium latissimo è corio pendentem metuere oporteat. Et si frustra hinc ad pugnam se componit loricatus, noster Beckmannus; cum Pufendorfius nunquam modum accidens esse negaverit. Quantum porro piaculum esse credimus, quod Pufendorfius de uxore Beckmanni talia scripserat, quæ pueris in Suecia notissima sunt. Et sane uti mulierculam illam reverà *in sui solatium duxit* Noster; ita quæcunque de ipsius forma, probitate ac divitiis somniat, itidem *in sui solatium* scripserit videtur. Nam ipse quidem rarissime Junone sua vel tantillum sibi favente utitur; quæ si commotior est, etiam si nulla Beckmanni culpa fiat, autoris conviciis in eundem detonare solet. Nisi forte postquam columna illa Romanæ Ecclesiæ inter crassos & bene vasatos monachos versatur, uxo-

rem paulo minus molestam sentit; quæ sane per modestiam tam facilis est, *ut omnes cuiuscunque conditionis eam non satis laudare possint*, Beckmanno videlicet præsentem. Quod autem ipsa ejusdem verba Germanica, quæ dolore animi commotam protrudisse ait, satis equidem emphatica, & quibus uti inter piscatores eductam decet, defensionis suæ inferuit Beckmannus, ideo factum est, ut licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *commentarius ad prima fundamenta à nemine emitur*, in quem ipse tamen universam dotem & præterea non modicum æris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbum mutire licet, hinc quidem eo prætextu usus est, opusculum scriptum esse causâ illius, non sua. Quod ne frustra caneret, ad spergenda utique quædam Germanica erant, etiam quæ mulieri suo more fabulanti exciderant, ut opere impresso inveniret ipsa aliquid, in quo phrasin suam agnosceret. Cæterum ne uxoris causâ Beckmanno ullus mortalium invidet, metuere non debet; quæ jam vetula propemodum non facile cujusquam spiritum excruciare potest, ut cum Tullio nostro Heideni loquar. Post frigidissime peroratam causam uxoris, etiam crimen læsarum Majestatum Pufendorffio impactum it Beckmannus: *Propositum Pufendorffio esse denigrare non modo Schvartzium* (qui jam antea quovis corvo nigrior est) *sed & maxima venerationis viros in Germania, ut Reverendissimum* (addendum erat: *& serenissimum*) *Dominum Superintendentem*

Garlebiensem, celeberrimum Velthemium Jenensem, & illustrem (ohé jam satis est, ohé Nicolaë!) Scherzerum Lipsiensem, contra novum atheismum fortiter insurgentem. Sed nimirum de Scherzero gestiunt jam eruditi istud novi generis prælium Lipsiense videre, nosque pridem seriò optavimus, tandem aliquando copiolas suas educat, quarum fiducia Pufendorfio tam inanem movere litem non erubuit. Sane enim S.R. Majestas Sueciæ nunquam per literas à Sereniss. Electore Saxonix petiit, ne cui Theologorum suorum permitteret facultatem scribendi & ratiocinandi contra Pufendorfii principia; quod Beckmannus comminiscitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium se præcentore clamorem tollere. Equidem id sæpenumero è re publica est, sacerdotibus facultatem scribendi non permittere. Ut tamen iidem prohibeantur facultate ratiocinandi, hoc quidem tempore supervacuum videtur; quo plerique Sacerdotes usu rationis citrà omnem prohibitionem religiosissimè se abstinent, Velthemii autem cavillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famæ jejunio bona fide gloriam in scelere quærit, novus videlicet hoc seculo Campester, mire cognominis Dominicanus, Erasmus adorti, impudentiam nobis referens. Cæterum quæ elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit è libello famoso, ab Alastore quibusdam Academiis oblato, spurcissimo, & quo foedior ne ab ipso quidem mendaciorum patre confarcinari poterat, obscœnissima quæque in

indoctum illud, & plusquam barbarum opus suum transferre, quod introductionè ad Grotium vocat? Nam illa quidem civilitas nihil sublevat Pufendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipsius reticuit. Reliquæ autem lycophantiæ ingenium produunt stupidum, agreste, malitiosum, & quali omnino opus erat reducendæ barbarici, quæ ab exteris impulsæ, quemadmodum in vorticibus Cartesii materia primi elementi corpora alia ad centrum suum; ita quicquid ipsa difficilium nugarum habet, versus meditullium Germaniæ premit. Et ne lectoribus ignotum sit, quæ demum in Pufendorfio desideret Velthemius, paucis monere juvat, causam tamen frenati furoris revera non aliam esse, quam quod Pufendorfius Scholasticorum sterculos & Moralistarum somnia rejicit; quos utrosque tamen à Grotio magno pe-re laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne se senem decrepitem de ponte a sinorum aliquis dejiciat; (vid. Disputatio posterior de attributis per se honestis §. 18.) ita Thomam, magna Pufendorfii invidia, sollicitè Principem Moralistarum vocat, præsertim sicubi lectori Metaphysicorum Patres Conscriptos ingerit; & inter illos nescio quem de S. Porciano, ne non credamus, ipsum magis versatum esse in studio Metaphysices, quam ranas virides in nuncibus arboribus, (add. introduct. ad Grotium part. 1. p. 62. & 42.) Ubi quidem de Grotio fatemur, deprompsisse ipsum nonnulla è Scholasticis; quædam etiam Moralisticis pessimè animadversa esse concedimus

dimus. Sed Grotii ingenium profecto Velthemius non habet, ut scorias in aurum convertere possit; qui contra disciplinam istam his sordibus iterum coinquinat, quibus tot vigilis à Grotio purgata est. Et cur non Ennium juventuti commendamus, è quo itidem Maronem aurum collegisse constat? *De actibus per se honestis* aliquid addere nihil opus est; circa quos Pufendorfius illud revera docet; Jus naturæ, quo genus humanum utitur, à Deo O. M. originem trahere. Nam quod Velthemius sophisticatur, moralitatem in actionibus hominis saltem *in puncto rationis* divinam voluntatem antecedere, nemini persuadetur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis sit. *Peccatum autem transgressionem legis esse, ut est offensa Dei, non ut est malum morale*, ultimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripserat Pufendorfius, Deum legem naturæ mutare non posse, non propter vocabulum *per se*, sed ob necessitatem hypotheticam. Cum enim lex naturæ arctissimam cum natura humana congruentiam habeat, posito Deum velle, ut homo sit homo, quod utique vult, & semper volet, homini contrariam huic legem naturæ ferre nequit. Si enim Is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia ferri & horridi species animantis fuisset producta. Hic fingit Velthemius, Pufendorfi respondisse; *Hominem dupliciter spectari, 1. quatenus Deus enim considerit animal rationale & sociale, 2. quatenus Deus enim condere potuisset animal horridum & ferum.* Cum res

ipsa loquatur, Pufendorfi hoc dicere, hominem, si ad contraria officia adstringeretur, eoque animal horridum & ferum effer, hominem non fore. Quod ex conditionalis hae propositione colligere licet, creari potuisse hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotista ratiocinante dari poterunt asini alati, qui nobis Velthemium ad sidera ferant. Quippe id tritum Scholasticis exemplum est: Si asinus volat, Is habet pennas; ut doceant, orationem subjunctivam consistere, etiamsi neutra pars in se vera sit, aut esse possit. Imo verò novâ hac Velthemii dialectica admissa, abesse non potest, quin ipsa etiam scriptura sacra somniam Velthemio sententiam foveat. Sane enim in illo Apostoli, *Rom. IX, 20. Num interrogat plasma (v. g. homo) factorem suum, cur me facis tale?* (v. g. rationalem ac socialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula *ME* prorsus eadem calumniæ patet, quâ ob voculam *Is*, Velthemus se jactat. Terminum autem, *Necessitas hypothetica*, cavillari, puerile est: cum eodem res redeat, necessitatem absolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animadvertimus rem in se manifestissimam sycophantiam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectionem stuporis fat stolidus est,) siquidem Velthemius ab ejulatu & clamoribus suis non desistet, omnino è disputationibus & ejusdem nobili illa introductione ad Grotium extrantiores flosculos peculiari opere æternitatis consecrabimus, quod certum

est, parum concessurum fore Epistolis obscurorum virorum, aut Frischlini Prisciano vapulanti. Nam ubi ratio ejuratur, & alia remedia consumpta sunt, nihil aliud, quam satyra superest. Quæ hic quidem non illud modo efficit, ut Velthemius velut in speculo sibi ostensus ruditate sua paululum erubescere incipiat, sed & eadem operâ antiquæ barbariei genium deformabimus; quæ jam mirum in modum certis hominibus placere cœpit, postquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdididerunt, & juventuti ignotum est, quem Velthemius, & alii ex iisdem hortis philosophi lactent, communem naturæ sensum amittere posse. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo majori tristitia prolata sunt; etsi inter venteres ac delicias istas non omnino nihil scurrilium jœcorum emineat. Neque verò metuendum est, *ne verba Velthemio invertamus, quemadmodum felis invertis ollas; qua invito coque carnes eripit, ut pisciculos minutos eripit magnus accipiter, devoraturque; qua lepidissima similitudine ipse utitur in Aëioscopia practica §. 6. circa finem.* Nam ut barbarissimi non solum in forma, sed & in materia adscribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum si lectoribus gustum aliquem hîc dare vellemus, ultro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema sui vestigia posuisse. Denique Pontifex Garlebiensis, somnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod si Sua Sanctitas deinceps more suo delirare, ac brutis fulminibus sævire per-

get, peculiarem quendam modum videbit accipiendi lymphatos sacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere novit. Et ejurata religione Lutherana Beckmannus spe sua omnino frustra est. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis nostris ex animo favent, nisi quæ horum aliqui communem barbariei causam juvant; ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum potest, quam quod ipse patronus defensione sua Gesenium gravet. Sed ad Beckmannum revertimur. De *atheismo* impudentissimum est mendacium. Ni tamen illa *communis sacerdotum accusatio* attenditur; de qua paulo post videbimus. Si pietatem stoliditate meriti debemus, & illicò Sesquiatheus est, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Ecclesiæ Christianæ fulcrum erit. Quod si ab atheismo parum absunt, qui quamvis religionem ejusdem valoris esse, ac pretii putant, tum vero certi homines meritissimo hîc accusantur, quippe queis nemo propendenti in syncretismum seculo majus scandalum, & plausibilem prætextum affert. Scilicet infirmi illi & in religione nostra non omnino inconcussi, si vident, quantis strophis ac cavillationibus unus alterve theologus viro optimo, & qui ejusdem cum ipso religionis est, crassissimos errores impactum eat, quantaque pertinaciâ, de injuria evidentissimè convictus, malitiæ suæ progressum juvet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra

ecclesiam nostram sunt? Num quisquam ipsis persuadere poterit, talem theologum inadversariorum scriptis bona fide versari, qui in Lutheranum palam injurius est? Sane, sunt non pauci, qui hac ipsa quorundam pertinaciâ moti, quidquid vulgo de sententiis adversariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum similes defuerint, quædam etiam dogmata adeo delira videantur, ut impossibile sit, eadem à quoquam defensâ fuisse. Quale monstrum hodie revera est *Indifferentismus moralis*, ingeniosissimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, si Logici inter entia rationis deinceps non referant, quæ nec sunt, nec esse possunt. Nam æquè contrarium sibi ipsi sensum habet, *Indifferentismus moralis*, atque si dicas, homo irrationalis, vel alinus alatus. Quippe morale est bonum vel malum, id est, lege præceptum vel vetitum esse. Jam qui cohæreat, ut quod indifferens, id est, neque bonum neque malum est, sit simul morale, id est, vel bonum vel malum? Et pessime profectò de ingeniis hominum sentit, quisquis etiam sit, si credit, ulli mortalium persuaderi posse, viro tam erudito, rem usque adeo & palam absurdam somnare in mentem venisse. Quin jam ita clare ostendit Pufendorfius, se nihil aliud dixisse, quam motum physicum, materiale actionis humanæ, ad quod Deus tanquam conservator Naturæ concurrat, esse actum in se indifferentem, ut nemini dubium superesse possit. Nam quod Beckmannus ait: *Querere lubet, salva venia, domine vulpes, in quo foro jam*

versaris, num in civili vel physico? a sini vox est, nescio ex quo Aesopi apologo desumpta. Quasi qui monet, quod physicum in actione humana est, esse rem indifferentem, materiam moralem tractare non possit. Par priori mendacium est, Pufendorfius *religionem pro freno tantum populi & fructuoso pollicorum figmento habere*. Quam absurdissimam calumniam tutes à Beckmanno eructari posse, eo minus miramur, quod ipse eodem loco indistinctè in omnes principes injurius est, dum ita docere Pufendorfius in *gratiam principum* ait; quos utique tali impietate delectari oportet. Usque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris restat. Nisi forte alia ratione orbi literato suam in Politicis peritiam ostendere nequibat, & quantum in lectione *Machia-velli* aut *Platonis* profecisset. Quem admodum in nupero libello famoso, ut Historicum se probaret, *Caligulam* inter Christianorum persecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occasione Beckmanno excidisse videtur, quod tum fortè fortuna laceras suas caligas consuebat, iratâ Junone sua, quam illo tempore exul præ miseria compressu lenire, vel ut Beckmanniana phrasi utar, *physicè* examinare non poterat. *Schubartzi-um* interim initio istarum turbarum tragico Oreste dementiorem fuisse, satis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius disputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falsum, quod ait; Pufendorfius *in illo actu personatum se sistit*. Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa insunt.

De *Monzambano* nihil hîc addimus, qui multum supra *Beckmanni* caput est. *Hobbessi* autem principia *Pufendorfi* collatis signis cum eodem bellum gerit? Verba *Mavii* verissima sunt, quibus *Pufendorfius* nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc transcribenda erant, ut vel inde colligeremus *Beckmannum* & *Indicis Novitatum*, & alterius libelli famosi autorem esse; quippe quæ illic etiam non sine legentium ritu recitat, *Concionibus sacris* *Pufendorfius* revera nunquam *sub specie Christiani* interest; sat frequenter autem ut verum Christianum decet. Illud quoque glossema peringeniosum est: *Quis me prohibebit*, inquit *Pufendorfius*: *tantis per in alio templo concionem audire?* Addit *Asinus*: *per ens scilicet rationis.* *D. M. Ernesto* ita deinceps noster *Beckmannus*: *Alter sacerdos, qui est M. Jo. Ernestus aque vehemens erat in atheismo publicè è suggestu reprehendendo; sed eum perstringere non audebat, ne sic ipse ex communi sacerdotum accusatione innuat ac prodatur atheismum suum.* Ergo qui atheismum publicè perstringere audent, ex communi sacerdotum accusatione innuunt ac produnt atheismum suum. Et sic cordatissimi è nostratibus Theologi *Spizelius* & *Weberus* atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, sed tamen non paucos *totiè suis incredibilem tegere nequitiam* etiam *Lutherus* confirmat. Qui & illud præterea addit, sibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detrusum iri, quem ex sacerdotibus. Quibus magno-

pere exosos fieri qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiæ *Beckmannianæ* facilè credimus. *Polygamia* nuspiam à *Pufendorfi* defensa est. Obicena autem illa cognomina neminem nisi *Beckmannum* autorem habere possunt; quem illud, opinor, ad vivum pungit, quod virtutes *Asinii Tenebrionis* & *Alastoris* vocabulo tam plene tamque concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohonestabitur, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quæ significantius nebulonem omni modo deterrimum juxta & stolidissimum expriment. Sed *Scherzerum* quidem *Pufendorfius* haurit quicquam *Dictatorem Lipsiensem* facit: quin potius negat, eum *Lipsiæ* usque adeo *Dictatorem* agere, ut cæteri in ipsius gratiam prostituere se velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat sacerdos, qui, ut *Vigil Garlebiensis*, universæ *Ecclesiæ* curam sibi vindicat, & tã curiose, quid in aliena rep. geratur, exquirat; ad scito inter purpuratos suos *Asinio Tenebrione*, *Sedis Garlææ* per *Germaniam* legato à latere. *Velthemius* interim omnino *Beckmanni* sectarius est. Et sanè ni inter genios illustris hujus non nihil arcanae cognationis intercedit, in amborum tamen *genesi* mirè sidera consensisse oportet, ut *Velthemius Beckmanni* causâ malum sibi accersat. Neque enim prior *laccsirus* à *Pufendorfi* est: qui adeo stridore non delectatur, ut *crabrones* citius irriter, quam *cicadam*, quod *Græci* dicunt, ala corripit: Cæterum dum *maculam* esse faretur *Beckmannus*, si quem ejus sectatorem dicas, nimirum

rum nebulonem se agnoscit, qui se-
 ctatoribus suis ad nequitiam præeat.
 Nam alioquin viri boni sectatorem
 vocari, macula non est. Attexit
 quoque Beckmannus par historia-
 rum, quæ similes sunt illi, quam in po-
 steriiori libello famoso magnâ legen-
 tium miseratione referebat, de pu-
 gna duorum Studiosorum prope Er-
 furtum, & reverâ, ut ipse loquitur,
omnem humanam rationem superantes.
 Ubi miramur, nebulonem non
 animadvertere, dum omnium, quæ
 nominari possunt, criminum Pufen-
 dorffium insimulat, & singula fabulis
 plusquam anilibus probatum it, se
 mendaciis suis, quod alioquin habere
 poterant, pondus detrahere, ut nihil
 omnino hæreat. Et eadem impuden-
 tia dicere licebat Beckmanno; Pu-
 fendorffium patrem aut matrem oc-
 cidisse. Quam illud verò præter de-
 corum, quod rei tam atrocis causas
 nullas, aut nullam profus speciem
 habentes affert. Equidem de *Cassio*
 illo nemo mortalium unquam ver-
 bum audivit. Sed quantum ad peric-
 ulum *ancilla*, absque dubio ita se-
 cum cogitavit Beckmannus: Siego ab
 uxore mea propter acum amissam
 vapulo, non absurdum erit mentiri,
 Pufendorffium *ancillam suam ob fra-*
ctam in culina. ollam culro occidere volu-
isse. Fabula non paulo lepidior,
 quam Aulularia Plautina. De *A-*
pologia Pufendorffii sanè credimus, si
 qui lycophantæ eandem *cum mentis*
stupore & conscientia læsione perlegerunt,
 quemadmodum Beckmannus, eos
 non nimium gavisos fuisse. Pru-
 denter tamen illi, *qui emptam Vulcano*
obtulerunt, ne in liberorum manus inci-

deret; eoque nepotes avorum suo-
 rum stultitiam ridere possent. Et si
 quod illic nigri salis adpersum est,
 ad solum Beckmannum ejusque
 prætorem Schwartzium & cli-
 entem Gelenium pertinet. Nam tunc
 quidem *magna illa & excellens ingenia*
 nondum observationes suas in vul-
 gus sparserant. Frigidæ adhortatio-
 nes Beckmanni S. Reg. Majestatem
 Daniæ non facile permotam da-
 bunt, ut civem suum propter amici-
 tiam cum Pufendorffio velut perdu-
 ellem tractet; inquam injuriosus est
 nebulo, dum eandem Reges Princi-
 pesque conviciis insectanti sibi ullo
 modo auxilio futuram credit. Adsi-
 milat se ad extremum *generosa aquila*
Beckmannus; quam non quidem
 bicipitem; sed longi pedem sectato-
 res A sinii Tenebrionis brevi inter in-
 signia sua recipient; & denique tra-
 gædiæ catastrophæ imponit, lepi-
 dam profecto, & qualem omnino à
 Beckmanno conungi decebat. Ubi
 dum facetiis lascivire cœpit, non-
 dum fortasse vini poculum hauserat;
 adeo frigent illi joci, quos ipse ta-
 men sine dubio falsissimos, & mirè
 præterea acutos credit. Sed nimi-
 rum, si literam amplius à Beckman-
 no videbimus, ejus sanè martyrium
 æri insculpetur, quantumcunq; sum-
 ptuum impendere oporteat. Hoc
 minus autem artificis manus aberrat,
 quod Beckmannus suam ipse
 imaginem orbi exhibuit, & facile co-
 gitari potest, quis sit status, gladium
 tenere hunc asinum tantum. Repræ-
 sentabitur enim congressus cum la-
 nista, & sacrificium Beckmanni, ubi
 nigram illam victimam absque sale

& thure masculino Diis inferis per carnificem obrulit. De Pufendorfio interim non est periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod responsum ferat; cui non vacat hominis perjuri atque intestabilis absurdæ fatuitatis mendacia discutere. Sed illi amici Pufendorffii per *Germaniam*, quod toties *scabiosos* vocat morticinus, cui anima foetet, ita Beckmanno caput scabent, ut non facile simi-

lem tractationem amplius desideraturus sit. Et quia carminibus tanto opere delectatur Beckmannus, scito, esse in Germania juvenem festivissimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum sibi aptare, ut versu Heroico stultitiam & prælia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam acranæ hoc genere carminis celebratæ sunt. En initium illius novæ Iliados:

*Arma virumque cano, Suecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & justam Regis ob iram
Tentoniam venit; multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque jocos uxore juvante.
Musa mihi causas memora, quo turbine mentis,
Quidque dolens Garlaa caprum jam mulgeat, aut quid
Illius ad cantum juvenem clamare cigadam
Impulerit. Tantisne fovet Germania stultos?*

Utque uxor etiam Beckmanni maritum suum recitatione carminum de vesania monere possit, qua super alioquin in Senatulo frequentissimè queritur, alius iterum versibus Teutonicis stultitiæ Beckmannianæ encomium ludet: adjectis sub finem & literis reversalibus telonæ datis, & comminatione illa Beckmanni, se *Pufendorffium* mediatè & *immediatè aggressurum*, etiam cum dispendio salutis aeterna, prout in Protocollo Consistorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archivo Academiae describi curabimus, quæ olim inter ipsum & Venerabilem Virum *Dn. D. Bernhardum Oelreich*, Superintendentem *Bremensem*, tum Academiae Carolinae Pro-Cancellarium gesta sunt: cui ritidem, ortâ ex levissimis causis rixâ furti crimen objiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac saltem in

controversia furere putet. Quæ omnia ex actis & documentis publicis desumpta, & quorum singula rejurando bonorum virorum, si opus sit, confirmari possunt, plus utique fidei invenient, quam universus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retulisse est refusasse. De cætero utut nullum pro malitia sua *præmium* expectet Beckmannus, sed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inveniet profecto viam aliquam & modum S. R. Majestas Sueciæ, gravioribus jam curis distracta, animadvertendi in nebulonem è carcere profugum, qui pro insigni clementia gratiaque tam foedis in Eandem conviciis ludit. Saltem R. Majestas Gallia, atrocissime & ipsa attracta, non facile à sua Eminentia Cardinali *Badensi* repulsam feret; cujus non minus quam aliorum per

Europam Principum interest , mutuo Beckmannos non foveri , qui scriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumque capita delæviant. Qui idem Rex Christianissimus à S. Reg. Majestate Sueciæ de Beckmanni sceleribus certior , Academiæ illi , abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus est , non frustra mandabit , ut adempto Doctoris elogio Beckmannum publico programme infamem renuncient ; & nomen ipsius carnifex Aurelianensis frequenti hominum concursu sollemnissimè in patibulum efferat. Sed jam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni , quæ id tamen peculiare habent , quod æqualem ad fletum & ad risum efficaciam obtineant. Qui si deliramentis suis denuò in publicum provolabit , quanquam nihil frontis ac pudoris homini superest , acuemus tamen sty-lum , quæque hîc tacuimus humanitate quadam , & quia scelus omninò ad suspendium adigere religio erat ,

non una scriptione deinceps effabimur , quousque publica Nemesis de cadavere hoc supplicium sumet.

Tu interim , Optime PUFENDORFI , ut aliarum vellicationum & hujus potissimum injuriæ sentum fallas , animi tui magnitudine efficitur. Quæ vel ideo concidere nequit , quod ingens Tibi solatium rectè factorum memoria præstat , & eodem fato usos esse nosti , quos itidem de studiis in lucem adserendis cogitatio exercuit. Noster verò hic dolor , quod cum seculum plura tibi & majora debere pòsset , viles animæ & sordida quædam ingenia meditationes tuas morantur ; quæ aliqua sui parte literis proditæ pridem nos in admirationem rarissimæ eruditionis tuæ rapiunt. E quibus , quicquid malevolorum ignaviam urit , mansurum est in animis hominum , & virtus tua invidiam supergressa olim inter exempla erit ; ut quæ decus & perennem ex se ipsa gloriam habet.

JOHANNIS ROLLETI,
 Palatini,
 SCARENSCHMIDUS
 VAPULANS.

In
 Monstrum libelli

CAROLI SCARSCHMIDI,
 Jurium Studiosi veterani,
 EPIGRAMMA.

Juppiter indomitos ut vidit quærere prolem
 Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
 Resistit, & nutu totum tremefecit Olympum,
 Divisosque mares fulmine membra dedit.
 Juno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
 Quae se cunque suo sanguine multiplicent?
 Ille negat, pariterque Dea, postquam ira quievit,
 Infusus gremio talia dicta refert:
 Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
 Nulla giganteo scommata ab ore pati.
 Nec ego semihominem Cacus generasse probabam,
 Cujus erat monstri Mulciber ipse pater.
 Qui quoties Siculos jubet efformare cyclopes,
 Aut majora Jovi tela trifurca facit;
 Monstra etiam quoties iteratò effugere tentat,
 Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
 Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
 Aut si Caecicola cernere monstra velint:
 Luridus effosso jam pridem lumine cyclops
 Sat mihi Scarschimidus cadere monstra potest.

H. à M.

Eques Livonus

JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI
SCARENSCHMIDUS

VAPULANS.

Uoties ingenia nostri temporis cum veterum torpore, & diffusâ olim per Europam barbarie comparamus, illud se nobis offert admiratione dignissimum, quod qui post reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multò, quam illi simplicius, & majori ferè cum stultitia inceptant. Nam uti superioribus seculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui sua sibi barbarie placebant, ea tum persuasio aberat, quâ horum temporum nugatores cum maximè impelli arbitramur, ut nobis lascivorum asinorum coram orbem literato spectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeò non attenduntur, ut vel imprimis calcibus petere, & morsibus proscindere instituant, quorum virtutes seculo in exemplum patent; præsertim quando ipsi alia ratione inclarescere non possunt, & facinora sua, fœdalicet, à quibusdam utroque pollice laudari sciunt. Et tale animal jam (ne longe abeamus) in Academia Lipsiensis publicis opinor sumptibus alitur, non tam ut peregrinantibus

inter alia ejus urbis cimelia & admiranda ostendatur, quam ut prodigiosæ cujusdam stultitiæ semina spargat, ne fortè juvenus ultra Magistrorum aliquot dictata quid sapere incipiat. De Scarenschmido nobis sermo est, novo illo sidere inter cyclopes & fabros sandapilarum. Qui stolidissimus asinus diducto in immensum rictu primum tamen rudere duntaxat cœpit adversus Virum incomparabilem, Patronum nostrum: postquam autem leviter id propter vapulasset, nuper omninò dentibus sibi agendum ratus est, edita miserabili *Defensione Disquisitionis* suæ, in qua ne belluini quidem sensus vestigium conspicitur. Nunquam adeo fœdis, adeoque pudendis utimur exemplis, ut non pejora supersint. Sane Ipsi Beckmanno stoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui unquam extitè, sycophantarum impudentiam supergressum fuisse, non citra causam credebamus. Cujus vesaniam quemadmodum nuper castigavimus, ita nunc hujus quoque deliria excutere animus est: ut stultissimo adolescenti vanam scientiæ persuasionem de pulmonibus depellamus, simulque ostensum demus, quale portentum

hoc cyclope Germania foveat. Quamquam ut Scarenſchmidus meliorem deinceps mentem ſumat, ſperare non licet, quod pridem ipſi nihil mentis aut animi fuiſſe conſtat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur poſſe; ſaltem talis metamorphoſeos exemplum in perpetuo Ovidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effeciſſe, ut Vir Illuſtris SAMUEL PUFENDORFIUS, quantumcunque id dedecus naturæ Scarenſchmidus inſaniat, ſtudiis ſuis liberè vacare queat, neque in nugis convellendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodeſſe cupit. Præſertim cum & Reg. Majeſt. Succæ Viri cogitationes ab his controverſiis avocaſſe videatur. Quæ nõ ita pridem, morte abrepto Loccenio, Conſiliarii Ipſum & Hiſtoriographi ſui munere dignata eſt. Quam operam aggreſſuri magnam inde ſpem concipimus, non omnino fruſtra fore conatus noſtros, quod plerique Lipſienſium, & cordatiores quidem omnes, jam antea Scarenſchmido primum inter ſultos locum attribunt; ut qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus neſcio quas inſpirationes capret, & poſtquam recitatione triſtium nugarum non ſine ſcreatu univerſo orbi per horulam leges dictaverit, aſſectato grefſu Hiſpanico ad cænaculum moveat. Sicut & illud de feroculo hoc referri ſolet, cum Generoſiſſimi Baroni, cui præfectus fuerat, ſtudia moderari non potuiſſet, eoque Wittebergâ Lipſiam, comitante gloria rei bene geſtæ, reverteret, præle-

ctione Institutionum Juris victum quaſiturus, Ipſum illico commenſalibus ſuis de *proſede* jure litem moviſſe; imo clariffimum hoſpitem ſuum, in hanc conditionem adigere voluiſſe, ne quem priorem præ ſe locum occupare pateretur. Utaſcum penè agere videri poſſimus, quod vanitatem adoleſcentis depingere animum induxerimus, quem illi ipſi, quorum gratia potiſſimum id fieri par eſt, pridem in Cæritum tabulas retulerunt.

Cæterum priuſquam ad caſtigandam cyclopiſ noſtri ſtultitiam accingamur, operæ pretium fuerit theſin præmiſſiſſe, quam Scarenſchmidus inſicerâ ſua diſſertatione impugnandam ſibi ſumpſit, ut Lectores, quid revera in controverſia ſit, eo liquidius perſpicere queant. Præſupponimus igitur, & ex ſe ipſo ſatis manifeſtum arbitramur eſſe, ſi quidem in civitate ſummum Imperium ita reperiatur unitum, ut illud indiviſum & inconvulſum ab una voluntate (hominis aut concilii) per omnes civitatis partes, atque negotia ſe diſpenſet, remp. emergere, cui ad formalem ſuam perfectionem nihil deſit. Qualem Remp. regularem vocare placuit, nõ modo, quia id vocabuli alioquin perfectiorib⁹ applicari ſuevit, ſed & quia tales potiſſimum Reſp. Ariſtoteles nobis deſcripſit, præcipuus ſanè inter eos, quorum circa Doctrinam Civilem, Architectonicam puta, & quæ indolem rerump. in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis ſuperant. Receptum enim eſt, ut, quæ cum arti-

ficum

ficum Regulis & delineationibus conveniunt, aut juxta communio-rem, notumque jam modulum efformantur, Regularia audiant: sicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid præter solitum fit, aut contingit; imprimis vero quod artificum ideas, & designatas semel ab iisdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, v. g. si aliquando solita nobis hora non prændemus; si tabularius juxta tardius, citiusve adveniat; si actus non legitimus die nefasto expediatur; & ita in cæteris. Sic irregulare pronuntiabit Vulcanus, quod cum reliqui Cyclopes præcipuè matutino tempore tenaci forcipe massam versent, Scarschmidus non nisi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus è stratis opera ad fabrilia surgat. Et cui ignotæ sunt munitiones irregulares, quibus sane præstantissimas per Europam Mathematici annumerant. Cæterum quemadmodum fieri potest, ut quod irregulare est, idem quoque vitiosum sit; nempe si per structuram, aut insolitam dispositionem partium res finem, cui destinatur, omnino assequi nequeat: ita irregularitas semper, ac per se vitium aut labem non infert: cum naturalium quidem rerum formæ necessario bonæ sint, quæ verò hominibus irregularia producuntur, et si respectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter se varient, communem tamen illum finem paritæpe felicitate consequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, pensari potest. Eoque irregulare & vitiosum nequaquam nobis Synonyma sunt, multo

minus id vocabuli inter convitia referimus, qualia dicacitati Scarschmidianæ, vel potius laboranti ejusdem ex furore animo affectantur. Quanquam disceptatione de formarum præstantia exorta, si cætera omnia sint paria, secundum regulares formas litem dari oportere indubium est. Quibus præsuppositis in proclivi fuerit concepisse Rempubl. irregularem; quæ scilicet unione illa, ad robur & essentiam civitatis regulariter necessaria deficitur; idque non per modum morbi in administratione Reipubl. hærentis, sed ut publica lege vel consuetudine ea facies tanquam legitima sit recepta. Quale Corpus Germaniam constituere nostro quidem judicio solidissimè ostensum dedit *Severinus de Manzambano*; cujus admirandæ eruditionis libellum hætenus impugandum sumpsere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, sed illa seculi incommoda Publicistæ, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunt. Et sane ne nunc illa hæc argumenta repetamus, quibus ipse rem ira evicit, ita exposuit, ut nemini cordato dubium superesse possit, vel sola Principum Germaniæ libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipsis non timidè usi sunt, ostendere poterat, utrarum in censu eadem Resp. sit reponenda. Neque enim si regularis Resp. est, (in qua omnia ab una voluntate gubernari regique jam diximus) fieri potest, ut dum alii bellum ad se pertinere contendunt, reliqua ejusdem reipubl. membra operam & auxilium suum ipsi etiam

reipubl.

reipubl. capiti jure denegent. Sicut illa sententia non rationibus modò, sed & ipso rerum actu omnibus, qui extra partes remoti sunt, jam pridem probetur. Licebat tamen Scarschmido quantiscunque clamoribus eandem incessere, & illo stupore, illaque mentis cæcitate æternum laborare, modo Pufendorffium tam protervè non vellicasset. Cui quominus criminationes Scarschmidi à se amoliretur, nullo Jure, nulloque privilegio prohibebatur, per quod cyclopi nostro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impunè, tanta cum acerbitate insultare licet. Præsertim cum quæ in Severino Pufendorffio exercitii causâ, & potius ut Respubl. irregularem in genere delinearet, quam ut tradita Monzambani super Imperii Germanici forma defenderet, asseruit, ad eò non obscura, aut tenebris involuta sint, ut & ipse Scarschmidus in lepida illa *dissertatione de republ. monstruosa* fateri cogatur, Imperium Germanicum etè dici posse *irregularem Monarc. m.* Quod si Imperium, fatente Scarschmido, irregularis Monarchia est, sine dubio, idem quoque Respubl. irregularis erit. Nisi forte non amplius inferre licet: si Lipsiæ reperiuntur Doctorandi, necesse est, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hæc consequentia admittitur nihil amplius controversiæ superesset, vel potius ut noster Cyclops monstruæ suæ Dialecticæ emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia est; Ergo & irregularis respubl. scil. *sub concepta specie Mo-*

narchia. Quod perinde est, ac si dicerem, Scarschmidus homo est; ergo & animal sub concepta specie hominis. Ne forte quis putet, ipsum animal esse sub concepta specie a fini aut bovis. Qualem cogitationem non posse non eruditorum animis obversari, facile agnoscat, qui monstra illa Scarschmidiana, quæ ipse tamen non citra gravissimos dolores, & postquam totis decem annis uterum gesserat, enixus est, eminus duntaxat conspexerit. Imò contra si datur monarchia irregularis, & Aristocratia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam stupidus erit, quin agnoscat, etiam dari Respubl. irregularem. Id quod probasse Pufendorffio satis est; quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Respubl. irregularis naturam in universum scrutari constituerat.

Excutiamus jam paulò pressius, quæ pro defendenda stoliditate sua Noster affert; ut adpareat, quanta hellebori caritas instet, si Scarschmidus laboranti è stultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac proloquium quidem, quod ea proprius Majestate orditur, qua Parasitus Gnatho apud Comicum elementa artis suæ tradit, nihil ad Pufendorffium. Neque enim quod Idiota, qui adscito Polyhistoris vocabulo superbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis respubl. non est, aut Scarschmidus deinceps primum inter Politicos locum sortietur. Quanquam alioquin ipsum columnam esse non diffitemur *g^o antei juu*

suiorbis literati, in quo, prædominan-
te paulatim tyrannide Sacerdotum,
Affectare ferunt regnum cæleste so-
phistas, Altraque congestos struxisse
ad sidera pontes, quos vocant, asino-
rum, aut tabellas Metaphysicas, ut
quæ craticulis & harpagonibus suis
scalæ cujusdam Jacobææ vicem
commodissimè subire possunt. Ne-
que quod non omnes eruditi Sacro-
Sanctum Corpus Juris pari reveren-
tia æstimarunt, aut quod *Angelus Po-
hitiannus* (quem liquet mihi dejerare,
ne inspectum quidem esse Scaren-
schmido,) quid revera olim fuerit
suus bares ignorare se fassus est, ideo
Imperatoribus leges fundamentales,
quæque peculiariter à singulis in
Capitulatione, quam vocant, pro-
missa sunt, neghgere licuit; per quæ
status Germaniæ multum supra con-
ditionem subditorum, proprie di-
ctorum, constitui, cœcus sit, qui non
videat. Quibus ramen cum adhuc
aliquid ad summum Imperium desit,
neque obligatio, qua Cæsari, tan-
quam capiti obstringuntur, ex fœ-
dere aliquo expresso originem tra-
hat; etsi illa non plus fere virium ha-
bet, quam vinculum pacti inter fœ-
deratos inæquales: id propter Impe-
rii: recte dici rempubl. irregularem
arbitramur, quicquid de *Polyhistore*
Scarenſchmido, aut *antiquo Patrum*
Romanorum urinario fiat; è quo deliba-
to chrismate in vicem opobalsami
principio statim lectorum suorum
nares ungit scurra. Neque verò ideo
Germania *campus* vocari non potest,
*cui quisque Scholasticus papiliones cere-
bri sui immisit*; quæ Grobſchmidii
nostri sententia est. Nam & in civi-

tatibus, quæ regularem formam ma-
nifestè præ se ferunt, non minus
quam in irregularibus rebuspubl. sæ-
pe omnia stultorum plena sunt; &
ipsi nos, implicatâ his bellis Germa-
nia chimæras, ac nescio quos cerebri
papiliones, (velut animas Platonico-
rum per inane volitantes,) magno
numero, in Imperio vagari & errare
conspeximus, agmen ducente pro-
genie Scarenſchmidiana, terribili il-
la, & quâ conspectâ Turcas de Hun-
garia abdicanda consilia captasse di-
cunt, *Mars Germania perpetuus*. Quo-
rum infinitam multitudinem den-
sam in æthere nubem referre, quæ
Germaniæ lucem suam non minima
ex parte eripiat, jam pridem apud
cordatos in confesso est. Sic quod ad
abstrusissimam illam quæstionem
de *Austregis* non nemo auditorum
Scarenſchmidi *barbam & nasum instar*
galli gallinacei demiserit, putaveritque
præceptorem suum loqui de ostreis;
quod instante merendâ, circa quam
Scarenſchmidus ferè è plumis pro-
spicere, sensimque ad profitendum
accingi solet, animum in patinis ha-
beret; & alioquin Ostrea calleret
primo deprendere morſu; id qui-
dem arguit, miræ simpliciter adole-
scentes esse, qui Scarenſchmido se
in disciplinam tradunt. Sed num Au-
stregæ eam in Status potestatem Cæ-
sari largiuntur, quæ alibi locorum Re-
gi in subditos adest? Aut num Princi-
pum libertati per id derogatur, quod
ipsi inter se controversias suas com-
ponere possunt? Num denique ne-
xus ille feudalitatis, quo Status Cæsari
& Imperio obstringuntur, ideo plus
virium habet, quam vinculum pacti

inter foederatos inaequales ? Atqui contra, si maximè Cæsar citra discrimen causarum ubique primus ac necessarius Imperio Judex esset, cui per ipsas tamen Austregas potestas judiciaria ita illimitatè non competit, id solum quidem regularem Remp. haut quicquam argueret. Neque enim, ut Grobschmido persuasum est, qui necessario hunc, & non alium controversiarum suarum Judicem habent, cui tamen, reliquas Majestatis partes in eisdem exercere non liceat, illicò in subditorum propriè dictorum classem compingentur, aut eam infallibilis nota est discernendi Imperii à sociali systemate. Cum etiam inter foederatos, præsertim inaequales, necessarium Judicem vi pactorum conventorum dari nihil repugnet, & ejus rei hodie adhuc exempla extant. Sanè Groeningæ, exortâ non ita pridem cum Omlandis controversiâ, Delegati reliquarum Provinciarum Belgicarum necessario judices erant, neque coram arbitraris ea causâ disciprari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sic ut comparatione cum Provinciis Foederati Belgii facta, quibus singulis Majestas propterea non deest, hæcenus Statum Germaniæ libertas, quam illarum, fere major sit habenda: utcunque vulgus Belgii libertatem suam non sine contemptu Germaniæ jactet. Denique nec Camera Spirensensis, nec Judicium Aulicum impediunt, quo minus Ordines Germaniæ potestate ac Juri- bus suis frui queant; quæ cum conditione subditorum propriè dictorum consistere posse, nemo temerè

affirmaverit, qui genuinæ Politicæ modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobschmidi, qui putas, dijudicandæ Imperii formæ satis esse, *Jus civile, Feudorum Consuetudines, Sanctionem Carolinam, & Recessus Imperii nosse*; sed ad regulas disciplinarum Universalium sententias suas exigere debent, qui de forma reipubl. judicium ferre instituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reverentem adversus *Magistros* esse, quos subinde vellicas, & coram quibus Lipsiæ nudato capite, si quid controversiæ tibi cum civibus sit, sententiam audire cogis, te decuisset; ut quorum aliqui te stolidissimum animal, modo id pridem non recusasses, è bestia iterum in hominem refingere poterant.

Quæ cum ita sint, nihil aliud superesse videbatur, quam ut Scarschmido æternum valediceremus, nisi convicia, scommata & sycophantiæ hominis prolixius animadverti mererentur. Quorum absurditatem si qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarschmidi *nates & nates cavillari*. Nam id nobis emblemata promulgat miser, ac verè deplorandus Idiota, cujus agrestes pariter & scurriles joci, quos adfectat, tantum abest, ut cuiquam risum move: possint, ut potius ex animo iachrymentur, qui agnoscunt, quam seculo infamiam Scarschmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque vero illud hic magnopere attendimus, quod noster Grobschmidus velut summi acumi-
nis

nis convicium præmittit; *in novellis Academiis Cathedra adhiberi.* Quem enim fugit, in novellas Academiæ evocatos hactenus non fuisse Magistros nostros, quos fama obscura recondit, aut qui non nisi suis Ortvvini Gratiis noti sunt, sed clarissima quæque ingenia, & primaria eruditionis viros, quorum vel sola præsentia celebritatem loco adferre potest. Et frustra est Scarenchmidus, si metuit, ne erecta alicubi nova Academia ipse cum *cerebri sui papilionibus* primus cathedræ politicæ admoveatur. Et si plerisque nondum liquet, quid doctrinæ aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua vivit, veterem vel recentem esse. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, tum quidem suaserim *Valentino Veltshemio*, ut cum dissertationes, quas evomit, & Epistolæ obscurorum vitorum alioquin magnam inter se convenientiam habeant, hauriendæ velut ex ipso fonte toti barbarici, simulque ne tantum temporis sophisticationibus utcumque addiscendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiscatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCris Ortvvini Gratii planè sacrosanctum pulverem solitâ humilitate osculetur. Quæ antiquitatis vi admittâ profectò non mediocriter sapuit Scarenchmidus, qui relicta Academia Salana in Lipsiensem sese contulerit, quæ & illa antiquior est, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirius*, cujus stultitiam ipse haud dubiè jam imitatur. Nam Jenæ quidem bonus noster Grobischmidus sexennio, quo ibi dor-

mivit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *dissertatione sua Inaugurali & summis in Jure honoribus oblati* jactat. Quæ tamen una cum cæteris ineptiis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intencato istmi, quæ scribo, impotentur*; Quasi non posset non injuriam à Pusendorffio animadvertere, eoque necessum fuerit horribilem & sacrum hunc libellum in vulgus spargi. Ast mi Scarenchmidu, si utique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcumque in conspectu orbis literati nugari, modo Pusendorffium hostem non delegisses, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas à se criminationes amoliebatur, quid aliud scribere debebat, quam quod ipsa dabat res. Neque vero aliquid ab ipso contra dictum est, quo Majestas tua lædi potuerit; quin imò infinita prope modum non tui, sed aliorum causa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te scribere, qui per *duodecim continnos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, cum ne porcorum quidem pabulo dignum esse. Nisi fortè insulam dicacitatem ipse in te admiraris, qua omnes in trivio scurras vincis. Equidem salibus, jocisque literatis orationem condiri tantum abest, ut improbemus, ut contra arbitremur, acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & *elegentiam* addere. Sed quale istud est acutum, quo tu, insulsiissime asine, meritissimum & incomparabilem hunc virum perfudisti? Aut *Veltshemiana* tibi facinora probantur? Qui impurissimus homo

homo decerptos è libello famoso flosculos foetidissimos, & quales neri xanti quidem vetulæ exciderent, imò quibus prolatis ipsum Satanam pudere videbatur posse, Commentario suo ad Grotium plusquam barbaro intexuit. (Part. I. p. CCXV.) Qui uti nuper stultitiæ præmium pro parte tulit, ita, si nondum acquiescet, à nobis etiam, ut meritus est, deinceps castigabitur, compilatis ex operibus Tenebrionistarum *Epistolis obscurorum virorum seculi XVII.* editoque dramate, *Veltheimius Heantontimorumenos*, quod fratri ipsius, chorago histrionum Hamburgensium, tibi dextris & sinistris, per theatra Germaniæ agendum commendare sedet. Etsi latibula jam circumspiciat, suisque facinoribus paulatim erubescere videatur velle in foelix puer, atque impar congressus Achilli. Sic quam turpiter te dedisti, Scarschmidi, cum tua insipida detorsione nominis Pusendorfiarum! Quæ locum habere non potest, quamdiu eruditi cum face Italiæ Conia pro ciconia, aut cum rustico Plautino Rhabo pro arrhabo dicere volunt. Et tamen haud dubiè eo invento lepòrum disertus & factiarum tibi videris, cum nemo mortalium in vita Minerva & Musis collacrymantibus te magis unquam sit jocus, aut frigidiora ineptiis suis scommata miscuerit. Sic cur non prævidebas, cum politiem stili tui *Lipso, Tacito, Plinioque* comparares, risurum fore, quicquid Lipsiæ est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O Imitatores, stultum pecus!* Nam eadem illa Venus, quæ in Javelli labris olim sessitavit,

tuum Diis adamatum os irrigasse videtur, nec meliores, quam Ortvinus Gratius flosculos subinde spiras. Qualis est, dum scribis; *terregularum Mysteria non palpassè.* Quid enim ista locutione tibi vis? An Philologiam tam arguto axiomate traducis; cui suum apud prudentes pretium fuit, priusquam rabulæ per Germaniam dominarentur, & tu ferulam, natibus malè habitis, revereri didicisses. Credo te existimare, mundum etiamnum esse tam stupidum, ut Jcti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, simulque, qua potest, veneratione prosequatur, qui cum *Haberhornio Goricensi* Politicam suam ex *Tractatu Ostonis Taboris de Jure Cerevisiaro* hausere, & novos hoc tempore Bartolos Baldosque parturiunt. Olim isti fuit generi quæstus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes historiarum, nullaque solidæ Philosophiæ scientia instructi, velut noster Scarschmidus, Politicas commentationes enituntur, illi tanè quantocyus Anticyras navigent, ni eruditis asini audire malint. Præsertim si pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publicè docendi ac nugandi potestatem nacti, viros doctos foedis mendaciis, aut jejunis sophisticationibus provocant. Hos irasci, si digna factis suis elogia audiant, quod tu facis, dic, quæso, bona fide, an Sapientis putas, Scarschmidi? Sanè nigloriatio tua vana est, evolvisi utique *antores Romanos*, & quidem pluries, quam nos, qui tuam eruditionem non attingimus miseri. Ergo & il-

& illud meministi, quod Phædrus exemplo cicadæ ostendit. Illa cum nescio cui avi acerbum sapè convicium faceret, rogata ut taceret, multò validius clamare cœpit; & rursus admota prece accensa est magis; donec leto admota, quod viva negarat, tandem mortua tribuere coacta est. Nemini, præterquam sibi ipsi, irascitur, qui dignum sceleri præmium aufert; & humanitati qui se non accommodat, sibi habeat, si poenas superbiæ suæ det. Reputabis hunc tecum apologum paulisper Scaren Schmidti; quem si prius attendisses, quam laciniam illam tuam nitidissimis Pufendorffii Dissertationibus affluere animum induceres, nimirum non paulo rectius existimationi tuæ consulueras. Facies interim officium Christiani, si Velthemium Jenensem è propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine sit, velit cavere, ne, continuatis mendaciis & sycophantiis, idem, quod cicada apud Poëtam in se exemplum statui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Asinii Tenebrionis prope Bambergam lustraretur, & commentarius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum subire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumidusque novo præcordia partu, lbat, & ingentem sese clamore ferebat. Cæterum quod eruditionem tuam ipse tam sollicitè commendas, in eo more vilium animarum facis; quæ postquam aliquas disciplinas vix à lumine salutarunt, illicò doctrinæ apicem se attingisse existimant. Quanquam in universum

stultorum est, sibi ipsi buccinato rem fieri & omnem omninò modestiam egreditur, quod tu tibi, tuisque nugamentis elogium tribuisti.

Ridebam, ais, primo hominis insolentiam, camquo contempnè potius transmittere, quam agnoscere induxeram. Et quid ni? Si ego tuo loco essem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abest, ut cujusquam gratia calamum in manus sumerem.

Porro igitur, pergis retorquenda erunt tela, qua vel barba vel pallio excipere poterit. Facetè. Eat nunc aliquis, & Scaren Schmidum prisce simplicitatis hominem neget, qui hosti suo modos præcavendi idus telorum suppeditat. Naso enim obnaso, ait noster Grotius, certè imperii forma maxime periclitabitur. Ergo salus Imperii à salute Publicistarum tam arctè dependet, ut unius ex illis naso obtuso, libertas ordinum, forma Imperii, & præsens Germaniæ conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui similes Publicistæ columnas Imperii esse, multoque quam Pufendorffius rectius vobis sapere videmini. Quanta Germaniæ calamitas instat, si Scaren Schmidum omninò mori contigerit! Rationis profectò est, ut Principes nostri, patriæ amantes, quique contextum Reipubl. in partes ire nolunt, naso hominis primo quoque tempore præsidium circumponant, ne militari satellitio defectus, si quando talitra ipsum pati necesse sit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quæ inde dependet salutem Germaniæ prospicere nequeat. Nam sciamus Arriovisti, quo hactenus utcunque nasum protexit,

non videtur impetum tot Magistrorum, quos provocavit, sustinere deinceps posse. *Presso prius nomine, dicit, ne quid captasse putarer dederam Disquisitionem de Republ. monstrata, contra Monzambano.* Atqui præscripseras tamen nomen Perillustris Dñ. à Friefen, Eique id nobile scriptum strenæ loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum esse credis, ut ignoret, quid sibi id genus salutationes velint? Sanè Augustus è vestigio penetrabat mentem tutoris, abs quo educatus corvus Χαίρε ipsi acclamabat. *In anatro Platonis non formantur Respublica, inquis. Neque, inquam, formantur Respublicæ in dolio Justiniani, quod tu sub finem Disquisitionis tuæ comminisceris.* Nam nobis omninò non liquet, quid rei sit antrum Platonis & dolium Justiniani. Nisi forte, quæ tua ferocia est, Platonem in antrum Trophonii, & Justinianum in dolium Diogenis relegasti, aut illud orbi acumen ostendere voluisti, quo non ita pridem tui similis Jctus publicâ scriptione se *glebe Juris Justinianeis adscriptitium* professus est. *Consultius erat nasum suspendere, habet oraculum Scarsenschmidi.* At illi Prophetæ consultum erat naso helleborum ingerere, si modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen ut dubitemus, multæ nobis causæ sunt. Quantumcunque enim *collegia tua adff.* & nescio quam reconditam Juris prudentiæ notitiam jactas, nihil tamen è mysteriis regnantis in dolio Justiniani tui deprehendere licet, quod Pufendorho oblivione semel

iterum transmissum non sit, priusquam tu prima Juris elementa degustasses. Et aliis omninò armis indutum te esse oportet, si qui sententias Pufendorffii in animum demiserunt, tibi & focus tuis credere debeant; de quo interim §. 18. stolidissimè conquereris. Quid enim? Num Philosophis sola fide opus est? Imò rationibus hîc pugnari oportet, & stultum est in Philosophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod scitur, non possit non credi. Probate sententias vestras vi ac evidentia argumentorum, & credemus, *Sed quid asino concionamur, qui jurato sentu communi, jam pridem ea capere non potuit, quæ lippientibus, sin minus oculis usurpantur, tactui tamen dijudicanda se offerunt.*

Videamus ergò paucis, quid post tam nobile procerium circa rem ipsam nugetur Scarsenschmidus. Ubi §. 10. primo loco tradit; *in formandis rebus publ. pro mensura seu regula haberi potius debere, quod materia aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat.* Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere possumus, in extruendis munitionibus Architecto mensuram, vel potius primum quod attendatur, esse debere genium loci, non ideas, quas nondum conspecto loco ipse animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obstat, quo minus munitio regularis ab irregulari discernatur? Imo ne quæstio quidem est, quid præcipue in extruenda republ. Politicum respicere oporteat; sed an dentur respublicæ irregulares, & utrarum in

classe Germania sit reponenda, id vero controvertitur. Cæterum quod ad istam appellationem, ejusque fundamentum attinet, respondeamus; cum ea quæ artificum regulis, quas ipsi fere à communioribus abstrahere solent, conveniunt, usitato passim vocabulo regularia audiant; Aristoteles autem, cujus Politica Architectonica sola propemodum ex antiquitate nobis restat, eas præcipuè respubl. describerit, in quibus actiones publicæ ab una voluntate diriguntur; quales respubl. hodie etiam communiore sunt: ideo civitates, quarum voluntas per unum hominem vel unum concilium se exerit regularis vocare placuit. Sicut contra irregularis Respubl. nobis est, ut jam supra ad nauseam usque inculcavimus, in qua unio illa, quæ civitas velut animatur, ita perfectè non deprehenditur; idque non per modum morbi, aut vitii in administratione reipubl. hærentis, sed ut publica lege, & consuetudine ea facies velut legitima sit recepta. Quo unico observato nullam difficultatem habent, quæ §. 11. Secundo & Tertio loco monere voluit noster Grobschmidus. Etiam si enim verum sit, *rigorofam regulæ applicationem plus mali habere propter viscositatem materia, i. e. si genis populi non permittat, frustra esse, qui regularem reimp. constituere velit*: neque illud non concedamus Scarenfchmido; *regulas istas esse particulares & imperfectas, nec totum objectum, ejusque partes exhaurire, i. e. Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temerè*

affirmaverit: tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare discrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formæ dijudicandæ indicium suppetere. Neque obstant, quæ addit Noster: *Nam à præsupposito, seu Rebuspubl. in individuo cum existentibus, earumque forma regula ista desumpta, i. e. cum Philosophi doctrinam civilem in formam artis redigere molirentur, jam tum Respublicæ extabant; earumque intuitu illi formas rerumpubl. describere cœperunt; quo pacto igitur futuris rebuspubl. propter objecti varietatem formas proponere queunt.* Nequaquam enim ea Severini mens est, omnes respubl. debere esse regulares; neque de futuris rebuspubl. ordinandis disquiritur. Pari etiam ratione dicere possumus, Mathematicos Architectonicæ militari manum admovisse post munitiones quasdam jam extractas. Neque tamen quenquam tam stupidum fore arbitramur, ut Mathematicorum tradita ob distinctionem munitionum in regulares, & irregulares cavillari occipiat, quasi futuris munitiones omnes jubeant fieri regulares. Sine dubio certæ cujusdam reipubl. formationem, cum ista scriberet, animo agitabat Scarenfchmidus, ut planissimam Pufendorfii sententiam eo detorqueret, ac si respubl. regulares orbipro regula obtrudere vellent, ad quam omnes in universum civitates refingi oporteat. Et fallor, ni sub idem tempus somniaverat, à S. Majest. Catholica solenniter se evocatum, ut distribuas hinc inde per Americam

ricam colonias in justæ civitatis formam digereret. Istiusmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & quialioquin tristiarrogantiâ laborant, sæpe numero distineri solent; & peculiariter Scarschmido talia sibi visâ effingere rarum non est; qui jam ante sexennium Jenæ dicitur confirmasse, se prius loco non excessurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accederetur, misso pimento, cum tribus paribus equorum. *Si enim alia, pergit Scarschmidus, rerum publ. forma tum existissent* (nempe cum Aristoteles Politicam suam Architectonicam concinnaret) *plures aliaque regula conscripta fuissent.* Atqui post Aristotelem non pauci scriptores politici in publicum prodire, neque tamen quisquam novas formas regulares, diversas ab illis, quas veteres jam tradiderunt, commentus est. Habet enim & ipsa regularitas fundamentum solum, & numerus formarum regularium Politicis invictâ apodixi ostenditur. Quod autem noster addit: *Quo animadverso recentiores doctrina civilis scriptores plures regulas, scil. reipubl. mixta, formasque communiter statuunt;* id non magis sententiæ Severini obstat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, nî fallor, Fournierius, Briffaci, Ostendæ, aliorumque oppidorum egregias quidem illas, sed tamen irregulares munitiones singulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas suas se confecisse fatebuntur, quod viro illi, cujus Trismegisto nomine audito alioquin attoniti stupent, oblatra-

re, ejusque Politicam minimâ ex parte suppletam velint; sed ut Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo insignirent, postquam illud ad simplices & regulares formas haud satis congruere vidissent, Aristoteles autem (cui cæteræ quidem formæ plenè descriptæ sunt) non magis irregularium rerum, quam systematum mentionem faceret. Præsertim cum non pauci pari ferè anxietate mixturæ illius vestigias in Aristotele quærant, qua hodierni Alchymistæ modum conficiendi lapidis Philosophici in Raymundo Lullio venari instituant; neque quisquam unquam adeo desipuerit, ut Respubl. mixtas regulares esse, quæque mensuræ vicem in quacunque republ. ordinanda subire debeant, contenderit.

Cæterum cum Pufendorfus scripsisset, *homines ante Vitruvium ædificasse;* quæstionem movet noster Scarschmidus; *An ades hodie ad regulas Vitruvii non formata, sint irregulares.* Ad quod problema respondemus; Et si usu non ita frequentetur, ut ædificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut castellis muniunt, ædificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, ædificium irregulare, dicere. Deinde discrimen faciendum esse inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim utraque in dispositione partium ordinem, certamque Symmetriam observari jubeat; tamen, ut sunt res humanæ, quæcunq; salvo ædificiorum fine corrigi aut mutari possunt, non eandem hodie, quam

quam olim faciem obtinere conspiciamus. Nam & hîc varietatem delectare constat, & sæpè imperito aliquin homini commoditas quædam observatur, quæ aciem præstantissimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, siquidem ædificia ad præcæ Architectonicæ leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quæcunque Philonis, Democratis, Vitruvii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarsenschmidus iterum iterumq; & præsertim §. 38 super ædificiis irregularibus cachinum tollit, id sanè manifestò indicio est, idiotam vocem irregularis munitiois (loquamur in gratiam fabri nostri Germanicè, *Einer irregular Bestung*) nunquam fando percepisse. Equidem si in Junonis gynecæo hæctenus puerulus delituisse, ubi lingua artificum non magnopere requiritur; si *dolio Justiniani*, quod vocat, immerfus nunquam Lipsiam adspexisset, cujus munitio palam irregularis est; si denique inter fabros nomen non profiteretur, è quibus neminem tam imperitum esse constat, quin vim istius appellationis norit; utcunque excusari posset ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auspiciis plusculos per annos ferrum exercuerint vasto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & stultus corde Scarsenschmith, pudenda profecto socordia est, talia ipsum in armorum officina non attendisse, quæ, ne de tyronibus fabrorum, aut gregariis militibus dicam, pueros sanè, tonfores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Ut mirer, quomodo

Jurisprudentiam profiteri, & Advocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut carcinoma ordinis sui, pridem à se adstivam & atratrum relegare voluerunt. Usque adeo illud Maronis, levi mutatione facta, hîc locum habet; *Excudent alii spirantia mollius æra, Orbunt causas melius, rabelasque dolabunt, Tu modo, Scarschmidi, minus insanire memento. Ha tibi erunt artes: monstria imponere finem, Parcere Rolletis, & debellare bubulcos.* Denique quicquid de Materia solita sibi eloquentia deblaterat Noster, omnino supervacuum est. Etsi enim res formam aliquam sortiri non possit, ni materia ad eandem recipiendam apta sit; seu, ut vulgo loquuntur; *nisi forma educatur è potentia materia*, num tamen ideo nullum inter formas discrimen statuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus unus erit toto naturæ vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus civitatum formis egit Pufendorfius, quasi *ipse solus sciat taxare formas rerumpubl.* quæ Grobshmidii observatio est: sed quia inter regulare & irregulare, inter unitum & disjunctum, inter habitabile & inhabitabile, ingens in re ipsa discrimen deprehenderat.

Tandem reliquis cyclopi nostri ineptiis diluendis id unum suffecerit notasse, mentem Pufendorffii nequam esse hanc, quod Germania foedere aliquo expresso contineatur, aut quod imperium systema duntaxat foederatorum sit. Sed illam obligationem, quâ ordines Germaniæ Cæsari & Imperio obstringuntur, qualicunq; eam nomine insignias,

y

non

non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter foederatos inæquales, minimum intuitu Electorum, & præcipuorum Imperii Principum, id verò Monzambanus ait, id Pufendorfio persuasum est, & idem ipse rerum actus palam loquitur. Sunt autem istæ theses diversissimæ; quemadmodum aliud est dicere: Scarschmidum Licentiatum non esse, sed saltem vetulum Studiosum Juris. Aliud: eruditionem Scarschmidi majorem non videri, quam tyronis alicujus. Prius in medio relinquimus; posterius autem tam certum est, quam certum arbitramur, Imperium rectè dici Rempubl. irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem civis Aristotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noster, dubium non habet, quin illa sit civium Democraticorum. Quomodo autem differant *jus suffragii, & notio suffragantis subjecti*, aut quid illo sibi paradoxo velit, *dari in certis societatibus suffragia, ut tamen suffragantes non sint Civis*, istæ, inquam, subtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinat Scarschmidus *in regno unicum esse civem, nempe Regem, & regnicolas ob defectum juris suffragandi, cura quod, ex doctrina Aristotelis, ut ipse contendit, nemo verum civis sit, nihil aliud esse, quam servos publicos, quibus tamen, ne hanc compellationem indignè ferant, id solarii loco ingerit: libertas personalis respectu libertatis civilis minus absurdè dicitur servitium.* Atqui eodem argumento ostendemus, Scarschmidum esse idiotam. Nam quicquid i-

pse in Jurisprudentia Romana sapit, id quidem respectu Cujacii aut Jacob. Gothofredi non absurdè dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminiscetur nobis natio Tenebrionistarum! Jam primum *Scarschmido* unicus in Regno civis Rex statuitur; Regnicolæ autem, quacunque dignatione sint, nil nisi servi publici audiunt. *Valentino Valthensio*, citra respectum, quod sociorum aliqui Imperium civile non ordinationem, sed omnino creaturam Dei esse, contendunt, quam Deus *immediatè* velut olim Manna producat, & postea in noviter electos Reges plucere jubeat, nuper religio non fuit, publicè ac solenni disputatione inauditum istud dogma promulgare: *Majestatem esse Non Ens. Gesenius*, Pontifex Garlebiensis, execrabili devotione, imo anathemate fulminare in pleno Patrum consensu decrevit contra omnes, qui fateri recusabunt; expedire, ut in civitatibus perversa, ac fini civitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotæ sunt *αυτοκρατορία*, *δεδεικται*, quas candidissima illa anima, *Josua Schvartzius*, & ipse sacræ militiæ Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum rebus publ. obtrudere annisi sunt. Neque verosi *Imperium regulare systema* non est, ideo Status Germaniæ ad plura, quam Foederati *inaequales* tenebuntur; & qui negat, Principes in subditorum propriè dictorum classem compigi posse, is eisdem omni omnino obligatione liberos solutosque pronunciat. Nunquam enim Pufendorfio in mentem venit affirmare, conditionem subditorum nullà prorsus ratione

tione membris Imperii congruere ; sed pleraque Imperii membra pro subditis propriè dictis, & Principes pro meritis Præsidibus, quales Romani olim provinciis imponebant haberi non posse, id ait. Contra quam thesin ista nobis Scarenſchmidus opponit, §. XV. *Hac Juris Publici Interpretes in utramque partem disputant, alii verò distinguunt. Simpliciter certè classi subditorum status jungi, civilis eorum vetas qualitas, quamvis in nonnullis vix secus censeantur v. c. in judicio Aulico, in Juramento, quod Cæsari præstant, ne de curialibus dixerim.* Quid ergo impugnas Scarenſchmidi ? Nam eadem est thesin Severini, & ideo Imperium respubl. Irregularis salutatur, quo minus Principes Imperii *subditorum classi simpliciter jungi possint, qualitas eorum civilis seu libertas obstat, quæ alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente Grotio 7. B. lib. I. C. 3. §. 21.) sine summo Imperio non intelligitur.* In regulari enim republ. omnia ejusdem membra *simpliciter*, neque in nonnullis duntaxat, quæ ad ipsam rei summam partem faciunt, sed in omnibus *subditorum loco censeari solent.* Circa *Judicium Aulicum* verò & quæ §. 17. grunnit noster, tædet toties repetere ; Etsi Imperium systema foederatorum non sit, tamen nihil repugnare, quo minus inter foederatos etiam detur *Jurisdictio necessaria.* Sicut & illud ineptum est, quod, quia Jure Romano cavetur, *ne quis in vitus in societate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi posse foedus perpetuum, cui salvis pactis renunciare non liceat. Reliquas absurditates sigillatim percurrere tæ-

diosum juxta & supervacuum videtur. Nam Scarenſchmidus, postquam in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi potest, corrigi non potest. Et quis ista nondum sufficiunt percipiendæ menti nostræ, aut injectis sibi à Scarſchmido scrupulis eximendis, illi nullius doctrinæ animum capacem gerunt.

Jam epilogi loco compellendus nobis est Vir clarissimus, qui hæcenus in Scarenſchmido mensæ suæ membrum sanè quam indignum habuit: non quasi stolidissimo huic sycophantæ socius jungi mereretur, sed quia Medicum non novimus, cui tutius hominem biliosum, & extreme splenicum commendare liceat. Equidem si ea seculo felicitas obtigisset, ut arcanum lapidis Philosophici, tot carbonum clade frustra hæcenus quæsitum, cognitum, aut divulgatum haberemus, ipse præstantissimus Medicus minus opinor desperaret, posse valetudinem hominis in melius ire. Nunc cum plerisque tam beatis esse non liceat, & qui divinæ hujus medicinæ conficiendæ modum reperere, juxta Poëtam, bene vivere, qui bene lateat, existiment, nescio qua ratione sensus reddi possit ægrotanti, cui ne candentis quidem ferri ustulatio percipitur. Nisi forte ultimum hic erit, detecta nostris temporibus Transfusio ; quæ re desperata Medicis quibusdam non pessimè cessit. Cujus adversus melancholiam si prudentissimus Poliater ipse vim atque efficaciam expertus est, nobis perhumaniter rogantibus, non recusabit, vitulo aut procello venas quan-

toctus incidere, ac cruorem nulla febrī aut tristitia infectum cordi per canales instillare; ut sic asinino sanguine purgatus, sin plenè restitui non possit, saltem ruditu suo bonis viris parcius negotium facessat. Quamquam, ut vincula homini pa-

rentur, cordatjores expeditissimum sint iudicaturi; postquam melancholia magis magisque ingravescit, & Sirius, qui propediem æstum Solis ad augebit, canina id genus capita multorum sæpe exitio præcipitat.

SAMUELIS PUFENDORFII

Specimen

CONTROVERSIARUM

circa Jus Naturale ipsi nuper
motarum.

Propert. l. 2.

Maxima de nihilo nascitur historia.

Reverendissimo Domino

DN. JOANNI BAAZIO,
S. Theologiæ Doctōri, Archi-Episcopo Upsa-
liensi, Ejusdemque Academiæ Pro-Cancellario,

Domino ac Fauctori meo venerando.

Uo calumniarum adparatu Libros meos de Jure Naturæ & Gentium malevoli quidam inuasent, apud Rever. T. Dignitatem multis exponere supervacuum fuerit, quippe cui dudum istius litigii origo indolesque est perspecta. Ista malignitatis aut inscitæ documenta, ut ut sparsim jam à me discussa, denuo uno velut fasce comprehendere, solidaque responsione adjecta orbi erudito-exponere,

ponere, existimationis meæ magnopere interessè judicavi; simul ut aliquando molestæ huic scriptioni clausulam imponerè. Nam postquã semel ita perspicue ostendero, quam procul ab illis erroribus absim, quos tanta cum importunitate certorum hominum intemperiam mihi impingere sategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati suæ immori malint. Cæterum quod isthoc scripti Rever. Tuæ Dignitati potissimum inscribere sustineam, præter admirationem, quasapientiam tuam, aliasque queis præfulges virtutes prosequor, hæc me ratio subegit, ut ostenderem, quanta me causæ meæ fiducia teneret, dum velut arbitrum sumere non vereor, ex eo ordine, cujus unum aut alterum nescio quam splendidum membrum eas lites præcipue excitavit, aluitve. Simulque ut hoc factò demonstrarem, ut ut malevoli ordinis sacri auctoritate in fraudem meam abusurossese speraverint, illibatam tamen penes me persistere venerationem, quæ isti ordini debetur, nec injurias unius aut alterius universis à me imputari. Quin potius me confidere, Rever. T.

Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime detestaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam isti homines grassati sunt. Optime nimirum Rever. Tua Dignitas perspicit, quantopere à prudentia, gravitate, atque moderatione, virtutibus vestro ordini tam commendatis abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis fæda dogmata affingere, vera & innoxia cavillationibus in sinistram partem detorque, ad rationes deniq; aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum fervore se jactat, is etiam ubi solida propugnat, impetu potius rapi, quam judicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit; adversarios pro suo quemque merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas insectationes non modico solatio erit, si Rever. T. Dignitas candorem instituti mei benevole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo æstimo, favore suo amplectatur. Ita Deus O. M. Rever. T. Dignitatem multos per annos Ecclesiæ & Reipublicæ bono servet!

Reverendissima Tua Dignitatis

Dab. Holmiæ, prid.
Kal. Julias Anno 1677.

Addictissimus

SAMUEL PUFENDORF.

LECTORI BENEVOLO

Salutem.

HT si plerasque calumnias & cavillationes, queis libros nostros de Jure Naturæ & Gentium livor & incertitia incessere hæcenus laboravit, jam antea, quantum cordatis & æquis rerum arbitris sufficere poterat, discusserim; visum est tamen hoc scripto universam illam litium telam retexere, unoque obtutu eam talium rerum curiosis conspiciendam exponere. Nam & dispersa minus ad memoriam valent, & interea temporis quædam istorum hominum schedæ, non modico veneno turgidæ, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi existimationis meæ interesse videbatur. Simulque otium quantumvis ingrattissimum suppetebat, turbatis bello Musis nostris, & intra Malmogiæ munimenta sese abdentibus. Intra quæ claustra dum cæteri connixio studio publicum hostem arcere satagunt, mihi juratos famæ meæ latrones propulsaesse muneris instar fuit, postquam nihil operæ à me in reimp. conferri poterat. Et sane istos homines condigna virtutibus suis elogia audire, eorundemque artes in manifesta luce constitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad ex-

colendam rem literariam facultas. Quæ si pro industria sua nullum aliud præmium manet, quam ut tam sordidorum dentium lancinationi exponantur, præstiterit barbaricam deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam sperare ausus sum, ut mea sese omnibus adprobarent; quin & optandum mihi duxi, si cordatus quispiam & eruditus vir discutienda sibi sumere vellet, quæ dubii quid habere viderentur. Nam heic vicisse gloriosum, succubuisse non indecorum fuerat futurum; & poterat fortasse ejusmodi collisio ad illustrandam aut solidandam veritatem aliquid momenti non pœnitendi adferre. Ast quæ mihi mota fuit lis, non disceptationis literariæ, sed latrocinii potius indolem habuit; cum adversariis meis nihil aliud fuerit propositum, quam consumto omni calumniatorum adparatu maculam famæ meæ adspargere, & livori suo, miscellæque ambitioni litare. Qui præter alias molestias hujus quoque tædiosissimi laboris necessitatem mihi imposuerunt, ut elogia ipsorum meo potissimum stylo forent publicanda; postquam non parum ad illustrandam hancce controversiam facit, istos homines paulo penitius nosse; & *Apologia meæ nebula* potius istos involvere,

volvare, quam in aprica luce destituere propositum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cujus vesania primos veluti motus hinc turbis dedit, peculiari scripto satis expositum; nec ut tam infami nomine memorando ulterius immorer, decorum fuerit. Nisi quod hoc prætereundum non est, Alastorem istum usque adeo ab ingenio suo non discedere, ut etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem suum cohortis optionem subornarit, ut me cum uxore & liberis trucidaret. Qui sanguinem meum sitiens cum manipulo sicariorum Londinum advolabat, & cum ibi me non invenisset, Malmogia capta facinus sese executurum frendebat. Verum ut istum sicarium sceleris irritum Lundense prælium extinxit: ita sine dubio universa Tenebrionistarum secta ex tanta sui conditoris virtute non parum splendoris mutuatur. Quamquam nescio, an primo huic loco cessurus sit *Josua Schvvarzins*, quippe ex cujus cerebro *Index Novitatum* progenitus est, qui solus exprimendo viri animo ingenioque sufficit, & qui novam apud sectam symbeli vicē subit. Istum hominem in me impedit genii scævitas turbis ferendis nata, & quod hoc velut compendio ad famam singularemque eruditionis opinionem gressari in proclivi duceret, postquam bonas per artes tenebris sese eripere non dabatur. Ac statim quidem cum post absolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam revertisset, obtentu zeli, aut cæstro potius, id tur-

barum dedit, ut ni Gedanium profuisset, capitis supplicium subiturus fuerat; Quod totum negotium in Pomerania Electorali notorium est. Cum Gedani satis tutum se non crederet, Holmiam se penetravit; ubi prima cura erat fami depellendæ quid circumspicere, simulque bipotentem braccarum portam obstruere. Inde pastoratus indagabatur. Et cum sub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiæ vacaret, magno cum ambitu, & non sine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adspirabat. Sed mox eum de instituenda ACADEMIA CAROLINA agitari, ut importunum flagitorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipsum agere jubent, adjuncto extraordinarii Professoris titulo, ut ansam haberet studia sua ulterius excolendi. Sed postea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuisset, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepsit, quo procurante Professoris Theologiæ vocabulo potitus est. Talem in locū protruso facile quidem erat turbulentæ & rixositatis famam acquirere, mota vanorum litigiorum serie, in quorum præmium parum aberat, quin munere dimoveretur. Sed eruditionis opinionem sibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex universa Philosophia præter vocabula elenchorum sophisticorum, & ex Theologia recentes quasdam controversias, crepare nihil poterat. De cætero in linguis orientalibus, Patribus, historia & antiquitate Ecclesiastica,

stica, elegantioribus literis ac solida Philosophia plane hospes; ingenio insuper ita infelici, ac tardo, ut ad junam concionem consarcinandam integra septimana opus esset, totque annorum spacio vix duæ aut tres missellæ dissertationes procuderentur, modici tyronis specimen; nisi quod aculei calumniarum, quibus posteriores duæ refertæ sunt, insignem artis Sycophanticæ peritiam præ seferunt. Igitur cum mire gestiret ostendi, & dicier, hic est, uno momento ex numero obscurorum virorum emersum se sperabat, si quam maculam operi meo mihi que possit adspargere; cum speraret, prætextum zeli Theologici apud imperitos adplausum, & si secus res cecidisset, exculationem sibi pariturum. Præsertim cum nativum ipsius stuporem, & tenuitatem eruditionis singularis quædam facultes suppleret innocentissime dicta detorquendi, & vis quædam, qualis incerto muscarum genere deprehenditur, proluvie sua etiam optimas carnes polluendi. Sicuti & de istius hominis pia & candida intentione hoc testari potest, quod cum silentium ipsi aspera cum increpatione & comminatione foret impositum, hoc solatio isthanc ignominiam sibi levavit, quod à suo amico & socio *Nicolas Beckmanno* tanta mihi per libellum famosum contumelia foret inferenda, ut ex illa multum detrimenti existimatio mea per Germaniam sit captura. Hisce igitur si jungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea satis exposui, & quarum pleræque à

Schwartzii malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoscat, mitius quam pro meritis *Afinium Tenebrionem* vapulasse. Cæterum ut quæ mihi intentabantur calumniæ majore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus Winstrupius Scania Episcopus*, qui cum *Schwartzio* nuper atrocissima lite collisus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum objecerat; quæ lites demum, cui in exitium *Schwartzii* erupturæ viderentur, mea potissimum opera compositæ sunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schwartzii* paulo post retulit. Quod autem *Winstrupius* ille, quem per quadriennium ego omni observantia & sinceræ amicitie exhibitione coluissem, tam facili negotio permoveri potuerit, ut in fabula tam inficera primarum partium actor esse vellet, una quidem causa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones suas ad sanam rationem exigere, sed cæco potius impetu ruere. Altera autem, quod solo officii sui vocabulo me oppressurum se speraret. Enimvero autoritatem & munus istius viri calumniis in me jactatis parum ponderis addidisse nemo mirabitur, qui cogitaverit, impudenter sperasse sui ullam rationem habitum iri, cui cum talibus tam fædo in negotio societatem coisse religio non fuit. Præsertim cum nulli mortali-um minus quam ipsi perspectum foret, quid proprie in controversia esset, quippe cui vocabulum juris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea quædam

dam libro meo contineri constabat , quam quia *Schvartzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade istorum copię in Suecia conciderentur , ex Germania supplementum sibi quęsitum ivere successu non plane irritum. Nam & ibi inventi sunt alii viri , qui tam fidei militię duces se ferrent. Quorum primus *Fridericus Gesevius* Garlebiensium Pręsul , cum sibi à me re-torsio justissime impacta foret , id omnibus viribus egit , ut furoris pal-mam fraterculo suo *Nic. Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* au-tem *Velthemius* cum nescio quo fato in cathedram publicam protrusus es-set , & omnibus jam occupatis nul-lum tabellis novis locum relictum cerneret , ac mire tamen aliqua via in-clarefcere arderet , expeditissimum judicavit litem mihi intendere ; prę-fertim cum misere metueret , ne quis-quilie Scholasticorum , & Magistro-rum nostrorum Collegia MSCta , quibus innutritus erat , detrimenti quid caperent. Fiduciam autem ho-mini potissimum dedit impudentia , & quę ignorantiam comitatur au-dacia , & quod stentoreę vocis in hoc litigio non modicum fore usum prę-videret , simulque quod in proclivi ipsi esset magnam vim inficerarum dissertationum evomere , quarum puto facile me nausea enecaret. * * Cęterum quam pium & candidum isti homines scõpum circa moven-das & fovendas hasce lites habue-rint , artes ab ipsis adhibite satis lo-quuntur. Quibus cavillationibus autem strophisque universam calu-mniam scenam adornarint , tum a-

liis scriptis , tum hoc ipso manifestissi-me fuit expositum , sic ut cordatum Lectorem nihil amplius desideratu-rum sperem quod vel ad depellendas adversariorum criminationes , vel il-lustrandam meam sententiam faciat : Eoq; posthac minus sollicito mihi esse licebit , si qui calumniarũ & nugarum desinere non velit ; cum semel ita per-spicue formato controversię statu quę ex adverso afferri possunt ultro collabantur , & mihi parum decorum sit futurum , quibusvis jejunis schedis peculiari scripto occurrere. Qui enim hæc nostra capit , ei facile fuerit , si quid præterea scrupuli movetur , proprio Marte discutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perspicere valet , illius cir-ca negotium literarium nulla ratio est habenda. Et cum ab erroribus Theologicis , quos isti impingere mi-hi sunt , alienum me esse protestatus sim , ac verbis meis vim illatam ostenderim , si quis ne nunc quidem adquiescere velit , quid aliud præter professum calumniandi studium præ-ferat ? Denique si cuiquam quid a-cerbitatis hoc & alia istis hominibus opposita scripta videantur habere , is facile veniam justo dolori dabit , si modo cogitare velit , quid animi sibi futurum fuisset , ejusmodi calumniis & injuriis adperso , & num mollius tractari mereantur , qui vitam , fa-mam , fortunasque meas & meorum infensissimo atque implacabili ani-mo perditum & subversum ivere , a-nimę insuper salute me exuituri , si mendaciis & maledicentię aliquis Divinum apud Numen foret , B. V.

CAPUT I.

DE

ORIGINE ET PROGRESSU DISCIPLINÆ JURIS NATURALIS.

§. I.

JUS naturale, humano generi coævum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodque actu ipso exprimere optimo cuique semper cordi fuit, hoc demum seculo in justæ formam artis redigi coeptum est. Equidem olim non defuerit, qui cultiorum populorum leges civiles, in quibus naturale jus magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare sategerunt. Uber quoque fuit proventus Philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanæ rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia jura à positivis accurate discerneret, & ista in pleni systematis rotunditate disponere aggrediretur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebraeorum & origine divina & antiquitate quam maximè venerabili vix ullum est caput Juris naturalis, quod tactum non sit. Sed uti in ipso legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges istius natio-

nis Doctores illustratum ivere, positiva naturalibus immixta conspiciuntur, ad quæ curioso digerenda sese accinxit *Joannes Seldenus*, honesta, uti adparet, & minime livida adversus *Grotium* æmulatione, & quia alias præcipuas Juris Ebraici partes illustrandas susceperat: sic ut ab hæc in peculiare volumen colligetur, quicquid ex sententia populi Ebraici Juris naturalis & gentium haberetur, separatum ab eo jure, quod duntaxat inter cives ejusdem reip. valebat. Quo minus tamen eruditissimum & quantivis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati systematis in jure naturali subire queat, tres potissimum causæ mihi obstare videntur. Prima est, quia ibi non satis exposita reperiuntur ea, quæ ad prædium juris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut præcongnita, quæ ad præcepta legis naturalis, earumque rationes plene & distincte intelligendas requiruntur, & quidem quæ velut domestica sunt huic juri, nec ex aliis discipli-

nis

nis mutuo sumuntur. Ex quo genere est doctrina de indole rerum moralium in genere, de principis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de statu, conditione & natura hominis in respectu ad actiones morales, de natura & requisitis partium, de origine & natura sermonis, & dominii, de modis acquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam societatum primarum, quam civitatum, de imperio civili, ejusque partibus & affectionibus, & si quæ sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothese, cujus evidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa præcepta Noachidarum, quorum autoritas apud Judæos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut elevare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex divina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione præcepta legis naturalis hausisse. Verum ut quis omnibus populis & *adversariis* ejus traditionis, & numerum istorum præceptorum argumentis utrinque admittis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Præsertim cum nec circa id sollicitus fuerit *Seldenus*, ut istorum præceptorum necessariam convenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas

omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, ut quid Doctores Ebræorum senserint, exponat; quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem plenius systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Judaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna æstimaverit. Cum tamen jus naturale ad gustum totius generis humani adaptatum necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem juris naturalis esse æquales.

§. 2. In libris Novi Foederis præcepta legis naturalis passim luculentissime inveniuntur expressa, & quidem ut illa non solum jubeantur exerceri citra ullum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quæ perfectam actionem absolvunt. Et ea omnia ut ad unum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent revocari, ex qua cæteræ perspicua consecutione deducerentur, ipse Salvator noster eum in finem dilectionem proposuit, quæ cum nostra societate quam amicissime conspirat. Istæ porro præcepta omnibus modis illustrare conati sunt, qui in libros divinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; sic ut in Theologia Christiana nullum præceptum desiderari videatur, quod ad regendas in universum hominis actiones, moresque faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Christianos peculiarem disciplinam

exponendo juri naturali requirebat, postquam universum genus humanum, cui utique communi lege opus erat, in religionem Christianam non consensit. Cum enim ea pars religionis Christianæ, quæ de regendis moribus tractat, satis habeat dogmata sua confirmasse ab autoritate & jussu Dei, qui filium suum Salvatorem mundi misit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, ut hoc modo adornata præcepta legis naturalis sanctimoniam suam iis duntaxat adprobent, quibus divina Christianæ religionis autoritas agnoscitur; Sed cum hanc non exigua humani generis pars ignoret aut adspernetur, cui tamen & inter se & cū Christianis agenti negotia utiq; ad legem naturalem attemperanda; adparet sane ex alio principio, apud omnes æque agnito, & ad omnium captum attemperato deducendum esse jus, ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diversa circa religionem sentiant. Est præterea religio prout ex adæquato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & usum ordinata, quam qui tantum intra hujus vitæ limites coercetur. Inde non Christiana solum religio, sed & præterque aliæ devotis suis sectatoribus præmia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen ut non vera solum religio, sed & falsæ cuique abs se diversæ religioni efficaciam ad præmium posthanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compositi ad

decus, tranquillitatem & emolumentum hujus vitæ manifeste faciant. Igitur qui disciplinam juris naturalis ad captum universi generis humani adornare vult, ei sublimior iste prioris vitæ finis & usus velat sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat usum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum judicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controversiæ Theologicæ tanta fere contumacia animorum disceptari soleant, ut si quæ disciplina illis involvatur, non secus atque ac incerta tyrtium navis adhaereat, nec cursum suum ulterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis novi Fœderis libris, neque in commentariis ea inveniuntur, quæ ad prædiam juris naturalis pertinere supra dicebamus; quippe cum talia tradere, extra scopum istorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in apri-co est, plurimum lucis & subsidii nostræ disciplinæ accedere non solum ex divinis libris, sed & ex commentariis eorum, quibus primæva & genuina religionis Christianæ dogmata unice cordi sunt. Ast vero illi Doctores, qui in Episcopi Romani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam & questum Sacerdotum vertere labor est, legi naturali, & universæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere, dum immensa voluminum mole id agunt, ut penes solos Sacerdotes facultas sit conscientias hominum ex suo libitu temperandi, cæteris liquido suarum actionum judicio adempto cæci obsequii necessitas incumbat.

§. 3. Inter veteres populos, quantum nobis constat, non est, qui plus operæ in illustrandis suis legibus posuerit, quam Romani, quibus disciplina juris plurimum sane debet. Et dignum admiratione est, quantum excelluerint ingenia Romana, ubi ad certum studiorum genus velut impetu quodam incumbere cœperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poësi & historia valuerint, nemini est ignotum, qui literas novit. Post cum sub Cæsaribus peritiam juris plurimum commendationis haberet ad nanciscendas administrationes aulicas, & provinciales, per duo fere secula præstantissima Romæ ingenia excolendæ Jurisprudentiæ teste applicuerunt. Ex quorum scriptis longe ampliore nostram seculum fructum potuissent capere, si illa volumina integra ad nos pervenissent. Verum Justinianus, instituto rei literariæ oppido quam pernicioso, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmisit, quæ recentioribus seculis immensam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe satius fuisset veterum Jurisprudentum scripta, erudita sane & magno studio elaborata evolvere, quæ univèrsa non unus ex recentioribus scribacitate sua æquavit aut superavit, quam per inexhaustum commentariorum oceanum jactari. Et veterum monumenta integra, sua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admisisent. Fatendum tamen est, quicquid adhuc Romæ Jurisprudentiæ superest, juri naturali plurimum lucis attulisse, non solum quia isti ma-

gnopere curæ fuisse adparet omnia ad rectam rationem & æquitatem revocare; sed etiam quia plurima ad prædium juris naturalis spectantia ab Jctis Romanis luculenter fere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano juri tribuamus, fatendum utique est, peculiari adhuc disciplina juris naturalis opus fuisse, siquidem doctrinæ morali sua constare debebat perfectio. Nam nec omnia, quæ ad prædium juris naturalis pertinent, in jurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inveniuntur; & cum ibidem naturalia positivis & quæ ex peculiari indole reipublicæ Romanæ proveniunt, immixta sint, ista utique liquido discernere non poterit, nisi qui aliunde hausserit, qua nota hæc ab illis dignoscantur.

§. 4. Veterum Philosophorum monumenta non paucas quidem sententias continent ad jus naturæ illustrandum facientes; ut tamen longe minoris sint, quam expectari ab illis par erat, quibus hæc præcipua esse opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formasse. Neque isthunc veterum defectum suppleverunt, qui proximis abhinc seculis Philosophiæ studium professi sunt. Cum enim inter diversas veterum Philosophorum sectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in solidum juris naturalis corpus facillime videantur potuisse componi, istis neglectis sola Aristotelis dogmata in scholis rerum potita sunt. Cujus viri admiratio nescio quo fato per complura secula gentem schola-

sticam ita velut attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab humano ingenio proficisci posse crederent, & summus eruditionis apex haberetur, istius scripta posse interpretari. Equidem quin inter summa ingenia, quæ unquam innotuerunt, Aristoteles sit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegaverit. Dicere tamen, ab eo cæteris nihil relictum, quo ulterius progredierentur, & in Creatorem injurium, & in tot secula contumeliosum fuerit. Ne de aliis partibus Philosophiæ quid dicam, sane ipsius Ethica, si seponas, quæ de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia civis cujuspiam Reip. Græcanicæ continere videtur. Sicuti & in politicis maxime præ oculis instituta Græcarum suarum civitatum habuisse, earumque libertatem cum primis æstimasse ipsum adparet; qui gravis est defectus disciplinæ universi generis humani usibus inservituræ. Id quod peculiari scripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertisset, & alacritatem meam non parum refrigerasset. Cur enim me scribendo defatigem, si nullum aliud laboris præmium apud me manet, quam ut latratores à fama mea depellam.

§. 5. Ne igitur res literaria diutius nobilissimam juris naturalis disciplinam desideraret, prius effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literisque abundans in Gallia, quæ in patria male habitum humanissime exceperat; idque instigante potissimum *Nicolao*

Peirescio, celeberrimo illo literatorum fautore & *ipyodiamly*. Quem tamen ut de ejusmodi opere concinnando cogitationem susciperet, monitum fuisse crediderim iis, quæ à sapientissimo *Bacone*, Angliæ quondam Cancellario, super augmentis scientiarum tradita sunt. Hic enim vir præcipue nostro seculo velut classicum cecinisse, & signum sustulisse videtur, ut in rebus Philosophicis aliquid ulterius & exquisitius investigaretur, quam quo hæctenus scholarum parieres resonuerant. Sic ut si quæ est pulchrius nostro tempore efflorescentis Philosophiæ gratia, isti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro sese *Grotius* ad molendum opus, in quo nulla priorum vestigia ipsum regebant, admiranda instructum ingenii & judicii felicitate, pari scientia literarum sacrarum, juris civilis, omnigenæque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffusam universam disciplinam primo conatu abs sese exhauriri posse, ita titulum operis temperavit, ut ne eidem temere imperfectio posset objici. Cæterum quo ad plausum istud opus apud solidæ eruditionis æstimatores receptum sit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram disciplinæ juris naturalis addiderint, *Grotii* luminibus haud quidquam obstruent, ut ut ab ipso spicilegium haud spernendum sequentium ingenio & industriæ fuerit relictum. Neque eo minus illustre opus suos passum est manes. Cum enim vir iste nulli inter Christianos sectæ ita rigide se videatur addixisse, nisi quod ad illos

proxime accedat, qui Arminiani adiunt; eoque fuerit ingenio, ut propter discrepantes opiniones non statim in partes discedendum arbitraretur: à sacri cum primis ordinis hominibus sat aspere acceptus fuit. Nam à Pontificiis quidem ejusdem opus inter libros prohibitos est relatum, non tam ob ea, quæ ipsorum placitis circa religionem dissona continet, quam quia in univèrsam solidior Philosophia moralis rationibus regni tenebrarum adversatur; cum alias facile fuisset medicinam facere resectis materiis Theologicis. Sicuti à nostratibus hominibus factum est, qui contenti errores notasse, veris debitam æstimationem ideo non detraxerunt. Cum præterea in opere tam densis sententiis conferto non possint non plurima occurrere, quæ vel dubii quid, vel obscuri videantur habere: istis fulciendis aut illustrandis, simulque emendandis, quæ & illum hominem fuisse arguant, nonnulli commentarios adornare instituerunt. Quos inter præcipue *Bæclerus* judicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum unus & alter opere pretium fecit non spernendum. Ausi tamen sunt etiam in publicum commenta sua protrudere homines adolescentes, aut leviter literis tincti, aut nisi nugis Sophistarum innutriti; quos non pauci alii videntur secuturi, qui & ipsi par jus sibi credent perituræ non parcere chartæ. Ut plane metuendum sit, me successu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Instituta Juris*, enascantur. Quorum moles tamen ne-

que *Grosio* multum lucis, & disciplinæ juris naturalis plurimum remoræ adfert, collisis inter se ipsis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de sententia *Grosii*, denique novis subinde exortis scriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. 6. Post *Grotium* circa jus naturale operam quoque posuit *Thomas Hobbes*, vir summo ingenii acumine; qui uti ipse studiis mathematicis innutritus erat, ita & *Arxißetiar* demonstrandi mathematicis usitatam doctrinæ moralia accommodare, licet non usque quaque modo scholastico adornatum, laboravit. Cui finetiam certam doctrinæ suæ hypothesin substravit, in quam ultimo demum demonstrationes ipsius resolverentur. Arrisit autem ipsi potissimum vetus *Epicuræorum* hypothesis vel genii convenientia, vel quod eam in praxi civitatum, omnia fere ad sui conservationem & utilitatem referentium, conspiceret; vel etiam, quod aliquando suspicatus sum exemplo & æmulatione viri amicissimi *Petri Gassendi*; qui cum in *Physicis* maxime *Epicuræorum* dogmata recolenda suscepisset, *Hobbes* ejusdem in moralibus tradita novo schemate induta in theatrum orbis eruditi producere instituit. Ni malis dicere, ipsum vim ingenii ostentare voluisse, suscepta defensione hypotheseos tam exosæ vulgo, & paradoxæ. A quo non multum abit, quod *Serenissimus Magnæ Britannia Rex* ante aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbese* dixerat: se illa viro uti in vicem nisi ad molossorum vires sensandas &

accendas. Quicquid hujus sit, id sane adparet, hoc præcipue ipsum agere, ut potestatem regiam adversus turbulentos homines, qui tunc Angliam sub obtentu libertatis graviter exercebant, assereret, simulque jus circa sacra summo imperio civili adversus fanaticos vindicaret. Quod institutum uti in se quidem magnopere probandum est, modo isthoc jus legitimis terminis coercetur: ita ferri plane non possunt hypothesis ipsius ita crude assumpta, & quæ eidem superstruuntur dogmata quædam, à sana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inferre idonea. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Christianam à vero sensu divinarum literarum diversus abit; quibus destruendis operam impendere aliorum est. Neque tamen quisquam rerum intelligens inficias iverit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquisitè bona, & quantivis pretii; & illa ipsa, quæ ab eo falsa traduntur, ansam præbuerunt scientiam moralem & civilem ad fastigium perducendi, sic ut de non paucis, quæ ad perfectionem istius faciunt, vix cogitare alicui in mentem venisset, absque *Hobbefio* si fuisset. Cæterum oppugnatus est iste tum à suæ nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti sunt. Quantum tamen mihi constat, ipsius hypothesis inter Anglos solidissime destruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioso de *Legibus Naturæ*; simulque adversam hypothesis, quæ ad Stoicorum placita proximè accedit, firmissimè

adstruxit; quorum utrumque & mihi propositum fuit. Et fateor me magnopere gavisum, cum id scriptum in diversa terrarum parte eodem anno prodiisse conspicerem, dispari quidem facie adornatum, sed quod tamen eandem mecum hypothesis assereret, & pleraque à me in *Hobbefio* notata destrueret. Nec ideo alterutrius nostrum opera minoris est, cum uterque præter illa communia etiam peculiaria quædam habeat: nec minus dexteritatem suam adprobet jaculator, qui eundem cum altero scopum eodem tempore tetigit. Quid præterea intra proximos abhinc annos in nostra disciplina elaboratum sit, in signe momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, ubi isthæc scribo, fere interclusa nondum videre contigit.

§. 7. Quid causuram me impulerit, ut & ipse circa excolendum jus naturale operam navarem, in præfatione Operis mei satis exposui. In quo id præcipue me egisse adparet, ut quantum ingenio adsequi possem, omnia, quæ ad disciplinam juris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hiulcū aut salebricū digererem. Tum ut omnes controversias Theologicas ab eadem sequestrarem, ipsamque ad captum universi generis humani, quod circa religionem in diversissimas opiniones discessit, accommodarem. Id quod etiam solcite video egisse *Richardum Cumberlandum*, ut ut ipse professione Theologus esset. Scilicet quod nunquam nativo nitore exsplendesceret, & tranquilla velut pace

lata

læta efflorescere queat hæc disciplina, ni supra istas tempestates subducta fuerit. Præsertim cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congregiantur, qui vel affectibus vel inscitia suæ tam venerabilis vocabuli auctoritatem circumponere soleant, & non contenti super veritate inquisivisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos adversarios conitantur, quos rationibus sese superaturos desperant. Eo molestius iniquitatem sortis meæ fero, quod cum omni studio id egerim, ut Theologis amicis uter, ab illorum uno & altero potissimum initium sit factum calumniarum, quibus loca quædam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *Jesuitenis Viennibus*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu Viennæ vendi prohibuerunt, ut ut, cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam ejus prohibitionis causam afferre possent. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimæ loco est, quod istis hominibus mea scripta invisa sint, utpote quæ cum rationibus regni tenebrarum, cujus ipsi columina sunt, haud quidquam congruunt. Sed super importunitate unius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verba

ac mentem meam sat perspicue explanaverim, & quam longe ab sim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculosque ad meam responsionem obturassent, ita coeptam semel criminationem pertinaciter coccyllare pergunt. * Igitur & veritatis & æstimationis meæ asserendæ causâ visum est, hanc quoque operam suscipere, & denuo præcipua quæ adversus librum meum objecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam pervenit, explanare & diluere. Quo ipso æquos doctosque rerum censors manifestè perspecturos spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob causam fieri, quam quod per improbam & impudentem injuriæ continuationem obtenturos sese arbitrentur, ut ne injuriam intulisse videantur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias istas negligere, & qui respicere nolint, malevolos livori suo immerfos despicere. Cum enim in mea potestate non sit, ut isti bonam mentem habeant propriam, causa non est, quare me ulterius torqueam. Quin & infinitus juxta atque inglorius labor foret, tantum scalpere, quantum isti homines pruriunt.

CAPUT II.

DE

NOVITATIBUS PHILOSOPHICIS.

§. I.

Recepta sunt inter homines certa quædam vocabula, odiosam alicujus rei notationem habentia, quibus istas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris est. Ex quo genere etiam vocabulum *novitatis* est, quo illi qui in magistrorum suorum verba jurant, aut receptis semel opinionibus mancipio sese addixerunt, magno cum supercilio proscribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis traditis discrepaverit. Cum enim se solos in possessione veritatis, omnibus numeris absolutæ, constitutos arbitrentur, & veritatem uniformem esse tralatitium sit, eo ipso graviter antea sibi incognita notari arbitrantur, si ea nova sibi videri pronuncient. Sic Pontificiis addogma aliquod damnandum sufficit id hæreticum declarasse. Sic inter opifices, qui in ipsorum tribum receptus non est, certo convicio notatur, ut ut alias sit callentissimus.

§. 2. Videamus igitur, num ipsa novitas in se aliquid vitii aut falsitatis contineat. Novum aliquid duplici respectu dici potest, vel quod id recens existere cœperit, vel quod

nuper in notitiam ejus pervenerit, à quo novum adpellatur. Priori respectu novum esse, in se quidem nihil plane vitii habet; imo *novitatem*, quæ quidem cum bonitate conjuncta est, peculiaris sua comitatur gratia. A sit qui ideo doctrinam aliquam vitiosam velit declarare quod nova sibi videatur, illi hoc primo demonstrandum fuerit, eam, quam ipse hætenus possedit scientiam, non veram modo esse, sed etiam omnibus numeris absolutam, ita ut nil melius inveniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyrone aut semidocto, etiam quæ eruditæ protritissima sunt, nova ac mira videntur. A sit quis erit ita sibi Suffenus, ut tam perfectam rerum philosophicarum scientiam sibi arrogare præsumat? Quantum est quod scitur! quantum est quod nescitur! Igitur mittamus querere, quam nova aut vetus aliqua sit doctrina, & illud unice investigemus, quam vera aut falsa eadem sit. Et verò mirum est extare adhuc, qui ex novitate in rebus philosophicis invidiam alicui movere aggrediarur, cum constet, quam multa veteribus ignorata recentium, & nostri seculi felicitas aut industria in Medicina, Astronomia,

mia, Mathesi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura nova investiganda doctissimi viri sub patrocinio & auspiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc conitantur. Imo ex novis illis Catonibus libenter quaesiverim, si quis loci alicujus ex sacris Scripturis novam interpretationem eruerit, quam genuinam esse liquido demonstrare queat, an non isthæc omnino sit admittenda, & vetus hæcenus recepta, repudianda? Sane si quis istâ solo novitatis nomine repudiaverit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod nova dogmata, priusquam usu recepta fuerint, gravem sæpe oppugnationem sentiant, id à veteribus Ludimagistris oriri; qui non solum invidia flagrare solent adversus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura; sed etiam ad auctoritatem hæcenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Nova enim doctrina recepta, ipsi dictatura hæcenus possessa dejiciuntur, & in Cæritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis prælecta & commendata compendia, manualia, tabellæ, synopsis, & quæ festivo titulo vade mecum superbiebant, ad piper relegantur. In primis vero gravissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miserri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare novæ doctrinæ apud juvenes maxime

adplausum inveniant. Nimirum qui ipsi non solum gloriæ cupidi sunt, & scientia nondum profrita ostentare se gestiunt; sed etiam quia à præconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & præcipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem meretur illa novitatis species, quæ non tam consistit in novis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disjectæ hæcenus & confusæ res in formam artis diguntur, & demonstrationibus stabiluntur; modo dignum sit operam quod hæcenus receptis superadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac si à magistratibus viæ publicæ muniantur remotisque salebris atque ambagibus eadem planæ & directæ reddantur.

§. 3. Atqui, reponunt aliqui qualiscunque novitas non in re, sed in dictione solum & republica, sed & in literaria & Philosophia motus & turbas solet excitare; eoque satius fuerit jam dudum tritam viam placito tenore decurrere. Sæpe enim veteres opiniones & antiqua instituta ita penitus animis hominum sunt inolita, ut etiam meliora introduci citra graves motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimvero uti per minutæ imperfectionis correctionem gravissima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare absurdum fuerit: ita superiori

riori seculo cum instauratores purioris religionis judicarent, errores, qui receptæ tunc religioni admixti erant, exitiabiles esse, non ideo omiserunt eosdem impugnare & exturbare; etiam si facile prospicerent, isthanc etiam in melius mutationem citra graves morus non perficiendam. Sic in republica rectores quædam vitia inveterata quietis causa sæpe tolerant; sed ubi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipsa pericula medicinam facere non dubitant. Quæ autem in re literaria & Philosophica emergunt novitates sæpe strepitum excitant, sed qui fere ultra nubeculam pulveris scholastici, & λογωμαχίας non procedit. Atramenti plus in hisce bellis, quam sanguinis effunditur; & postquam scommata, cavillationes, convicia, clamores, & reliquis adparatus umbratici Martis est absumptus, ultro malacia redit. Et ubi rixæ istæ reipubl. molestæ cœperint esse, facillimum est eas injecto levi pulvere, sicut apum prælia, sedare. Quod si à partibus novitatum veritas stet, multoque magis si emolumenti quid in genus humanum exinde provenire sit aptum, vesaniæ proximum fuerit solertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum naniarum cantillatori bilis moveatur. Ac si, qui superiore seculo elegantiores literas instaurabant, magnopere curassent, quid *Magister Ortminus Grasinus* & id genus obscurorum virorum indignaturi essent, barbaries forte in hunc usque diem Europam sepultam teneret. Quod si alicui

grave videtur, tabellas & compendia, tanto adplausu hæcenus celebrata, juventutis manibus excuti, receptis novis libellis; ei cogitandum fuerit, valde insolens esse, cum tempus edax rerum & invidiosa vetustas nobilissima humanæ industriæ opera destruat, tabellas istas indignari, si in pulverem, ex quo succreverunt, revertantur; cum & novos libellos, qui veteres nunc ejiciunt, deinceps idem fatum sit mansurum, proveniente felicioris ingenii foetu.

§. 4. Instat tamen *Fridericus Gesenius Garlebienfium Superintendens*; Philosophiæ Cartesianæ novitates omnem pæne Europam perturbasse, eoque ex præparatissima *Batavia* & munnitissima *Helvetia* fuisse proscriptas: idemque meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono; si quid in quacunque parte rei literariæ minus recte sese habeat, ejus negotii curam nemini minus competere, quam *Gesenio*: qui quanta dignatione inter suos sit, documento esse potest, quod Superintendens Lipsiensis ante paucos annos defunctus ad istius nugax & maledicum scriptum sub nomine servuli sui, qui spurius erat, responsum edi curaverit; adeo indignum ipsum ducebat, qui cum honesto viro scriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi præjudicio sit, quod in Carcesium alicubi statutum est. Sane non omnes in Philosophia novitates, sed Cartesianæ duntaxat notatæ sunt. Quæ autem à me circa jus naturale expoliendum tentata sunt, è Cartesianis principiis haud

haud quidquam profluxere; neque cum ipsius Philosophia quidquam commune habent, nisi quod utrinque autoritati veterum magistrorum parum defertur, qua firmis rationibus non subnituntur. Quod si autem nonnulli Cartesianæ Philosophiæ sectatores quædam dogmata civitati Theologicæ hætenus adscripta sollicitare cœperint, ea primo non Philosophiæ culpa est, sed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius dispiciendum erat, num dogmata à Cartesianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, seu quæ sedem & fundamentum suum in expressis sacræ Scripturæ dictis habeant, an vero ex eo sint genere, quæ ex Philosophia Aristotelica, aut Scholasticorum commentis in systemata Theologica irreperunt, eoque Theologicam sanctimoniam non sua indole, sed per diurnam usurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem sollicitare impium fuerit. Quæ autem ad posterius genus pertinent, ubi à veritate abierint, sub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod superiori seculo puræ religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum è Theologia exturbant. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admovere velit, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiæ posset conscribere, quam *Samuel Marefius* de Cartesianæ Philosophiæ abusu, intra quindecim dies consarcinavit. Facit quoque heic illud *Baconis Novi Organi* l. 1. c. 65. *Pessima res est errorum apothecis, & pro peste intelle-*

ctus habenda est, si vanis accedat veneratio. Præterea nescio, quas turbas memoret Præsul Garlæanus, per omnem pæne Europam ex Philosophia Cartesianæ exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut rebus publ. ex eo fonte scaturientibus nefando quidem auditum est. Ridiculè autem inter turbas Europæ refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro autoritate præceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causâ non est materiæ gravitas, sed plerumque in expugnabilis illa pervicacia scholasticis ingeniis usitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiæ instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi unquam est de interdito aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo Philosophia Cartesianæ è Republica proscripta fuerit; cum eam unus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod juvenes didicerant, senes dediscere nolebant; tamè nescio quodnam ea res veritati præjudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiæ, aut magistratus Helvetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam esse *præpotentissimam* & Helvetiam *munnicissimam*. Sed num aut istius classis, aut hujus montes aliquid momenti habent ad hoc, ut Sacerdotes ca-

rum regionum quam dexterrime de Philosophia iudicasse censerī debent? Enimvero quid Cartesianæ Philosophiæ fiat, me quidem nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa à rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quæ cum utraque conveniunt, suos reperient defensores quantoscunque clamores & Scholasticorum mancipia tollant. Eo minus autem aliquis abusus in Theologia ex nostra doctrina metuendus est, quod ego non solum eandem omni studio à controversiis Theologicis removeam, sed & expresse protestatus sim, ea, quæ à me de natura poenarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal divinum; eoque iustitiam, quam homo in hominem exercet, & iustitiam divinam haud quidquam eodem modulo metiendam. Seu ut apertius dicam, articuli fidei de lapsu Adami peccato originis, satisfactione Christi, fide, justificatione hominis, & similes non magis ex disciplina Juris naturæ, ad captum omnium gentium adornata, dijudicari possunt aut debent, quam mysterium Trinitatis ex Physica.

§. 5. Non minore animi ardore novitates Philosophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, Professor Jenensis, cui magni instar piaculi habetur, quod ego id agere videar, ut Moralistæ & Scholastici manibus juventutis studiosæ excutiantur. Inde acri instinctu œstro non ita pridem in promotione Magistrorum orationem recitavit de *Laudibus Scholasticorum*, quæ, si digna tractatio accessisset, ob argumenti cognationem

locum merebatur inter ludicras illas Eruditorum declamationes, puta, *Magoraggi de Luto*, & *Dan. Heinsii de Pediculis*, & ni fallor *Passeratii de laudibus Scabiei*. Atque ut erudito seculo salivam moveamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo simul stratagema istius hominis, quo ingens causæ suæ præsidium sibi comparatum est, adparet, dum caniculæ instar caudam sub alvum defæctentis Theologorum pedibus adrepat. Cum igitur plurima super argumento suo acerrima faucium contentione vociferatus esset, demum adjungebat: *Sed ne cum turba nobis res sit, demus ei advocatum, & quem alium, quam qui novissime opus de Jure Naturæ conscripsit*. Et postquam verba ex præfatione operis mei huè spectantia recitasset, pergebat. *Vos venerandi mei Præceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obtestor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moralistarum Princeps Thomas, Metaphysicorum Papa Suarez, Molina, Vasquez, Valentia, Conimbricenses, Sanchiez, & beatus Scablinus noster Scriptores æternitate dignissimi, nugæ duntaxat vendiderint*. Ubi non possum quin maximas agam gratias *Velthemio*, quod ita ingenue arcanam, ac præcipuam causam prodiderit, ob quam tantos clamores isti homines in me sustulerunt. Scilicet quia ægre ferunt illi, qui omnem ætatem in Scholasticorum lacunis contriverunt, in votis mihi esse, ab orthodoxa juventute limpidos Doctrinæ moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere præstabilius à me posset effici? De cætero quo minus eloquiis Scholasticorum

oppido quam frigidis immoriatur *Velthemius*, ego quidem minime omnium invideo. Habeat ille secum suas delicias, servetque sepulchro, gaudeant similibus labra lactucis, consenescat in nugis, denique vel vivus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum classem transcribatur. Majorem sane mihi adplausum apud solide eruditos polliceor, si Scholasticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, frivola subtilitatis speculationibus adornatam, scientiæ proficuae inanem, astutissimo consilio nutritam ad otiosa ingenia vanis disputationibus distinnenda, ut à scrutandis divinis literis, solidaque eruditione, simulque fraudibus regni tenebrarum perspicendis removerentur. Quæ non solum per se nihil ad culturam aut decus vitæ confert; sed & pestilentissima est, dum bonas & utiles literas suffocat, ingenia vana scientiæ persuasione distendit, veræque sapientiæ incapacia reddit. Quæ denique sola qui imbuti sunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa solida rerum dijudicanda perspicaciores redduntur. Quin observatum est, eorum, qui unice istis nugis immergi sunt, ingenia velut sideratione afflari, ut & circa tractanda solida & seria longe ineptiores, & in conversatione actuque communis vitæ longe sint intractabiliores, quam illi, qui sola nativa ingenii bonitate subnixi nunquam literas attigerunt. Sic uti revera præstet omnes literas nescire, quam nihil præter Scholasticos nosse. Et mirum quam misere liberalitatem suam col-

locent Principes, qui stipendiis ejusmodi homines alant, per quos juvenis nihil sapere discat.

§. 6. Atqui ad venerandos Theologos provocat *Velthemius*, qui sanè Scholasticam Philosophiam nauci non faciunt, quippe absque qua negant se cum Pontificiis disputare posse. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi ostentatur, repono; mea parum interesse, quam sordida veste illi suam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam consequitur, disciplinam Juris naturalis iisdem quoque pannis involvendam. Neque enim mihi propositum est cum Pontificiis disputare, sed jus omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inventa est nostra disciplina, ut disputandi materiam præbeat, sed ut actiones ac negotia tum singulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neque tam præclare de morali Philosophia meriti sunt isti Scholastici, ut quia è re ipsorum fuit heic nugari, nobis quoque in eorum gratiam necessario nugandum sit. Denique nulla me causa tam abjecte de me sentire cogit, ut non ex meo potius judicio disciplinam Juris naturalis tractare debeam, quam ex supercilio eorum, quorum sputa *Velthemius* lingit. Præsertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academia sint Scholasticorum commenta, quod alias cum Pontificiis disputari non possit, & hoc ipso nativam Theologiæ faciem non quidem fucò, sed illuvie & squalo-

squalore deformari necessum sit. Cui enim fini cum hisce disputare volunt? An ut ex istis suffragia & testimonia pro firmandis nostris dogmatibus petant? Atqui hoc levi & superficiali eorum evolutione obrineri potest, & quæ haud quam legentis animum aut dictionem tinctura sua inficiat. Illis ipsis tamen suffragiis neque nobis opus est ad veritatem nostram adstruendam, neque operæ pretium sit circa convincendos aut convertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* nostro, & aliis puræ religionis instauratoribus, de hac methodo Papatum subruendi in mentem non videtur venisse, qui divinis sacrae Scripturae maluit rem gerere, quam disputationibus Scholasticorum, quos Sophisticarum vocabulo notare solenne ipsi est. Quique satius duxit Theologiam plano & perspicuo modo ex divinis literis proponere, quam barbaric & obscuritate dictionis, aut Sophismatum importunitate cum adversariis certare, aut disputationem à solidis & perspicuis rebus ad intricata orioforum aut astutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque unquam videtur iste vir credidisse, ut

quis nugatorem convincat, necessum esse cum nugis istius se conformare; aut aciculis in hostem pugnandum, ubi gladii & tormenta ad manum sunt. Et sane superfunctorie admodum rimati sunt compagem regni Pontificii, qui putant, detrimenti quid posse eidem inferri, si quis disputandi & sophisticandi dexteritate ipsorum Doctores Scholasticos excelluerit. Quin & animadvertum est, ex quo tempore quidam nostratum Theologorum istis Scholasticis pretium aliquod ponere coeperunt, neque in universum eosdem cum *Luthero* inter *cristiana* numerarunt, res nostræ religionis tubinde in deterius ivisse, Pontificios contra fines suos promovisse, & ad recuperanda, quæ quondam amiserant, non parum ipsi concepisse. Quod si tamen quis sit Theologus, qui ad perfectionem muneris sui Scholasticis se carere non posse persuasus sit, ei quidem ego suas delicias minime omnium invidebo. Sed unum tantum ab ipso rogo, ne mihi irascatur, si ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina moralis, ejusque præcipua parte, disciplina nimirum Juris naturalis, exesse jubeam.

CAPUT III.

DE

STATV HOMINVM NATVRALI.

§. I.

INter ea, quæ à malevolis meis se-
cus intellecta in clamandi & calu-
mniandi occasionem arrepta sunt,
primum videntur locum occupa-
re quæ super statu hominum natura-
li à me tradita sunt. Cum enim isti
neque quid status naturalis à me vo-
cicaretur, aut quibus limitibus ejus
consideratio includeretur, accurate
attendissent, neque de ipso aliquid in
libellis moralibus, si quos evolve-
rant, legere se meminissent; in eam
prolapsi sunt opinionem, quasi ex
Theologia mutuo sumpta eadogma-
ta forent, & quasi de primæva con-
ditione protoplastorum in Paradiso
mihi ageretur. Eoque cum mea tradi-
ta de statu hominum naturali à pri-
mæva conditione Adami multis mo-
dis abire viderentur, gravissimorum
me errorum esse reum atrociter vo-
ciferari cœperunt. Enimverò vel ex
solo hoc specimine constare potest,
quam dura sit conditio scriptorum,
ad quæ censenda homines semidocti,
& livore in ipsorum auctores tumidi
provolant: qui licet apud sapientes
turpissime se prostituant, apud imper-
ritos tamen & sui similes indignas
sæpe suspiciones in viros innocentes
excitare possunt. Ut autem male-

volorum meorum inscitia eo facili-
us in apricum protrahatur, pauca
quædam præmittere necessum est.
quæ ad cæterarum quoque contro-
versiarum enodationem multum
conferre possunt.

§. 2. Ac primo quidem conside-
rare debuissent importuni isti cen-
sores, quod diserte in *præfatione Ope-
ris mei* professus sum, & in ipsa tra-
ctatione passim expressi; me disci-
plinam Juris naturalis instituisse tra-
ctare universaliter, seu ita ut ea fo-
ret ad captum omnium hominum
& nationum, quamcunque demum
circa divina persuasionem haberent.
Qua de causa etiam quem juvenili-
bus annis delineabam libellum, ru-
dimenta hujus disciplinæ continen-
tem, titulo *Elementorum Jurispruden-
tia universalis* inscripseram. Eoque ta-
lià me fundamenta hujus discipli-
næ constituenda fuerunt, quæ ad ca-
ptum omnium hominum essent, &
ad quorum veritatem agnoscendam
omnes homines ope solius rationis
adigi possent. Hujus sphæram quæ
excedunt, quæque ex revelatione di-
vina dependent, apud omnes popu-
los non æque probatâ aut receptâ,

bb

velut

velut scopo nostro parum inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quæ in divinis literis, rationis sibi relictae captum superantia traduntur. Cavi inquam sollicite, ne ullam controversiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari sueverunt. Cum autem doctrina de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex solo rationis lumine investigari nequeat; debebant malevoli ex præsuppositis meis, ac præmissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui, neque hunc à me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poëtas cum primis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant; ista tamē vel excrebro Poëtarum plane consista sunt, vel ex dulcedine otiosæ & dissolutæ vitæ interpolata, quæ præcis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultæ suam barbariem politiorum populorum culturæ & disciplinæ longe præferunt. Nam neque in ista aurei seculi felicitate Poëtae unum duntaxat parvum hominum, sed insignem jam eorum multitudinem vixisse memorant; & degeneratio morum, de quæ illi canunt, non ad intrinsicam velut labem naturæ humanæ, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§. 3. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus justo saragentibus, vocabula *natura* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque utique istisufurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu ista abs sese accipiantur: ita plane absurdum & inartiosum est, limites, quos scriptor ipse sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obrudere. Perinde ac si quis *J. C. os hæreticos arcescere velit*, ideo quod ipsorum de poenitentia in contractibus placita toto coelo discrepant ab iis, quæ Theologi de poenitentia seu conversione hominis ad DEUM docent. Jam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali toleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monstruoso, distorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secundum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant. Juxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel foemina, vel hermaphroditus; & prout in utero adhuc vel extra eum existit. Sic Theologi, si ipsius videatur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturæ corruptæ, seu in quam genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina

sciplina autem Juris naturalis triplici à me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quem homo spectatur tanquam eximium præ cæteris animal, insignibus à Deo præditum donis, per quæ idoneum fit Creatorem ex operibus suis agnoscere, mirarique, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi ejusmodi vitam elegerunt & instituerunt: sed ad eam agendam obligatio à Creatore per ipsam nativitatem inuncta est, ad eamque cognoscendam solum rationis lumen, quod nunc homini superest, utiq; sufficit; etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem ejusdem supremum requiritur, non plene absolvat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, industria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus scatens, & quam summa indigentia, incitiam, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipsi accesserit. Quem statum miserimum esse propter pauperiem, incultum, incitiam atque infirmitatem pronuntiavimus, si cum eo comparemus commoditates, quæ postea ope aliorum hominum aut propriam per industriam nobis acce-

dunt. Quæ quidem res ita manifesta est, ut sensu plane destitui eum oporteat, qui ista capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid esse, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, v.g. *Jobs* I, 21. *Ezech.* XVI, 4 5. 6. *Eccles.* V, 14. 1. *1. Timoth.* VI, 7. & similia, quæ sane homini nascenti non multum splendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic considerationi hominis vocabulum status naturalis non absurde tribui, quod utique usus sermonis communis ferat, naturalia, seu quæ per nativitatem adsunt; contradistinguere iis, quæ factò alieno aut proprio post accedunt. Tertio modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur statui civili, per quem plures eidem summo imperio civili sunt subjecti. Juxta hanc considerationem illos invicem in statu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo invicem juncti sunt, quam quod ex communi humana natura resultat, seu quod alter æque homo sit atque nos. Et isthunc statum naturalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam Politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex factò & factò humano fuit, opponi usitatissimum est. Hæ igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in Paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum ære lavantur. Quod si autem harum litium autores

excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MSis nihil legisse, & ne verbum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eoque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obversatum: Icire debebant, fœdam hanc esse & plane inexcusabilem præcipitiam, quod ad censuram forendam provolaverint, antequam quod à me & quo sine traderetur, intellexissent.

§. 4. Quibus præmissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicus Architectus *Josua Schvuarzajm* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perspicue expositum à me sit: tamen pertinax supor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatem mihi adfert eadem de novo inculcandi; & ad veritatis jubar utro cæcutientibus forcipe palpebras diducendi. Ut igitur repræsentarem indolem status hominum naturalis juxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio L. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in hunc mundum projectum, citra ullam curam operæ ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimam partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant excubita ac disposita, statum ipsius longè miserimum fuisse, manifestum est: si vel maxime jam juxta prædictam statum ac robore ponamus, quomodo primum existere cepisset. Ex hisce verbis Indicus autor procandore suo talem propositio-*

nem elicuit: Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo juxta statum ac robore prædictus fuit, quomodo primum existere cepisset, h. e. statum Adami ante Evam creatam. Quis non videt, vim verbis juxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed ut eò clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecunque in orbem inculatum projici. Idque ipsam satis inculcavi adhibitis vocabulis concipiamus, & ponamus; quæ usurpari non solent loquenti de iis, qui revera existunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere concipiamus statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesein assumendus est, sed quem revera existentem in divinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in hunc mundum projectus, quod de tali dicitur, quem unde venerit nescimus. Adamum autem velut de liberato Dei consilio in mundum hunc introductum novimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur; ponamus eum juxta statum fuisse, cum existere cepisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, à Deo non infantem, sed hominem juxta statum prædictum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim hæc sit mea propositio

stitio : Etiam si iste homo solitarius , undecunque in orbem incultum projectus , ponatur fuisse iusta statura , cum coepisset existere , ejus tamen status erat futurus miserimus ; ex hac *Indicis auctor* talem concinnat enunciationem : Status illius hominis , qui iusta statura erat præditus , cum primum existere coepisset , erat miserimus. Perinde ac si dicerem , *Schwarzium* etsi togam gerat ad talos descendentem , tamen totus quantus calumniator est ; & illud sic invertere velim ; quicumque togam talem gestat , calumnator est. Aut si dicerem ; Simia manet simia , etiam si aurea gestet monilia : ergo qui aurea gestat monilia , est simia. De cætero quod ejusmodi homo , (qualem nos fingimus aut concipimus , ut ostendamus quid boni homini ab homine accedat ,) sit futurus miserimus , nemo tam stupidus est , qui persuadere sibi possit.

§. 5. Nec minus ea verba , quæ d. l. immediatè sequuntur , à *Schwarzio* male habentur : *Inde licet de originibus primorum hominum sacra litera tacerent , tamen ipsa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent , primam hominis stirpem servari non potuisse sine peculiari Numini cura , recentem & adhuc attonitum orbem incolam media vita necessaria adhibere docentis.* Adparet puto vel mediocriter perspicacibus , hisce verbis continuari hypothesin coeptam , ac satisfieri illi dubio ; quomodo iste , qui in mundum projectus fingitur , in tanta ignorantia & indigentia rerum servari potuisset ? Ad quod hisce verbis responderetur ; etiam si

quis sacras literas ignoraret , ex quibus constat , Deum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse ; tamen si quis solo rationis lumine usus supponat , hominem undecunque in mundum incultum fuisse projectum , simulque consideret ejusmodi hominis ignorantiam & indigentiam , non aliter colligere potest , quam impossibile fuisse eum sine peculiari Numini cura servari potuisse. Quis non videt , heic per *primam hominum stirpem* , & *recentem orbis incolam* à nobis non intelligi Adamum , sed illum , qui in orbem incultum undecunque projectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat à cognitione ex sacris literis hausta , & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat ; id sane primo deprehendit , genus humanum non extitisse ab æterno , sed aliquando initium cepisse , & quidem orbe terrarum jam existente. Inde ulterius progrediendo alterutrum præsupponere cogitur , primos illos homines vel infantes fuisse cum primum existerent , vel iusta jam statura præditos. Utisque colligit tanta miseria & inopia fuisse consistendum , ut pereundum ipsis iterum fuerit , nisi Deus peculiare eorum curam egisset , quousque eo proventi forent , ut invento adparatu aliquo vitæ , & juncta atque communicata ope suæ indigentia succurrere didicissent. Et ad hoc colligendum inducit *primæva mortalium indigentia & imbecillitas* , i.e. quam indigi jam sint homines & imbecilles , quando recens nascitur. Quis ita stu-

pidus est, quin intelligat, hæc ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex divinis Scripturis apertissimum sit. Sic & quod recentem istum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos tantisper supponimus. Talem enim siingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum prima vice adpexisse clarum Solis jubar, vastissimum coeli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, cœlum stellis consitum, se solum inter omnia nova locatum; annon credimus talem ista attonitum adpecturum, quousque adluetudo admirationem minuisset?

§. 6. Sed & alio ex loco conatur evincere *confessor Indicis*, quasi Adamus in statu integritatis à me miserimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum I. II. c. I, instituissem ostendere, quare naturæ hominis non congruat, ut vivat exlex, rationes desumo *ex conditione natura humana primigenia aut post superveniente*. Cum enim in natura hominis deprehendantur quædam egregia, quædam prava, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipsius hominis provenisse; inde origo ejus labis in medio relinquitur in disciplina, quæ ultra rationem ad surgere non vult. Et si ex divinis literis constet, quæ præclara sunt in hominis natura ex primæva conditione, prava, ex superveniente esse. Unde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex

quo fonte bonæ aut malæ affectiones hominis promanent. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis post superveniente, i. e. quæ per lapsum Adami ingenus humanum redundavit, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem, quæ tanta est, ut nisi accedat aliorum hominum auxilium, vel pereundum ipsi esset, vel in animal quovis bruto horridum adolefendum. Eum locum hisce verbis claudio: *Igitur quod homo non miserrimam vitam inter omnia animalia degit, à conjunctione & societate sui similium habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Hæc manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quæ nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum hominem esse solum*, quæ initio à DEO ad significandam necessitatem comparis Adamo adjungendæ proferebatur, à me latius extenditur, & ad præsentem materiam adplicatur. Id quod in materia gravi seriatim facere fas piuumque est. Hinc patet, quantum specimen calumniæ sit, quod *Index Novitatum* verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo posse dæto putat: Non est bonum, hominem esse solum.*

§. 7. Alio quoque corradit *Autor Indicis*, quæ cavillettur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quæ super primævo statu hominis in nostris

nostris Ecclesiis recepta sunt. Dicit, me p. 140. *primos homines, prout in origine & statu suo primavo se habuerunt, non tantum mortalium nomina appellare, sed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut sine peculiari cura servari non potuissent.* Atqui jam abunde ostensum fuit, mihi d. l. sermonem non esse de statu Adami paradisiaco; sed unice mihi propositum fuisse quadam fictione repræsentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto destituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quæ nascentes jam mortales comitantur. Hæc quippe isto loco nobis est *primava indigentia. & imbecillitas.* Igitur nullo modo à me Adamo in statu innocentie mortalitas tribuitur; neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introivisse. Sic & manifesta calumnia est, quod ulterius arguit, me asserere; *Mortalitatis causa genus humanum diversitate sexus, propagandique se facultate creatum esse. p. 750.* Ita enim mea verba sunt: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creanda esset: sufficiens, aut tam nobilis speciei duratio unius ævi spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexit discrimine sexus, & naturali facultate indicia commixtis corporibus sese propagandi.* Hæc sane impudentissime mihi tribuitur hæc propositio: *genus humanum ab initio mortale creatum, eoque sine datam ipsi diversitatem sexus.* Sed dum verbis plusquam perfecti temporis utor; *genus humanum, morti fuerat redditum*

obnoxium, Creator prospexerat; satis innuo, ab initio genus humanum morti non fuisse obnoxium, sed ex facto post accedente tale redditum. Et quia omniscius Creator illum calum utique præviderat, eidem quoque velut eventualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra ætatem unius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris generandi mediante sexus diversitate usum habuit in statu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim statu proventura erat soboles primæ integritatis hæres, ut plures DEUS haberet cultores; in altero autem statu proventura erat soboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra unam ætatem genus humanum interiret, postquam Deo visum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum à corruptis hominibus incoleri, quam plane desertum jacere. Patet ergo *Autorem Indicis* ejusmodi errores in meo libro non invenisse, sed de suo intulisse, ac postquam decreverat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad Leopum suum detorsisse; quæ sane lectori æquo & erudito, & qui ex calumniis, vanisque litigiis gloriam non captat, tale quid ultro non insinuant.

§. 8. Non erubescit quoque *Autorem Indicis* aliam non paulo atrociorum calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi sententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societa-*

sem existit, sine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis inferior ac pravior fuerit, que causa, quamobrem lex illi superaddita sit. p. 3. 4. p. 136. 138. Si hoc artificium viris cordatis probatur, ut ex diversis locis non quidem integræ sententiæ, sed singula verba combinentur; & nonnulla de alieno infarciantur; tunc sane facillimum fuerit, vel sanctissimis sententiis diversos, eosque sædissimos sensus tribuere. Nulibi enim in omnibus meis scriptis hæc propositio extat: *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore unquam extitisse.* Quin potius contrarium doceo p. 6. ubi statum hominis naturalem ex primo considerandi modo, per quam tenetur esse creatum autorem suum agnoscens, colensque, & opera ejusdem admirans, & cui vita sit diversa à brutis exigenda, expresse trado hominem comitari ab ipsa natiuitate. Et p. 312. ex professo explico de obligationibus connatis, seu que omnibus eo ipso, quod prædita ratione animalia sunt, inherere; seu que ipsam naturam rationalem ut talem comitantur. Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, asserere, hominem physice perfectum unquam sine lege, ordine & decore extitisse? Si obligationes insunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abesse potuit? Sic & nullibi in meis scriptis doceo, *hominem ab ipsa creatione reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisque ipsis miseriorem ac praviorem fuisse.* Quin potius etsi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiæ sit propria;

tamen ut omnem cavillationibus anlam præscinderem, disertis verbis conditionem naturæ humana dixi esse primigeniam aut post supervenientem. Quo ipso utique satis pro ratione instituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conscribere, insinuaui, quicquid miseræ aut pravitatis in natura humana jam deprehenditur, non ad primigeniam ipsius conditionem, sed ad post supervenientem, mediante Adami lapsu, referendum. Et valde lippum esse oportet, qui cernere nequeat, ea quæ d. l. l. §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quæ §. 6. 7. 8. ad post supervenientem statum pertinere. Sed & in eo insignis stupor *Schwarzii* conspicitur, quod putarit, quia d. l. ex contemplatione naturæ humanæ colligo, non congruisse homini, ut viveret exlex; igitur me statuere & præsupponere hominem unquam à lege immunem extitisse. Nullo inquam modo sequitur; Quia incongruum est homini, ut conditionem naturæ ipsius contempleremur, ut sit exlex; igitur homo ullo temporis momento sine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de usu partium in corpore humano commentantur, non solum positive ostendunt, cui usui quævis pars in corpore humano inserviat; Sed & quam incommodum; noxium, aut indecorum fuerit, si illa pars deesset. Num idcirco statuunt aut præsupponunt, istam partem aliquando abfuisse, & post deprehensa ea incommoditate superadditam? Si dicant, v. g. congruum valde esse homini, ut cervicem habeat flexilem, ne semper

toto corpore sese inclinare aut circumvertere opus habeat; Num ideo statuunt, homines aliquando rigida cervice extitisse, & vertebrae post accessisse? Nisi quis forte eo absurditatis velit descendere, ut dicat; Deum non potuisse velut in antecessum prospicere, quid creatura abs se producenda decorum sit futurum, sed capto prius experimento defectum deprehensum supplevisse. Sicut imperiti Architecti solent, qui jam constructa ubi displicuerint, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanae hoc opus est, tentando demum rei convenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipso uno velut momento absoluta, per partes contemplari, & addendo aut abstrahendo horum inter se convenientiam & relationem rimari, ut hac via vestigia sapientiae divinae utcumque deprehensa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipsa separare velle, & unius sine altero existentiam comminisci, summa ruditas aut malitia foret.

§. 9. Sed & ea, quae super indole entium moralium in genere tradidi p. 3. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem adversus primævum hominis statum, prout Theologi hunc considerant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenset: *Attributa vel Entia moralia originibus homini physice perfectio superaddita saltem, non concreata esse.* Ubi planiorem nobis respondendi viam fecisset, si paulo disertius explicasset, adversus quem articulum fidei nostram sententiam

pugnare iudicaret, aut ubi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc conjectura tantum nobis indagandum est, quid scrupulorum ipsi suggererit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more suo *Autor Indicis*, quod de suo infarciat hæc verba, *non concreata, quæ in libro meo nullibi extant.* Quin potius eorum contrarium à me docetur, eoque finigit iste repugnantiam inter *superaddi & concreari*, quæ revera nulla est. Deinde quantum supplicando licet assequi, id sibi, aut aliis persuadere voluit *Schwartzius*, à me statui; hominem ab initio creatum partibus quidem physicis perfectum, sed absque omni velut moralitate, quæ deinceps ipsi tanquam extrinsecum aliquod accidens, & quod essentiâ ipsius non necessario comitabatur, sit superaddita. Ex quo consequi somniat, à me negari, imaginem Dei fuisse homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit; sed habuisse tantum rationem ornamenti cujusdam accessorii, quo sublato de perfectione hominis nihil decesserit. Enimvero in hoc hominem istum ratio vehementer fugit, quod imaginem Dei in classem entium moralium conjicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum moverit; Putavit scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores haber. Sed quo privilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum

ad librum meum calumniandum provolaret, non id orti sibi sumsit, ut accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quæ super earum origine & natura traderentur, quæ classes deniq; earundem constituerent? His enim perspectis facile fuisset animadvertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa à me definiuntur. Alias enim si quæ iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censerì deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctæ apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanæ, atque earum sonitus, quo homines evocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subservientes; toga insuper holoserica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumq; , tanquam gravitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulum, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quâ turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisque importuni, qui ad censuram ferendam provolant super rebus, quas vix primis labiis degustarunt; & quam horribilia fingendi ansam sua inciticia præbeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cujus tam ardens litis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis adversus viros celebres susceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis*; *Entia mo-*

*ralia eorumque effectus originis etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine ulla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, p. 4. & 19. Ubi itidem primo loco observanda est fæda illa verborum meorum interpolatio; non nisi triobolaribus calumniatoribus usurpata, quippe quæ fraudem ita aperte apricatur. Nam nulli in meo libro extant hæc verba; *originis etiam considerata*, quorum sensum mihi divinando nondum tum suspicando assequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de suo addidit *confessor Indicis*. Tum & dicto *pro lubitu* insidiosè posita est, quæ fortasse imperitiori insinuari posset; Entia moralia pro nudo lubitu ejus, cui inhærent, deleri posse: cum tamen hæc sint mea verba; Entia moralia eorumque effectus deleri iterum posse pro lubitu *eorundem*, à quibus suam habent originem. In quo ipso cum utique momenti aliquid sit ad istorum naturam exprimendam, à viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiose est positum; *sine ulla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerant*. Quod non leviter abit à meis verbis; *nulla mutatione physica in re cui erant superadditi proveniente*; item, *ipsa personarum aut rerum substantia physica hand quidquam immutata*. Sane enim licet substantia physica subjecti non mutetur, sublato ente morali; potest autem eandem sublationem gravis mutatio, aut corruptio alterius sequi; Sic. v. g. ubi statu suo quis exuitur, ejus substantia physica non mutatur; sed nihilo secius gravissima inde mutatio ipsi provenire potest, quæ ad contemptum, insultationem*

tionem aliorum paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis, molestam tamen idem mutationem inde sentit, è divite pauper factus. Sic dispensator ille iniquus munere dimotus suam substantiam physicam retinebat, ut tamen, mox de insolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione substantiæ *physica* ita solcite inculcarim, malitiosum est pro ea substituere *nullam* mutationem aut corruptionem. Sed hæc ideo tantum à me paulo latius deducta sunt ad ostendendas fædas calumniandi artes isti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum sufficit dixisse; Imaginem Dei, qua primus homo præfulgebat, & qua per lapsum amissa natura nostra labe peccati originalis est infecta, non fuisse ens morale; sed fuisse perfectionem quandam physicam naturæ humanæ, eoque ipsa sublata utique substantiam physicam hominis sensisse mutationem dum morti variisque imbecillitatibus ac sensui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. 10. Porro quos *autor Indicis* ex vocabulis *superaddendi & imponendi* scrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agnoscunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia rebus jam existentibus & physice perfectis superaddi, inferre licet; nos asserere, hominem per illum temporis momentum revera extitisse omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de statu hominis naturali pag. 6. & obligationibus

congenitis p. 312. diserte docemus, quæ homini utique coævæ sunt, & sine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diversum quid esse à substantiis, eoque ad modos, aut si ita mavis, accidentia esse referenda. Jam autem modorum natura est, ut intelligantur; præquirere subjectum aliquod, cui inhærent, quod licet non semper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius est. Eoque summa inscitia est, si quis naturam & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quasi idem tempore quoque prius existere asserat. Sane & circa attributa physica prius Subjectum, quam adjunctum, prius materiam quam quantitatem concipimus, ut illa nunquam sine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex substantia & qualitatibus hominis physicis resultant, sed originarie à determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde istorum subjectum non aliud animo concipere possumus, quam hominem physice perfectum, cui ista attributa ex impositione Creatoris superaddita intelligantur. Nam de cæteris entibus moralibus, quæ ex impositione hominum proveniunt, manifestum est, illa substantiæ hominis jam perfectæ post superaddi, eoque & tempore posteriora ipso homine sunt. Unde & patet, *Id concreari*, & *superimponi* imperite sibi opponi; cum utique dentur entia moralia, quæ humanogeni concreata, i. e. in ipso creationis momento superimposita sint. Eoque superimpositionis vocabulo

bulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus posterior : sed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia; sicuti exusu Theologorum modus originarius entia Phylica finita producendi creatio nuncupatur.

§. 11. Cæterum *Schwartzius* longe post flagellatum Indicem intervallo, calumniam, quam supra §. 8. excussimus, alia dissertatione remove non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctans legi voluntate, qua nunc vivitur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Ubi mirari libet hominis vesaniam, cui non suffecit de eadem calumnia semel convinci, & insuper ruditatem suam fædis modis apricari. Nam isthæc propositio, quam mihi malitiose affingit, revera est ineptissima; & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi reluctans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est ac si dicerem, qui pedalem habet barbam citra respectum ad barbam imberbis, est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putet. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personæ aut rei Phylicæ, in quam bonitatis aut malitiæ denominatio cadere potest, non datur medium, v.g. inter rectum & prævum, justum & injustum, integrum & corruptum. Ex quo genere est etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, seu integram, aut cor-

ruptam esse oportet; indifferentem, seu quæ neque bona neque mala sit dari absurdum dictum est. Denique miserabiles plane sunt consequentiæ, quas ex somniis suis elicit; quasi nempe ex sententia, quam mihi affingit, sequatur: Deum creasse aliquid, quod infinitæ ipsius sanctitati & justitiæ adversatur, Filium Dei de rebus per se indifferentibus hominem factum, in vita æterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum absurditas clarius adparebit, si hæc illatio cum thesi mea conferatur. Ita enim iste ratiocinatur: Si lex in ipsa creatione homini superaddita, & nunquam sine lege homo fuerit. Et Deus creavit aliquid, quod infinitæ ipsius sanctitati & justitiæ adversetur. Id est, quia Deus statim in creatione hominem esse bonum iussit. E. eundem malum ipse creavit. Item; Si Deus nullo momento hominem sivit ex legem esse. E. Filius Dei de rebus per se indifferentibus homo factus est. Item: Quia malitia hominis post creationem ipsi supervenit. E. in vita æterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum est, illatio *Schwartzii*: Quem animi morbum ejusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. 12. Denique & illud summi stuporis est argumentum, quod malevoli statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere instituant cum *statu pavorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata

mata cum istis commentis habent? Ubi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Ubi locorum mihi inquiritur, dona gratiæ, seu quæ hominem in statu gratiæ ponunt, Adamo esse concreata, an post superadita? Neque vero qui vocabulo su-

peraddendi in alia materia utitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura utique sunt, quæ homini superadita dici possunt, præter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPUT IV.

DE

FUNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATURALIS.

§. I.

Postquam constitutum mihi fuerat Jus naturale in justæ formam disciplinæ redigere, cujus partes inter se bene cohærent, & ex se evidenter fluere; Prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quæ videlicet omnia ejusdem præcepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumptione deduci, in eamque resolvi possent. Quæ quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum universi generis humani attemperare, & supra controversias circa peculiarem cultum divini Numinis elevare studemus, debebat talis esse, ut non solum cætera præcepta per evidentem consequentiam inde fluere, sed & ut ejusdem veritas ex

solo rationis lumine exsplenderet, adeoq; ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, ut isthæc propositio esset ex earum numero, quæ communiter natura notæ vocantur, seu quarum evidentiâ citra ratiocinationem intellectui sese adprobat. Sed sufficiebat eam ex ejusmodi extructam observationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quæ à nullo fanæ rationis compote in dubium vocari possunt. Hæc porro propositio licet eundem in disciplina juris naturalis usum præbeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses; eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non dun-

taxat tanquam vera supponatur, non definito, utrum revera cum natura rerum congruat, an minus; sed ejus veritas & existentia manifestis & certis demonstrationibus utriusque subnitatur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu utatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso semihic contradicere, aut per ea, quæ ipse super capis declamat, destrui ea, quæ ego de aliis commentor. Sicuti *Velhemio fundamentum juris vocatur id, quo aliquid aptum est, ut sit vel fiat jus; & in specie fundamentum naturalis juris constituitur natura objecti juris. natura, ideo quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis natura sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Quæ *uxoria dicitur* promulgatur ab ipso in proemio *Synopsos Institutionum juris natura §. 22. manuscripta.* Quæ ubi publici Juris facta fuerit, orbem eruditum novorum sidus irradiabit, quod splendeat velut inter ignes Luna minores.

§. 2. Talem igitur, quam designavimus, propositionem fundamentalem ut inveniremus, visum fuit eas, quæ à quibusdam loco talium adhibitæ sunt, paulo curatius excutere, & num scopo nostro congruant examinare. Ex hoc ipso enim ratio adparebit, quare cæteris sepositis illa quam elegi, sese potissimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod Jcti Romani jus naturale pronunciaverunt id,

quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc jus spectent illi actus, in quos connata quadam necessitate fertur, aut à quibus refugit hominum æque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propositio legis naturalis hæc esset: in quoscunque actus homines æque ac bruta feruntur illi legi naturali præcepti, quos utriusque refugiant, eadem lege vetiti intelliguntur. Isthæc propositio quare à nobis repudiata sit, non opus est, ut hic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc sensu jus naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certæ actiones instinctu quodam, voluntariis hominum simili, peractæ congruant cum divini Numinis ordinatione; & eatenus sint justæ; & per consequens in bruta hætenus cadere rectitudinem suorum actuum, quatenus secundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obstante dissimilitudo & inadæquatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diversum utique scopum actibus hominum, quam brutorum Creator præfixit, & diversæ speciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter se discrepant. Et si vel maxime regulam illam, juxta quam Deus ab æterno actus creaturarum suarum regere decrevit, legem Dei æternam vocare velimus, cuius intuitu brutorum æque ac hominum actus æterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; haudquamquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi sunt; cum lex illa æterna bruta regat tan-

tanquam machinas vel automata quædam, queis nulla abs regula sibi præfixa discedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum suorum antegressa cognitio & libertas est.

§. 3. Inde tanquam scopo meo incongruam rejeci thesin isthanc: quod in se & sua natura honestum aut turpe est, id lege naturali præcipitur aut vetatur. De qua sequenti capite peculiariter erit disceptandum. Tum ulterius à me inquisitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma nostratibus Theologis familiare; quod jus naturale sit *ικτύπημα* justitiæ Dei essentialis; adeoque num in disciplina juris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propositionis fundamentalis vicem subire possit isthæc: Quicquid cum justitia Dei essentiali congruit, id lex naturalis hominibus præcipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Hæc propositio, quare à nobis non potuerit ad eum, quem diximus, scopum adsumi, l. 2. c. 3. §. 5. & in *Apologia* §. 9. & 25. expositum fuit. Quæ super re ne cuiquam scrupulus remanere queat, denuo eam quantum potest perspicue inculcare tædio non erit. Ac primo quidem observandum est, ea quæ super justitia divina nobis perspecta sunt, vel ex solis divinis literis hausta esse, rationi nostræ in se incognita, vel ex lumine rationis, conspirantibus simul sacris Scripturis, innotuisse. Ad posteriorem classem pertinet, quod Deus

promissa sua firmiter servet, in verbis suis sit veracissimus, nemini injuriam faciat, munus velut judicarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, et si regulas justitiæ divinæ vindictivæ non parum à regulis justitiæ in foro humano exercendæ abire, satis patere potest, si quis ea, quæ nos l. 8. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut judicarium Dei respectum habent, conferre velit. Et quidem ut hæc justitia competat Deo essentialiter, id est, ut hoc attributum ex perfectione ipsius essentiæ necessario resultet, & ut per essentiæ suæ perfectionem non possit aliter cum creaturis suis quam juste agere. (Nam justitia etiam in DEO concipitur tanquam attributum, quod respectum ad alios involvit) Non autem quod ad suetudine sibi talem perfectionem comparaverit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua à superiore lata obligetur. Ad priorem classem spectant eadogmata de justitia divina, quæ substernuntur & implicantur articulis fidei Christianæ de lapsu Adami & subsecuta inde miseria generis humani; de incarnatione Filii Dei, & jusque satisfactione, merito, & passione; de justificatione hominis; de pœnis impiorum æternis. Hæc uti captum humanæ rationis superant; ita eadem excedere regulas justitiæ humanæ, eoque has ad illam adplicandas non esse, diserte protestati sumus l. 8. c. 3. §. 2. Nam nisi quis huic discrimini justitiæ divinæ & humanæ preesse innitatur, mihi quidem non adparet, quomodo Socinianorum strophis satisfacere queat, qui regulis justitiæ

justitiæ humanæ ad justitiam divinam translatis, articulos jam memoratos, adeoque integrum systema Theologiæ Orthodoxæ subversum eunt. Quæ ergo à me obiter super justitia divina tanguntur, unice ad posteriorem classem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanæ rationis superantia Theologiæ in solidum servantur.

§. 4. Deinde quamquam Deum esse justum essentialiter etiam ex lumine rationis notum sit; tamen quominus hoc effatum; (essentialem Dei justitiam esse *αριστον* legis naturalis & hanc esse illius *ἐκλυσιμα*,) vicem propositionis fundamentalis in disciplina Juris naturalis subire possit, graves rationes obstant. Sane enim non potest sola ratio nostra, quæ tamen pro unico cognoscendi principio nostrorum dogmatum circa jus naturale fuit assumpta, perspicere, quod Deo necessarium fuerit, justitiam, quæ in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & essentialem suam justitiam; aut quod necessum sit creaturam perfectionum divinarum adæquate præferri, repræsentare. Deinde rationi nostræ sibi soli relicta justitia humana prius cognita est, quam justitia divina, eoque in disciplina soli rationi superstructa loco fundamenti adsumi non potest, justitiã humanam divinæ esse *ἐκλυσιμα*. Ratio enim humana sibi soli relicta Deum ex operibus suis cognoscit, ejusque attributa colligit ex perfectionibus, quæ cum in aliis creaturis,

tum in homine præcipue conspiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut mole corporea proveniunt, & ad caput divinæ eminentiæ istas attemperando. Sic quando animadvertimus præstantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam servet, verax sit, nemini injuriam inferat, jus incorruptè dicat; colligimus sane hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & hujus universi summus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente loci possit invenire. Unde inconveniens est, id quod intuitu nostræ cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parum discriminis inter justitiam divinam & humanam deprehendat. Nam uti jam dictum, justitia divina est essentialis, humana imperata. Justitia humana exercetur inter naturæ æquales, superiori tribunali obnoxios; divina à Creatore cœli & terræ adversus hominem terricolam. Quæ homo ex justitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Jus habet: atqui ad aliquid à Deo exigendum nulla creatura jus habet; quippe cum etiam quæ ex promisso Deus nobis præstat, ejus gratiæ in acceptis referre debeamus; & omnes pii exsecrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo jure Deum cœlum polcebat hisce verbis; Solve quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam juste facere, Deus non potest

potest non iuste facere. Tum etiam actus quidam sunt iustitiæ humanæ, qui in Deum ob eminentiam essentia ipsius cadere non intelliguntur; uti sunt non pauci actus iustitiæ universalis, & illa iustitia particularis, quæ contractus regit, ad sublevandâ indigentiam humanam in ventos. Unde si quis ex sæpeditâ propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, deprehendet, non solum consequentiam sæpe fore inevidentem, & quam sola ratio comprehendere nequeat, sed & illud principium non una parte esse insufficientis. Sic si ita colligere velim; homo debet pacta servare, quia Deus sua promissâ servat; homo non debet injuriam homini facere, quia Deus nemini injuriam facit: isthæc connexio soli rationi evidens non est, cui infinitum discrimen inter Creatorem cœli & terræ, & homuncionem semper animo obversatur. At si ita inferam, reddite debita vestra, quia Deus reddit suis creditoribus; estote grati, quia Deus est gratus adversus suos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit superioribus suis honorate parentes, quia Deus honorat parentes suos, ineptam & falsam rationem allegasse iudicabitur. Quæ omnia qui probe expenderit, facile præbabit rationem meam, quare alia propositio fundamentalis mihi fuerit investiganda. Præsertim cum non ratio solum, sed & sacra Scriptura inadæquationem inter iustitiâ divinam & humanam diserte agnoscat. Sane enim non minima pars iustitiæ humanæ est, quæ in contractu emptionis venditionis conspicitur; aut quæ cer-

nitur in retribuendis beneficiis. At qui neque illa per *Psalmum* L. 10, 11. 12. neque hæc per *Roman.* XI, 35. in Deum cadit.

§. 5. Isthæc quanquam in se sint planissima; omnem tamen lapidem movent adversarii, ut errorem aliquem mihi heic impingat. Et primo quidem in occasionem calumniæ arripiuntur hæc mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur iustitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut jus in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissima sua natura congruere ipse operibus & per revelationes ostendit: inde eadem mortales id vocabulum applicamus, quo quæ recte à nobis adversus alios aguntur, exprimimus.* p. 134. Heic quid scrupuli cordato, & à litigiis alieno oriri possit non dispicio. Adseritur eo loco hæc thesis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumscribatur. Adversus hanc obijci poterat, in Deum cadere iustitiam, seu Deum iustum esse. Jam autem iustitiam tam personæ quam actionum involvere respectum ad legem. Iustitiam enim cuique tribuere, quod legibus ipsi tribui jubetur; & iustum vocari, qui alteri talia tribuere studet: coque talem haud quidquam sibi libertatem omnimodam posse tribuere. Ad quam objectionem responderur; iustitiam Dei, & iustitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam iustitiam humanam respicere obligationem, quæ legem & superiorem ponit; quia homo ad iuste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, adversus quem

quæ justitia est exercenda, habere jus ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id est, ut quod sibi debetur, possit exigere vel per modum belli, si vivat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si civis sit; vel saltem ut possit super iniquitate non tribuendis querelam movere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo superior non datur, qui legem ipsi præscribere, aut obligationem injungere queat: & adversus quem nemini jus competere potest, deficiente foro, & quia quicquid creaturæ habent boni, bonitati ipsius in acceptis referunt. Quia tamen perfectioni divinæ essentia congruit tali modo cum creaturis agere, ut & promissa sua constantissime servet, & nemini injuriam faciat, & supremi Latoris atque assertoris legum, judicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo divino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum justitiæ tribuitur, quo homines solent exprimere, quæ recte ab ipsis adversus alios aguntur. Quanquam enim ejusmodi vocabula, quæ æque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto divina essentia humana est nobilior: iisdem tamen vocabulis utraque attributa fuerunt exprimentia, non solum quia per lumen rationis à cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones divinas utcumque investigandas ascendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum divinatorum, nisi vocabula signifi-

cationis ante nobis notæ ad ea applicarentur. Isthæc igitur verba hæcenus explicata ita detorta adducit novarius *Index: statim justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, & saltem nempe agendi modum ad Deum applicari. Deoque dicitur, imo etiam minus Deo quam hominibus competere.* p. 134. 166. §. 9. p. 177. §. 12. Hæc adparet, priora quidem verba mutilate esse adducta, & prout ab ipso exprimentur, nullum plane sensum præ se ferre, nisi quod infestissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi à me plane justitia divina negetur. Quæ quam atrox sit calumnia, ex jam dictis satis patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo justitiam dicitur competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166. à me scribitur; *valde dicitur, Deum à se ipso, aut à sua essentia obligari;* nimirum quia obligatio proprie dicta & quæ vinculum Juris est, principium aliquod extrinsecum & superius præsupponit. Sed num ideo Deus *dicitur* justus dicitur, quia juste agit propter essentia suæ perfectionem, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num justitia essentialis minus *est* justitia est, quam imperata, & habitualis? Denique concoloratori mendacium est, quod in Indice scribitur, à me statui; *justitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num si dicam, justitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam; divinam naturam eminentioris esse indolis, quam humanam; quosdam actus justitiæ humanæ, qui nempe præsupponunt indi-

indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo statuo justitiam Deo minus competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem; Deus non opus habet ejusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico; *Justitiam divinam & humanam eodem modulo mensurandam esse, hanc quidem inde seorsum evincitur, quod in sacris libris saepe ad exemplum Dei revocamur, Luc. VI. 36. Matth. V. 44. 45. XVIII. 33. quispe cum in illis locis argumentum a minori ad majus ductum videatur. Ubi nimirum id doceo; quando jubemur misericordes esse, sicut & Pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam divinam & humanam ejusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum *εὐσπλαγίας* ejus dicti hoc modo longe solidius exprimi; Si DEUS supremus omnium, beatissimus, *ἀνάλγητος*, nulla unquam venia indigens, est misericors erga creaturam suam, quæ peccato iram ipsius in se provocavit; quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cujus venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Δαμνὸς ἡμῶν* veniam, *πεποιθὸς* vicissim. Si herus misericors est erga servum, quanto magis servus debet esse misericors erga servum. Si Deus oriri Solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico: hominem, inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam præbet, & qui aliorum*

auxilio tantopere indiget. Ubi sane manifestum est, licet hoc genus ratiocinandi minori ad majus adpellatur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam; Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicæ conditionis civem his virtutibus studere par est, cujus opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modestissimo & a vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunæ homines intolerabili fastu turgidi.

§. 6. Opponunt quoque nobis auctoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiæ, justitiæ & perfectionis divinæ *εὐσπλαγία*, & velut *ἀπεικονία* adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos sine, & ex alio fundamentis de lege naturæ tractare, quam Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolem & usum suæ disciplinæ attemperant, & Scripturas sacras pro adæquato principio suorum dogmatum habent, rationem tantum in secundas partes admittunt, & Scripturis divinis ancillari jubent. Igitur quæ isti super lege divina ex suo principio tradunt, id nostræ disciplinæ nullo modo præjudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extare, sed inventam à Theologis, & elogii loco legi didi-
 vna

vinæ adplicatam, ut sanctitatem atque justitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde æstitemus. Nequaquam autem, ea dictio est cavillanda, aut ultra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim ulli unquam, cui ea sententia usurpata fuit, in mentem venisse, ex vocabulo ἐπιπρωματος, aut ἀπεικονισματ hoc exculpere; quod justitia Dei adversus creaturas sese ex ferens, rationales cum primis, & justitia hominibus invicem exercenda quoad omnes partes sibi invicem respondeat, Deoque eadem, quæ hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousque delirare, ut cum Schvvarztio statuere velit: *Qui nescit legem Dei esse adequatum ἐπιπρωμα justitia divina, is ignorat legem, nescit peccatorum deformitatem, non capis denique necessitatem Salvatoris.* Quid ejusmodi sequela ægrius fingi potest? Ast ego infinitos fuisse dico, qui istorum articulorum fidei plenam & salvificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis adstringere, quibus hominum conditio est obnoxia, imperio superiorum subjecta, & corporea mole pressa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere potest, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes justitiæ humanæ, subjectionem, & naturam corpoream præsupponere, nec citra hanc intelligi posse; quæ Deo, tanquam enti supremo & incorporeo, attribuire absurditas blasphemix proxima foret. Vix

operæ pretium fuerit aliam ineptiam Schvvarztii heic repetere, qua taxare voluerat id, quod scripseram; Deum esse veracem in suis verbis & promissis, & munus velut judicarium incorrupte exercere. Adversus quæ ille magno cum supercilio crepabat: *Demus est justus non ἡμελικός, à verbis, aut δικαστικός, à judicis, solum, sed ἔστωδός ab essentia; eoque justitia proprie magis illi quam hominibus competit.* Ubi quidem exagitare nolo stolidam applicationem terminorum Græcorum ἡμελικός & δικαστικός, qua ignorantiam Græcæ linguæ ostentare voluit; sed quæfiverim tantummodo; ubinam ego negaverim Deum esse justum essentialiter? aut quæ heic sit oppositio; & quid obstet, quo minus, qui dicitur fidelis in servandis promissis, verax in verbis, incorruptus in administranda justitia, idem hæcce attributa habeat essentialiter? Denique eousque rabies calumniandi Schvvarztium agitabat, ut tandem seipsum Photinianismo adstringeret, dum in quadam concione, qua virus luum è loco sacro in me vomere constituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exferit sese imago justitia divina. Nam fienti Demus non solum clemens & misericors, sed ferox etiam justus est, & in judicio & justitia regnat: ita etiam Rex pro conditione causarum, temporum & personarum severitatem & zelum justitia loco lenitatis adhibere novit.* Atqui si justitia Dei & justitia Regum pari passu ambulant, tunc necessario sequitur; Sicut Rex pro conditione causarum, personarum & temporum justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditio-

nem ex clementia condonat delicta citra ullam intervenientem satisfactionem; ita & Deus ubi conditio causarum, perionarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam satisfactionem. Quid est cum Phorinianis necessitatem Salvatoris evertere, si hoc non est? Adparet igitur istam lucernam Ecclesiæ, quæ tam tenebricosas spargit flammæ, acri emunctorio opus habere.

§. 7. Facile quoque ex hisce colligi potest, quare à nobis rejectum sit jus illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res dijudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem jure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum præsertim multa, ad quæ homines jure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturæ suæ cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se invicem gerere jubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum revocantur; non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentia suæ perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet a-

liter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam uni homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quis alteri agendum injungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale jus DEO & hominibus commune, & quidem utrinque adæquatum, nemo unquam exculpserit. An istud liquidis Scripturæ sacræ dictis adstrui queat nondum mihi constat. Equidem allegat *Schubarzium* dictum 2. *Tim.* II. 13. quod ipse pro dictatoria sua autoritate ita *παραφράζει*; *Voluntas Dei nulla ratione à legibus natura sua discedere potest.* Fateor tamen me nondum esse ita perspicacem, ut videam isthæc consequi: Si Deus fidelis est, ut ut hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo DEUS est obnoxius legibus. Jactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cavillari velit, cum ejus acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsivè exteriore ad hoc ut recte agat, præter ipsam opus habeat; & isthæc sola normæ & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc præcipue relucet perfectio divinæ naturæ, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamè quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cujus supremus

Rektor Deus est. Quemadmodum igitur in civitate Princeps subjectis quidem leges præscribit, ipse autem legibus superior est, ut tamen ultro faciat ea, quæ in ipsius personam possunt cadere; Sic & DEUS creaturis leges fert, ipse legibus superior, ut tamen ultro faciat, quæ majestatem & perfectionem suam decent. *Veltbemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribi laturum se minatus est, in manus meas non pervenit, quæ fortasse ansam præbere posset pluribus ea discutiendi, quibus divinam majestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quæ ex imperio superioris provenit, & eam quæ ex natura ipsius actus resultat. Unde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, ut salva perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quævis necessitas agendi ex obligatione aut jure provenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat à suæ naturæ conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem à superiore latam in subjecto, cui diversum agendi naturalis facultas est. Unde profanum est, jus & obligationem, quæ in sua natura subjectionem involvunt, Divinæ Majestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab

imperfectione deputare instituas, nisi obligationem & jus improprie dictum exculpere inde queas, cujus sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quædam non potest non agere, & quædam propter eandem non potest non omittere. Ubi & hoc monendum est, malè à *Veltbemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint, essentielles, & quantum mihi constat ex usu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quæ usu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhæret.

§. 8. Cæterum dum *illibatam* Dei libertatem assertum imus, *Schouartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistram detorquere sensum satagit; dum in execrabilisuo *Indice* talem mihi thesina affia- git: *Deum, eo quod agens liberrimum est, natura sua legibus ista non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, qua non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133.* Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea jam satis castigavi; tamen quia hoc scripto omne malevolorum virus junctim abstergere constitui, pleraque heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ista statui à me mentitur; *Deum natura sua legibus ista non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quæ sententia in hanc propositionem resolvitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide

dide expendit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorum calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quæ tanquam nobilissimum attributum perfectissima ipsius essentia concipitur. Quæ si ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Ubi sane nemo tam cæcus est, quin videat, per ista quædam non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quæ alias salva perfectione divina à DEO agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus sermo est; & nemo unquam tantopere deliravit, ut talem quæstionem formaret; An Deus peccet? sed ita quandoque solet quæri; An DEUS possit peccare? Manifestum est igitur, in istis meis verbis, quas calumniator ita fæde detorquet, contineri responsionem ad hanc quæstionem tacitam. Cum DEUS sit liberrimus & omnipotens, & abyssus ejus potentia & bonitatis nondum sit exhausta, quare tamen quædam non agit, aut non semper agit, quæ alias à perfectione ipsius abhorrere non videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitum DEI ita ferat; & solam hanc rationem reddere simplicius & in divinam Majestatem reverentius duco, quam subtilia commenta adornare, quibus omnipotentia divi-

na in ordinem redigitur, & judicii nostri angustiis circumscribitur. Et hanc rationem niti arbitror non solum sana ratione, sed etiam dictis Scripturæ, *Psal. CXV. 3. Ephes. I. 11.* Deinde ulterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non possit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non posse peccare dicitur, id non est ex impedimento extrinsecus accedente naturali, i. e. vi majore validioris, nec morali, i. e. obligatione à superiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed provenit hoc ex placito seu voluntate rectissima, & quæ convenit Enti maximo & præstantissimo. Ubi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod ubi de libertate DEI sermo est, convenientius videatur ejusdem perfectioni exprimendæ voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare. Tum ut ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate conjuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis est, quæ ideo peccare non possunt, quia rationali voluntate destituuntur. Denique quia in attributis divinis, quæ ad analogiam

giam facultatum in homine utunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sicut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, adeoque illa huic nunquam sit opponenda. *Schwarzius* autem pro more suo verba mea malitiose detorquet hoc modo: *Deus omnia illa qua non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Ubi adparet, pro vocabulo *quædam* ipsum substituisse omnia; omisisse quoque non solum morale impedimentum, sed & clausulam, quæ maxime ad rem faciebat, quod placitum divinum mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus. Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odiose vocabula cavillatur; jactans, *idiomata & essentiam divinam unum simpliciter idemque esse, adeo ut de illis ne unio quidem satis recte, nedum conspiratio aliqua, vel reflexio, vel nescio qua Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata, sed unitas simplicissime dici possit.* Atqui si hoc tantum dicerem, me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, ubi thesés Theologicas proponere haud quidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiæ constet, vocabula vellicare malignum esse; quis æquus non fateretur, otiose mihi inane litigium moveri? Sed ut huc confugiam, opus non est. *Perfectis-*

simâ unio idem mihi est quod unitas aut identitas. Qui dicit, in attributis divinis esse perfectissimam velut conspirationem, satis indicat, se metaphorica uti locutione, ad exprimendum hunc sensum; inter attributa divina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quæ sibi repugnant. De attributis divinis nullam reflexionem dixi, sed ita verba mea sunt *Apolog. p. 8. Si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas si & velut otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *DEI voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius est attemperata.* Expri-
mendo huic sensui: **DEUS** nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & præstantiæ repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste quietus est, quod attributa divina non satis univerim; mox carpit quoque, quod eadem non satis accurate disceverim. *Attributa divina, inquit, formaliter, i. e. juxta modum concipiendi nostrum ita ab se invicem differunt, ut nullo modo confundi, nec v. g. magnitudo & præstantia pro sanctitate & justitia poni, dicique possit, quod voluntas DEI secundum magnitudinem & præstantiam, h. e. infinitatem & maiestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & justitiam se moveat.* Atqui inquam, *magnitudo & præstantia sunt vocabula generaliora, quæ sapientiæ, rectitudini, justitiæ & sanctitati non opponun-*

ponuntur, sed hæc potius includunt. Præstans est, & qui iustus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus cælum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, iustitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & præstantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index: Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Hæc quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud trisum: DEUS sibi ipse est lex.* Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad rectè interpretandum acumen huius dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei semper se velut moveat, prout magnitudine & præstantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc; Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum; Deus non vult mentiri.* Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni divinæ, cum qua voluntas divina semper conspirat, & quidem ut id non proveniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed ut nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. 9. Vicina hisce sunt, qua malevoli super imagine DEI movent. Cujus mentio tantum obiter à me injecta fuit, non ut quidquam, quod

Ecclesiæ nostræ de ista tradunt, in dubium revocare, sed ea duntaxat intentione, ut ostenderem; etsi hominem ad imaginem DEI creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen iustitiam hominibus invicem exercendam, & iustitiam Dei essentialem inter se per omnia adæquari. Rationem subjunxi; quia imago DEI est amissa per lapsum, lux autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus superest. Quanquam enim quædam istius reliquæ remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem præcipua ejusdem parte destructa, per cujus possessionem homo in statu gratiæ constituebatur, longe difficilior perspicere licet, quousq; iustitia divina & humana sibi invicem respondeant. Sicuti edificio collapso vix ac ne vix quidem de ejusdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, ut ut rudera quædam adhuc extent. De cætero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est hæc propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei; quippe quæ nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes præceptorum legis naturalis perspicuè & ad captum omnium gentium derivare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quædam attributa in homine deprehendi, quæ itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quæ à

Theologis super imagine Dei traduntur, cujus possessio hominem in statu gratiæ constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum iræ coniectus est, & magnam naturæ suæ corruptionem sensit, item quæ & quales sint istius reliquæ seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiæ relinquenda. Et sane si quis ex ejusmodi fundamentali propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio inevidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non mœchandum, non furandum: neque evidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignorantibus, nec quomodo ejusdem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanæ facultas suppetit.

§. 1° Deduxit jam nos ordo rerum ad Dn. Valentini Alberti, Professoris Lipsiensis Annosata super H. Grotium, qui ejus scripti præmii & prætheorian videtur potissimum opposuisse præfationi Opusculi nostri de Officiis hominis & civis juxta legem naturalem. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moveant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti

quid patiantur. Ac in præmio quidem queritur, *diabolum in eo reatum fuisse, ut Philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia utique DEI dona, florente Papatu corrumpere.* Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope Sacerdotum, qui ad stabilendam suam tyrannidem manibus, iisdemque intricatissimis nugis scholas oppleverunt, quibus districta bona ingenia à solidarum rerum investigatione averterentur: & ut homines cæco obsequio à nutu eorumdem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus oppreserunt. Pergit; *post repurgatam Religionem non desisse diabolum his deus divinis adversus Deum & doctrinas divinas abuti: hinc primum theoreticam Philosophiam prælio iniquissimo cum Theologia commissam, ac se illa esset hæc contraria.* Quid per hoc prælium intelligat Albertus, nondum satis mihi liquet. Nam quæ ab Hofmanno quondam in Academia Julia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex insigni aliqua diaboli astutia profecta, quam ex morositate viri; zelo ut multi alii à scientiâ parum subnixo, agitati: quæ & exiguo valde strepitu deflagavit. De cætero ut vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest; cum utraque Dei vox sit, qui sibi haud quidquam ipse contradicit. Enimvero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera scita Philosophica cum falsis Theo-

Theologorum commentis, aut pravis Scripturarum interpretationibus, velut utrique falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo nativa amicitia inter eas disciplinas dissolvitur. Neque vero cordatus Philosophus, si qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanæ rationis, & communis Philosophiæ regulas assurgere, eo nomine ista in dubium revocabit; cum & hoc sana Philosophia doceat, DEUM posse facere supra quam homines capere possumus, neque rationem nostram potentia divina esse mensuram. Pergit; *cum è Philosophia practica nostro seculo doctrina de jure natura & gentium enucleatius proponeretur, hac ut orthodoxa fidei adversa evaderet, maximopere laboravit diabolus.* Ejus effati si hic est sensus; diabolus id maximopere laborasse, ut libro meo de Jure naturæ & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhausti laboris exciderem; tunc fateor nihil verius potuisse dici. Sed quia tam æquum pro me judicium ab Iſto vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi præ oculis fuisse; qui nobis, ut mollissime dicam, à viro cordato plane alienus videtur. Equidem id sine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixâ fundamentis mordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de justitia & jure, nec non commentitiis conscientia casibus actionum huma-

narum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velificantium nutu suspendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum detestatam comminisci. Ad isthæc arcana status regni istius dissipanda, inter alios fines pertinet operarum, qui hoc seculo doctrinam juris naturæ & gentium, alta hæctenus caligine sepultam, eruere & in justam disciplinam redigere, laborarunt. Ubi tamen contigit, ut qui cæteris omnibus viam prævit *Grotius*, intempestive & præter necessitatem quædam subinde adspargeret, quæ scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim à nostris notaretur. Hæc ipsa tamen cum ad disciplinam juris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque ut eadem orthodoxæ fidei adversa evadat efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haud quidquam corrumpitur, sed nativam utique retinet indolem; quo tamen usui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo uti disciplina juris naturalis heterogenea abs se removeri flagitat. Sic & *Hobbesius* præter commenta circa religionem, ex hypothese Epicuræa, & dum à democraticis hominibus nimis in diversa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimæ disciplinæ admiscuit. Sed num ideo jus naturale orthodoxæ fidei adversum evasit? Num ideo error artificis ipsi artij est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias aut se-

quiora metalla; quæ artificii perito se-
parare in proclivi est? Multo minus
sanctitati hujus disciplinæ quid de-
cedit, si quædam meorum scripto-
rum loca ab imperitis aut malevolis
hominibus per calumnias male ha-
bita sunt. Quemadmodum igitur jus
naturale & gentium isti criminatio-
ni Albertinæ, quod nempe ortho-
dx fidei adversum evaserit, quam ef-
ficacissime contradicit, eaque sum-
mam sibi injuriam inferri protesta-
tur: ita ut ab omnibus calumniis de-
inceps immune sit, & nativa pulchri-
tudine exsplendescere queat, hoc de-
siderat, hoc contendit, hoc flagitat,
ut nihil heterogenei deinceps sibi ad-
misceatur, ac in primis ut extra con-
troversias Theologicas subducatur,
ne bellis non suis implicitum lacere-
tur. Utque adeo ab ea disciplina ex
nativis principiis extracta & deducta
domesticis tantum dogmatibus ex-
surgat, alienis præliis arenam præ-
bere ne cogatur; & omnibus a-
micis uti queat, quæ leges amicitix
& pacis omnibus inculcare sata-
git.

§. II. Inde exponit *Albertus*,
qua via ipse sanso malo mederi consti-
tuerit, ut nempe jus naturæ cum or-
thodoxa fide in gratiam reduceret.
Ei fini conducere judicat, 1. *Ut disci-
plina Juris Naturæ & gentium studiosa ju-
ventuti maxime commendetur & incul-
etur.* 2. *Grotium manibus juvenutis
extorqueri nec posse nec debere.* Valde
obesæ vero naris oporteret esse, qui
deprehendere non posset, hoc axio-
mate id agi, ut juvenutis à meis scri-
ptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset,
quam parum mea interlit, an ab istis

hominibus mea legantur, minus an-
xie dictatis & collegiis suis *Velsbemi-
que* manuscriptis metueret. Quicquid
tamen de meis libris fiat, id salva ve-
neratione, qua Grotianum ingeni-
um opusque prosequor, dicere mihi
fas est; cum *Grotium* maxime præstabi-
lem quidem operam in jure naturæ
eruyendo & dirigendo posuerit, ut ta-
men neque omnia, quæ ad eam disci-
plinam pertinent, attigerit, aut plene
satis deduxerit, neque in justæ for-
mam artis id jus disposuerit, & præ-
ter admixta multa heterodoxa mate-
riam debello fusius tractaverit, quam
in generali disciplina requirebatur:
nihil sane causæ adparet, quo minus
& possit & debeat juvenutis disci-
plinam istam ex aliis autoribus haurire.
Qui tamen omnes cum non possunt
non subinde lectores ad *Grotium*, tan-
quam qui primus glaciem heic frege-
rit, remittere, huic semper honos at-
que existimatio sua salva constabit.
Revera igitur institutum *Alberti* hunc
producere effectum est idoneum, ut
disciplina juris naturalis nunquam
ad plenam perfectionem adsurgere
queat; utque adeo ex *Grotio* novus qui-
dam Magister Sententiarum evadat,
qui à variis vario modo frustulatum
concisus, evisceratus, extorsuatus, ac
diversicoloribus velut jusculis com-
mentariorum, notarum, observatio-
num, animadversionum, compen-
diorum, tabellarum, & analyseon
per quicquid, atqui, ergo (quod pe-
danticissimum ferculum est,) perfu-
sus atque adornatus juvenutis pro-
ponatur: cui hæc persuasio animo sit
infixa, apicem scientiæ hujus sese arti-
gisse, si textum Grotianum utcunque
intel-

intelligat. Sicuti postquam scholæ Aristotelem in oraculi vicem ad-
 re cœpissent, exinde omnis Philo-
 sophantium labor circa consarcinan-
 dos commentarios in Aristotelem
 absumptus fuit; & nisi hoc demum
 seculo egregia quædam ingenia istud
 servitium ejurare ausa fuissent, per
 octodecim amplius secula adhuc so-
 lida rerum scientia ne latum quidem
 unguem promovisset. 3. *Grossi li-*
bro in compendium orthodoxum redigen-
dos, in quo vera ejus doctrina ex hypothe-
sibus orthodoxis deducantur. falsa cum
fundamentis suis evertantur. Atqui
 jam dudum *D. Joh. Andreas Osiander*
 omnia, quæ religioni orthodoxæ
 adversantur, accuratissime notavit,
 ut hoc quidem sine compendio no-
 vo opus non sit. Et cum errores *Gro-*
ssi libris *de jure B. & P.* adpersi circa
 materias versentur, quæ ad genera-
 lem juris naturalis disciplinam non
 spectant, quid opus est compendia
 inprimis sectanti istos errores velut
 monumentum aliquod aut partem
 disciplinæ retinere; cum sufficiat, eos
 simpliciter separari, & silentio præte-
 riri. Sic sane agricolæ paleas una cum
 frumento puro haud quidquam in
 granaria recondunt. Si ubi abs coquo
 cibus sordes aut pili sint admixti, hi
 non solent in peculiari patina appo-
 ni, sed simul & semel abjiciuntur. Sa-
 ne ubi semel error aliquis ex funda-
 mento fuerit destructus, non opus est
 ejusdem semper deinceps mentio-
 nem fieri, ubi vera sententia traditur:
 cum thesi semper adjungere antithe-
 sin nihil aliud sit, quam disciplinas
 sordium mole reddere turgidas. Sicut
 nemo Grammaticorum judicavit,

omnes solœcismos, qui unquam
 contra veram dicendi rationem ad-
 missi sunt, in Lexicis esse annotandos;
 non magis quam Mathematici ope-
 ræ pretium ducunt, omnes falsas ope-
 rationes & paralogismos, dum ve-
 ras operationes & ratiocinia tradunt,
 simul memorare. Et unica via est, ut
 compendiis ejusmodi & notis in æ-
 ternum carere possimus, disciplinam
 juris naturalis ex sola ratione dedu-
 cere, & nihil eidem, quod in Theolo-
 gia controversum est, admiscere.
 Inprimis autem nova plane & mira
 creatura est *Compendium Juris Natu-*
re & Gentium Orthodoxum, quod no-
 bis intra paucos annos centum &
 amplius alia compendia parturiet,
 omnia orthodoxiæ nomine super-
 bientia, sed inter quæ tamen mira sit
 discordia, & quorum quodlibet cæ-
 teris hæresin aut schisma objiciat, æ-
 rerniq; ignis poenas miniterur. Nemi-
 ni quippe ignotum est, quamlibet ex
 partibus, in quas Christianismus dis-
 cissus est, sibi orthodoxiæ dignationē
 vindicare, cæteras omnes hæreseos
 aut schismatis arcessere. Postquam
 ergo nostræ Ecclesiæ Albertinum
 compendium unanimi consensu rece-
 perunt, sine dubio peculiari compen-
 dio illi opus habebunt, quos vulgo
 Sycretistas vocant; Eos quippe com-
 muni secum libro Symbolico uti
 nolet *Schwarzius*, qui *Petro Winstrupio*
 Scaniæ Episcopo atrocissimi flagitii
 loco, & tanquam certissimum argu-
 mentum heterodoxiæ exprobrabat,
 quod hic quondam in *Georgii Calixti*
 laudem epigramma composuerat.
 Cum porro cæteræ Christianorum
 sectæ deterioris nolint esse conditio-

nis, singulæ proprium sibi compendium vindicabunt. Eandē sibi licentiam deinceps assument Mahummedani, & ipsi in sectas divisi; ac demum varia Gentilium genera per utramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, ut mox quoque habituri simus Arithmeticam, & Geometriam, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Methaphysicam orthodoxam. *Nicolaus* quoq; *Beckmannus* alto deinceps supercilio quicquid est *JC*torum gentilium, ac Pontificiæ, Calvinianæq; religioni addictorum despiciet, utpote *Gesensii* fraterculus atq; ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poesis longe infra *Petri Wastropii* pedes abjecta jacebit, quippe cujus humeris ex *Gesensii* elogio Atlas Ecclesiæ incumbit. Atqui nemini sano hæctenus in mentem venit, disciplinas, è lumine rationis provenientes, partibus illis involvere, in quas res Christiana lacerata est. Et inprimis disciplina juris gentium hoc commento appendix Theologiæ fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses istæ, ex quibus jus tuum orthodoxum deducere vult *Albertus*, verbo Dei revelato superstructæ sunt, non magis hoc jus ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istæ hoc momento in unam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanæ rationi innituntur illæ hypotheses, scire velim, ex quo privilegio sibi hoc arroget *Albertus*, ut ipse ratione melius, quam cæteri omnes usus judicari debeat. Enimvero respuunt in istas partes distrahi disciplinæ Philo-

phicæ, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quæ ad omnes æque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamve aliam exigunt præter rerum naturam, & lumen sanæ rationis; huic quod congruit, verum, quod adversatur, falsum adpellitur: orthodoxiæ & heterodoxiæ vocabula solis Theologis relinquuntur. Credat quoque *Albertus*, non omnes homines ita stupidos esse, quin animadvertant, hoc stratagemate ipsum distatis suis irrefragabilem autoritatem conciliatum ire, dum sub orthodoxiæ nomine eadem venditat. Hoc quippe concessio, velut hæreticum & veneno infectum prosciberetur, quicquid ab istis discrepaverit. Et cum non exiguam nostræ disciplinæ partem constituat politica architectonica, eodem obtentu isti homines dictatoriam sibi circa hujus dogmata autoritatem arrogabunt. Quod quam non usque adeo tutum sit summis imperantibus civilibus, & præteritorum seculorum & hujus nostri funestissima exempla docent.

§. 12. In *protheoria* deinde *Albertus* certas hypotheses ponit, quibus orthodoxum jus naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Fons è quo à Christianis pura juris natura notitia hauriri potest & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem DEI, inter cujus reliquias est Jus Naturæ. Hujusigitur cognitio ab illa non minus ac existentia dependet.* Ubi observandum, hanc hypothesis illis tantum quadrare, quibus jus naturale pars articuli de Lege in Theologia constituitur.

tur. Verum cum nobis jus naturæ & gentium hoc sine tractetur, ut sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines non quâ Christiani, sed qua homines sunt; & vero illa hypothesis hominibus ut talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium ejus juris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui unice inniti velint Christiani, idem jus apud alios non Christianos adversus le inutile & inefficax facient. Qui uti doctrinam de imagine Dei ignorant; ita & jus ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igitur usus hujus juris debet esse universalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est derivandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, jus autem naturæ & gentium jam in genere humano multiplicato & in variis civitates digesto, multisque institutis exulto usum obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quæ de illo statu in divinis literis habentur, & inter quæ de jure naturæ & gentium mentio non fit, jam norma esse queant actionum, quæ in genere humano certum regimen desiderant: cum ex divinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiae multiplicatis, quæ nunc deprehenduntur. Quæ enim super hac

re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum conjecturis nituntur, quibus quisque ex suo ingenio fidem addit, demitve. Præterea assertio hæc; *Jus natura est inter reliquias imaginis divinæ*, in sacris literis totidem verbis non extat, sed à Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quæ homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum jam superstit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse v. g. Arithmeticam, Geometriam, Physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis divinæ. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quæ nunc, etsi cum difficultate & obscuritate conjuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, è quo Christianis pura Arithmeticæ, Geometriæ aut Physicæ notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam *Albertus* utique n. 2. reliquias divinæ imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione jus naturæ & gentium à Christianis tractari & demonstrari debet, quam *Albertus* postulat, intra angustos valde terminos ejus autoritas & usus compingetur, nec amplius idem erit jus gentium, universo generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui invidia adversus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos juvenes hoc obtentu

214 DE FUNDAMENTALI PROPOSITIONE

tentu sanctimoniam circumponere fatagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum juraturi sint, vehementer dubito.

§. 13. Quaquam autem fundamento convulso tota quæ superstruitur machina ultro collabatur; visum est tamen carptim quædam annotare, quæ *Albertus* rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit; *Cum omnes reliquia imaginis divina, inter quas etiam est jus natura, sint in nobis corrupta, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus, et studiosi pristina integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, ubi non solum, ni peculiaris DEI gratia accedat, cæci plane sumus circa dispicienda divina, quantum ea ad DEUM nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, hæitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cum primis in quæstione est, an, quod ab *Alberto* proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis; nempe ut recurramus ad statum integritatis, & considerata, quæ ibi erant, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex

Philosophis Christianis hætenus commendavit, aut insignem ejusdem usum ostendere potuit. Neque est quod quis objiciat, præcepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex *Alberto* quæ siverim, num admitrat v. g. in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est;) tunc sane nulla adparet causa, quare jus naturæ & gentium non æque firmiter, ac cæteræ scientiæ, possit deduci ex axiomatibus, & observationibus iudicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani juris naturæ & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in justam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometriæ, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in hujusmodi scientiis rationi supererit, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & natorium erit.

§. 14. Nihil autem plane ad rem facit, quod *Albertus* n. 5. adducit exemplum *Grotii*, qui l. 2. c. 1. §. 2. circa statum primorum hominum à sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis divinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quan-

quantis disputationum vorticibus jus naturale implicandum sit, si methodo Albertinæ insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturæ interpretationem. Cum contra omnis ejusmodi litium materia præscindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiæ propriam unice relinquamus, & in disciplina Juris naturalis præsentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus jam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse *Albertus* n. 6. monet, limires inter Theologiam & Philosophiam positos ne moveamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, ut tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne commiscamus. Nam Philosopho ut sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut herodoxus æque accidit, atque eidem accidit, ut sit Germanus, aut Gallus aut Anglus; aut uti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera Philosophia magis religione, aut natione, quam Musica barbitio distinguitur. Sane multa novit Philosophus, qui idem Christianus est, quæ Philosophus non Christianus ignorat: novit etiam Christianus, qui idem Philosophus est, quæ Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. Equidem ubi quæ à Philosopho operationis sciuntur, in divinis quoque literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari certum est. Sed si di-

vinæ literæ quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, nescio quid theorematum inde elicere queat Philosophus, præsertim ubi in ea præsupposita, quæ *Albertus* Philosopho Christiano à Theologo, n. 8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses Philosophorum inde eliciendas, quam Philosopho ut tali componere impossibile erit; coque ex ista mixtura Theologiæ nihil lucrabitur Philosophus præter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert *Albertus*, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inusitatæ illæ vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem subjecti & prædicati; de qua pronunciare, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quæ peculiariora sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum sollicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumque conjunctione aut disjunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius ut talis non est in materialem quasi veritatem propositum inquirere. Eoque Logico ut tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de unione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem;

Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis movetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem jure Grammatico ut tali noscendæ forent omnes essentæ, quia ille vocabula & phrasæ suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracœlestibus, quod secundo loco adfert *Albertus*, Physicam multum videtur locupletare. Præterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturæ, ubi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quæ lis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumpta interpretatione plerumque nostratum Theologorum, non parum difficultatis istæ aquæ dabunt. Nam manifestum est, omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbem illos veterum reales supposuisse, quorum uni quicquid est stellarum præter Planetas affixum sit. Cum autem recentiorum observationes diversam plane systematis mundani faciemprehenderint, non adeo in proclivi erit iisdem idoneum locum ultra omnes mundanos vortices attribueret. Quicquid hujus tamen sit, cum illæ aquæ in sensus hætenus non incurrerint, & nulla super iisdem extent phænomena, Physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspirare, neque ope sensuum quidquam de istis huc usque deprehendi potuisse.

§. 15. *Inden. 9.* novum nos modum, quo à revelatione status integri in doctrina de jure natura abstrahendum sit, docere aggreditur *Albertus*. Nimirum enim à Christiano Philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum præsupponendum esse, ut in iis, quæ sui fors sunt, procedat rectius & tutius. Enimvero ejusmodi modus abstrahendi hætenus in Philosophia inauditum fuit, ut abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum præsupponere, & citra ulteriorem disquisitionem assumere, eique ulterius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid præsupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit sollicitus, id tamen semper præ oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo unquam tam absurdus fuit, ut diceret, v. g. Opticum aut Astronomum à theorematis Geometricis abstrahere, qui eadem præsupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Unde nostra sententia est: posse ejus naturale demonstrari, posse huic disciplinæ suam constare integritatem, in promptu eidem esse domestica principia, aut quæ saltem à Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non præsupponat. Eoq; Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscen-

da est, sed hoc duntaxat sine, ut articulos fidei suæ plene teneat: non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam juris naturæ & gentium adornet universalem, & quæ ad captum omnium hominum sit, atque controversias super peculiari cultu divino transcendat. Sicuti v.g. medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque à statu integritatis abfuisse, sed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præsupponat. Manifestum præterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut tributariam horum imperio subjici, sic ut ejusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam *Alberti* alicujus, aut *Schmarzzi*, aut *Gesenii* dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari tanquam oracula eorum, qui supremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam *Albertus* commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producit; cui quidem status integritatis necessario præsupponendus. Verum hac morali Theologiâ nostra disciplina longe latior, & magis universalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haud promanant. Eoque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theolo-

gia morali aut jurisprudentia civili est derivandum. Sic ut revera ubi jus naturæ & gentiû deficit, ibi Theologia moralis & jus civile incipiat. Est autem plane absurdum, disciplinam magis universalem hypothesebus disciplinæ minus abstractæ superstruere. Cum hic natus ordo disciplinarum sit, ut generales & simpliciores præcedant, particulares & compositæ sequantur, & hæc illas, non vice versa, præsupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliquetiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior est Theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præsupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc supplet. Et prius utique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis ut talis, quam Christiani, prout hæc aliquis istis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde *απαιδευτο* est disciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypothesebus disciplinæ, quæ de officiis Christiani ut talis agit, superstruere.

§. 16. Pronunciat deinde *Albertus* ex nova sua abstractione hominem in disciplina juris naturalis concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terra filium; non ut casu in illum projectum; sed ut integrum & ad imaginem Dei creatum. Ubi observandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo *Albertinæ* insistere velit, quippe ex qua revera ni-

hil aliud quam Theologia moralis provenire apta est. Sed in disciplina juris naturalis universalis, & quæ peculiarem cultum divini Numinis transcendit, quam nos adornatum ivimus, plane non necessum est certi & definiti quid super originibus generis humani asserere; sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quæstio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex observatione, naturæ rerum & hominis nunc assequi impossibile est. Quando autem in disciplina juris naturalis occupati sumus circa demonstrationem hujus propositionis: status hominis sibi soli relictus, absque auxilio aliorum hominum est miserimus: ad majorem ejus illustrationem dicimus, huic propositioni suam constare veritatem, quamcunque quis originem generis humani velit præsupponere, quatenus quidem ex sola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæ va felicitate solis sacris literis debemus.) Adeoque in nostra disciplina super veris generis humani originibus nihil certi aut definiti asseritur; sed tantum hoc adstruitur, hominem sibi soli relictum fore miserimum, quamcunque quis ductu solius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatve. Conferatur si placet §. 4. *Differat. nostra, de statu hominum naturali.* Ubi & hoc obiter monendum, de suo affinxisse mihi *Albertum* hoc vocabulum; homo non ut *casu* in mundum projectus concipiendus est. Nam id quiddam d. l. in meo libro non extat; & re-

vera absurdum est, solam rationem sequenti concipere hominem casu in mundum projectum: sed dico *utriusque* seu *undecunque* projectum, ut significarè, me hoc loco veras origines generis in medio relinquare, ac thelismæ veritatem constare, qualescunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato suo *Albertus* subjungit, nihili est. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter inest, quam prout reliquis imaginis divina ex statu integritatis in nos traductas possidet.* Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, sed & in quasvis alias scientias rationi superstructas. *Æque enim Arithmetica & Geometria, aliæq; scientiæ dici possunt esse ex reliquis imaginis divinæ, ex statu integritatis in nos traductis.* Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humane conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem considerationem jus naturæ eo modo æstimatur, prout *Albertus* vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in præsens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigio ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte deinceps se sustentare, prodigendi sine facto, instruit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousq; reditus inde provenientes pertingant,

non opuse est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius hæc faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in præsens sit. At ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philolophus est sollicitus, quousque rationis lumen, quod in præsens pænes hominem invenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo adprobare possit, considerare utiq; debet, quanta fors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris poenam declinandam sit adhibendum.

§. 17. Impugnat deinceps *Albertus*, quod ego asserueram, in disciplina Juris naturalis hominem nunc considerari, prout ejus natura est corrupta, & multis pravis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac unice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haud quidquam præsupponi tanquam normam juris, sed tanquam affectionem subjecti, quæ lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra *Albertus* pertendit, necessarium omnino esse, ut omnes nationes urantur jure universalî, quod ad principia Theologiæ in nostris Ecclesiis receptæ sit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca juris naturalis præ-

cepta usque adeo ad hominem corruptum respicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant, v. g. facilem esse ad condonandas injurias, subvenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit evolvere totum Systema Juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio à nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctionem inter principium & objectum Juris naturalis; quasi status integer sit principium ejusmodi axiomatum aut præceptorum, quæ tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam distinctionem credo juvenes imperitos magno profecutos applausu, utpote quibus illæ subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quæ obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Erst statim num 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut post lapsum inter reliquias imaginis divina nobis ea connascentur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt observari, sed & ad eas actiones, quæ statim corrupto sunt propria, in eodem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt, axiomata, quæ nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui hæc queri potest, utrum ista axiomata homini in statu integro actu inhæserint, ita ut v. g. actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succur-

rendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus aduersus pupillos obligatio, quæ forma iudiciorum, quæ ratio poenas exigendi, quæ bellorum, quæ foederum iura; antequam egestas, mors, delictum, poena, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci coeperint. Utrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturæ suæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggerit: ita ratio homini corrupto item ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit *Albertus* n. 14. *Statum integrum à Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione refutare in homine sana ratione uso dictamina non pauca, quæ ad observandas & confirmandas reliquias imaginis diuinae, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter præcepta iuris naturalis sunt referenda.* Ubi moneo, vix satis sibi heic constare *Albertum*. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum connasci, quæ nunc apud Christianos ex cognitione status integri resultare pronunciat. Hæc duo quippe diversissima sunt. Nam quod connascitur, omnibus hominibus ut talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur iure regentur, qui articulum si-

dei Christianæ de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt?

§. 18. Exinde patet, frustra operam ab *Alberto* sumi, quando *vim obligatiuam status integri ad jus natura hodie refert vel formaliter vel normaliter*. Nam uti hoc quidem certum est, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & incepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diætâ sani hominis provenisse; aut diætâ febricitantis ad diætâ sani hominis normaliter referri. Quæ methodo an multum lucis accessurum sit medicinæ, *Æsculapii filii* viderint. Saltem ita longe petatum est illud *normaliter*, ut tantum ad tuendam utcumque thesin id sit inventum, non quod reuera aliquid inde proficere hæc disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab *Alberto* promulgatur, quæ confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quæ super integritatis statu Theologi tradunt, noverit; tamen quid iuris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. 19. Videtur quoque *Alberto* displicuisse, quod cum jus naturale ad usum

usum fori humani à nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produunt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hæc reponit *Albertus* n. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* At quine *Albertus* putet, hoc à nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Jure N. & G. l. 1. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3.* Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, divinum & humanum, cujus fori, discrimen passim insinuavi; convenientissimum fuit vitium curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, ejusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia sint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur à lege aberrationes. Juri autem naturali præcipuæ curæ est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divino reprobari; cum tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui secure queat ad quiesce-

re, inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exteriorem prodeunt, sensusque ferunt; ratio sane adparet, quare disciplinæ juris naturalis majori ex parte circa exteriores hominis actiones sit dispiciendum.

§. 20. Sed nec omnia ad palatum *Alberto* videntur, quæ à me super hæc quæstione tradita sunt: Num jus naturæ idem fuerit instatu integro atque incorrupto? Quæ huc redeunt, quod utrinque quidem summa ejus juris capita sint eadem; sed circa particularia præcepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem præceptis illa in statu integro locum non invenisse, quæ vel præsupponunt institutum à felicissima hominis conditione abhorrens, vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & convenientius videri cætera legis naturalis officia præceptis potius affirmativis juberi, quam eorum intermissionem negativis sanciri, ubi nulli pravi cupidines adsunt, qui in talia delicta propellant; etsi alias quodvis præceptum affirmativum virtualiter interdictum omnis oppositi continent. Unde non est quæstio: num homini integro eadem vitia fuerint verita, quæ nunc sunt corrupta, seu num eadem tunc, quæ nunc, inhonesta fue-

rint? Sed hoc quæritur, num capita legis naturalis in quovis genere actionis in statu integro affirmativis potius, quam negativis præceptis, seu quæ potius virtutes inberent, quam vitia diserte prohiberent, exprimi convenientius fuerit? Quorum prius à nobis ex evidentissima ratione fuit adfertum. Neque vero quæ *Albertus* in contrarium habet, alicujus sunt ponderis *N. 12.* agnoscit, *in honestum eo ipso, quæ præcipitur honestum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixisse, quia quæ hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) *N.* tamen *23.* asserit, *cetera non minus expressa extare axiomata, quibus jus nature inhonestæ prohibet, ac quibus honesta præcipit.* Rationem subjungit *n. 24.* *quia homo integer, si præsertim status integritatis fuisset continuatus, etsi vires semper habiturus fuisset ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat positum, ut posset iis uti PERINDE ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuisse eventus ostenderit; non tamen credendum est ejus libertatem ita velut in equilibrio constitutam, ut non magis versus bonum, quam versus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non solum pravi cupides exulaverint, sed & idem in statu gratiæ per possessionem imaginis divini constitutus fuerit, omnino insignis vergentia in ipso ad bonum, & abhorrentia ultronea à malo statuenda est. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otiosa & inefficax redditur, per gratiam divinam eo

usque provehi queat, ut lege Dei delectetur, ut detestetur peccatum, ut doleat sibi tantum facultatis non esse ad implendum bonum, quantum est voluntatis: si voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem major utique gratia Spiritus Sancti sustentabat, quam hominem regeneratum, in æquilibrio ad bonum & malum fuerit constituta, ut libertate sua perinde posset abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officium sui regulas præceptis potius affirmativis quam negativis proponi, etsi de cætero æqualis ad utraque observanda sit obligatio. Caveat igitur *Albertus*, ne dum circa mea tradita nodum in scirpo quærit, ipse sædo se errore induat, ac statum integritatis nobis plane subvertat. Sicuti & id naris non nimis emunctæ argumentum est, quod *n. 25.* addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis præcepto negativo à peccato retraxisse: DE LIGNO NE COMEDAS.* Nam sermo nobis utique est de præceptis naturalibus, non positivis. Et d. 1. ob præceptum istud hæc verba (*non positivum*) parenthesis inclusa sunt; ne fortasse *Albertus* putet, sese primum fuisse tam lynceum, ut rem tam abstrusam observaret. Et alibi sine dubio cogitationibus suis vagabatur *Albertus*, quando scribebat: Deum isto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos à peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoque Deus tunc vetando non à peccato retrahebat; sed efficiebat,

ut

ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. 21. Posthæc operosus est *Albertus*, ut leges naturales, quæ peccatum jam commissum præsupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducatur, utque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Ubi id quidem certum est, non pauca particularia præcepta emeruisse post corruptam conditionem humanam, quæ in integro locum plane non inveniabant. Verù ut ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos *normaliter* referri ad regulas diætæ, quæ in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur *Albertus*, quod, ut necessitatem hujus extensionis in statu corrupto ostendat, jactet; etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse; in ejusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio jure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatis hominibus etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo heic est de lege naturali; non de positiva, qua fratrum & sororum conjugia prohiberi constat. Per talē autem extensionem, qualem *Albertus* vult, id, quod ex ista extensione producit præceptum itidem inter jura naturalia, non autē inter positiva locum sortiri debet. Eoq; inter dictum connubium inter fratres & sorores

non provenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiariter ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest *Albertus*, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quæ horum in corrupto statu prohibitorum rationes, afferuntur, de latius spargendis amicitiiis, ut nuptis præsidium esset contra injurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobservata stupris præberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisq; inter præcipuas causas ejus interdicti allegatur. Denique absurdum videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Hæc enim locutio videtur præsupponere, aliquid minus honestum antea usu fuisse frequentatum, v. g. Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut à conviviis virorum alienorum absint, satis innuunt, diversum morem quibusdam vitiiis fomitem præbuisse.

§. 22. Tandem *Albertus* monet, circa eas extensiones caute agendū esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operosum adparatum regularum huc inservientium propinat. Circa quod illud ac initio monendum; earunde multitudinem & anxietatem certissimo esse judicio methodi morbida, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam juris

naturalis accommodarunt, una regula eaq; planissima rem absolvant. Deinde illæ ipsæ regulæ non sunt pars Theologiæ orthodoxæ circa statum integritatis, sed ab *Alberto* excogitatæ sunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

Adeoque non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat; cum sint nihil aliud quam reflexiones super officii in utrumque statum cadentibus; quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quo usque regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quæ non alia possunt esse, quam observationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitæ; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi nostri super statu innocentie tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis disciplinam jam non didicerit; ex istis quidem regulis non majores profectus in jure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et hæc quidem ad commenta *Alberti* monere visum fuit.

§. 23. Cæterum dum circa investigandam ejusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notiis naturalibus; quæ si ad liquidum deducta esset, nihil

expeditius foret quam dicere; illa juris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quæ deinceps suis cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat, vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut rationationem cognoscitur; in neutra præceptione prævenit propositio, scopo nostro satis accommodata. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris scientiis tribuitur, quæ ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici possunt, quia neque ad eas addiscendas revelatione supernaturali opus est, neque observationem historicam & experimenta eadem præsupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque si v. g. demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dicitur, is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit; ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam antegressam

infor

informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne sic quidem propositionem habeas scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat non singulos tantum homines, sed & integras nationes super præcepto aliquo legis naturalis dissentire, quæ via tunc erit verum investigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo hæserit. Ergo deferretur controversia ad recens natos infantes, ut ipsi dispiciant, utra ex sententiis, super quibus controversitur, in animis ipsorum jam hæreat. Quod si quis reponat, utique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut me minisse; is sciat, non usque adeo arduum quidem esse distinctionem qualemcunque comminisci; sed ut revera existat, quod nusquam est, utque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantæ super istis notitiis innatis disceptationes agitatae sint. Aristoteles tabulæ nudæ animi hominis nascendis assimilavit, cui tamen quidvis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur, quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animum sese ope sensuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philosophi impugnant hac exceptione, quod utique, idea Dei, item earum propositionum, ego cogito, ego sum, in animo sint, quæ nunquam in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma movent. Alii obser-

vant, inesse animo hominis non solum facultatem res apprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac in quo conveniant aut discrepent discernendi, & ex considerata ea quo convenientia aut disconvenientia novas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cum primis ingenia multa intelligant & norint quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus uti fertiles agri inspersa semina multo cum fœnore reddunt. Sic & de causis & consequentiis rerum judicare potest animus humanus; id quod inter objecta sentituum referri non posse viderur. Eoque ita corrigunt vulgatum istud, ut nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu; ut tamen in mente multa sint, quæ per sensum ingressa non sunt. De cætero nemini mortalium constat, quales sint imagines rerum, & quæ earum consecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo usum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volvi in aprico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas compareretur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum, quæ quotidie sensibus obversantur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones experimentia, sed quæ modo infinitivo tanquam simplicissimo primitivo efferi solent. Inde paulatim nomina & verba conbuntur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim

rim, addiscuntur; Orationes autem apte connectere rationis jam adolescentis opus est. Atque iisdem incrementis ista mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia scientiarum ita perspicua sunt, ut facili negotio & levi ex occasione sese animis hominum insinuent, sic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauserimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animū penetrare, quam in eo jam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde tralatitium dogma invaluit, semira scientiarum animis hominum connasci, quæ habitum quendam imperfectum constituent; qui dein adhibita cultura & disciplina in perfectā scientiam adolescat. Aliis tamen omnino, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinquantum animis à nativitate inhære afferitur. Cæterum uti alios cum habitibus suis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita disciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere instituenti non potuit, non rejici illa assertio; quod animis hominum ab ipsa nativitate congenita sint, & velut impressa juris naturalis saltem generalia præcepta ad modum *actualium & distinctarum propositionum*, quæ statim atque usus sermonis asserit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex sola ratione deprehendendas aliis experimentis opus est, quàm quæ

hactenus haberi potuerunt. Cæterum postquam actuales istæ & distinctæ propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in sensus nostros incurrit, non adparent; ad auctoritatem S. Scripturæ confugitur, & cum primis urgetur, quod *Rom. II. 15. lex naturæ cordibus hominum inscripta dicitur.* Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde phrasis illa, quæ non in divinis tantum literis, sed & alios apud autores occurrit, manifeste metaphorica est; cujus emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebilitatem notitiæ istius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ insinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phrasis notet notitiam acquisitam; nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhærentem. Nisi forte insipidis *Schwarzii* glossis infallibilis auctoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum est, infercit; antequam illud faciant, auratione sua utantur.* Cujus tamen assumentis fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum haud quidem de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum uti norunt, sed de talibus, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero ulla hæc glossa opus est, cum verba

immediate sequentia clarissime pondus istius phraeos. explicent. *Gen-tes, qua legem scriptam non habent, ea- men natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsi lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum: siquidem conscientia eos convincit, & cogitationes se invicem accusantes & excusantes.* Ex quibus verbis hicce planissimus resul- tatur sensus: Notitia legis natura- lis, quæ ex contemplatione crea- turarum absque peculiari promul- gatione, qualis Judæis contigit, ori- tur, non superfunctoria est, & quæ facile iterum evanescere & deleri queat; sed penitissimo infixæ est ni- mo, sic ut ubi quis contra eam le- gem peccarit, ipsa conscientia eum convincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iste vel- ut solennem confessionem crepat: *lex natura est inscripta cordibus per ima- ginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem crea- turarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis divinæ mentio sit heic faciendæ, hic sensus sit planissimus; quod homo ex visibilibus invisibilia DEI co- gnoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei crea- tus sit. Inepte quoq; ab Eodem addu- citur dictum, *Ier. XXXI. 13.* Nam si ex hoc *Schwarzius* exsculpere velit, legem naturalem nascentibus per modum actualium & distinctarum propositionum inhærere, præsup- ponendum ipsi est, quod Deus eod- em modo intellectum hominis il- luminet in generatione, quo eum

illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actu- alium & distinctarum propositio- num citra ullam informationem. Quod quomodo sit, liquido proba- turus ipse viderit.

§. 24. Dispicendum quoque pau- cis est, num fundamentalis propo- sitionis locum subire possit hæcce; Honesta sunt faciendæ, turpia sunt omittendæ: quam quidem *Valentinus Veltheimius Professor Jenensis* tanquam principium primo-primum venditat, abs- quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resol- vatur; in quo fundentur omnia alia præcepta legis naturæ; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & unde decisiones omnium quæstionum ac casuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propositio u- sum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima sit, aut prima prior, seu ut ejus rati- o priori non possit reddi. Sed tamen hoc sufficere, ut vera & extra du- bitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, ut evidentem contineat rationem propositionum particularium, quæ in eam resolven- dæ sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem consti- tuimus, in aprico est; utpote quæ licet extructa ex observationibus, quas natura rerum & hominum sup- peditat, à nemine tamen, qui sen- sum communem non egeravit, in dubium vocari potest; & particula- rium legis naturalis præceptorum e-

videntissimam rationem continet, in quam itidem hæc facilitate resolviqueant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subjecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil ut honestum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem usque adeo esse primam, ut ejus ratio à priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conservandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem ejus decet; turpe autem contrariam habeat naturam: utrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est investigandum, eoque omnino illi viæ, quam nos tenuimus, est insistendum. Investigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum jam est, unde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit utriusque faciendi, quæ honesta, omittendi, quæ turpia vocantur. Quod ultimo tandem à voluntate & jussu Creatoris provenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque observationes ex natura rerum petite revera sunt ultimum illud in scientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio à priori locum habet. Qui autem diversam à nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt; Ab his quippe si quæras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratio-

ne convenit. Si quæras, quid sit cum recta ratione convenire; respondent ex Aristotele: rectam rationem esse, quæ non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitivum. Si ulterius urgeas, unde constat, rationem ab appetitu sensitivo non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum; quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dicitur. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eadem quæstiones recurrent, unde constat, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriarum responsiones erunt reponebdæ, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina Velthemii, quam in *proemio Synopsos sua MSæ §. 21.* proponit: *Fundamentum juris naturalis esse naturam objecti juris naturalis, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis natura sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de his actibus practice judicare velit, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessariis sine in genere morum.* Ast quid respondebit Velthemius, si quis ulterius quærendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse usum? Quod si autem aliquis cum Velthemio dicat; ubi huc usque perventum fuerit, ut respondeatur, hoc vel illud in se & sua natura turpe esse, non ulterius quærendum esse; ac si

adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, ut puer aliquis nivem atram fateatur potius, quam ut sævitiam tam duri magistri in se irretet. Sed qui manum ferulæ subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilius Anticyram navigare jubebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere; sed stultius pro primis principiis venditare, quæ magnæ adhuc disceptationi obnoxia sunt. In primis autem observandum, hæc effata; *honestum est faciendum, turpe omittendum*, in disciplina juris naturalis esse valde sterilia, & quæ ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes præsupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quæ hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc investigando sumus solliciti, quænam sint illa honesta, quænam turpia, & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & observationes quærimus; & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quæ

universale aliquod *γινώσκω* hujus rei suppeditaverit. Eoque omnia quidem, quæ in praxi morali exprimenda sunt, ad hæc duo capita revocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota utrumque dignoscatur, ex aliis fundamentis est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, evidentiam hujus ratiocinii, (v. g. honesta sunt facienda, suum cuique tribuere est honestum, qui promissum servat, tribuit alteri quod suum est; Ergo promissa sunt servanda;) facile constare illi, qui vitio *ἀναίδεστος* non laborat, is eo ipso fatetur, ut quis norit, an hæc vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axioma, (*honestasunt facienda*) deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifici præstabitur hisce effatis; salutaria sunt adhibenda, noxiis est abstinendum; sed ut quæ cuique morbo salutaria sint, quæ noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus est; cui sane fini alia principia subservire debent.

CAPUT V.

DE

ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTUS PHYSICI IN ACTIONE HUMANA.

§. I.

ET si quæ super hac materia tradidi, Divinis literis, sanæ rationi, ipsique serum naturæ maxime cōvenientia sint; ita si nistre tamen eadem per homines malevolos aut propter præjudicia cæcutientes accepta, ita pessimis modis exagitata sunt, ut vix unquam ulli erudito fædiorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam semel jam atque iterum publice declaraverim, quam procul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei evidentiæ victos se cernunt, ab impudenti præsidium sibi mutuunt, & calumniandi pervicacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem controversiam denuo deducere placet, ut saltem illud prætextum malevolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam revomuerit, non alia defensione opus erit, quam ut mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. 2. Ut igitur denuo rem ab in-

cunabulis repetamus, actionem moralem penitus introspicenti patet, aliquid in illis esse naturale seu physicum; aliquid morale, quod ab impositione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Physicum est, quodcumque à potentiis homini congenitis, ut talibus, procedit; uti est non solum motus membrorum & artuum humanorum una cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in objecto præducit; sed etiam actus animæ, per quem iste motus prævia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, ut ejusmodi actus homini imputari, seu suis dici, & ipse ejusdem autor haberi queat. Sed ut plena actio moralis fiat, huic motui physico supervenit & accedit qualitas quæpiam seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur; quæ affectio resultat ex congruentia aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali seu lege, & quidem ut ea convenientia aut disconvenientia non temere & quasi fortuito, sed per ultionem adplicationem

tionem & directionem hominis proveniret; i. e. ut homo sciens volens que actionem suam ad normam istam applicaverit, aut applicare noluerit. Hanc affectionem actionis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam in aprico est; quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quæ autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione adparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam autor & conservator naturæ concurrat, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrat; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotivam conservat, nec non facultates animæ sustentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale; nempe facultates & vires naturales, à Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quæ applicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen ut si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut prætendendi quid adversus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditavit, deditque ut eas recte applicare posset, nã ipse nollet. Sed contra

ubi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus à Deo concessis abusus est, aut uri neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiæ moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipsæ sacræ literæ peccatum vocant *avayias* seu aberrationem aut defectum à lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum are lavantur.

§. 3. Hunc igitur motum physicum, seu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam positiva abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, i. e. neque bonam neque malam. Quod, dogma usque adeo nihil novitatis habet, ut etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui utique intelligunt, & applicare norunt tritum illud: Ubi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem jam antea à me evidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem, bonum ut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex convenientia aut discrepantia actionis à lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, isthoc modo consideratam, DEUS tanquam autor & conservator naturæ positivo influxu concurrat; necessarium sane est eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum alias Deus malæ quoque actionis autor & adiutor dicendus foret. Ac-

hh cedit

cedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus physicus plane est unus & idem; quæ tamen moraliter diversissimæ sunt, & una ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, nisi motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se adversus invalem defendit. Prior malam actionem perpetrat, ceteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem uxorem adscivit. Uterque concubitus in genere naturæ est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturæ, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus evadit.

§. 4. Enim vero ne quis hanc assertionem justo latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudam motum physicum, à lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque una cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoque ad nauseam usque inculcavi, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Hæc quippe vocabula

non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime præter motum physicum connotant aberrationem à lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitæ, sed injustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitum, sed talem qui legibus interdicatur. Et cum in finem à me adductus est locus ex *Aristotelis ad Nicomachum* l. 2. c. 6. ubi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet; quosdam affectus & actus ipso nomine cum pravitate implicari, i. e. non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem; ut invidia, *ἐπιχαιρεκαλία*, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic ut profecto inauditæ calumniæ exemplum sit, ex hac doctrina fingere, à me statui, v. g. adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitum & commixtionem cum fæmina; sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienæ, qualis etiam est in usufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. 5. Quanquam autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales; scrupulum tamen movere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui utique effectus naturalis est, proveniat.

veniat. Jam si effectus in classe qualitatum naturalium locum fortitur, utique & causam ejusdem, nempe turpitudinem, pari classe censendam. Quod dubium discussi l. 1. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum physicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest; quod d. l. latius deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. à me posita, quæ non nemo improbè cavillatus est, & in alium plane & absurdum sensum detorque non erubuit; quasi à me omnes actiones indifferentes, & natura nihil turpe statueretur. Ac ne quid fædarum artium, quibus cætera calumniatorum factio in hoc negotio usæ est, ab ipso ommitteretur, parenthesis de suo verbis meis inseruit, quæ plane à contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi agre concipere queant, inde est, quod à teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, qua opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis, cujusdam affectus videtur invaluisse.* Ubi manifestum est, parenthesis illam, quæ infercitur & contradictoriam producere propositionem (turpia naturaliter esse indifferentia,) & ab iis quæ ibi disputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho satis ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico citra respectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quæ convenientiam aut, disconvenientiam cum

lege connotat. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto intervenit, est indifferens in genere morum; aliud est, si dicam; furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est: posterior per atrocissimam injuriam & calumniam mihi ab Asinio Tenebrione & ejus sectatoribus affingitur. Licet autem verba mea jam alibi sat plane sint exposita, & in se nihil sinistrae suspicionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis istis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quantum objectionem, quam innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod ea mihi semper scribendi ratio arriserit, ut ingenioso lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifestarum inculcatione tædium ipsi moverem. Scilicet objicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiunt, sicuti quidam certum cibi genus cæteris gratum averfantur. Atqui cum averfatio ista sit passio quædam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, eidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc objectionem responsio dicto loco insinuat. Scilicet uti alias communi proverbio, consuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos à juventute tanta inolefcit vitio-

rum quorundam averfatio, ut ifti ab hisce abhorreere videantur, non tam quod legibus ifta repugnare norint, quam quia affectus ipfi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & fororum declaravi, quos carnali invicem amore exardescere monftri fimile habetur, cum tamen matrimonia eorum positiva tantum lege interdici plurimi Theologorum & Jctorum agnofcant. Taliter igitur educatis vix fubit originem iftius averfationis ab interdico legis arcefferat aut cogitare, motum Phyficum, qui ifti aétioni fubefit, efle quid indifferens; fed turpitudinem talium aétionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimum calorem, frigus, dolorem, & quod præterea naturalium qualitatium homini efle infeftum.

§. 6. Cum igitur conflet, bonitatem & malitiam in aétionibus humanis efle qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut difconvenientia cum lege, lex autem autore & latore fuo antiquior feu prior efle nequeat: confequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legiflatorem efle referendam, nec ultra ipfum retrahendam; eoque non fingendam efle honeftatem & turpitudinem, quæ lege aut legiflatore fit prior. Quo præter alia argumenta alibi jam à me adducta, etiam adplicari poteft illud, quod ingeniofiffimus Theologus Jo. Andreas Oſiander in Animadverf. ad Grotium p. 60. habet. Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, qua non nifi à fuperiore proficifcitur, ibi adefle poffet? Nam bonum & malum morale in-

voluit refpectum ad perſonam, qua iftam aétionem edit; cui fi nulla efle obligatio, neque etiam efle bonum & malum. Cum porro latio legis fit aétus maxime voluntarius, efle quippe lex decretum fuperioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legiflatoris nec poffe, nec debere excludi; eoque revera de omnibus aétibus, quacunque lege præceptis aut vetitis dici poffe; illos præcipi aut vetari, quia legiflator voluit. Enimvero heic voluntas legiflatoris non concipenda efle tanquam cæcus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione fubnixæ, & quæ nullum alium ſcopum habeat, quam ut libertas fubjectorum circumſcribatur. Sed habenda efle lex pro opere maxime rationabili, & quod fubditis ſummæ rationis loco in aétionibus fuis dirigendis efle debeat. Inde etiam qui leges poſitivas ferunt, femper refpiciunt aut refpicere debent bonum aliquod ex earum obſervatione proventurum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipſis fubjectis quandoque parum fit cognita. Aft naturalium legum obſervatio longe maximum & evidentiffimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nifi obſervatis hisce legibus illud incolume efle nequeat. Sic ut ultima ratio harum legum fit, quia earum obſervatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas & felicitas, ficuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria & destructio, dependeat. Naturam autem fuam homo à volente utique Deo fortitus efle; neque ho-

mini lex naturalis injungi potuisset, nisi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo à Deo producta fuisset.

§. 7. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu à me sit rejecta hæc propositio; ea de quibus lex naturæ disponit, per & in se & sua natura sunt honesta aut turpia: nempe quatenus per hanc propositionem Deus, ejusque voluntas à prima origine moralitatis excluditur, & hujus vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & præter Deum legemque statuitur. Alias enim eandem in certo sensu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, si tò per se & sua natura opponatur impositioni, conventioni & opinioni humanæ. Sicuti & Aristoteles justum naturale opponit legibus civilibus & positivis, quæ nõ ubiq; valent, quæque ex impositione humana, conventionione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, si addatur mentio subjecti, cui ea in se & sua natura honesta dicantur, v. g. dantur actus, qui per se DEO non convenient, i. e. qui salva ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Item, dantur actus in se & sua natura honesti aut turpes homini; seu quia natura hominis ita est comparata, ut ista non possint non eisdem congruere vel non congruere: Adeoq; quicumque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis non excludunt, quiq; tò per se & sua natura ultra creationem non retrahunt, idque se antecedenter ad Deum, ejusve

voluntatem & dispositionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut si & ipsi clamores in me tollant, cum propria umbra stolide luctantur. Inde & plane cum sententia mea conspirant, quæ in *Protheoria Annotatorum in Grotium* n. 18. proponit *Valentinus Albertus*, Professor Lipsiensis. *Compendium orthodoxum juris naturalis*, quasi maxime enixus. *Honestum*, inquit, quod ad utrumq; statum (integrum & corruptum) pertinet, est simpliciter tale, dependenter tamen à Deo. Res se ferme habet, sicut cum propositionibus necessariis essentialibus. Homo sane non potest non esse rationalis, quia alias non esset homo. At enim hac essentia humana necessitas dependet à decreto divino, quo illa sic immutabiliter ordinata ac definita est. Quemadmodum porro jus natura necessarium omnino est, nec valet, ut *Aristoteles* loquitur, qui ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex est, requiri: ita honestum simpliciter semper tale est, & arbitrio nostro eximitur, salvat tamen, quam à Deo omnis boni fonte habet dependentia. Sic & Idem ad *Prolegomena Grotii thesi* IV. §. 17. recte externam causam juris Nature vocat Deum, quia ut talia principia in nobis existerent, ipse voluit. Et §. 18. Unde constat dependentia obligationis in jure naturali à Deo; adeo ut si daremus non esse Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum juri naturali relinquere possumus. Lex enim sine latore legis non magis esse potest, quam effectus sine causa. Sic ad l. i. c. 1. §. 11. Idem objectum juris naturalis dicit actus debitos aut illicitos per se, prout conveniunt, aut repugnanti, disctaminibus status integri hodiernum validis: quæ ut existerent in nobis, Deum voluisse supra tradiderat. Et tamè Idem ad §. 18. d. l. sui oblitus, & velut veri-

tigine correptus, revera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat sententiam Grotii falsam & ineptam, & quæ, uti suspicor, propter solam amœnitatem figuræ rhetoricæ ipsi imposuit. *Obiectum juris naturalis*, inquit, *sunt actus debiti aut illiciti per se; positivi divini indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in se justus aut injustus sunt: hi justus aut injustus sunt, quia Deus præcipit eos aut vetat. Ubi sane & ipse tò per se & in se præcepto, voluntati & dispositioni divinæ opponit. Quid ergo ad jus naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justus fuerunt aut injusti? Humanis equidem legislatoribus illud per se justum & injustum opponi debet, nequaquam autem DEO, qui voluit & fecit, ut actus illi necessàrio humanæ naturæ congruerent vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet aut vetaret, nisi quam ipse sibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem ipse sibi libere proposuerat.*

§. 8. Enimvero in hac controversia, quantum mihi constat, maxime omnium horrendis clamoribus remegit *Valentinus Velthemius, Professor Jenensis*, duabus Dissertationibus super hoc argumento Jenæ editis. Quorum prior etsi jam in *Appendicè ad Dissertationes meas* dignam se anatomè subierit, & cramben alias eandem bis adponere molestum sit: tamen quia hoc scripto universa illa litigia amplecti constitutum est, non pigebit eadem heic denuo recensere. Ac initio quidem monet, hanc sibi viam

videri ad investigandum jus naturale maxime idoneam, *contemplari naturas æthæras*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia à positivis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine ejus juris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficiens, ni actus illos cum conditione naturæ humanæ compares. Inde quando termini quæstionis explicantur, fraudulenter exempli loco ejusmodi actus subiunguntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere fratrum homicidium*. Atqui si *Velthemius* hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quæ nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem involventem notant. Quod si autem id vult impugnare *Velthemius*, quod à me voluntas Divina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito divino sortitus est, & eo quidem fine, ut ope istius Creatorem agnosceret atq; coleret. Sic & quando *Idem* honestum vocat id, quod *rectarationi ut tali convenit*, propria vineta cædit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utiq; præsupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis

ditionis humanæ præcepta legis naturalis, adeoque iustum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, ejusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs DEO ulro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti & moraliter necessarij* de hominis actione efferrantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quærendus est.

§. 9. Circa statum controversiæ porro notandum, quæstionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, ut & de origine humani juris, mihi sermo est. Unde male *Velsheimius* quæstionem indefinite format; *Nam ab agentis libero arbitrio, quæ tali procedentes actiones dentur, quæ ratione sui citra impositionem convenienter recta rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverso plane principio provenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quæ à me de actionibus humanis differuntur, ad divinas velit applicare, summam mihi injuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id à me non ita stricte accipi, uti à plerisque, pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex solo placido imponendis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quæ ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quæ nihil nisi merum pla-

citum imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessaria consecutione eorum, quæ prius ab eodem libere determinata erant. Quorum illa in legibus & institutis positivis, hæc in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemque finem præfixerit, ut certæ actiones non possint non eidem convenire, vel disconvenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes ejus utique aliter disponendæ sunt, quam diversorii cuspis, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluderet? Unde *Velsheimius* vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, aque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii usum aut bombardæ dispositionem in urbe vesare aut permittere potest.* Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, ut gestatio gladii necessario ipsi conveniat vel non conveniat, sicuti alii actus, circa quos jus naturale versatur. Adeoque si quæstio ita institueretur: Num natura hominis ita sit à DEO formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controversia, cum hoc ipsum à me operose inculcetur.

§. 10. Excutiamus jam argumenta, quæ pro sua sententia producit *Velsheimius*. Ac primo loco recoquit, quod

quod ego proposueram l. 2. c. 3. §. 4. Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet, sequitur, Deum potuisse legem naturam ita formare, ut contraria forent præcepta illis, quæ iam sunt, v. g. ut inter officia hominis mutua esset occidere, furari, mæbhari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta servare, mutuum reddere. Ad hoc dubium ego respondi, id non obscure contradictionem involvere. Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere & præscribi, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feræ & horridi species animantis fuisset producta. Heic Velthem. exclamat, contradictione me involvi, meque respondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. ut Deus eum destinaret creare animal rationale ac sociale, 2. ut Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal. Atqui ni calumniandi rabies omnem Velthemio frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cujus in libro meo nulum vestigium extat. Cum sensus responsionis meæ sit planissimus; contraventurum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quæ natura ipsius adversabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi præpostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi Velthemius affingit. Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei

beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feræ. Item, Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feræ & horridi. Depone aures tuas pignori Velthemii, ni ostenderis, quo loco tam absurda hæc à me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec ita hæc est mea sententia, uti alio loco Velthemius cavillatur: Si homo non foret animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejusmodi, v. g. adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum homicidium, nec quæstio tunc de actuum turpitudine posset institui; cum non entis nulla sint accidentia.

§. 11. Alterum argumentum itidem ex opere meo d. I. depromsit Velthemius: Si non dantur, inquit, actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum si voluisset, potuisse constituere, ut inter officia hominis esset DEUM blasphemare, inter vetita Deum colere. Ego repofueram, id ratiocinii contradictionem involvere. Heic nihil habet, quod regerat Velthemius, nisi ut sycophantias suas mihi obtrudere laboret; quasi ego ullibi tradidissem; Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale. Tertio loco primum argumentum levi submutatione iterum proponitur: Si non dantur

dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c. Verum ultro expirat animam miserum hocce ratiocinium, ut jugulatione nostra id opus non habeat.

§. 12. Quanto loco urget *Velthemius*, ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positivam. Verum illud sat palpabile à nobis traditum jam est l. 1. c. 6. §. 18. & l. 2. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde jejunus erat futurus, unam atque alteram stricTURAM sui ingenii promit *Velthemius*. Primo dicit: Ut libera voluntas hominis, penes quem majestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divina majestas, cum voluntas Dei sit summe libera; aequè, imò multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturam mutare, imò contrariam ejus percipere possit? Adparet *Velthemium* non meliora sibi de Voluntate DEI polliceri, quam de libidine Caligulae aut Neronis cujusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: Me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia, (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) homo fuisset adstrictus, non sociale, sed alia ferri & horridi species animantis fuisset producta. Ergo jam, si diis placet, qui assumpta hypothese absurda aliquam sententiam absurdi convincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea so-

cialia animal, & homo, sed bellua futura erat: Igitur positive statuo, quod homo potuerit fieri bellua, i. e. quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Ubi frons tua, *Velthemius*?

§. 13. Quinto loco ita *Velthemius* ratiocinatur: Si Deus sua natura est justus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaeque naturae debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura illiciti. Verum ego nullam haec puto consequentiam esse à DEO ad hominem. Nam ex diverfo plane principio est, quod Deus quaedam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omit-tenda sunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipsius essentiae; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corrumpit machinae illae, quas *idem* contra sententiam meam ex *Ebr. VII. 18.* instruere satagit. In Deo enim promissum & juramentum fallere impossibile est propter divinae essentiae perfectionem. Inter homines autem ἀμετάβητα πράγματα sunt fides, & jusjurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salva esse nequit. Sexto loco quaestionem movet: Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum? Ego respondeo, stolide quaestionem hanc institui, nisi simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, nisi eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intel-

ligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo deniq; loco ita colligit *Velthemius*: Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur DEUM posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere natura in Deo importans imperfectionem, i. e. DEUS poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quæ in genere naturæ, nullam importat imperfectionem, à *Velthemio* adfertur. Atqui præterquam quod de humanis tantum actibus, non de divinis sermo mihi sit, sane mentiri posse in genere naturæ maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadam ignavia conjunctæ; vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est; vel plura promissit, quam præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hæc septem ratiociniis, adperso passim calumniarum condimento, prior *Velthemii* Dissertatio absolvitur.

§. 14. Posteriores autem dissertationem credideram ex meris autoritatibus, pro perfeitare *Velthemiana* stantibus, esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cavillanda ea, quæ l. 1. c. 2. §. 6. disputaveram, & quæ deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrionio monstruiformi ex *Josua Schvvarzio* tanquam *Indicis Novitarum* autore, & *Nicolao*

Beckmanno tanquam ejusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista jam præberentur discutienda. Hæc igitur fuerat mea thesis: Ut disciplina Juris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quædam per se citra omnem positionem esse honesta & turpia, & esse objectum Juris naturalis. Contradicit huic thesi *Velthemius*, quod alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positivas. Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari, credit, cum tot ac tantos viros Philosophos, & Cæsar, Theologos præcuntes habeat. Ad hæc reponimus, istum *Velthemii* stuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati præjudicium creari potest. Istorum quoque ad quos provocat, virorum autoritas eo minoris est, quod iisdem sane de Jure naturæ in formam disciplinæ redigendo nondum in mentem venerant; eoque & iidem nunquam cogitaverant, quæ hypotheses ei scopo necessariae forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui objectum Juris naturalis dixerant actus per se honestos aut turpes, id per se opposuisse dispositioni Creatoris, & eam perfeitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere asseruisse: quem sensum solum nos nescimus. Denique si quis error popularis factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus est? aut viris eruditus piaculum est, eundem destrutum ire? Aut num istorum quæ allegat *Velthemius* cuiquam pri vilegiæ cautum fuit, ne in questione philosophica errare posset?

§. 17. Inde ad examinandum, quod à me propositum fuerat, argumentum accingitur *Velthemius*. Cum honestas & turpitudine sint affectiones actionum humanarum, ita ex convenientia aut disconvenientia à lege, lex vero sit iustum Superioris: non adparere, quomodo honestas aut turpitudine intelligi possint ante legem & superioris impositionem. Heic admittit *Velthemius* honestatem & turpitudinem esse affectiones actionum humanarum; sed negat, eas oriri ex convenientia aut disconvenientia à lege. Rationem addit; quia objecti legis natura, que per se fundat realem cum lege convenientiam aut disconvenientiam, prior sit illa ipsa convenientia aut disconvenientia, id est, quia actus isti ante legem per se & sua natura honesti vel turpes erant. Enimvero hoc ipsum in questione est, an actiones humanæ ex se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Unde si quid agere volebat *Velthemius*, non debebat petere id quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quæ nullum plane respectum ad legem involverent. Debebat præscribere definitionem peccati Apostolicam, quod illud sit *aversus*, & meliorem substituere. Debebat falsi convincere illam communem notionem; ubi nulla lex, ibi nulla transgressio. Cæterum accuratius consideranti facile pater, *Velthemium* inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem convenientia cum recta hominis ratione metiri soleant; quæ cum rebus ipsis sit posterior, & non faciat, ut res tales vel non tales

sint, ideo capere non possunt, quomodo honestas & turpitudine actionum; quæ legis naturalis objectum constituunt, à convenientia & disconvenientia cum lege oriri possit. Accedit, quod iste videatur considerare humanam naturam velut perfecte existentem & legem velut ex intervallo post ipsi supervenientem. Cum tamen hæc tempore simul extiterint, & ipsa lex naturæque humanæ conditio legi accommodata simul à Deo condita sit. Enimvero ut facile admittimus, ratiocinia humana esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quæ in actionibus, de quibus lex naturalis disponit, conspicitur, eoque hanc ab istis non provenire, ita debebat *Velthemio* in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator est, autorem quoque naturæ rerum & hominum esse, & hanc ita formasse, ut certi motus hominum certos respectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipso, dum creavit hominem, certamque essentiam eidem assignavit, iussisse, ut certi motus ad legem referrentur, & ex convenientia aut disconvenientia cum eadem honestatis & turpitudinis rationem sortirentur. Sic ut nequaquam natura actuum humanorum lege prior sit; sicuti nec ipsa hominis essentia lege naturali prior aut antiquior est, quippe cum Deus eo ipso, dum homini essentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, utique diversæ naturæ actus adulte-

rii, & gestationis gladii, adeo ut ex ea diversitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudine non ex lege naturali est. Nam Deus conditor idem humanæ naturæ, legisque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, ejusdem naturam ita formavit, ut iste actus eidem congruere non posset salvo fine & velut idea, quam circa hominem formandum sibi proposuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, ut illa utique à gestatione gladii abhorreret. In eo porro *Velthemius* insigniter impingit, dum tententia suæ stabiendiæ ita ratiocinatur: *Uti risibilitas, qua affectio est hominis, & nigredo, qua affectio est corvi, non oriuntur ex convenientia cum recta ratione theoretica, qua est judicium rectum de rebus, uti sunt; nec homo ideo sit risibilis, aut corvus niger, quia homo, dum re-ctaratione utitur, judicat hominem esse risibilem, corvum nigrum: ita necessitas actus gratitudinis non magis ex convenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quæ sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanæ, quæ diversè plane est indolis. Neque enim, si honestas & turpitudine ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicæ corporum naturalium ex relatione ad legem proveniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanæ provenire à convenientia cum recta ratione; sed à convenientia cum lege, quæ duo male à

Velthemio confunduntur cum sint, diversissima. Nam recta ratio non facit, ut aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo investigare & cognoscere potest, quæ per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Denique improbe heic DEUM cum creatura pari passu ambulare jubet *Velthemius*, dum dicit: *Quodvis ens intelligens, sive DEUS sit, sive creatura, recte judicat actum gratitudinis esse bonum, quia in se & antecedenter ad rectum judicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur; Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum judicium DEI, est à creatione istius ipsum excludere. Sane enim iudicio DEI, *Sic*, loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, ut v. g. gratitudo ipsi omnino conveniret. Ergo illa non magis antecedenter se ad judicium DEI habet, quam proportio & dispositio parium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas & figura ollæ ad judicium figuli. Stulte porro quærit *Velthemius*, unde probare velim, quod lex in communi concepta sit *iussum Superioris*. Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, ut nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare queat. Addit *Velthemius*; *se nondum posse penetrare, quid desit objecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturæ.* Atqui valde habetem oportet *Velthemium* esse, si hoc penetrare non potest, quod objectum legis naturalis antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum

amentum (cognoscendi) legem naturalem ; i.e. quod rationi humanæ ad intelligendum jus naturale sufficiat objectum istius legis , ejusq; habitudinem ad naturam humanam considerasse , quippe quod à voluntate & dispositione hominis originẽ non habet. Verum à fundamento velut existendi legis naturalis voluntatẽ Dei excludere , & objecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere , est negare Deum esse rerum omnium conditorem , & à voluntate Dei dependisse , quæ & quales creaturæ producerentur. Et vellem scire , an *Velthemius* capere possit , quod verba S. Scripturæ , *faciamus hominem ad imaginem nostram* , quam maxime expriment voluntario agentem , & qui velut in consilium iverit , priusquam ad agendum , se determinaret. Unde nisi Deum creatorem humani generis , & auctorem legis naturalis abnegare velit *Velthemius* , concedendum utique ipsi est , legem naturalem à voluntate Dei profectam , sed quæ velut attemperavit ~~se~~ ad conditionem naturæ humanæ divinitus determinatæ , & tributæ. Neq; enim quando circa constituendum jus naturale , & ortam inde moralitatẽ in actionibus humanis voluntatẽ Dei antecessisse dicimus , de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicujus hominis , qui etiam absurda & sibi non coherentia velle potest , & subjectis importune occinit ; sic volo , sic jubeo. Sed concipienda est voluntas Dei tanquam Entis sapientissimi & perfectissimi , & sibi per omnia constantis , qui

que adeo & finem & naturam hominis , & normam actionum ejusdem sibi examussim congruentem , volens utique lubensque effinxit. Sic ut nulla heic necessitas locum habeat , nisi quæ ipsam determinationẽ Dei per sapientissimam ejus voluntatem factam , consequitur. Nihil ergo attulit *Velthemius* , quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum à convenientia vel disconvenientia cum lege naturali derivare , & peccatum deinceps quoque *ἀνομιαν* adpellare queamus.

§. 16. Ad demonstrandum porro , originem moralitatis ad Deum esse referendam , ego addideram : *Qui extra impositionem divinam moralitatis actionum humanarum aeternam aliquam statuunt regulam , nihil mihi aliud videtur agere , quam ut Deo adjungant principium aliquod aeternum extrinsecum , quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre posse negat *Velthemius*. Ast quid mea refert , quantum iste cæcutiat , aut lippiat , Nam modica tantum perspicacia opus est , ut quis hanc consequentiam capiat : Si moralitas actionum humanarum , earumq; habitudo & convenientia cum natura & conditione humana non est à divina impositione , cum eadem non possit esse à seipsa , necessum esse , ut sit à principio aliquo extra Deum. De cætero non opus erat *Velthemium* tam prolixè aliorum sententias recensere , quæ me haud quidquam movent , ni evidentia & firma ratione nitantur ; præsertim cum ex illis , quas format *positionibus* nihil possit exsculpi adversus me ;

qui nihil aliud ago, quam ut asseram; Dei voluntatem ab assignandis rerū formis non esse excludendam, & ad eam nihil antecedenter se habere. Sane enim non minus *natura actionum*, quæ objectum legis naturalis constituunt, quam aliæ quævis res ab æterno fuerunt in Dei intellectu secundum esse cognitum; i. e. DEUS ab æterno prævidit, qualis quæque res deinceps creanda futura esset: sed simul etiam cognovit eas, tanquam suo tempore libere, adeoque concurrente utique sua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum objective in intellectu divino ab æterno fuerit; non tamen sequitur, eam ut actu existeret, non habere à dispositione & voluntate Dei. Cum inter ea, quæ objective ab æterno in intellectu divino esse dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum sit, quod quasdam res ipse creare vellet. Sic sit sane in puncto rationis *natura actionis esse objectivum in intellectu DEI, posterius quid convenientia ejus actionis cum lege aut disconvenientia*; quæ secunda est *Veltbemii positio*. i. e. quando intellectum divinum admodulum nostræ rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquam motus alicujus Physici, quam ejus convenientiam aut disconvenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quominus affectiones morales actionis à convenientia aut disconvenientia cum norma orientur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab æterno à DEO cognita fuit immutabile fundamentum realis convenientia cum lege natura aut disconvenientia*, ali-

quid habet nobis adversi. Nam naturæ actionum ideo à DEO tali modo, & cum tali habitudine formatæ sunt, ut necessariam cum lege naturali convenientiam aut disconvenientiam haberent. Sed *positio quarta Veltbemii* factum continet errorem. *Convenientia*, inquit, *cum lege natura aut disconvenientia fundamenta aut non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo*. Id est, habilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturæ conveniunt aut disconveniunt, non pendet ab assignatione & dispositione DEI. Quis ergo alius præter DEUM naturas rerum formavit? Aut num ipsæ sese tali modo effinxerunt? Nimirum id agi adparet à *Veltbemio*, ut munere Creatoris DEUS dimoveatur; & res etiam quoad essentiam à DEO dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est; *Quia*, inquit, *nostro concipiendi modo prior est actio, quam DEUS cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua DEUS eam turpem intelligit*. Sed unde probabitur nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid præjudicare ordini & naturæ rerum à Deo constituta? Quin ineptus & nugatorius est sententia hujus rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subjecti, hoc adjuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta ejus *positio* ali-

quid

quid ad rem facti. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honestam aut irrepem ante jussu superioris, adeoque citra superioris impositionem, secundum esse cognitum, quod habet in DEO, est ipse DEUS immutabilis.* Id est, Idæ actionum humanarum, quæ objectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in DEO, quod non sit ipse Deus, quippe cujus perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo istarum actionum non est à Dei dispositione? Aut uti DEUS in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanæ ab alio non dependet? Nondum ergo *Velthemius* jejunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturæ, non existentiam tantum suam, sed & essentiam DEO tanquam primæ causæ in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt Philofophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum à Deo quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coæternum; nî malint dicere, quaslibet res habere naturas suas à semetipsis; quod non minus absurdum est.

§. 17. Inde circa isthæc mea verba cavillanda occupatur *Velthemius*. *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creasse, cui consequense est, in beneplacito ejusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare.* Puto satis clarum esse, id à me dici, à voluntate Dei Creatoris hominem & existentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit.

Si nondum capere potest *Velthemius* quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico; ubi profitemur, quod DEUS nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, conjunctum est, quod quidam ipsius motus seu actiones omnino cum lege naturali conveniant, vel non conveniant. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, ut Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem effinxerit, eoque nomine ad colendum istum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati queamus esse non adparet. Frustra jactat *Velthemius*: *Naturam hominis esse æternam, non quasi ab æterno homo Deo coëxisterit, sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura, qualis est natura animalis rationalis ac socialis.* Ast unde est illa immutabilis connexio, nisi à voluntate Creatoris, qui præter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim æternitas, quæ essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiæ rebus à Deo temel assignatæ sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus *Mendoza* à *Velthemio* adductus (etsi alias id genus hominum autoritas parum ponderis apud

me habeat :) *Essentia rebus conveniunt necessario, quia Deus volens producere hominem, i. e. animal rationale ac sociale, non potest illis tribuere essentiam, lapidis, i. e. corporis anima & organis destituti, quia non faceret hominem, sed lapidem.* Id est, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurdè sibi repugnantia vellet, quorum utrumq; à perfectione divina abhorret.

§. 18. In casum inde cavillatur *Veltbemius* id, quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum, quibus homo patris gravissimo se scelere erat obstricturus; v. g. occidendo, promiscuè coeundo. Non quod motus physicius hominis est bruti in se differant, sed quia moralitas, qua actionibus hominum per legem est imposta, à bruti actibus abest.* Sane & ipse, dum rationem à brutis abesse subjungo, utique satis innuo, similitudinem actus physici in homine & bruto esse intelligendā, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, nisi sensu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normæ conveniens adprehendere. Nam possent quidem eo casu actus isti considerari sub notione utilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac

rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quæ ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, ut sub debita correctione retineamus exemplum à *Veltbemio* allatum de furto, adesset quidem tunc attentatio rei, quam quis in usus suos seposuisset invito seponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur, quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege est:) daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, a violentam rei defensionem, aut læsionem auferentis; ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignarā, quæ adprehenderet eam actionem, tanquam rixæ, & pugnæ, & comitantium hanc malorum occasionem. Sicuti bruta quoque, si auferatur cibus, quem sibi destinant, ad lædendum irritantur: eoque imbecillior canis robustiori eibum eripere timet. Sed si nulla existeret lex, quæ istum actum sub nomine furti vetaret, impossibile foret rationi eam sub notione turpis, i. e. à lege discrepantis concipere. Nam morsibus & calcibus inter se decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Immo inter homines, posito statu belli, in quo lex domini filet, tunc certare odiis, tunc res rapuisse licebit. Sic v. g. posito, diætam nulla lege adstringi, sana ratio humana capere potest esum graminis nutritioni esse ineptum. Sed ut eandem turpem quoque concipiat, fieri non potest.

§. 19. Valde quoque sagagit *Noſter* circa torquendum locum *Aristotelis*

*telis Nicom. II. 6. à Grotio citatum l. 1. c. 1. §. 10. sed non tam ut solidi quid afferat, quam ut prælidium in professione stuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et sensus quidem istius loci est planissimus, alibi jam à nobis expositus. Sane Aristoteles ibi non docet, dari affectus aut actum vitiosum citra omnem respectum ad legem: verum affectus dariiasserit malos & turpes, qui non demum propter excessum & defectum, sed etiam intra mediocritatem considerati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice invidere, malevolum esse malis alienis lætari, vitiosum est. Unde & vocabula dantur, quæ vitiositatem istius affectus statim connotant. Sicuri & dantur vocabula actionum, quæ non notant nudum & indifferentem motum physicum, sed motum cum vitio conjunctum, seu actionem vitiosam & legibus repugnantem. Ex hisce dixi non consequi; Ergo dari affectus aut actiones in se turpes sine respectu ad legem; cum illud ipsum vitium, quod ei affectui aut actioni inest, ex disconvenientia cum lege proveniat. Velthemius tamen pro imperio hanc consequentiam valere jubet: *Ἐν ἡμετέροις* aut invidia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum; Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia à lege. Simulq; pronunciat, vocabulum in se hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare convenientiam & disconvenientiam cum lege. Et quia videbat hac explicatione nihil dari stolidius, & à ratione, & mente ipsius Aristotelis a-*

lienus; igitur ne quis contra hunc crederet, sacrosanctum suum de creatum interponit; Sic enim intelligi hæc verba debent, inquit. Ast ego contra dico; ea verba sic intelligi non posse nec debere. Uti creditis Quirites?

§. 20. Cæterum ut ego clarius ostenderem, locum citatum Aristotelis contra meam sententiam nihil facere, operose explicavi, vocabula ista, v. g. *malevolentiam, impudentiam, invidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c.* non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciamus, sed motus physicos una cum aberratione à lege, adeoque actiones quam maxime morales. Sed usque adeo nihil effecisse me apud Velthemium video, ut dum circa clarissima stuporem suum obtendit, in longe majores absurditates, & nugacissimas cavillationes provolvatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis; quasi ea res unquam in controversiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, abstrahendo ab omni lege, v. g. velle, nolle, appetere, avertari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictoriè statum controversiæ format, dum dicit: *Quæstio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem involvit quærere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quærerem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo

do sit rationalis; Enimvero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota *ἀνομιᾶ*, seu moralitate & aberratione à lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conservator naturæ concurrat; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus competit. Quæ quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale subternitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione à lege provenit, tunc illa commixtio fit pollutio, i. e. impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam uxorem, i. e. in talem, in quam per leges soli marito jus, ut cum ea misceretur, erat quæsitum. Unde patet, quam stupide aut improbe *Veltheimius* queratur, à me statum quæstionis mutari. Non enim quæsitum aut dubitatum unquam fuit à me; an adulterium per se, i. e. lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita à Deo formata, ut adulterium non possit non eidem disconvenire. Sed id quærebatur, an remoto omni respectu ad legem seu si separet ab adulterio, quæ ex *ἀνομιᾶ* seu aberratione à lege ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hoc est, quod nego; sed & illud simul nego, istum actum mere physicum ab *ἀνομιᾶ* abstractum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim potest, ut duo

viri eidem foemina miscantur, sed ut tamen, variantibus requisitis lege determinatis, alia ejusmodi commixtio sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic si duo viri soluti eidem scorto miscantur, non adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem habet quis cum uxore alterius, quam post ab isto repudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus unius ejusdemque cum eadem foemina, nunc licitus est, mox adulterium evadit, & vice versa. Actus physicus heic idem, sed accedente legis, determinatione divitiæ indolis actus morales inde proveniunt. Puro non nimis acri opus esse ingenio, ut intelligatur, quid proprie in controversia sit, & quam stulte cum propria umbra luctetur *Veltheimius*, cujus nugæ pressè excutere cum summo tædio est conjunctum. Quam furiosum enim est, quod dicit; *totum meum scrupulum hæc redire: Si concubitus cum alterius uxore non est adulterium, nisi lex alii uxorem prius addiderit, sequitur, quod contra respectum ad legem adulterium non sit turpe. Ubi quæto hujus delicti vestigia in meis scriptis deprehendisti, Veltheimi? An non intelligis ad asserti contradictionem involvere; esse alterius uxorem, antequam lex eam certo viro addiderit? Nam uxor est sociæ thori legitima, & cujus possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit uxor, leges eam soli marito addicunt; & quæ alicui viro soli per leges addicitur, eo ipso uxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio uxoris, & quod, si alius cum ea concubaret, adulterium admittat.*

tur. Ea antequam leges foeminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius uxor non est, nec in ea adulterium patrat. Ineptiæ autem sunt plusquam pueriles, putare, aliquam prius fieri uxorem, & postea, cum jam uxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro crebri in illo esse credamus, qui quærit; *quisnam superior inter homines segreges & extra civilem societatem constitutos, uxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; à Deo tanquam autore legis naturalis, & per hanc legem marito soli uxore addici. Atqui reponit *Velthemius*, liberrimo utriusque consensu uxor huius mariti (in statu illo segregate extra civitatem) proprie facta est. Sed num inde sequitur: Ergo lex divina naturalis uxore marito non addicit? An non in civitatibus quoque liberrimo viri & foeminae consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium *Velthemius* ignorat, pacta, mutuo quamvis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam à lege habere? Deniq; frivola plane est illa subtilitas, qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudine ad ulterius utique antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis. Quis enim nudam conditionem antecedentem vocaverit, quod dum DEUS indolem generis humani ita formavit, ut eidem utique congrueret, sociam generationis uni esse addictam, id ut observaretur lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra

hanc legem patratum concubitu, & adulterii nomine damnaverit? Ergo per tædiofas suas nugas nondum evicit *Velthemius*, quo minus lex naturæ, quæ est decretum & iustum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusvis actibus humanis habeat.

§. 21. Monueram deinde ego, non videri *Grotium* rem recte expendisse, dum inter illa, ad qua divina se potentia non extendit, eo quod contradictionem involvit, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti ut bis duo non sint quatuor à DEO effici non possit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus iuri naturali adversantibus, qualis adpareret, si bis duo negentur quatuor esse. Hoc discrimen qui deprehendere non possit, cum ingenio valde infelici oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa ejusdem dispositione, nec præcepto aliquo superioris; verum eo ipso, quo qualiscunque res existit, una est. Si juxta hanc alia res existat, unum & unum est, quod compendii causa duo vocamus. Unum & unum si bis sumatur, fit unum, unum, unum & unum, quod compendii causa quatuor appellamus. Unde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad ejusmodi contradictionem reduci non potest turpitudine, quæ in actibus humanis conspicitur; quæ ut resultare possit, requiritur tum ut peculiari modo natura hominis sit formata, tum ut lex tanquã norma actionum ipsi sit posita, ex cujus relatione demum illa qualitas moralis proveniat. Cum ad hoc, ut res numerabilis sit nihil aliud requiratur, quam ut quo-

quaque modo existat. Unde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed ut quid turpe esse queat, id est à peculiari conditione humanæ naturæ, & coæva illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecæ turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tam diu derivabimus, quousque DEUS munere Creatoris & summi Legislatoris à *Veltheimio* nondum fuerit dimotus.

§. 22. Isthæc quanquam circa præsentem quæstionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione *Veltheimius* prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoque nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suæ vanitatis adduci queat. Ac initio quidem à suæ sententiæ sectatoribus conatur remove re incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaveram in *Apologia mea* p. 35. quod nempe *qui ita crude jactant; quæ in se & sua natura turpia sint, lege naturalis vetari, non constituent certum aliquod principium, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulque quod non possint non hoc modo incirculatum revolvit.* Adversus hæc *Veltheimius* primò reponit autoritatem *Dissertationis suæ de Primis moralibus*, quæ, uti reliquæ omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; *per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum.* Id quod non uno nomine ineptum nobis videtur. Nam in jam ci-

tata Dissertatione hæc principia simpliciter ita erant expressa: *honestum sunt facienda, turpia sunt omittenda.* Nunc autem assuitur *tò per se & sua natura;* cum tamen non solum ea, quæ positiva lege jubentur aut vetantur, utique facienda sint & omittenda; sed etiam id quam maxime in controversiam veniat, an & quo sensu aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atqui alio loco ostendimus, ea non esse prima principia, ut ut alias sententiæ sint verissimæ; quia ratio à priori reddi potest, cur homini necessitas incumbat honesta facienda, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magis præstitit, qui novit, honesta esse facienda, turpia fugienda: cum hic præcipuus labor sit investigasse, quænam honesta sint, quænam turpia, & quodnam *principium* sit ista liquido dignoscendi. Quod quidem nunquam constitere poterit *Veltheimius*, quamdiu nil nisi circulum suum crepare novit. Inde pariter me vertiginis reum peragere instituit *Veltheimius*, velut ex principio à me constituto idem proveniat circulus, & à me idem obscurum per æque obscuram explicari. Nam si quis ex me querat de quibusnam necessario lege naturali disponatur, me respondere, de his, quæ necessario faciunt ad socialitatem hominis, aut eam turbant. Similiter quis infferet, quænam autem faciant ad socialitatem, nihil me habere quod respondeam, quam ea, de quibus lege naturali disponitur. Verum longe tibi heic abest calumniandi artificium *Veltheimii*. Nam nusquam hæc propositio, homini colenda est socialitas, à me pro principio primo & indemonstrabili, ac per se noto, & in

quo demum subsistendum sit, venditata fuit. Sed vocavi eam propositionem fundamentalem, seu, ad quam omnia præcepta legis naturalis, inprimis quæ alios homines spectant, reduci, & in eam resolvi queant; quæ tamen ipsa ex observationibus, è natura rerum & hominum petitis, a priori demonstratur. Sicuti & illa omnia, quæ ad socialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus observationibus deducuntur. Quod *Velthemium* latere non poterat, si vel legit ea, quæ calumnianda sibi sumpsit, vel genuinum demonstrandi modum intelligeret, cujus ipsum ignarissimum esse patet. Unde & recte pronunciat, *abesse à se ut judicet*; illisque judicium relinquit, *qui judicare possunt, & debent*. Et fane quid indignius est, quam quod homo, qui nihil aliud quam per plusculos annos Jenæ in lacunis Metaphysicorum volutatus est, apud nos aliquid de studiis hiscere velit? Quod enim luculentius specimen esse poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem *Grotii* adspiraturo, fundamenta *Logices & Metaphysices* potissimum commendet; aut quod ultra dogmata Aristotelica in morali & civili doctrina progredi velle nefas judicet, aut quod sententiam meam de demonstratione tanquam Aristoteli contrariam rejiciat; cum tamen eandem in praxi expriment Mathematici, penes quos solos hætenus demonstrandi artificium fuit; nisi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philosophiz partes, & ad morales quoque doctrinas eandem applicare cœperunt.

Quod autem primus ego sim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad solidam de jure naturæ & gentium scientiam monstraverim, id jactasse a mea semper modestia abfuit, nec tanto unquam me sum dignatus honore. Quid laboris heic exhausterim, ipse novi; quod operæ pretium fecerim, optimus & eruditissimus quisque liquidissimo judicabit. Id sane confido, si quam meritis sum eo nomine laudem, fore ut eam furialis calumniatorum factio mihi non detrahat; & si vivum livor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu *Velthemio*, non alio facinore superstes eris, quam quia a me vapulasti.

§. 23. Inde specimine quoque ostendere vult *Velthemius*, in doctrina a se propugnata utique dari γνῶσιμον, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quæstio: *Cur promissa sint servanda?* Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio juris in personam, cui fit promissio: Jus vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *judicium domi* habet, & qui *helleborosus* non est, (en plusculos *Velthemianos!*) desideraturum, ut cum *Velthemio* id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimvero etsi hanc sententiam, *jus suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen id comparatam nego, ut quis distinctam, claram, & ultimam rationem istius effati, *promissum est servandum*, inde perspicere possit. Sed quia talis juris bruta non sunt capacia, nec de illis, nec potest, ipsis esse

jus suum ; aut iisdem aliquid tanquam jus suum esse tribuendum: igitur merito queritur, cur homini aliquid jus suum competat, quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale jus in altero producat, cuius vi omnino quid ipsi sit tribuendum? *Velt hem.* sine dubio reponet; frustra hoc queri, cum nemini ignotum esse queat, alteri injuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut jus suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo æq; ac antea ignoto rationem hujus effari, *promissum est servandum*; nec eo magis adparet *γυναικῶν* aliquod, & quidem universale, & ad omnes quæstiones applicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum servare. Ac nisi ad quæstiones à me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promissio non servato injuriâ fiat. Id quod tamen ex nostra hypothese planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cuius ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quæstiones per circulum explicet: Nam fieri potest, ut qui in generali aliqua quæstione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentæ quæstiones adducantur, quæ à Grotio recte decisæ fuerint.

§. 24. Aliquando tamen humaniter necum videtur agere velle *Velt hem.*

*hominis, dum lubentissimo admittit, non peccare, qui ad quæstiones de certis quibusdam actibus respondet per convenientiam aut disconvenientiam cum lege socialitatis homini à Creatore injuncta. Ubi illud observari velim, si assumam aliquam propositionem, v. g. fides est servanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante *Velt hemus* fides servare per se & sua natura sit honestum; utique & hæc propositio, quæ istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen *Velt hemus* dicere non veretur, *legem socialitatis homini à Creatore injunctam*. Cum in eo controversia nostra præcipue vertatur, quod ego voluntatem, dispositionem & legem Creatoris istius perfectitate priorum esse adstruam, nec tamen per se honestam aut turpe legi Creatoris opponendum, sed subordinandum contendam: ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecederet ad voluntatem summi Legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuisse videatur, adducto supercilio addit; *modoresponsa sua non vendit pro scientiis, i. e. talibus, quæ solidam scientiam querentibus ex asse satisfaciunt*. Solidam autem scientiam querunt illi, qui tam candidos, qualis *Velt hemus* est, nactus fuerunt *μανδουκτορες*, & vere *παραδειγματοι* lectionique commendatissimorum auctorum assuefacti sunt, i. e. qui ex *Toleso* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauserunt, & per omnem ætatem in luto Sophistarum, & qui quintas inde essentias extraxerunt, volutati*

lutati sunt; Hac scilicet via sola
itur ad astra.

§. 25. Inde culturam socialitatis, a
nobis in fundamentalis propositio-
nis locum assumptam, carpit *Velthe-
mius*, quasi hoc modo nulla statu-
antur officia erga Deum & seipsum.
Enimvero qui librum meum non
solo calumniandi animo inspexit, fa-
cile deprehendit, mihi præcipue præ-
positum fuisse, officia hominum er-
ga se invicem tradere, & quid juris in-
ter homines mutuo exerceatur; cui
fini nullum commodius principium
adsumi, quam socialitatem posse in
aprico est. Et eam ob rationem caput
de Religione Naturali in eo libro
nuspam extat. Hoc quippe consecra-
rium est doctrinæ naturalis de DEO,
quam alii ad Philosophiam primam
referunt, alii peculiari disciplina sub
vocabulo Theologiæ Naturalis ador-
nant; eoque nativam velut sedem in
disciplina Juris Naturalis non sorti-
tur. Sed cum postea in usum juven-
tis officia hominis & civis juxta le-
gem naturalem in compendium re-
digenda forent, caput de Religione
Naturali ex illa sive Theologia Na-
turali, sive Philosophia prima mutuo
sumsi, & in eum libellum transtuli.
Quod eo minus heterogeneum de-
bet videri in ea disciplina, ubi cætera
omnia ex socialitate deducuntur; quia
non solum lex naturalis à Deo vim
atque autoritatem legis nanciscitur,
sed & quia Religio naturalis in hac
disciplina, prout ea à nobis ador-
nata fuit, eo tantum modo conside-
rari potest, prout humanæ societatis
vinculum, & velut coagulū est. Nam
de Religione tradere, prout ad salu-

tem æternam acquirendam spectat,
aut prout illa circa hominem in statu
integritatis sese habuit, Theologo-
rum est, in quorum messem falcem
mittunt, qui cum *Velthemio finem Phi-
losophia moralis salutem æternam anima di-
stintant*. Officia autem hominis erga
seipsum partim ex religione, partim
ex lege socialitatis fluunt, ita ut ni-
homo servus Dei, & membrum so-
cietatis humanæ esset, ipsius nulla
erga semet officia intelligi possent.
Quæ cum à me jam exposita sint in
libello de *Officio hominis & civis* l. 1. c. 3.
§. 13. mirum tamen est, vociferante
Velthemio auditorium Jenense hac im-
mani calumnia reboasse; *me nulla ag-
noscere officia hominis erga Deum & sei-
psam*. Ex dictis porro facile dispellitur
calumnia, quæ isthæc verba *præfationis*
in opere nostro impetuntur; quod
*nondum valeam dispicere, quam sit illa
morum honestas ubique & extra societatem;
hoc est, reflexionem ad alios homines obser-
vanda*. Nam puritas illa animi, & in-
ternorum motuum sanctimonia,
quam maxime etiam societatis hu-
manæ bono exuberat, & quo quis
decentius erga Deum se gesserit, eo
religiosius idem officia erga homi-
nes observabit. Unde & divinus
Scriptor hac nota dilectionem Dei
agnosci jubet, si quis fratrem suum
diligat; & mendaces proclamat, qui
amore Dei se jactant, cum fratres tu-
os odio prosequantur. Fuit etiam qui
objiceret exemplum hominis solita-
rii, qui extra societatem humanam
constitutus, utique peccaturus sit,
Deum in illa tua solitudine blasphemando,
cum brutis corpus commi-
scendo, aut vitam sibi adimendo, et si

socie-

societati, abs qua semotus degere præsupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blasphemiam & αὐτοχρησίαν respondendum sit, ex superioribus facile apparet: ita commixtio cum brutis utique socialitati repugnat. Quin & illa ipsa vita solitaria, nî ob commodum humanæ societatis sit suscepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, ut quis absque ullis impedimentis tanto majori studio, pietati & precibus ad Deum incumbat, opus non est à consortio hominum, & impij hujus mundi segregare se, vitamque solitariam societati anteferre. Quasi non in vita quam maxime sociali locus sit precibus fundendis, aut quasi pietas commodius inter feras sylvestres, quam homines exerceatur. Add. *Math. V. 14. 15. 16.* Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta fæditate patranda in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante Evam conditam, cujus innocentia & pietas a societate, quæ nondum erat, mensurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda foret, tunc fas fore v. g. urgente fame, ut aliqui sese interimant, quo societati multitudine laboranti consulatur; probandum factum Lacedæmoniorum juvenes promiscuè cum uxoribus concubituos mittendum apud *Justinum* l. 3. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam, Enimvero hic casus partim inepte ad præsentem quæstionem applicantur, partim confundunt bonum particularis cujusdam societatis cum socialitate;

cum haud quaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur; multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per soliditatem ex usu certæ societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates ad honestatem metiendæ sunt, non vice versa; nec eo minus tamē quid homini adversus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua itidem antecederet judicari potest, quæ peculiaris societas bona aut mala appellari debeat, Denique & in superioribus latis ostensum fuit; non repugnare, fundamentalem juris naturalis propositionem esse, hominem debere sociabilem esse; & hujus propositionis evidentiam atq; necessitatem ex contemplatione humanæ naturæ exsplendescere. Unum tamen fateor nostræ methodo deesse, quo *Velibemii* decreta, solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viva voce hausit, tandem in hæc propositiones resolvit; *Est per se honestum ac sua natura, adeoque expectandum, faciendum; Est per se turpe ac sua natura, adeoque fugiendum, omittendum:* ut stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum revolvit arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per se honestum aut turpe dicatur; *subter* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Ubi miror *Velibemium* usque adeo à gravitate Patriarchæ sui *Nicolai Beckmanni* degenerasse, ut ad rustici alicujus instar fustibus depugnate cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum ge-

nerē, spectante & pollicem premente Dno. Episcopo *Petro Winstrupio* in hujuscē aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertaverit; ejusque artis fiducia litem, quæ sibi à me propter impressum Indicem Novitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiæ judiciali decidendā committere. Enimvero ego ultimam rationem doctrinæ meæ à fustibus aut gladiis petere haud quicquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet quod cuti suæ metuat. Neque usque adeo operam & oleum me perdidisse judico, ut non spes mihi sit fore ingenia recta & præjudiciis non distorta, quæ citra metum fustium scripta mea sint æstimatura. Quod si quis tamen tabellis suis & collegiis manuscriptis, quibus insuevit, immori malit, ego sane neque indignor, neque invidco. Quin ultro omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca adportent, ubi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§. 26. Multa quoque blaterat *Velt hemius* circa hæc verba *Apologia* meæ: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad DEUM, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium DEO prius aut coæternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne DEUS quidem contravenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, ut calumniandi occasio ne desit, tentabo, an efficere

possim, ut vim ratiocinationis meæ capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam juxta quam aptæ sunt honestæ aut turpes vocari, esse à DEO, ejusque definitione & determinatione pendendam, absquā nullo modo ejusdem voluntas excludi queat. *Velt hemius* contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem DEI habere. Heic ego repono; si illa moralitas non refertur ad autorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa utique à seipsa esse nequeat, necessum esse, ut sit ab alio principio extra DEUM. Jam autem non adparet, quodnam aliud principium heic fingi possit, præter fatum Stoicum; aut principium DEO prius aut coæternum, formas rerum determinans: i. e. ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, sive ex indeclinabili rerū serie, nescio unde producta cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel ut alius præter Deum sit, à quo formæ rerum sint productæ. Utrumque absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimovetur. Heic igitur *Velt hemius* id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coæternum horribile absurdum vocarim. Nam ipse rem leviculam putat Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo per seitas sua salva perstet. Dein displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diversæ sint eruditorū opiniões. Atqui moris mihi non est, quacun-

que occasione locos communes ex-
 pilare; & quæ additi verba, cui *ipse*
Dens fit alligatus, satis quale fatum
 intelligā, arguunt. Hinc miserrimus
 & vere deplorandus Sophista delirat;
 me, quod fati Stoici mentionem fe-
 cerim, id velle inde concludere, quod
 qui peccant, ex fatali necessitate pec-
 cent, & culpam à se in fatum amoliri
 queant. Hanc enim consequentiam
 neētunt illi, qui fatum Stoicum ad-
 mittunt. (*Nemo fit fato nocens, est apud*
Senecam.) Atqui ego fatum Stoicum
 seu à Deo independens rejicio, &
 horribile absurdum pronuncio.
 Quid ergo mihi cum consequentiis,
 quas ejus fati defensores neētunt?
 Præterea negat *Velsbemijs, Grotium*,
 & qui eandem heic cum ipso fovent
 sententiam, statuere aliquod prin-
 cipium extra Deum existens, eique
 coæternum, à quo intrinseca hone-
 stas aut turpitudine actionū depende-
 at. Ast ego nusquam dixi, eos expresse
 id statuere: sed hoc dico, id *consequi*
 ex sententia eorum, siquidem *per se*
& sua natura dispositioni &
 determinationi divinæ opponant.
 Sæpe autem contingit, ut quis the-
 sin aliquam asserat, cujus absurdam
 consequentiam non prævidet; sæpe
 ut hanc inde fluere neget, cæteri
 asserant. Addit, à *sua sententia de-*
fensoribus neminem in dubium vocare,
discrimen honesti & turpis à DEO, ejus-
que definitione & determinatione peten-
dam esse. Credas jam *Velsbemijs* sa-
 pere velle. Sed quod una manu vi-
 deri voluit dedisse, altera mox iterum
 eripit. Statim enim addit: *modo hoc*
admittatur, quod à Deo aliter honestas ac
turpitudine actuum determinari nequeat,

nisi ut horum istorumve actuum, quos per
 se & sua natura honestos statuimus, na-
 tura fert. *Quales intellectus Dei sapien-*
tissimus agnoscit actus, tales judicat, ut ta-
men in puncto rationis semper prior sit tur-
pitudo actus, à DEO facta definitione ejus
turpitudinis atque determinatione. Atqui
 hoc ipsum jam maxime quæritur,
 unde sit illa natura actuum, cui de-
 terminatio divina attemperare sese
 debuerit? Ego dico, hanc naturam
 actuum itidem esse à determinatio-
 ne DEI, utpote qui hominis natu-
 ram ita formavit, ut & legis esset
 capax, & quæ naturalis vocatur lex
 omnino cum ejus conditione qua-
 draret. Nam nemo utique præter
 DEUM homini dedit, ut talem
 haberet naturam, ut talis actuum
 ab ipso exercendorum esset indoles.
 Cum autem DEUS hominem crea-
 ret, cum talem ipsi, ejusque actibus
 naturam daret, quam maxime vo-
 luntarie agebat. Igitur moralitas
 illa actuum humanorum ad volun-
 tatem DEI antecedenter se habere
 falso dicitur. Equidem quales actus
 Dei intellectus agnoscit, tales judicat;
 sed tales & non alios, taliter & non
 aliter agnoscit, quam quales creare
 constituit: i. e. agnoscit actus, qui le-
 gis naturæ objectum constituunt om-
 nino naturæ humanæ congruere
 vel non congruere, sed & hoc agno-
 scit, actus illos eam habitudinem
 cum natura humana obtinere, quia
 ipse ejusmodi creaturam libere crea-
 re constituit. Unde falsum est, quod
 in puncto rationis turpitudine actus
 prior sit definitione à Deo facta. Sed
 primo omnium concipitur homo
 tanquam creatura rationalis à Deo li-
 bere

bere producenda. Inde concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sint, ac demum concipitur honestas & turpitudine, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminisci, aut ordinem hunc intervertere, contra rationem est. Quicumque igitur naturam illorum actuum, de quibus sermo est, ad autorem DEUM referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem suam non à divina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neque *Velthemius*, neque universa ista factio hanc mihi persuasionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim & quod creatura sim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi injunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, ubi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit injuriosus.

§. 27. Tandem atrocem quoque oppugnationem lubeunt, quæ super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse non absolutam, sed hypotheticam, supponentem creationem animantis

rationalis, quam nemo est, quin liberrima voluntati Dei adscribat. Heic ut appareat omnem *Velthemii* conatum frustra in aërem effundi, observandum est; cum locum à me opponi verbis *Grotii* l. i. c. i. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, à Deo necessario precepti aut vetiti intelliguntur. Quæstio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, ut circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quia supponitur à DEO animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessarium fuit à Deo legem naturalem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, abs Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quæ autem necessario consequuntur actum libere & contingenter susceptum, illa utique ex necessitate non absolute, sed hypothetica fieri dicuntur. *Sic currit, movetur*, est exemplum necessitatis hypotheticæ à *Velthemio* positum. Antequam quis cursum libere susciperet, neque currere, neque moveri necessarium ipsi erat; posito autem cursu libere suscepto, non potest non simul existere motus. Sic antequam DEUS crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturæ ferre Deo necessarium erat. Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam,

pram, non potuit non lex naturæ simul ferri. Sic ut sperem, me adplicationem hujus termini augustissimis imperii Metaphysici Monarchis satis adprobare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad DEUM illa refertur, unice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quæstio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quæ necessitas homini insit ad actus istos observandos aut omittendos? respondeatur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin præcisè quæram de cohærentia affectionis moralis cum certa actione humana, v.g. honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quænam sit illa necessitas, qua parentes honorare honestum, mœcham turpe sit: responderetur, esse necessitatem absolutam in genere morum, quæ contradistinguitur necessitati absolutæ in genere naturæ, qua affectiones physicæ cum rebus naturalibus, v.g. vis comburendi cum igne, conjunguntur. Quæ duo genera necessitatis in hoc differunt, quod hæc nil aliud præsupponat, quam actum creationis, quo rebus ejusmodi natura est à Creatore insita; illa autem præterea superioris impositionem & legem prærequirit. Ex quibus manifeste adparet à *Velthemio* primam illam quæstionem, de qua mihi sermo est, cum postrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum sit, an vero ut anam arriperet tam abstrusæ eruditionis Oceanum

exonerandi, simulque proterve mihi insultandi, dubium est. Sane uti cucurbitas lippire, & toto cœlo à sententia mea aberrare isti homini insolitum non est: ita splendidum & se dignum finem ut differtationi suæ imponeret, operam dedisse videtur; dum ea occasione per aliquot paginas doctrinā de necessitate, sexcentis tabellis expositam, & quam Jenæ passeres quoque cantillant, non minore eloquentiæ torrente evolvit, quam agyrtæ virtutes adipis murium Alpinorum solent. Hinc sublato immensum supercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinæ, ac divinitus apud Jenenses sancitæ Metaphysicæ mihi exprobrat, in quam impingendo gravissimo me læsæ Majestatis pedanticæ crimine adstrinxerim. Ad quam accusationem paucis repono; ex suprascriptis manifestum esse, in quæstione à me proposita terminum necessitatis hypotheticæ propriæ, & ex usu omnium Metaphysicorum fuisse adhibitum: sed quod *Velthemius* aliam quæstionem substituerit, cui iste terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Stahlanis, velut æterna Parcarum lege, sancitum est; num tamen ideo tam inficeto more insultari par erat viro, cui oblatrasse unicum sibi viam ad qualemcunque famam adquirendam sufficere *Velthemius* judicavit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiæ & reip. salute ageretur? Præferim cum omnē illam sapientiam *Velthemianam*, cu-

jus præcipuam partem *Institutiones Logica* sui affinis, & *tabella Stahliana* abfolvunt, plane ignorasse, aut saltem ejus notitiam dissimulasse apud solide eruditos, & quibus me ac mea scripta potissimum adprobare gaudeam, non magis rubori sit quam aulico cuiquam, quod hircum non oleat. Sed ut quod res est, fatear, juvenilibus annis, & cum studia impetu potius quam judicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philosophia, cujus pulchritudine *Velthemius* attonitus stupet, me perdidisse memini. Quin & cum Jenæ eo ipso museo, in quo Stahlius animam exhalaverat, uterer, quotiescunque respirarem, aromos quasdam distinctionū & terminorum *Metaphysicorum* videbar deglutire, quibus aer iste pertinacissime infectus erat. Postea tamen diversum coelum pulveres istos ultro discussit, & ex tota illa scientia id præcipuum remansit, quod sciam, eum qui istam solam scit, nihil scire.

§. 28. Ex hisce igitur quilibet cordatus judicabit, num *Velthemius* recte clamitet; *totam litem in abusu terminorum à me facto consistere, & me revera cum istis sentire, quos ex puris novandi impugno.* Sane enim non intra sola vocabula hæret isthæc disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat; num illa natura actuum, qui per se honesti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subungi & subordinari debeant? Et cum nusquam thesin suam *Velthemius* revocet, aut ita explicet, ut cum mea conspiret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destrua-

tur, necio, quo jure me velim no- lim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam uti nihil facilius mihi, quam istius miseræ sophistications destruere; ita poenitenda est pugna, ubi vicisse hostem in glorium habetur.

§. 29. Cum ad alia pedem jam proferrem; occurrit alia *Velthemii* Dissertatio, quæ inscribitur *De Statu Controversiæ*; in qua per sædum mendacium hæc mihi. thesis affingitur; quod nullum actum necessario turpem statuum, sed velle contingenter turpes esse illos actus quos consensus communis necessario turpes judicat, e. g. contingit esse turpe adulterium; quatenus contingit committi ab homine ut est rationalis. Bone DEUS, in quot sese formas vertere non novit dira calumnian- di rabies! Si micam boni viri habet *Velthemius*; ostendat, ubinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus rudita- tis, quam malitiæ isti calumniæ subest! Cui enim ignotum est omnes actiones humanas respectu exercitii aut existentiae esse contingentes, quia à voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum hæc contingentia non obstat, quo minus illis certæ affectiones necessario competant. Quod jam docui in *Opere meo* l. 1. c. 2. §. 5. Neq; etiam quo minus, v. g. adulterium homini neces- sario, i. e. ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, i. e. lege naturali, non positiva, non obstat, quod illud

intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali à Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili à Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret; Ergo adulterium contingenter est turpe; Ergo ignis contingenter est calidus.

§. 30. Nondum Jena nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur anno 1675. habita sub præsidio celebris Jcti, sed quam stylus adolescentis foetum arguit. Cujus temeritatem responsione indignam judicarem, ni suspicarer robustiores quosdam tela isti suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de autore parum solliciti. Initio igitur sophisticationibus suis astute viam struit. Cum enim *honestum & turpe bono & malo morali respondere* pronunciasset, honestum dein ita definit. *quod præcisè delectione est conveniens natura rationali, quatenus est talis.* Quod primum est falsum, quo incautionibus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudine, bonitas & malitia morales per convenientiam & disconvenientiam cum lege tanquam norma actionum definienda est. Sed convenientia vel disconvenientia cum natura rationali ut tali proprie est affectio actionum, quæ naturali, lege præcipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem, cuius libertas certis legibus foret circumscribenda, ejusdem naturam ita simul formavit, ut actiones, quæ lege naturali præcipiuntur, non possent

non naturæ hominis convenire, & quæ verentur, repugnare. Sic ut legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nuda potestatem suam ostentare, aut inutiles vinculo molestiam homini faceffere, & velut laqueos tendere vellet; sed ut homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturæ suæ convenienter ageret, & incolumitatē juxta atque emolumentum suum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonæ cum natura hominis; sed in ea convenientia formalis ratio bonitatis morales non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiæ & inobedienciæ, quam favor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis præcisè eo nomine, quia naturæ suæ convenienter egerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod utique actio bona sit legi positivæ obtemperasse, maleandem violasse. Atqui quæ positiva lege præcipiuntur aut verentur, haud quidquam cum natura rationali, ut tali, conveniunt, aut discrepant, eoque ex conditione naturæ rationalis investigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod divisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conveniunt porro actiones morales bonæ vel honestæ naturæ vel simpliciter, vel ex arbitrio solius præcipientis.* Nam quæ ex arbitrio solius præcipientis naturæ rationali, ut tali convenire heic dicuntur, revera eidem non conveniunt, sed ad eam in universum consideratam indifferentem se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex

peculiari ratione conveniunt. Adeoque alterum hujus divisionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, ut ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conveniat: sicuti Creator fecit, dum legem naturam homini abs se condendo injungere constituerat. Mendose quoque mox dicitur; quod quæ positiva lege præcipiuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam *casu* leges positivas ferunt, sed gravi ratione moti, etsi ea quandoque subiectos lateat. Sic & animadversionem merentur sequentia: *Contra ea, quæ simpliciter homini conveniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem jussuque divinum, sed propter intrinsicam suam cum ratione naturali convenientiam.*

Ubi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo exponantur: *Quæ simpliciter homini, i. e. prout est animal rationale ac sociale, conveniunt, illa non ex hypothesi, i. e. non ex suppositione absolutæ & nudæ voluntatis Legislatoris, sunt honesta; seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute Legislator ira voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, ut ea honesta omnino ipsi congruerent: sed sua natura sunt honesta, i. e. quia natura hominis ita formata est, ut ista non possent non eidem convenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quæ sua natura honesta dicuntur, non demum agenda sint propter voluntatem jussuque*

divinum, sed propter intrinsicam suam cum rationali natura convenientiam.

Atqui profecto ultima ratio, quare agenda sint, quæ lege naturali præcipiuntur, est voluntas & jussu Creatoris; neque qui peccat, ideo DEI offensam incurrit, quia naturæ suæ convenienter non egit, sed quia adversus voluntatem divinam egit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane *Luthernus* noster in Catechesi puerili rationem obsequii præceptis divinis præstandi à jussu & voluntate Dei arcessitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, ut hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset, ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturæ nostræ convenienter agere. Neque *David Rex* uspiam orat; doce me convenienter agere naturæ rationali ut tali; sed doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed nimirum ista veteris pietatis scita novæ sectæ patronis sordent, qui omni conatu hoc videntur agere, ut voluntas Dei à constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu conclusio istius loci admittenda sit: *quocirca necessario sequitur, condito homine Deum non potuisse non talia jubere vel prohibere, i. e. cum Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal natura rationali ac sociali à se donandum, non potuit non talia jubere vel prohibere; quia alias Deus aberrasset à scopo suo, quem in creando homine sibi præfixerat, adeoque sibi ipsi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratio-*

ne agit, non potest non designationi suæ convenienter agere.

§. 31. Nec minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quæstionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, utrum dentur actiones morales intrinsece, sive in se honestæ aut turpēs? An potius omnes omnino ex hypothesi ac mera voluntate Legislatoris sint tales?* Quis non videt decipulam instrui vocabulo *mera voluntatis*? Nam nemo unquam assensit, quod actiones humanæ, de quibus lege naturali disponitur, honestæ sint vel turpēs ex *mera voluntate Dei*, i. e. ut nulla plane ratio eorum præceptorum præter nudam & absolutam voluntatem DEI allegari possit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones istas honestas vel turpēs declaravit, non mera est, sed quæ non potuit non resultare exposito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Ut jam non amplius obicurum sit, quo sensu honestas & turpitudine illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate ejusdem inesse dici queat. Unde mirum est, quod cum iste in sequentibus scripsisset; à DEO hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, ut actiones hominum convenienter fini instituantur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem antequam esse necessarias, quasdam eidem repugnare: mox tamen addat; id non ex voluntate divina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actuum natura. Nam quia & finis iste homini vo-

luntate divinâ est constitutus, & voluntate itidem divina ita sit formata hominis natura, ut certæ ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinseca voluntati divinæ non opponenda, sed subordinanda est; cum nihil illud voluntate divina constitutum fuisset, hoc consecuturum non iuraret. Unde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, ut fixæ, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque jubere debeat actiones fini respondentēs, adversas vetare*; quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam præcepisset aut vetasset, tamen exercenda omnino vel omittenda forent ex sua & subjecti agentis natura.* Conspirat quippe hoc cum stitculo illo Velthemiano, parum à blasphemia abeunte; quasi lex naturæ obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam a Deo lege iancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut utilitatis concipi possent. Sicuti convenienter meæ naturæ ago, si sæviente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est nova illa Philosophia, quod legis ea duntaxat vis sit, ut obligetur subjectum, & incurrat pe-

nam contra præceptum Legislatoris nitens. Nam hæcenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subiecto significare, quid agendum, quid omittendum, injuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut poenæ capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri & quid ab ipso non fieri debeat. Quæ igitur necessitas subigit ad tam absurda, & à sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte cælum terræ miscendum est, ut A sinii Tenebrionis calumhiæ aliquo fuce adornentur? Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque poena; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subiecto ad obtinendum finem aut fugiendam statui potest. Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. Quod si jam necessario quedam jubentur aut vetantur, inquit, propter intrinsicam suam honestatem & turpitudinem: (mendosè; nam scribendum erat, propter convenientiam aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs DEO libere formata; quia honestas & turpitudinis affectiones actionum, quæ legem sequuntur,) manifestum etiam sit, hæc omnia jussa divina vel prohibitiones, mere arbitraria esse. Atqui hæc conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, omnia jussa divina mere arbitraria esse, aut quæcumque à DEO mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia provenisse, nullo habito respectu ad conditionem naturæ rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§. 32. Videamus, quo acumine

candore argumentum à me allatum dissolvere aggrediatur: Si honesta quedam sunt ante legem divinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante DEUM & aternitatem. Quod argumentum Ipse dicit acutum & hebetiori inexplicabile. Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum præceptione aut prohibitionem conjunctam, qua legis appellatione venit. Quamquam enim lex omnis voluntatem Dei præsupponat; neniquam tamen quisquid ille voluerit fieri vel omitti, statim præcipere aut vetare. Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones suscipi, aut omitti, id ipsum quoque præcipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus, nisi subiecto innotescat, etiam revelat seu promulgat: quippe cum heic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Notus excipit: Quid si aliunde perspecta Superioris voluntate ultro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret? id ad præsentem quæstionem stolidè applicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem divinam perspicere, nisi Deo revelante. Quicquid ergo ille quocumque modo revelavit, ut ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non revelavit, id uti ab homine cognosci nequit, ita & lex non est. Quamquam autem lex posterior sit voluntate, si non semper actum, ac ordine considerandi; quia nempe prius concipimus voluntatem,

rem, posterius decretum voluntatis : tamē in hac quæstione nihil interest, utrum neget, honestatem oriri à lege DEI, an à voluntate DEI, quia Deus aliter, quam per modum legis velle non potest, ut honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab æterno voluit Deus, ut honesta fierent tunc, quando existerent, qui facere honesta possent; eoque ipso ab æterno legem ferre homini abs se condendo voluit; etsi ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster Disputator nullam aliam elabendi viam videt, quam ut sædum illud, *Velthemio* tantopere commendatum carmen resonet : *Honestæ heic loci intelliguntur, quæ faciendæ nobis sunt, quantumvis nunquam voluisset Deus, nunquam præcepisset, ut faceremus.* Ergo hoc solum restat, ut isti homines dicant; humanum genus futurum fuisse, licet nunquam à Deo fuisset creatum. Pergit; quæ (honestæ) *ideo velle, ideo præcipere debuit, quoniam hæc faciendæ erant.* Mirum in ista lecta novum quempiam DEUM comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis injungeret, quid ipse velle & præcipere deberet. Et quid lege lata opuserat, si ista & antea homini faciendæ & antea honestæ erant? Sequitur; *postea igitur honestatē ista, ponitur simul voluntas divina, ut tempore conjuncta sint, ordine considerandi duntaxat separentur.* Prius enim ad sit oportet objectum voluntatis, antequam velis. Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate ejus, cuius nullum objectum extra ipsum

extaret, nisi ipse voluisset : & quod voluntas divina objecta extra se determinet, non quod objecta determinent voluntatem divinam. Hætenus igitur sat crasse circa resolutionem hujus difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis.* Ergo *non precedit aternitatem, i. e. non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis.* Quod si ab æterno conditum fuisse homo, quin ab æterno quadam ejusdem fini convenerint aut repugnarint, nihil dubisandum. Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab æterno.* Quod enim ab æterno est, id conditum non est; & quod conditum est, non potuit ab æterno esse, sed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ut & congrua atq; necessaria ei fins, contraria vitari ab æterno voluisset.* Sed num ex admittâ hac etiam stolidâ hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypotheses contradictorias veritas destrui potest? *At legem forte nullam præscripsisset.* Ast hoc non forte, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interveniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quæras tanti absurdi, nihil audis, nisi forte nullam legem præscripsisset. Ita disputare solent, qui *Velthemium*, tantum Analytices arithmetice, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissimus honesta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate.* Nu-

minis arctissime, & in ipso ortu hominis conjuncta. Adspargamus frigidam hanc ratiocinio, quia jamjam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen teatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus, inquit, acumen.* Rîsum teneatis amici!

§. 33. Neque tamen post tanta deliria desinit argutor Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum constituto actiones quaedam intrinsece honesta aut inhonesta dicantur; id tamen nobis nihil negotii faceffit.* Et quid tali modo disputandi negotium faceffere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus jam est finis, inquit, prout constitutus est.* Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini à divino arbitrio constituto attemperandæ sint, ut honestæ audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem divinam antevertat. Denique ut adpareat, istos homines omne suum præsidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est, cur assentiamur illis, qui omnia Dei jussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasque ante legem nihil referat, sive actus aliquis instituat, sive omittatur ab homine, sive contrarium ejus fiat.* Ast ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non à creatione, ita nec à legis naturalis latione excludendam contendî; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum

ad nauseam, usque à me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & sine hominis, non potuisse non eas leges à DEO humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius meri res arbitrii est, quæ media, aut quæ leges sint præscribendæ. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere.* Nam in contraria fini suo tendere stultitiæ est. Eoque absurdum juxta impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quæ contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quæstio instituitur: *Utrum jus natura constet ex præceptis merae arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria præceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturalis jus ex natura objecti oriri, positivum à præcepto;* id ita interpretandum, ut à naturali jure præceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in universum qualis attemperatio in positivis legibus non conspicitur. Tandem à Nostro carmen Velthemianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, scur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsece turpe est.* Hac prima juris naturalis principia, ultra qua causam nullam reddere à priori scimus. *Honestæ enim natura sunt, quæ in se, nullo respectu ad legem, conveniunt rationali natura, sive quæ in se respondent fini, ad quem homo est conditus.* Ut hoc dogma à nemine deinceps

ceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male sic reddideris honesti causam; quia convenit humane naturæ, seu quia convenit cum fine, ad quem à Deo sumus procreati. Quis enim sobria mentis ita loquitur? Homo, i. e. animal rationale, est, quia est, quia est animal rationale. Hoc quidem Velthemio & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quæstiones & responsiones ita sunt formandæ. Cur hoc vel illud, v. g. gratum esse & honestum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum natura & conditione hominis in universum. Unde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur ejusmodi naturam & conditionem isti creaturæ assignare eidem placuit? Quia ejus sapientiæ & bonitati ita visum fuit. Huc usque ubi perventum fuerit, ego subsistendum deum judico. Atque hæc isti Disputatori sufficiant.*

§. 34. Addamus etiam, quæ super hac quæstione philosophatus est *Josua Schwarzius*, qui ut ut mandato Regio juberetur silentium agere, tamen ne per inclusæ sapientiæ fermentationem intestina creparent, maluit sprete Majestatis Regiæ reus esse, quam isthæc mysteria non cructare. *Quærenti, inquit, cur qua lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondet, & quidem absque omni ruditate, malitia aut xevodoxias rubore, & prout tam illustis Indicis auctore dignum est: Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret) qui vobis (Tenebrionistis) immerito*

affingitur; verum quod infinite sapientia & justitia Dei, adeoque summa rectitudinis intellectus, & voluntatis divine adversantur. Ubi primo observandum, quæstionem ex mente Velthemii & aliorum vitiligatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi tò per se & sua natura opponunt cuivis rationi à priori: seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, sed plane in eo adquiescere jubent. Unde & iidem clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Dein quæ tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, utrum hoc, quod per se turpia sapientiæ & justitiæ Dei adversantur, ex dispositione, sanctione, & jussu ipsius DEI provenerint; seu utrum ipse Deus effecerit, ut ista per se turpia divinæ sapientiæ & justitiæ repugnarent; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus revera discedit in sententiam Velthemii, quam tamen iste visus fuit, rejecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit, Deum condendo naturam hominis procurasse, ut certæ hominis actiones ejus justitiæ & sapientiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diversa disciplina peti. Nam proxima & immediata responsio ad propositam quæstionem est hæc: Quia

Creator naturam hominis ita formavit, ut ista non possent non repugnare legi, quam cōditio ejusmodi naturæ requirebat, eoque homini esse vitanda. Ast si quis ulterius quærendo instet; cur Deus naturam hominis ita formavit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio, quod id congruerit sapientiæ & justitiæ divinæ, aut quod divina justitia hoc requisiverit, ex scitis religionis Christianæ petita est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod justitia divina præcise requisiverit ejusmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipsa convenientiam aut discrepantiam haberent. Idem quoque circa terminum necessitatis hypotheticæ cum *Felthemio* diversas quæstiones confundit; qua de re supra satis dictum. Denique & novam heic difficultatem movet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & honor Dei, castitas, temperantia, &c. ex hypothesi rationis aut socialitatis liberrime à Deo creati, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinita sapientiæ & justitiæ Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo vel Spiritu sociali non creato i. e. diabolo proficerentur. Enimvero & hic scrupulus nihil est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id quod cum ipsius sapientiæ & justitiæ congruit, sibi invicem non sunt opponenda; quippe

cum commode simul stare possint. Deinde unice mihi propositum fuit jus quod in homines cadit, inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum dispiciant subriles isti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id provenit ex causâ, quæ in homines æque ac in istos cadit; nempe quia à Deo creati sunt, intellectu ac voluntate præditi. Tali enim Creaturæ non potest non cultus Creatoris convenire, blasphemia disconvenire. Addantur quoque supra disputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando à *Schwarzio* de diversitate sexus in Spiritibus, eorundemque diætâ traditum fuerit.

§. 35. Fuit insuper non-nemo, qui alibi locorum scrupulos suos circa meam sententiã publice exposuit. Is igitur admittit, proximam rationem aut causam, qua DEUS adductus sit ad talem nobis vivendi regulam proponendam, esse naturam humanam; quippe cum frustra ab homine exigenter tales actiones, ni homo esset homo, i. e. animal anima rationali præditum. Remorum tamen rationem esse ipsam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honestatem & pulchritudinem intrinsecam. Nam tales actus v. g. benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non ledere, jus suum cuique tribuere, ordinatam & castam degere vitam, stare pactis,

non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse justos & honestos, ut pro summa sanctitate & iustitia sua non potuerit non istos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales prestare posset. Enimvero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse quæsitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animalium rationalium ac socialium tales actus eidem non injunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non fortiri à convenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subjecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non ex intrinseca & abstracta à subjecto, sed relativa ad subjectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde Idem contendit, actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice à cujusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed à necessaria istarum actionum cum subjecta convenientia vel repugnantia metiendam esse. Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quæ à mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quæ constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, in

ipso motu potentia physica, per se non inesse aliquam moralitatem: humanam tamen actionem non solius motus physici specificatione absolvi, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, objectum; sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana à lege determinatur, id morale esse, cætera ad motum physicum referri. Frustra quoque jactatur, imprimis habendam rationem objecti, congruatne illud actioni, an repugnet. Inde v. g. amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere, infestum patriam hostem, &c. in se & sua natura æquum & honestum haberi. Atqui an aliquod objectum congruat vel repugnet actioni, i. e. an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod objectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subjecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum objectum aliquem motum exercere, ex ipsius subjecti conditione judicandum fuerit. Sic si pronunciare velis, qualis actio sit honorare parentes, necessario ponendum est certum subjectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturæ ipsius à Creatore assignatæ congruæ. Eoque rō in se & sua natura heic imperite legi opponitur. Porro Idem ut probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quæstionem, an Deus sit colendus, an condemnendus. Cujus priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturæ divinæ, idque colligi non lege quadam, sed necessaria predicasi cum subjecti seu actionis Physica cum objecti

objecto congruentia. Atqui quæstio hæc moveri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cuius indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam existente hæc quæstio sit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur: *innocentem ledere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam sceleratissimi homines fateri, si ad ipsam faditatem actionum istarum attendere, haud æquum & honestum esse, ut tali modo se erga proximum & æqualem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, tale iudicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi existerent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quæstiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si præter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem scire, utrum qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse præsupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum iudicium procedat ex animo sentiu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterior, tunc pari certitudine hec pronunciant, ac si homo de meditationibus bestię, aut avis, aut piscis liquidi quid definire præsumeret. Quin si quis assumpta tam absurda hypothesi de honestate actionum humanarum pronunciare instituat, perinde feliciter rem expediet, ac si sublata ex rerum natura luce super coloribus disputare vellet. Ex

ejusmodi igitur præmissis & hypothesibus num aliquid contra sententiam nostram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra iussum superioris & legem demonstrata sit, eruditi iudicent. Quæ præterea rationes adferuntur pro hac sententia, quod *detur aliquid in se & sua natura absque omni respectu ad legem, turpe aut honestum, facile destrui possunt.* Dicitur, quod *DEI actiones justæ sint & honestæ, id non esse ex impositione & lege superioris.* Enimvero jam antea monitum fuit, quæstionem esse non de rectitudine actionum divinarum, sed de origine mortalitatis in actionibus humanis. Additur; *adeo necessariam esse actuum quorundam ad certa objecta relationem, & convenientiam, ut nisi ad convenientiam sibi objectum illi referantur, non possit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel superioris imperio, sed ex ipsa rerum actionumque ad se invicem habitudine provenire.* Atqui illa habitudo ex conditione subjecti promanat, cui lex simul includitur. Sic *cultus DEI* non intelligitur, nisi positus creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, simul sui cultum iisdem imperavit; & ut ille cultus in eas cadere posset, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo potest, nisi naturam habeat, ut quid & qua de causa ab altero in ipsum conferatur, intelligere queat. Ast qui talem naturam sortitus est, eidem illud ipsum lege iungitur. Idem de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos, servanda fide, non ledendo innocente & similibus* iudicandum. Et sane posito subjecto idoneo tales actus inhonestos pronun-

nunciare, aut contrarios hisce honestos, contradictorium foret: non autem existente subiecto idoneo tales quosque actus dari nullo modo possunt, eoque de habitudine illarum frustra inquiritur, cum non entis nullæ sint affectiones. Adjungitur; *cum acquisita notitia honesti & turpis ducatur ab actu cum objecto, circumstantiisque & principiis collatione, ejusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quadam in se & sua natura tales, quibus absque ullo ad legem respectu honestas in sit.* Sed fateor me non esse ita lynceum, ut connexionem hujus ratiocinii perspicere valeam. Urgetur denique: *si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse jus imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante jus imperandi, legesque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas juxta alterius præscriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc: quia lege præcipitur: sed cur legi & jussu superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege præcipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se æquum & honestum erit, ut præstantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam præstemus.* Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si præter humanas leges nullæ divinæ darentur; ac si nullum esset imperium præter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem qualem vellet, creavit, & qua uti conditione deberet, eidem assignavit, non opus est aliqua ratione à priori, ut ostenda-

tur, quare Creatoris legibus sit parendum. Nam ut hæc iumma esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio præstantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Ut autem humanis legibus pareamus, lex divina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem heic circulum somniare; velut quando ex nobis quaratur, cur v. g. furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum, ubi alterius irascamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia & illud lege prohibuitur sit. Nam quando nos hucusque pervenimus, ut dicamus, aliquid lege divina interdici, stultum credimus querere, qua alia lege ista lex divina confirmetur. Sed hanc rationem ejus interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, ut intermissio ejusmodi actus non posset non eidem congruere. Et hujus rationis rationem ulterius inquirendam non arbitramur.

§. 36. *Fridericum Gesenium* extremo loco reservavimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & conviciandi artem ostentare. Cujus hoc palmarium ipsi videtur specimen, quæ in alios jacta sunt convicia in nos derivare, ut ut sententiæ utrinque toto cœlo differant. Sic cum *Hobbesius* dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali à natura objectorum petendam, verum à persona, ubi resp. non est, vel in republ. à magistratu.* Hanc affectionem licet

ego confutaverim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & iussum Dei à me revocata sit. Igitur jam ex ratiocinio Garlæano æquipollent hæc propositiones: nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, & , Deus est autor & lator legis naturæ. Prior thesis *Hobbesii* est, posterior mea. Et si mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explanationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis divinæ originem honestatis & turpitudinis à me revocari. Et nihilo minus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo æquius ab ipso iudicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, iudicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expressissimis verbis à me legis divinæ & Dei mentio facta sit, quomodo metuere potui, ne quis eum locū de lege & impositione humana caperet? Inde *pessimas consequentias*, prout ipse vocat, necesse instituit; quarum hæc instar omnium esse potest: Si actiones humanæ honestatis aut turpitudinis notionem sortiuntur ex convenientiâ, aut disconvenientiâ cum lege divina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & iussu; sique legis natura-

lis præcepta inter homines invicem exercenda in socialitatem resolvuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, que malis dicenda*. Antecedens meum est, ex quo tam lepidum consequens deducit bonus noster Præsul. Nam huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum *Caramuele* sentire scribit, quo convicia, quibus iste adpersus est, in me iactare queat. *Caramuelis* thesis prout à *Gesenio* refertur, hæc est: *Multa præcepto divino reperiri interdicta, que præcisa à præcepto debeant dici indifferentia*. (Si de iis, quæ lege positiva vetantur sermo est, thesis hæcæ nullam reprehensionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium nunquamque; seclusa Dei interdictione nunquam fore malum*. (Hanc thesin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea thesis, huic si diis placet similis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege sunt indifferenter, neque bona, neque mala*. Debuerat etiam non omisisse *Gesenius* hæc verba; prout sunt *nudi motus facultatis alienius Physica, seu ejus negatio*. Audiamus aliud ratiocinium Garlæanum. Cum communis sit omni naturæ rationali justitia DEO, Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione DEI; quia absurdum foret dictu, justitiam DEI habere essentia suæ rationem à placito, voluntate, & impositione divina. Enimvero diversissimæ est in dolis justitia divina à justitia humana; quippe cum illa essentialis sit, hæc nequaquam. Eoque non sequitur: justitia in

actionibus divinis non oritur ex impositione & jussu DEI, sed ex essentiali hujus perfectione: Ergo justitia humana non habet essentialis suæ rationem à placito, voluntate & impositione divina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectæ in multis conveniunt, seu Deus in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines adversus se invicem gerere debent; ergo ex eodem principio utriusque actiones promanant. Quæ supra jam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quinquam deinceps

fore tam *Helleborosum*, (quæ *Velibemi* dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei à constitutione legis naturalis non magis quàm à creatione excludendam contendere, conclusurus sit juxta regulas Analyticæ Gir læanæ; me hoc ipso omne jus naturale funditus evertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec divinis literis infrequens sit, ut secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem facere æquipoleant. Add. quoque *Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Apocal. IV, 11.*

CAPUT VI.

DE

EXAMINE DOCTRINARVM.

§. I.

Cum l. VII. c. 4. partes summi Imperii civiles distincte explicarem, inter has quoque tanquam partem summe necessariam, magnique usus & ponderis referendam examen doctrinarum, quæ in civitate traduntur. Cum enim homines plerasque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si quæ publicæ leges ab hisce diversæ abire videantur, mussitantes pareant, omnesque vias tentent obsequium detrectandi, aut leges quique has sua autoritate tuentur subvertendi: inde patet, quantum periculi civi-

tatibus, eorumque rectoribus imminet, si per doctrinas in publicum sparsas ejusmodi opinionibus animi civium imbuantur, quæ cum usu & fine civitatum, (quem semper rectum, legique naturæ convenientem præsupponimus; & nihil nobis negotii cum corruptelis rerum publicis dominantium artibus protestamur,) repugnant. Eoque conclusimus, expedire, ut publice civitas ejusmodi doctrinis velut personet, quæ cum fine & usu civitatum congruant, simulque animi civium à puero ipsis imbuantur. Cum autem mihi propositum non

ellet

esset universam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plenè exsequi, quod illud à Scopo operis, ut pote à quavis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur; igitur sufficiebat mihi proposuisse distinctionem inter dogmata, quæ non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quæ sua natura animos hominum ad turbandas civitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quominus dissensiones oriantur; attamen turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, poenam in conviciatores & vitiligatores statuta. Verum talia dogmata, quæ sive sub specie religionis sive alio modo obtrudantur, jus naturale & principia sana Politica convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta sunt, à summo imperio civili ad examen revocanda, & è civitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessària, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat *Josua Schwarzius*, quam & postea ipsius socius *Nicolaus Beckmannus* impudentissime crocitabat, velut à me traditum fuisset; religionem statui Reipublicæ esse accommodandam, & pro instrumento hujus habendam. Videbatur autem isthæc calumnia scopo ipsorum cum primis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Machiavello, soleret tribui; quod nomen tantopere vulgo invisum est.

Et observanda est hoc loco detestabilis vel foecordia vel malitia *Schwarzii*, qui, ut calumniæ suæ faciem allineret, ita articulum suum formavit: *Statuis, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, qua cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, qua est circa cultum Dei.* Ast si cui in animo sit, candorem istius loliginis cognoscere, inspiciat modo l. c. p. 910. Ubi postquam scripseram, expedire, ut civitas doctrinis personet cum fine & usu civitatum congruentibus, subjungo: *Equidem nullum fere datur dogma neque circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, unde dissensiones, discordia, convicia, & demum bella oriri non possint; idque fieri dico, non propter dogmatum falsitatem, sed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii.* Quem locum his verbis claudio: *Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est.* Igitur expressis verbis nego, me de religione agere, sed tantum de falsis dogmatibus ethicis & politicis, quæ sub specie religionis alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor est isti homini mendacia spargere, quæ deprehendere potest, quisquis legere novit. Occinit tamen nobis bonus iste vir dictum *Matthæi X, 34. 35.* quod utique ex religione Christiana dicantur proventura dissidia etiam inter conjunctissimos, quam tamen eo nomine è civitate proscribendam nemo dixerit. Verum nescio, an magis in Doctore Theologo despuenda sit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinæ tribuat effectum, qui ex perversitate hominum oriebatur, sanctissimam doctrinam

vesano odio prosequentium; an blasphemiae similis contumelia religioni Christianae impacta, quasi illa fini & usui civitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata esset. Quo sane nihil malitiosius aut impudentius unquam inter antiquas illas persecutiones religioni Christianae obiectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo singularem suam felicitatem circa interpretandas divinas Scripturas Doctor iste ostentavit. Nuper enim elapso die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menses suggestu abstinuisset, receptus ea die Dominica textus ex *Matth. XXII, 15.* seqq. ipsi idoneus cum primis videbatur, expromendo in Regiam Majestatem Sueciae, qualem ter repetitum, juramentum requirebat animo, simulque ut de fide & obsequio Principibus legitimis debito auditores suos instrueret. Eaque occasione ex textu arrepta, non sine affectata verborum gravitate auditores informabat, utri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo suo Domino & velut ex praeepto divino obsequium adprobare deberent. Cui fini locus *Roman. XII, 1.* ad Regem Daniae applicabatur, qui utique potestatem in ipsos haberet, occupatis hujus provinciae oppidis portibusque, & Malmogia obsidione cincta. Nimirum, quia si diis placet, statim legitimus noster Magistratus fit, qui hostis in terras nostras irrumpit, aut quia inter vim hostilem, & potestatem legitimam nihil interest, aut quia statim facta invasione subditorum fides

solvitur erga Regem suum, quam maxime circa sua vindicanda fatigentem. Ubi scire velim, si quis isti homini crimen perduellionis & perfidiae objicere velit, num eo ipso Christos Domini tetigisse censendus sit; quo elogio ipsum, sociosque in-violabiles pronuntiabat *Gesennus*, quam maxime circa me calumnias & mendacii onerandum laborantes.

§. 2. Isthac omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianae*, (primae illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatae) cum vera politica; tamen adjungere placet pessimas quasdam *consequencias Gesenni*, ut appareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus haec est instar omnium: Quia *Hobbesius*, dum Evangelium Christi una cum religione a civilis potestatis auctoritate suspendit, judicatur omnem religionem evertere; igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obrudi solida, procribenda judico, quae turbarum & seditionum semina continent, & ad everendum imperium civile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphaeram hujus vitae terminatur.* Id est, in disciplina, quae & sola ratione, prout ea nunc sese habet, extracta est, de religione non ulterius tractari potest, quam quatenus homi-

homines per eandem ad vitam hancce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinæ est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit faus. Jam autem de Christo non jus naturale, sed Theologia docet. Num igitur *Gesenius* hoc vult, ut jus naturale viam salutis æternæ tradat? Aut num ipsi probantur, quæ *Veltheimius* in *Epitome Philosophia Moralis*, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigavit, *questione prima* habet? *Utrum finis Philosophia Moralis salus & beatitudo sit æterna.* Super qua *cap. 1. §. 8.* ita censet: *Finis ultimus Philosophia Moralis salus & beatitudo est æterna: intermediis vero conservatio Legum Natura, & sanctimonia vita, quæ Legibus Natura conformetur. Sive potius accurate philosophando (nam sane antegressa ejus Philosophia sat erassa fuerat), finis hujus Philosophia adequatus conservatio Legum Natura, & status istius, in quo recte rationis nostræ, legumque natura auctori homo non potest displicere, quantum à studio profectæ honestatis, h. e. pietatis, probitatis & justitiæ exercitio pendet.* Et. §. 6. d. l. pergit: *Finis ultimus Theologia Moralis idem est, qui Philosophia Moralis, nempe salus & beatitudo æterna.* *Ebr. XII, 14. Roman. VIII, 13. Marc. XII, 13.* Enimvero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde desertum erit coelum, quo illi recipiantur, qui per *Veltheimii* Philosophiam moralem salvantur. Non dubium ergo est, quin ipse *Gesenius* pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: Quia ego nego, ex jure naturali, pro-

ut id nunc sese habet, salutem æternam acquiri: Ergo nego eandem acquiri, per veram religionem ex divinis literis haustam; Perinde ac si dicerem; ranan non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est hæc ejusdem argumentatio: Quia expedit civitati, ut ipsa personet doctrinis, quæ cum usu & fine civitatum congruunt, id est, ut bona ethica & politica publicè doceantur: Ergo expedit civitatem personare religione Muhammedana, & gentili Chinesium. Sane ego uti asserui, doctrinam, quæ sua natura civitatem perturbat, eadem esse ejiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quæcunque doctrina civitatem sua natura non perturbat, ea omnino est recipienda; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla prava dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in civitate non esse docendam, is negat veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Præsulem *Garlæanum* non debere insultis & maledicis libellis nauseam seculi laceffere; is non negat, eundem cerevisiæ coctoribus concionari debere. Similis farinæ est hæc *Gesenii* argumentatio: Quia jam nemo per religionem naturalem salvatur: Ergo autoritas religionis Christianæ non dependet à DEO. Per ejusmodi igitur consequentias cum viam sibi quærat *Gesenius* atrocissima quæque convitia in me spargendi, penes lectores est discernere, utrum homo iste cæco quoddam mentis stupore, an infinita mali-

na laboret. Me sane sive bona fide *Gesenius* deliret, sive furorem simulet, ejus maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infestentur, præstare meum non sit.

§. 3. Restat denique, ut verbo tangamus eam controversiam; num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illâ: quæ summis imperantibus civilibus, quos & ipsos Christianos præsupponimus, competit? Quam quidem quæstionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diversa assertio gravia incommoda in republica producere apta sit. Affirmativa tamen videtur placere *Josua Schvvarzio*, sociisque, quam & concionabundus adstruit *Fridericus Gesenius*. Quorum illæ quidem colorem inde petit excusandæ temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & præpostero censuram ferre instituit in librum à Regia Majestate per eos, quibus id muneris competitre, visum & adprobatum. Quod ausum suum

tanta pervicacia persecutus est, ut quanquam repetitis vicibus ipsi gravi sub comminatione injunctum esset silentium, & ut nullo modo melacesseret, ipse *Index Novitatum*, dignus tam illustri ingenio foetus, publice per carnificem in foro oppidi Lundenfis crematus esset; tamè præter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laboravit, & cathedra sacra ad evomendum suum in me virus abuti, publicis Disputationibus melacessere non est veritus. *Gesenius* autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo cœlo defessus est, jam tantorum virorum humeris innixus placide adquiescat. Enimvero id quidem certum est, post tam sædum tpeccimen censuram librorum in hoc regno *Schvvarzio* haud quidquam deferendam. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam prætensionem stabilire aggrediat, non deerunt, qui jura summorum imperantium sunt vindicaturi.

Itē domum satyra, venit Hesperus, itē capella.

SAMUELIS PUFENDORFII

SPICILEGIUM CONTROVERSIARUM,

Circa Jus Naturæ Ipsæ motarum.

Quanquam spes fuerat, post editum *Controversiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore molestissima scriptione superfedere, cujus necessitatem initio mihi malevolorum improbitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro asserendis suis naniis importunitas imposuerat: haud tamen adparet, qua ratione hoc saltem scripti commode defugere queam, per quod ultimus adversæ partis conatus est destruendus. Video enim post concisos calumniarum exercitus, unum aut alterum cavillationum manipulum adhuc frontem obvertere, tum præcipue Serenissimam ac Potentissimam Regnam Meraphysicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par distinctionum pulvere haud quidquam decoro sordidarum submisisse, quæ feroculæ toto late campo volitant, veluti solæ telis suis in acicularum subtilitatem attenuatis bellum confecturæ. Quas quidem facile opaca nube testas magnum per inane circumvolitan-

tes ferre poteram; nî subsidentem in insidiis animadverterem sicriorum manipulum, infamibus telis instructum. Id enim jam egregium, ac si diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probatæque vitæ deterrimarum hæresium, ipsiusque adeo atheismi convitio adspargere, occasione quæstionum Philosophicarum, quas salva S. Scripturæ autoritate ex solo rationis lumine ventilare se profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controversia sit. Id quod plane per silētium digeri non potest. Equidem si solum eruditionis aut ingenii certamē ageretur, facile probarem eorum sententiam, qui non cuilibet contradicendi & cavillandi prurigine laboranti officium scabendi præstandum censent, præsertim cum tempus nostrum publico ac longe nobiliori labori debeat. Enimvero cum malevoli non id solum egerint, ut fructu & adplausu industriæ meæ privarer, quod conscientia rectæ voluntatis subnixo vile damnum

damnū erat: sed & me velut autorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibito omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter sanctissima officia est, malefactorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum interest. Sed ne pestilentes opiniones fovere, aut in publicum spargere videamur, usque adeo interest, & magnum crimen sit ejusmodi criminationem abs se

non depulisse; & ejusmodi calumniis fidē adstruat, qui non refellit. Demus igitur & hæc horas tuendæ nostræ existimationi, nec vivi ac videntes istam livoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores nostros norunt, quod carptim tantum & breviter, quæ ab uno aut altero adhuc objiciuntur, refellam. Nam nugis destruendis ulterius, quam necessum est, insudare, id ipsum quoque nugari est.

CAPUT I.

*Quo respondetur ad ea, quæ à Dn. ZENTGRAVIO
objiciuntur.*

§. I.

Primo autem loco, excutiemus ea, quæ Dn. Jo. Joachimus Zentgravius, Professor Argentoratensis movet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine juris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum inscripta*. Quæ ipsa inscriptio, insidiosius quid redolens, citra animadversionem præteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit jus naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foveant; (nam agnitionem & cultum Numinis in universum id Jus præsupponit, & cum eo stat, caditque,) consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum è Christianis Doctorum, quatenus extra communem ratio-

nem, & consensum generis humani cadunt; ut adeo omnis disceptatio quæstionum circa jus naturale ab autoritate certorum hominum ad sanam rationem unice revocetur. Ast Zentgravius ut Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent; quæ cum etiam circa hæc ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus præferri debeant. Enimvero ego quidem circa Jus naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id à quibusdam propositum meminerim, & Joannis Seldeni institutum

tum *Zentgravio* præ oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebræorum id jus traditum fuit. Nam quod Jus naturæ & gentium Ebraicum ab universali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio præcipua videtur, quod Ebræi circa fruitionem juris communis discrimen facerent inter eos, qui Judæi, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraq; referri videntur posse, quæ ista Ebræorum disciplina peculiaria habet. Ast Christiana religio id discrimen ignorat, per quam etiam prærogativa illa nationis Judaicæ præ Gentilibus est sublata, ac nulli nationi præ altera, præcipui quid tam circa gratiam à Christo partam, quam fruitionem juris communis tributum. Neque sane in libris Novi Fœderis præcepta Juris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Eoque si quis ex istis libris præcepta & officia juris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & universi generis humani sunt, nihil inveniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem jubemur præcepto Apostoli beneficentiam exercere adversus omnes, sed maxime adversus consortes fidei. Hoc ipso tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, ut talibus citra respectum peculiariū factorum exhibendū lege naturali est; cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac conjunctione certum officii gradum constitui, universali officio cæteris parib' prævaliturum.

Quæ autem in religione Christiana traduntur de causis ad obsequium legi naturali præstandum impellentibus, & de hujus effectu circa salutem æternam animæ, ad Theologiam pertinent, eoque ipso, ut & omnia, quæ captum communis rationis transcendunt, ab universalis juris disciplina excluduntur. Præterea si quis sub obtentu disciplinæ Christianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Divinis Scripturis id fuerit adstruendum, aut saltem ostendendum, omnes Christianos, aut majorem & sanio rem horum partem constanter & contiuuo ita sensisse, & praxi expressisse. Ast sane in *Zentgravii* scripto *Suarez, Vasquez, Bonacina, Escobar, Philippus à Trinitate, Petrus à S. Josepho, Durandus à S. Porciano*, & id genus Sophistæ utramque paginam faciunt. Quorum nugis immori si dulce sibi judicat *Zentgravius*, caveat tamen dignationem Christiani nominis tanta contumelia adspargere, ut istorum quisquiliis venerabili vocabulo disciplinæ Christianorum venditare velit.

§. 2. Præcipua controversia est de *Origine moralitatis*, ipsiusq; legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei haud quidquam excludendam, sed illam ad hanc consequenter se habere contendimus. Ubi id initio probe observandum, quid circa hanc questionem Dn. *Zentgravius* nobis concedat; quid deinceps & quibus de causis, quo ve rationum adparatu oppugnet. Ac in primis consideratione digna sunt hæc istius verba *Causa, quare divinam voluntatem moralitatis principium esse contendunt, (ego & alij) est,*

quia semper considerant hominem in ordine ad existentiam, quatenus dependens & quid ex constitutione Creatoris sit; cum nos eundem absolute ratione essentia sua præciso isto respectu in hac investigatione considerandum esse, & considerari posse, prout prima Philosophia docet, existimemus. Agnoscit igitur Noster, nihil à me falsi circa hanc quæstionem asseri; sed ea tradi, quæ rerum naturæ, prout à Creatore actu ipso constituta existit, congruunt. Cujus autem tradita cum existentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & evidenti, solido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem considerat Theologia, quam prout actu in rerum natura à Creatore constitutus est, quem etiam quoad existentiam suam ad salutem æternam perducere laborat, de essentia quatenus ab existentia præscindit parum sollicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam ejusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii ejus exemplo impactum ivere. Sic & illud fatetur Zentgravius, aliique, legem naturalem referre suam originem ad divinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex jussum sit, jubere autem aperte voluntatis actum notet. Unde contendit quidem; *data hypothese, non esse Deum, ea qua congrua sunt rationali & sociali hominis natura, talia fore, quia essentia rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, eadem leges non fore, quod lex sit jussum Superioris. Et alibi: *Qua lex naturalis jubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt,* (agnosce detorsionem nostræ dictionis ac sententiæ;)

sed antecedenter ad legis hujus lateris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur hoc ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege præcipi. Quanto commentorum inanum adparatu opus est, ut Asinii calumniæ qualiscunque color circumponatur.

§. 3. Cum igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad existentiam hominis, & lex naturæ ut talis considerata, ad voluntatem Divinam consequenter se habeant, cur nobis heic subsistere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima*, illa divinæ humanæque sapientiæ arbitra, quæ mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerat iubet ratione essentiæ, præciso existentia respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut præceptum, sed ut *veritas* antecedenter se ad voluntatem divinam habebit. Habet autem par hoc distinctionem ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciz, ut non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut pravitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturæ rerum adaptantes impune & citra ullam impudentiæ, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Artheismi convicio adspargere. Ubi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamvis rem aliam quoad existentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, præcisa existentia. Et sane etiam absque consideratione ista essen-

essentiæ citra existentiam licebit distinguere ea, quæ alicui rei in universum & perpetuo insunt, ab iis, quæ certis duntaxat individuis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, ut ut semper res velut existens oculis obversetur. Quem enim alium usum ea præcisio aut abstractio habeat, perspicere non possum. Deinde cum essentiæ illæ ab existentia præcisæ nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadæquati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum sortiti; quare, cum moralitas homine quoad existentiam adeoque conceptum adæquatum considerato consequenter ad voluntatem divinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadæquate & præcisæ existentia consideretur? Aut quomodo diversus concipiendi motus tantam diversitatem circa influxum Creatoris producere queat? Igitur abstrahamus, quantum velimus, præscindamus, concipiamus, modo fixum id sedeat, uti omnes res creatæ à divina voluntate existentiam, ita & essentiam; uti materiam, ita & formam; uti quod sunt, ita & quod tales sunt habere. Cum enim Deus si bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus sit ens infinitum, æternum, incomprehensibile, omnis boni autor, & à quo omnia dependentiam habent, in ejus conceptu errant, qui aliquid putant esse posse independentem ab ejus voluntate.

§. 4. Eodem modo inanis est distinctio illa legis naturalis, ut est præ-

ceptum, & ut est veritas, velut illo respectu ista abs voluntate divina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe est aliquid ordine posterius existentia. Prius enim concipitur aliquid existere; aut posse existere: posterius veritas, quæ ex congruentia intellectus cum istare, prout existit & revera se habet, resultat. Unde nulla plane re existente nulla quoque circa res existit veritas; re intra potentiam hærente, veritas quoque parem indolem gerit. Præterea si à voluntate Dei provenit lex naturalis, ut est lex seu præceptum, v. g. si ita exprimitur, adulterium est omitendum; etiam proveniet eadem à voluntate divina, si concipiatur, ut veritas; v. g. adulterium est turpe, adulterium adversatur naturæ hominis sociali. Hæ quippe propositiones in effectu æquipollent; cum etiam posterior, quæ affectionem aut effectum actionis vetitæ exprimit, præceptum simul insinuet: & prior dum præcipit, præcepti quoque rationem complectatur. Add. *Richardus Cumberland de legibus naturæ, c. IV. §. 1.*

§. 5. Quanquam autem hæc sufficere poterant ad ostendendum, voluntatem divinam à designandis rerum essentiis & veritatibus excludendam non esse: placet tamen strictim percurrere, quæ dict. tractatu Dn. *Zentgravii* molitur, qui omnes thesauros illius sapientiæ, quæ tam parum voluntati divinæ defert, exhaustisse videtur. In præmio igitur pronunciat, duo in honestate actionum spectari, LEGALE & MORALE, illud legem Dei æternam consequitur:

hoc vero, quare scilicet alii actus præcisa voluntate divina, vel antecedenter ad eandem, vel sub hypothefi, si non datur DEUS, uti ob illos, quibus sic statum controversia formare placuit, loqui cogimur, in se boni vel mali sint, consurgere iudicamus ex concursu principiorum illorum, quæ ex se dant esse morale, & citra mentis operationem illud dare censentur, prout vel convenienti vel inconvenienti quadam ratione, quæ in se talis, objecto accidunt, vel inter se connectuntur. Heic adparet, inepte, & non nisi ad salvandam absurdam thesin discrimen inter morale & legale in honestate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum coegerit laborare circa adstruendam originem honesti, à Dei voluntate non dependentis, ob impiam & absurdam Scholasticorum hypothefin, si Deus non datur. An eo jam res rediit, ut cogamur, stolide philosophari, quia Sophistis illis ita placuit? Quanto præstitit, istam hypothefin plane damnare & proscribere, ac improbam juxta & stolidam curiositatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum sublato Creatore, de indole effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothefi si non datur homo? postquam illustria ista ingenia non satis habent ea inquisivisse, quæ revera sunt, nisi simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypothefes fatagerent. Denique concursus ille principiorum, quæ ex se dant esse morale, si Dei voluntate constitutus dicitur, nostra sententia propugnatur; si aliunde ortus feratur, ostendatur ejus origo; si denique à seipso citra con-

cursum Dei aut alterius causæ existisse statuatur, jam etiam si Diis placeat, credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Abstrahere equidem & præcindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura conjunctis unum considerare, non consideratis reliquis; non tamen, ut præciso antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistereingas; seu ut negata causa effectum nihilominus sustinere velis. In illis porro verbis, quæ d. l. sequuntur; honestatem atque turpitudinem nonnullis actibus per se citra superioris alicujus libere ita determinantis arbitrium inesse censimus; fraus, quæ vocabulo libere subest, notanda; qua imperitis adolescentibus fucus objicitur, velut quispiam statueret, ex simplici superioris placito absque ullo ad indolem creaturæ rationalis à Deo formatam respectu eam d. l. determinationem factam.

§. 6. Aliam inde d. l. rationem reddit Zentgravius, quare aliquid in se bonum & malum, præcisa voluntate divina tale, vel antecedenter ad eandem dari probatum ierit. Scilicet id non ideo factum, quasi si moralia divinam voluntatem consequi affirmaret, Deo voluntatem mutante in lege naturali hoc ipso possit contingere aliqua mutatio, quod Vasquius aliique crediderunt; cum leges naturales, quæ utique sunt morales & ipse à voluntate Dei latas sentias, de aliqua harum mutabilitate minime anxius. Miram audaciam, Vasquio non assurgere, & constantiæ divinæ tam imultum deferre! Nisi fortasse ideo non amplius de-

sultoria quædam levitas in Deo metuitur, quia, jam magno cum supercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam Zentgravius propugnat? Amore veri, & ut ostenderet, huic universo deus, generique hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cujus amor tantopere homines istos urit. Tum ut solidius ex ultimis oppugnetur Indifferentismus principis. Oportet vero horribilem beluam esse illum Indifferentissimum, Asinii Tenebrionis foetum, quod is ex fundamento destrui nequit, nisi supponatur, Deum non dari. At ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sanctientis constiterit, eo majorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentissimum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui sanum sinciput, in mentem nunc venisset, nisi monstrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Josuæ Schvvarzii genitum, inde à Præfule Garlæano aqua lustrali circumlarum malevolis potissimum placuisset ad calumnias eo impudentius in me spargendas. Addit; *Nec finguntur hoc nomine idea extra divinum intellectum existentes, quas leges naturales latrus Deus inverteri debuit, cum qua sit alicujus rei idea, ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum.* Atqui cur istoc ex se scit Deus, nisi quia divina voluntas cuique rei suam indolem assignavit? Resplendent alias in isto proœmio

emblemata quædam, haud exiguam bonæ mentis eclipsin arguentia. *Nonnulli, inquit, de juris naturalis origine & rectitudine periculose errant, & seposita lege divina actuum humanorum indifferentiam sine fronte asserunt; taciteque omnis impietatis semina spargunt.* Nimirum quia jam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, ut juris naturalis rectitudo juxta tam sanctam hypothesin deducatur, si Deus non datur; aut quia summa jam impietas est, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De cætero nemo Zentgravius fronte carere arguet, quam adparet, dum ista eructaret, in chalybem usque adeo induruisse, ut vel adversus Beckmanniana aut Schvvarziana cornua arietare posset.

§. 7. In ipso Tractatu Zentgravius primo oppugnatum it sententiam nostram, quæ extat l. 1. c. 2. §. 6. de Jure Nat. & Gent. in beneplacito divino fuisse, qualem naturam homini vellet assignare; seu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris sortitam. Cui disceptationi præmittit (p. 35.): *Deum pro arbitrio nos formare potuisse secundum sapientia sua ideam perfectissimam, rerum creandarum natura & veritati examussim respondentem; cui ob summam essentia sua perfectionem immutabili quadam & naturali necessitate Deus libere licet si exercitium actus spectes, convenienter agit, qui alias à seipso diversus esset, & sibi contrarius futurus, si cum idea & sapientia divina non externa conveniret actio.* Est nimirum divini intellectus idea de re aliqua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cujus similitudinem creatura producuntur, cuique ita

accurate respondent, ut eo modo perficiantur, quo fuerunt divina mentis conceptus representata; juxta tamen libera voluntatis determinationem. Quemadmodum vero divina sapientia perfectissime omnia intelligens divino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem divina menti rerum creatarum rationes exemplaris convenire, hasque proinde aequae immutabiles esse, uti immutabilis est sapientia divina, censeri debet. Ex quo consequitur, Deum hominem creaturum, etsi libere quoque eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuas, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. En Sapientiae Seraphicae abyssum! Ubi observandum, Dn. Zentgravium heic primo intuitu nobiscum sentire videri, dum asserit; Deum pro arbitrio nos formare potuisse, & juxta libera voluntatis determinationem. Sic & conclusio plane mea est: Deum hominem creaturum, etsi liber eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuas, si tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. Nam & nos ipsi dudum asseruimus, Deum dum decrevit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addimus rationem planissimam; quia alias sibi ipse contradixisset. Amphora coepit institui, currente rota cur urceus exit? Id quoque in confesso utriusque est; creationem hominis quoad exercitium actus à libera Dei voluntate provenisse. Et quia id jam agitur, ut divina essentia ad modulum nostrae rationis exigatur, ponamus & id tantisper, Deum

dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam: sicuti homines ad archetypum aliquem opera sua formare soleant. Quanquam in homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani provenit; ad quem dum nimis presse divina mens exigitur, Ideae Platonicae primum refulsasse videntur. Sicuti & Aristoteles dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiae aeternitatem nobis commentus est. In eotamen ratiocinio nulla est consequentia: uti sapientia divino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum divina menti rerum creatarum rationes seu ideas convenire. Non inquam sequitur; Dei intellectus non dependet ab ejus voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illae plane absque eadem proveniunt. Nam ideae istae, rerum creandarum formas exprimentes, non utique velut ultro intellectui divino sese potuerunt offerre; non magis quam aliqua res seipsam creare potuit. Eoque ideae istae revera praesupponunt decretum voluntatis divinae de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum jam existentium ideae intellectui creato sese velut ultro insinuant. Aut unde primae omnium rerum causa idea rei nondum existentis offerri queat, nisi praesupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit. Unde & in eo, quod sequitur ratiocinio anteedens falsum est: Cum homo pro animalis rationalis habeatur &

divina sapientia antecedenter voluntatem divinam respiciente, non verò demum per liberam voluntatem ejusdem tale sit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse relinquatur, quia non nisi sapientissime, id est, essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter agere potest. Præterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter à Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntariò agit. Sicuti & insipida est explicatio illa sapientissime, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter. Sapientia quippe divina ex præstantia operum abs se productorum æstimatur; non quod illa ad essentielles rerum perfectiones sese attemperet, quæ utique ab ista promanant.

§. 8. Idem quoque præmittit (p. 37.) de essentia rerum, quas æternas & immutabiles dicit, non eo sensu, quasi, v. g. hominis essentia sit semper & irrevocabiliter, idque ab æterno & omninò independenter à Deo: sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certa alicujus essentia v. g. hominis constitutionem necessariorum. Ast unde ea connexio, nisi à divina voluntate? nî fortè essentias illas à seipsis ortas comminisci velis. Immutabiles itaque sunt rerum natura, seu considerentur secundum se & absolutè, seu in quantum divinum respiciunt intellectum, in quo representantur. Hujus asserti vera ratio est; quia talis quæque res est, qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter servat, quoad hanc re-

rum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui divino repræsentari, quod à Deo decretum aut factum. Dicit porro Noster (p. 39.) Ex hoc non sequi, plura præter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod à se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam attributa propria: qua ratione solus Deus absoluta & immutabili necessitate est id, quod est: aliud dependens, quod licet non à se, in se tamen in certo genere, ratione scilicet veritatis sua est immutabile. Ast cum dependentia isthæc non se habeat per modum necessariæ emanationis, sane voluntatem divinam eadem non poterit non involvere. Nec vera esset hæc propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decrevisset. Ex superioribus quoque satis patet, quid ac sequentia sit reponendum (p. 40.) Immutabiles quoque sunt natura rerum, si considerentur, prout divinum intellectus eas cognoscit, & prout in mente divina per ideas representantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales ut sint, natura ipsarum debita existit. Nec ipsius menti aliter objici possunt, quam quales in se sunt, & esse debent: nec eas Deus aliter ut sunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob infinitam scientia sue eminentiam, qua ipsius iudicium rei, prout est, & esse debet, exactissime responderet: Ast unde est illud debet? Num naturæ nondum conditæ, & antequàm de iis producendis à Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsis jus aliquod, & velut competentiam tribuere, ut tales utique abs Deo creandæ decernerentur? Pariter frivola sunt, quæ sequuntur.

sequuntur: *Divino intellectui objecta res non aliter adprehenduntur, aut dijudicantur, quam quales sunt & adparent.* Numquid ergo illæ res divino intellectui ultro sese objiciunt, sicut rerum natura jam condita sensibus humanis se sistit? Unde sequitur, non posse Deum, id rei & ipsius natura conveniens judicare, quod ipsi repugnat, vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat. Ast causa est, non quod essentia rerum absque voluntate Dei proveniant; sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, sive producta jam, sive adhuc producenda, & quia circa eas cognoscendas aberrare non potest. Addit ex Augustino: *Ideas, res creatas divina menti representantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, qua ipsa formata non sunt, ac per hoc aeterna, & semper eodem modo se habentes, qua in divina intelligentia continentur. Et cum ipsa neque oriuntur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritur & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendida sunt istæ Platoniorum nugæ, quæ si accuratius attendas, non uno modo contradictionem involvunt.

§. 9. His præmissis rejicit nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur; in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam velit assignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, naturæ conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba jam adversus *Veltheimii* clamores asseruimus in *Specimine Controv. c. V. §. 17. 31. 33.* Et sane cum Deus, quem nulla utique necessitas ad creandum ho-

minem cogebat, constituisset nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia aliàs sibi ipse repugnasset. Neque ulla tamen heic adparet necessitas, quæ non à divinæ voluntatis suppositione proveniat; aut quæ eandem excludat. Id autem plane absurdum est, quod *Zentgravinus de individuo aliquo hoc concedit; Deum Te ut libere condidit, ita si voluisset brutum condere potuisse.* Atqui cum & Adamus fuerit individuum, & quicquid hominum unquam extitit, aut extitutum est, individua sint, sanè si Deus omnia illa individua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia individua cadit, quo jure speciei idem denegabitur? Quæ sequuntur libenter concedimus: *Quando Deus se hominem condere statuerit aliam quam humanam, id est, rationalem naturam tibi attribuere non potuisse, ut proinde quanquam liberè & ex divino beneplacito sit homo, cum tamen homo sit, ex immutabili quadam necessitate naturam humanam sortitus sit.* Modo necessitas hæc ex suppositione decreti divini utique voluntarii promanasse intelligatur. Eodem loco negat, per sententiam nostræ adversam adungi Deo principium ali- quod extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit. *Negamus quippe, inquit, Deum extra se quidquam positum inveniri, ut secundum id constitueret, quod constituerebat. Qui enim agit secundum sapientiam suam omni perfectionis gradu perfectissimam rerumque naturas in se immutabiles, (unde sunt illæ naturæ, aut unde immutabilitatem*

suam habent?) immutabiliter quoque ob exactissimam inter divinam ideam & rerum externarum convenientiam, non agit secundum principium externum. *Divino enim intellectus creatura non repræsentatur per speciem ab illis desumptas: sed est aliquid incommensurabile Deo, quod res creatas ei adhibet, ipsa nimirum divina essentia, in qua omnes rerum natura, sicut in se sunt immutabiles, ita quoque ob summam divinam mentis perfectionem immutabiliter inhaerent.* Quid est sine mente sonum dare, si hoc non est? Denique eum nos d. l. ex divino beneplacito originem quoque moralitatis asserimus, *Zentgravius* itidem contradicit (p. 44.) *Sicut immutabili quadam ratione, inquit, homo est animal rationale; & ab immutabili quoque divina sapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante divina voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & sic quoque ante legem certos actus homini & natura ejus rationali convenire, & non convenire. Falsum antecedens, falsum consequens.*

§. 10. Alio inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis excludit *Zentgravius* (p. 88.) *Prudentia, inquit, Dei legislativa non debet a nobis concipi contra dictamina divina rationis practica in agendis, quibus secundum Suarez (par Apostolis nomen) judicat, quid deceat. Atqui hæc velut essentialis Dei perfectiones antecedenter se habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum sese antecedenter habet ad voluntatem Dei. Ast ego nego hæc consequi: Sapientia, sanctitas & justitia Dei, juxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo*

nec moralitas actionum humanarum. Et si enim sapientia & justitia Dei non sint ab ejus voluntate: ut tamen existerent creaturæ, quarum motus ad sapientiam & justitiam Dei exigi possent, voluntatis divinæ actus utique præsupponitur. Sane erat Deus justus, sanctus, sapiens, etiam antequam ullæ creaturæ existerent, quæ ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoque ut istæ perfectiones divinæ actu regulæ agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut sapientia & justitia Dei innotescat, actuque se exerat, & ut extent, qui eandem imitari queant, id utique à voluntate Dei est. Idem post ait: (pag. 97.) *Sapientiam Dei legislativam habuisse simul rationem divinarum attributorum, & simul naturam humanam.* Atqui à designatione velut naturæ humanæ voluntatem divinam excludere, quomodo possumus? Deque & idem tradit: (p. 100.) *Neque prudentiam Dei legislativam, neque dictaminem rationis divinæ practicæ habere rationem legis, quia non proponunt præceptum aliquod, sed tantum ostendunt indicando, quid rei natura habeat, & si considerentur in ordine ad ipsam divinam voluntatem, dicitur aut, quid Deum ex ratione sua bonitatis, justitiæ, sapientiæ velle deceat. Ast quando Deus secundum ista dictamina decernit, (quod est voluntatis actus) quo pacto creatura rationales suam servare ordinem debeant, tum istud decretum voluntatis divinæ vim legis acquirit, & vocatur Dei lex æterna.* Enimvero per hanc distinctionem voluntas DEI à prima origine legis naturalis, etiam ut est

veritas, ne quidquā excluditur. Nam ne quid moveam, quod hoc modo nimis proterve DEUS ad humanæ rationis modulum exigitur, jam supra ostensum, nil interesse, utrum ea dictamina concipiantur per modum præcepti, *fac*: an ut congruentiam actionis cum subjecto expriment; *hoc hominis natura competit*. Neque illa dictamina intelligi possunt, nisi præsupposito subjecto, creato aut creando, cui actus convenire aut non convenire dicatur; abs quo utique voluntas Dei excludi nequit.

§. 11. Post ubi de naturali discrimine honestorum & turpium commentatur, repetit fere, quæ hætenus discussa sunt: (pag. 234.) *Honestæ & turpia strictè talia esse talia in se & antecedenter ad divinum beneplacitum, ejusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiae naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis sua, non prout existit in nobis, considerata, causam esse dicit. Id quod sic probatum it. Antecedenter quidem ad ipsum Deum, divini namque essentiam in ordine causalitatis, vel ratione existendi nihil debet concipi. (Quippeni? cum ex mente Zentgravi non nefas sit assumere hypothesin, si Deus non datur.) Cum tamen aliquid possit esse objectum intellectus divini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem divinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quod idem ceu objectum divini intellectus antecedenter quoque ad divinam voluntatem id quod est, esse, dici & concipi queat, dubium non est. Enimvero magnum mihi adhuc dubium est, num quæ nos concipere possimus, dum divinam essentiam ad nostræ modulorum animæ metimur, re-*

vera ita se habeant. Aut num fas sit, intellectum divinum priusquam voluntatem concipere, saltem hætenus; ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obrineat. Deinde nego, aliquid esse posse objectum divini intellectus ante divinam voluntatem, si sermo sit, uti nobis est, de ideis rerum, quæ aliquando actu à Creatore condendæ fuerant; uti jam supra ostensum. Sane non obscure contradictionem implicat, alicujus rei ideam, quæ revera à Deo condita est, intellectum divino velut obversantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. Si quis tamen his non adquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quæ nunquam futuræ sunt, tale decretum voluntatis divinæ non præsupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab ejusmodi decreto præscindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfuntoriâ opus erit castigatione, ut importune divinæ naturæ adyta rimari metuat. Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: *Quod est objectum intellectus divini ante divinam voluntatem potest esse id, quod est. Unde inania sunt, quæ sequuntur: Sicut homo est per essentiam, (quæ nimirum seipsam à seipsa divino intellectui stitit independentem à voluntate divina,) agens intellectuale, & sic ex natura sua ratione moraliter agere potest, (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) sic quoque esse morale, quod ab agente intellectuâli per naturam est inseparabile, eandem antecedere rectè dicitur. Negato antecede-*

dente negatur etiam consequens. Si ut itaque hac proposito, homo est animal rationale, vera est citra divina voluntatis operationem (ut ut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) salva omni Dei perfectione eminentissima: ita quoque salva eadem blasphemiam, adulterium turpia sunt, præcisa voluntate divina, imo præciso omni divino iudicio etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quâ tales actus cadere possent. Id quidem iuris pro imperio. Et quia hæc talia sunt, sapientissimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia sapientissime iudicans, congruum, imo necessarium iudicavit, eadem lege lata hominibus præcipere, que etiam præciso divino intellectu, ei cui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter conveniensia. Ut patet, jam etiam intellectu divino præciso naturam hominis, quamvis nondum de ea creanda à Deo decretum præsupponitur, Deo necessitatem adferre potuit certos actus lege sancienti. Mirum nam homines isti rationem norunt mundum absque Deo condendi. Absurdus adhuc est, quod sequitur: (p. 241.) *Semper nulla etiam prohibente lege malum est, Deum conviciis proscindere, si vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, non entis nullas esse affectiones. Igitur si Zentgravius cum suis Sophistis Deum utique mundo exterminare cupit, simul ejus affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis est, exturbare ne obliviscatur.

§. 12. Demum & peculiarem sibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. Zentgravius, qua non uno in loco, quæ nos super ea-

dem tradidimus, evertere conatur. Ac primo quidem displicet, quod ego formalem rationem actionis moralis consistere dixerim in *imputativitate*, (pag. 242) ad quod vocabulum, non citra veniæ præfationem à me positum nescio, quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures usque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerserunt, cum ea potius rō morale consequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale constituere. Nam nisi actui vel objecto ejus valor quidam insit, qui estimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputativitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat; hoc autem existente, data insuper proæressi & libertate agentis, actio jure imputabitur. A valore enim actus proxime habet, ut imputari possit; à libertate autem remote mediante valore. Atqui adparet, imputandi vocabulum à Zentgravio in diverso sensu, quam à me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc autorem ejus actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super ista ratio ab eo exigatur, & qui inde proveniunt effectus, in eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, justitia & injustitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iste substituit, ad quantitatem actionum designandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex solo objecto inesse moralitatem, positis cæteris principiis, nemine cogitante, & præcisa omni voluntate, & ut sese ad superioris cujusdam impositionem, legem & voluntatem antecedenter habeat.*

Enimvero ista congruentia aut discongruentia velut naturalis, quæ in multarum actionum objectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidemquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare contituisset, ita naturam hominis temperavit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos præcipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium à positivis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium jam in superioribus fuit responsum: quia sanctitas & justitia in DEO sunt perfectiones essentialis, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem divinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate divina sit, quod creatura dentur, quæ imaginem quandam sanctitatis & justitiæ divinæ referre possent. Quod autem *Zenogravius* ita confidenter pronunciat, v. g. sanctitatem, bonitatem, justitiam Dei, quo minus perfectiones morales adpellentur nihil ob stare; id mihi nondum persuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino istæ imperfectiones abstrahi queant, quæ ex primæva significatione & communi usu eidem adherent, qua morales perfectiones illis, quæ natura aut per essentiam infunt, opponuntur. Sane majore autoritate est opus, ut iste terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex natura sua perfectione est amabilis & adorabilis, non ex voluntatis sua*

arbitrio: Ergo actus hi, Deum amare, colere morales sunt antecedenter ad voluntatem divinam. Nam actus illi utique non possunt intelligi, nisi positus creaturis rationalibus. Etposito actu, agens quoque necessarium ponendum est. Hoc autem ut esset, à voluntate divina est. Pergit *Zenogravius*: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse hunc, ut es vallonille, qui esse morale constituit, acceptus debeat referri, ac si hic non possit inesse, nisi lege ita constitueretur.* At ego quidem istum effectum haud quicquam legi simpliciter tribui, sed voluntati divinæ, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quæ voluntas DEI legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipso, dum certa ratione naturam hominis temperat, ad convenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus observatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris provenit, sed consurgit to esse morale ex concursu certorum principiorum objecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, qua ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt; (ast utique & ista principia, & ut concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatē Conditoris provenit,) nec libere ita definita.* Usitata istis hominibus est cavillatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis a Deo formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium

Omniū suarū actionū, & postea ex puro beneplacito citra ullum alium respectum latā lege quosdam actūs bonos, quosdam malos esse iusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. 13. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p. 278.) *motum physicum determinatam & certam alicujus actionis, v. g. blasphemia esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque Deum tanquam primum motorem ad quemvis motum physicum concurrere; qui tamen ad malum ut tale non concurrat. Itā tollitur à Zentgravio motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus lingua contra Deum.* Nam in vocabulo contra Deum jam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De cætero heic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam v. g. in iudicio, ubi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quæ reus per blasphemiam evomit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diversissima tamen abs reo intentione. Unde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & parvum. Sed jam, consumpta repente modestia Noster candē cum illis tibiam inflat, qui jure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia, inquit, (pag. 279) in ordine morali dupliciter possu-*

mus loqui, i. sicut ipsum valorem & esse naturale ad bonum & malum indifferenter se habere dicamus, & v. g. blasphemiam, cadem, adulterium, quod jam appellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si à Deo, uti Vasquez & Reterfortis, vel à Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint præcepta, ita ut bonum & malum antecedenter ad divinum beneplacitum naturale nullum dentur. Enimvero toto cœlo à commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii distat sententia ejus, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem divinam, quippe per quā sunt creaturæ moralitatis capaces. Et nihilosecius pronunciat Noster: *Hunc indifferentismum moralem alunt, fovent, pingunt, & committunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, à nuda impositione provenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant.* Bona verba quæso, mihi Zentgravi. Sane ego non usque adeo eruditum seculum spiritu calumniæ obsessum confido, ut de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Præsertim cum heic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus jam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Nam fraudulenter infarctum est vocabulum *nuda*, cum fat clare à me ostensum sit, longè aliter se habere impositionem circa res, quæ lege naturali, & circa res, quæ positiva lege sancitæ sunt; cum DEUS legem naturalem homini daturus, ejusque actionibus moralitatem impositurus naturam hominis simul certo modo formarit: id quod circa leges positivas secus se habet.

Idem & circa sequentia verba observandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & objectis moralitatem à tali impositione TANTUM, & lege superioris, provenire urget, indifferentia hoc ipso sint, necesse est, in se omnia, si qualia sint in ordine ad rō morale, præcisa ista impositione considerentur.* Sed addendum est, istam præcisionem ita fieri debere, ut si mul & lex, & quæ pari passu cum lege ambulat, formatio naturæ humanæ ad eum finem peculiari à brutis modo facta abstrahatur, utque adeo nihil remaneat, nisi quod mere sit physicum. Sequentia autem verba mirum stuporem præ se ferunt. *Concubitus, v.g. cum alterius uxore si ideo adulterium adpellatur, quia est contra legem naturalem, hoc quidem sequitur, adulterium tunc non esse actum indifferentem. Quominus tamen ipse concubitus cum alterius uxore antecederet ad omnem legem & talem impositionem spectatus, nisi in se etiam, scilicet ut Grotius Thomam secutus, Deum non esse fingas, aut actum talem lege enim non prohibuisse ponas, turpis esse dicatur, indifferens ex data hypothese sequatur, nihil impedit: quicquid deinde sit de appellatione talis actus, seu adulterium adpellari debeat, seu non, si lege non est prohibitus. Relinquitur enim ipsum concubitus cum alterius uxore antecederet ad impositionem & præcisa lege consideratum esse actum indifferentem, quod admitti nequit. Enimvero mihi sermo fuit de actu physico, abs quo omnis moralitas abstracta concipitur; Zentgravius autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, concubitus cum alterius uxore. Hic enim non est actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem quam maxime involvens.*

Concubitus cum fæmina est actus physicus, sed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur. Uxor enim notat fæminam, quæ uni soli legitime data fide corpus suum addixit. Unde contradictoria & nugatoria est quæstio: An concubitus cum alterius uxore sit malus antecederet ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronuntiandum sit, posita infana illa hypothese, si Deus non datur, tunc demum patebit, quando Zentgravius ad hanc quæstionem liquido responderit: num, posita hypothese, si DEUS non datur, Nicolaus Beckmannus & Josua Schyvartzius cum infamia è Suecia fuerint relegandi? Pergit nugari Noster: *Illam difficultatem non tolli distinctione mea inter vocabula, quæ merum motum physicum significant, & quæ actum physicum cum moralitate conjunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipsorum mente sit ab impositione, recte queritur, qualis ergo sit iste actus, cohabitare alterius uxori, præcisa impositione illa consideratus, an mere Physicus, an quid moralitatis in se contineat?* (Eodem jure quæri potest, num Zentgravius sit animal rationale.) *Posterius dici non potest, cum præscindamus principium, quod genuinum & adequatum tū esse moralis dicitur. Ast si velis principium moralitatis, totamque adeo moralitatem heic præscindere, & nihil præter merum Actum physicum retinere, amovenda quoque est notio uxoris alienæ, quæ citra moralitatem intelligi nequit. Add. quæ in Specim. Controversiarum c. V. §. 20. adversus Velthemium disputavimus. Hinc inepte infert Zentgravius: Præsertim ergo*

dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius uxore consuecere turpe non sit. Non minus stolidi sunt sequentia: Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sique Legislatoris sapientia ita visum fuerit, adulterium uti prohiberi, ita & præcipi possit; posse enim in vita sociali, & natura humana convenienser tales dari casus, ut ceterum personale, non commune adulterium in se malum non foret, quod nos contendimus, præcipi possit, dubium non est. Apage istas conseqentias, Zentgravi, quæ non nisi Gelénio cuiquam condonari possunt, cui sensum communem Garlææ fumidum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non possunt non viri cordati valde detestari artificium illud obscœnum, quo aliqui ita impudenter se jactant, ut primo falsam quampiam hypothesin alteri affingant, indeque deductas absurdas consecutiones isti nolenti volenti impingant, non sine horrendarum hæresium exprobratione. Cæterum pleraque hæctenus disputata à Zentgravio reperuntur articulo X. de Immunitate Legis Naturalis; quam cramben recouere putidum fuerit; cum præsertim adversarii circa modos concipiendi, abstractiones, præcisionesque & absurdam hypothesin sese torqueant: mea autem sententia id, quod re ipsa existit, fatente Zentgravio exprimat.

§. 14. Circa alia diluenda minus operæ est. Ac circa fundamentalem propositionem juris naturalis de socialitate mover, ex eadem officia erga Deum & nos ipsos deduci non

posse aut debere. Cui objectioni jam satisfactum in Specim. Controv. c. V. §. 25. Tantum id heic observo, ea verba, quæ ex præfatione libelli mei de Officio hominis & civis carpuntur, religionem naturalem ex socialitate indirecte derivari, insidiosè interpolari, additis de suo verbis, ceterum ex fundamento: quæ in loco, quem iste respicit, non extant. Circa amorem sui seu philautiam quoque monet, eam esse priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit à seipsa; aliis etiam facere non debeamus, quæ nobis facere nolumus. Ast nondum probatum est, amorem sui in se, & si homo non consideretur, ut servus Dei & societatis humanæ membrum, esse in obligatione. Sic non falsa solum, sed & Reip. perniciofa est sententia: neminem teneri alterum magis diligere, quam seipsum. Nam dantur casus non infrequentes, ut vita & fortunæ nostræ à nobis pro aliis impendi debeant. Falsum quoque est, quod officia, quæ homo sibi ipse debet, regula sint officiorum, quæ alteri, qui cum vivimus, exhibere decet. Quin contra amor ille nostri, ne in devia abeat, neve societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines est temperandus.

§. 15. Cavillatur inde rationes à me Lib. II. c. 3. §. 20. (pag. 123.) adductas, quod socialitas homini pro imperio injuncta sit; petitas à constructione naturæ humanæ à religione, & à moribus conscientiæ. Si quis enim consideraverit naturam humanam ita abs Creatore formatam, ut nisi culta vita sociali salva esse nequeat; & leges, quæ socialis vita continentur, cujusvis religionis partem constitucere,

stitueret, hominemque violatis illis legibus morsus conscientiae sentire, certissimum læsi Numinis indicium; latè firmiter puto, quis inde concluderet, socialem vitam abs Creatore homini pro imperio impositam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Christiani Scriptores ad idem demonstrandum usi sunt. Quæ in contrarium à *Zentgravio* afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane studium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *persuasio*, quod *Deus* velit, jubeat, ut homo sit sociabilis, non sufficere ad hoc evincendum, quod vita socialis pro imperio sit homini imposita; cum *persuasio* illa si vera & efficax esse debeat, lege quadam, qua satis innotuit, nitatur opus sit. Atqui ex tali persuasione, quæ non temere in genus humanum invasit, sed ex ipsa consideratione humanæ naturæ promanavit, rectè ad investigandam legem naturalem ascenditur. Et cum *Zentgravius* agnoscat, ex hac ratione necessitatem tantum legis pro vita sociali ferenda inferri; nobis sanè ulterius ratiocinari licebit: cum *Deus* naturam hominis ita formavit, ut necessarium ei sit per legem vitam socialem imperari, Deum utique legem ejusmodi tulisse. Addit, *persuasionem* istam primo & per se non in honestate, sed utilitate fundari, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum promovere potest: probatque eadem præcepta socialitatem concernentia, utilia quidem, non autem necessario honesta esse. Ast potest aliqua utilitas ita comparata esse, ut etiam necessitatem arguat; præsertim cum eidem argumento alia quoque jungantur. Nec quia *Apostolus* præteritatem ad omnia utilem pro-

nunciat, ideo eadem in præcepto non est. Frivolum quoque est, quod e ra argumentum à religione & metu Numinis petatum movet. *Hic Numinis metu*, inquit, nisi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per se eandem, ut vitam socialem pro imperio sibi injunctam agnoscat; cum de quo non constat, quod sit à Deo tibi pro lege præscriptum, illud nec Numinis metu præcise, ut pro lege, cui adversari non liceat, habeam, efficit. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoscunt, hanc quoque religionis partem fatentur, ut homo adversus hominem socialitatis leges observet. Pergit: *Conscientia* morsus nihil aliud probant, quæ quod divina aliqua lege ista prohibita sint, qua commissa conscientiam sic afflixerant. Atqui sic probatur meum ratiocinium: si conscientia morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio est à Deo injuncta. Inania quoque sunt sequentia: Quod peccatis societas humana turbatur, id ad effectum, non rationem sceleris vel peccati, qua tale est, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, qua socialem vitam tollunt, evincunt morsus conscientia: sed id per se & primo esse propter vitam socialem, aut legem vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adequatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur. Ast qui meminerit, quo sensu & quantum à me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cū umbra luctari *Zentgravium*.

§. 16. Quæ d. l. adversus sufficientiam socialitatis disputantur, iis facile supersederi poterat, si copus mei scripti, & quæ in *Specim. Controv. c. V. §. 23.* monui observata fuissent. *Asseveratio*

tradit Noster, peccatum fore, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo cum specie monadica homo viveret. Hanc ego illicitam probavi, quia homo à Deo in hujus mundi statione locatus est, & quia adeo servus Dei, & membrum societatis humanæ est. Probet jam Zentgravius, ullam homini ad se conservandum obligationem esse, si idem nec DEI servus, nec societatis humanæ membrum foret. Sed & nusquam à me assertum est; *socialitatem sufficienter exprimere finem hominis, ad quem DEUS eum destinavit.* Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter socialem vitam tantum, vel precipue concessam fuisse.* Aut, *reliquias imaginis divinae non primo cultum Numinis, inde vitam socialis conservationem inculcare.* Nec *supercilium profecto est, naturalem Theologiam, à disciplina juris naturalis, officia hominum inter se complexa, distinguere.* Injuste quoque arroditur, quod ego dixeram; religionem, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphaeram hujus vitæ terminari; quo nomine etiam ad socialitatem referri potest, quatenus socialitati humanæ efficax vinculum præbet. Sane enim nec de religione, quatenus ad salutem animarum post hanc vitam facit, agere ad disciplinam juris naturalis pertinet; & religioni naturali peculiaris à me disciplina assignata fuit. Cum autem ei, qui societatis humanæ indolem, vincula, legesque unice sibi exponenda sumpsit, non possit divini Numinis consideratio plane sequestrari; quippe cum ab eo legum socialium origo & firmitas promanet,

non alio quam hoc respectu religio in hac disciplina considerari potest, quæ quatenus ea societatibus humanis firmissimum coagulum præbet; nisi diversas plane disciplinas turpi errore miscere velimus. Ex hoc autem non nisi per calumniam inferri potest; *socialitatem esse religionis & cultus per naturam debiti fundamentum.* Et non decebat Zentgravium, dudum castigatam Afini Tenebriosis & fraterculi ejusdem Gesenii cantilenam coccyllare: *non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset vel cum medio politico ea uti liceret, ad terrorem simplici populo incutiendum.* An enim, si dicam, Deus est autor & stator vitæ legisque socialis, nec citra hanc persuasionem civilis societas firmo stare talo potest; id perinde est, ac si dicam; religio etiam salvifica pro ratione status est formanda; aut ficta religione simplici plebeculæ est illudendum? Tales sane consequentias nemo format, quem pudet calumniæ convinci. Unde & inanis est sollicitudo Zentgravii: *Religio, quæ ad societatem unice refertur, ex ductu rationis sibi solivoluta, facile potest in idololatriam degenerare.* Et febricitantium somnia referunt illa, quæ sequuntur: *Ex his, quæ ad socialitatem adversus alios colendam faciunt, non cognoscet, quæ ratione Deus etiam per naturam coli debeat.* Nam vel ex vitio seculi, vel duro populi genio permittuntur, quæ in se impia sunt, ut libellus repudiis; & inter piratas ac lutrones societatem esse, (num etiam ad jus naturale formatam?) *justitiam & honestatem non esse.*

§. 17. (p. 169.) Pergit socialitatem carperenoster. *Normam*, inquit, *secundum quam à nobis dijudicari debeat, quid sit juris naturalis, non ego quidem in thesi esse hominis socialitatem.* Ast ego nuspiam socialitatem pro norma juris naturalis venditavi, sed fundamentum, & quidem eo sensu, qui explicatus est in *Specim. Controv. c. IV. §. 1.* & quo dilectio fundamentum legis dici potest. Unde a que bona est hæc consequentia: hoc necessario facit ad finem & conservationem vitæ socialis, igitur est juris naturalis: quam isthæc; hoc est contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipse *Zentgravius* nupero scripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex disciplina Christiana substituit, me sane non repugnante, cum ista socialitati amice conspiraret. Nisi quod magis Theologiam moralem id sapiat; usum autem fori humani ob oculos habenti socialitas magis congrua videtur. Et ex usu fori humani certa tantum sunt officia, quæ ex charitate proprie provenire dicuntur. Unde qui, v. g. æs alienum excolvit, & alia ex obligatione perfecta præstat, non ex charitate agere dicitur. Cæterum quam maxime cavendum ab illa fallacia, per quam *Zentgravius* aliique viam sibi ad calumniam struunt, dum socialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines societatibus, & quæ ad illam necessario faciunt cum his, quæ ad singularem harum utilitatem referuntur. Quo observato haud quidquam sub censum legis naturalis venient *etiam ea,*

quæ in se indifferentia sunt, ut ut societatum humanarum particularium utilitatem promoveant. Reliquis, quæ isto loco moventur difficultatibus ex supra dictis facile satisfieri potest. Adducit tandem scrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Utilitatem veram promovere, id esse juris Natura & Gentium fatetur; negat tamen naturam ubique delictare, quid utile sit revera & constantior.* Audiamus elegantem probationem. *Utile putet religionem veram fovere, quamdiu resp. in tranquillo statu est. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod jacturâ religionis hactenus recepta avereri possit, non cogitur sua scilicet natura lege veram religionem abjicere, ut resp. servetur?* Hoc ratiocinium mulierculæ forsân, & olitores cum plausu excipient; sed metuo, ut cordati libilo se abstinere possint. Nam primo socialitas generis humani cum utilitate unius aut alterius oppidi vel provinciæ male confunditur. Sane socialitas ista, nunquam postulabit, ut vera religione ob quemcunque respectum abjecta falsa suscipiatur. Deinde nuspiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quæ ex religione Christiana promanant, ex socialitate deduxi; cum duas tantum propositiones Theologiæ naturalis mutuo sumptas in opus meum transtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & societatis civilis, & quæ hujus seminaria sunt, matrimonii & imperii paterni, autor sit. Vid. l. II. c. 3. §. 2. & l. VII. c. 3. Ita quippe ad institutum nostrum sufficere poterant. Quæ autem mea sit sententia circa calum notatum colli-

ligi potest ex l. VII. c. 8. §. 5. p. 1004. lin. 8. & l. V. c. 12. §. 23. p. 737. lin. 12. Paris indolis reliquæ sunt objectiones de magistratu colendo, cade vitanda, polygamia, stupris & illegitimis divortiiis detestandis, fide servanda, honestate colenda, &c. quamdiu ea è rep. fuerint; sin è re hujus magis fuerit contrarium facere, tum demum jure naturali non obligari, ut id perpetremus. Quid his ratiociniis puti dius? quorum futilitas adhuc magis pellucet, si peculiare casus distincti expressi fuissent. Addit: Tot perplexos & intricatos casus saepe in praxi in primis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, ut si illos è ratione utilitatis & necessitatis, qua societati humana & reip. (debat reip. vocabulum omisisse) incumbit, decidere velis, graviter sis aberraturus. Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: Socialitatem cum rationalitate conjunctam admitti pro norma tantum officiorum, qua aliis debentur. Quasi nobis de socialitate fornicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philantia est magis fundamentum juris naturalis, quam socialitas. Quin amor iste maximis malis anam præbet, nî respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quæ Hobbesius tantopere vapulat, est vel præcipuum, quod amore sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur; Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia adversus alios homines exercenda ex amore proprio æstimanda sunt. Est quippe iste

amor inter præsupposita societatis humanæ, cum hæc intelligi nequeat, nî singulis conservatio sui sit cordi; ac sæpe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque præstare potest.

§. 18. Quanquam autem nobis sufficiat ea, quæ contra nostram sententiam afferuntur diluisse, neque indignemur aut invideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa conformationem creaturæ rationalis cum Creatore, quam pro socialitate nostra obtrudit Zentgravius, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod jam in Specim. Controv. c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam jactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, esto te sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, etsi & isthæc diversa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed si ad particularia præcepta descendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: Uti divina sanctitatis relictio & divina relictionis sanctitas est boni & mali ἀρχήτων (nolo cavillari hoc, sanctitas Dei est ἀρχήτων mali;) ita quicquid nobis connatum partim est, partim ad quam contendere debem⁹, relictio ἔτινων istius esse debet, ut sic ista gentilibus & Christianis tantopere deprædicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quæ quidem non quoad omnimodam æqualitatem cum infinito bono, sed qualemcumque cum virtutibus

hujus similitudinem estimanda & affectanda est. Atqui ut liquido discerni queat, quæ attributa divina ab homine utcunque exprimi possint & debeant, quæ non possint, ad nostra demuni principia erit recurrendum. At si *qualiscunque similitudo* sufficit, magnam vim hypothesium in jure naturali fingere licebit. Sic jubemur in divinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbæ, jubemur esse non sicut asinus & mulus. Revera tamē quicquid ejusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandæ, quam intricandæ huic disciplinæ intervrit. Sicuti & ipse *Zenogravius* talia de sua hypothese tradit (p. 326.) quæ parum liquidæ ac distinctæ cognitionis pollicentur. *Phrasi Scriptura*, inquit, *quid imaginis divina notione veniat, in talibus constituis nequis, qua etiam in hominis non renati animam cadunt.* Unde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, qua imaginis divina per lapsum amissa reparationem infert, quippe qua non nisi per renovationem fieri potest, nec hujus est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum divinum, divinamque attributa est institnenda. Et alibi: *Ne jus quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum jure rectorio, quo Deo utitur adversus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid juris rectoris, non tamen ulterius, quam ad vitam socialem necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, ubi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem DEI amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera ejus imaginis superesse.* Quæ Ecclesia ejus sensus est autor? universalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis

autoritas? circa designanda illa rudera? Num & illi hæretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne trican-di materia delit, jam etiam si Diis placet, jus naturale est adornandum ad disciplinam Platoniam, & circa ejus dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed ut disciplinæ abs nativa sua habitudine ad ipsorum tradita utique detorqueantur, id necessarium non est.

§. 19. Displicet quoque *Dn. Zenogravio* (p. 142. seqq.) quod à me propositiones actuales & distinctæ circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium observare possit, nec ipse diserte eas statuere audeat; sed tantum per ambages dicit: *legem homini interiorem esse habituale quid, congenitum, ipsiusque intellectum tanquam amen recti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius anima tanquam tabule inscriptum.* Addit tamen; *sicut illa, qua ex ætatis imbecillitate, qua usum rationis derogat, eveniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitia infusa exserant, non licet propterea illas negarum ire.* At ego contradico; uti infantes quidem rationem habent, actu exserendam, ubi ætas accesserit, nec ideo tamen per infantilem ætatem actualia & distincta observantur ratiocinia: ita inest utique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando usus rationis sese exseruerit; ut tamen ante usum rationis actualis

les & distinctæ propositiones non adsint. Ex dicto *Rom. II, 15.* negoduntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhærere. Neque opus est, ut cum *Zentgravio* litigem, num phrasis *inscribi cordibus* proprie an tropice sit intelligenda, cum ipse nescire videatur, quale genus actionis scripro proprie dicta denotet. Dictum *Luca II, 12.* eo tantum sine à me adductum fuit, ut ostenderem, æquipollere phrasas illas, recondere aliquid in corde suo, & inscribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientiæ non sit ab aduetudine, sed à Deo, nimis liberaliter inferitur: animis infantum actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturæ intellectui hominis quid esse *superadditum*, observandum est, legem primo & proprie in legislatore esse, cuius notitia dein subdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex à Deo insita homini queat dici, sufficit, naturam hominis à creatore ita formatam & dispositam, ut notitia ejus legis utiq; animo hominis sese insinuet, quam primum rationis usus sese exserit. Sicuti v. g. non necessum est, ut organis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhærant, sed sufficit illa per naturam sic esse disposita, ut ubi ab istis feriantur, statim eadem comprehendere & dijudicare queant. Sic & mens hominis à Deo formata est, ut statim atque super actionibus suis se possit reflectere, de eorum rectitudine & pravitate, & num

sibi convenient, an minus, judicare queat. Ea vis humanæ mentis lumen, ac semen, radius an scintilla vocetur, mea nihil interest, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis suum illud *habitnale quid* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit (*p. 151.*): *Estsi homo ubi nascitur, actu nondum cognoscat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non possunt dari leges hasce, ceu quas habitum cognitum habent, etsi ista cognitio se nondum exserat: ex quo sequitur, quod non sint penitus sine obligatione scil. habitnali.* Quæso amove ista verba insignificancia, & si quid dicere velis, dic, infantum animis inesse actuales & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende.

§. 20. Quæ restant, exigui sunt momenti; velut quod carpit, à me *juris naturalis scisa ad usum duntaxat fori humani adaptari*; quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *jus natura dicto modo tractatum maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerã.* Adversus quod frustra à *Zentgravio* objicitur; *ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocis quaque moliri scelera, quid mirum si cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem*: igitur & interioribus actionibus futurum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diversas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur,

impudens foret negare. Cogitationis poenam in foro humano neminem luere tralatitium est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa; disciplina juris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrociam quæque moliri scelerata. Nam nos utique passim discrimen divini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini divini imperii adversatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est Zenzgravio, cui hanc objectionem obtudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores divino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accuratè dicatur, actiones exteriores interiorum signa esse. Displicuisse quoque ipsi videretur, (p. 86.) quod ego tradiderim, Decalogum in republica Judaica habuisse vim legum civilium. Quo sensu id à me dictum fuerit, ostendit *Apologia* §. 13. Quin autem ea præcepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligave-

runt, nullibi à me in dubium fuit revocatum. Quod porro dicit: *Quamquam Moysi ministerium ad Israelitas tantum pertinuerit, ipsa tamen LEX MORALIS a Deo per Moysen promulgata omnes concernebat homines* (imò & ante Moysi promulgationem) *ita ut lege Decalogi obligarentur non ideo præcisè, quod quæ eo continentur, moralia sunt, sed quatenus etiam ab ipso Deo solemniter est promulgata;* id Theologis excutiendū relinquimus, qui nescio an sint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem à promulgatione Decalogi in monte Sinai facta derivari. Ab eodem quoque factò (pag. 18.) arguitur, me contradicere illis, quæ ab ipso super pudore traduntur; quod cuivis, qui meam & ipsius thesaurum contulerit, ad oculum patebit. Denique & nescio, quid *Dn. Zenzgravio* (p. 117.) in mentem venerit, quod dum ipse negatum iri, *legem naturalem esse ipsam vim animæ nostræ intellectivam & facultatem judicatricem*, verba mea p. 179. velut istam sententiam propugnantia adduxerit, cum d. l. utique *primorum & veterum principiorum, seu axiomatum* à me expressè mentio fiat, quæ sane à vi animæ differunt. Atque hæc fere sunt, quæ amolendis *Dn. Zenzgravii* objectionibus monere visam fuit.

CAPUT II.

Quo iis, quæ à Dn. D. VALENTINO ALBERTO, Lipsiensi Professore, obijciuntur, respondetur.

§. 1.

Venio nunc ad *Dominum D. Albertum*, adversus quem quo-
 scriptionis genere utar, fere
 dubius hæreo. Ita enim pro-
 tervè me laceffit, id iracundiæ & in-
 eptiarum miscet, ut non levi bra-
 chio castigari mereatur. Præsertim
 cum humanitatis officium videatur,
 nimium suorum libellorum amo-
 rem excutere viro cætera non sper-
 nendo, & amarius aliquod antido-
 tū opponere nimis saccharatis ami-
 corum encomiis, qui deosculando
 ipsius compendio immoriuntur.
 Contra non est, quare id servitutis
 mihi imponi patiar, ut cujusvis sca-
 bieci scalpendæ mihi utique vacan-
 dum sit. Ac spes est, bonam men-
 tem ultro scabituram, postquam ab
Asinio Tenebrione excitata nubes
 jam evanuit. Igitur non plura dicam,
 quam pro me necessariū est; cæ-
 tera veteri amicitix condonabun-
 tur. Eoque omisso titulo libelli, no-
 stro Specimini Controversiarum ex
 parte oppositi, qui *μῦθος* viro gravi
 parum decoram præ se fert, circa
prafationem ad Lectorem moneo, dictata
 ipsius, cum à me conspicerentur,
 haudquaquam me ad indignationem
 commovisse; cujus affectus vestigi-
 um libellus meus eo loco præ se non

fert. Fas tamen mihi fuit non inluper
 habere horribilè criminationem, vel-
 ut & ipse sim inter eos numerandus,
 qui instinctu diaboli disciplinam juris
 naturæ & gentium cum orthodoxa fi-
 de commiserint: nisi forte inter blan-
 ditias isti ducitur, inter ministros Sata-
 næ alios disponere. *Dignitas juris natu-
 ralis à me violata dicitur, quam Dn. Al-
 bertus omnibus modis asserere studet. Quam
 obscurant, inquit, divinam originem juris
 naturalis ea, quæ de homine in mandum un-
 dequaque projecto, inque statu miserissimo pri-
 mum vivente fingit.* Ast quam obscurant
 opinionem candoris & ingenii tui,
 quod in ipso disceptationis limine ob-
 scœnum *Josua Schvarzii* carmen-re-
 liones? *Fingere, quid dicitur, vel qui
 falsi aliquid pro vero venditat, vel qui
 aliquid, quod ipse fallum profitetur,
 tantisper supponit certæ rei illustran-
 dæ gratia.* Posteriori sensu ego fingo
 hominem undecunque in mundum
 projectum, ut declararem, quam mi-
 ser futurus esset homo solus in mundo
 inculto destitutus, & ni peculiari Nu-
 minis cura foveretur. Ast *D. Albertus*
 priorem sensum mihi affingere non
 erubescit, quasi ego *fingam*; id est,
 falso asseram, hominem nescio, unde
 in huncce mundum conjectum. De
 cætero meo methodum sequenti

NON

non minus divinitas juris naturalis oculis obverſatur, quam qui in pictura compendio Alberti præfixa inconnivis oculis defixus hæret. Sed nec detrahitur quid dignitati juris naturalis, quod illud ex ratione jam corrupta derivatum eam, *adeoque cæcum cæco ducens dem.* Sanè corruptela illa non obſtat, quo minus homo adhuc ſit animal rationale, & Mathematici demonstrationes fallere neſcias extruant. Neque enim viam ſalutis æternæ ex noſtra diſciplina investigatum imus. Quin vehementer fallitur *D. Albertus*, ſi putat, aliunde ſe regulas ſuas, & canõrum illud *formaliter normaliter* hauſiſſe, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratioribus Theologi aſſerunt, nec *D. Albertus* abnuat, phraſi Scripturæ quid imaginis divinæ nomine veniat, in talibus conſtitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo rectè inferitur, quæ in Divinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de jure naturali nihil pertinere. Neque vero in hiſtoria ſtatus integritatis, quam facer Codex deſcribit, vola aut veſtigium regularum iſtarum adparet. Et revera tota iſta machina innititur phraſi extra divinas Literas à Philippo Melanchthone ni fallor inventa, & ab aliis citra curioſam inquiſitionem aſſumpta; qua nihil ad illuſtrandum jus naturale profici compendium *D. Alberti* ſatis oſtendit. Denique nec in eo quid à me dignitati juris naturalis detrahitur, quod idem ad ſocialitatem referam, & circa exteriores aſſiones maximam partem verſari doceam.

Nam ego illa, quæ ad Theologiam ſpectant, diſciplinæ ad uſum fori humani adaptatæ admiscere *devidetur* judico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicujus diſciplinæ exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod jus naturæ exercendū eſſe adverſus alios homines ad colendam ſocialitatem dicitur, id non obſtat, quo minus illud ad autorem ſui Deum nos manuducat. Claudat iſtum locum ridiculo ratiocinio *Albertus*: Quia ipſe in poſtulata mea conſentire nullo modo vult, nec poteſt, ideo me diſſenſum ejusdem ægre ſerte. Quæſi aut ille ſapientiæ humanæ dictator foret; aut meâ tantopere interſit, num alius mihi conſentiat, an minus.

§. 2. Inſtitutum porro meum, exo à peculiari religione abſtrahendo diſciplinam juris naturalis ad captū omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptavi, elumbi valde cavillo inſultat *Albertus*, neſcio, quæ de ſcientia ac fide univerſali *Comauſina* ganniens. Quæſi diſciplina juris naturalis & gentium non ſua indole ſit univerſalis, ſeu omnes homines, gentesq; ſpectans; quæ ſtolido conſilio ad certarum duntaxat gentium captum reſtrigitur. Notantur inde quædam à me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli cauſa adducitur, quod ego doceam, *patrum imperium mihi præſumpto liberorum conſenſu*, non unice, ſed inter alias rationes, *et pro occaſione illius, non pro cauſa nativitatem habendam eſſe.* Atqui ni oſtendatur, hæc rationi repugnare,

utique ad captum omnium hominum eadem esse censendum est. Socialitatem quoque inter arcana dogmata à Chinesibus habitum iri judicat, lepidò sane ratiocinio: Quia Principes omnia ad socialitatem referunt, igitur non judicabunt è recivills societatis jus naturale publice doceri. Id est, quia omnium Principum interest, ut cives sui sociabiles se gerant, igitur præcepta socialitatis publicanda non sunt, sed inter paucos tantum secreto sunt habenda. Cæterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi concessit Deus, eripio. Quæ modo si retineant, haud ægrè laturi videntur, quæ præter Scripturam sacram finguntur, rudera divinx imaginis sibi eripi. Quod si tamen Christianus Orbis D. Alberti Compendium non capit, me sane non invidente iter ad Chineses suscipiat: ubi sine dubio maximus populi adplausus adventantem excipiet, si picturam Compendio suo præfixam, Dioxippi Atheniensis pugilis, & Horræ Macedonis pugnam, ex Curtii l. IX. ut puto exprimentem, sibi præferri curaverit; ex qua inusitatum sibi spectaculi genus pollicebitur.

§. 3. Scripseram quoque ego exemplis constare, quam non ex usu sit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. Albertus, id ad orthodoxos Theologos non spectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quæ innui, exempla à Jesuitis & Fanaticis profecta sunt. Sed quia nulla non ex sectis

Christianorum orthodoxiæ sibi gloriam vindicat, ubi nostrates Theologi sibi, ut talibus, Politicam subjecerint, ne cæterarum quidem sectarum Theologi deterioris esse conditionis volent. Igitur in universum fatius fuerit, Theologos ut tales suæ Theologiæ adquietere; Politicam velut disciplinam rationi superstructam propriis & domesticis principiis relinquere. Albertus tamen, cum pestilentissimam aliorum πολυπραγμοσύνην perstrinxisset, sui oblitus mox subjungit: De hac injuria viderint alii, Jesuitæ & Fanatici, ad quos ea propius pertinet. Ergo quibus ipse pestilentissimam πολυπραγμοσύνην tribuit, iidem dum paria à me objiciuntur, injuriam fieri arguit. Valde suaverim D. Alberto, ne per iracundiam deinceps quid in chartam conjiciat. Sed nec video, quare D. Albertus in se potissimum trahere voluerit, quæ ego in genere de sollicitudine antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram; cum communis iste sit affectus eruditum, ut foetibus suis existimationem detrahi ægre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisque par fuerit. Neque vero tam gravem culpam Alberto impingere, in mentem venit, ac si doceret, ut disceretur. Sane quominus præmium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod jactat, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum spe lucri, non is contemptus pecuniæ est, sed pura pura invidia; cui an id futurum potentia sit; ut libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: qui cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video.

Id quoque parum Ipsi decorum, postquam passim jam Asinii Tenebrionis vesania despuitur, ab isto vocabula *novitatum*, & *incantæ juventutis* mutuo sumere, ac jam dudum exhibitam calumniam denuo in scenam producere. In docendo ei *gloriam DEI* & *bonum publicum* esse propositum facile crediderim. Sed & illud sibi persuadeat velim, non alium mihi scopum fuisse, & esse. Neque sane Pufendorffio veritate corrupta opus est, cujus asserendæ Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte animi sanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriæ divinæ magis interest, ut veteres & inanes naniæ cantillentur, quam ut bonæ scientiæ nativo cultu adornatæ exsplendescant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dedisse. Nam cum *Albertus* profligatam jam litem ultro suam fecerit, ille longe sapientius ac generosius sollicitationes Beckmanni, Schvarziique & Gesenii adspersus est, ac indignum se iudicavit, istorum sele furori propugnatorum præbere. Cum iste contra, quo plura per inconsultum animi impetum conscribillat, eo magis morbos animi sui pandit. Quam effeminatum enim hominem arguit, quod *Christiana patientia* in subsidium advocanda fuerit digerendæ contumeliæ, quam vocabulo veterum *Magistrorum*, naris minus emuncta, commentorum sibi iniustam credit. Etsi dente plusquam Theonino armata sit illa Christiana patientia, quæ pro veteris Magistri honore *irrisoris* & *maligantis* convicium, quam

modestissime reponit, ac impieratim arguit illum, qui certa in re parum perspicacè ipsum monuerat. Sed & illud valde putidum est, quod velut magnam mihi invidiam facturum me subinde *Censorem* indigitet: eum abs ipso censendi & traducendi initium sit factum; mihi autem adversus alienas obrectationes defensio suscipienda fuerit. Quanquam revera non ita sit invidiosum in Alberti Compendium censuram exercere. Sed nimirum non possunt non istorum hominum animi per enormia elogia, queis aures ipsorum *quotidia* verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Ecclesiæ, flumen & fumen sapientiæ, bitumen & alumen eruditionis; ubi alium citra adulationem de se iudicare videt; velut maxima injuria illata excandescit. Circa stylum denique satius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto scribendi Magistro uti constituerim. Id tamen non præter rem, quod *similitudines* meæ ipsi tantopere displicent; quippe queis Asinium fociosque ad vivum tactos constat. Et hæc quidem ad præcalidam illam præfationem.

§. 4. Ipso in opusculo *Lamperti Dæni* verba adducuntur: (p. 4.) *An Deus possit quodvis malum, etiam odium sui præcipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui.* Quibus subjungit: *Utinam si ab illis semper dissentit Pufendorffius, nulla harmonia in vocibus extaret vestigia.* Jura liquido, si potes, Alberti, te isthoc non calumniandi animo scripsisse; cum satis nosces, me istam sententiam contradictionis & absurditatis arguisse. Controversiæ Hofmannia-

mannianæ (p. 5.) ego sane nondum ingens ponere pretium possum, quippe quam ratiocinia ex sensu communi petita destruere valent. Ac modestius utrique judico, morositatis aliquem & zeli à scientia parum instructi arguere, quæ humana vitia sunt, quam per mansuetudinem, si Diis placer, Theologicam inter diaboli instrumenta referre. (p. 6.) Distinctiuncula inter *essentiam* & *existentiam* juris naturalis haud quidquam efficit, ut jus naturale orthodoxæ fidei aduersum evadat, ob admixtos à Doctoribus errores. Sicuti Verbum DEI ob falsas quorundam interpretationes non ideo quoad existentiam corruptum dici potest. Quod si tamen quis errata auctorum à veris ejus disciplinæ scitis separare instituat, illi paulo curatius lavare manus convenit, quam Asinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum utque malitiæ & calumniarum sordibus heic inquinatus adparet; nec parum ipsius *Alberti* digiti illuvie squalent. De cætero in *Alberti* gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi à censuris eorum metuo, queis suo jure de politica architectonica cura est, modo ipsi propriis oculis, non perspicillis ab Asinio Tenebrione corruptis, cernere velint. (pag. 8.) Num commendata *Alberto* methodus, ut juxta thesin semper antithesis ponatur, commodissima sit, ingenia judicent, quæ fursuribus saginari non suserunt. Et maneat equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut cavillatur. Sed ut ista in perpetuum refricentur, et-

iam quando nemo est, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inambonus labor habeatur. Facile quoque Platoni assentimur, ut à falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris est imbuendus. Sed sæpe de falsis in mentem non venisset, nisi intempestiva repetitione quis monitus fuisset. Præterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, ut ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste *Albertum*, quod *præfiscini* exclamare non obliviscitur, dum ad *virorum maximorum* judicia provocat, quæ usque adeo invitus audire *noceffum* habuit, ut vi metuque coactus ea trontispicio libri sui præmiserit, nescio, an ultra tertium lapidem validura. Denique & insolenter & pueriliter facit *Albertus*, quod me interrogare non patitur, unde ipse hoc sibi arroget, ut sana ratione melius, quam cæteri usus, judicetur. Nam si hypothesin suam pro foetu sanæ rationis venditat, eur nemo cæterorum mortalium ex inspectione naturæ rerum, aut ex sensu communi hæstenus eam eruere valuit?

§. 5. Accedit inde ad thesin suam primariam adstruendam *D. Albertus*; (p. 11.) quod *pura juris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de statu integritatis hauriri possit ac debeat*. Ratio præcipua additur: *quia jus natura est inter reliquias imaginis divina, quam homo in statu integritatis habuit*. Ad quam statum inandam toto lacco rancidulæ distinctiones scholasticæ effunduntur. Enimvero eam operam frustra sumi adparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso *Alberto* tradere; *imaginem Dei sensu Biblico sola*

spiritualia complecti; quo sensu eam penitus perisse. Igitur quæ in divinis literis super imagine Dei traduntur, ad jus naturale penitus non spectant eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea divinis literis innitur, & ex hisce deducitur, ad jus naturæ nihil proficitur. Et alias cultura juris naturalis ad reparationem imaginis divinæ in regeneratis, & sanctificationem pertineret; quod nemini per somnium hætenus asserere in mentem venit. Conceduntur tamen ab iisdem usu Ecclesiastico rudera aliqua divina imaginis. Idest, quia Theologus quispian notionem imaginis divinæ præter sacram Scripturam finxit, quem alii complures citra accuratorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos configere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quæ nunquam ad ædificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, coelosque vetustate corrugatos jam multis milliarium millibus humiliores asseruerunt; ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphærio in cœlum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut coelos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem ut quis in propria locutione utatur, ego parum curaverim. Ast ut locutioni per Melanchthonem introductæ sacro sancta quædam autoritas circumponatur, & eam explodentes

heterodoxiæ convicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, præ cæteris Philosophantibus autoritatem sibi arrogabit. Nec promovet, quid *Albertus* suis distinctiunculis, quæ ad absurdum redactis Magistris nostris ultimū *επιφύσεων* sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. *Distinctio inter in natura, & ejus notitiam*, ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine præter notitiam legis nihil investigabit. *Notitia perfectior & imperfectior* haud quidquam exinde provenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planeve infidelis sit, quippe cum, quæ sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad jus naturale non spectent. Et quæ *Albertus* in naturali jure novit, ea non Orthodoxiæ suæ, sed lectioni Grotii debet. Unde & falso *Christianorum propria* dicitur *cognatio distincta* ejus juris. Nam distincta cognitio cujusvis disciplinæ à studio & meditatione provenit; quæ per se æque in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio jam maxime inter Christianos floret, est, quia pleræque bonæ literæ à Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: (p. 14) *Principium*, inquit, *τὸ ἐν ἡμῶν in scientiis & intelligentiis; (quarum hæc congenita principia præstat,) maxime vero in intelligentiis est Theologia revelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heretodoxia in Philosophia. Si enim illud neglegimus, aut in erroneum (Hæreticorum) insidimus, heterodoxe philosophamur; & verum & genuinum assumimus & sequimur, orthodoxe. Nam Theologia re-*
velata

velata vel eadem principia tradit, quæ ratio invenit, vel aliqua hisce superaddit. Ubi prius fit, sane & qui conjunctim illis principiis bene utitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui solam rationem secutus S. Scripturæ ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuri v. g. Cicero, qui de Officiis absque Theologia revelata tradit, haud quidquam heterodoxe aut hæretice philosophari dicitur, etiam ubi à vero aberrat. Contra qui Philosophiæ aliquid ex Theologia revelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestive theologizatur. Sic quando *Albertus* interpretandum de rebus Theologicis differit, aut *Nicolaus Beckmannus* cum recentibus suis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus *Rosarii* commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hinc heterodoxe potare dicitur.

§. 6. Opposueram porro ego; statim integritatis inter duos homines ad breve tempus fuisse, nec in ejus descriptione juris naturalis mentionem fieri; eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quæ in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Heic ne plane obmutescat *Dn. Albertus*, sententiola adducitur; *brevitatem perfectionis compensari, & ad hanc, non illam in norma adspici.* Ast non ideo verum esse desinit, quod de naturali jure in historia status integri nulla mentio fiat. Quia de actionibus

Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Evam dilexerit, & nudus absque pudore incesserit: hinc statim de lapsu memoratur. Præter hæc, quantum ego recordor; in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiacis nihil recensetur; nec ullibi eadem in imitationem, aut exemplum perfectæ vitæ cæteris hominibus proponuntur. Nam novus ille homo, quem Paulus inducere nos jubet, Adamus non est. Et si *Alberto* utique placebat Theologiam moralem, cum naturali jure confundere, cur non potius in normam ejus juris placebant actiones saltem communes Salvatoris nostri JESU CHRISTI? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum *Albertus* usum similitudinum mihi exprobraverit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quæ ridiculæ planè ad præsentem quæstionem applicantur. Negat inde *Albertus* (pag. 16.) requiri, *ut in sacris literis totidem verbis extet, jus natura esse inter reliquias imaginis divina.* Atqui ne res quidem ipsa, sensusque divinis literis continetur, prout supra h. c. §. 5. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab *Alberto* inter imaginis divinæ reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometricis ad statum integritatis confugiendū. Adversus quæ iste excipit, utraque quidem principia esse interna, i. e. naturæ humanæ congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quæ exceptio inanis est. Nam & principia theo-

retica ratione, & practica, per sensus illustrari possunt. Sic si *D. Albertus* ope sensuum declarare velit principium illud juris, neminem lædere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi ejus principii circa aures oberrare sentiet.

Tandem (p. 18.) *D. Albertus inferiorum certitudinis gradum non invidet luminis rationis sibi relicto, superiorem vero eadem ad ductum luminis gratia pollicetur.*

Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemmo ulterius inquirere laborat. Lumen gratiæ aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicæ subjectas, quæ sciuntur, non creduntur, sed rationi humanæ absconditas, & ad salutem animarum facientes; quæ certitudo fide constat, veritati & promissis divinis innixa. Igitur si Diis placet eadem fide, qua credimus Salvatore nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse servanda, gratum animi benefactoribus adprobandum.

§. 7. Mire dehinc se torquet *D. Albertus* (p. 20.) ut Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas theses aut assertiones Spiritus S. quas Philosophus Christianus in foro humano convertit in hypotheses certissimarum scientiarum. Quælo, ne invidetas orbi erudito istas theses revelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracælestibus ipse ultro remittere videris. Nec quid novæ scientiæ humanæ è propositionibus personalibus exculpi queat, adparet. Equidem jure merito castigor ego, quod

non latis pedantice dixerim, illas ideas innuitas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem subjecti & prædicati. Id enim longe sublimius & divinius erat dixisse; non prædicantur nec in quid, nec in quale. Assume tamen quæso thesin illam Theologicam, & converte eam in hypothesin certissimæ sciëntiæ, ac gigne nobis nova theoremata Philosophica; ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam à Deo posse fieri, quæ rationis humanæ captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et materiam Deo non esse coævam, nec mari meteoricam esse naturam, etiam ex ratione ostendi potest.

§. 8. Inde dum circa objectiones meas dissolvendas satagit, primo jactat, quia ego abstrahendi vocabulo aliquoties utus eram (p. 23.) idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. At mihi nunquam abstrahere idem fuit, ac præsupponere; quæ *Alberti* confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inadvertentiam istud excidisse, quam ita impotentem & frivolam excusationem comminisci. Præfractè dehinc contendit, Christiano ad hoc, ut philosophetur, intuendum esse statum integritatis (p. 24.) *Invenitur*, inquit, homo corruptus hominem integrum, pie, justè, tranquille peragentem omnia; næ ille statim videbit, quomodo se hinc in actionibus suis conformare, eoque ipso præceptis juris naturalis satisfacere possit & debeat. Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, ut quomodo nostræ actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem *Albertus* in fronti-

spicio

spicio Compendii sui æri incisum exhibet, intueri velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi fortè nudo saltare placeat. Addit, valdè id quidem aniliter (pap. 25.) *Utinam eodem modo puerpera & obstetrices, respicientes ad Evam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent.* Quæ talia fando Psyllomache, Baucisve, uxorque eudentula Fauni Temperet à lachrymis: Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculæ. Nam auspiciatum secretis vestris nomen *Albertus*, uti videtur, libellum de arte obstetricandi ad analogiam status integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cujus ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam status integri expectamus. Enimverò et si *præcipua Christianorum factiones* in eo consentiant, *hominem integrum fuisse virtutibus examissim imbutum*; cum tamè de hoc non nisi ex lumine revelato constat, non idèò statim id pro hypothèsi disciplinæ ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec idèò Philosophis Christianis sola obsequii gloria relicta est, quia *Albertus* Logicam & Physicam tantoperè ex Theologia locupletavit, & quod mysterium hætenus omnes Philosophos latuit, ostendit, mare non esse meteorum, & materiam non esse æternam. Cum porrò juri naturali domestica sint principia (p. 26.) quid opus est hypothèsin *ex verbo revelato* eidem substernere, quod fatente *Alberto* ei disciplinæ externum est principium. Ne tamen planè obmutescat, fingit nobis *duplicem* scientia-

rum *subordinationem, secundum esse, & secundum bene esse.* Ast nobis sufficit obtinuisse, jus naturale quoad esse suum Theologiæ non subordinari. Num autem *Albertus* (p. 27.) tantum lumen isti disciplinæ intulerit, ut ad bene esse eadem Theologiæ utique sit subordinanda, eruditus orbis judicet. Qui si ne dubio multum ingenio istius viri debere se agnosceret, quod repente rempublicam literariam nova disciplina austriorem dedit, dum jam etiam *Theologiam naturalem Christianam* eleganti contradictione enixus est. Sicuti & gratulabitur sibi de isthoc theoremate Albertino: (p. 28.) *Philosophus Christianus imaginem Dei puto integram præsupponere potest ac debet tanquam normam certissimam, cui actiones nostra secundum reliquias ipsius sint conformanda, adeo ut in hac consideratione Philosophica imago Dei se habeat idéaliter, in Theologia actualiter.* Hoc quidem est sine mente sonum dare; nisi fortè in euphonia vocabulorum (p. 29.) *idealiter, actualiter*, mysterii quid latitat. Post exhaustum distinctionibus pedanticis saccum, ne planè ad silentium redigatur, è calumniis Nicolai Beckmanni & Josuæ Schvartzii non nihil mutuò sumit, velut istis sua elogia invideret. Quin enim tantus distinguendi artifex discrimen à me ad nauseam usque inculcatum inter socialitatem aduersus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum seu interesse societatis, alicujus particularis etiam vitiosæ, animo complecti potuerit, mihi persuadere non possum. Quod ergo tam grave ac certum periculum reipublicæ imminet ex meæ socialitate, nisi

nisi quod ab Asinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari stupore an impudentia distulere? Id tamen constat, homines reipublicæ tractandæ peritos, quos ipse invidioso scilicet vocabulo Statistas vocat, jus sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; sed facile passuros, ut in aula pedanteriæ istud se jactet. Denique & illud (p. 30.) à Nicolao Beckmanno mutuo sumptum, quod perstricto Winstrupio *charitatem proximi & reverentiam superiorum* à me violatam arguat. Ergo jus naturale Albertinum requirit, ut inepta carmina, & insipida scribendi stribligo divinis elogiis onerentur; utque atroces errores falso objecti non arguantur, sed per silentium agnoscantur, ne alter calumniæ convincatur. De cætero Winstrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus injuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, uti decebat, adversus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem se præberet repuli, sed longè brevior brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commisi. Quamquam & revera inter officia humanitatis sit, stultam alicui philautiam excutere. Sicuti nî fallor Philæmon istæ, qui Dionysii carmina stultitiæ plena adspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adultores, qui ista ad cœlum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si rectè æstimare velis, de tuo compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui isti deosculando immoriuntur.

§. 9. In capite secundo alias quasdam

asseritione suas vindicare nititur *Albertus*. Ac primò quidem cum constet, quadam præcepta juris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, ut nihilo secius ex statu integro deriventur, asserit: (p. 31.) *Ea præcepta habere statum corruptum pro objecto, integrum pro principio*. Ego censebam hæc obscuritatem habere apud juvenes præsertim. Et quanquam perspicua jactari, tamen admiratione potius quam invidia tantæ perspicaciæ peritricus dixeram: *Sive illa axiomata homini in statu integro inbeisse, sive demum post lapsum in animis hominum evasisse sapisse statuuntur, rem difficultate non carere*. Difficultatem illam latius deducere omiseram, quod crederem, non temerè fore aliquem ita stupidum, cui illa non ultrò in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo hæc præcepta actu in animo habuisse; pauperibus elemosina est danda, pupilli non sunt defraudandi, defunctorum bona præ ratione graduum cognationis sunt dividenda, & similia, vix *Albertus* mihi persuaserit, præsertim cum tam breve tempus in Adamo in Paradiso tribuatur, ut vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptæ naturæ fingere, & ad isthanc leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum præter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ni dicere velis, ista omnia etiam sub diversis hypothesibus considerata uno intuitu ejus intellectui sese obtulisse. Quod facilius dixeris, quam probatum dede-

ris. Quod si autem ista principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu existere in homine corrupto, quam integro. Ast *Alberto* omnia heic plana, omnia expedita. Unde citra scrupulum pronunciat: *Ista parsim homini in statu integro, actu inhaesisse, & in nos propagata esse, ut superiori est parendum, DEO autem magistratusi iusto: parsim apud Christianos e cognitione status integri purissime resculari.* Enimvero uti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc præceptum, DEO est parendum, animo hæsisse: ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magistratui iusto est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum hujus præcepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam subjiendum haud crediderim: nisi & hoc velis esse ex decoro status integri, ut pater cum filiis fasces alternis gerat. Deinde de magistratu paradisiaco res nondum ad liquidum perducta est. Et si quid ingenio polles, nec censorem metuis, quæso deforma nobis Civitatem Paradisiacam, & distincte exprime, quæ ratio ad eam instituendam homines moverit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, secure gaudere poterant, retinuerint: quæ vis tunc imperii, quæ potestas magistratus, quæ indoles legum civilium, quæ sanctio: an majore studio homines recta sectaturi fuerint ob jussum magistratus. Tum quæ forma civitatis; quis imperium

habendi modus; num magistratus tunc à sacerdotio distinctus: num istius magistratus potestas amplior, quam paterna fuerit; & ejus generis plura. Quæ tu si ita explicaveris, ut cordati risum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statista habebis. Sed circa alteram præceptorum classem, quam Christianos ex consideratione status integri haussisse dicis, vereor ne petas id, quod est in principio, & jubeas nos de natura habitus judicare ex privatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hætenus tum ex lumine rationis, tum eximiè ex libris Novi Fœderis Christiani cognovimus. Et nullibi tamen sacræ literæ, quibus hæc doctrina maximè cordi est, jubent nos heic ad statum integritatis respicere. Nec ulli puto mortaliū ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illustratum ire ex statu integritatis; id est, illam actionem, quæ unus hominis abundantiam, alterius miseriam & egestatem præsupponit, ex eo statu, ubi quæ homini alendo requirebantur, natura ultro suggerbat, ubi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi causa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo statu etiam *communicationem* fuisse *benignissimam* ego quidē capere nondum possum. Aut tu me doce, quænam demum illæ res fuerint, quæ ita liberaliter communicaverint homines, inter quos nullum laugendi res studium, nulla egestas; & quibus pleræque res ignotæ, aut nullo usui, circa quæ jam vita nostra maximam partem occupatur. Idem censendum

dum (p. 33.) de his quæ sequuntur: *Hereditates, actiones tutorum, sententias judicium, poenas, bella, foedera, innumera alia recte se habere intelligimus, quando audimus, ea quæ statui corrupto propria sunt, hodie ad analogiam status integri fieri non posse, nisi in jus natura impingere velis.* Atqui de his omnibus recte hætenus & perfecte à Jctis & Politicis traditum fuit; quibus de *Alberti* hypothesis nunquam cogitatum. Nec video, quid id ex isthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quacumque se formam vertat *Albertus*, inepta est illa & absurda, quam comminiscitur analogia. Cum enim analogia in similitudine, proportionem, & paritate rationum consistat, sensus communis utique dicitur, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu inesse, quam in eo, quod ad istud analogiam habet. Quo posito necessum fuerit, hereditates, actiones tutorum, sententias judicium, poenas, bella, foedera, in statu integro longe sublimiori gradu existisse, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non existit, cum eo quod existit analogiam habere, aut illud hujus normam esse, extremum in stultitia est. Et si delictis dictionum suarum uti me patitur *Albertus*, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quæ statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quæ ab isto statu plane abhorreat.

Unde quanquam etiam *Albertus* non monenti discrimen inter medicinam & jus naturale notum sit, verum tamen adhuc perstat; non magis de legibus peccatum & mortem præsupponentibus, quam de natura & cura morborum, ex statu integro cognosci posse.

§. 10. Repetit dehinc obsoletam querelam *Albertus*, quod jus naturale maximam partem ad usum fori humani retulerim. Cujus instituti me nondum poenitet. Quod tamen *forum internum* quam maxime restituentem motuum internorum requiras, ego dudum docui l. 1. c. 8. §. 2. de J. N. & G. Ut mirum videatur, *Albertum* dicere, me hæc neglexisse, aut spernere. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo me peccatorem esse, non autem, qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia revelata docet: igitur jus naturale ex solo rationis lumine traditum frustra ad forum internum, saltem primario, refertur, ubi solo hoc jure instructus damnari possum, absolvi non possum, & ubi morsus conscientiæ sentiuntur, medicina non invenitur. Unde quæ ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quæ præter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile concesserim: *Albertum* de libero hominis integri arbitrio recte sentire, (p. 37.) quippe cui imago Dei utrosque oculos implet; (credent homines *Alberto* duo paria oculorum esse,) sed tamen revera vocabulum *perinde* cum magno grano salis capiendum est, quod neque in dictis ex *Augustino* citatis

occurrere deprehendo. Quæ dein ego de præceptis negativis in statu integritatis præfatione libelli de Officio hominis & civis meditatæ sum, Alberto improbari video, rationes sententiæ meæ destructas nō video. Nec valde me movet augustū & terribile nomē Dominici à Soto, qui adducto loco in principia Theologiæ impingit, quod de statu integritatis loquens peccati mortalis mentionem faciat, cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Ubi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, tautologum est terminum mortalis adhibere. Deinde etsi nemo negaverit, si Adamus in statu innocentie aliud quoddam peccatum admisisset, non impune fuisse laturum: tamen quia in solam comestionem de arbore vetita atrocissima illa sanctio mortis expresse statuta legitur; quid obstat, quo minus dicamus, modo isto peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum. Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possis, non video. Et si solis autoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico à Soto credere malis? Præsertim cum illecebra arboris vetitæ in S. Scriptura exprimat, Deo similem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo statu, ubi vitiosi cupidines non sunt, percipere non possim. Et rationes quæ exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. 11. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & sorores, (p. 39.) quam etiam in statu integro majoris honestatis causa faciendam

Albertus absque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, præter par distinctionum; inter legis sanctionem & repetitionem, & inter jus naturæ primævum & secundarium. Atqui non sufficit distinctiones adferre, sed oportebat etiam eas ad præsentem quæstionem adplicare. Nam si vel maxime concedam legem de vetitis inter fratres & sorores conubiis. Levit. 18. non primum esse latam, sed tantum repetitam: ostendendum tamen erat, quando illa utique lata foret. Nescio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere possit, nullam esse hanc consecutionem: Lev. XVIII, 9. lex de vetitis inter fratres & sorores connubiis non primum lata est; igitur illa in statu integritatis post multiplicatos homines majoris honestatis causa ferenda fuerat. Ut autem inanem illam distinctionem inter jus naturæ primævum & secundarium admittamus, majore autoritate opus est. Quid tamen revera super hac quæstione definiendum sit, ego haud quicquam me torserim. Id tantum monuerim, solam communionem sanguinis in statu integro sufficientem rationem non esse prohibendi connubii, inde videri constare, quod primi hominis uxor ex viri costa formata sit, caro de carne ipsius; que nulla major communio sanguinis existere potest. Igitur nō inutiles quæstiones abstinere malit. D. Albertus, aliæ ipsi rationes fuerint investigandæ.

§. 12. Ad extremum regularum suarum autoritatem adstruit Albertus (p. 40.) quas sponte sibi venisse asserit, sicut zizania solent, quorum etiam

proprium est facile se multiplicare. Num autem nos infelices, quibus revelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam* forte duntaxat juris naturalis notitiam obtineamus (p. 41.) *quæ ex genuino istarum regularum usu obtinetur certissima*, tunc demum liquido adparebit, quando earum regularum adminiculo huic disciplinæ fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane *D. Alberti* iactantiam, quâ regulis suis triumphum acclamat, velut à me ultro campus esset desertus: cum mihi suffecerit fundamenta subruisse; quibus sublatis debilis compages ultro corrui. Unde verendum est, ne intempestivo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!*

§. 13. Tertium caput *D. Albertus* miscet ex illis, quæ ipsi per injuriam scilicet à *Censore* imputata sunt. Negat igitur primo, mihi abs ipso imputatum, quasi ego statuerim hominem *casu* in hunc mundum projectum. Ibi enim Epicuræos sibi ob oculos fuisse. Sed *lupum ante clamorem festinasse*, qua humanitatis plenissima phrasi utitur latrator *Albertus*. Ast profecto tantam calumniarum colluviem expresso aut suppresso nomine in me effusam hisce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non sit, si cuiquam plus justo suspicax videar. Et nihilominus dum unam à me avertit calumniam, parem mihi impingit, (pag. 42.) *juvens me audire sententiam Lactantii adversus eos, quibuscum loquor, mutata saltem voce casu, in agnatas particulas utcunque vel undecunque*. Sane quid Lactantius contra Epicuræos

disputet, non demum ex *Alberto* discere debebam. Quid ergo opuserat, ista verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non æquè mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *casus* & *undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuræi hominem in mundum projectum statuum. Cum ego isto vocabulo innuam, me d. l. origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; sed quia *thesi*, quam ibi probandam suscepi, veritas constare potest, quamcunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta; arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, (p. 43.) dum una via à contradictione extricare se nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de suo parenthesin infercit: *axiomata (juris N. quæ statui corrupta propria sunt)*. Si enim nobis post lapsum connaſcuntur, quæ statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri resultare dici potest? Cum illa, quæ ex cognitione Christianis propria resultant, non connaſcantur, quæ autem connaſcantur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam ostendit, (p. 44.) dum ne incommodius quidem verbum sibi excidisse agnoscere detrectat, velut ipse mera oracula funderet. Nec *coſecius* mihi fas erit *circa vires liberi arbi-*

arbitrii in homine integro vocula *perinde* abstinere. Par pertinacia est (p. 45.) circa phrasin à peccato retrahere, quam peccatum jam præsupponere sensus communis dicit: eoque absurde adhiberi censetur; ubi de Legislatore sermo est; legem positivam primum condente. Illa vero (pag. 46.) non est eximia humanitas sed à fœdissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito præcepto positivo effecisse, ut actus qui lege naturali peccatum non erant, peccatum fieret.* Credo apud Asinium ista calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, ut æquipollens Grotii dictum l. i. c. i. §. 10. (pag. 46.) cavillari audeat: *Deus positivè vetando illicita facit, Glorietur inde; se humanitatis; ut nempe in meliorem potius, quam deteriore partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse; non applaudentibus omnibus.* Atqui non aliud abs isto heic præstitum; nisi quod naturali lege præcipitur, & bonis omnibus in usu est. Quod si tamen jactura istius adplausus Te torquet, mi D. Alberte, age; retracta tuam humanitatē, & impudēter calumniare. Quo facto statim quatuor viri calumniarē, Schvartzius, N. Beckmannus, Frid. Gesenius & Valent. Veltheimius in maximis plausus erumpent; teque lubenter fraternitati suæ adseribent. Sed & circa sextum operam audit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *utili* opponam, & dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob

utilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*: non minus tamen hæc dicitio præsupponit, id quod ante istud interdictum in usu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique (pag. 47.) solidi subit commentitiæ distinctioni inter *assertiones de re practica, & præcepta de eadem* jam tibi excussum. Non puto habet Albertus, quod jactet, per Vindicias suas *plenissime mihi satisfactum.*

§. 14. Cæterum ne Dn. Albertus gratis mihi titulum Censoris impegerit; pauca quædam circa *Compendium ipsius Orthodoxum* monere lubet. De ejus scopo haud obscure videtur colligi ex palmario isto axioma: *Quidquid ex hypothese status corrupti necessario nobis faciendum est, id ad analogiam status integri orthodoxe expofito facere nos jubet jus natura.* Sane analogiam istam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuiquam mortalium ante istum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo deliri prolapsuri, ut bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & subsequuta inde miseria redundavit, ad chimæricam analogiam status integri concipere possint aut velint. Restat igitur, ut deinceps Jus N. ex Alberti dictatis sit metiendū, & qui cum eo senserit orthodoxi vocabulo superbus incedat; cæteri, ad quorū palatum ista non sunt, hæreticorum nomine traducantur. In *Præfatione ad Lectorem* video, Albertum pari sollicitudine circa Decalogum agitari, eum Indicis Novitatum autoribus; quæ unde originem duxerit, mihi persuadere non possum. Sane perstat Decalogo autoritas & sanctimonia sua, et si disciplina juris

naturalis ad ordinem decem præceptorum non digeratur. Quin ipse *Albertus* in Compendio suo non Decalogum, sed fictitiam analogiam & regulas passim inculcat. Dein scire velim,] ex qua visione *Alberto* constet, quod *diabolus* torvo vultu Decalogum adspiciat. Cum, siquidem exitio hominum iste lætatur, gaudio potius perfundi eundem credibile sit conspecto Decalogo, quo maledictio & damnatio adversus peccatores promulgatur. Sed & nescio, quid purulenti habet adjecta similitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem dum Decalogum quoque corrumpere satagit, num peccati medicinam corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obscura mussitatione expressum fuisse, (p. 2.) quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam revelationi* faverent, & quibus Decalogus *nauseam magis quam animum* moveat. Fortasse enim sustis non defuisset. *Gratis* quoque dicitur; (p. 3.) *qui olim ac hodie in incububula juris naturalis inquisiverunt, utroque oculo ad antiquissima tempora respexisse, & quomodo primi homines vixerint, fundamenti loco posuisse.* Id enim factum est, & fieri convenit ab illis, qui de origine culturæ humanæ, aut civitatum anquirunt. Circa originem juris naturalis id neque factum ab omnibus, aut plerisque, neque fieri necessum est. Sane *Grotius* primævum hominum statum fundamenti loco non supponit, sed obiter de eo mentionem injicit, ubi origines dominii indagat. Sed nec in nostra hypothese necessarium est super primæva hominū condicione

inquirere, cum etiam hodie vita humana citra socialitatem sit miserima. Et qualem vitam primi homines egerint, quæstio facti (p. 5.) est, quæ nisi ex S. Scripturis cognosci potest. Sed & nullum est illud *Alberti* ratiocinium: jus naturæ perfectum est, igitur illud ex perfectissimo statu derivandum. Per imperfectum enim statum perfectioni legis N. nihil dedit, sed cognitio tantum ejus redditur difficilior, & obsequium ei debitum imminuitur. Quod porro *Albertus* in Theologiam revelatam exspatiatus quæsit & invenit, id ex primo illo & perfectio homine non eruit, sed ex cerebro suo in futiles regulas facundo per vanitatem venditavit, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spatiandum in ecstasia incidisse videtur, ita multæ phantasiæ homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto *Rom. 6. 25.* (p. 7.) nihil minus, quam id colligi potest, hominibus in statu defectiois citra revelationem liquido de jure, naturæ constare non posse, nisi in subsidium adsciscant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto *Rom. 11. 25.* cujus heic data opera obliviscitur? Debuisset & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogramos & *divinoyisias* socialitatis via incedentes in id precipitium incederunt, licet tum ob socialitatem esse regem, & in remp. peccet, e medio tollere. Absurde quoque pro se adducit *Albertum* (pag. 14.) illa *Grotii* verba: jus naturæ per se hominibus non corruptis patet. Per tales non intelliguntur

thi, qui in statu integritatis vivunt, sed quorum iudicium per pravam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neq; ob dictum *fac. III, 9.* ad intelligendum jus naturæ cognitio de homine integro est excutienda. Sane & qui hodie exaggerare velit peccatum injusti bellatoris, eodem modo dicere posset; cum morti objicere homines, pro quibus Salvator noster sanguinē suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem, è quo à Christianis pura juris N. notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Salvatoris? Denique & testimonium *Melanchthonis* hoc, quo *Albertus* vult, sensu prolatum non fuit. Qui sane in argumento ad Officia Ciceronis (membro I.) quod ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis à Scriptura abstrahi jubet. *Neque ego, inquit, de religione dico, quæ ex sacris libris petenda est. Civilis vita consuetudo à Cicerone describitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripsit de Officiis etiam D. Ambrosius, credo ut pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil præcipi. Verùm ego religionem ex divinis literis censeo hauriendam esse, de civilibus malim audire Ciceronem.* Obiter quoque scire velim, num qui ex cordatis Theologis fidei orthodoxæ censesores se vocari velint. Sane vitiosa, aut quæ vitii suspecta sunt, censuræ obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censorem ferret? cujus tituli stoliditatem & insolentiam ipse credo Romanus Pontifex adspernabitur.

§. 15. Quànquam autem in ipso *D. Alberti* Compendio passim occurrant, quæ castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum sit, paucis tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita cavillatur, & vellicat. Inter quæ vel præcipuum est, quod dicit (p. 39.) *me hominem in hunc mundum projectum sine artibus & extra societatem miserè viventem posuisse loco hypotheseos meæ, quantumvis ficta illa sit.* Sed non magis caluniam crtorum hominum, quam stuporem circa istum locum discussisse molestum est. Thesis mea vera est; hominem, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra ullam opem humanam, aut peculiarem Dei auxilium vitam miserissimam agere. Alias enim neque in depositione poena erit, neque in depositione infantum scelus. Ad illustrandam hanc thesin, quam nemo sanus abnuet, dico; ei veritatem constare, si sequestrata notitia, quæ super veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypothésin de origine generis humani fingas. Num ejusmodi fictio veritati quid præjudicat? Sic si dicam, Nic. Beckmannus, si vel maxime Spartaci familia ortus, aut è nubibus ad rânæ instar depluisse fingatur, obscœnissimus morio est. Unde ideo veritati natalium ejus quidquam detrahitur? Unde insipida valde est gravitas, per quam *Albertus* crepar: (p. 40.) *Nos Lutherani adsumus sumus ad fingendum nihil (ne in Philosophia quidem, quia Christiana esse debet,) cuius contrarium à DEO ipso revelatum est.*

Quasi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falsi quid tantisper ut fictum, non ut verum supponere. Aut quasi *Zentgravius* minus bonus Lutheranus censeretur, licet adversus me ex absurda hypothese, si Deus non datur, disputet. Calumnia quoque est, quod quispiam *verissimam Christianorum notitiam de actuali hominum statu, eoque felicissimo in gratiam Gentilium dissipulet, aut in fictionem de statu miserrimo transmutet.* Sane si quis Evangelium Gentilibus annunciaturus esset, is male faceret, si in ipsorum gratiam de statu integritatis dissimularet. Sed disciplinam juris naturalis, abstrahendo à peculiari religione universaliter traditurus, non magis de statu integritatis mentionem facere necessum habet, quam qui Medicinam docet, *Quod vero, si status integritatis habeatur pro hypothese, jus natura longe certius et clarius, quam ullo alio modo sine omni errandi periculo deduci possit; id quidem ex Alberti compendio nondum adparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfusi cernuntur.* Et vellem scire aliquid ad disciplinam juris universalis pertinens, quod ex nostra methodo *confuse* tantum, ex Albertino Compendio *distinctissime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de socialitate (p. 42.) refert, non ideo negat, actionum humanarum finem esse *debere gloriam DEI.* Num autem solus integritatis status naturalis vocabulo insigniri debeat. *Specim. Connov. c. 3. §. 3. (p. 44.)* satis expositum. Ea quoque foeda est calumnia, quod §. 33. thesin meam; in disciplina

juris naturalis hominem esse considerandum, prout ipsius natura est corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo 1. non excluderetur status integer, tanquam principium.* Ast ego non excludo statum integritatis, sed ab eo præscindo, tanquam qui ad Theologiam revelatam pertineat. Quem quare non præsupposuerim, tanquam principium huic disciplinæ, satis ostendi. Inepta quoque est secunda nota: *Modo status corruptus habeatur pro objecto.* Ubi quæso diversum à me traditur? Sane ego pravas inclinationes hominis considero non tanquam regulam agendorum, sed tanquam morbum, cujus pravi affectus per legem naturalem sunt sistendi. *Quod carpit, à me tradi, (p. 47.) Jus N. maximam partem circa externa occupari, præter alibi dicta repono illud Phil. Melanchthonis Epit. Philos. moral. p. 3. Philosophia moralis est explicatio legis naturæ, demonstrationes ordine in artibus usitato colligens, quantum ratio judicare potest, quarum conclusiones sunt definitiones virtutum, sive præcepta de regenda disciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA disciplina concionatur.*

§. 16. De illa quoque quæstione, (p. 49.) an congruum fuerit in statu integritatis præcepta legis naturalis positivis potius quam negativis vocabulis exprimi, alibi à nobis dictum. Frustra *Albertus* objicit; *Exemplo legis divinae positivæ cognoscimus, ad eam expressè inculcanda, ad qua nulla inclinatio est, libertatem contrarietatis sufficere.* Nam ad fructum illius arboris utique congenitus homini adpetitus erat, *inn-*

xius, ni divinum interdictum accessisset. Ast v. g. ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, *Albertum* atque adeo sentui communi ex sola contradicendi libidine reatit; cum mea sententia quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam infimæ conditionis civi Magistratus pupillæ cujuspiam tutelam deferat, ac ipsi inculcet, ut pupillæ bona diligenter administret, ejusque pudicitiam custodiat; ea monita æquo is animo admittet. Ast si id solite ingeratur, ne dissipet aut furto subducatur rem pupillæ, ne ipse eandem constupret, aut aliis prostituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione ista audiet velut contumelia sibi allata. Reliqua alibi discussa sunt; aut talia, ut non sit operæ pretium istis consecrandis tempus impendere. Non possum tamen, quin impudentiam viri noverem, qui, ut sese *Strimesio*, velut nimium me laudasset, purget, dicit; *Comparatus, Et si cum Hobbesio comparer, me laudasse;*

& uti pullus ipsius, cui adhuc rostrum flavet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, sed qua minus vitium cum majore vitio comparatur. Ast ego te cum comparativa tua laude in malam rem abire jubeo, & te vicissim quoque comparative ad *Fridericum Gefenium*, & *Valentinum Velthemium*, aut si hæc non sufficiunt, ad *Josuum Schvartzium* & *Nicol. Beckmannum* laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnosco. Et ita morosus ego sum, ut si vel in coelum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exosculaturus non sim. Vehementer tamen suaserim, ut cavillandi & calumniandi finem facias, & si utique litibus delectaris, alium tibi deligas adversarium, magis otio abundantem, qui cum vitilitigationis serram reciprocet. Est enim, cujus prurientes in satyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expositus, serò ingemiscet, ni quietem tibi maturè imperare queas.

CAPUT III.

Quo Objectionibus Dn. SAMVELIS STRIMESII responderetur.

§. 1.

Accedendum tandem est ad Dn. *Samuelem Strimesium*, Professore *Francofurtanum*, quem adparet ingressu novi muneris me potissimum oppugnato

inclarescere voluisse. Cui & ipsi quætopere extra oleas vegetur, paucis ostendendum est, postquam jam planè istis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43.

cum Hobbesii statum naturalem atrocibus verbis damnaffet, addit: *Ob eandem causam me non ullam mereri excusationem, quod statum tantum corruptum, & ab omni integritate alienum tanquam hypothesein non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, ut disciplinam isa generaliter traderem, ut & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos statum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex solis divinis Scripturis addiscendum.* Circa istam accusationem observandum, primo *Strimesium* mihi de suo affingere, quod supponam statum tantum corruptum, & ab omni integritate alienum. Contrarium enim hujus à me docetur l. II. c. 1. §. 5. & l. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppono tanquam *hypothesein fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi fortè Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longè diversa sunt, quæ à me velut ficta tantisper supponuntur; quæ accuratius expendisse decebat *Strimesium*, antequam vivum & respondere paratum lacefferet. Denique num rectius dicatur *status creationis*, quam integritatis alii litigent. Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quæ lapsu primi hominis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola S. Scriptura addisci. Cujus contrarium non evincunt dicta quorundam Philosophorum *Philippo Mornea* & aliis adducta, quæ nullam aliam corruptelam hominum, quam ex prava adfuetudine & velut contagio praesupponunt. Unde & nimis pro imperio pronunciat *Strimesius*: *Non esse necessarium, ut in*

disciplina juris N. homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animus alius pravis cupiditatibus scaturiens. Atqui citra istam considerationem æquè perfectum habebimus *Juris N.* systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primævam integritatem ascendunt, ratio est, quæ in disciplina *Juris N.* non cadit. Et ipse *Strimesius* p. 85. tam de statu institutionis, quam perfectionis post hanc vitam pronunciat: *Noster status bene attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum incubandus.*

§. 2. Haud saniora sunt, quæ p. 89. seqq. circa statum naturalem à me traditum cavillatur. Ubi primò personam injuriam idem cum *Hobbesio* inculcare me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficiam, ut omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam frivolum enim est, quod p. 90. ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino usui inservire, nisi ut subministrat, vel quo modo genus humanum calumniis proscindit, vel quo pacto origeretur Creatori arrepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori causa tribui.* Jurares, istum *FridERICI GELII* fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quæ scriptorem quid scriberet nescivisse argnunt. Circa statum naturalem qui revera existit, monet: *Male proponi adventitium, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimiram incognita est ambiguitas vocabuli naturalis, quod

quod pro diversa oppositiōe diversitas sortitur notiones. 2. *Contradictoriē dici: Statum hunc id habere, ut quis cum ali- quibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominem nemini praterquam Deo in eo subiectum esse, omnibus verò hominibus aequalem.* Malè sit illi, qui *Strim. in* esto librum meū legenti perspicillū, subdlexerat. Sanè neque citato loco, neq; alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subiectum omnibus hominibus aequalem esse; sed ista verba ibi extant: *Quivis curvis alteri, cui neque ipse subiectus est, neque eundem sibi subiectum habet, aequalis censetur.* Unde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi à me petit societatem, in qua omnes aequales sunt, nec alter alteri subiectus. Magnus profectò pudor est, quod Professore Moraliū à me demum inculcandum sit, quod conjuges & parentes cum liberis invicem non vivant in statu naturali. Quod de cætero ab inæqualitate virium ad inæqualitatem jurium non liceat argumentari, discere poterat ex l. 3. c. 2. §. 2. de J. N. & G. *Æquè stupida est quæstio p. 91. Ubi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio iudicio agunt, ex proprio itidem iudicio de mediis ad sui conservationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quæ recta rationi consona sunt.* Igo trado de Juribus eorum, qui in libertate naturali vivunt. *Strim. in* quærit, ubi locorum sit societas, in qua omnes utantur juribus libertatis seu status naturalis, id est, quæ non sit societas. Est magnæ patientiæ argumentum, etiam à puero talem quæstionem æquo animo audire. Deni-

que conservationem sui à me conservationi universi non opponi, satis adparet ex iis; quæ à me traduntur l. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conservationi quam maximè studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porrò *Strim. in* p. 220. quam Fridericus Gelenius in me calumniam evomuerat, regustat, etiam illa, quæ huic dudum à me responsa sunt; sibi dicta putet. Ad illam quoq; calumniam, quæ p. 221. ponitur, alibi abundè responsum. Vanum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: quæ quadripartita illa divisio ad Theologiam spectet; quæ non obstante in alia discipline alia humani status potest esse consideratio.

§. 3. Sed & circa illam quæstionem, nūm quid malum sit ante omnem legem divinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat *Strim. in* p. 232. *Si nulla, inquit, actio ante interdictum vel divinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo unquam malum prohibuerunt. Ratio consequentia est, quia juxta hanc hypothese prohibitis semper prior est malo, quod propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil unquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. E. nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimverò si sophismate hoc nostram sententiam petit *Strim. in*, longè ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessariò bonā dicimus, quæ cum conditione humanæ naturæ à Deo conditæ ita cōgruit, ut hæc

sine illius observantia subsistere nequeat: malam contra, quæ ita repugnat naturæ à Deo conditæ, ut eandem destruat. Unde absurdè concipitur actio bonæ aut malæ, antequam concipiatur subjectum, à quo actio illa exercenda sit, nisi effectum prius, quam causam concipere velimus. Non autem eredo aliquem eo absurditatis prolapsurum, ut diceret, malum actu extitisse ante legem, quæ humano generi cœva, id est, adjunctum ante subjectum. Id autem ego nusquam tradidi, quod vis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Jungitur quippe à me prohibitioni certa humanæ naturæ structura à Creatore facta. Inde & secundum istius argumentum ultrò cõruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam ut quæ lege naturali repugnant, mala sint, non à nuda & sola prohibitione divina oritur, sed etiam, quia indoles humanæ naturæ à Deo condita violatur. Non minus inane est tertium rationium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare.* Nam aliàs facta etiam clarissimæ legis promulgatione: adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit Deo credere, & per se malum illius veritatem in dubium vocare. Ad hoc jam in Specim. Contror. cap. V. §. 35. p. 205. respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id provenit ex indole naturæ humanæ, quam Deus ipsi in creatiõne assignavit: qua non posita,

intelligi nequit, necessarium esse hominem Deo parere. Quæ autem rationalis creatura intelligit, hanc legem à Deo conditam esse, ei non amplius integrum est iussa Dei prohibidine sequi aut detrectari; quia hoc indolis creaturæ rationalis adverbatur.

§. 4. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius proficisse videtur, saltem circa præcipuam quæstionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quàm ut ante voluntatem divinam reponat, extrema argumenta videntur adferre. Ut nõ videam, quid istis destructis amplius adversus meam sententiam reponi queat. Eo magis operanda est, ut plane & perspicue difficultates istæ removeantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas divina à voluntate divina originem non ducat, nemo cui sensus communis, negabit. Unde à *Sirimaso* quæstio insidiosè formatur: *num nihil omnino boni concipi possit ante voluntatem divinam?* p. 65. Deinde quæquam alii eandem mecum, aut similem sententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem iusto latius portigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum istorum argumenta, vel ad consequentias, quæ illis impinguntur admittendas, præsertim ubi non strictissime cum nostra sententia conveniunt. Nam & sæpe exiguò discrimine veri & falsi confinia discernuntur; & fieri potest, ut duo eandem

dem thesin rucantur, sed quatenus ex diversis principiis eandem deducunt, in uno sinistra quædam consequentia hæret, abs qua alter est immunis. Unde cæteri, quos iste impugnat, Clarissimi Viri, si adhuc in vivis sunt, sententiam & rationes suas defendant. Mihi de mea nunc unice curæ est.

§. 5. Jam igitur eo sunt redacti adversarii, ut admittant, controversiam non esse de rebus, prout revera & actu existunt, sed de nostro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales essentiam divinam admodum nostræ rationis concipimus. Unde si vel maxime adversarii suam intentionem obtinuisent, non tamen adhuc evictum foret, rem utique sic se habere. Veretur autem cardo causæ in distinctione inter essentiam & existentiam: juxta hanc voluntas divina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; juxta illam non item. Fluc sententiæ statuminandæ *Sirimesius* p. 52. pronunciat, *essentias rerum sine existentia nil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad existendum, in ipsum existendi actum erupturas, simul ac Deus voluerit.* Enimvero valde dubito, an isthanc essentia descriptionem proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam istud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentia rerum in sola illa possibilitate consistunt, & vero universitas creaturarum omnipotentiam divinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur posse, quæ nunquam produxit, aut producturus est, etiam

non tantum dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum à nihilo differat possibilitas, quæ nunquam in actû deducta fuit, aut deducenda est. Enimvero essentia illis existentia contradistinctis ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam uti quod existit proprie & revera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quæ cum existentia est conjuncta: & quod DEUS esse jubet, id eo ipso existit. At Philosophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & existentiam, natura conjunctissima cogitatione cœperunt divellere; quod absurdum ducerent, veritates de indole rerum semel existentium hisce intereuntibus mutari, aut interire. Unde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus; quæ propositiones quia præscindebant ab existentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse æternæ veritatis, id est, eas cum individuis rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, v. g. Quæ de natura rosæ traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullæ uspiam existunt rosæ. Hinc & factum, ut essentia rerum pronunciarentur æternæ. Id quod uti hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus generales de rebus ab interitu individuum non dependeat: ita absurdum est, illam æternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, à voluntate Creatoris, quæ existentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronun-

ciatum illud de æternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse æternum.

§. 6. His præmissis adpatet, *Scrimisum* arcem causæ suæ in eo ponere, ut possibilitates illas, quas essentiarum rerum vocare ipsi placet, statuat objectum esse potentiaæ divinæ ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adæquatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse; quia in ordinata attributorum divinorum conceptione & apprehensione omnipotentia Dei voluntatem ejus, ceu potentia actum necessario antevertit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei conceptaque omnes simul possibilitates seu essentiaæ ab omnipotentia omnino illata non possunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam divinam esse causam adæquatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas divina causa adæquata, proxima & immediata existentiarum perhibetur. Inimvero probe hæc observandum, quæstionem propriè non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, ut aliquid extra Deum esse queat. Ad hanc enim quæstionem ita confuse formatam ultimata est responsio: quia Deus est omnipotens, seu quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quæstio à nobis agitur distincta & determinata;

unde sit, quod v. g. homo talem habeat naturam, ut certa quædam ei necessario honesta, quædam turpia sint, quæ brutis talia non sunt. Ad hanc quæstionem ultimata responsio non est; quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter sese habent potentiaæ determinata, finita & velut brutæ, quibus positus effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quovis genere machinarum conspicitur, ubi vera & adæquata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique sui moderamen penes se habente, abs qua quod talis vel talis effectus producat, causa ad liberam determinationem ejus potentiaæ refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum inquiritur, potentia quidem necessarium est præsuppositum: ad producendum effectum, proxima ramen & adæquata causa est beneplacitum agentis. Et sane omnipotentia in DEO concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quæ non necessario sese exercit, sed prout Deo placet, alias enim Deus semper ageret omnia, quæ posset; cum Deus illa tantum faciat, quæ vult. Ut falsum plane sit; posita omnipotentia Dei poni omnia ejus objecta. Unde quilibet ex sensu communi judicare potest: si quæram, cur Deus hominem creaverit animal rationale, incongrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia

Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. 7. Inde ultro corrunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur *D. Strimesius*. Quia, inquit, essentia rerum theoreticarum ex attributo voluntate. *DEI* priore, nempe omnipotentia *DEI* derivantur. *E.* & essentia rerum practicarum. Ratio consequentia est, quia inter essentias theoreticas & practicas nullum discrimen intercedit. Nam uti posita omnipotentia divina, necessario ponitur idea & essentia hominis exituri, simul ac *Deus* voluerit: ita eadem posita ponitur necessario idea suam cuique tribuendi. Quæ omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem, v. g. figulo, cui potentia sua adquiritur, ideam ollæ necessario videri præcedere voluntatem ollæ faciendæ, quæ exurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. At in *Deo*, qui est à seipso, & cui omnipotentia est essentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum præsupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Unde & nulla est consequentia; negata possibilitate hominis ad existendum, negatur simul ejus omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, statim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.

§. 8. Quæ porro *Idem* p. 62. excipit adversus dicta à me *Specim. Controv.* c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non sit ejusmodi contradictio, qualis est, si bis duo

negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoque illa frivola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam restricti non opus est certa dispositione hominis, nec præcepto aliquo superioris, sed vel sola omnipotentia divina sufficit, vel hominis essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam adeo necessarium est, ut negans id neget idem esse idem.* At vel verba mea non intellexit *Strimesius*, vel data opera cavillari voluit. Nam ut res sit numerabilis, sufficit, si qualiscunque sit. Musca æque ac Elephas numerari potest. Sed ut alicujus entis actiones turpes sint, non sufficit quaecunque id esse, sed requiritur, ut certo modo à *Deo* sit formatum. Unde non in rem inanimam aut brutam, sed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo à *Creatore* præ illo formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus contradictionis, quæ ex posito hominis fine & natura resultat. Nam contradicaturus sibi *Deus* fuerat, volendo creare hominem, i. e. animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideæ turpitudine repugnat, sed ideæ hominis, quæ ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, utique differunt.

§. 9. *Secundo Argumento Strimesii* jam nervus est præcisus, ut id repetere superfluum sit. Sed nec *Tertio* quid roboris inest. Admissi ego duplicis generis impositionem; unam ex solo lubitu imponentis citra peculiare

culiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita or-
tam, ut aliter imponere, velle non
potuerit, siquidem sibi constare de-
beat. *Quærit Strimesius; Unde sit illa
necessitas volendi, & quodnam istud fun-
damentum in re, ab quod imponent non potest
non quadam velle? Ast ego puto, suffi-
ciens responsum contineri hisce
verbis; siquidem sibi ipse constare de-
beat. Scilicet quia ad perfectionem
sapientissimi & optimi Entis perti-
net, sibi conformiter agere, & non
mutari in horas: ideo recte volun-
tas antegressa sequentis velut regula
dicitur; sic ut quia Deus voluit an-
tecedens, non possit non velle, quod
cum eo connectitur, & ex eo neces-
sario sequitur, & si finem vult, non
possit quoque non media velle. Sic
vult Deus sui cultum, sed non nisi
volita prius creatura intelligente.
Nam si Deus nihil creasset, aut non
nisi bruta creasset, cultum etiam sui
velle non potuisset. Cæterum vo-
luntati sapientia & bonitas non op-
ponenda, sed conjungenda est; et si
effectus potissimum ad voluntatem
refertur, tum quia hæc agendi prin-
cipium, tum quia sapientia & boni-
tas sine voluntate, ac nisi libera, non
intelliguntur. *Quartum* denique
Strimesii argumentum est, quia posito omnia
bona moralia ad hominem restricta à volun-
tate divina tanquam prima origine proflu-
ere, ratione originis inter legem naturalem,
& legem Dei positivam nulla amplius reli-
qua erit differentia. Ast quid absurdi
erit, si dicam, ratione originis tam
naturalem, quam positivam legem
ad Dei voluntatem referri: id tamen
esse discriminis, quod positiva à*

Dei voluntate absoluta proveniat;
naturalis autem certam conditio-
nem humanæ naturæ adsignatam
præsupponit?

§. 10. Ex eo autem nihil sanè can-
doris relucet, quod p. 64. argueretur
videtur, me in *Specim. Controv. c. IV.*
§. 3. p. 60. non rectius, quam *Ber-
mannum* sentire, cui errorem Soci-
niano simillimum tribuit. Ast ubi
ego nego, necessitatem justitiæ Dei
punitivæ ex ipsa Dei natura fluere?
Quod si tamen *Strimesius* ex solo ra-
tionis lumine demonstraverit dog-
mata circa justitiam divinam, quæ
substernuntur & implicantur articu-
lis fidei de lapsu Adami, & subse-
cuta inde generis humani labe, de
incarnatione Filii Dei, ejusque satis-
factione, merito & passione, de justifi-
catione hominis, & similibus, adeo-
que hæc omnia captum humanum
non superare, nec abire à regulis
justitiæ in foro humano usitata, lu-
bentissime ipsi falces ingenii submit-
tam. Interim tutissimum reor ista
fide amplecti, quam rationem ne
quidquam fatigare.

§. 11. Conatur hinc p. 71. *Strimesius*
argumenta mea elidere palmaria illa
distinctione inter essentiam, & exi-
stentiam, cui quid roboris insit; ab-
unde à me ostensum fuit. Pec-
culiariter autem circa exceptionem
ad argumentum meum primum,
mirum videtur, cuinam eandem op-
ponat, aut quid ad præsentem quæ-
stionem faciat, dixisse; nil prohibet,
quo minus peccatum vocetur aditæ: aut
quo minus morales Doctores alius quam
rustici adscendant, & originem moralitatis
ab ea sententia derivent; ubi nullus Deus,
ibi

ibi nullum bonum morale. Nisi forte putat, qui bonum morale à voluntate Dei deducit, illum idem à Deo non deducere. Circa secundum meum argumentum id quoque mirum est (p. 72.) quare negare velir, omnem obligationem esse à superiore, ac neminem sibi ipsi obligari, nisi de strictè dicta obligatione capiatur. Atqui sane de proprie dicta obligatione mihi sermo fuit, & quidem de tali, quæ à principio extrinseco provenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam æquipollere; hoc rectæ rationi, humanæ naturæ, & imagini divinæ congruit; & hoc per se & sua natura est honestum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo necessitatem utique removendam, per quam voluntati ejus detrahitur, quod creaturæ tales factæ sint.

§. 12. Designat quoque p. 79. novum conceptuum ordinem *Strimesius*, ut ab origine suarum essentialium divinam voluntatem utique excludat, qui citra animadversionem prætermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, consideratur tanquam à seipso existens, & cujus perfectiones omnes sunt essentielles, quarum in respectu ad ipsum Deum una non est prior aut posterior altera, (non loquimur de perfectionibus personalibus, de quibus ex sola religione Christiana constat,) nec una velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus consideratur tanquam *divinus*, nulla re extra se indigens, omnes

beatitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessario est. Quia autem præter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita ejus omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur: sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, actuque ipso attribuit. Ita credo *D. Strimesius* non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§. 13. Tandem & socialitatem tantopere agitatam plane jam *extermiare* constituit, (p. 97.) ut vacuum commento suo locum faciat. Ubi id primo reprehendendum, quod pro socialitate à me posita *societatem* substituit, quam sive fraudem, sive incuriam in aliis jam notavi. Rationes hæc adfert, quia ex isthac socialitate non possunt deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur: neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, ut ab omni crudelitate erga ea abstinemus. Ad primam Objectionem, præter ea, quæ alibi à me dicta sunt, repono: cum à me religio naturalis & jus naturæ pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non

repugnat, præcepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem, religionis naturalis præcipue quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando; & socialitatis humanæ præceptis firmitatem à religione accedere. Circa alteram objectionem scire velim, quænam officia homini solitario tribui possint, quæ nullum plane respectum, ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte objicias castitatem, sane totus is adparatus naturæ humanæ, illique stimuli ob socialitatem sunt instituti: sic ut si ad solitariam vitam homo à Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor à me gravissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se tradeo, ejusmodi principium non adsumplerim, ex quo officia quoque erga boves & asinos deduci queant. Quo nomine etiam Advocatum Generalem asinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum sibi imposuit, non mediocriter indignari video; oblitum, inter ea, quæ Sapiens Hebræus asinis præstare jubet, esse quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in asinos pietate tangi *Strimesius*, si voluisset inspicere, abs me tradita l. IV. c. 3. §. 6. de J. N. & G. Objicit præterea, deprehensum fuisse, quædam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse; uti furta, & adulteria in republ. Massagetarum & Lacedæmoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certæ repub. hoc vel illud vitium, hanc

vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in univ. Adv. l. VIII. c. 1. §. 3. de J. N. & G. Oportet quoque valde superfunctorie *Strimesium* legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quæ alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam ultimo à cultu societatis sortiri. Ni grave est, inspiciat l. II. c. 3. §. 20. de J. N. & G. In hac porro propositione; officia adversus alios homines exhibenda in socialitatem resolvuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poætæ: ut ameris, amabilis esto. Denique theses illæ; innocentem ab æternis poenis immunem asserere, peccatum haud impunum dimittere, cum sint axiomata justitiæ divinæ, indagandus est quispiam *Strimesio*, qui ista ad socialitatem hominis referat. Qui autem consideraverit, quæ à me super differentia justitiæ divinæ & humanæ tradita sunt, agnoscat, absurde dici, justitiam divinam & humanam, quæ formam similem esse, non quæ modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum justitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam justitiæ quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod juste factum dicitur, fit perfectum.

§. 14. Denique quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *summi cuique tribuere*, non est pro tanto hiatus. Vera id certam duntaxat justitiæ specie ab solvit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extendi-

tenditur, ac invita plane Minerva. Sic ridicula est illatio; furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem à me *Specim. Controv. c. V. §. 23.* motam haud quidquam dissolvi posse arbitrator, si cum *Strimesio* dicamus; sola terminorum explicatione opus esse, (pag. 120.) Expectaveram subtilius quid à *D. Strimesio*, quam ut commentum stuporis *Velthemiani* adquietere vellet. Nam adhuc quæstio restat; unde aliquid cuique *suum* sit: cum, v. g. bruto adversus hominem nihil suum sit; & *Hobbesius* neget, civi adversus civitatem aliquid suum esse. Unde ad istud axioma stabilendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quominus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec invideo, nec curo.

Merebatur etiam castigationem *Valentini Velthemii* *Introductio ad libros Grotii de Jure belli & pacis.*

Sed quia is, postquam *Afinii Tenebrionis* *Archivarius* factus est, non mores solum, sed & dictionem *Nicolai Beckmanni* exprimeret studuit, ejusque nugæ & à nobis antea destructa sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, rejiciantur, turpe foret cum barbaro isto animali ulterius colluctari velle. Et constat *lixivium* à *Rolleto* temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cujus adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cavillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias *Josua Schwartzii* majore, quam *latratus canis scabiosi* dignatione habere, cujus perjurio non simplici, & flagitio cooperiti contactum merito omnes honesti refugiant. Et satis jam istam belluam ultri sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra præcordia ipsius habitans tortor sat excruciatum dabit.

JULII RONDINI
 DISSERTATIO
 EPISTOLICA,

Super Controversiis, quæ SAMUELI PUFENDORFIO cum quibusdam alii circa Jus Naturale intercesserunt.

Peris à me Marce Primasi, Cosobrine suavissime, ut brevibus tibi exponam, quo demum redactæ sint controversiæ, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Jure Naturæ & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud levi animorum motu intentaverant. Nam per triennium Cantabrigiæ agenti nihil amplius ad eandem spectans occurrisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, ejusmodi scripta ferè adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cujus primordia Tibi sæpe indignationem, quandoque & risum excitaverint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea lis innotuerit. Quibus & ejusdem disceptationis genio perspecto mirum desit videri, tam pauca, quæ solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quæ alias scholis, virisque literas professis re-

fertæ sunt. Quis enim circa exploliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit præmium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris ut gratificer, ac Tibi præcipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo jungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotius, quibus premor, ægre in præsens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo Tu hinc abiisti; scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adjicere placeat. Nam Pufendorfium post editum Controversiarum Spicilegium graviora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas adversa pars prurigine scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Præsertim cum eidem

eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum, ut calumnias sibi intentatas depelleret; cætera securus, quid opinionum Metaphysicarum unus aut alter Jenæ aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

Inter Pusendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conveniens duxerat, suam disciplinam è genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quæ à religione divinitus revelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio divinarum literarum, sed ne controversiis Theologicis velut vortice quodam involveretur disciplina universum mortalium genus spectans, non prout peculiariibus & ad salutem æternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione præditum est. Tum & quia praxis ejus disciplinæ non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tractantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Juris Naturalis ipso è Paradiso petere! quo sine & regulas quasdam concinnavit, non absimiles illis, quæ apud Logicos de inventionem mediæ termini occurrunt, insigni usu ad juvandam hominum ratiocinationem, si jam consecutionem rerum norint. Quibus quidem ut se suosque oblectaret, Pusendorfi nihil intererat. Unicus titulus scri-

pulum injiciebat, cui orthodoxiarum vocabulum infarctum erat, quo se perfrictum, suosque libellos, à quibus adolescentes ab Alberto abstergeri constabat, heterodoxiarum argui non obscuris indicijis judicabat. Qui non parum in fermento erat, adversarios suos tam detestatum cordatis animam à Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, ut etiã circa innoxias quæstiones ab se dissentientes hæreticorum vocabulo apud imperitos differre instituant. Unde vindicandæ existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Paranesi* sua præcipuis rebus tacite præteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & hæud eo secius velut pro tribunali calculus pro se fert; quo jure, quave injuria extra studia partium positi judicent. Mihi sane isthoc è scripto decessisse potius nonnihilo, quam accessisse sentio ad æstimationem, qua alias istum virum prosequerbar. Equidem recenset hic exempla Philosophiæ per Theologiam locupletatæ, ubi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *instructæ*: sed per quas etiam ipsius Logiciæ theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina è miraculis. Circa *agnas supracælestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema. Ptolomaicum, an Copernicæum aut Cartesianum. Sed nec utquam S. Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri è mari, ut ex hoc

ad illorum capita per tubos seu canales quasdam subterraneas aqua permanet. Eoque Scripturæ S. non contradicit, si quis docet vapores è mari ascendere, è quibus in pluvias resolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina orientur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si utique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum divinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiæ partes, tum præcipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, ut Philosophiam doceant, istæ velut obiter & extra primarium scopum adjectæ intelligi debent, quæque adeo nativam constitutionem & indolem disciplinarum, è quibus quævis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiæ apostemati emplastrum imposuisse dicatur è ficibus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia utique è divinis literis discenda, aut chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris divinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia præcepta legis naturalis sacrarum Literarum complexu

contineri; id tamen non obstat, quominus peculiaris sit disciplina juris naturalis, domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. præcipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quæque ejus requisita? Aut ideo Jurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole ejus contractus, ac communi constitutione generis humani id præceptum demonstrat, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus ultimas voluntates validas esse debere dixit, ideo JCu non è domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Unde etsi ipsa præcepta legis naturalis in Theologia & Jure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus Juris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, præsertim ubi non quæstio est de veritate præceptorum, sed de methodo ejus disciplinæ, principiisque & modo demonstrandi; quæ usq; adeo unice è rationis lumine promanant, ut ne Theologi quidem è sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiæ sit adornandum, sed Logices tradita respiciant: Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos urget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas è paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis summe prævio philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra

dogmata

dogmata versantur, singuli orthodoxiæ elogium sibi raprantes, quam inter Philosophos. Ubi tamen ob prava hominum interpretamenta veritas Verbi divini in se non corrumpitur, sed absterfis istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinæ Philosophiæ principia, non corrumpunt, quin ejusdem liquida scita eluceant illis, qui abdicatis præjudiciis solidam ratiocinandi & demonstrandi viam insistant, quoad quidem humanæ perspicaciæ penetrare datur. Injuriam porro Philosophiæ faciunt, qui eam hominibus, ut sunt labe infecti, autoribus attribuunt, cum & illa divina sit originis, resultans ex lumine rationis, nobilissima utique DEI creatura, opera divina debito studio contemplantis. Quod si labe humanæ menti eò usque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonstrandi & sequelas necendi sincerus superfit, non video, quid certi ipsa Theologia sibi polliceri queat. Sane hæc res ipsas duntaxat, non modum sciendi tradit, & formalis connexio thesium Theologicarum, & quam subinde in ore habent Theologi bona consequentia animæ humanæ foetus est, quam nisi observaverit Theologus, sine mente sonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut sententiarum hinc inde è sacris libris confarcinet. De cætero inanis est Alberti metus; universalem hominum socialitatem ideo non posse haberi regulam agendorum, quia peculiaris societatis bonum ejusmodi regulæ vicem susti-

nere nequit. Id enim perinde est, ac si dicerem; bonus civis non potest omnia meriti proprio commodo, igitur non potest omnia metiri bono civitatis. Sed quia Albertus causæ suæ præsidium non tam in ponderibus rationum, quam flosculis eloquentiæ suæ reposuisse videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias suas invitat, ut Lipsiam iterum advolare velint ad degustandam compendii orthodoxi ambrosiam, nemo ipsius adversario suaserit, ut ineptiendo cum isto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adolescentum plausus velut ad aram Lugdunensem nõ sine anxietate declamet.

Acrius insurgit in *Epicrisi* sua *Samuel Strimesius*, Professor Francofurtanus, non solum omni Sophisticæ adparatu, sed & effusa ubertim conviciorum & scommatum colluvie, qua tanto importunius jactare se cœpit, postquam immensos spiritus eidem videntur accessisse, quia Pufendorfius rationes ipsius circa quæstionē de origine moralitatis præ Velt-hemii scopis dissolutis commendavit. Quem & audio ingenti desiderio responsum à Pufendorffio hætenus expectasse, quod scabiosum ipsius caput acri lixivio valde opus habeat. Sed puto præstiterit, ut Strimesius seipsum scalpat, postquam in præsens nemo tanto honore eundem dignaturus est, ut tam sædam impudentiã aliter quam contemptu vindicandã judicet. Mihi in tui gratiam, Marce suavissime, suffecerit paucis perstrinxisse, quæ circa rem ipsam idem dicto scripto movit.

§. 1. Arguit igitur, Pufendorffium, circa considerationem hominis, in disciplina Juris Naturalis statum tantum corruptum, ac nihil integri complexum supposuisse. Pufendorffius hoc ipso injuriam sibi fieri queritur, cum locis ibi adductis d. J. N. & G. L. II. c. I. §. 5. & c. II. §. 9. consideraverit hominem prout multis, egregiisque à DEO donatus est præditus, quæ & hodie licet infra primævam perfectionem supersunt: uti est dignitas & præstantia humanæ naturæ præ brutis, anima immortalis, ratio, ingenium, intellectus ordinis; ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bonis affectionibus ejusdem præ inclinationes subjunguntur. Ast qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, prout natura ipsius corrupta est, is haudquaquam hominem tantum considerat ut corruptum: nec si posteriori considerationi particula prout adponatur, ideo statim consideratione immediare prægressa aboletur. Sic & circa statum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum consideret Pufendorffius de Officio l. 2. v. 1. §. 4. & dissertatione de statu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua gravitate considerare non decet, non decebat quoque easdem haud intellectas aut cavillatione detortas damnare. Interim Pufendorffius hominem semper consideravit non ut bestiam, sed ut hominem, i.e. ut animal ratione præditum. Id quoque potest, quare indignum sit homine,

aut quomodo ad genus humanum susque deque habendum disponat, si quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane sublato sibi animo conceperit, ut vel utilitatem societatis, vel imperii civilis æstimare inde discat. Hypothesin aut thesiam Pufendorffii per hoc retundi, quod *in nobis supersunt reliquia bonitatis; neque opus esse, ut in jure naturali homo consideretur prout corruptum est, & prout scaturit multis prævis cupiditatibus*, id gratis & sine sensu dicitur. Nam reliquia illæ bonitatis non utique universas humanas affectiones absolvent, sed præter eas in homine multæ quoque occurrunt præ cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest & quod corruptum est? Addit, *hujusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina J. N. tractandum: ex professo*. Sed quis veterit in disciplina regendis hominum moribus destinata prævis in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quæ etiam citra sublimioris disciplinæ subsidium ipsi sensibus deprehenduntur? Præsertim cum citra has necessitas vitæ civilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, uti in Theologia, agitur, quæ in oppositione ad statum integrum, & secundum alios effectus, alioque fine istum considerat. Ira de prævitare mortalium Pufendorffius jure agere potuit, cum de primæva integritate paucis duntaxat insinuaret, quia Juris naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit,

non

non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. 2. Circa statum hominum naturalem quæ Strimesius movet, parum candoris aut ingenii præ se ferunt. Mirum est, istum Pufendorfio Hobbesium exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, quæ à verbo abit, à nemine solidius destructum, quam à Pufendorfio, & quidem non solo Novatoris convicio, quo velut fulmine Cartesium prosterni à se judicant veteramentarii, sed rationibus ab ipsa naturæ & rerum indole petitis: ut tamen idem multa durius dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta ad spernanda non duxerit eam solam ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes uterentur, plus profectuum, minus rixarum in re literaria existeret. Igitur qui post tot protestationes ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorfio invidiâ apud vulgus literatorum facere non desinunt, malignitatem animi sui nimis quam impudenter apricantur. Porro quæ Strimesius circa statum naturalem, prout is à Pufendorfio designatus est, carpit, manifeste arguunt, ipsum quid hic eo sibi statu velit, non intellexisse. Ad nauseam usq; à Pufendorfio inculcatum fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, ut talium. Quali in statu omnes vivunt Reges, & qui par hisce imperium habent. Cujus indolem atque jura ita distincte & perspicue descripsit Pufendorfius, ut

ante eum nemo. Eo turpius labitur. Strimesius, quod eum statum naturalem à Pufendorfio *sociali statui opponi* scribit; quod nusquam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in statu suo naturali hominem à nemine præter Deum dependere statuit. Sed quod idem ejusmodi homini jus tribuat ad omnia conservationi sui se judice inservitura, idque juxta naturalem, omnibusque animantibus insitam legem; aut quod genus humanum non ad superiorem dignioremque quam de corporis sui conservatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo salva fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque sensu æternæ legis imburam in statu naturali viventium regulam facit Pufendorfius; quæ puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorfium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Respublicas, quibus ea præcipua dignatio habetur, quod præter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem à Pufendorfio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Jam antea monitum fuit; Pufendorfium nusquam statum naturalem revera existentem *statui sociali* opponere. Unde non magis contradictio est, si dicam; status naturalis revera nunc existens id habet, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur; quam

si dicam; Rex Persarū vivit in statu naturali respectu aliorū Regum & Rerum publ. qui tamen idem cum uxoribus, cum liberis, cū ministris, cum civibus suis peculiari societate jungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius explodet, si mente concipere possit, unū eundemq; hominem resp. quorund. hominū vivere in statu naturali, respectu aliorū in statu adventitio. Sic Rex Persarum respectu Turcæ, Mogoris, Mosci aliorumq; Regum in statu naturali, respectu; subditorum suorum in statu civili degit. Nam Persa, Turca, Mogor, Moscus invicem unus alteri non sunt subiecti, neq; comunem in terris habent dominium; quæ est definitio in statu naturali viventium: qui tamen plurimos alios homines possunt habere peculiari ipsi vinculo inæxos. Tertiam contradictionem nemo somniabit, cui integra valetudo constat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate junctum, nemini tamen præterquam Deo subiectum esse.* Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta uxoribus, liberis, aulicis, civibus suis peculiari societate jungitur; nec eo minus gloriatur se nemini præterquam Deo subiectum. Quarta itidem contradictio expirat, si Pufendorffii theses cum Strimesii cōmento conferatur. Illa est: in statu naturali constitutus, habet facultatem è proprio judicio & arbitrio agendi omnia, quæ sanæ rationi congruunt. Quæ plurimum discrepat ab ea, quam Strimesius finxit: *hominem statu naturali ex proprio judicio atq; arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus singulos juxta dictamen certa rationis agere.* Id nimirū ex mente Pufendorffii est fraternitatem Gesenii affectare, non de sacris ejusdem participare velle, sed alterius theses non intellectas aut malitiose detortas impudenter cavillari. Paris indolis est quinta contradictio. Thesis Pufendorffii est: *status naturalis ansequam in civitates concessum est,*

i.e. status patrum familias segregum multa habet adjuncta incommoda. Hanc ita deformat Strimesius; *in hoc statu singulos juxta dictamen recta rationis agere, & nihilominus statum hunc per se plurima habere adjuncta incommoda.* Hoc nimirum est aliū contradictionis arguere. Porro quanquam status v. g. parentum & liberorum recte possit vocari naturalis hoc sensu, quod naturæ rerum & placito Creatoris sit congruus; haud minus tamen fas fuit Pufendorffio eundem statum parentum & liberorum inter adventitios referre, naturali in alio sensu contradistinctos; quia idem non nisi facto humano interveniente existit. Id quoq; contradictionem involvere videtur Strimesio: *Statum naturalem id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominum nomini præterquam Deo in eo subiectus sit, omnibus vero hominibus æqualis.* Et hoc à Pufendorffio tradi Strimesius negat: æquivalentia tamen verba sensumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit, *si in statu naturali quisvis cui visis alteri, cui neque ipse subiectus est, neque idem subiectum habet, æqualis censetur: qui fieri aliter potest, quam ut aliquibus hominibus peculiari societate junctus, & nemini præterquam DEO subiectus, illis omnibus, præter nemini præterquam DEO subiectus, æqualis sit?* Hanc sententiam Pufendorffio non repugnare perspicio: sed eandem priori sententiæ Strimesii haud æquivalente manifestum est. Sane æquivalentia non sunt: qui in naturali statu vivit, omnibus hominibus est æqualis: & qui in naturali libertate vivit nulli homini subiectus, is æqualis est omnibus illis, qui nemini subiecti sunt. Prius assertum, quod Strimesius sibi finxit, falsum est. Posterius Pufendorffii traditum manifestæ veritatis est: saltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro stuporis est indicium, quod Strimesius denuo sibi ostendi petit *Societatem*, in qua omnes æquales sunt, nec alter alteri subiectus. Nec mi-

nus, quod idem *societatem & statum naturalem* pro synonymis habet. De cætero, quid planius est illis, quæ Strimesius animo concipere non potest? Sane v. g. Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Persis, peculiari societate jungitur, ipse velut Rex soli Deo obnoxius, cum cæteris Regibus itidem nemini subjectis, æqualis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & nosse debebat Strimesius, statum eorum, qui in naturali libertate invicem degunt, ut ut communi socialitate junctorum, societatem proprie non esse, nec vocari posse: v. g. Mogor, Persa, Turca, Moscus invicem in una societate non vivunt, seu una peculiari societate non continentur; singuli tamen cum aliis sibi subjectis in societate vivunt. Sententia Pufendorffii, *quod sui ipsius conservationi quam maxime studeat, qui credit, se non sibi, sed toti mundo conditum, quare carpatur, non perspicio, cum ei conspiret dictum.* 2. *Sum.* 18, 3. 21, 17. Negat denique Strimesius, rationem fuisse redditam, quare plures quam quatuor status dentur. At qui subjunxerat utique Pufendorffius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis statum dari: sed quod non obstat, quo minus hominis statum seu conditio in disciplina Juris aut Medicinæ alio respectu consideretur. Ita toto hoc capite stuporem suum apricatus est Strimesius, dum à se non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. 4. Super principali quaestione de origine moralitatis in aperto est, statum controversiæ à Pufendorffio non insidiosæ, sed ingenue & simpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuisse restrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non est, nisi cum propria umbra luctari velint: à qua culpa nec Strimesius immunis est. Cæterum principio ejus controversiæ de distinctione inter existentiam & essentiam rerum nihil

jactatum reperi, sed ab autoribus rixè illius simpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusam; eamque distinctionem post prolatam ab illis, qui nugatoribus istis succenturiari voluerunt. Pufendorffio etiam satis esse poterat evicisse, moralitatem rerum quoad existentiam voluntate Dei posterioriorem esse; tamen laceffentibus adversariis idem quoque circa essentiam assertere est conatus. Et quia de rerum essentiis, ideis atque universalibus veteres juxta & recentiores philosophi in diversa abeunt, Pufendorffio hæc arrisit sententia, quæ essentias rerum ab existentia abstractas non nisi conceptus rerum inadæquatos agnoscit, in cerebris philosophorum primum enatos. Unde nimis liberalem putamus illuminationem Strimesii: *Si conceptus rerum generales è rebus utique existentibus aut existentis formati, ab insertu individuum, seu ab existentia vel non existentia hujus vel illius individui non dependent, (non simpliciter ab existentia vel non existentia;) absurdum non esse istorum aternitatem ante primam rerum actualem originem & existentiam velut retrahere hætenus, ut cum existentiam earundem voluntas divina antecedit, hæc in conceptibus illis abstractis rerum naturam consequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout à voluntate ejusdem abstrahit, essentias rerum non inferre haud obscurum arbitramur. Nam præter rationes jam à Pufendorffio allatas patet, essentias rerum utique certi quid esse, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem essentiam habere se intelligitur. Igitur posita potentia Dei, ponitur sane aliquid extra Deum esse posse: sed quia illa potentia in se non est definita, & ad certi quid determinata, seu quid est omnipotentia,*

ideo illis, quæ esse posse dicuntur, certa & definita essentia tribui nequit, quousque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid restricta fuerit. Sane qui negat hominem esse posse, negat Divinam omnipotentiam. Nequaquam tamen posita omnipotentia Divina ponitur essentia certa & definita hominis seu rei, cui certa definitio competat, nisi posita quoque voluntate Dei. Igitur Pufendorfius quando concessit; *primum fundamentum*, ut aliquid extra Deum esse possit, esse omnipotentiam, nihil concessit, unde Strimesio præna sibi canendi tanta causa surgeret. Nam nuda & indeterminata possibilitas essentia nomine venire nequit, & *essentia indeterminata* $\epsilon\iota\delta\eta\epsilon\iota\zeta\upsilon\lambda\omicron\nu$ est. Contra ultimata responsio, quare cujusvis rei essentia talis sit, non est hæc, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quæ Pufendorfius de discrimine potentiarum addiderat; ad quæ ultro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, ut sine rubore convitari posset. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non esse facultatem necessariam, ut eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: ejus tamen omnipotentia non necessario, sed libere se exerit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia divina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, sicque per consequens easdem in specie hominis & honesti humani de-*

terminatas, etiam non concepta DEI voluntate, concipiendas esse. Sic posito figulo & argilla, possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit, urcei aut patinæ essentiam frustra investigaveris; quæ tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, se determinaverit. Ante eam determinationem, quæ voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab existentia abstrahendo concipere; ut tamen, si questio exurgat, unde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante ejusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res prout existunt, non vice versa: Est tamen discrimen inter Deum Creatorem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum cui finita est potentia, disciplina aut meditatione acquisita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quæ & existere potest ante voluntatem producendi: quod inde provenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *dixit & facta sunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si acquisita potentia ideas objectorum necessario infert, nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei essentielles obje-*

Objectorum suorum ideas necessaria inferet, & quidem tales, quæ voluntatem divinam antecedant. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§. 8. Non negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen nisi posita voluntate divina intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor. Hoc enim negato, idem negatur esse idem. Qualem quidem contradictionem Strimesius hic nondum demonstravit.

§. 9. Porro uti Strimesio *πρωτων ψευδος* Pufendorfi videtur, hominis ideam à sola voluntate divina seu origine proxima suspensam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad ejus voluntatem promanasse: ita contra Pufendorfius *πρωτων ψευδος* Strimesii judicat, aliam originem existentis rerum, aliam essentis, quæ non nisi inadæquati istarum conceptus sunt, attribuere; & cum concedatur, à voluntate Dei esse, ut res quales sunt, existant, negare earundem essentias, ut tales sint, à voluntate divina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibles ab omnipotentia divina, velut voluntatem divinam antegressa, derivare. Sufficere quoque judicat Pufendorfius essentias rerum inquirere, quæ per voluntatem divinam exitere, & adhuc existunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam

universitatem rerum creatarum ut pote finitam; hæc puto Strimesius mens est, illis etiam, quæ contradictionem non involvunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam utique velut possibilem tribuendam esse, ut ut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus essentis delineandis, ut Strimesius sese jactat, Pufendorfius credo non invidet. Cæterum neque in Cartesii, neque in ullius Philosophi verba juravit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis è dictatis sanæ rationis, & curiosis naturæ observationibus, quam è Scholasticorum ac vulgarium Peripatheticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiam divinam sanctitati & bonitati sociat, cum hætenus, solius omnipotentiam mentionem in hac disceptatione fecisset. Eam sapientiam atque bonitatem liberas facultates neque absurde neque incogitanter pronuntiavit Pufendorfius; quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed glossema Strimesii putidam cavillandi libidinem arguit, *liberas i. e. non necessarias*: quasi quispiam sanus in dubium revocare possit, quod Deus utique essentialiter & necessario sit sapiens & bonus; cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario velut machina quæpiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nuspiam tamen Pufendorfius originem bonitatis & mali-

tiz in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Et si haud quidpiam sinistri humano generi metuendum aut met, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis à voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Cæsarea adversus abusum potentiz circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positivarum tolli, aut peccatorum æqualitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. 10. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Divorum Metaphysicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas ut aliqua specie impugnare adversarii possent, id solenne artificium adhibetur, ut subinde vocabula quædam inferciant, quæ ejusdem sententiam depravent, suspectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cujus ipse solus præconem agit, quod dicit; à Pufendorffio omnem bonitatem & malitiam à libera Dei voluntate ceu fonte ultimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis ejus non extat, & quid eidem insidiarum subsit haud obscure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorffio conveniet, qui magno studio circa tradendum Jus Naturale id egit, ne quid controversiarum Theologicarum attingeret. Quo sine & monuit, quæ de indole justitiz

punitivæ in foro humano exercendæ docentur, ad justitiam divinam in tribunali divino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hisce principiis Socinianos vix solide refutari posse, cum tota æconomia salutis nostræ mysterium sit rationi sibi relicta incognitum, supraque ejusdem captum positum. Revelatione autem divinitus facta nunquam dogmata ista parum rationalia seu rationi repugnantia censuit Pufendorffius. Cum positis principiis quæ revelatio divina suggerit, non adeo arduum sit rationalem quasi consecutionem & catenam articulorum fidei investigare; ac misere se res Christiana haberet, si id demum è Strimesio disci deberet. Sed qui revera ingens ingenii sui specimen editurus esset, si ista è sola ratione, amota revelatione divina, demonstratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii è principiis juris humani Socinianos refutaverint disquirere à Pufendorffio institutum alienum fuit; cujus quoque non interest, quid circa hanc materiam meditetur Strimesius, à quo insigne hic jubar edita hucusque Specimina vix pollicentur, Qui & malignum candoris sui specimen exhibet, quod cum primum de errore alterius proposuisset, post quomodo ab eodem Pufendorffius se liberet, lectorem ad ejusdem scripra remittat: quod artificium est illorum, qui imperitis scrupulos & sinistram de aliis opinionem insinuare instituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut absolvebatur? Quod denique ex justitia Dei argumentum duci

duci posse putat Strimesius, ut Pufendorfius causa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum est. Est Deus utriusque natura sua iustus, & si iniustus esset, Deus non esset. Sed quia iustitia est attributum Dei, ut est conditor & rector huius universi; *Genes. XVIII. 25.* neque intelligi potest, nisi alii extra ipsum existant, sicuti & humana iustitia est virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, à voluntate Dei primo esse, ut sint objecta, circa quæ iustitia Dei locum habeat.

§. 11. Cæterum postquam Strimesii vestigia legere placuit, etiam qua ille subinde ad prius iam inculcata revolvitur, sequendum est, etsi non sine meo, tuoque Consobrine suavissime, tædio. Protestatus fuerat Pufendorfius, à se tantum investigari originem moralitatis in actionibus humanis. Ejus origo cum quoad existentiam à voluntate Creatoris sit, quod nemo abnuvit, putat Pufendorfius etiam quoad essentiam non aliud eidem principium posse attribui. Ideo nempe quia essentia rerum creaturarum non sunt aliquid ante ipsarum existentiam, sed sunt conceptus rerum inadæquati. Quarum & ideæ fingi cum ratione nequeunt, nisi posita voluntate Dei talibus aliquando existentiam tribuendi. Huc progresso quiescere non conceditur Pufendorfio, sed utiq; ad rimanda divinæ naturæ adyta compellitur, dum importune occinitur; in signo rationis divinæ à bono morali voluntatem præcedi; cum iste temerarium iudicet, si mortales ita confidenter naturam divinam ad modulum humanæ rationis exigant. Nam id signum ra-

tionis quid aliud est, quam ordo & modus concipiendi naturam divinam ad modulum nostræ rationis? Quia tamen eam disceptationem defugere ipsi per importunitatem adversariorum non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita distitent, quibus nondum, quod sciam, autoritas omni exceptione major consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostræ considerato tria potissimum è positivis attributis velut prima occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: cætera attributa positiva isthæc velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus divini; bonitas, iustitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, ut dicatur bona, sancta, iusta Dei voluntas. Hæc quippe attributa in Deo, nisi posita ejus voluntate non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrakere velis. Etsi haud quidquam asseratur, illa hætenus à voluntate divina originem ducere ut ab actu divinæ voluntatis demum resularint. Duorum igitur attributorum, si unum se ita habeat ad alterum, ut illud absq; hoc intelligi nequeat, & singularem quædam perfectionem eidem largiatur, illud utique priusquam hoc concipi non potest & debet. Jam autem

Deus

Deus bonus, sanctus & justus intelligi non potest, nisi voluntate præditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt ut volentis, divinæque voluntatis perfectiones. Unde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel ejus sanctitatem aut bonitatem voluntati ejusdem opponi, aut illam potiori jure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria fictione destructa nil amplius periculi sententiæ Pufendorffii imminet à distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, ejusque existentiam; quarum inanis applicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusive obligatio dicitur consecutio ejus, cujus antecedens à voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragœdias excitari par erat, quod quædam verba ex *Osiandro* pro sua sententiâ allegasset Pufendorffius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorffius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum à Strimesio proferri, postquam hic tanta specimina tetrici aut maledici Sophistæ dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed ubi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutierit. Id quoque non repugnat, ut diversæ rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omit-tenda sint, puta, quia id divinæ

sanctitati, aut rectæ rationi, aut imagini divinæ congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare à principio, quod antecedit voluntatem divinam: adeoque non sequitur; hoc vel illud congruit imagini divinæ, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem divinam.

§. 12. Denique & conceptum Pufendorffii circa attributa divina frustra cavillari videtur Strimesius. Utrinque in confesso erat, attributorum divinatorum ratione *ipsum rei* non esse unum altero prius aut posterius. De quo quod Pufendorffius verbo monuerit, nulla Strimesio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa divina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorffio propositum non fuit; qui & semper protestatus est, sibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis investigari. Circa posteriorem autem considerandi modum haud adparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab ejusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut DEUM non posse liberum ens concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Strimesius tradit, omnipotentiam Dei voluntate divina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in*

figura

Senno rationis semper actum antevertit.
 Nequaquam enim omnipotentia divina habet se ad voluntatem divinam, sicut potentia ad suum actum. Quin ipsa voluntas non notat actum seu volitionem, sed potentiam libere se determinandi. Unde sophisticatio est, qua non nisi pueris illudiqueat, quod subjungit Strimesius: Deus cum primis in respectu ad res extra se positas prius posse velle, quod omnipotentia comprehenditur, quam actu velle intelligitur. Nam id posse velle; id est, ea facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia; sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quæ cum sit omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa investigandas origines rerum, creaturarum prioris præ voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Uno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus possit intelligere aut velle, sed quia potest facere, quicquid vult. Quod autem è sententia Pufendorffii sequatur id, quod quidam Cartesianorum admisere, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non à voluntate provenire, hoc mihi non videtur. Pufendorffio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, ut hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum hominibus aliter creasset, ut ea velut vera

concipi possent, quæ nunc ut se mutuo destruentia concipiuntur; alios anquirere patitur, quibus magis vacat telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentia Dei voluntatem ejusdem prioris loco à rebus creandis depulerit, quia confusa & indistincta quæstio, cur aliquid extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resolvenda. Nam istud aliquid, nunquam accedente voluntate Dei, quantum à nihilo differt? Aut quid essentia est aliquiditas? Ut autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quæ non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti à voluntate fuisse determinatam; unde & ad hanc præcipue origo effectus refertur. Super Socialitate & fundamentali legis naturalis propositionem Strimesius maledictionis & iratum affatim, solidæ rationis nihil adferat, non est, quod cordatus quispiam ista moretur.

Modestum se satis, & prout eruditum virum decet, exhibuit Joh. Joachimus Zensgravius in Originibus Juris Naturalis. Earum proœmio hæc tenus quidem satisfacisse Pufendorffio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios à se insimulari ejusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi satius fuisset, isthanc declarationem prioris scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorffii sententiam monendum videretur, nec ejus nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt.

Et cum non diffiteatur Zentgravius, discussionem sententiæ Pufendorfianæ, præcipuam sibi occasionem præbuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum iacta forent dicta, quæ nemo honestus tacite deglutierit; præsertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

(Circa controversiam primam de doctrina Juris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hæc à Zentgravio declarationem parum dissensus superfurum videtur, quæ nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam universalem doctrinam juris naturalis è solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnet, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subvertatur. Ubi si quis universi juris disciplina probe imbutus fuerit, ei in proclivi est observare, quæ singularum civitatum Legislatores superadderunt, quemadmodum autem infeliciter circa jura versantur, qui nullo positivorum & perpetuorum discrimine hæc invicem confusa tractant: ita intricari magis, quam illustrari disciplinam juris naturalis judicaverim, ni hoc discrimen probe observetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa vo-

luminum mole oppleverunt, nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum præcis Ecclesiæ Doctoribus ignotum id spectet, ut Laicorum, quos vocant actiones non amplius è liquidis divinarum literarum, aut rectæ rationis dictatis, sed è Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quæstionem, quæ palmaria est, de *Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgravius, Deo ejusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia conjunctæ quicquid est in acceptis referre suum esse, tum ut sit id, quod est, & ut tale sit, & à Creatore unicuique creaturæ assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, è quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quærratur de ratione ipsius naturæ rei, unde in genere causa formalis, non in genere causa efficientis, sit, quod v. g. homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut v. g. in triangulo è tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita è combinatione animalitatis & rationalitatis oriri hominem. Unde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non quæ antecedens præcisè divina voluntas: ita veritatem humana natura, quæ immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum essentialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet

tibet fieri queat, nec idem ut vere idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diversa & opposita constare possit ratione, sic ut velit proinde Deus hominem creare animal rationale, quia ejus veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo precise homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis divina etiam antecedentis & assignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, qua homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, qua homo dicitur, & quod hac sic exoritur species, qua talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter. Addit tamen, haud crude dicendum, voluntatem DEI ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter DEUS designat, approbat & confirmat ex infinita sua sapientia dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas ejus non simpliciter exclusi debet. Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & brevius juxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati DEI omnes res creatas, & cuique essentiam suam una cum existentia assignatas: sed quod homini talis natura qualē jam habet, & non alia fuerit tributa, id

non à voluntate DEI esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus à voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res jam sunt creatæ, vel prout nondum creatæ concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadæquatos, qui à particularibus & variantibus rerum attributis, & hujus vel illius individui existentia abstrahunt. Sic quando v. g. ab homine omnia attributa, quibus individua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, ut co-negato in diversam speciem sit abiturus, remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, unde constet, homini hanc essentiam non fide, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura existere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si conjungantur conceptus, qui in rerum natura non existunt, v. g. chimæra, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac si, quæ natura disjunxit, conjungere aggrediar, v. g. si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur existentia revera prior sit essentia, & hæc non nisi partem exprimat ejus,

quod existit, & verum exprimat id, quod revera datur seu existit, fictum nolet id, quod existere traditur, cum non existat, aut secus existat: dicendum ipsi videtur; sicut à voluntate Dei res habent existentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin prave, falsum, sin concepserit, quæ non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non adparet, quomodo & à naturali connexionione attributorum cujusque rei essentialium, & à veritate ejusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas divina, etsi intellectus humanus, dum res contemplatur, tantisper ab ipsarum prima origine abstrahere queat, adeoque & à voluntate, rerum natura, quam existere conspicit, contentus. Verbo, cum essentia existentia contradistincta sit, tantum conceptus inadæquatus ejus, quod existit, & veritas velut expressio respondens ei, quod existit, existentia autem à voluntate Dei sit, igitur nec ab essentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed utramque ab hac utique promanare. Quod si autem essentia rerum, & connexioniones attributorum essentialium cujusque rei ante earundem existentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorffius putat, eam ab intellectu humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntatis de creanda qualibet. An vero ante decretum Dei de creanda rerum universitate essentia rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui divino observatæ sint, eademque tunc rerum veri-

tas, & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorffius inquirere non vult; nec credit alium operæ pretium facturum, si ea de re vigilans somniet. His ita positis non desunt, quæ ad Zentgravii tradita reponi queant: *Veritas humana natura est immutabilis*; esto, non tamen antecedenter ad voluntatem divinam, sed quando Deus decrevit facere hominem ad sui, similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requiritorum connexionem, quia ejus, qui sapienter agit, voluntas sibi non contrariatur; quod fieret, si volendo creare animal mentis capacius altæ non vellet creare id rationale. Unde *combinabilitas animalis & rationalis naturæ sub hac hypothesi tantum necessaria est*, si Deus voluit hominem creare. Alias in se ista *combinabilitas* usque adeo necessaria non est, ut plurimæ dentur animales naturæ, quibus rationalis conjuncta non est, & rationales, quibus animalis conjuncta non est. Similitudo, quam Zentgravius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, ut ad præsentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituit. Is habet materiam ductilem ad quasvis formas: sed prout ex vase aliquem finem quærit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere judicat. Atqui & forma ejusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia ejus formæ

cum fine ad voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si, dum candelabrum voluit formare, amphoram formaverit, stolidè operatus censebitur. Ita nec rationes istæ formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & æternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quæ quod sit, & talis sit, à voluntate DEI habeat. Quamquam autem abstrahendo à voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam formam assignavit, interna requisitorum cujusque rei habitudo considerari possit hætenus, ut illorum inter se congruentiam novo divinæ voluntatis actu sanciri opus non sit: propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deum voluisse talem creare, quia essentia ejus talis est. Nam ratio sanctitatis, justitiæ, misericordiæ, & sapientiæ, secundum quam Deus aliquid velle & ordinare declaratur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, ut est essentialis Dei attributum, cujus istæ perfectiones sunt. Equidem jactatur, *Deum ex infinitudine sapientia naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitem, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de istis possibilitatibus quid sentiendum, jam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est funda-

mentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostræ rationis, indolemque animæ humanæ metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentia suæ perlustrasse, antequam de quibusdam rebus à se creandis decerneret? Saltè quomodo essentia immutabilis & perpetuæ vocabulum tribui poterit illis, ut humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentia, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & essentiam ædificio dant non indefinitæ speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale ædificium extruere velit. Porro, uti supra jam dictum, conjunctio illa formalis requisitorum essentialium semper præsupponit eam hypothesein, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem divinam concipi possit, non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale, non negaverim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola non repugnantia, ubi nihil præterea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam jejunum videtur. Neque æquipollent hæc duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal ra-

tionale. Porro ad veritatem cujusque rei requiritur, ut hæc sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit quam expressio quæpiam, aut *εντιπωμα* rei. Unde tunc demum vera est hæc propositio: homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decrevit. Sic posito Deum præter ea, quæ jam exant, aliud corpus naturale producere velle, id è materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio hæc; corpus quod nunquam extitit aut extitutum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium cœlestium motu regulari in multa secula prædici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Unde vera erit propositio hæc; erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc supersit. Posito autem finem mundi interim intervenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius judicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *deces* hominem, & quod eidem *præceptum* est, hætenus ut illud antecedere, hoc consequi voluntatem divinam dicatur, hæc ipsum ratio movit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia à Deo jam definita & constituta utique præsupponitur. Atqui hæc posita id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque præceptum intelligitur; cum hæc duo ex uno eodemque actu divino profluant, & gratis fingatur, uno actu divino effectum

fuisse, ut hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem injunctum. Ceterum uti Pufendorfius circa ea, quæ non ipsi, sed aliis à se objecta restatur Zentgravius, facile adque-turum crediderim: ita quo minus & hic suam mentem super iis, quæ ipsi objiciuntur, explicet, nemo prohibuerit.

§. 8. Porro Zentgravius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecedenter se habere ostendat, quæstionē ita formandam judicat: *nam DEUS aliam requisitorum essentialium combinationem velle poterit, ut inde prodians aque vernus esset homo, atque is est, quem animal rationale vocare constituit?* Sed ea nihil à Pufendorfi al-
sertione abire videtur. Nam posita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturæ species resultat, cui hominis est vocabulum. Quod si autem DEUS alias naturas combinare vellet, quæ illam ipsam creaturam absolvere deberent, ex animalitate & rationalitate constantem, tunc DEUS sibi ipsi contradiceret; id quod à perfectione summi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil adparet, quod voluntatem divinam antecedit. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad unam creaturam constituendam fuerit combinata, aut ad combinationem designata, non potest dici hominem esse animal rationale; sed id tantum: Deus duas illas naturas combinare valet; per quam propositionem nondum essentia hominis infertur saltem hætenus, ut verè dici queat, ho-
mo

mo est animal rationale. Exempla Mathematica, quæ in hac disputatione passim adducit Zentgravius, peculiarem & profundiorum habere videntur disquisitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium suppeditat per inania consumendum. Addit Zentgravius; *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus sui infinitudine aqne cognoscere, quid & qua ratione aliquid fieri possit & debeat, atque suam essentiam cognoscit; quæ cognitio naturalis vocatur, cōtra distincta libera, quæ voluntatem Dei sequitur.* At qui admissa etiam hac distinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoscere quædam ut creanda, quædam ut nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei utique includetur: posterioribus quid essentia & veritatis immutabilis tribuere possit aut velit Zentgravius, ipse viderit. Sane Pufendorfio eadem somnum haud aberrumpent. Quod præterea idem pronunciat: *humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requisitorum essentialium, non quia Deus vult, sed quia ita humana natura veritas se habet, id si penitius inspicatur, identicum & inane est.* Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione ejusmodi natura resultet, quæ humanæ vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa divina voluntate decernitur, vera quoque fit hæc propositio, homo est animal rationale, & si homo diceretur, qui vel animal, vel rationalis

non esset, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil est, quod voluntatē Dei antecedit. Non adparet etiam, quis casus Zentgravius splenem titillaverit, ut ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius absurdum judicet ab ipso *concedi de individuo aliquo, DEUM, uti libere illum hominem condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse*: addita ratione, quod utique ipse gratias agat DEO, quod animal rationale eximisi donis ornatum sit creatus. Sane singulos nostrum poterat DEUS non creare, sed quod nos voluerit existere, eo nomine Creator utique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid sit *individuum adhuc ad certam speciem determinandum* paulo distinctius à Zentgravio fuerit explicandum, ut constet, an ei assertioni sanus sensus insit.

Minus difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei consequi, Zentgravius antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudine certam & determinatam hominis naturam requirat, non adparet, quomodo ista intelligi queat nisi hac posita. Fides, inquam, gratitudo honestæ, idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi præsupposita natura humana, cujus determinatio voluntatem divinam antecedere non potest. Neque sequitur, homines sancti & misericordes esse jubentur ad exemplum DEI, igitur non à voluntate divina determinata &

designata est natura hominis, ut tales actiones ipsi utique quadrent. Equidem jaçtatur, *infinita sapientia & scientia Numen posse utique scire, qui verum in se possibilium motus ad sapientiam & justitiam ipsius exigi debeant, etiam antequam eas creare secum constituerit.* Enimvero conceptus rei præcise ut possibilis id tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Unde idem hac propositione exprimitur; potest produci à DEO creatura, cujus naturæ conveniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est servanda, adulterium est omittendum, quia uti vulgo dicunt, à posse ad esse non valet consequentia. Sed ut è possibili oriatur certi quid ac definiti, necessarium est, ut à voluntate agentis fiat determinatio. Et cum possibile ita præcise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cujus determinata non est veritas, à voluntate potius, quam à sanctitate & justitia determinatio fieri dicenda est; cum istæ perfectiones Deo insint, ut est voluntate præditus, quæ ideo ante voluntatem ejus collocari nequeunt. Sic si de homine dicam, fecit pro sua clementia, pro sua humanitate, non negatur primus fons ejus actionis esse voluntas hominis, quæ clementiæ & humanitatis virtute est imbuta. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefiniti quid, hoc certi & determinati notat, essentiæ autem, naturæque rerum certum quid & determinatum sint, necessum est earum pri-

mam originem non à nuda omnipotentia Dei, sed ab ejusdem voluntate, sancta illa & justa, & cum sapientissimo intellectu conjuncta derivari. Unde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu possibilitatem tantum, & vastitatem potentiz divinæ concipere intelligitur, certas & definitas rerum essentias concipere censenda non est, nisi concepto prius principio, quo essentiæ rerum determinantur. Multo minus dici potest, ab eadem concipi adulterium ut turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ea actio isti repugnet; qualem determinationem sola possibilitas non infert. Et quo fundamento quis probaverit, per naturale Dei cognitionem res adprehendi tantum ut possibles, præcise futuræ sint, an minus, & earum omnium essentiam designari; ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate DEI essentiam habituras concipi, possibles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinquere? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco jaçtatur tritum illud, nō ex quolibet fieri quodlibet, ut idem revera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem præcise quidditatem convenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud præsupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum jam existentium,

tium, quæ mutabilitatis suæ certas fines habent. Cum autem potentia Dei hæc creata rerū natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum convenientiæ, quam in actum deductæ sunt: igitur non videtur cuicumque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothese, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti DEO & qui è nihilo producere aliquid potest, materia sua velut in infinitum obsequitur, nec ullam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic ut nexus ille essentialium partium utique à voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia præterita, præsentia, & futura uno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & præcisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, observet, & puras possibilitates à *future* præcisas prius speculetur, voluntate inrerim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quæ homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non adparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturam essentialiæ & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quæ volunta-

tem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione utique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem DEI combinatæ intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc; si Deo placuerit naturam animaleam & rationalem conjungere, evadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas hæc, homo est animal rationale, ante divinæ voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare ut sit. Sic non repugnat Zentgravium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreverit, vera non est hæc propositio, Zentgravius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidē divino; sed tantum hæc, si Zentgravius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulā, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum adparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura ejus rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula: id quod tamen DEUS non voluit, nec forte unquam volet. Et nihilominus juxta Zentgravii tradita, quia datur ejus conceptus tanquam possibilis, veræ erunt simul omnes hæc propositiones, Luna est triquetra, Luna est quadrata, Luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgravio ab-

surdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates seu ut veræ propositiones formari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem hæc propositio; non repugnat, Lunam potuisse creati quadratam: sed iñ hæc propositio non æquivaler huic: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgravius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare judicent.

Super indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controversiæ inter istos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatus egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgravius hunc Sophisticis quibusdam pravas sententias foventibus ita immiscuerat, ut non cuivis in proclivi foret discernere, num eadem ipsum cum cæteris classe censeret, an minus. Et vel suspitione ejusmodi opinionum perstringi atrox injuria est, quam inferens si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacessitum ivit. Quæ supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operæ pretium videtur de *Roberto Scharrockio* quid movere, qui nova editione libri sui de *Officiis* Pufendorfi tradita uno & altero loco carpere voluisse videtur: Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa, nondum divinando assequi licuit. Cæterum uti

Pufendorfius, quæ initio intentabantur, calumnias plane dissipavit, ac si quid solidæ controversiæ fuit, eo deduxisse videtur, ut facile ferre possit, etuditos in suffragia super eisdem ire: ita dissimulare non possum eundem à multis accusari, quod nimium acerbicatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromserit, ac male temperato calore litem aluerit, quæ moderatione adhibita mox ultro expiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundia actoris sæpe corrumpi. Tum non sat magnanimiter ostendere, qui æmulorum injuriis plus justo commoveatur. Alii contra qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacessere libido fuerit; & qui provocatus joco potius, quam investivis adversarios protelare maluerit. At si quæ ipsi mora fuerit, litem ita malitiosè fuisse instructam, ut eadem ad modum disceptationis literariæ expedi non potuerit. Ad eum fortunis evertendum incubuisse primo Nicolaum, Beckmannum & Josuam Schvartzium, aliosque. Id cum non successerit Beckmannum edito libello famoso profugum, infaniaque per sententiam judicalem notatum, ut impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac insulsiis in scriptis exempli fæditate seculo dedecus conciliaisse. Alterum, quem superiorum respectus utcumq; continuerat, mox furori prophetico fræna laxasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamata videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in absentem

Pufendorſium è cathedra ſacra declamaſſe heroica plane confidentia, cum neminem reſponſurum noſſet. Mox Hafniam delatum publicatis iſtis declamationibus, nil aliud effeciſſe, quam ut Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguan redderet. Ad quas calumniae & veſaniae manifeſtas aliquid reponere Pufendorſio nunquam tanti fuit vitum. In tales quid tam aſpere dici potuit, ut non longe infra eorum merita id ſit? Fridericus quoque Geſenius, & Valentinus Veltheimius quomodo mollius potuerint tractari, non adparet; quorum huic audio ſuccenturiatum Slevogtium quendam, inſipido libello famoſo in Pufendorſium compoſito, quo ipſo quodnam operæ pretium facturum ſe ſperaverit divinando conſequi non licet, facinore apud omnes bonos deteſtabili, & quod nil falis inſuper homini ineſſe arguat. Strimeſium quoque longe aſperiore iſtu repelli potuiſſe, ni Pufendorſio magis quid ſe deceat, quam quid ille meritus foret, reſpicere curæ fuiſſet. Accedere, quod protervis ingeniis, & pruritu ſcribendi

laborantibus inſolentia gliſcat, ſi ipſorum improbitas modeſte velut re bene geſta excipiat; quia aſpere protelati facilius in ſe deſcendunt. Neque vero dubitandum, ſi Pufendorſio adverſarii contigiſſent, qui citra obſcœnas calumniantium artes ſolo veritatis amore diſputationem ſuſcepiffent, quin ipſe nemini eorum moderatione & humanitate conſeſſurus fuerit. Nunc dolendum ejuſdem fatum, qui fere à talibus laceſſitus fuit, adverſus quos eruditos decens gravitas adhiberi non potuit, præſertim cum talia ipſi impingere inſtituerint, quæ ſi levi brachio rejeceris, prope agnoviſſe videaris. Habes epiſtolam argumento ſpinofam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius à me extunderet, præter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum ſtudium tibi non diſplicuiſſe hoc iudicio colligam, ſi paris prolixitatis epiſtolam de rebus, quæ apud vos in re literaria aguntur, remiſeris. Bene Vale Hamburgi,
die 3 Junii Anno

1683.

SAMUELIS PUFENDORFII
COMMENTATIO

SUPER

INVENUSTO VENERIS
Lipsicæ Pullo,

VALENTINI ALBERTI Professoris Lipsiensis
Calumniis & Ineptiis opposita.

JOANNES de LAUNOY Theolo-
gus Parisinus de varia Fortuna Aristoteli in prefat.

NON omnes quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifestam lucem prodita expallescunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent, imperitis hominibus fucata pietas; nepilus quidem bus nihil esse crudelius, & dum acullus superest ad augendum tantæ iniquitatis fastigium.

Joannes Christophorus Becmannus Professor Francofurtanus in *Parallelis Politicis* p. 5.

Dolenda certè rei literariæ ista infelicitas, qua gloriæ nobis vertimus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non omnibus nobis in excitanda è rudibus imagine divina laborandum sit, quod certe non subtrahendo rebus inventis, sed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in

rebus suis versantur, quibus, si bonæ frugis sint, non rem ab aliis suæ sortis male gestam carpere, sed eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Unde & tanta rerum à Mechanicis dependentium nostrò tempore sublimitas. At nos meliorum haut quaquam satagentes factis nobis ducimus aliena refutasse. Sic quid res non sit, scimus cum ignarissimis, quid vero demum sit, æternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formosissima, tot per secula male comparato connubio Mulciberi juncta, ex hoc nullam unquam prolem, ex adulteris non paucos genuisse memoratur: ut quæ aliis maritis lætitiæ esse causa solet uxorum fœcunditas, huic doioris atque ignominie foret. Sed nunc demum senio gravem, & de adsciscendo extraneo hærede, cui forcipes malleosque relinqueret, agitantem Venus sua vetula jam atque edentula, cum rugæ machos dudum protelassent, immenso gaudio perfudit

fudit Lipsia gravida facta, quando à cæna Platonica reverfus flore Liberi, Zythique distentus opatos dedit amplexus, placidumq; petruit Conjugis infusus gremio per membra soporem. Toto gestationis tempore uti singularem semper præ se tulit sollicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis suæ parum ampli auguratus: ita cum jam Junonē Lucinam in clamari audiret Musis alioquin semper aversus, repente poëtico æstro tangi cœpit, raucaque voce insonuit: nascere cace puer, claudis patris excrementum! Ligu-
 quidius mox fuit gaudium, quando in conspectum ipsius allatus est puer, quem hic statim vere suum, & citra dubitationem genuinum recognovit, deformitatem ac sordes ipsius mire exprimentem, & qui ubi paululum adolesceret citra formæ jacturam purgandis à fuligine paternæ officinæ caminis adhiberi posset. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renovari cupiebat memoriam Cæci filii quondam longè dilectissimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed prævaluit matris ratio, ut quia proles ista nil materni decoris præ se ferat, saltem à fratris uterini blâdo vocabulo quantulumcunque gratiæ mutaretur. Cæterum quanquam Vulcanus ipse hac sibi prolem se placuit: aliis tamen novo isto Erote conspecto in mentem venit illud Philosophi pronunciatum, cum puerum stupidum, & mentis parum compotem vidisset; hunc quidem pater ebrius sevit. Nam & istum genitum adparebat, dum patri uno & altero congio vini cerevisiæque tumentis claudicat ingenium, delirat linguaque

mensq;. Alii in hunc Erotem mire quadrare cavillabantur illud Comici: in Amore omnia in sunt vitia, injuria, suspiciones, inimicitia. Ejus tamen rei causa non statim adparebat, quare Vulcani gena iste Eros importuna gesticulatone, ac molestis morficationibus, orisque proterve distorti deformitate simiæ potius catulum, quam Cupidinem referret; nî quidam monuissent, Vulcanum à simiis nutritum atque educatum. (vid. Natal. Comes Mythol.) Unde verosimile esse, è nutricis lacte aliquid morum simialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem derivatum. Quam ob causam etiam, quia Eros iste simioformis sat feroculum se ostendit, atque altius imprimere dentes conatur, scutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, ut probe contusa & exarmata bestiola deinceps molesta esse desinat.

Scilicet cum spes esset tandem aliquando importunæ liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulsus, rixositati suæ impetrare non potest, quo minus dudum ad fundum usque discussas & evisceratas cavillationes denuo instaret, ac novis accumulatis injuriis respondendi necessitatem imponat. Quibus intemperis hominem agitari, aut quem fructum ex ejusmodi scriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio se orbis literati exponere manifestè deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur præcipua causa ab interesse derivanda fuerit, cujus cupiditas tantopere animo Alberti infixæ est, ut etiam summas rationes non solum religio-

ligionis Pontificiæ, sed earum, quæ ab hac discefferunt stolidissimo libello ad *interesse* referre conatus sit. Sortitus fuerat iste spartam valde quidem jejunam & sterilem, tum & cumprimis tristem atque inamoenam, quæ nec lucri ansam, nec famæ parandæ præbebat. *Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallor & tremorque, Et jejuna fames.* Sane Lipsiæ Collegia Logica & Metaphysica, vix quadrante æstimantur; & si publice juxta privatimque eadem cantilena fuisset cantanda, brevi occisura erat *miserum crambe repetita Magistrum*. Igitur alia hedera erat suspendenda, quo nummos semunciales in casses pelliciendi occasio foret. Cui fini Juris Naturalis disciplina maxime idonea visa fuit, in quam cognoscendam ab aliquo tempore juvenus sat prona fuit deprehensa; etsi alias neque insignem aliquam operam iste circa eandem posuisset, & quæ publice injuncta erat functio huc non traheret. Ista collegia ut cum aliaqua juvenum frequentia, & non sine strepitu institui possent, lis intentanda erat alicui scriptori in eo genere non plane obscuro;

tum novi aliquid comminiscendum, ut imperiti adolescentes, dum inusitados, & nemini antea cognitos sapientiæ thesauros heic effosuros se credunt, eo promptiores ad prænumerandum didactum redderentur. Ac ne per invidiam veteri amico obrectare videretur in eo loco, ubi nec huic amici desunt, orthodoxiæ vocabulum obtentui sumere placuit, velut quæ reliquis omnibus respectibus prævaleat, & qua periclitante vel paventes in crucem agere fas piusque sit. Isthanc viam ubi semel ingressus fuisset Albertus, *interesse* requirebat, ut quæ ratiocinia deficerent calumniæ, & cavillandi impudentia in subsidium vocarentur, ne cum autoritate dulcis lucri proventus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pausa fieri posset, jam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit sub pectore tedas heros*, cui, si ex elogio ALBERTINO mensurari debeat, nec antegressa secula parem viderunt, nec futura visura sunt. Quem tamen, si quid adhuc læva sub mamilla salit, credimus insipidis juxta & enormibus parasiti sui elogiis rubore suffundi, atque indignari. Nam ut condonemus,

nemus, nec inter nobiles doctiorem, nec inter doctos nobiliorem unquam extitisse, ac totum qua patet literarum orbem tribus scriptis Teutonica lingua ab ipso editis mire fuisse illustratum, sic ut qui vel eam linguam non intelligunt, vel ista scripta non legerunt, in tenebris sedeant, & umbra mortis: quis sine risu legere potest illud *Bonarum omnium Asylo*? Sane ut infelicibus facinorosis, aut obæratissimis asylo opus sit, frequens est. Sed ut omnes boni asylo indigeant, non nisi tunc contingere potest, quando quicquid est Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem excindendam incumbere coeperint. Qua calamitate tamen si genus humanum obruendum sit, vix puto bonos omnes Meuselvicis satis tutum refugium inventuros, sed quicquid hujus sit, isthoc *divina veritatis propugnaculum, Justitiae humanae oraculum, Sæculi miraculum* factum jam quodque est litis Albertinæ spiraculum, ac revera *asylus, æstron Græci cognomine dicunt, Asper, acerba sonans: quo tota exterrita sylvis Diffugiunt armenta.* Ab hoc quippe postquam Compendium Albertinum inter insignia columnina reputatum

fuit, queis in ruinam vergens res Christiana cumprimis fulciatur; jam non amplius induciis aut paci locus est, quin ne temperamento quidem è statu paradisiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me spargetur, apothecosi maestabitur, velut stabilendo Christianismo adhibitum. Tanto enixor mihi opera danda est, ut Alberto demum larvam detraham, & quid iste sub talari pallio inscitiae atque malitiae tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, ut longe deinceps ipsi sit futurum spicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur pustionis hujus adparet nescio quæ pustula sat purulenta, morbi non optimæ notæ indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipsico repelli cum *convitiis & erroribus suis masculis, modeste* tamen. Albertum à me convitio adpersum non memini; nec si indolem scriptorum ipsius paulo significantiore vocabulo notavi, id statim provitio habendum fuerit. Primos Eridis autores, Indicis Novitatum compilatorem

edito

editoremque, eorumque in me ausa propriis nominibus expressi non supra meritum, nec præter fas. Sane qui alterum convicerit res ipsius clanculum subduxisse, si eundem furem nuncupet, neque convitium dicit, neque injuriam facit, sed hominem debito elogio designat. Homines autem rudes, qui per malitiam inscitia mixtam tumultum movent, paulo asperiore sale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, ut stolidus fastus ac petulantia istis decedat. Sicuti contra adulando & excusando alterius stultitiam aut improbitatem alere in vitio est. Neque vero ipse Albertus, qui status integri exemplum seculo exhibere studet, indecorum sibi duxit, adversarios suos Pontificios *scurrarum* vocabulo non sane honoris gratia insignire; præsertim cum id negotium huc plane non spectet, & post tantum temporis spatium, rixa dudum oblivione sepulta, irarum fluctus in animo viri paradisiaci dudum confedisse debuerint. Id tamen vellem liquidius fuisse expressum, num Alberto propositum fuerit propriam duntaxat causam agere, an vero cæterorum quoque patronum se ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim cum calumniæ publicæ sint convicti, eoque nomine poenas dederint, si Albertus nunc eorum facinus defensum eat, recusare non poterit, quo minus in partem sceleris ab istis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed si istorum flagitium à se improbari, ac suam duntaxat causam cordi sibi testetur, facile concedere possum, ut paulo re-

missioris malitiæ gradu defungatur; etsi & ipse in id omnes nervos ingenii, quod sentio quam sit exiguum, intendat, ut falsas sententias mihi affingat, id est, ut calumniatorem agat. Ab errore nemini mortalium privilegio aliquo cautum est, ne isti quidem Alberto, qui *Magno Major habetur*; præsertim ubi quis circa res obscuras, difficiles, & nondum ad liquidum deductas versetur. Circa quas uti aliquando impigisse apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine statim alterum insultare dira inhumanitas est. Enimvero erroris aliquem circa divina dogmata, & qui scripturarum divinarum tradita falsi arguat, insimulare, atrocissima est accusatio; quam si quis idonee demonstrare haut queat, summam injuriam intulisse, calumniamque exercuisse censendus est.

Quod crimen ab Alberto in me admissum & antea ostensum, & deinceps clarius demonstrabitur. Et eo impudentior conatus fuit istorum calumniatorum, quod inter præcipuas causas susceptæ à me circa Jus Naturale scriptionis fuerit, ut ab omnibus quæstionibus Theologicis eam disciplinam separarem, eoque ipso eandem extra fluctus disceptationum Theologicarum, ac Theologorum supercilium atque censuram subducerem. Quos uti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii sui versantur; ita si, dum falcem in alienam messem mittunt, prout par retundantur, injuriam sibi factam queri non possunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis,

quam Juris Naturalis se jactare? Ast si quis privatus Doctor, utut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum statim erroris ideo insimulare volet, quod hic in uno vel altero capite à dictatis ipsius & collegiis manuscriptis etiam Philosophicis dissenserit: eidem prius demonstrandum fuerit, quidquid divinæ humanæque sapientiæ extat, pectoris sui scrinio contineri, ac præter Alberti cujuspiam placita sapere nefas esse. Quam *maſcule* Albertus hoc scripto rem gesserit, in progressu adparebit. Hactenus equidem causam suam sat aniliter egit. *Modestiam* ab ipso adhibitam ita conabimur exprimere, ut ne in ære ejusdem mansisse videamur. Obiter quoque notari velim novam inscriptionis formulam: *Alberti Eros Lipsicus; scriptus est ad Seckendorffium.* Hanc elegantiam sine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & nativa formula, magno cum adplausu recipient.

Cæterum *Prefatio ad Lectorem* non nihil modestiæ præ se fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controversiæ nostræ vertatur. Ubi id quidem credat, qui potest, quod Albertus negat è studio partium, aut rixandi libidine suam se sententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate sua sententia per conscientiam suam sibi certissime constare.* Etsi non immerito quæri possit; quisnam Alberti conscientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo simiæ catulus revera sit pulcerrimus, qui matri talis vide-

tur? Sed quod Albertus jactat, suo se modo philosophandi *reperisse aliquid toti Respublica Christiana utile*; id vero est aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.* Quamquam enim revera controversia inter nos præcipua sit de fundamentali propositione (non hypothesi, quæ ab ista plurimum differt, uti infra ostendemus,) in disciplina Juris Naturalis: tamen quia hac occasione ad universam philosophandi rationem delapsi sumus, non inficior, me ab Albertina methodo dissentire, necdum perspicere, quid rei Christianæ intersit, si Theologiam Philosophiæ, revelationem rationi immisceamus, & è sacris literis hypotheses petamus, quibus disciplinæ philosophicæ superstruantur. Sane non memini, Dominos Professores Jenenses, cum lauream Philosophicam mihi conferrent, ad ejusmodi philosophandi modum me adstrinxisse. Quin contra censeo, quemadmodum ubi theologari placet, ad solam revelationem confugiendum est, sequestrata ratione, si quid adversus istam scupuli movere audeat; ita si quis philosophari instituat, ei sanæ rationis usum & solertem naturæ rerum contemplationem adhibendam, nec opus esse, ut divinas literas in subsidiū advocet, atque inde hypotheses petat. Idque quia Deo non fuit propositum, dum viros sacros inspirat ad scripto consignandos libros Biblicos, dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem æternam humano generi pandere. Hisce libris inspersa hinc inde sunt non-

nulla ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout in sensus & notitiâ populi incurrunt. Circa quæ divinitus falsi quid traditum fuisse, nemo sanus aut pius asseveraverit. Nec tamen cordatus quispiam abnuerit, quin nonnullæ ibi reperiantur dictiones communi populi usu tunc receptæ, quæ ad *ἀρχαίων* philosophicam parum quadrant. Etsi ideo Scriptura sacra erroris aut ignorantia in simulari non potest aut debet; quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad hujus captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum, circa talia scholas quasdam Philosophicas scriptis divinis immiscere. Sic si Concionator ad populum verba faciens, ubi mentio inciderit de socru Petri, quam Salvator noster à febre curavit, vellet digressionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de causis intensionum & remissionum in febribus, de venæ sectione, de virtute radicis Chinæ Chinæ, & similibus, etsi hæc omnia verissima & argutissima essent, ab auditoribus tamē plane delirare censebitur. Si quis adeo insaniverit, ut putet, Deum qui omnia numero, pondere, & mensura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifestum est, illam non esse accurate talem, qualis est 10. ad 30. Etsi quia proxime ad eam accedit, populari sermone talis exprimat *2. Paral. IV. 2. 1. Reg. VII. 23.* Quia nempe ejusmodi minutia, ac fracturæ numero-

rum atque mensurarum in sermone populari non attenduntur. Et tamen si quis secundum *ἀρχαίων*, mathematicam id dictum accipere velit, ac istud velut hypothesin è sacra Scriptura petitam Geometriæ substernere aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorē ignorare, ubi animæ humanæ sedes sit, & ubi ea præcipuas suas operationes, quas inter & cogitationes sunt, exserat? Et nihilominus nemo Medicorum se irreverentem credit in Deum & sacram Scripturam, si animæ rationali sedem non in corde, sed in cerebro assignet; sicuti & omnes sentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentissima sacris literis dictio cogitationes cordis non secundum *ἀρχαίων* Anatomicorum cupienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet; sicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicis hanc hypothesin tanquam è sacris literis petitam utique obtrudere conetur: cor esse sedem cogitationum & animæ rationalis, Medici quidem primo istum in theatrum Anatomicum adducent. Si ne sic quidem adquiescat, elleboro purgandū censebunt. Unde in ejusmodi effatis Scriptura sacra non quidem è Philosophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, sed duntaxat dextre expli-

explicanda est, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quæ ad subtilitatem philosophicam exasciata sit. Unde etsi alias autoritati Papæ à me nihil deferatur, non tamè improbare possum censuram illam Alexandri VII. super hypothese Copernicea: si ex natura rerum & ratione citra controversiam demonstrari possit, terram moveri, id non fore contra Scripturam sacram: quia eo casu phrasès Scripturæ de motu Solis essent explicandæ populariter & secundum apparentiam. Unde commento suo, quo tantopere sibi placere videtur, Albertus neque religioni Christianæ, neque Philosophiæ consulit. Nam si talia dicta mordicus pro hypothesebus disciplinarum philosophicarum venditare instituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem divinarum literarum profuturæ censetur. Et uti sententiæ philosophicæ, quæ rationi & naturæ rerum congruunt, haut eo minus veræ sunt, licet in sacris literis non extent: ita si quæ ibi sententiæ philosophicæ reperiuntur, eæ ad sanam rationem & naturam rerum exigendæ sunt, ut constet, populariter, an secundum *ἀκριβῆως* philosophicam capiendæ sint. Unde non adparet, cui bono fingatur aliqua Philosophia Christiana, cujus hypotheses è sacris literis sint transsumendæ. Ne nunc dicam, quod ratio, quæ Philosophiæ genuinum principium est, velut retundatur, si alligetur ad principia inde petita, ubi rationi locus non relinquitur, & ubi illa captivanda est sub obsequiū fidei. Quæ cum ita sint, arbitramur Alberti pronun-

tium contradictionem implicare. *quantum possit Philosophiam examissime conformandam revelationi divina.* Sane enim veritates philosophicæ non sunt objectum revelationis divinæ, seu Deus non ideo peculiari modo hominibus se revelare voluit, ut ipsos talia doceret, quæ antea per rationem, & inspecta rerum natura cognoscere dabatur; sed ut viam salutis æternæ rationi incognitam eis ostenderet. Et quæ huc spectant proprie sub revelationum censum veniunt, non autem, si quid præter & extra hunc finem è communi vita, ac natura rerum divinis passim libris inspersum legitur. Sicuti nemo putat revelationem divinam dixerit, quod in sacro codice volucres cœli nidos habere dicuntur. Igitur cum revelatio divina, & Philosophia circa diversa objecta versentur, hæc cum illa conformari nec potest, nec debet, non magis quam Jurisprudencia ad Medicinam. Quod si tamen quis illa, quæ præter & extra revelationem in divinis literis occurrunt, cum philosophicis placitis cōferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares sententias pro theorematibus philosophicis nobis impingat, aut hypotheses parum congruas disciplinis philosophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturæ usui theologico, librum naturæ & rationem usui philosophico unice adplicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum est, illis per summam impudentiam theses sacris literis adversas affingat. Uti quidem Albertus neque malevole, neque modeste, neque pro viri

boni officio facit, dum ait: *me contra manifestum sacra Scriptura ὑποκειμὲν* assumere figmentum de primo homine valde misero, meamque ei socialitatem applicare. Est inter alia crumenisecarum artificia & hoc, ut ubi jam jam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo supervenientium quæstiones eludant. Ita & calumniatores ac vitiligatores quandoque stuporem simulant, velut partis adveritiæ responsionem non percipissent, quo non desit occasio ad nauseam usque reperitos coccyismos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diversos habere significatus, quorum respectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis jam à me inculcatum fuit. *Erid.* p. 357. Ac nihilominus Albertus dudum à me jugulatam calumniam revomit, eoq; & mihi necessitatē infert decies ingesta tummo cum tædio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positivā seu categoricam, aliud suppositivam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quod pro vero venditatur; uti Pontificii purgatorum finxerunt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tantisper aliquid supponitur, non ut pro vero assumatur, sed ut cōsecutiones rerum inde illustrentur. Quæ cum in docendo insignem usum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita deliravit, ut vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam dicam scribere ausus sit. De cætero

ubinam ego finxi, i. e. pro vero venditavi, primum hominem, i. e. Adamum cum compare Eva fuisse miserum, in eo nimirum statu, in quo initio à Deo revera constitutus erat? Ubi *fingo*, i. e. falsum hoc tanquam verum statuo, primævam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid scripturis divinis adversum, qui tradit: eos, qui sacrarum cognitione literarum destituti primos homines è terra prorepisse conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit, si *fingas*, si *concupias*, si *cogites*, hominem sine auxilio Dei & hominū nescio unde in mundum projectum, ejus status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit, si *asinus volat*, habet pennas; cui *æquipollet*; si *fingamus asinū volare*, idem habebit pennas. Ast num ideo molitor Thomanus unquam in jus Albertum eo nomine vocavit, quod asinos ipsi alatos fingat, qui cum *saecis* alio sint avolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam simplex fuit, ut ubi pennæ asininae venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac privatim cantillavit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse; in ejusmodi propositionibus non attendi, utrum antecedens sit verum, an minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine autore conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit

currit pag. 139. *Finge per impossibile, existisse cum tantum hominum numerum, quantus ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis domini partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus.* Non opus autem est, ut rō per impossibile semper addat, qui mavult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, ubi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus evellemus. Unde & ultro corrui calumniæ istius corollarium; *me hanc invitum aliis permittere meo exemplo, ut in doctrinis philosophicis fingant sacris literis adversa.* Enimvero ego neque finxi aliquid sacris literis adversum, neque aliis ad ejusmodi fictionem autor sum. Id duntaxat optaverim, ut si cui philosophari sit propositum, ne farraginem quandam è Theologicis & Philosophicis doctrinis misceat. Ex quo quænam philosophandi licentia, damni quid producere apta, proveniat, ego quidem perspicere non possum. Nam hoc modo sacris literis sua perstat autoritas, ususque eorum integer servatur, iustoque loco adhibetur. Et ratio veterum magistrorum servitio exsoluta campum nanciscitur, ut opera curiosæ inquisitionis in naturam rerum, vitæque humanæ compagem penitus admiranda divinæ potentia & sapientia introspiciat, ac solidas de rebus sententias fovere discat. Sane revelationem Deus certis terminis circumscripsit, eique addi quid, denique vetuit. Ast solertia rationis & ingenii humani ut quousque possit progrediatur, & in Creatoris glori-

am, ac humani generis decus & infine emolumentum redundat. Nisi vero reliquas artes quotidie novis inventis enitescere præclarum habetur, solam Philosophiam in sterquilinio Aristotelis æternum volutari par est. Et cur non etiam Medicinæ interdicitur, ut ne quid supra Scholam Salernitanam sapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, si fertilem agrum tritico conferere malit, quam avena aut ervo; cur virio vertamus ingenii discendi cupidis, si circa solidam rerum investigationem occupari malint, quam inter spinosa & pulverulenta vocabula, rerum inania, ætatem consumere? Allegantur tamen ab Alberto *Hobbesius* & *Cartesius* velut insignia exempla eorum, qui philosophandi licentia abusi Philosophiam *fictionibus* impleverint. Ubi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus unquam utriusque scripta legerit, eorumque sententiam recte perceperit. Nam infinitis experimentis mihi constat, quo atrocius quis in istos Philosophos declamat, eo minus eum nosse, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter se dabat, dum *Cartesium* accusans ac interrogatus, quidnam pravi iste doceret, nil aliud respondere posset, quam eundem tradere, nihil omnino esse credendum. Scilicet quia aliquando audiverat, à *Cartesio* doceri, solide philosophaturum mentem ab omni præjudicio liberare debere, eoq; de receptis dogma-

tibus dubitandum, eaque ad examen revocanda. Sed fingamus per impossibile, Albertum utriusque sententiam callere velut ungues digitosque suos; non tamen inde habebitaliquid idem, quod jure mihi objiciat. Quid enim ipse de Hobbesio judicem, abunde a me expositum est; nec cordatos plus à me considerare arbitror. Eum me *diligenter legisse* non inficior, nimirum quia Apostolus dixit: omnia probate; quod bonum est tenete. Sane & falso ab isto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut stabiliendas; & illa ipsa falsa nemo in Germania me solidius destruxit. In Cartesii autem verba non magis quam in cujusvis alterius juravi. Sed nî istius viri ingenium æstimarem, ac placita ejusdem, universamque philosophandi rationem Aristotelicis longe præferrem, idem mihi exprobrandum esset, quod Alberto, si rastrum Lipsicum cerevisiæ Servestianæ, aut rapas & brassicam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operæ pretium facturus sit, si quis è Cartesii osoribus distincte orbi erudito velit exponere, quidnam in ejusdem Philosophia sit reprehendendum? num methodus philosophandi in universum? num quæ is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de passionibus? num hypothesi physica? num quæ ad Geometriam & algebrâ spectant? num hæc omnia, aut singula in universum; an certa ex iisdem loca? Nam ejusmodi distincta accusatione instituta

non defuturi essent, qui responderent. Sed nunc si istos homines urgeas, ut ad peculiaria descendant, demum isthanc confessionem exprimis: Cartesium equidem ipse non legi; audio tamen multos de eo male sentire, qui fortasse & ipsi iudicium suum ignorantia superstruxerunt. Sane memini, cum Jenæ agerem, Professore ibi fuisse, qui cum de Cartesio mentio injiceretur, ingentes cachinnos tollere solebat, velut stupidissimus iste, & insanissimus mortalium fuisset; cum tamen constaret, bonum illum Professore ne unicam quidem paginam in Cartesio legisse, nedum intellexisse. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum sibi putent: incivile est judicare causa non penitus cognita & perspecta. Addit tamen Albertus, ab istorum virorum, Hobbesii & Cartesii *κακὸς ζημία* Lipsiæ parum fuisse periculi, *quia non fuerint cives nostra Ecclesie*, quam rationem ego veram non censeo, cum plurimi scriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philosophiam tradunt, juventutis manibus Lipsiæ iterantur. Sed primariam causam ejus rei hanc puto, quia Cartesius subtilis est & difficilis, cujus placita promte percipi nequeunt, nî quis modo demonstrandi mathematico adsuertus fuerit; id quod inter veteres magistros rarissimum est. Cum itaque illa Philosophia sine solerti manu ductore addisci nequeat, ac nemo sit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem invehantur; quæ via superest

ado.

adolescenti, ut Lipsiæ ejus Philosophiæ notitiam haurire queat? nisi forte ad Medicinam sese adplicuerit. Nam eo perverfiratis, prohdolor! prolapsi jam sunt omnes per Europam Medici, ut Cartesianam Philosophiam pluris quam Aristotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculissent Magistri nostri, nisi istis in promptu foret vindictæ sumendæ facultas, ex hypochondriis laborantes sine ope destituere. Sed nec illud insuper habendum puto, quod cum infiniti fuerint Aristotelica prius Philosophia imbuti, qui post ubi Cartesianam degustare coeperint, illa abdicata huic se plane addixerint; contra, quantum mihi constat, nullum exemplum detur alicujus philosophiam Cartesianam docti, qui hac deserta ad Aristotelis castra transfugerit. Quid causæ subesse dicamus? Num omnes isti fuere ingenio ita depravato, ut relicto meliore deterius amplexi sint? An Philosophiæ Cartesianæ peculiare quædam illecebræ insunt, aciem ingenii obtundere aptæ, ut veritatem perspicere amplius nequeat? An vero Philosophia Cartesianæ habet aliquid argutius, nitidius, ac naturæ rerum accommodatius, quam quæ hæcenus scholarum parietes resonuerunt. Quicquid tamen hujus sit, nescio sane, quo jure istorum virorum invidia fraudi mihi esse, ac me prægravare debeat; cum ego collato pede in Hobbesium pugnarim, Cartesianus autem Philosophiam moralem non attigerit. Enimvero quid illi faciant, qui extra Ecclesiam no-

stram sunt, Alberto parum curæ videtur esse. Ast Pufendorfio libertate philosophandi utique interdendum est, cui & nullo modo à Philosophia Alberto probata discedere fas est, idque quia Ecclesiæ Lutheranæ membrum est. Studiosos enim Lipsienses facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, sit tempus, & nummos nostros ad alios usus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Cæterum ego non memini me legisse, ubinam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiæ, aut certos auctores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosvis dissidentes defendi non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacre Scripturæ ope linguarum & bonæ interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, ut dogmata theologica ex hypothesis Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesianæ notasse, quod ejus principiis stantibus non adpareat, quomodo dogma de transsubstantiatione idoneo colore încrustari queat, & quod ullo sensu sano dici queat, substantiam periisse integris persistentibus acci-

accidentibus. Enimvero non credo ullum Theologum Lutheranum fore tam dementem, ut nostræ religionis interesse putet, quo fucō isti monstrosū suū dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia è Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, ut eam labem huic addictis adspargere velit, quasi *γυνώσκω* Luther. nota characteristicā sit stupor & crassities, ac ultra tritam Philosophiā Aristotelicā nihil sapere. De cætero quanquam Albertus testetur, *se non esse exiis, qui μορμολύκημα sibi fingans*: manifestum tamen est à spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse *πρώτον ψεύδω* novaturientium incertum an è Cartesio, an Hobbesio, quod licitum sit fingere in Philosophia, tamen si contrarium in sacris literis descriptum extet. Nam hoc quidem figmentum nūspiam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac revera *ψεύδω* Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, ejus & in Theologia & Philosophia innoxius usus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodū aut impossibile licitus erit; de quo quid Aristoteles *priorum Analyt. I. II. c. 11. 12. 13. 14.* tradat, Albertum fugere non potest; ubi nempe ponitur seu fingitur id, quod quis evertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum. Sed & valde dubium est, utrū ingeniosi adolescentes majore operæ pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Mstis, & libellis Alberto pro-

batis mancipio se addixerint, totamque in iis ætatem consumserint, reliquis omnibus velut veneno infectis procul habitis; an vero eam, quam ego secutus fui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inveniant, quam quod à Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur; sicuti nec Albertus cerevisiam Eulenburgensem rejicit, eo nomine, quia Lipica non est. Neque vero hoc modo statim in *effranem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum hæc potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac pravè adplicata mysteria religionis Christianæ impugnare, aut Rempublicam, perturbare conetur, aut in vita ratione digna indigna comminiscatur. A qua licentia toto cœlo differt justa libertas philosophica, cui primo omnium divina revelatio, & leges Rempublicæ inter Sacrosancta habentur; de cætero assensus uni alicui scriptori mancipio nō addicitur, sed à quibusvis tradita, ubi rationi congruerint, admittuntur, nec si meliora inventa fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, ut diligenti meditatione & investigatione in intima scientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam insistentes Medici hoc seculo artem suam insigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem scientia Physica admirando modo efflorescere cœpit, ad quam comparata scientia eorum, quibus summa probandi ratio hæc est, *habemus expressum textum in Aristotele*, ne triobolo quidem digna est. Ac nisi bona

bona quædam ingenia frænum istud pedanticum abruptissent, ad mundi usque finem Philosophi poma Aristotelica ad scarabæorum instar in circulum voluissent, scientia rerum naturalium ne hilum quidem promotâ. Eodem modo & aliquid supra Ethica & Politica Aristotelis profectum fuit, nisi per Albertum in vetus ergastulum retrahatur. Neque vero quid ex hac philosophandi libertate damni in Ecclesiam aut Rempubl. redundet video, nisi quod id sæpe contingit, ut si vetus quispiam Magister cum aliquo recenti Philosophia imbuto collidatur, isti mox aqua hæreat, ut quo se vertere debeat nesciat, attonitus veteres suas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipso dictatoria illa autoritas, qua isti homines hætenus turgebant, in auras evanescit, & dictata, atque collegia Msta, quibus describendis miseri adolescentes tantum laboris insumserunt, ad piper involvendum adhibentur, aut alios usus, quos dicere nolo. Sed revera quod damnum à Philosophia in Ecclesiam illatum est, id prioribus quidem seculis à Platonica, propioribus ab Aristotelica philosophia promanavit, è qua oriosi homines monstruosam illam & inquinatam Theologiam juxta ac Philosophiam Scholasticam concinnarunt. Quæ cum tam idoneum instrumentum præbeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philosophiæ ab ejus Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Hujus quippe quam maxime interest, solidam notitiam rerum divinarum, ac quæ hu-

jus ministerio accommoda est, sapientiam humanam alta caligine esse submersam, aut non nisi apud paucos hærare intimæ velut admissiõis. Cum contra Ecclesiarum Protestantium intersit, ut etiam omnes rustici & mulieres divinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Majorem superent. Quo magis à ratione alienum est, quosdam nostratium Theologorum tantos in simpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid supra tritam illam philosophiã sapere velint. Nam illa ipsa est, paucis tantum hinc inde resectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis custodiendũ contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii inceserunt, & adhuc incedunt; à qua ne nostrates juvenes deflectant meliora sectati, Albertum scilicet *conscientia & officii ratio* subigit; ne forte exsurgant, qui veteris Magistri luminibus obstent. Provocat tamen ad *majorum suorum* autoritatem Albertus, quos *sapientissimos viros* deprædicat, qui ob causas gravissimas *è priscis gentilium Philosophis certum ducem discitentibus pariter ac docentibus*, nempe Aristotelem *adjunxerunt*, putantes *nimirum, vagum philosophandi genus, inutile prorsus atque noxium, optime hoc modo coerceri posse.* Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui jam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriæ mancipia tam torvo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis Mstis parum convenire visa

sunt. Enimvero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academix Lipsicæ primum condiderunt? Qui utique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus ejusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo reperiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocollum concinnare nosset; id quod ex ipsius B. Hülsemanni ore audisse memini. Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui inscitia meliorum illi adhaerebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut præcipua est ratio istorum statutorum, quod præter Aristotelicum nullum tunc Philosophiæ genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonice autem & Stoicæ Philosophiæ monumenta ob Græcæ linguæ ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quæ & ipsa ad scholarum genium parum accommodata videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per ejus instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamorosas disputationes & infinitas objectiones ac responsiones formandas, strepitumq; adeo & nubem pulveris scholastici excitandam cum primis apta. Quæ & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se jactare callent, tam ob-

nixe Aristotelicam Philosophiam tuentur, quæ infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, queis auditoria ingenti alteratione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente, & inter plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, una cum inani illa gloriola fere exolitum esset, recepto novo philosophandi genere, ubi è certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstrandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & pulverem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus usus, nullum pretium est. Uno verbo, quia multi Theologi disputare, quam vivere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet meliore philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philosophia pugnarur, disputationum & dubitationum nutricula solertissima. Quæ & ideo merito *vagum philosophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & novam Philosophiam quadrat, quæ non vagari docet, sed è certis principiis certas propositiones per justas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nescium ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Alberus nobis occinat *Josephum Scaligerum*, venerabile inter eruditos nomen, sed in cuius eruditione Philosophia Aristoteli-

lica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo sermo est, viro docto, & Matheos perito, sed qui de cætero in Philosophia modicum operæ pretium fecit. Nam is & multa in Aristotele reprehendit, sed ut meliora non substitueret: & circa Logicam suscepit mutationem exigui usus, infarcta parte Metaphysices, & introducto odioso divisionum superfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philosophiæ Ramæ, quam de turbis & factionibus inde proventuris sollicitus est. Ac sane Philosophia Aristotelica est commercio cum regno Antichristi, cui illa utile instrumentum præbuit, eam immanitatem taxit, ut dissentientes omnibus modis persequatur. Prout & Rami æmulus Jacobus Carpentarius ejus spiritus illustre documentum edidit in nuptiis Parisinis, immisis in illum sicariis, *cujus viscera pueri furens magistellorum pari rabie incitatorum impulsu per vias sparserunt; quæ Thuani verba sunt l. LII.* Ac operæ pretium est evolvere *Joannem de Lannoy de varia Aristotelis Fortuna cap. 13. & 14.* ubi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophistæ in Petrum Ramum usi sint. Sicuti igitur Orthodoxi spiritum illum persecutionis & crudelitatis merito inter notas bestię Antichristicę habent: ita & tuto judices licet, ubi quis Philosophiam suam persecutionibus, interdictis, calumniis tueri instituit, eundem de ejusdem soliditate parum prolixè sibi polliceri. Nam veritas sua luce citra vim, malasque artes subsistit. Et qui hanc solam respicit, satis habet firmis rationibus eandem

adornasse; ac optat quidem alios eam arripere, sed si hosce eam adspernari videat, non indignatur, nec bellum movet, sed æquo animo fert, ut qui ita volunt, etiam post fruges repertas glandibus ventrem farciant. Unde longe ratio fugit Albertum, si credit, Deo & Ecclesię gratū se opus facere, si *obicem* ponere instituat *hodierna novaturientium luxuria*, uti vocat, *quem nisi quis injuriosius esse in religionem velit, nemo è nostris effringere aut laxare possit*: id est, si omnem Philosophiã, ipsius dictatis adversam, proscribat sub pœna violati genuini Lutheranismi, si quis contra istam hiscere audeat. Id scilicet unicum remedium supererat conservandæ tam scabiosæ Philosophiæ, à tot cordatis explosæ & laceratæ; ut specie quadam apothecos consecrata sub orthodoxiæ obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquisitionis forum trahendis, qui vel latum unguem ab ea discedant. Enimvero an ea Alberto auctoritas futura sit, ut ipso autore novæ Inquisitionis tribunal Lipsiæ erigendum sit, ac num omnes ibi verbi sanie sue applausores sit inventurus, ego quidem valde dubito. Et si maxime stultitia eo usque exsuperet, ut quicquid Lipsiæ est docentium & discipulorum sacramento Alberti & barbarici adigatur; Spes tamen est, ejus Inquisitionis jurisdictionem ultra primum lapidem haut porrectum iri. Unde habent, quod sibi gratulentur, qui ferulæ Albertinæ manus subdixerunt; qui nec ægre ferunt, istum cum deliciis suis quoad vita superest nugari.

Cæterum quod quis non magnifice de Philosophiâ Aristotelis sentire, & haut eo secius *γυναικας* Lutheranus esse queat, puto non obscure ex ipsius Lutheri verbis colligi posse, quæ hucidiomate Teutonico transcribere placet, quod genium dictio- nis vix ulla versio sit assecutura. Extant autem illa *Tomo I. Altenburg. pag. 505.* Die Universtitäten dürfften auch wol einer guten starcken Reformation / ich muß es sagen / es verdrieffe wen es will. Ist doch alles was das Pabsthum hat eingesetzt und ordiniret / nur gericht auf Sünde und Irthum zu mehrren. Was sind die Universtitäten / wo sie nit anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der Maccabeorum sagt: Gymnasia Epheborum, & Græcæ gloriæ, darinnen ein frey Leben geführet / wenig die D. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird / und allein der blinde Heidnische Meister Aristoteles regiret / auch weiter dann Christus? Hier wäre nun mein Rath / daß die Bücher Aristotelis Physicorum, Metaphysicæ, de Anima, Ethicorum, welche bisher die Besten gehalten / ganz würden abgethan / mit allen andern / die von natürlichen Dingen sich rühmen / so doch nichts darinnen mag gelehret werden / weder von natürlichen noch geistlichen Dingen / darzu keine Mey-

nung niemand bisher verstanden / und mit unnützer Arbeit / Studiren und Kost so viel edler Zeit und Seelen unnosst beladen gewesen sind. Ich darffs sagen / daß ein Töpffer mehr Kunst hat der natürlichen Dingen / dann in denen Büchern geschrieben stehet. Es thut mir wehe in meinem Herzen / daß der verdante / hochschichtige / schalckhafftige Heyde mit seinen falschen Worten so viel der besten Christen verführet / und genarret hat. Gott hat uns also mit ihm geplaget umb unser Sünde willen. Lehret doch der elende Mensch in seinem besten Buch de Anima, daß die Seele sterblich sey mit dem Körper / wiewol viel mit vergeblichen Worten ihn haben wollen erretten / als hätten wir nicht die D. Schrift darinnen wir überreichlich von allen Dingen gelehret werden / deren Aristoteles nicht einen kleinsten Geruch je empfunden hat. Dennoch hat der todte Heyde überwunden / und fast unterdrückt / daß wann ich solchen Jammer bedencke / nicht anders achten mag / der böse Geist habe das Studiren herein gebracht. Des selben gleichen das Buch Ethicorum ärger dann kein Buch / stracks der Gnaden Gottes und Christlichen Tugend entgegen ist / das doch

doch auch der besten eines wird gerechnet. D nur weit mit solchen Büchern von allen Christen. Darff mir niemand aufflegen/ich rede zu viel/ oder verwerffe das ich nicht wisse. Lieber Freund/ ich weiß wol was ich rede. Aristoteles ist mir wol bekannt/ ich habe ihn auch gelesen und gehöret mit mehrern Verstand/ dann S. Tho- mas oder Scotus, des ich mich ohne Hoffart rühmen / und wo es noth ist/ wohl beweisen kan. Ich achte nicht/ daß so viel hundert Jahr lang so viel hoher Verstand darinnen sich arbeitet haben. Solche Eureden sechten mich niemer an/ wie sie wol etwa gethan haben/ sintemal es am Tage ist/ daß wol mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der Welt und Unversitätäten blieben sind. Das möchte ich gern leiden / daß Aristotelis Bücher von der Logica, Rhetorica, Poëtica behalten / oder sie in eine andere kurze Form bracht / nützlich gelesen würden / junge Leute zu üben/ wohl reden und predigen/ aber die Comment und Secten müsten abgethan / und gleichwie Ciceronis Rhetorica ohne Comment und Secten/ so auch Aristotelis Logica einformig ohn solche grosse Comment gelesen werden. Aber ist lernet man weder reden noch predigen darauß / und ist ganz eine Disputation und Mü-

henen darauß worden. Darneben hatte man nur die Sprachen/ Lateinisch/ Griechisch und Ebräisch/ die Mathematicas disciplinas, Historien/ &c. Adversus hæc si Albertus excipiat, se non esse mancipium Aristotelis, se errores ipsius è Sacris literis corrigere & Philosophiam Christianam hoc modo effingere; ei apposite occini poterit illud Salvatoris! *Luc. V, 36. Nemo immixturam novi vestimenti immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit immixtura nova.* Quod si igitur Aristotelis nomine me impugnat Albertus, sat gravem autorem habeo, quo me tuear. Sin cardinem Philosophia Christiana, quam tantopere crepat, in eo consistere arbitratur, *ut nihil in Philosophia ullo modo fingatur, quod sacra scriptura sit adversum; nihil in illa quocunq; pretextu in dubium vocetur, quod per hanc adstruatur, aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus suis, quæ per quadrantem seculi ipsum occupatum tenuerunt. Nam ejusmodi Philosophiam adornare, quæ verbo Dei adversa fingat, fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem mentem venit, cui Christiani nominis sanctimoniam tueri cordi fuit. Ego sane de ejusmodi insania ne somnivi quidem; neque tale quid è scriptis meis unquam calumnia exculperit, utut in omnes se formas vertat, & cavillandi astutia etiam ipsum Diabolum superet. *Quin & certo persuasus sum, ideo me tot molestiis*

petitum ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus sum, quod subsistere & florere Satanae tantopere interest. Quo & solatio subnixus omnem calumniarum & maledictorum coluviem, qua impuri homines me adspargere fategerunt, alio semper animo despexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari passus sum, certa spe fretus tempus & veritatem istas nubeculas plane dissipaturam, ac famæ meæ splendoris potius, quid, quam maculae inde accessurum. Interim non invideo Alberto ob studium illud suum, cui immorari, ac immori constituit, & per quod effecturum se confidit, ne Ecclesia nostra per nostram Philosophiam ulla vis inferatur, multum subsidii conferatur. O felices Ecclesias nostras tali Atlante! Optarim tamen Albertum paulo curatius ruminari illud Ciceronis pro Sexto Roscio: Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significant, si fures venerint. At fures internoscere non possunt: significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum; tametsi bestiae sint, tamen in eam partem potius peccant, qua est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint, opinor iis cura suffringentur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum, & qui vigilantes se Eccle-

siae adversus Philosophiam profitentur, ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes sunt, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis praeberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspitione latratote, id quoque concedi potest. Sin autem id agitis, ut arguatis aliquem sacris literis adversa fingere, neque dicere possitis ubi aut quomodo, ac tantummodo sine suspitione latrabitis, cura quidem nemo vobis suffringet, cum jam antea Vulcanum satis exprimatis; sed si bene ego novi eruditum seculum, literam illam ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi malitiam aut inscitiam vestram accusare possitis, si impudentes calumniatores habeamini.

Sed postquam in Praefatione Kalendis Januarii scripta Albertus non nihil modestiae & gravitatis praese tulisse vitus est, credo memor doctrinae Nalonianae, Lite vacent aures, insanaeque protinus absint furgia, an quia epomide Rectorali indutum ineptiae parum decere videbantur; in ipso Opere aliud plane schema induit. Non vultus, non color unius, Non comitiam mansere coma, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument. Ac ingrotum quidem descriptioni conatus est formare

formare valde magnificum, ac splendidum, sed qui nil nisi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquillitatem populorum Borealiū lis Scholastica? Aut num hæc ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inscite de affinitate inter Reges contracta injicitur, cum Eris Scandica septennium ante jam deflagrasset, autoribus ejusdem relegatis, aut silentio damnatis. Cujus & memoria dudum exolitura fuerat, ni malefani quidam homines in Germania, ubi ineptire & calumniari impunitus licebat, litem distulissent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixæ immori cuperet. Quem & cerebro fat perturbato uti indicio est, quod nil nisi Erinnyes, Furix faces, crinesque anguibus, & hydri impliciti animo obversantur, atque os in voces plane deliras distorquere subigunt. Tales equidem gesticulationes exprimi decebat ab histrione, quando Hercules furens agendus erat: non à Theologo, qui exemplo suo paradisiacam vitæ rationem representare instituit. Cum itaque tota oratio illa sit hominis furentis, nescio an operæ pretium sit singulas ineptias notare. Velut quod plane contra sensum Poëtæ adducit verba: Erinnyes invisum Numen terras, coelumq; levabat. Et quod de *amoenitate* Scaniæ nugatur, quasi hæc obstare possit, quo minus unus & alter impudens ibi, & rixosus calumniator exurgere possit; à quo malo ne Lipsia quidem immunis est, ocellus Germaniæ. Sed & non animadvertit Al-

bertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo majus præjudiciū creat fociis suis, quibus eandem tibiā inflat. Nam ista Eris Scandica non me habet autorem, se meos adversarios, seu, si flosculum Latinitatis Albertinæ mutuari fas est, ea Eris mea est duntaxat passive, non active. Nam cum ego Spartam, quam tunc sortitus eram, pro virili ornare conarer, edito inter alia opere de Jure Naturæ & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, ut Valentinis, & reliquæ invidorum turbæ ilia rumpantur, in me insurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus, & Josua Schvartzius, à quibus traditam facem Velthemius & Gesenius distulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum unus instar omnium infamem tædam quassat. Istæ ergo furixæ pomum Eridis projecere condito Idic e Novitatum; isti faces, calumniis, maledictis atq; ineptiis constanter jactarunt. Quos compesuisse non crimen, sed officium maxime necessarium fuit. Idque ab omnibus viris probatum est, nisi quod nonnulli plus satis acerbatis à me adhiberent arguerint. Quod nec ipse inficiarer, si res mihi cum viris solide eruditis, & bonis fuisset. Sed in ejusmodi rudes & malitiosos homines quid dici potest tam asperum, quod non longe infra eorum meritum sit? Postquam igitur Albertus causam eorū, qui litem istam mihi moverunt, non obscure probare videatur, eorumque se patronum ferat; non injuriam patie-

patietur, si quantam ex eo flagitio partem sibi sumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane si Petri Dunæi scriptum tam detestandum Alberto videri potest, ut is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut obscure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac sententiam legitimi magistratus damnare, qua is cum infamia relegatus, ejusque scriptum per carnificem combustum fuit. Quod autem ego uni & alteri meo scripto fictum vocabulum præposui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in ullius fraudem tendit; nec istorum me autorem unquam negavi. Sed quod & illa mihi tribuat, quæ Rolleti nomen præ se ferunt, obesi nimium nasi se arguit Albertus, quod è diversitate styli alium autorem deprehendere non potuit. Quam etiam insipidum est, quod ex vocabulo *Rondini* argutatur de homine *τετραγώνω*: cum succurrisse debuerit illud *Horatii* de viro bono: *totus teres atque rotundus.*

Sed qui hætenus tam aniliter paratragœdiat, jam repente ad Pantomimi instar, uno momento vultum vertere callentis, novum schema sumit, ac stolidam cum gravitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyen habeat, meus sit, maneatque Eros, isque Christianus!* O impudentem tam sancti nominis illusionem! O improbum hypocritam! Postquam virum honestum, & se meliorem omni furiarum adparatu deformatum præbui prostituere ausus est, jam repente *Erotem Christianum* crepat. Atqui profecto magis tolerari potest Ni-

colai Beckmanni *vesania*. qui citra dissimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. *Alberus*, cum parilli venenum, nisi quod pauculo saccharo adpersum, evomat, medio in furore sanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo profectum nebulonem superat, quod iste insuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia sua pro bono viro se venditare instituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut alii homines!* Atqui profecto alia est indoles *Caritatis Christianæ*, quam ejus, qualem in me exercet *Alberus*. Quam & ideo credo insignire voluit vocabulo sacris literis incognito, & quo salaces poetæ incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde suspecta est dictio *exercendi*, è qua, qui *JCtorum* libros evolverunt, facile suspicionem concipere possunt, *Albertum Lipsiæ* Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, æque commode dicere potest, *se Lipsiæ Erotem fovere & exercere.* Ac totus iste locus nescio quid molle & amatorium spirat; ac usque adeo *Alberti* cor *Cupidinis* sagittæ emollierunt, ut etiam in ipsa arena, inter prælia sua spectatoribus nil nisi *Erotem* accinat, ipsosque antagonistas suos obiter *scurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus gratulatur sibi, & in finem gaudet, quod mira felicitate scribendo *stacni* integro se conformem gerit, adeoque eloquentiæ paradisiacæ specimen jam præbet, utut, si accurate attendas, non paucæ dictiones, & sententiæ ipsam *Styga* oleant. Uti autem *Tartuffus* proprias laudes putide debuccinat; ita

ita contra in *Pufendorfii methodum eristicam* non sine causa invenitur. Nam est ea asinis, & calumniatoribus valde molesta, qui & ipsum dudum devorassent, ni idem aculeorum asperitate plerosque protelasset. Neque vero socialitatis leges violat, qui calumnias improborum à se repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum iniurias à vita & fortunis suis propulsat. Si cuti & sedulo à me opera data fuit, ut officia mea tam civibus meis, quam exteris, pro cuiusque captu ac meritis admetiret.

Postquam paulisper in genere ineptivit orator noster, paradisiacus, jam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiæ facile tuetur, quod *Academias à me aulas pedanterie haberi* mentitur, ut quicquid est in iis docentium & discipulorum in me irriteret. Tale quid si à me dictum scriptumve fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus *Academiis* docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei favorem studiis literarum debeam. Calumniæ ansam præbuere verba, quæ extant, *Erid. Scand. pag. 367. Id tamen constat, homines reip. tractanda peritos ius sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; Sed facile passuros, ut in aula pedanterie istud se jactet.* Manifestum est, ultimam phrasin mutuo sumptam ex *l. Aeneidos, illa se jactet in aula Aolus.* Sicuti autem hoc Poëtæ loco neque aula proprie dicta, neque Acade-

mia ventorum, sed simpliciter & des horum notatur: ita aula pedanteriæ in genere quemvis locum notat, ubi pedantes agunt. Sic ut simplicissimus & nativus sensus dicti sit; Albertus suo *Compendio* non inter homines reip. peritos, sed inter pedantes applausum invenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad *Academias* torqueat? An nullibi, quam in *Academiis* pedantes inveniuntur? Aut an hæc instituta sunt, ut pedanteria ibi regnet? Sane *L.2.c.4. §. 13. de Jure Naturæ & Gentium* diserte satis professus sum, pedantissimum esse vitium mentis, non literarum, aut sectæ seu professionis alicujus, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Unde non in *Academiis* solum, sed & trivialibus in scholis docendi munere funguntur viri politici, & ad genium vitæ civilis maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerferunt, ut tamen indolem conversationis civilis haut negligenter. Divisi etiam d. l. loco literas trifariam, in *utiles, elegantes seu curiosas, & inanes*: è quibus tertiam classem, nempe inanes literas *pedanteria* vocabulo ex usu seculi indigito. Sunt igitur *Academiæ* & debent esse officinæ bonæ mentis, & utilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium literarum, seu pedanteriæ gliscere; aut inter multos eruditos & cordatos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis judicandū relinquo. Sed & aliquid è calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logicè* dicere mihi

idem esse, ac *pedantice dicere*. Quo fine allegantur verba mea ex *Erid. Scand.* p. 365. *Equidem jure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, illas ideo inusitatas vocavi, quia ratio humana capere non potest connexionem Subjecti & Pradicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere; *non predicantur nec in quid, nec in quale.* Atqui negari non potest, hunc terminū, *pradicari in quid & in quale* non apud auctores bonæ Latinitatis extare, sed à Scholasticis, pedanteriæ utique statoribus, inventum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, ubi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico usurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi possēt, recte argueris, maluisse pedantice, quam latinè loqui; Quamquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit absque colluvie sordidorum terminorum; prout in eam rem nitidissimi libelli extant. Quod porro Metaphysicam, uti nempe Aristotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocavi, nondum poenitet. Neque vero cum juvenilibus annis studia tractarem, ita Regiæ illi cliens aut subditus unquam fui, ut ideo rebellis audire debeam, si qualis eadem revera sit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me isti lacunæ immergi, quam quantum necessarium erat, nempe ut intelligerem, nil solidi eam continere, ac meram esse farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis disciplinis nonnul-

lum usum habent, multi ad nil aliud inserviunt, quam ut Latinitatem conspurcent, dum invicem bonorum vocabulorum Latinorum citra necessitatem scriptis inferciuntur. Ac revera cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, uti cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum versandum est, fumi istius odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. Revera tamen is fumus sordet, ac si quis eodem delibutus inter elegantes homines versetur, non plus gratiæ sibi eo conciliabit, quam si alium oboleat. Quod si tamen Regina Metaphysica meo candore offensa proscribere me velit, ego quidem non valde trepidavero; ac fortasse vicissim fecero, quod Dantes Aligerius in summis Alpibus fecisse memoratur, cum è Germania in Italiam discederet. Frustra autoritas *Grotii* occinitur, qui Scholasticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & juris tractant. De Metaphysica apud istum nullum verbum, ut nesciam, quomodo *Bœclero* in mentem venerit dixisse, *Grotium* non poruisse materiam de jure belli & pacis partite & subtiliter tractare, nisi ope Metaphysices. Et ipsa sane *Bœcleri* scripta parum pulveris metaphysici præ se ferunt. Denique senserit circa eam rem *Grotius* aut *Bœclerus*, quicquid voluerit; ego in neutrius verba juravi, & ipse manum ferulæ subduxi. Me quoque non tangit *Crellius*, è Magistro Lipsiensi factus Cancellarius *Dresdensis*, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de

Philô-

Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice sentiret. Saltem quod infaustum sortitus est fatum iste vir, ad joculare id dictum referendum haut est. Crassum porro mendacium est, à me solidam Philosophiam, & qui hanc docent, elato supercilio despici. Æstimatur illa à me, ut quæ maxime. Sed quod sub ejusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum instar habentia contineantur, nemo terum gnarus inficias iverit. Hæc quo quisq; solidis literis magis imbutus est, contemnit. Et si talia propriis vocabulis exprimantur, nemini injuria fit; sicuti nec periti artifices indignantur, si imperiti ignominioso vocabulo signentur. Neque ego, si Alberti scripta iis, quæ merentur, vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas despicio. Quod autem, quæ olim inter nos fuit amicitia, abrupta sit, culpa pene Albertum est, qui primus me lacecessit, ac illorum se partibus adjunxit, qui famam meam scelesto modo impugnatum ivere. Ac eo magis manifestum est, Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanæ gloriolæ studio, aut simili quapiam *παροξυλίσ* mihi impactum, quod materia, quam ego tractavi, functionem ipsius non rangat, neque ipsi circa eandem insigne aliquod studium posuerit, ac amplum satis campum haberet, ubi si quid esset ingenii, & eruditionis, exercere potuisset.

Arguit inde Albertus, me Scherzeri *τῆ μακαρίτη* nomini ac fama, secus atque pollicitus sim, haut pepercisse. Ego contra assero promissum à me

bona fide repræsentatum. Sicuti & ipse non magis meo, quam proprio honori consuluit, dum è systemate suo monstrum illud de indifferantismo morali, & statu purorum naturalium expunxit, quod per absurdam & inficetam calumniam alastores mihi imperitissime attinxe- rant. In eo autem nihil ejus viri famæ decedit, quod titulus ipsius sane honorificus epistolæ præfixus mansit. Nam qui primam epistolæ editionem legerant, eorum memoria obfiscari non poterat, si vel maxime in Eride titulus plane omissus fuisset. Qui autem eam epistolam integram non conspexerunt, aliter judicare non possunt, quam amice omnia inter nos fuisse acta, & illum à me arbitrum sumtum in disceptatione cum Christiano Vigile. Et amicissimo viro, optimaq; ex intentione dici potest. *Turpe est tibi futurum, si ab illorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.* Quæ sententia si apud Albertum locū habuisset, nã s estimationi suæ melius consuluisset. Et sane tanto majorem in Scherz- ero laudem meretur ista animi moderatio, quod mature pedem è via, quam minus considerate ingredi coeperat, retraxerit; quo pervicaciam videmur paradisiacum Doctorem, & qui exemplo suo, si diis placet, statum integrum repræsentare voluit, pravitati insistere, & injurias injuriis cumulare.

Judicat quoque Albertus à me peccatum fuisse, quod de injuria, &

quidem atrocissima à certo quodam Collegio mihi illata queri ausus sum. Atqui istud qualiscunque apud suos dignationis in me nihil jurisdictionis habebat, ac novo plane aut rarissimo exemplo de scripto meo sententiam tulerat non expectata mea defensione, ac ne viso quidem & inspecto meo libro; quod præcipuum tunc ejus Collegii membrum ultro factum fuit: ac denique sententiam suam unice superstruxerat libello famoso per carnificem comburendo. Quid est injustitiam admittere, si hoc non est? Quod si ejusmodi collegium in hoc regno similem censuram in Alberti scripta ferret, credo hic obmutesceret, & jure se damnatum agnosceret. Atqui puto non deteriore jure sub nostro Magistratu vivimus, quam Albertus sub suo; nec ullum istis jus aut prærogativa in incolas hujus regni conceditur; id quod gravibus literis à Rege ad Electorem scriptis exprobratum fuit. Quanquam cum omnes jam sint fato functi, qui tam præcipitem censuram haut sane pro dignitate collegii sui tulerant, istud factum haut quidquam ad eos pertinet, qui nunc idem collegium constituunt. Quos & credo non posse non offendi absurda Alberti adulatione, dum Patrum Patriæ elogium iisdem exhibuit, quod hætenus non nisi Principibus, aut rempublicam summo cum imperio administrantibus competere creditum fuit. Denique & nescio, quo jure istorum beneficia, quæ in Ecclesiam & rempublicam contulerunt, mihi tam care imputari queant, ut ideo æquo animo fer-

re debeam, ab iisdem me innocentem damnari.

Accedendum est nunc ad Dn. Seckendorffium, quem non immerito compatrem Erotis Lipsici dicere possumus, quod is proluxa epistola Albertum incitavit, ne litem hanc aliquando intermori pateretur, sed mihi molestus esse ne desisteret. Quas literas optarem pulchello suo scripto ab Alberto fuisse adjunctas, quod ea sine dubio ansam præbitura fuerat, ut paulo plenius ejus viri iniquitatem castigare possem. Hujus igitur viri stimulus juxta leges status integri obtemperare maluit Albertus, quam autoritati & petito summi Theologi; qui magnopere ipsum hortatus est, ut tam indigna se, ac in publicum inutili scriptione supersedere velit. Sed quem iste mendaci prætextu protelavit, velut res non amplius foret integra, cum tamen eo tempore ne pagina quidem Erotis imprimi cœpta esset. Ergo quia vir iste tam infenso in me animo deprehenditur, ut me tempus meum, quod longe nobiliori labori deberi norat, talibus impedere subigat, efficiendum est, ut nō magnopere gaudeat me læcessito. Istū iniquam me censuram vellicantem quod prout par erat repulerim, Albertus jam magnos clamores tollit, velut ingenti à me injuria illata. Atqui præterquam quod in republica literarum non tam fortunis, quam eruditione & ingenio distinguimur, non perspicio Seckendorffium in tanto fastigio collocatum, ut mihi necessum sit trepido ac tremebundo, & multa cum ingenuatione ejusdem in-

fula-

sultationes repellere. Neque enim usque adeo à sano iudicio virum defecisse arbitror, ut ex elogiis Albertinis meriendum postulaturus sit, quorum nonnulla tam absurda sunt, ut ludibrii causa posita esse credi queant. Quæ inter est & illud; *Heros de toga immortaliser meritus*, quod etiam in veteranum sartorem, & qui commodas togarum formas commentus est, cadere potest. Quod autem scriptum ejusdem de Statu Christianismi tantis laudibus effert Albertus, id quidem ex lege grati animi facit, ut Compendio Orthodoxo tributa elogia rependat. Sed si idem mihi juris in Dn. Seckendorffii scripta competit, quod ipse in mea sibi arrogavit, haut dubitè pronuciare, eum librum longe esse infra tam enormia elogia. Nam & primus liber ex aliis expressus est, & reliqua vel in praxin deduci non possunt, vel ab aliis infinitis jam inculcata sunt. Ac nescio, num illa majus pondus mutuentur à Seckendorffii nomine, quam si à Theologo pietate & eruditione insigni proferantur. Sane non desunt Theologi, qui ista magno studio urgent. Sed nec ita magnum periculum rei Christianæ ab impietate imminere videtur, quam ne gliscens indies Pontificia tyrannis veteri nos iterum iugo subdat. Adversus quod periculum quæ remedia adhibenda sint, satius fuerat dispicere; de quibus in isto scripto altum silentium. In universum autem Seckendorffius, ni propriæ eruditionis admiratio mentem fascinaffet, longe melius famæ suæ consulisset, si libris scribendis ipse ab-

stinuisset, & exemplo aliorum Illustrium virorum literas æstimatorum ἐργουδιαντων, & promotorem literatorum egisset, eosque ad præclara opera condenda stimulasset, iisdemque materiam suggestisset. Sic enim arbitri & patroni partes gradu velut superior non sine autoritate agere potuisset; cum nunc inter mediocres valde conscribillores sit referendus, vix in quarta aut quinta classe locum sortitus. Sane non paucos audivi, quibus præter jam à me notata, magnopere displicet viri jaçantia, per quam ubicunque potest, occasionem arripit de se, suisque actis memorandi, suumque vitæ curriculum alieno plane loco intexendi. Præcipue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem protrusis oratiunculis suis Teutonicis, magnam partem semi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiæ redolentibus. Miserum vero Cancellarium & Consiliarium, si ex hoc demum libello discere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingressu novi anni protelandus sit! Sed & satis quidem ludimagisterialiter in præfatione istarum oratiuncularum super gestibus & motu manus temperando traditum videtur, velut istud non cuivis, qui vel à primo limite aulam salutavit, notum sit. Sane si quis ante Principis faciem adstans brachium importunius jactet, suspensionem excitare posset velut incalescente sermone isti demum in os involaturus sit. Et quia ad tam minuta ac protrita descendere placebat, quare non & aliquid de creatu, quo guttur ejusmodi ora-

tionem orfuro præparandum est, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum est veterano Logices Professore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit quod ipse *aulicæ aularum proceres invadere & castigare ausus* sim. Perinde quasi absurdum sit Professore Professoris, aut militem militis à se injuriam repellere. Ac nosse debebat Albertus, uti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum ultro injuriis & contumelia laceffit; ita & ignavum cenferi, intentatam injuriã non strenue repulisse. Igitur si ad leges aulicæ elegantix agere voluisset Dn. Seckendorfius, plane me vellicando supersedere debuisset. Nam videntur quidem verba ejus modestiæ quid præ se ferre; revera tamen affatim veneni tegunt, Ac non minus offensæ virulentis, ut paulo artioribus, vellicationibus, quam apertis insultationibus inest. Ac sane satis mirari non possum istorum hominum insolentiam dicam, an stoliditatem, qui postquam non dubitarunt alios pestiferorum errorum publice arguere, ubi calumniæ eorundem demonstratæ ac retusæ fuerunt, ultro quiritantur, velut atroci injuria affecti. Quis ergo jus istis contulit alios accutandi; accusatis ademit se adversus istorum criminationes defendendi? Aut quis cavit ipsis, ut dum alios laceffunt, non nisi simpliciter ad objecta ab iisdem respondere fas sit, aliquid vicissim retorquere nefas sit? Sane lex defensionis non tela solum excipere & eludere, sed & non acres minus ictus

reponere permittit. Cæterum *Noricum* offendere aut perfringere nunquam mihi animus fuit, cujus nec nomen à me expressum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epistola illa expressus; præsertim cum facile osculandi libido refrigerari posset, si vel imaginem æri incisam in frontispicio libelli inspidissimæ inventionis inspiceret, ibique hominem ocreatum per spinas incedentem cum calcibus consideraret, quæ sentibus implicito facile lapsum conciliare poterant. Sed nimirum, ut ut etiam deformes buccæ suos habeant bafiatores, non tamen recte consulunt amicis suis animo molliore præditis, qui tam grandibus eisdem elogiis onerant, per quæ ipsi inflati nimis ample se suaque opera æstimant, eoque aliorum se ludibrio exponunt. Unde ubi post ab aliis pari affectu haut excæcatis ista, justo pretio taxari conspiciunt, immane quantum excandescunt, velut gravi contemptu perfusi. Et sane uti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, judiciumque de actionibus propriis plane obfuscatur: ita non possunt non in philautiam & superbiam intumesce isti homines, quibus aures tanto titularum & elogiorum strepitu quotidie feriuntur, vicenis tricenisque superlativis in *issimum* per quadrantem horæ auditoria persibilantibus. Quanquam Norici nulla hec culpa, qui sine dubio eam epistolã non eo fine scripsit, ut publicaretur, sed ut privatim amici sui vanitatem titillaret; cum multa

non absurde scribi possint uno consilio, quibus publicatis rubor sit subiturus. Porro quod Albertus de *dictatura* ingenuarum artium gannit, id non in me, sed in ipsum, ac Seckendorffium, similesque cadit. Ubi enim ego alios in mea verba adigere institui? Ubi aliis philosophandi libertate interdixi, quæ improbitate calumniandi haut constat? Ubi à periculo fallendi me exemptum judicavi, uti Albertus, ejusque similes, quibus omnes ab ipsis dissentientes exitiabilibus erroribus involuti censentur? Mea tamen defendere jus fasque judicavi, quousque ratio pertingere valeret, & quæ objecta sunt diluere. Et postquam alii me lacessitum ivere, lex defensionis non repugnabat, quo minus & istis demonstraretur, non esse eosdem tantos heroes, quales sese inter adolescentes, suas delicias, jaçant.

Ista in exordii vicem præmittere placuit Alberto, hinc inde corrasa, ne cavillandi materia fieret nimis jejuna. Nunc postquam Numinis auxilium invocavit ad feliciter expromendas calumnias, ad principale negotium accingitur, ac summi Herois sui defensionem suscipit, quod propriæ lites non sat uberem latrandi materiam videantur præbituræ. Ejus tractationis ingressus è stylo paradisiaco non poterat decentius desumi, quam à decâatione laudum ram proprietarum, quam ejus, cujus se hyperaspisten fert, Quas ego profecto neutri invideo, nec si quid solidi subsit, detractum cupio; icum si omnia ex vero ista haberent, nihil inde mihi decessu-

rum sit. Nam mihi quoque meum decus & præsens seculum, paucis calumniatoribus & invidis exceptis, & posteritas rependet. Non tamen possum, quin notem ineptam ostentationem Alberti, jaçantis è Plinio suo, quem videtur studiosius evolvere, quam psalmos Davidis: *nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refero!* Nam neque insuper habentur nummi semunciales, è Collegiis compendii orthodoxi provenientes. Nec præteriri debet, quod adulatori non sufficit, Seckendorffio à me autoritatis non parum inter suos tributum; sed & ridiculè addit: *apud exteros quoque summa jamdudum estimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque scripta condidit Seckendorffius, quæ ab exteris intelligi possent, neque auditione mihi aliquid perceptum est de summis reip. negotiis, quæ vir iste cum exteris tractavit, & quæ istius nomen apud hos quoque celebre possent reddere. Nisi forte Bœclerus post fata inter exteros referendus est, abs quo laudes discipulo quondam & amico tributas ad testimonii religionem erigere stolidum fuerit. Cum porro Bœclerus Seckendorffium eo nomine laudet, quod in usu legum non tam ad autoritatem, quam rationem earum respiciat; Albertus jam eundem commendat, quod *fundamentum juris naturalis è revelatione petat.* Atqui hætenus omnes jus naturale, ejusque placita contradistinxerunt illis, quæ ex revelatione petuntur. Igitur si præclarum habetur rationem legum investigasse, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legislatoris resolvitur;

tur; quam congrue juris quam maxime rationalis, ut ita loquar, fundamentum non è ratione, sed è revelatione petetur?

Sed tandem aliquando ad rem ipsam accedit Albertus, (pag. 12.) ac initio fundamentum totius dilectionis in se adprobat, nempe *Jus naturale esse deducendum è principis lumini rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foveant; quo idem sit idoneum ad dirigendas omnium inter se hominum actiones, nullo religionis discrimine.* Nec eo minus deest calumniæ & inscitæ quod carpat, ac sub herba angues investiget, quos ipsa ibi posuit. Scilicet jam centies refutata & explota calumnia coccyssari non desinit; hypothesein meam esse, *hominem undecunque primum in mundum projectum, derelictum omnino atque miserum nullis undique subsidis instructum.* Miram vero calumniæ indolem, quæ ne aliquando obmutescere cogatur; stuporem simulat, velut ne planissima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas insit, ut tam plana capere nequeat, fidem fere superat. Sive tamen rabies calumniandi sit, sive inscitia, connitendum est, ut tandem aliquando id cavillandi prætextum tollatur, ac denuo ostendendum, quam nequiter ab adversariis ejusmodi mihi hypothesis affingatur. Quam ad rem necessarium video, ut Albertum, qui per tot lustra Logicam publice cantillavit, doceam, quid hypothesis, cui aliqua disciplina superstruitur. Quemadmodum igitur pleræque disciplinae id

habent, ut ad extremum in primariam aliquam propositionem resolvantur; ita ejusmodi propositio vel plane & perspicue demonstrari potest, ac pro vera ac demonstrata admittitur; vel nondum sat liquido demonstrari potuit, nec eo minus tantisper pro vera habetur atque supponitur. Utraque id habet, ut eidem reliquæ propositiones velut basi superstruantur, eaque adeo firma persistente, & ipsæ firmæ stent; eadem convulsa & ruente, & ipsæ corruant. Quamquam autem prioris generis propositiones etiam aliquando soleant vocari hypotheseis, & ex hac vel illa hypothesei disputare dicimus, etiam cum qui veræ & demonstrari aptæ propositioni dogma suum superstruit, prout & à me hypothesis improprie vocatur fundamentalis propositio alicujus disciplinae Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propositionis hypotheseos nomine venit. Ex quo consequitur, ut quæcunq; ejusmodi hypothesei proprie dictæ inædificantur propositiones, non absolute pro veris haberi possint, sed quatenus illa hypothesis vera est. Sic in Astronomicis hypothesis est, Solem in medio vorticis consistere, ac terram duplici motu moveri. Ex hac hypothesei, qui eam sequuntur, phenomena demonstrant; sed quæ demonstrationes inanes sunt, si hypothesis illa falsa sit. Eodem modo se circa alias hypotheseis res habet, quæ in Astronomia, Physica & Medicina potissimum abhibentur. His præmissis dico, à me nullam hypothesis in tradenda disciplina juris

universalis adhiberi, neque id necessarium esse; cum fundamentalis & primaria propositio non solum vera sit, sed & manifeste demonstrari possit, ut ejus veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumniam juxta ac despuenda ruditas est affingere mihi, quasi hanc hypothesin assumam, hominem undecunque in mundum projectum. Sane nulla à me propositio in toto opere huic fundamento superstruitur, aut ex eo demonstratur; & si illa quam maxime falsa sit, uti revera est haut ideo ulla mearum propositionum corrumpitur, sed omnes æquæ firmæ persistent. Id quod naturæ propositioni repugnat, quæ hypothesi superstruuntur. Enimvero propositio mea fundamentalis, & in quam reliquæ fere omnes resolvuntur est hæc; homo est animal sociabile. Hæc non velut hypothesis assumitur, sed solide adstruitur, & infallibili demonstratione firmatur, ex consideratione humanæ naturæ petita: quæ demonstratio vel directe instituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad absurdum. Quod genus argumentandi à contrario, seu deductione ad incommodum aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, tam veteranum Logicæ Doctorem fugere non potest. Quod etsi sæpius à me inculcatum sit, tamen quia vel per stuporem, vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non sine tædio repetenda utique sunt. Igitur ego primum directe & positive demonstro necessitatem so-

cialitatis ex facultate, quæ hominibus inest ad commodum æquè ac noxam alteri homini inferendam seu ad juvandum atq; ad nocendum: tum è nativa imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quæ hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequitur. Ad hanc eo firmiter concipiendam, ac ut inde dilectio & æstimatio aliorum hominum generetur, melioris illustrationis causa jubeo fingi seu concipi hominem à DEO & hominibus destitutum, i. e. qui neque cum Adamo sit à DEO in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumvis aliorum fruatur; ut si ex hoc intelligatur, quam miser ejusmodi homo sit futurus, inde bonum socialitatis eo liquidius æstimare discamus. Itaque ratiocinium meum tale est: si homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane destitutus in hunc mundum projectus esset, is futurus esset longe miserrius. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadraginta annos Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem ideo ego assero aut statuo, hominẽ undecunq; in hunc mundum projectum, à Deo & hominibus destitutum? Atqui non debet ejusmodi quid fingi. Quippini? Annon licet contrarium falsum tantisper assumere, ut veræ thesibus probetur? & illustretur? Sic si demonstrare velim utilitatem magistratus in Republica, ac post

allatas positivas rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coercet, luporum magis quam hominum coetum diceret. Quis nisi mentis impos me ideo accusaverit, velut falsam hypothesin assumserim, non dari in Rep. vim coactivā? Sic si quis hanc thesin demonstrandam sumserit; minister Ecclesiae debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, ubi eam rationibus positivis ex indole istius muneris petitis adstruxerit, ac dein addat; fingamus eundem esse virum malum & impium docendi que imperitum, carnificis potius, quam Ecclesiae ministro officio idoneum dicemus. Quis ita delirēt, ut de assumpta absurda hypothesi querelam moveat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, ut antecedens existat, sed sufficiat, ut eo tantisper posito consequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perspicua, & quae etiam tirohibus nota est. Sed quia Albertus tam imporrune crocitare de absurda hypothesi non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando istum calumniae suae pudor subire possit. Quae cum ita sint, adparet in ventum effundi omnes istus, quos tanto conatu gladiator noster librat. Toto quippe caelo differt ratiocinium meum ab hypothesi Hobbesii de bello omnium in omnes. Nam & iste serio id statuit, & aliquamdiu multas propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad idē recurrit. Sed si Hobbesius ita ratioci-

natus fuisset; si fingamus existere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miserrima; nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo uti ego ratiocinatur, is hautquaquam inficiatur aut dubitat, statum primævum hominum, qui revera extitit, fuisse felicissimū. Ita igitur cum umbra sua luctatur Tartuffus, quādo tanto cum supercilio pronuntiat: *figmentis humanis contra veritatem divinam locus esse non potest.* Observanda est autem nefaria malitia istius sycophantae, quod subinde Hobbesium meis sententiis immisceat, ut apud imperitos adolescentem aliquam mihi labem inde adspargat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

Postquam sententiam meam pueride calumniatus est Albertus, jam agyrta ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se jactat, & quot parasangis illa meam superet circa rite tractandam disciplinam Juris naturalis insolenter deblaterat. *Me nimirum si sequaris*, inquit, *non potes non agnoscere jus naturae tanquam unam e rebus quibus primava integritatis, implantatum esse nobis à Deo, qui totum hominem olim condidit integrum.* Accedite ergo huc, & emite orvietanum meum, amici, & in futuros usus recondite. Cavete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habem⁹ quidem isto modo veritatem aliquam Theologicam; sed quid illa ad jus universale ad captum

ptum omniū hominū accommodatū? Et an ex meis principiis de divina juris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originē ejus juris ad Deum retuli, velut naturæ conditorē? vide de I. N. & G. l. 2. c. 3. §. 10. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum revelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturæ humanæ, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in ejus locum maxima corruptio successit, longe alia velut œconomia juris naturalis inde provenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in præfatione libelli mei de Officio hominis & civis liquidissime ostensum. Unde nego aspernego, officia hominum, uti nunc corrupti sunt, clarius & certius è contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quam huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ob vestigia Hobbesii, sed graves ob rationes titulum imperii paterni non è sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur: hic generavit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quæ pari cum generante jure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim è Theologis, utrum in sublimi Myste-
rio SS. Trinitatis hæc ex se, mutuo

consequantur; Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Unde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de absurditate sententiæ meæ latraret; præsertim cum ego nullam hypothesin eidem substraverim, sed è natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, *f. meam, inquit, hypothesin assumas, & statum integritatis respicias, quam plana evadunt omnia*: Videamus, quid tanto hiatu dignum proferat Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso privatis collegiis explicavit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter divinum & paternum imperium, & utriusque vera causa nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur*. Ubi primo scire velim, quotnam exemplarum in Paradiso extent, circa quæ imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata: *Deus in Paradiso non tantum creavit homines, sed & hominibus ut alios generarent benedixit; qua ratione quoad causam imperii parentes assimilavit sibi, quoad obsequium liberos creaverit*. Atqui hæc ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter jus Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo è gleba terræ potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia; *parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quæ honestati*

non repugnat: hos decuisse in morem creaturarum promptos esse ad parendum paratosque. Dubito enim an satis argute dicatur: *DEUS imperat, quæ honestati non repugnant.* Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante DEUM, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse prompti ad obtemperandum jussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, v. g. ignis, grandinis, nivis, fumi, procellæ, famis & gladii, quæ in sacris literis jussa DEI prout ex sequi dicuntur? An ad morem an imantium brutorum? v. g. scorpionum, serpentum, equi, muli, Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat ut dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promptos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum proles humanæ. Quæ thesis non plus lucis adfert doctrinæ de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum ætate ultro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fovenda & producenda fuerint? Nam ad coercendas pravas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud nativa sanctitate præditos. Jam & de duratione istius imperii paterni quæstio esse

potest, utrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii divini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo solvendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se jactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra privatos parietes vendit, qui in conspectu orbis eruditi tam incongrua apicari non dubitat. Accurprimis eo nomine inepta est Alberti hypothesi ad evolvenda officia hominis in vita civili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eruere instituas e conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorē & magis distinctam ideam ejus status concipere velit, necessum est, ut prius præsentem statum hominum animo concipiat, & ex eo abstrahat & amoveat omnia illa, quæ à peccato provenerunt, aut ejus occasione introducta sunt. Ubi post longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum est, multum adhuc obscuritatis superesse; præsertim ubi ad materiam dominii rerum & imperii humani perventum fuerit, quæ duo instituta quam maxime jam genium nostræ vitæ temperant, sed quomodo eadem se in statu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum est. Sic longe planius intelligo præceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat societatem humanam, quam si dicam, quia idem repugnat

pugnat statui integro; cum adhuc in quæstione sit, utrum & quousque dominium rerum in statu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypothesin valde suspectam reddit, quod in Sacris literis nullum ejus vestigiumprehenditur. Sane Apostolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Majore sapientio rem judico, circa officia hominis Christiani nunquam ad paradysum provocat, ac præcepto de honorandis parentibus promissum annectit de longævitate, ab ipso quoque Deo in decalogo additum; quod in statu integro locum non habebat. Idemq; parentes ita imperium suum exercere jubet, ne liberos ad iram provoent, à qua itidem in statu integro nullum periculum erat. Tum uxores non ad exemplum Evæ, sed Saræ remittit. Igitur insistamus potius vestigiis Apostoli, ac Albertum cum hypothesi sua inter imperitos adolescentes nugantem plorare jubeamus. Porro jus civile & doctrinam politicam è dîcâtato juris naturalis recte dirigi utriusque in gloriam Creatoris ultimo redundat, etiam ubi id è sana ratione deducatur. Quomodo autè Deus omnibus nostris actionib' ultim' esse finis debeat, docere non ad jus naturale, sed ad Theologiam moralem spectat; ex qua & constat, quod actiones nostræ non placeant DEO nisi in Jesu Christo, de quo in statu paradisiaco altum est silentium. Mihi denique cui non est propositum homines salvos facere, sufficere po-

test, si homines in dirigendis actionibus ad societatem respiciant velut ad scopum proximum, qui tamen supremum & nobiliorem scopum non excludit. Sicuti medico sufficit sanitatem corporis reduxisse, cura animæ alteri disciplinæ delegata; quæ & ipsa de interna actionum sanctitate sollicita erit. Ac sanè non exiguum operæ pretium facit Princeps, si civibus suis externam pacem procuret, ac per leges civiles externam honestatem inter ipsos conservet, atque internam sanctificationem religioni Christianæ procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione à Joesua Schvartzio primo motam re-coquere non erubuerit, non alio ut adparet fine, quam ut elogia istius sibi quoque vindicare velit. Qua de re cum prolixè *Erid.* p. 7. & 323 actum sit, ista repetere tædet. Ac num ego religionem etiam ex jure naturali ad statum civitatum attemperandam censeam, perspicitur ex l. 1. c. 4. libelli mei *de officio hominis & civis*. Inane quoque est, quod de usu legis pædagogico gannit Albertus; qui usus mere Theologicus est. Sic igitur penes eruditos & æquos lectores erit statuere, uter nostrum magis rite jus universale adamaverit, & ex utrius scriptis plus bonæ frugis ad solidâ scientiâ juris, doctrinæq; civilis hauriri queat: utrum qui è domesticis, & apud omnes cognitissimis principiis id deducit, an vero qui ad aliam disciplinam spectantia infercit, ac disciplinas confundit. Sicut & non parùm contradictionis involvere; judico id, quod

notter subjungit: *Theologia naturalis à Philosophia Christiana instructa est non paucis hypothesebus, quas à Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit. Atqui quæ è Sacra Scriptura & peculiarib⁹ ejusdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradistinguuntur, instruitur Theologia, non amplius naturalis, sed revelata est.*

Per Alberti igitur cavillationes adhuc firmum perstat assertum meum, religionis Christianæ nihil interesse, eidemque nihil decedere, si disciplinæ è domesticis principiis extruantur, ac per assumpta heterogenea haut alterentur. Præsertim cum jus universale ea sit indole, ut nulla hypothesi opus habeat, sed ex manifesto veris principiis exsurgat; neq; nostra mens sit, ut quis sola hac disciplina in moralibus adquietat, sed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie spectat, quomodo actiones nostras ad Deum dirigere, eidemque ad probare debeamus. Adhuc etiam absurdum & contra leges methodi arbitramur, ad disciplinam generaliore & natura sua priorem stabilendam assumere hypothesen è disciplina particulari, & quæ natura sua posterior illa est. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore à Metaphysica velut superiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum est. Nam primo homines in sermone tropos adhibere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inventa forent. Deinde Metaphysica sane Rhetoricæ non communicavit aliquam hypothesin, cui ista sit superstructa; sed qui artem dicendi tra-

diderunt, longo post tempore tenuerunt quosdam è metaphysica adhibuerunt, utri & aliæ disciplinæ, ad res concisius exprimendas. Et si causa & effectus, pars & totum, non sint termini pure metaphysici, sed in populari quoque sermone adhibeantur. Et Quintilianus haut omnino præcepta rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphysicæ, dum dicit: *Metonymia est nomen pro nomine positio; cuius vis est, pro eo quod dicitur, causam propter quam dicitur ponere.* Sed utri hæc levicula sunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphysicam superiorem & dignitate priorem rhetorica* pronuntiat, & hanc pueris velut quotidianum pabulum proponendum censeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Consul Romæ factus sit; quam dignitatem nemo unquam metaphysicæ debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari legantur; à metaphysica commemoari, valde pedantice sit. Ac revera eloquentia nobilissimum est donum, cuius tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysices scientia nil nisi pulvis & umbra sit. Et sane Alberto, cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorffio in mentem venisse haut videtur, qui utique suis imaginibus haut indignum judicavit specimina eloquentiæ suæ publici juris facere; è quo si quis scisciteretur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire iustus sit.

Id vero quod à me objectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularem, quæ sua indole universalis sit; incassum diluere conatur idem per distinctionem inter τὸ ὄν, & τὸ δίδόν, quæ nullo modo ad præsens negotium quadrat. Nam τὸ ὄν, seu quod aliqua res existat, id hypothesis loco adhiberi non potest. Sicuti non est hæc hypothesis astronomica, sol existit, terra existit: sed sol movetur, terra movetur. Sic inepta est hæc hypothesis, primus homo justus & sanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum potest deduci. Sed si dicam; nos debere conformari ad justitiam & sanctitatem primi hominis, hypothesis quidem esset, sed quæ theologice & philosophice falsa, ac impossibilis est. Nam justitia, qua primus homo gaudebat, est plane diversa à justitia, per quam nos jam justificamur, sanctificamur & salvamur. Ille enim justus erat Deoque placebat, & salvandus erat citra Christum mediatorem. Nostra autem justitia est in solo Christo, & citra hujus respectum nostra opera DEO non placent. Et quid tantopere circa statum paradisiacum se torquet Albertus, qui tamdiu amissus, nec unquam restituendus est, & qui nobis norma nec potest, nec debet esse. Nam nusquam in sacris literis, quantum quidem ego memini, Adamus in statu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoscimus è sacris literis, primum hominem habuisse jus naturæ in se examissum, nimirum eo modo exercendum, & per ea particularia

præcepta exprimendum, quæ in cum statum cadunt. Sed num exinde consequitur; igitur commodissime omnium ex isto possumus eruere jus naturale, ejusque particularia præcepta, quæ ad præsentem hominis, & corruptum statum quadrant? Denique revera nullo sensu dicitur: Philosophia è divinis literis cognoscit τὸ ὄν, id est, quod primus homo in sanctitate & justitia creatus sit: sed eadem τὸ δίδόν, cur ita sit more suo, id est, per rationem unice inquirat, atque tradit. Quodnam est illud δίδόν? aut ubi ejus rei rationem Albertus in suo compendio ostendit? Pergit noster: *esto, reddatur particularis quoad ea, quæ assumptis illis hypothesis innuuntur tantum, & citra hæc è principiis congeniis non innatescunt: quid tum inde? Quid tum inde? Respondeo, non erit amplius ad caput omnium hominum, etiam illorum, qui mysteria religionis Christianæ ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri à me dictum est. Quod autem addit, metaphysicam disciplinam universalissimam habere dogmata Christianis propria, puta de reali discrimine inter existentiam & subsistentiam in substantiis creatis singularibus, ex hypothesis (imo verissima & solidissima thesi) de incarnatione Filii Dei; id ad rem præsentem nihil facit. Nam id mysterium religionis Christianæ non substernitur velut hypothesis, cui tota scientia superstruatur, uti circa statum integrum injure naturali fit. Deinde, puto, prius convocandus fuerit totus augustissimus Senatus reipublicæ metaphysicæ,*

eorumque sententiæ perrogandæ unâ cum rationibus : num utique è mysterio illo de incarnatione Filii Dei, cuius simile rerum natura non habet, extruendum sit theorema philosophicum ; dari reale discrimen inter existentiam & subsistentiam in substantiis : an vero præstet dicere, per totam rerum naturam in substantiis completis existentiam & subsistentiam esse unum & idem, aut saltem reale discrimen inter eas non esse ; sed exemplum de assumptione humanæ naturæ Christi in personalitatem *abys* esse exceptionem à regula, solis Christianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota disciplina extrui possit è principio à sola ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquitur⁹, donec in eam rem SCtum conditum fuerit.

Mirum vero est, quod Albertus nescire se dicat, qui de primæva hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Judæo memorem, tam multi è priscis Ecclesiæ Doctoribus ista omnia per allegorias quondam explicabant, ut Augustinus ideo necessarium duxerit commentarium scribere de Genesi ad literâ. Ac ipse utiq; Grotius l. 2. c. 2. §. 2. statum protoplastorum longe aliter concepisse videtur, quam nostrates Ecclesiæ profitentur. Nec dubito, quin præter Socinianos alii quoque cum Grotio sentiant ex Arminianis & similibus sectariis ; quos mihi investigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Christianorum nomen adimere possit Albertus, ipse pro auctoritate sua papali viderit. Qui porro scelestam

calumniam admiscet, & quæ ne pilum quidem boni viri eidem superesse arguit, dum non erubescit scribere ; *Socinianos ad me accedere in fingenda primi hominis miseria*. Nam ubi ego scripsi, aut dixi, aut cogitavi, *primum hominem fuisse miserum* ? Sed nimirum ante oculos obversata Alberto videtur illa regula alienæ famæ insidiatoribus usitata : calumniare audacter, semper aliquid hæret. Nam etsi omnes, qui scripta mea legerunt, vel manibus palpant, Albertum turpissime mentiri ; tamen saltem apud unum & alterum imperitum adolescentem, quem argento emungit, sinistram de me opinionem excitare potest, supra cujus captum mea scripta forte sunt, sed cui Alberti schedæ paucis obolis emere facile est. Et tamen *agno* se Tarruffus assimilat, cujus tamen adunci unguis & animus tygride immanior non obscure prominent, qui que venerabili toga talari foedissimum hypocritam tegit : cujus tanta animi acerbitas in me ex istius scripto elucet, ut me ad inferos si posset, detrudere opraret. Sed DEO sit gratia, quod neque salus neque fama mea ab ejusmodi improbo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, scriptum Alberti neque posse haberi pro compendio Theologiæ moralis, neque vicem, sustinere disciplinæ juris universalis, quæ juri civili substerni queat. Horû prius uti Albertus admittit ; ita circa posterius id commodum haut sane exiguum è sua hypothesi & regulis in jus civile redundare profitetur, quod iis adsumtis Jureconsulti deinceps orthodoxas senten-

tias, & decisiones ac responsa dare, atque erronea dignoscere ac rejicere poterint. Expectabimus, an quippiam è JCrorum ordine ita sit deliraturus, ut ex hypothesi Albertina Jus civile orthodoxum sit commentaturus, cujus scilicet usus tam luculentus in paradiso futurus erat. Nec est, quod Albertus se tantopere jactet excerptis ex una & altera epistola, ac *prafiscini* exclamet. *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti.* Sine dubio Albertus amicorum elogia expetiit, qui cum vanitatem hominis nossent, ita rigidi esse noluerunt, ut illum attenderent pronuntiata serua animi sui sententia, cum etiam simiæ foetus suos, quantumvis Eroti Lipsico simillimos, ex osculari ac deperire soleant. Cæterum etsi Dominus Zieglerus, cujus epistola tantopere gloriatur Albertus, & ipse orthodoxiæ addictissimus, & solidæ Theologiæ peritissimus sit; nondum tamen animadvertere licuit, eum in explicandis legum rationibus vestigia compendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum sit, & num Scabini Lipsienses hoc modo deinceps sententiam prolaturi sint; v.g. hunc vel istum furem suspendendum normaliter ad statum paradisiacum juxta hypothesin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto sufficiunt, quorum suffragium pluris est ipsi, quam aliorum *sexcentum* (credo sphalma typographicum esse pro sexcentorum) juris mystarum, Themidi nescio an Eridi magis faventium. Magis philosophicum fuerat dixisse se ipsum solum sibi sat ampli instar theatri

esse. Nam metus est, ne forte is, qui è duobus testibus superest, epistolam suam retractet. Interim velim cordati observent, quantum opere Eroti suo contradicat Albertus hisce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendorfianna magis quam mea placeant; quid tum inde? Dissentientem enim lubentissime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mihi summo ipse.* Atqui si Alberto ea foret animi æquitas, quare tanto calumniarum apparatus meam sententiam apud imperitos adolescentes suspectam reddere conaretur? Cæterum nihil magis puerile dici posse videtur, quam quod subjungit: *Fateor quidem, quod Pufendorfius objicit, jus civile Romanum ab Ethnicis primo conditum esse. At enim vero leges, quæ ex eo apud Christianos adhuc valent, latæ sunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnicis, aut Idolorum cultores, sed quatenus una nobiscum principia congenitis recte usi sunt, i. e. sana ratione. Quo ipso nescientes quid facerent ad meam quam proximè hypothesin accesserunt, reliquias nimirum status integri, inter quas illa non postremo loco sunt, leges suas apte satis, nec infeliciter conformantes.* Miscellum ratiocinium! Ethnicis formarunt leges civiles, juxta sanam rationem, aut principia congenita. Ea principia à Christianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis divinæ; igitur Ethnicis proximè accesserunt ad hypothesin Alberti de jure derivado è statu paradisiaco.

Credo sicuti ferramenta diuturno usu deteri atq; obtusa demum reddi solent; ita & Alberti rationem longa Logices professione hebetatam. Alias habent J. Cri, quod sibi de tanto hyperaspista gratulentur adversus Carolostadium, delirum Diaconum Wittebergensem, & Anabaptistas ante seculum Germaniam exactos, à quibus Jurisprudentiæ præsentissimum scilicet periculum imminerebat.

Arguit inde me Albertus injuriæ Dn. Seckendorffio illatæ, quod scripserim; hunc *philosophiam moralem è solorationis lumine deductam è Christianorum Scholis plane proscribere velle*. Ast quid aliud insinuant tradita ab ipso *Christianismi* l. 3. cap. 8. §. 6. ubi dicit, ethicam philosophicam penitus (*ganz und gar*) sub Theologiam moralem reducendam, sicuti infrequentes legiones aliis solent admisceri, ut nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque professionem à Theologo obeundam, cujus lectiones in effectu Theologicæ sint, & cateheticæ paulo pleniore, quam in Scholis doceri solent. Addit, reliquam in natura scintillulam circa moralia, & illi soli superstructam philosophiam statim clara face verbi divini irradiari posse, sicuti orto sole stellarum debile lumen evanescit. At mea sententia in eo cum Seckendorffio conspiraverat, quod in locum ethicæ Aristotelicæ, quæ magnam parrem vocabulis undecim virtutū absolvitur, solidius quid in genere morum sit surrogandum. Id quo-

que laudo, proboque, quod judicet, Theologiam moralem majore studio in Academiis tradendam. Sed hanc ego censebam separatim tractandam, & in locum ethicæ Aristotelicæ jus universale substituendum, fundamenta juri civili & politicæ suppeditans. Sed si Seckendorffio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim adversus istum hiscere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, ut Alberto me consiliarium obtrudere velim, paradisiaco doctori, qui soli sibi compendium suum habeat, servetque sepulcro, quod brevi puro ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur inepus.

Quia porro Albertus eandem crambem tam sæpe recoquit, vitio mihi dari non potest, si & mihi totiens ingesta cum tædio lectoris iteranda sunt. Fatetur is *jus natura hodie, æque ac Decalogum præsupponere statum hominis corruptum, tanquam obiectum, est status integer sic maneatque ejus principium*. Atqui non satis memini, utrum Albertus heic intelligat principium existendi, an cognoscendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod jus naturæ extiterit in statu hominis integro. Nam & hic status periit, ejusque notitia non nisi è sacris scripturis peri potest. Ac mihi præcipue curæ fuit circa principium cognoscendi dispicere, cui fini quare status integri contemplationem minus idoneam judicem, infinities dixi. Commendat deinde noster iterum analogiam status integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac jam novus bellandi

bellandi artifex bellum, ad analogiam status integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, sed plane deplorandum videtur, hominem in stoliditate ita obduruisse, ut nullam spem sani sensus reliquisset sibi videatur. Sane nemo mortalium unquam tantopere ineptivit, ut analogia mentis ad non ens fingeret, seu ut contenderet, actus certi alicujus status conformandos esse ad analogiam alterius status, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non nisi inusitata & miraculo similia proficisci possunt, optandum erat, ut analogiam illam paulo distinctius, & per omnes partes & actus belli deducere veller. Nam quod bellum gerendum sit, ut pax recuperetur, ac idem quantum possit ocyus ponendum sit, etiam ex nostris principiis deduci potest; & Grotius temperamenta sua non è Paradiso, sed è socialitate, & conditione hominum, prout nunc sunt, depromsit. Unde sublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potissimum circa modum belli gerendi. Sane quia statui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus lædat, maximam à bellatoribus gratiam inibit Albertus, si pugnandi rationem ad analogiam status integri deducere queat, atque efficere, ut deinceps bombardæ non globis, sed plumis onerentur, quo hostis sonitu tantum, & fumo terreatur, non lædatur; utque loco gladiatorum caudæ vulpinæ adhibeantur, quas ita dextrè vibrare callet Albertus.

Non autem vitio mihi vertet Albertus, si hanc controversiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, postquam Indicem Novitatum à carnifice in foro Lundensi combustum vidi, è quo subinde flosculos aliquos Albertus mutuatur; cujus & autor, uterque in malam rem ideo abire necessum habuit. Accedit, quod vix ullum hominum genus majore asperitate munus suum exerceat, quam carnifices, sic ut minime omnium de actionibus suis ad paradisi delicias exigendis cogitationem suscepisse videantur. Unde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipscum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines è compendio suo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium sæviant; quæ & ipsæ professioni suæ commendandæ verba Alberti sua facere possunt, *Erot. p. 3. Non hodie demum studio Erotis aut societate delectamur; dudum est, quod familiarissime cum ipso contra ipsos etiam adversarios nostros agimus, & nisi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambigam reddere conatur, non incaute facit, quod istum artificem è sua hypothesi instrui aptat, ut ad analogiam stat^o paradisiaci virgis cædantur, si qui togis talaribus induti crasse nimis calumniis operati fuerint.

Excipit inde nonnulla Albertus ad ea, quæ ego rationibus Seckendorffii opposueram. Quæ inter primum est, quod etsi scopus sacra scri-

pruræ non sit tradere principia aut disciplinam juris universalis; eandem tamen præbere hunc usum secundarium, ut multæ res naturales, & morales, aut historica & politica passim interspersa inde desumi possint, ita quidem, ut aliunde eodem certitudinis gradu haberi non possint. Hoc uti de historicis lubenter concedo; ita quousque hæc circa alia valeant, supra expositum fuit. Id tamen nego, sacram scripturam per pauca verba, quæ de statu integro tradit, hunc præbere usum, ut inde commode possit extrui systema juris universalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. Inepte heic adplicatur distinctiuncula inter *ōti* & *dīōti*: Nam si quis è sacris literis præsupponere velit tanquam hypothesin, hominem initio in statu integro conditum fuisse, *tò dīōti* autem deinde è ratione deducere velit, cum ratione insanire velle videbitur. Non capio autem, quid disciplinis, quarum objecta in ipsos sensus incurrunt, e molumentis aut lucis accedat, si eorum objectorum *tò ōti* seu quod existant, è sacris literis præsupponatur, v. g. quod sol, luna, & sidera existant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter ejusmodi suppositionē statim inde sit resultatura astronomia aut medicina Christiana. Non magis quam Christiana sartoria aut sutoria dabitur, quia in sacris literis de vestimentis, & calceis fit mentio. Gratis quoq; negat Albertus; si in scriptura sacra occur-

rat aliqua propositio ad jus aut ethicam spectans, hanc ab illa præsupponi. Nam quomodo scriptura sacra vetare possit, v. g. ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi præsupponatur, dari jus, è quo natura contractuum cognoscatur? Aut quomodo eadem arguere possit gentes, quod se macularint vitiis contra naturam, ni præsupponeretur, eos habuisse doctrinam morum? Quod porro regulas suas pro axiomatibus juris naturalis non venditat Albertus, id ingentis modestiæ loco habendum, cui & nemo invidebit, quo minus se se istis quantum potest oblectet. Fateor tamen me capere non posse, quid regulæ istæ ad deducenda juris naturalis præcepta faciant, quæ & longe obscuriores sunt quam hæc, nec horum causam continent; & post omnia præcepta juris naturæ cognita, eadem in se plana & aperta obscuritate involvere aptæ sunt. Nisi forte hac virtute commendabiles sunt, quod præceptis juris naturalis tincturam orthodoxiæ adspargere valent. Nam si ita dicam; *curandum est, ut concordia rupta reparetur, quia quicquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque natura recuperari potest, id jure natura præceptum est, ideoque à nobis faciendum*: hoc non solum est Albertino more & orthodoxe jus naturæ tractare, sed & ratio ita perspicua est, ut cuivis idiotæ per se pateat. Ast si eidem præcepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse

sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum est. Sane quanto locupletius factum sit jus naturale mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

Quando porro ego professus sum, me jus universale modo univertali traditurum, ut nempè sit ad captum omnium hominum abstrahendo à peculiari religione, utique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi aut isti, nec illi ab hisce disciplina juris naturalis, sed religione revelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum juris universalis nego, qui & in hoc addiscendo nihil damni sentient, si deliria Alberti insuper habuerint. Frustra quoque gannit Albertus, se ex sua methodo formasse disciplinam juris naturalis, prout indoles ejus requirit. Nam indoles hujus disciplinæ est, ut sit universalis. Istius autem hypothesis est theologica, quæ omnibus propositionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philosophicas esse patitur, quippe cum hæ ultimam probationem ex illa trahant, quæ est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum aliter fieri potest, quam ut per hypothesis heterogeneam disciplina aliqua hybridæ naturam non induat. Putidum est, quod Albertus vetus & insulsus cavillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quasi hæc

suspicienda foret illi, qui ad captum istorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego jus naturale ad captum omnium hominum tradidissem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Japoniam fuisset proficiscendum? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamentis juris divini revelati urantur in disciplina juris naturalis; cum quæ revelatio suggerit alio modo, aliaque è disciplina haurire possint & debeant, nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est sollicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & subtilitatum mathematicarum cavendum est, ne quid in his doctrinæ Christianæ veritati disforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! ô quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti providentia geometriam & algebram Christianam, ne mathematici forte per imprudentiam in hæresin præcipitent; præsertim cum omnia tuta timenda sint, postquam jam non satis ad Christianismum quadrat hæc thesis, homo est animal sociale. Quid denique jejunius est hoc ratiocinio: quia utilitas regula est actionum, non quidem de jure, sæpe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; igitur disciplinæ juris universalis assumenda est hypothesis è revelatione divina. Id est, quia arithmetici sæpe committunt erro-

rem calculi, igitur arithmetice assumenda est hypothesise revelatione divina.

Cæterum quæ pro Seckendorffii rationibus stabiliendis attulerat Albertus, valde frivola erant; igitur ut aliquod operæ pretium faceret, palmariam calumniam totiens à me elisam revomere placet. *Ratio non manet sana, quando revelationi divina fingit contraria, &c. hominem in mundum undecunq; projectum, valdeque miserum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (sed non usque adeo, ut non jus universale extruere valeat citra hypothesin Albertinam,) *ex contemplatione natura & conditionis sue officia illi conditioni necessaria suggerere debeat.* Atqui hanc thesin Albertus mihi per summam impudentiam affinxit, quæ nusquam in locis ab ipso citatis, nec alibi in meis scriptis extat. Sed is est sensus, eaque intentio meæ thesios: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturæ cursu à parentibus genitus, eorumq; cura educatus, infinitisq; commodis aliorum hominum auxilio in vita communi provenientibus gaudens, uti nos omnes sumus, talis inquam homo, ut alios homines digne æstimare, & quomodo se erga illos gerere debeat discat, considerare velit, quæ sua conditio futura esset, si solus ipse in hoc mundo à Dei & aliorum hominum auxilio plane destitutus ageret; reperiet se longe fore miserimum. Num hoc est fingere aliquid contra revelationem divinam? Numeriam Apostolū Paulum arguimus finxisse aliquid contra revelationem divinam, *Co. inth. XV. Si Christus non resurrexerit, inanis est prædicatio nostra, inanis autem & fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei quoniam testis casi sumus de Deo, quid excitaveris Christum, quem non excitavit, si inortui non resurgunt. Et eorum si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, supervacanea est fides vestra: adhuc estis in peccatis vestris. Igitur qui obsecraverunt Christum, perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabilis omnium hominum sumus. Quantus hæreticus Paulus est futurus, si è propositione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum*

alterno motu se commode ab uno loco in alterum transferre potest, maximum sane Creatoris est beneficium. Hoc ut quis eo luculentius æstimare queat, si animo suo singlar, ac reconcipat ideam hominis, cui unus tantum pes sit, & quam difficile huic sit futurum de loco in locum procedere; num hic aliquid finxit divinis literis adversum ex quibus utique intelligitur homines bipedes à Deo creatos? Atque hoc malum, prohi dolor! ut nempe à privationis incommodum habitus nobilitatem æstimare discamus, liberitissimus ille philosophandi, veteramentariis adeo invisus produxit; per quem rationem malum sequi, quam veterum magistrorum nostrorum collegia MS Cta, & nœnias peripateticas: etsi ea ratio ubi quantum vis relicta, non usq; adeo in rebus hæc theologis nec salutem animæ spectantibus est perverla, quo minus & per eam Euclides soli diffimas demonstrationes formare, & Hippocrates veritissimos aphorismos tradere, & Virgilius optima carmina scribere, & Cicero ornatissime dicere potuerit. Etsi prohi dolor! postquam homines ad ductum Cartesii accuratius philosophari ceperunt, multa collegia MSa ingenti cum pedanteriæ damno ad tabernâs aromatariorum relegata sint, ac juventus studiosa veteres libellos peripateticos nescio ad quos usus lacerare adiecit; cui calamitati deplorandæ jam credo oculi Alberto rubent. Cujus tantus stupor seu verus seu affectus est, ut quæ à me de statu naturali tradita sunt, etiam rusticis perspicua intelligere non possit, aut velit. Qui status, postquam liqui de doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorffio æstimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adscribendum est, quæ cum aliâ, tum præcipue nullo fundamento mixta corruptioni & merenti valde obnoxia sunt. Sic ut nihil super sit, quam ut regulis illis pie desunctis funus ducatur, nœniam cantillantibus vetulis ac Velhemio & Alberto cū in principio feretrum profrequentibus Demique illud Alberti *Usinam vero!* hauri quidquam efficiet, ut mea principia laxa possint vocari, quæ nullum à verbis *Dfi. I frivolum admittant, ipsaque per probabilisatem, quam à corrupta ratione specant, se accipiunt, corruptas sunt, & hæc corruptas.* A qui ego semper professus sum, ubi jus universale desinit ibi, incipere Theologiam moralem, & jactabile. Et qui dogmata sua è rerum natura deducit, ac leges bonæ consequentiæ observat, illi à falsi probabilitate nullum periculum est. Claudens Albertus disceptationem hanc gestu laqueæ quæpiam famiali, odiose nudatis dentibus, quæ

valde lepidus sibi videtur. Quantum sudoris in stare credimus poetis, & quam diu isti caput scalpent, & unguis rodent, antequam digna Alberto epicinia componant, qui tam gloriosam pro Dn. Seckendorffio pugnam depugnavit!

Hucusque alieno nomine rem gedit Albertus; nuuc pro se digladiari pergit. Ubi præcipuum ipsi negotium, torrens explosam calumniam de homine undecunq; in mundum projecto in scenam tetrahare utq; eam mihi obtudat nihil impudentiæ omittere. Quid enim foedus veterano Professori Logices, quam hypothesein & propositionem hypotheticam contuudere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituire? Ter allegavit mea verba (p. 192.) *Si concipias hominem in hunc mundum projectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem undecunq; in hunc mundum delapsum &c. Si fingatur homo solitarius in hunc mundum incultum projectus &c. ejus status erit mi, urrimus.* Ast num ideo assero, hominem tali modo in mundum projectum? Atqui infinitis adolescentibus inculcavit Albertus; hypotheticam nihil ponere, sed recte scabere, si dato antecedente detur consequens. Sic in *Apologia mea* (*Krit. p. 22.*) quando dico; *hæc est mea thes; si fingatur homo solitarius &c. meæ thes non est categorica sed hypothetica, & nihilominus per summam impudentiam contendit Albertus; eam esse meam hypothesein, cui jus naturale superstruam, ac unde socialitatem deducam.* Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logicus ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego præter complures probationes positivas socialitatis necessitatem & utilitatem ostendi per fictionem contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam absurdum tantisper admisi ad eo fortius convincendum pertinacem adversarium, habere pro hypothesei & fundamento meæ disciplinæ? Id quoq; ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus; nisi hoc à nempe parenti auxilium per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus. si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserimus; sed iste demum, quem neque parentes aliiq; homines, nec Deus ullo auxilio sublevar. Unde etiam, quia vera conditio primi hominis non è solo rationis lumine, sed è sacris literis unice patere potest, gentiles, (quorum loca à me adducuntur, II, c. a.

§.2.) non minus quam qui à cognitione divina, rum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserimum concipere. Num autem ideo iste, qui è sacris literis veras hominum origines novit, & majoris illustrationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin divinis literis a. t. versam, aut iis fidem demit, quæ de primæva felicitate ejus primi hominis, qui revera extitit, sacra scriptura tradit? De cætero aemocordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus prætulisse; multo minus ab initio confusus obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; qui libet suorum verborum, suæque sententiæ optimus interpres, aut illud ex octavi præcepti explanatione catechetica; & omnia in meliorem partem interpretantur.

Circa adducendum dictum satiaficium Martini Schoockii de ponte asinorum illo autore dignum nescio, quare tam singulari intus voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in hujus pectore motum aliquem excitavit, aut pulparmenti istius memoria appetitum stimulat. De cætero per me pontem istum æstimet quisque quæri volent; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurrit. Sic uti etiam præcepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum dictum ista investigare instituat. Porro hauri quaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quæ ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederet ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno è judicio sæpe invidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se jactat Albertus, cum isto instituto nil frivolum magis excogitari queat. Sane eo sem jure, quo in Logicam Christianam commisititur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut exempli loco adducatur hæc propositio; Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proveniet, modo hæc propositio,

BIBLIOTHECA
P. F. C.
MONACHENSIS

positio in exemplum assumatur, rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica ut talis videtur quidem hanc & istam esse propositiones, sed æquidem nescit veræ an falsæ sint, atque novit idem de hac propositione: Verbum caro factum est. Enimvero si Logica Christianam voluisset pariter admittere, debet ostendere, quas novas rationes ad peccat, aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat, Aristot. & Euclid. ignotas: aut quantum ad ratiocinandi species ab hisce traditæ in religio Christiana rejiciantur. Alias enim ad hanc Christianam nihil interest, è qua disciplina a propositionum exempla petantur; cum non Logica, sed quælibet disciplina de suorum theorematum veritate judicet, ac Logica duntaxat formalis consequentia curæ sit. Unde hæc propositio, Deus factus est homo, in Theologia hautquamquam inusitata, sed maxime usitata & domestica est. In Logica autem ea dem non magis inusitata dici potest, quam hæc, Rhabarbarum habet vim purgandi, quia Logica ut tali non magis de hujus, quam illius veritate constat. Unde & Aristoteli exempli loco non nisi vulgarissima, aut literæ α, β, γ , aut è mathesi petita, quam tunc pueri ad discibant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliud esse Albertus; per solida autem ad istud pervenire haut potuit; igitur tale quid comminiscendum fuit, ut saltem à pueris digito monstraretur, & diceretur, hic est Philosophiæ Christianæ autor. Quam mirum oportet animal esse, quod Albertus jam de seipso pronuntiat: *ego Christianus, quam Cartesianus Philosophus esse malo*. Lepidam oppositionem! Quasi Cartesius quoque, Christianus non fuerit, contra Aristoteles inter Apostolos principem locum obtinuerit. At qui ego credideram, Cartesianum Philosophiam præcipue opponi vulgari philosophiæ peripateticæ; quæ cum boni ingenii non immesito sordet, jam novo fulcro ruinofam molem stabilitum in Albertus, venerabili vocabulo citæ composito, velut minus boni Christiani sint, qui Cartesium, quam qui Aristotelem sectantur. Ac est quod caveant sibi Domini Medici Lipsienses, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquisitionis pertrahantur. Nam & illos audio Cartesium præ Aristotele æstimare. Et in universum ejus professionis homines hoc vitio laborant, ut malint rerum naturam & recentia experimenta, quam pulverulentas scholarum naniæ sequi. Me quod attingit, quanquam nec ipse in Cartesii verba juravi, censeo tam n plus ingenii & bonæ frugis in illo esse quam in sexcentis Commentatoribus in Physicam Aristotelis.

Interim physica gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata sit duobus theorematibus oppido quam subtilibus; mare non esse meteorum, & aquas supracælestes ultra vertices stellarum fixarum per spatia imaginaria, de quibus nihil determinari potest, distundi. Cui viro si ætas Mathusæ contingat, videretur ingens operæ pretium circa locupletandam Philosophiam facturus, ut hæc suas opes deinceps vix capta videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungeri, velut nesciverit, versus quam plagam mundi Rhenus Germaniam præterlabatur. Ejus defensionem si fas mihi sit suscipere, dixerim, data opera istum in principio libri sui falsi quid posuisse, ut eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere incertitia exterarum regionum est. Unde &, quantum memini, nemo ex illis, qui cum scriptorem vellicarunt, de isto errato quid monuit, quod omnes data opera positum animadvertenterunt. Etsi & mihi editiones sint visæ, quæ Rhenum ad occidentem, Danubium ad occidentem collocant. Sed si Paradisiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debeat in proœmio subsistere, sed ad caput usque 8. §. 6. pergere, ubi aliquem locum in venturus erat, ex quo animi sui speciem perfectissime recognoscere licebat. Cui & non nihil lucis ex *Eusebii historia ecclesiastica* l. 8. c. 1. accidere poterat. Denique circa demonstrandam originem fontium egregie se expedit Albertus, dum *Bernhardi Vareni* locum pro se adduxit, addito: *que doctissimi viri verba sensu carere, & à rerum natura abhorreere nemo dicit*. Quippiam? quis prohibet? aut quibus experimentis iste sententiam suam firmavit?

Ista quidem ad Eriotem Lipsicum, quæ novi quid continere videbatur, reponere placuit. Uter autem nostrum palmam sibi attribuere possit, non meum, aut Alberti est pronunciaré, sed deo & cordati lectoris extra partium stud. a positi. Iste judicabit, num qua mihi aqua hæserit; num qua Alberto à me opposita sunt, hic facillime discutere, potuerit: utrum ego è quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, caque non maximi momenti atigerim, reliquis ac potioribus insuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos simiam aut cuculum expresserit? Uter nostrum bonum disputatorem, an malitiosum sophistam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? utrum denique ad cultivationem & splendorem Academiæ Lipsicæ ejusmodi Eriotes Albertini multum collaturi sint?

INDEX RERUM INSIGNIUM,

hoc libro comprehensarum.

A.	B.
A bstrahere in Philosophia quomodo liceat? 282	<i>Barbaries</i> rursus emergere laborat 129
<i>Academia</i> quid sint 375	<i>Nicol. Becmannus</i> notatur. 68
<i>Academias</i> aulas Pedanteriæ haberi falsum 375	Quis sit? 94
<i>Actio</i> omnis sua natura adiaphora 28	<i>Plagiarius</i> 68. 92. 123. 134
<i>Actiones</i> indifferentes quæ? 73. 232	cum <i>Collega</i> de Proëdria litigat 94
<i>Affectibus</i> imperare posse haud omninò impossibile 32	multorum facinorum reus 98
quosdam intra mediocritatem etiam consideratos, vitiosos esse 248	<i>Libellos</i> famosos contra <i>Autorem</i> disseminavit 65. 68. 95. 132. 142
<i>Alberti</i> Eros Lipsicus 359	cum <i>lanista</i> congressus vapulat. 97. 136. 255
hujus Præfationis contentæ ibid.	relegatus cum infamia 68. 89. 118. 119. 132
<i>Aristoteles</i> præcipuus Politicæ Architectonicæ autor. 148. 158	<i>Apostata</i> factus 115. 119. 122. 127
Ejus nimia æstimatio scientiarum augmenta retardavit 173. 211	<i>Bellum</i> injustum quale? 30. 31
Ejus Ethica & Politica quid contineant? ibid.	<i>J. H. Bacleri</i> Commentarius in <i>Grotium</i> commendatur 173
<i>Cur Mundi</i> æternitatem statuerit? 284	<i>Baclerus</i> 376
<i>frænum</i> Pedanticum 367	C.
<i>Aristotelicum</i> Philosophiæ genus 368	<i>Carolo</i> stadius 398
in <i>Attributis</i> divinis perfectissima unio est intelligenda 12. 206. 207	<i>Renati Carthesii</i> Philosophia ex Helvetia & Belgio proscripta 69. 178
<i>Autoritas</i> rationibus destituta parum valida 83	An jure? 179
	<i>Cartesius</i> defensio contra suos Ofores 39 8. 364
	fff Censura

I N D E X

Censura librorum cui competat? 87
Christianns Vigil Calumniæ & mendacii reus arguitur 4
 Quis sit? 65
Civitas doctrinis Politicæ sanæ haud repugnantibus personare debet. 7. 8. 90. 273. 275
Clerus Pontificius Jus Naturæ & doctrinam moralem obfuscavit. 171 344
Crellius 376
Cultus divini ex religione naturali præcipuæ partes. 16
Richard. Cumberlandus Hobesii adversarius. 69. 102. 174
 Quis? 102. 112. 174

D.

Decalogi Præcepta cur leges civiles dictæ? 41. 332
Defensio sui necessaria est legitima 2. 50. 92. 277
DEUS supra leges positus 10. 14
 Quo sensu quædam agere non posse dicatur? 11. 206
 Cur non peccare possit? 13. 14. 206. 207
 De Deo quomodo loquendum? 11
 Cur neminem ex absoluto placito ad infernum condemnet? 14
 Qua ratione justus sit 15. 16. 33. 198. 199
 Autor Legis naturalis 57. 266
 Sibi ipsi legem esse, quomodo intelligendum? 205. 207
 Ad actionem humanam quo pacto concurrat? 231
Disciplina Philosophica ex Theologia haud deducendæ 212. 213
Discriminis honestorum atque turpium natura atque lege explicatio 3

E.

Entia moralia quid? 22. 37
 Quot? 23
 Ex quo resultent? 193
Epicurus notantur 16
Eris scandica 373
Errorum apothecosis, pessima res, Baconis dictum 179
Eruditorum fors. 149
Essentia rerum cur æternæ pronuncientur 72. 245. 323
Ethnici ex contemplatione rerum Deum cognoscere potuerunt 33

F.

Fabula de Venere ejusque Prole 354
Facultas propagandi quo sine homini indita 23. 189
 intelligendi legem naturalem infantum animis in est 298
Falsa doctrina sub spe religionis obtrudi solitæ, è republ. eliminandæ 273. 274. & seqq.
Fictionis modi ad captum Alberti 362
Fingere, quot modis dicatur? 301

G.

P. Gassendus Epicuri dogmata renovavit 173
Fr. Gesenius Præsul Garlebiensis, cuius sub nomine latitare voluerit 65
 Refellitur 67. 87. 88. 167. 178. 270
H. Grosius notatur 48. 376. 390
 Primus Juris naturalis disciplinam excoluit 174
 Haud tamen perfecit 211
 Ejus summa eruditio 272

Armi

I N D E X.

Arminianis addictus 173
 Liber de J. B. & P. à Pontificiis cur
 prohibitus 173
 Gubernatio regia in Anglia exosa 76

H.

Haberkornius Jctus Gôrlicensis nota-
 tur 122. 135. 155
Heros de Toga immortaliter meri-
 tus 379
Hobbesius defenditur 41
 notatur 28. 42. 47. 102. 210. 363
 Ejus Laus 173
 Epicuri placita in Moralibus reno-
 vavit 174
 Regis Angliæ de illo Judicium
 ibid.
 Scopus ibid.
 Ejus Hypothesis de bello omnium
 in omnes reprehensa 384
 Censura de ejus hypothesi 174 210
Hofmanni, Prof. Helmstadiensis, lis de
 duplici veritate 208. 304
Homo, integer ad bonum potius quam
 malum proclivis fuit 222
Hominem à voluntate Dei Creatoris
 suam existentiam habere evinci-
 tur 245. 257
Honestà esse faciendâ &c. non esse
 prima J. N. principia demonstra-
 tur 86. 227. 228. 250. 251

I.

Imago DEI quid fuerit? 193
Indifferentissimus *Moralis* oppugnatur
 26. 27. 101. 113. 141. 263
Intellectui humano post lapsum rectitu-
 do adhuc quædam inest 31. 32

Tabulæ nudæ similis 34
quis cum Deo commune an velut funda-
 mentum I. N. admitti possit? 203
quis Natura & Gentium ad captū omni-
 um hominum accommodatum
 17. 39. 183. 196. 302

Illius principia animis hominum
 congenita 35. 70
 Cognitio etiam gentilibus im-
 pressa 36
 Nostra demum ætate in for-
 mam disciplinæ redactum 83
 Jctis Romanis quid? 197
 An sit ἐκτύπωμα Iustitiæ Dei essen-
 tialis disquiritur 36. 195
 Ex literis sacris haud deducen-
 dum 212. & seqq.
 Theologiæ non subordinatur 309

332
 Hebræum quomodo ab univerſa-
 li illo differat? 279
 Maximam partem circa externa
 occupatur 221. 299. 312. 319
Iustiniani institutum improbatum 173
Iustitia divinæ & humanæ discrimen
 15. 199. 216
 Commutativæ & distributivæ 13

L.

Lex Civilis dupliciter dicitur 40
Lex natura æterna 36
 Ejus tractatio triplex 111
 Cordibus nostris inscriptam esse,
 quomodo interpretandum? 112

272.
 Ad moralitatem in actionibus
 humanis antecedenter se habe-
 re ostenditur 235. 236. & seqq.
Lipsia gravida facta 355
Libellus famosus per carnificem con-
 crematus 97. 132. 134
 fff 2 *Logica*

I N D E X.

<i>Logica Christiana</i>	398	O.
<i>Lutheri animositas</i>	16	
Qua methodo Papatum oppugnatum iverit?	182	<i>Officia hominum</i> erga seipfos ex quo promanent
Verba contra Aristotelis dogmata in Academiis introductum	370	253
M.		<i>Omnimoda libertas</i> in solum Deum cadit
<i>Magister Irus Perlirus</i> sidus Acad. Lipsiensis	368	205
<i>Balthaf. Menzeri</i> epist. de Divortio	3. 66	<i>Origo moralitatis</i> in actionibus humanis explicatur
<i>Metaphysica</i> fidum barbarici tutelare Numen	376	71. 72. 234. 235. 256. 323
ejus Laus pedantica	388	J. A. <i>Osfandri</i> labor in H. Grotium commendatur.
<i>Metaphysica vulgaris</i> Censura	277. 258. 296	40. 211
Ejus studium sterile & inane	280	Ejus Laus
<i>Severinus Monzambannus</i> falso Auctori attributus	47. 87	234
Ejus scopus	103	P.
Encomium	150	<i>Peccatum alienum</i> exequi, peccatum haud esse, quo Sensu dicatur?
punctus ab Alberto	398	62
defensus ab Autore	ibid.	<i>Pedanticorum</i> hominum mores
<i>Moralitatis</i> Origo in actionibus humanis	71. 72. 234. 235. 256. 323	66. 179
<i>Motus</i> Physici quid?	26	Nicolai <i>Peirescii</i> laus
Quomodo indifferentes	113. 231. 291	172
J. <i>Musaei</i> laus	113	<i>Perfectio</i> moralis quid?
N.		204
<i>Notitia innata</i>	219	<i>Pessima</i> dogmata moralia sub larva religionis investa
<i>Nova inventa</i> in Scientiis an probanda?	5. 69. 175	3
Novitatum index à quo confectus	60. 95. 165	<i>Philosophari</i> oportet sine divin. liter. subsidio
Percarnificem igni datus	68. 98. 201	359
		<i>Philosophia</i> à Clero Pontif. corrupta
		208
		Peculiaris Christiana haud procudenda
		215. 308. 332
		Cum revelatione div. conformari nec potest nec debet
		361
		Scholastica
		367
		aliqua Christiana nulli bono fingitur
		361
		<i>Philosophica laurea</i> Pufendorffio Jenæ collata
		359
		<i>Philosophus</i> quomodo hominem considerat
		218
		<i>Polygamia</i> statui domestico haud conducibilis
		40. 91
		<i>Pontificus</i> Scurræ appellati
		558
		<i>Prose-</i>

I N D E X.

Protoplasti ex divina informatione
præcepta legis naturalis hauserunt 169

R.

Petrus Ramus Philosophus 369
Religio, à Romanis inter instrumenta
Status habita 9
Religionem intra Sphæram hujus vitæ
terminari, quo sensu accipien-
dum? 70. 90. 274. 295
Respublica irregularis quæ? 150. 158
Ejusmodi Germania ibid.
Romani Jus magno studio excolue-
runt. 171

S.

Sacerdotes apud Romanos qui fue-
runt 9
nequitiam togis tegere, Lutheri
dictum 142
Carol. Scaren Schmidius refellitur 148.
149. & seq.
Scholasticorum Doctorum naniæ taxan-
tur 86
Quomodo ab illis Philosophia
tractetur? 161
An illorû scitis religio orthodoxa
contra adversarios propugnari
possit 130. 162
illorum autoritas haud valida 341
Scholastici Pedanteria Statores 375. seq.
Schookii dictum de ponte asinorum 397

Seckendorffius Compater Erotis Lipsici 378
Ejusdem Liber de statu Christia-
nismi 379
Perstrictus à Pufendorffio 378
Laudatus ab eodem 392
J. Seldini Laus 168

Judicium de ejus libro de Jure na-
turæ 169
Soccalitas adæquatum cognoscendi
legem naturæ Principium 33
Adstruitur contra Chr. Vigilem. 70

Velthemium 250
Zentgravium 293
Strimesium 327

Status naturalis absolute consideratus
quis? 22
in ordine ad alios? 43. 44
tripliciter consideratur 189
Status Protoplastorum an gentilibus co-
gnitus? 183
Status Paradisiacus 386
Samuel Strimesius Prof. Francofur-
tanus 319
argumentis ejus occurritur 320.
321. 333. 334

Subditi erga Tyrannum quomodo
se se gerere debeant? 8
Suum cuique tribuere non est adæqua-
tum J. N. principium 328. 329
Josux Svarzii, Prof. Lundinensis,
ingenium turbulenti 56. 165.
166. 191
Expers solidioris doctrinæ 166
Primus indicis novitatum fabri-
cator 60. 95. 165. 186. 240
è Suecia relegatus 57
reutastur 187. 188. & seqq.

T.

Templi Lutheranorum Heidelbergensis pri-
mum lapidem El. Palat. posuit 9
Theologi oportet ex sola revelatione
divina 359
Theologia moralis quid? 8
Theologia non competit censura in
alias disciplinas 68. 69. 93
fff ; Theo-

I N D E X.

Theologia Politica architectonica haud formanda. 303

V.

Vagum philosophandi genus 369
Valentini Alberti, Prof. Lipsiens. annotata in H. Grotium castigantur 208

Ejus Methodus tradendi Jus Naturæ impugnatur 210. 211. & se qq.

Judicium de ejus Compendio Juris Naturæ Orthodoxo ibid.

Ejus analogia fictitia exploditur 315

Valentinus Velthemius, Prof. Jenensis refutatur 75. 140. 167. & passim.

Censura de ejus Nucleo Juris Naturalis 85

Ejus introductio in H. Grotium perstricta 138. 141. 154

Odi in Autorem Causa ibid.

Inusitatum in Politicis dogma in Scholasticos Doctores studium & veneratio 180. 181

de Venere fabula antiqua 154
Baconis Verulamii, Angliæ Cancellarii Encomium 172

Primus scientiarum augmenta ostendit ibid.

Voluntas divina ut concipienda? 243

Moralitatis Principium 279. 280 & passim.

Vulcanus à Simiis nutritus & educatus 355

W.

Sincerii Wahrenbergii dialogus de Polygamia 3-4 108

in Suecia notissimus 10

Petrus Winstrupius quis? Factionis Autoris ad versæ socius primarius 96

Cur? 119. 166. 310

Z.

Joh. Joachimus Zentgravius, Prof. Argentoratensis 278

Inscriptio libri ejus de Origine J. N. carpitur. ibid.

è Scholasticorum doctrinis sapit 279

Ejus objectiones diluuntur 344

Zieglerus 391

F I N I S.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

21

22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32

33

I N D E X.

Theologis Politica architectonica haud
formanda. 303

V.

Vagum philosophandi genus 369
Valentini Alberti, Prof. Lipsiens. an-
notata in *H. Grotium* castigantur
208

Ejus Methodus tradendi Jus Na-
turæ impugnatur 210. 211. &
se qq.

Judicium de ejus Compendio *Ju-
ris Naturæ Orthodoxo* ibid.
Ejus analogia fictitia exploditur
315

Valentinus Velthemius, Prof. Jenensis
refutatur 75. 140. 167. & passim.
Censura de ejus Nucleo *Juris Na-
turalis* 85

Ejus introductio in *H. Grotium*
perstricta 138. 141. 154

Odi in Autorem Causa ibid.
Inusitatum in Politicis dogma 161
in Scholasticos Doctores studium
& veneratio 180. 181

de *Venere* fabula antiqua 154
Baconis Verulamii, Angliæ Cancellari-
rii Encomium 172

Primus scientiarum augmenta or-
stendit ibid.

Voluntas divina ut concipienda? 243
Moralitatis Principium 279. 280
& passim.

Vulcanus à Simiis nutritus & educa-
tus 355

W.

Sincerii Wahrenbergii dialogus de Po-
lygamia 3-4

in *Succia* notissimus 108

Petrus Winstrupius quis? 10

Factionis Autoris ad versæ sociis
primarius 96

Cur? 119. 166. 310

Z.

Joh. Joachimus Zentgravius, Prof.
Argentoratensis 278

Inscriptio libri ejus de Origine
J. N. carpitur. ibid.

è *Scholasticorum* doctrinis sapit
179

Ejus objectiones diluuntur 344
Zieglerns 391

F I N I S.

